

B. 5. 2

205

206

ALOYSII ANTONII VERNEII

EQUITIS TORQUATI

ARCHIDIAconi EBORENSIS

APPARATUS

AD

PHILOSOPHIAM ET THEOLOGIAM

AD USUM

LUSITANORUM ADOLESCENTIUM

LIBRI SEX.

ROMAE MDCCCCLI.

EX TYPOGRAPHIA PALLADIS

APUD NICOLAUM, ET MARCUM PALEARINOS.

SUPERIORUM FACULTATE.

THE UNIVERSITY OF CHICAGO

APPARATUS

FOR THE STUDY OF THE

PHYSICS OF THE

ATMOSPHERE

AND THE

IONOSPHERE

BY

THE UNIVERSITY OF CHICAGO

S. A.

J O S E P H O I
LUSITANORUM REGI
PIO AUGUSTO FIDELISSIMO

ALOYSIUS ANTONIUS VERNEIUS
FELICITATEM.

SEPTEMDECIM, & eo amplius, sunt. anni, JOSEPHI I. rex invictissime, cum a non nullis condiscipulorum rogatus, ut consignarem litteris ea, quæ ego ad studia Philosophiæ, & Theologiæ necessaria esse prædicabam; & quorum non quidem facultatem, sed

intelligentiam , legendis doctorum hominum libris , videbar consecutus ; quædam lucubravi , potius ad usus meos , quam ut illis morem gererem , qui id a me requirebant . Intelligebam enim fieri non posse , ut pueri aliis doctrinis occupati , atque ab omni judicandi præsidio inparati , aut mea pervolverent patienter , aut si ea per otium legerent , in re & nova , & nova ratione disputata quidquam proficerent . Cui enim , quælo , persuaserim & puero , & æquali , & eodem loco nato , ac eadem disciplina instituto , me præter ceteros verum , libris legendis , invenisse ? esse me iis oculatiorrem ? & , quod plus est , unius discipuli sententiam tot hominum , qui auctoritate valebant , sententiæ anteponi debere ? Itaque & mihi scripsi quæcumque scripsi : & adsiduo excerpti usu ex libris , quos legeram , incredibili studio exarsi tum Veterum , tum Recentiorum sententias cognoscendi , singulasque excutiendi : quo facilius intelligerem , pro qua parte veritas staret , & veris ac firmis opinionibus mentem imbuerem .

Postea vero quam patria egressus sum , atque in hac litteraria peregrinatione explendi desiderium fuit potestas ; tum demum in ea spe confirmatus sum , fore aliquando ut ea perficerem & perpolirem , quæ quondam meditatus fueram : & in litterario pulvere rudia , & non-

dum perfecta longum tempus delituerant . Stimulabant me etiam amici quidam , viri gravissimi , & gentis nostræ maximi fautores , ut ea in lucem proferrem , quæ nostris tironibus excitandis , juvandisque idonea judicabam . Et talibus undique aures meæ vocibus circumsonabant : Bene mereri de gente sua , etiamsi utilitas præterea consequatur nulla , præclarum facinus esse : ex quo uberrimam utilitatem percipiunt homines , nimirum posteritatis memoriam : quod ipsum æqui æstimatorum rerum , præstantissimum fructum esse , in omni ætate existimarunt . Addebant , facturum me non poenitendum operæ pretium , si ea in Lusitaniam inportarem , quæ juventutem expolirent , & homines nostros excitarent , eoque tandem adducerent , ut politioribus nationibus , a quibus nostrorum ingenia per summam injuriam exagitantur , palmam dubiam facerent eruditionis , & judicii .

Profecto talia doctissimorum hominum judicia vehementer movebant me : tum illud multo magis cum mecum identidem reputabam , in hac luce litterarum , atque in tanta doctissimorum hominum multitudine , quibus Gallia , Italia , ceteræque nationes florent : & , quod caput est , Parente tuo imperante , maximo illo bonarum artium , & litterarum fautore ac patrono ; solam Lusitaniam , bonorum

ingeniorum fecundissimam parentem, abjectis & obsoletis studiis esse addictam. Sic enim in animo cogitabam. Hem? Lusitania nostra, quæ tantum Joanni V. debet, quantum nemini maiorum suorum, non hoc illi etiam debet, ut dignam se prorsus faciat, quæ cum populis cultissimis certet de gloria litterarum? Artes omnes inliberales, tum & illæ ingenuo homine & liberaliter educato dignæ; item Historia cum Sacra, tum Profana bono in lumine collocata est Joanne V. imperante; Philosophia vero, & Theologia omni cultu recentiori neglecto, in situ & squalore derelictæ jacebant? Quid? irrideamur ab exteris nationibus, quod dum eæ incredibili labore ac diligentia bonas litteras persequuntur; dum nulli sumtui, nullis vigiliis parcunt, quo facilius gravissimas ac utilissimas disciplinas augeant, & amplificent; nos eas missas faciamus; & homines, quos ingenio vel superamus. vel æquamus, arte, doctrinâ, judicio superiores nobis esse patiamur? Quid plura? constitui iter, quod coeperam, insistere. Cumque eâ, quæ scripseram, volutarem, sub manibus crevit opus: & qui mihi persuaseram, me brevem aliquam lucubrationem editurum, alia & alia volumina scribere coactus sum. Neque vero disciplinas suse ac diligenter disputavi: quod ipsum nec adolescentes nostri facile intelligerent,

nec ferre possent : sed digitum ad fontes intendi , viasque monstravi , per quas ad laudem aliquam litterarum nullo negotio pervenirent , ac de rebus omnium gravissimis acute , & sapienter judicare possent .

Ac sane numquam tale opus aggrederer , nisi exploratum haberem , me talem Regem esse nactum , qui ea , quæ lucubrarem , expecteret : qui de iis pro merito judicare posset : quique litterarum gloriam per universam Lusitaniam cuperet propagare . Quamquam vero commovebant me preces amicorum , atque illa quantulacumque utilitas , quam ex meo labore intelligebam nostrates homines capere posse ; tamen hæc numquam adigerent me , ut ea in lucem emitterem , quæ quotidiana legendi , & disputandi exercitatione didiceram . Conscius siquidem mihi eram fieri non posse , ut ego , privatus homo , nullaque publica auctoritate munitus , tot viros & graves & doctos , qui munus ipsum docendi profiteantur , alio converterem : id est , ad plane diversum litterarum genus traducerem : & persuaderem iis , ut acutissima nostratium ingenia imbuerent solidiori doctrina , & compendiario facerent doctiores . Illud sane me movit . & pæne impulit ad scribendum , tanti Regis gloria . Nam plane cognoscebam , quanto opere exteræ gentes illius laudes extollerent , si viderent ipsæ ,

illud litterarum genus , quod eæ in hominibus nostris requirebant , eo imperante , & favente , ab Lusitanis hominibus diligenter pertractari . Veniebat illud mihi in mentem , & frequenter occurrebat , quantum sibi gloriæ magni duces Etruriæ , quantum Carolus II. Angliæ rex , quantum Ludovicus XIII. Galliarum^o , quantum Leopoldus Cæsar , Fridericus Borussiae rex , & Catharina Moschorum imperatrix , quantum denique alii Reges , aliæque Respublicæ apud posteras gentes conciverunt , quod bona studia suscitarent : & cum favore , tum munificentia viam muniverint , qua & humaniores literæ , & graviores , sed præsertim Philosophia , ac Mathematica , ad summum fastigium perducipossint . Et quamquam non is ego eram , qui tantæ hominum expectationi possem respondere ; quippe qui mediocritatis meæ conscius aptior mihi ipse videbar , qui quædam privato studio notarem , quam qui tradendis iis possem sufficere ; reputabam tamen hominis Lusitani esse , quidquid iudicii , & eruditionis haberet , in commune conferre : & conatus omnes ingenii effundere , ut Regis optimi , de Lusitanis , de me præclare meriti , gloriæ inseriret .

Itaque feci , multaue conscripsi , quæ , si vita suppetet , edemus , Unum in præsentia libellum divulgamus , qui viam sternat adolescentibus

ſcentibus noſtris ad recte progrediendum in iis ſtudiis , quibus boni Philoſophi , ac Theologi evadant . Quod & in omni diſciplina utile , & in his præter cetera eſſe neceſſarium viri litteratiſſimi , ac graviffimi arbitrantur .

Atque hos ego libros , quos Parente tuo favente conſcripſeram , ſub tanti Regis nomine apparere decreveram : ut exſtaret grati animi erga illum mei perpetuum monumentum . Sed quoniam ille in medio pæne vitæ curſu ceſſit e vita , nobis non minus relinquens moriendo doloris , quam adferebat vivendo lætitiæ ; illius deſiderium hac una cogitatione lenimus , quod in te tanti viri imaginem intuentes , non Joannem V. mortuum , ſed in JOSEPHO filio redivivum nobis aſſeſſe gratulamur . Adeo ut mutato nomine eidem Regi lucubratiunculas noſtras offerre videamur .

Tuum ergo eſt horumce librorum ſuſcipere patrocinium : & ab ſemidoctorum hominum non dicam lingua , & judicio [dicat per me quiſque , quod ſentit , ſunt enim judicia libera] ſed in alivolentia & livore defendere . Atque efficere , ut intelligant , ſi qui hæc reprehenderit , ea , quæ his libris continentur , & tamquam maxime neceſſaria adoleſcentibus noſtris proponuntur , apud cultiores gentes magna cum rei litterariæ utilitate , magna que cum omnium bonorum adſenſione diſputari . Quod ſi facies ,

conſi-

confido fore ut homines nostri gloria incitati multa & meliora cogitent & scribant: ac tandem exteris ipsis, a quibus doctrinarum fontes, & docendi viam accepimus, earundem disciplinarum, atque omnium bonorum studiorum laudem eripiant.

Plurimis profecto nominibus homines nostri tibi adstricti sunt, nihil ut tantis beneficiis addi posse videatur. Addes tamen, & haud parum, si videbunt nostrates, partes omnes a te non modo optimi Regis, sed etiam patrisfamilias diligentissimi esse susceptas. Ut qui per te ab hostium impetu salvi sunt, & summa cum pace fortunis suis fruuntur; te etiam favente, in omni varietate litterarum, fiant eruditiores. Apud me vero gratia manebit immortalis, quem præter ceteros officii maximis adfecisti: cui animos feceris, ad ea libentius perficienda, quæ reliqua sunt a me inchoata; vel si absoluta, adhuc limam desiderant. Vale, Regum optime, ad Lusitanorum bonum nate, ac me, ut instituisti, complecti perge. Romæ I. a. d. IIIII. Kal. Octobr. A. C. N. clocccl.

ALOYSIUS ANTONIUS VERNEIUS

Lusitanis Adolescentibus, qui gravioribus
disciplinis sunt instituendi

S. P.

SOLENT ii, Adolescentes humanissimi,
qui librum aliquem in lucem emissuri sunt,
in limine & quasi vestibulo operis præfari,
& sancte testari, id se potissimum facere
compulsos precibus amicorum. Quod præmium ir-
ridetur plerumque a semidoctis hominibus, qui si-
bi persuadent, id non vere, sed ad ostentationem di-
ci: quo facilius probent lectoribus, se tale scriptum
lucubrasse, quod non modo utile sit, sed votis omni-
bus omnium expetatur, ac prope convicio flagite-
tur. Ego vero censeo, nihil unquam verius, ni-
hil magis ex animo ab illo scriptore esse dictum. Nam
ut mittam cetera, quæ cum omnibus librorum condi-
toribus communia sunt, quis ignorat, quanta sit
hominum in judicando dissensio? quam ineptis sen-
tentiis occupentur eorum plurimi, qui litteris dant
operam? quot falsa, inaudita, inverisimilia homi-
nes amplectentur plerumque: quamque tenaciter eis-
dem sententiis adhereant, ut non dicam eas impro-
bare, sed ne audire quidem repudiari debere velint?
Quod si vel mente reputamus, quot in libris, qui
vel

vel inconcinnas, vel non nisi cum venia memorandas lucubrationes continent, exquisitæ laudationes se offerant; eaque vel ab amicis, qui omnia benigno oculo intuentur; vel ab illis, qui judicandi scientia carent; vel ab iis denique, qui imperant sibi omnia adsentari, conscriptæ; mirari desinemus, id omnibus scriptoribus obtingere, ut scriptorum suorum laudatores inveniant oppido multos.

Profecto id mihi, quod ceteris, usu venit, ut cum nihil minus, quam de lucubrando isto opusculo, cogitarem, viri quidam gravissimi, Lusitani præsertim, enixe me rogaverint, & quasi coegerint, ut id scriberem, & ederem. Nam cum propositum esset mihi Philosophiam, & Theologiam omnem solidiori ratione ac via, quam illa est a non nullis recepta, in usum vestrum emittere; cumque id consilium cum doctissimis viris communicassem, iisque totum systema meum ostendissem; immo vero non nullis codices, qui jam essent limati, dedissem legendos; auctores suere mihi, ut, antea quam hujuscemodi opus ederem, apparatus seu præparationem aliquam divulgarem. Id triplici nomine faciendum esse arbitrabantur. Primum, ut plane intelligeretis, quid utraque disciplina sit, quoque modo occeperit, & fuerit propagata: ne deciperemini a libris istis vulgatis, qui abundant erroribus; & opiniones Veteri, & Recentiori historiæ repugnantes constantissime propugnant. Deinde, ut vos contra morosos quosdam censores præmunirem; qui ad Recentioris philosophiæ vocabulum,

quasi

quasi ad cacodemonis nomen, exhorrescunt: & magno supercilio pro concione dicunt, hujusmodi Philosophiam [videlicet istam ipsam, quam ipsi sortasse non intelligunt, immo vero ne legunt quidem] & ineptam esse, & inutilem, & omnino cum Catholicis decretis convenire non posse: Theologiam vero non nisi ex Peripateticorum fontibus esse derivandam: nec ad defendendam Catholicam doctrinam aliud magis ingeniosum, magis efficax, magis accommodatum posse reperiri. Postremo ut systema utriusque disciplinae uno conspectu perciperetis: & quo pacto de auctoribus, de libris, de systematibus judicare oporteat, penitus cognosceretis.

Horum itaque motus auctoritate feci: & Apparatum brevi tempore fere totum conscripsi, eo consilio, ut, si quo modo possem, tironum studiis optularer. Neque tamen aliquid eorum, quae in libris Philosophicis, & Theologicis scripseram, delavi, aut mutavi. Primum, ne rerum ordinem inverterem, & systema proponerem depravatum. Deinde, ut si essent aliqui, qui libros nostros; non cognito hoc Apparatu, legerent, eam eruditionem ne desiderarent, quae ad disciplinas penitus intelligendas necessaria esse videtur. Itaque plurima hisce libris in unum coegi, quae in aliis sparsim tradideram: quaedam adjunxi, quae illis in locis minus videbantur necessaria, & rerum ordine non mutato, ab illis codicibus tolli, & in hunc commode referri poterant.

Ne ergo hic speret aliquis a me vel rem novam,

vel

vel plurima & interiori eruditione politam. Non enim scholas rerum novitate turbare, sed pacare ego volo: nec nova audacter obtrudere, sed vetera, & quae in cultissimarum gentium gymnasiis longo jam usu inveterarunt, & ab viris cum doctrina, cum pietate praestantibus excoluntur, proponere consilium est. Quaedam tamen interdum recentia addere antiquis non inutile duximus: idque fecimus citatis auctoribus, qui rem aliquam primi excogitarunt: ne sine ullo teste, sine auctoritate scribere videremur. Interdum vero non nulla minus necessaria omisimus: alia justis de causis mutilavimus. Quod non tiro- num, sed doctorum hominum causa, qui aliqua sortasse in libello nostro desiderabunt, monitum volumus. Quod si Hereticos in rebus Historicis, aut Philosophicis aliquando nominamus, cavere, Adolescentes, existimetis, eos vobis legendos, aut ad discendos proponi. Sufficit vobis in praesentia verum tenere & amplecti, quin aliquid amplius queratis. Ii vero qui doctrina, ac aetate progressi sunt, oportet cognoscant fontes, ex quibus hausimus, quo facilius sua illustrare, & omni eruditionis suppellectile ornare queant: modo per Ecclesiam id possint, cujus decreta praeculis habere debemus, & cujus censurae nostra omnia scripta & dicta volumus esse subjecta.

Puerorum autem commodo scribentes, res ad puerorum intellectum accommodatas, idque & breviter, & sermone quotidiano docere debemus, ne otio imprudenter abutamur & litteris. Quod si non id adse-

quor,

quor , ut puerorum institutioni opituler ; saltem id apud viros sapientes , & bene de republica sentientes adsequar , ut intelligant ipsi , nihil magis laborare me , quam ut civibus meis studium meum , & debitam probem caritatem . Quod ut ab omnibus , qui litteris vacant , pro virili parte præssetur potius , quam ut in reprehendis aliorum & scriptis , & conatibus tempus consumant , optandum est . Vos , Adolescentes humanissimi , labores nostros bono animo accipite . Interea fruimini istis , & valete .

Hortor omnes, qui facere id possunt, ut hujus quoque generis laudem perferant in hanc urbem: sicut reliquas quidem omnes, quæ quidem erant expetendæ, studio atque industria sua maiores nostri transtulerunt.... Eos, si possumus, excitemus, qui liberaliter eruditi, adhibita etiam disserendi elegantia, ratione & viâ philosophantur. *Cicero Tusculan. Disputat. L. II. n. 2.*

Quod enim munus reipublicæ adferre maius, meliusve possumus, quam si docemus atque erudimus juventutem? his præsertim moribus, atque temporibus. *Cicero de Divinatione L. II. n. 2.*

I N D E X

Eorum quæ in hoc Apparatu continentur.

P A R S P R I M A

In quâ de Philosophia disputatur.

LIBER PRIMUS

De Historia Philosophiæ,

- CAP. I. **D**E Philosophia generatim. pagina 1.
CAP. II. De Philosophia antiquissimorum hominum
usque ad Moysen. p. 5.
CAP. III. De Philosophia veterum Hebræorum. p. 8.
CAP. IIII. De philosophia Barbara seu Traditionaria
præsertim Orientali. p. 13.
CAP. V. De philosophia Græcorum Fabulari, &
Politica. p. 31.
CAP. VI. De Græca philosophia usque ad Christum,
præsertim de secta Ionica. p. 33.
CAP. VII. De alterâ Græcæ philosophia fonte, secta
Italica usque ad Christum. p. 71.
CAP. VIII. De progressu Græcæ philosophiæ apud alias
gentes usque ad Augusti ævum. p. 85.
CAP. VIII. De Philosophia ab Augusti ætate usque ad
lapsum
b

- lapsus Romani imperii in Occidente ver-
gente ad finem V. seculo .* p.89.
- CAP. X. *De Philosophia Patrum usque ad V. Eccle-
siae saeculum .* p.101.
- CAP. XI. *De Philosophia Christianorum , & Arabum
a VI. saeculo ad usque solidum X. .* p.111.
- CAP. XII. *De Philosophia a saeculo X. usque ad finem
XV. ubi de Scholastica .* p.128.
- CAP. XIII. *De Philosophia XVI. saeculi , ubi de germa-
nis Aristotelicis .* p.143.
- CAP. XIII. *De Philosophia saeculi XVII. & XVIII. seu
de emendatione Philosophiae .* p.154.
- CAP. XV. *De Philosophia XVIII. saeculi , seu de cul-
tura philosophiae Ecclesiae ,* p.170.

LIBER SECUNDUS.

In quo de utilitate Philosophiae disputatur .

- CAP. I. *Ostenditur interesse Reipublicae Juventutem
institui diligenter .* p.183.
- CAP. II. *Rectam Juventutis institutionem ex Philoso-
phia duci debere demonstratur .* p.185.
- CAP. III. *Docet bonam Philosophiam non modo in
gravioribus disciplinis , sed etiam in hu-
manioribus , & omni vitae parte domi-
nari .* p.187.
- CAP. IIII. *Demonstrat bonam Philosophiam non repu-
gnare verae Theologiae ; immo vero esse
necessariam ad eam addiscendam .* p.201.
- CAP. V. *Ostenditur bonam Philosophiam non esse
eam , quae argutiis & inanibus quaestio-
nibus , aut generalibus notionibus conti-
netur .* p.211.
- CAP.

- CAP. VI. *Plurimum sit bonam Philosophiam esse eam, quam Recentiores philosophi colant.* p.223.
- CAP. VII. *Non omnia, quæ Recentiores philosophi excogitarunt, bonæ Philosophiæ nomine contineri.* p.228.

LIBER TERTIUS

In quo de celebrioribus Philosophis fertur iudicium.

- CAP. I. *De Platone, Aristotele, Epicuro.* p.234.
- CAP. II. *De illustrioribus Ecclesiæ Patribus, qui usque ad VI. seculum floruerunt.* p.254.
- CAP. III. *De Arabibus, & Scholasticis celebrioribus.* p.268.
- CAP. IIII. *De illustrioribus Philosophis Recentioribus.* p.283.

PARS ALTERA

In qua de Theologia sermo est.

LIBER PRIMUS

De Historia Theologiæ.

- CAP. I. *De Theologia generatim differitur.* p.305.
- CAP. II. *De Theologia Patriarcharum usque ad Moysen.* p.307.
- CAP. III. *De Theologia Hebræorum a Moysis ætate usque ad primi templi Hierosolymarii everisionem.* p.311.
- CAP. IIII. *De Theologia Judæorum ab instauratione posterioris*

- terioris templi usque ad ejusdem ever-
sionem sub Vespasiano Cesare . . . p.319.
- CAP. V. De Theologia Christianorum usque ad III.
seculi finem . . . p.331.
- CAP. VI. De Theologia Patrum III. & V. seculi. 351.
- CAP. VII. De Theologia a V. seculo usque ad soli-
dum X. . . p.371.
- CAP. VIII. De Theologia a seculo X. usque ad finem
XV. ubi de Scholastica . . . p.381.
- CAP. VIII. De Theologia XVI. seculi , seu de theologiae
Dogmaticae , & Polemicæ instauratio-
ne . . . p.414.
- CAP. X. De Theologia seculo XVII. & XVIII. 427.

LIBER SECUNDUS

In quo de Natura & usu Theologiae .

- CAP. I. Docet Theologiae Revelatae notitiam esse ne-
cessariam omnibus , iis praesertim , qui
vel Fideles docere , vel hostes religionis
Catholicae confutare sibi proponunt. p.437.
- CAP. II. Una tantum est Revelata theologia , sed pro
varia methodo tradendi vel Positiva , vel
Scholastica nominatur . . . p.440.
- CAP. III. Ostenditur germanam Scholasticam longe di-
stare ab argutiis Peripateticorum. p.446.
- CAP. IIII. Docet germanam Scholasticam esse necessa-
riam ad Judaeos & Haereticos refutan-
dos . . . p.455.
- CAP. V. Ostendit acumina & disputationes Peripate-
ticorum non esse accommodatas ad con-
fringendos hostes religionis nostrae. p.464.
- CAP.

- CAP. VI. *Demonstratur Theologiam, quæ hac ætate plurimis in locis excolitur, bonæ Scholasticæ characteres præ se ferre.* p.480.

LIBER TERTIUS

In quo de Clarioribus auctoribus Theologiæ est disputatio.

- CAP. I. *Hujus interrupti atque dilati laboris causæ enarrantur.* p.484.
- CAP. II. *De Sacris codicibus Veteris & Novi testamenti.* p.487.
- CAP. III. *De Celebrrioribus Ecclesiæ PP. usque ad sæculum X.* p.501.
- CAP. IIII. *De Celebrrioribus Scholasticis.* p.515.
- CAP. V. *De Celebrrioribus Dogmaticis.* p.517.
- CAP. VI. *De Celebrrioribus Hæreticis.* p.525.

APPROBATIONES.

IN *Apparatu ad Philosophiam, & Theologiam ad usum Lusitanorum Adolescentium* ab Illustrissimo Equite Aloysio Antonio Verneio accuratissime scripto, & jussu Patris Reverendissimi Josephi Augustini Orsi Sac. Pal. Apostolici Magistri a me perlecto; nihil est, quod repugnet aut Catholicæ Fidei, aut bonis moribus: sed concinna tot rerum gravissimarum dispositio, ut Auctoris ingenium, eruditionem, judicium, studiumque Sanctissimæ Religionis in aspectum profert, ita plurimum valet ad optimum queinque in Fide Catholica, & bonis moribus confirmandum.

Ad Aramæzeli VIII. Calend. Maii 1751.

Fr. Joannes De Luca Venetus coram Summo Pontifice examinador Episcoporum.

IUssu Reverendissimi Patris Sac. Palat. Apost. Magistri legi *Apparatum ad Philos. & Theolog. ad usum Lusitanorum Adolescentium* a viro clarissimo Equite Aloysio Antonio Verneio Archidiac. Eborens. lucubratum: in eoque nihil inveni, quod Catholicæ doctrinæ, aut bonis moribus consentaneum non sit: quin immo Adolescentes ipsi non uno tantum loco pie ac sapienter admonentur, quæ vitare Catholicum oporteat. Præterea totum opus summo judicio ac fide conscriptum, vastissimæque nec ea vulgari eruditione ornatum est. Ut mirer tantarum, tamque difficillimarum rerum copiam tam parvo volumine, ea perspicuitate, ac elegantia com-

comprehendi potuisse. Quare ita censeo; ad instituen-
dos Adolescentes in solida Philosoph. ac Theolog. & a
præjudicatis quibusdam sententiis, quæ profectum im-
pediunt, liberandos, nihil accommodatius excogitari
posse: adeoque e re esse reip. litterariæ ut in vulgus
emittantur.

Dabam ex Cœnobio SS. Bonifacii, & Alexii, Ka-
lend. Maii A. D. MDCCLI.

*D. Felix Maria Nerini Abbas, & Procurator Ge-
neralis.*

I M P R I M A T U R ,

Si videbitur Reverendis. Pat. Mag. Sac. Pal.
Apost.

F. M. de Rubeis Patriarcha Constant. Vicefg.

I M P R I M A T U R ,

Fr. Joseph. Augustinus Orsi Sac. Pal. Apost.
Mag. Ord. Præd.

ALOYSII ANTONII VERNEII

EQUITIS TORQUATI ARCHIDIACONI EBORENSIS

APPARATUS

AD PHILOSOPHIAM, ET THEOLOGIAM

AD USUM

LUSITANORUM ADOLESCENTIUM

PARS PRIMA

IN QUA

DE PHILOSOPHIA DISPUTATUR

LIBER PRIMVS

DE HISTORIA PHILOSOPHIAE

CAPUT I.

De Philosophia Generatim.

Philosophiae vocabulum non unum perpetuo
habuit intellectum. Veteribus nominata est
σοφια seu *sapientia*: quo nomine eas artes si-
gnificarunt, in quibus praecipue valet inge-
nium, quaeque ad hominum utilitatem sunt
accommodatae. Immo & sacerdotes & rerum divinarum in-
terpretes apud Gentiles in hunc censum relati sunt: quo-
rum

A

rum

rum plerique non sapientis, sed deceptoris nomine digni erant. Deinde qui ea, quæ de Deo, rebusque creatis per argumentationem naturæ sunt nota, tractarunt, sapientes sunt appellati. [1] Qui cum eodem nomine significarent instrumentum, quo hæc nota aliis fiebant, scilicet eloquentiam, eloquentiæ doctores *sophistæ* seu *sapientes* vocati sunt. [2] Verum cum hi tempore procedente dicendi exercitationi, verius dicam ineptæ loquacitati tantum vacarent, & sapientis nomen arroganter sibi sumerent, quasi soli ipsi sapientiæ essent studiosi; in maximam invidiam & contemptum *sophistæ* adducti sunt.

Pythagoras, qui horum arrogantiam detestabatur, cum a Leonte Phliasiorum principe esset interrogatus, quæ maxime arte consideret, respondit, *artem se scire nullam, sed esse Philosophum*, i. e. *studiosum sapientiæ*. Ab eo tempore *Sapientiæ*, & *Philosophiæ* nomen promiscuo usu sunt usurpata: nec modo divinarum, humanarumque rerum cognitio, sed etiam Jurisprudentia, & Medicina, & Grammatica, & Critica, & Historia, & Poesis; hoc amplius, Christianorum doctrina *Philosophiæ* nomine continebantur; & doctores Ecclesiastici, & Ascetæ *Philosophi* nomen habere. [3] Verum hæc late patent, *Philosophiæ* vero vocabulum stricte est accipiendum.

Itaque *Philosophia* est, *cognitio veri, & boni recta ratione acquisita, & ad veram hominis felicitatem comparata*. Quare quidquid recta ratione, i. e. per argumentationem naturæ consentaneam, veri, & boni cognoscimus,
& ad

[1] *Sapientia, ut a Veteribus philosophis definitum, est, rerum divinarum, & humanarum, causarumque, quibus hæc continentur, scientia*. Cicero de Officiis L. II. c. 2.

[2] *Philostratus Præf. ad Vitas Sophist.*

[3] *Confer. Jonsius de Scriptoris. Hist. Philos. L. III c. 4. p. 226. seqq.*

& ad usum vitæ, ac felicitatem hominum vel acquirendam, vel conservandam [1] revocari potest, *Philosophia* vocatur. Et quamquam cognitio veri, & boni ex duobus fontibus *ratione*, & *revelatione* deducatur, tamen singulæ cognoscendi viæ suo nomine donantur. Quæ *ratione* constant, vel de Deo, vel de Homine, & rebus creatis, ad Philosophiam pertinent: quæ declaratione divina manifestata sunt, spectant ad Theologiam.

Itaque non est Philosophia, cognitio veri, & boni, quam a majoribus accepimus, ut illa erat Barbarorum *Traditionaria*. Item non est Philosophia rerum *Physicarum* cognitio, quam ex Sacris codicibus hausimus, ceteraque quæ in divinis libris habentur. Præterea Philosophia non est doctrina, quam ex præceptorum institutione arripimus, ut *Sedarji* philosophi faciunt. Hæ enim facultates majorum institutis & auctoritate tantum continentur: Philosophia vero argumentatione naturæ.

Hoc constituto, constitutæ sunt partes Philosophiæ. Altera enim humanam mentem inlustrat, ut verum cognoscat: altera adfectus inoderatur, ut bonum persequamur. Quæ mentem inlustrat, vel eam talibus imbuit præceptis, quibus in unaquaque disciplina verum intelligat, ea vocatur *Instrumentalis*: vel res ipsas persequitur, ac primum naturam Dei, & proprietates investigat; ceterarumquæ, quæ Deus hominis causa condidit, explorat vim & usum: id est & rerum naturam explorat, & exponit quo modo corpus nostrum a malis servemus, & quo pacto res creatas

A 2

ad

[1] *Felicitas hominis vel est æterna, vel temporalis. Ad illam Practica philosophia viam sternit: tamen non nisi divinitus tradita doctrina adsequi possit. Hanc partim sanitate corporis, quæ Physica & Medicina comparatur; partim tranquillitate hominis externa, quæ ex jurisprudentia Naturali, & Politica profiscitur, obtinere possumus.*

ad utilitatem nostram flectere possimus; & hæc vocatur *Theoretica*. Quæ adfectus moderatur, viamque sternit, qua ad summum bonum accedamus, & in humana societate honeste ac tranquille vivamus; dicitur *Præctica*.

Instrumentalem. Veteres philosophi vocabant λογικὴν *Logicam*: Theoreticam φυσικὴν *Physicam*: Præcticam vero ἠθικὴν *Ethicam*. [1] Theoretica si agit de Deo, nominatur *Theologia Naturalis*: si de mente creata, *Pneumatologia*. Verum utraque pars interdum *Pneumatologiae*, interdum *Metaphysicæ* nomine significatur. Præctica vel generatim, quid bonum sit, docet, & ea vocatur *Ethica*: vel bonum persequitur, ut *justum*, ut *honestum*, ut *decorum* est, & dicitur *Jurisprudentia Naturalis*: vel quid humanæ societati utile sit ostendit, & est *Jurisprudentia Civilis*, & *Politica*.

Hucusque de Philosophiæ partibus: nunc de Philosophiæ historia dicendum esse videtur. Et quidem historia vel docet, quo tempore, & modo doctrinæ inventæ fuerint, & ad nos usque pervenerint; vel singularum sectarum *systemata* exponit, i. e. demonstrat, quibus principiis nitantur, & quæ inde ducantur conclusiones, ex quibus disciplinæ corpus absolviur: prima *Historia Doctrinarum*: altera *Historia Systematum*, vocari solet. Est etiam historia quædam, quæ Philosophorum vitam, & labores enarrat:

[1] Pythagorei, & Platonici Philosophiæ duas faciebant partes: alteram, quæ de Deo, alteram, quæ de Homine disputat. Aristoteles disciplinas in tres classes divisi: speculativas, ut sunt *Physica*, *Mathematica*, *Theologia*: præcticas, ut *Ethica*, *Politica*, *Oeconomica*: operatrices, ut *Medicina*, *Poetica*, *Grammatica*, *Statuaria*, *Pictura*. Stoici tres etiam Philosophiæ notant partes, *Moralem*, *Naturalem*, *Rationalem*. Eodem modo Epicurei. At Cynai-
ci sola *Morali contenti sunt*.

rat: quæ ad eorundem systemata inlustranda per quam accommodata esse videtur...

Harum nos neutram pro rei dignitate scribemus. Quis enim hæc tam multa, tamque intricata paucis pagellis comprehendi posse sibi persuadeat? aut quis tironum, quorum gratia hæc in præsentia lucubramus, tam copiosam historiam ferre posset? Itaque ex singulis partibus ea excerpemus, quæ ad id, quod constituimus, inlustrandum necessaria esse videbuntur. Quare Philosophiæ ortum, & vicissitudines demonstrabimus: tum præcipua sectarum, quæ nobiles exstiterunt, dogmata adducemus: eaque ex Philosophorum vita, cum erit occasio, dilucidabimus: dignumque ad fontes intendemus, ut inde procedente tempore, abundantiorum eruditionem hauriant tirones.

CAPUT II.

De Philosophia antiquissimorum hominum usque ad Moysen.

ANtiquos primæque ætatis homines Philosophos non fuisse, eo sensu quo nos Philosophum accepimus, ex Sacris litteris haud obscure colligitur. Et, ut a primo ordiamur, Deus hominem condens ad felicitatem, eum multis prædiis ornatum fabricatus est. Cumque Adamo familiariter uteretur, notitiam ipsius Dei, & hominis, earumque rerum, quæ ad consequendam veram felicitatem erant necessaria, eidem manifestavit. Hæc enim non ratiocinatione & meditatione; sed beneficio divino habuit explorata.

Paulo post cum ipse peccato suo in abyssum ignorantie inciderit, & multis miseris fuerit obnoxius, non in excogitandis, & poliendis gravioribus disciplinis, sed in ærumnis depellendis, peccati sui pœna, & instauranda,

quibus modis posset, felicitate occupatum fuisse, verisimillimum est. [1] In quo adiutorem habuisse Deum, qui plurima illi clementer aperuit, Sacri codices nos docent. [2]

Omnino autem est verisimile. Adamum, etsi propter peccatum ea sapientia, quam *infusam* appellant, fuerit spoliatus, tamen memorem pristinae felicitatis, & in multis eruditum divinitus, filios suos docuisse Dei cognitionem, eosque ad honestatem & pietatem erudivisse. Hæc tamen hominem pium & sapientem faciunt, Philosophum non faciunt. Neque enim id ratione comparavit: sed Deo indicante cognovit, & prædicavit: quod Philosophi, in acceptione data, non est.

Quo icidem in censu viri omnes pii, qui ab Adamo progeniti sunt, poni debent: ut Abel, Sethus, Enochus, Noachus, Semus, ceteri. Cumenim hi longævam vitam vixerint, & diuturnum cum majoribus usum habuerint, qui omni virtutum varietate florebant; vel nullo monente intelligitur, a majoribus eos & familiæ suæ historiam, & pietatis præcepta omnia hausisse: quin ad hæc cognoscenda ratiocinatione uterentur. Quædam etiam a Deo ipso acceperunt, quæ pertinent ad cultum Dei. Neque nos movent Judæorum narrationes, qui apocryphis scriptis Adami,

[1] De Adami philosophia non nulli multa fabulari sunt, adfirmantes, eum & omni disciplinarum varietate instructum a Deo conditum fuisse; & post lapsum meditatione, ac experientia ad insignem doctrinæ præstantiam pervenisse. Hæc primum Judæi, dein veteres Christiani aliqui, immo & Recentiores docti. Nec id solum, sed etiam nominant artes, in quibus præter ceteros excelluit. Verum in tanta rerum vetustate, silentibus Sacris scriptoribus, aliquid certi adfirmari non posse, perspicuum est.

[2] Confer. Genes. C. 11. præsertim versu 21.

mi, Enochi, Chami decepti, incredibilia de veteribus hominibus referunt, idque eodem nomine, quo univertum disciplinarum circulum Adamo concedunt. Quod confutare & ipsa rei evidentia, & operis vetat consilium.

Præterea Abrahamus, Isaacus, Jacobus, Josephus, Jobus [1] ceteri, viri sapientissimi, & prudentiæ ac pietatis laude nobiles, familiares cum Deo sermones miscuerunt; a quo plurima, quæ non nisi labore & meditatione in præsentia consequimur, comperta habuisse eos, manifestum est. Qua de causa divino spiritu adflati, & Prophetæ in Sacris codicibus prædicantur. Præterea pastoritiam vitam antiqui illi homines habebant in deliciis: quæ plerumque magnam simplicitatem animi præsert; & in hoc est tota, ut augendæ, & moderandæ familiæ vacet, eruditioni & meditationi non vacet. Ex quo perspicuum fit, sapientes illos quidem & bonos, non tamen Philosophos fuisse.

Neque vero inficiamur, sanctissimos homines, plurima, quæ ad vitam commode & jucunde transigendam, necessaria videbantur, casu, & ratione invenisse. Hæc tamen non magis eos Philosophos faciunt, quam quod artifices nostri multa vel casu, vel necessitate utilia excogitent, cogunt nos ut dicamus, eos esse Philosophos. Itaque pollebant illi quidem veri, & boni notitia a majoribus

A 4

tra-

[1] Quis fuerit auctor libri Jobi incertum, ut ait Greg. Magn. Præfat. in Job. c. I. Huesius Moyse, Harduinus Salomoni tribuit. Verisimilius est, multo posteriorem fuisse. Adeoque nullum ex eo ad Jobi philosophiam ducitur argumentum. Vera tamen est historia, & divina. Liber hic continet aliquam Physicæ, & Astronomiæ notitiam, Logicæ non item: nisi forte omnes, qui recte ratiocinantur, appellandi sint Logici. Proponit sibi auctor ostendere tantum, quæ de causa divina sapientia interdum bonos exerceat, & quibus præsidii eos in hac vita omnibus ornet virtutibus.

tradita: & toti erant in eo, ut eadem filios imbuerent; eosque docerent tum historiam mundi, tum beneficia a Deo homini collata, tum pacta inter Deum & hominem, hujus lapsum, illius clementiam, & promissionem reparatoris: eandemque doctrinam ad posteros puram & intemeratam transmitterent: quin eos otiosis disputatiunculis, quæ nec ad vitæ usum, nec ad felicitatem, ad quam unice tendebant, erant idonea, inutiliter detinerent. [I]

CAPUT III.

De Philosophia veterum Hebræorum.

Quæ veteribus Patriarchis prima fuit veri, & boni cognitio a Deo accepta, & ad felicitatem comparata, eadem & Moyse fuit: qui cum Dei consuetudine diutius uteretur, singularem sapientiam eo docente accepit, qua rempublicam Judæorum administraret, & facili negotio ad felicitatem perduceret.

Cum

[I] De Abrahami recondita eruditione disputant non nulli, & contendunt, ab eo Aegyptios Astronomiam, Arithmeticam, ceterasque Mathematicas disciplinas edoctos fuisse, qui ante illius adventum nihil de iis cognovissent. Confugiunt ipsi ad Josephum, & Pylonem Hebræos, qui paullo post Christum floruerunt: viros illos quidem doctos, sed altero præjudicata suæ gentis excellentia occupato, altero vero Pythagoreorum dogmatum præjudiciis imbuto. Non est necesse horum rationes ad Lydium lapidem revocare: cum satis constet, Pylonem, & Josephum Patriarcharum sapientiam modulo suo dimensos fuisse, & ad Græcorum eruditionem retulisse: Nec enim homines Judæi sibi persuadere poterant, Græcos, & Barbaros ceteros aliquid boni, nisi a Judæis edoctos, excogitare potuisse. Quod responsione non eget.

Cum autem Moyſes ingenio ac iudicio valeret, & Mathematicis diſciplinis in Aegypto eſſet eruditus, pluri-
maque virtute ornatus, omnino aptus erat, qui res ma-
gnas aggredereſtur, & talem apud Judæos perſonam ſuſti-
neret, nomenque ſuum commendaret immortalitati. Quod
cauſſam dedit Clementi Alexandrino [1] Juſtino [2] Ori-
geni [3] aliis [4] ut, ex Philonis ſententia; talem in di-
ſciplinis graviſſimis Moſen depinxerint, qualis apud mor-
tales reliquus nullus fuit.

Hæc tamen ſine auctoritate dici, evidens eſt. Nam di-
dicit ille quidem, ſapientiam Aegyptiorum. Verum cum
talis ſapientia [Arithmetica, Geometria, Aſtronomiæ ru-
dimenta una cum litteris; & ſacrorum diſciplina, *encyclope-
diam* Aegyptiorum conſtituebant] ſeu diſciplinæ non niſi
rudes & inpolitæ apud Aegyptios obtinerent; qui non in
excogitandis theorematis, aut ſolvendis problematis, erant
occupati; ſed iis tantum in conſtituendis & dimetiendis
agrorum limitibus, ab inundatione Nili deletis, uteban-
tur: conſequens eſt, id tantum ſciviſſe Moſen, quod
ipſi callebant, præter ea quæ divina inluſtratione accepit:
falſoque eidem abſtruſioris Mathematicæ, & multo minus
diſciplinarum, quæ nondum erant inventæ, eruditionem
adtribui. Quidquid dicant Judaicarum nugarum fautores,
qui longo poſt tempore ex præjudicatis opinionibus ſuis
Moſen adumbrarunt; & omni ſupelleſtile ornarunt recen-
tioris eruditionis. [5]

Mo-

[1] Stomat. L. 1. p. 343.

[2] Quæſt. xxv. ad Orthodox.

[3] Contra Celfum L. 1. p. 14.

[4] *Recentiores alios dabit Fabricius Codic. Pſeudepigr.*
V. T. Tomo I. p. 826.[5] *Philonem adtendendum non eſſe oſtendunt viri aliqui
docti, qui de Philoſoph. Hebræorum diſputarunt.*

Mosis sapientiam ad Iudices, & Prophetas, qui apud Hebræos fuerunt, & rempublicam administrarunt, manasse, Sacri codices nos docent. Deus enim quos ad rempublicam procurandam delegerat, prudentia regnandi imbuuit, & pietate munivit, qua gentem Hebræam regerent, & in officio erga Deum continerent. Prophetæ vero, quorum plura erant collegia, toti Deo vacabant: eoque docente, & imperante edocebant Judæos ea, quæ Deus ab iisdem postulabat. Neque tamen suppetunt argumenta ut judicemus, Prophetas disciplinis Philosophicis dedisse operam: nec ad finem a Deo propositum accommodatæ esse videbantur. Nulli tamen dubitamus, eorum non nullos eruditionis laude floruisse: sed quæ a Philosophiæ nostræ studio longe distabat.

Qualis autem fuerit Salomonis regis sapientia ex ipso Salomone habemus: qui cum Deum rogaret, ut eam sibi clementer largiretur, unum petiit; nimirum sapientiam ad regendos populos accommodatam hoc modo: *Dabis ergo seruo tuo cor docile, ut populum tuum judicare possit, & discernere inter bonum & malum.* [1] Cui Deus respondit hoc modo: *Feci secundum sermones tuos, & dedi tibi cor sapiens & intelligens in tantum; ut nullus ante te similis tui fuerit, nec post te surrecturus sit: ut nemo fuerit similis tui in Regibus cunctis retro diebus.*

Salomon itaque excellebat sapientia inter ceteros Reges Orientis. [2] Ac primum ea scientia antecellebat, quæ & notitia boni, & mali, & prudentia regnandi continetur. Deinde ea valebat scientia, quæ in excogitandis, & expli-

[1] 111. Regum. 111. v. 9.

[2] „ Sapientia & scientia data sunt tibi: divitias autem, & substantiam, & gloriam dabo tibi; ita ut nullus in Regibus nec ante te, nec post te fuerit similis tui.
11. Paralipom. 11. 12.

explicandis ænigmatibus occupatur: quæ præcipua pars Orientalis sapientiæ reputabatur. [1] Quod ipsum sapientissimi Regis scripta demonstrant. Describit enim in iis hominum mores, vanitatem, & felicitatem eorundem: atque figurato dicendi genere, Orientalium more, cogitata sua ingeniosissime exponit: sumens ex omnibus rebus tales similitudines, & leclissimis metaphoris inde ductis morales sententias adornans.

Id ex *Cantico Canticorum* perspicue efficitur: idque confirmat Siracides, qui Salomonis sapientiam exponens, ad hæc capita sapientissimi Regis doctrinam revocat: „ Quem-
 „ admodum eruditus es in juventute tua, & impletus
 „ es quasi flumen sapientia: & terram retexit anima tua.
 „ Et replesti in comparationibus ænigmata: ad insulas lon-
 „ ge divulgatum est nomen tuum, & dilectus es in pace
 „ tua. In cantilenis, & proverbiiis, & comparationibus,
 „ & interpretationibus miratæ sunt terræ. [2] Verum cum
 hæc divino spiritu adflatus fuderit & scripserit, consequi-
 tur, non ex usu recte judicandi, sed ex nobilioribus fon-
 tibus illius sapientiam esse profectam.

Præterea Physica & Astronomica rerum notitia gavifus est Salomon rex: quod Sacri codices aperte tradunt. [3] Sed unum rursus monemus, quod ipse Salomon disertis verbis declarat, [4] talem sapientiam non ratione ac meditatione, quod nos Philosophiam vocamus, fuisse comparatam; sed a Deo datam fuisse: quam Theologi vocant *scientiam infusam*.

Illud

[1] *ibid.* c. vii. l. 1.

[2] Ecclesiasticus c. xxxvii. 15. 16. 17. 18.

[3] Sapientia c. vii. 17.

[4] „ Ipse enim dedit mihi horum, quæ sunt, scientiam:
 „ veram: ut sciam dispositionem orbis terrarum Omnium
 „ enim artifex docuit me sapientia. *ibidem*.

Illud tirones monitos volumus, Salomonein sapientissimum mortalium, vocatum fuisse, referendo ad tempus, quo florebat; & Reges ceteros, & Orientalium eruditionem, [1] quæ a Græca, quæ post inveteravit, & ab ea, quæ in præsentia obtinet, longe distabat: tametsi divini scriptoris sapientia, quod a Deo esset; multo clarior & præstantior fuerit, quam nostra. Nihil igitur agunt quidam interpretes Sacrorum codicum, qui ea Salomoni regi adtribuunt, quæ non nisi recentiori ætate inventa sunt, & apud juniores Philosophos & viros doctos occurrunt.

Eadem ratione, id est, ex Sacræ scripturæ testimonio, & ex historia illius ævi, de Daniele judicabimus. Qui cum littéras Chaldæorum didicisset, [2] ut Regibus inserviret, primum prudentiam Politicam didicit: deinde artes metiendi, numerandi; historiam. Hæc enim apud Chaldæos tradebantur. Præterea a Deo accepit facultatem interpretandi somnia; & futura prædicendi. Quod ipsum adfectabant arioli Chaldæi, sed non possidebant. Ex quo processit ad hominum famam, & Regum gratiam adsecutus est. At hic eruditionis vestigia apparent; philosophiæ Græcæ non apparent. Quare haud facile viri docti adfentiantur Hæctori Pinto, & Cornelio a Lapide, aliisque, qui Aristotelicarum disciplinarum ambitum tribuunt Danieli: tum & illis qui contendunt, ab eodem scholas Philosophiæ institutas fuisse: quod quam distet ab iis, quæ Sacri scriptores scriptum reliquere, nemo non videt.

Et hæc veterum Hebræorum usque ad captivitatem Babyloniam fuit sapientia. Nam paullo post & ipsi Græcæ phi-

[1] *Et præcedebat sapientia Salomonis sapientiam omnium Orientalium, & Aegyptiorum: & erat nominatus in universis gentibus per circuitum.* III, Reg. III. 30.

[2] Daniel c. I. v. 4.

philosophiæ placita domesticæ eruditioni admiscuere, ut alio loco demonstrabimus. [1].

CAPUT III.

De Philosophia Barbara seu Traditionaria, præsertim Orientali.

PERVENIMUS ad *Traditionariam* philosophiam, præsertim Orientalium gentium, id est, ad Aegypti tenebras: in quibus facilius hominem ab homine distingueremus, quam in illorum narrationibus, quid verum, quid falsum sit, constituere possumus. Tantæ enim tenebræ germana Orientalium placita ab nostris oculis occultant; tam multæ, tam obscuræ, tamque discrepantes inter se narrationes de illorum sententiis se offerunt; ut qui verum in tanta ruinæ & vetustate, & caligine odorari credat, is laterem laevet. Non est consilium tirones nostros in hos labyrinthos deirudere, a quibus ne homines quidem ingenti veteris litteraturæ copia instructi, se extricare potuerunt. Tantum, quæ ad Philosophiæ, & Theologiæ, quæ a Christo nato in Oriente inveteravit, intelligentiam erunt accommodata, tangemus: cetera relinquemus iis, qui rebus inutilissimis otium consumere, in magna felicitatis collocant parte.

I. Barbara philosophia vel Orientalis est, vel Occidentalis. De utraque nos quam brevissime poterimus disputabimus. Orientalium antiquiores, & præcipui sunt

Chal-

[1] De Hebræis, qui post Christum vixere, philosophia disputare hoc loco non est consilium. Illud prætereuntes monemus, Judæos bene multos Aristotelico aut Scholastico modo philosophari: alios in secretiorem philosophiam seu Kabbalam incumbere.

Chaldæi. Chaldæi autem vocabantur Babylonis sacerdotes, & religionum interpretes, qui apud eos litteris vacabant: quemadmodum, qui apud Persas iis studiis dabant operam, vocabantur *Magi*. Chaldæi igitur homines superstitiosissimi, religiones populorum interpretabantur, & futura prædicebant: cumque prædictiones suas ad Regum palatum accommodarent, populos in officio his artibus, & fallaciis continuerunt: ex quo & maximum honorem apud Reges, & inlustre nomen apud populos adepti sunt. Reapse nihil aliud erant Chaldæi, nisi deceptores insignes, qui disciplinam illam suam quibusdam symbolis occultabant, ne alii possent cognoscere: tantum filiis suis talia mysteria aperiebant. Adeo doctrinam suam ad fallendos populos accommodabant.

Hæc doctrina ducit originem a *Zoroastro* quodam, magni nominis apud Orientales. Quis autem fuerit *Zoroaster*, & quo tempore vixerit, tam est incertum, ut nihil supra. Multum de eo viri docti contendunt inter se. Quidam plures *Zoroastros* ponunt: [1] quidam unum fuisse existimant, Persa-Medum, & circiter Darii *Hystaspidis* tempora florentem: qui Magiam apud Persas induxit, & Magorum religionem emendavit, auctorque dicatur scriptorum, qui sunt in manibus: [2] quod verisimilius videtur. Suspiciantur autem viri docti, [3] existisse alium *Zoroastrum* Chaldæum multo antiquiorem Persa, qui Magiæ, & siderum doctrinæ fuerit auctor Chaldæis, quam disciplinam

[1] *Arnobius* Advers. Gent. L. I. n. 36. & *Laertius*. Confer. *Stanlejus* Hist. Philosoph. P. XI III.

[2] *Prideaux* Hist. Judæor. T. II. L. 4. p. 29. edit. Venet. 1738. qua utimur. & *Thomas Hyde* de Relig. Veter. Persar. c. XXIII. p. 308.

[3] *Stanlejus* ibid. c. III. p. m. 254. *Brucker*. de Philos. Chald. L. II. p. m. 122.

nam posterior *Zoroaster* correxit: [1] Reliquos *Zoroastros* ex vitæ, institutique similitudine nomen habuisse, verisimile est.

Porro Chaldaica disciplina, nullis exstantibus certis monumentis, vix elici potest. Unum ex Veteribus habemus, illorum doctrinam in tres partes dividi posse.

1. Aiebant, Deum omnium Regem, & parentem per universum Mundum esse diffusum: ex quo manabant quidam spiritus, qui in singulis partibus e. g. in stellis habitabant: & quorum providentia tum stellæ ipsæ gubernarentur, tum corpora cælestia, & terrestria constituerentur, tum fatalis necessitas rebus singulis inponeretur. Deinde alterum genus Deorum ponebant: tertium Dæmoniorum: quartum Heroum: quorum aliqui ad lucem inaccessibilem, quam Deus habitat, mortalibus aditum aperiunt. Dii auctores boni sunt: Dæmones vero noxii, & fallaces. Hæc erat arcana Chaldæorum disciplina, quam aliis vulgare nefas erat.

Præterea astra colebant, præsertim Solem, & Lunam, i. e. spiritus in iis residentes: Hanc *Magiam* vocabant: cujus duplex disciplina erat: altera nominabatur *Theurgica*, cujus munus erat, spiritus bonos invocare, noxios fugare: altera *Naturalis*, quæ plantarum, animalium, metallorum virtutes explorabat: item quibus planetarum conjunctionibus, quibus humanis actionibus, magica operatio institui deberet, exponebat.

2. Altera disciplinæ Chaldaicæ pars erat *Astrologia*: quæ in observatione siderum, & futurorum prædictione posita erat. 3. Postremo *Cosmogonia*, ubi de Chao disputabant; de animis humanis, qui a Deo manarunt, de quodam

[1] *Eutychius Alex. Annal. Arab. Tom. I. p. 63. 263. Confer. Herbelot. Biblioth. Orient. p. 931. Stanl. l. c. P. XIII. p. 301.*

dam Demiurgo, quo Deus in fabricando Mundum usus est. Verisimile autem est credidisse eos, materiam esse æternam; a Deo autem formam, ordinem, ornatum habuisse. [1]

II. Ab Chaldæis edocti *Persæ* & ipsi antiquissimis temporibus easdem sententiâs sunt amplexati. Quæ apud Magos præsertim, qui religionis, & litteraturæ omnis erant custodes, locum habuere. Horum tamen disciplina qualis fuerit, certo nobis non constat; nec facile dilucidari potest in tanta rerum vetustate. [2] Neque vero recentioris *Zoroastri*, qui Magorum disciplinam correxit, certiora dogmata possunt haberi: nec ex Veteribus clara notitia Orientalis philosophiæ, sed obscura satis, interdum vero per conjecturas deduci potest.

Zoroastri philosophiæ, quæ mera erat Metaphysica, plurimis ineptiis & deliriis inquinata; tale erat systema. Primum omnium putabant, Deorum maximum & sempiternum, quem *Mithram* vocabant, genuisse *Oromasdem*, & *Arimanium*, inferioris ordinis Deos, qui Mundum molirentur. Ille fons erat spiritualium substantiarum, hic corporearum. *Mithra* symbolo ignis notabatur, & in Sole, qui lucis thesaurus est, thronum habet. *Oromasdes* symbolo

[1] Hæc ex *Diodoro Siculo*, & *Eusebio*, aliisque colligit *Bruckerus*, & tamquam certiora proponit l. c. p. 132. seqq. explodit cetera. Ea vero, quæ ex Græcorum libris excerptæ *Patrius*, exponit *Stanlejus* nomine *Oraculorum Zoroastri*. Tom. II. pag. m. 320. nec dubitat esse germana: quod nobis non persuaserit, tametsi *Zoroastri* sententiâs aliquas in iis contineri fateamur.

[2] Rude aliquod veterum Magorum Philosophicum systema qui cupit, legat *Plutarch.* de *Iside* & *Osride*, Tom. II. p. 155. ex recentioribus vero *Beausobrium* *Historia Manichæorum*, Gallice. Tom. I. p. 170. seqq. *Prideaux. l. c.*

to lucis. *Arimanius* symbolo *tenebrarum*. Quamvis autem a *Mitbra*, infinito illo lucis intellectualis oceano, manavit utrumque principium, proprietates differentes habent, & quo magis distant a principio, eo sunt imperfectiora. *Oromasdes* seu *spiritus*; quod lucis, & ignis naturam proximè sequitur, qui omnia movet, fovet, ac perficit; causa est omnis boni. *Arimanius* vero seu *materia*, quia quam maxime distat a luce, & lucis fonte; caret iis proprietatibus; quæ lucem bonam faciunt: iccirco tenebrosa est, iners, ruidis, & causa omnis mali. Non quia principium, a quo emanat, sit malum; sed quia ratione emanationis, quæ ultima est, longe recedit a bono, & mala est. Cum autem intellectualis ignis sempiterno motu agatur, consequens est, omnia ad ipsum lucis oceanum ultimo esse reditura. *Materia*, cum natura sit iners, ab activo & lucido principio agi debet, quò facilius minuat, depuretur, & spirituali naturæ sit prior. Hinc perpetua dissentio inter lucem, & tenebras. Tandem lux vincet: ac materia facta lucida, ab ipso lucis oceano absorbetur, & in omnem partem lucem sparget & felicitatem. Hæc *systematis Zoroastri* summa est. [1]

Præterea Deum seu Solem, & stellas sub dio, & sine templis colebant. Addebant plurima de prædictione futurarum rerum ex siderum adspectu. Existimabant præterea, Deos apparere figura multo humana ampliori: tum plenum esse aerem simulacrorum, quæ cum e corporibus effluant,

B cum

[1] Hanc esse germanam Zoroastri doctrinam defendit *Mosheimius* in Adnotationibus ad *Cudworthi Systema Intellectuale* p. m. 249. & post eum *Bruckerus* de *Phil. Perf.* p. 176. seqq. qui castigant *Paliud*, *Prideauxium*, *Beaufobrium*: & contendunt, non Dualisticum systema, sed Emanativum Zoroastro probari.

cum vaporum elevatione oculis acute cernentium inferantur. [1]

Hanc nos Persicæ doctrinæ epitomam hoc loco tradere satis superque duximus : qui fusius hæc legere cupit , legat Recentiores laudatos . [2] Monemus tantum , *Oracula Zoroastri* , quæ sunt in manibus , [3] tametsi quasdam Zoroastri sententias complectantur , tamen a Platoniciis , qui post Christum fuere , mutata fuisse & depravata , & caute legenda esse .

Porro autem Orientalis philosophia , quæ plerumque Chaldaica vocabatur , postea quam Syriam , Palæstinam , Phœniciam , Arabiam pervasit , ad Aegyptum perveniens , Alexandriam , ad quam , quasi ad omnis litteraturæ mercaturam , concurrebant studiosi omnes , suis dogmatibus , & genealogiis divinis replevit .

Cumque sacerdotes Aegyptii , quorum doctrina & investigatio Astrologia , Magia , obscura de Deo disputandi ratione per ænigmata , Deorum genealogiis , & his similibus continebatur ; [4] exterarum gentium opiniones de Deo sine ulla dubitatione reciperent ; [5] & jam Pythagoreorum , ac Platoniorum cogitata domesticis adjunxissent ; Orientalem philosophiam facillime receperunt .

Accessit alia causa . Nam cum Ptolemæus Physcon Aegyptiorum rex cxxx. amplius ann. ante Christum natum

lit-

[1] *Herodot. L. I. c. 131. Confer. Laert. L. I. S. 17. Stanlejus Hist. Phil. l. c.*

[2] *Confer. Stanlejus l. c.*

[3] *Exstat Epitom. Dogm. Zoroastri , & Platon. apud Fabricium , Biblioth. Græc. Vol. XIII. p. 137. seqq. Exstant Oracula Zoroastri apud Stanlejum l. c. p. 318. seqq.*

[4] *Confer. Diodor. Sicul. de Veter. Aegypt. Relig. Plutarch. de Iside & Osiride .*

[5] *Jamblichus de Myster. Aegyptior. S. 8.*

litteratos Alexandria abire coegisset, ipsi alii alio tendentes in Asiam concesserunt: cumque ubique publice docerent, repleverunt omnia Græca eruditione. [1] Ex quò & ipsi Orientalium placita penitus cognoverunt, & non uulsa ex iis sumserunt. Itaque cum Alexandriam redierunt, novum excogitarunt Philosophiæ systema ex Orientali, Pythagorica, Platonica, Aegyptiaca coagmentatum: quod & Judæorum Kabbalam genuit, & etiam perniciosas hæreses, quæ turbas prius sæculis gravissimas inter Christianos concitarunt. Sed de his alias.

II. Persis ex altera parte vicini erant *INDI*: quî magna sapientiæ laude ante, & post Alexandri Magni temporâ floruerunt. Eorum Philosophi domestica lingua appellantur *Brachmanes*; Græcis, quod nudi incederent, *Gymnosophistæ* sunt appellati: quamquam eodem nomine ceteros Indiæ sapientes vocarint Græci. Talia autem de iis, eorumque sectis referunt Strabo, Porphyrius, Philostratus, Palladius, ceteri, ut credi vix possint. Nam cum Græci, & Orientales ceteri nihil præter auditum haberent, Indorum sapientes ex Græcorum disciplinis & moribus æstimarunt. [2] In tanta fabularum copia hæc tolerabiliora esse videntur.

Gymnosophistæ a ceteris Indis magis ritu vivendi, quam sententiis, secernebantur. Semoti a consuetudine hominum, nudi agebant ætatem, & nives, hiemalemque vim, & Solis æstus perserebant sine dolore; cumque ad flammam se applicaverint, sine gemitu aduri: Itaque continentia, dura vivendi disciplina, tolerantia, & contemptu mortis, omnium admirationem rapiebant ad se: idque auditoribus suis faciendum esse persuadebant, propterea quod existimabant, frenandis nimis appetitionibus animi

B 2

nos

[1] Confer. Athenæus, L. III. p. 184.

[2] Confer. Fabricius Dissert. de Brachmanibus, Hamburgi 1703. 4.

nos evadere sapientes, quibus solis aditus patet ad Deum: Quod institutum etiam nunc plerique *Brachmanes* sub vocabulo *Braminen* in India retinent. [1] Et hæc de Moribus: in reliquis ita philosophabantur.

Putabant, Deum esse ignem intellectualem corporeum, qui Mundum format, pervadit, animat, gubernat. Mundum illius esse vestitum. Ex hac anima Mundi, seu igne rationali, qui perpetuo agitatur, omnia emanant necessario, etiam anima rationalis, quæ illius ignis est particula, & corpore veluti veste utitur: quæ de causâ nudi incedebant. Tandem animi humani post mortem agitatione ab omni forde purgati, & ad ignis naturam redacti, post longam periodum ad ipsius lucis oceanum sunt redituri. [2] Ex eodem fonte emanabant inferiores Dii, qui peculiari ritu erant colendi: Siderum ortus, & conjunctiones observabant, ut ex iis futura prædicerent: quæ superstitio semper in Oriente magno fuit æstimata. [3]

III. His contermini *SERES* seu *SINÆ*, seu *SINENSIS* sunt: quorum Philosophia omnino superfederemus, nisi hoc; & proximo sæculo de illorum systemate Philosophico tanto animorum æstu in utramque partem disputatum esset. Nolumus lectorem nostrum intricatissimæ controversiæ in-

mi-

[1] *Abrab. Rogerius* Janua Gentilismi aperta P. II. c. 17. p. 408. seqq. Confer. *Petr. de la Valle* Itinerar. P. I. II. p. 218.

[2] *Hæc Zoroastri doctrinam præ se ferunt. Doctrina enim animæ mundanæ, ex qua ceteræ manant, non solum Græciam, sed etiam Orientem fere omnem pervasit: ut mirum non sit ad Indos usque pervenisse.*

[3] *Indorum veter. & recent. systema Philosophicum exponunt Carolus Gobien* Preface de l' Histoire de l' Edit. de l' Empereur de la Chine: & *Franc. Bernier* Suite des Memoires sur l' Empire du Grand Mogol. p. 202. *Crozeus* Histor. Christ. Indic. L. VI. *Rogerus, ceteri.*

miscere; in qua ne homines quidem emundatæ naris verum a falso internoscere possunt: aliqua tamen, quæ probabiliora videntur, adducemus.

Sinenses igitur doctrinam suam ducunt à *Confucio* celebri Philosopho, qui SOLI. ann. ante Christum natus est: de quo tam multa prædicant *Sinenses*, ut credi vix possint. Usque adeo illa gens rebus domesticis extollendis, ceteris vero deprimendis dedita est, ut mirentur viri docti, Europæos tam ineptis fabulis fidem habuisse. [1] Id certum est, hominem post mortem tanto in honore habitum fuisse, quanto nullus alius Philosophus umquam. Nam & illi sttuas posuere, & tabellas sacras fecere, [2] & singulari ritu coluere, qui aliis *civilis* [3] aliis *religiosus* esse videbatur; [4] & ludos quotannis illi dicarunt, & gymnasia a funda-

B 3

men-

[1] *Minorelli* Observat. ad errores *Jouvençii* de Rebus Sinicis p. 162. [2] *Ibid.* p. 170.

[3] *Quidam* civilem cultum esse putabant. Quod etiam placuit *Leibnizio* Præf. ad *Novissima Sinica*, & paucis aliis. Sed eum reprehendit *Crozæus* in Epistola quad. quæ est Vol. II. *Leibnizianarum*.

[4] *Religiosum* esse cultum, quo mortui, & *Confucius* à *Sinensibus* coluntur, contendunt *Evangelii præcones* seu *Missionarii*, qui apud *Sinenses* fuerunt, *Dominicani*, *Franciscani*, ceterique & *Sacerdotes*, & *Episcopi*. Item *Jesuitas* aliquos in eadem sententia fuisse, ostendit *Minorelli* l. c. [*Auctores Mem. de Trevoux*. Anni 1715. p. 225. negant hunc librum esse *Minorelli* *Jesuitæ*: alii adseverant: id certum, talem auctorem plures annos apud *Sinensibus* vixisse] *Renaudotius* Dissertat. 1718. & *Antonivs de S. Maria Franciscanus*. Ceteros, qui in alterutram partem disputarunt, habes apud *J. F. Buddeum* Dissert. quæ exstat in *Anal. Hist. Phil. Reimmannum* *Sciographia Philos: Sinensis*, Brun-

lyig

mentis crexerunt, in quibus *Confucii* doctrina summa cum veneratione iuuentuti traderetur: tum demum *Confucii* posteros *Mandarinos*, seu præfectos provinciæ nominarunt, rebusque publicis titulo hereditario præfecerunt.

Jam *Sinensium* philosophia, quæ ex libris *Confucii* [1] & *Mencii*, [2] qui *Confucium* exposuit, præsertim deducitur, in duas partes dividitur, veterem, & novam. Vetus *Confucii* doctrinam continet, sed aliquibus seclis depravatam. Nova a sæculo XII. vsque ad XV. producitur. Ea ex commentariis *Cheu-cu*, & *Cbim-ci*, & *Chu-cu*, qui a veteri doctrina recesserunt, & ex libris *Tu-civen* est nata: ex qua secta *Litteratorum* orta est, quæ una cum seclis *Foe kiao*, & *Lao kiao* apud *Sinenses* inveteravit.

Porro vetus *Sinensium* doctrina Metaphysica [nam sola Metaphysica, & Ethica delectabantur] tam est obscura & incerta, [3] ut ex eorum veteribus libris, quam malueris sententiam, educere possis. Quod ipsum non nulli fecerunt Europæi, qui *Sinensium* libros non ex vero, sed
ex

frig. 1727. 4. *Nicol. Charmoif.* Annot. ad *Maigroti Hist. Cultus Sinensis*. Et in *Hist. Cultus Sinensis*, Col. 1700.8. *Sed nulla dubitandi ratio est reliqua, postea quam Clemens XI. const. Ex illa die, & Benedictus XIII. const. Ex quo singulari Sinensium ritus condemnarunt.*

[1] *Exstat liber h. t. Confucius Sinarum philosophus: sive Scientia Sinica Latine exposita studio & opera Prosperi Intorcetta, Christiani Hendrich, Francisci Rougemont, Philippi Coupleti, PP. Soc. Jes. Paris. cl. 1737.*

[2] *Franciscus Noel S. J. edidit Sinensis Imperii libros classicos sex, e Sinico idiomate in Latinum traductos. Pragæ cl. 1731. ubi etiam scripta Mencii continentur.*

[3] *Confer. P. Marinus Jesuita Hist. Sinica L. 1. p. 16. & P. Noel Jesuita Præfat. ad Mencium, & Volfius de Sap. Sinic. p. 37.*

ex præjudicatis sententiis sunt interpretati. [1] Controversia in hoc sita est, quod Missionarii doctrina, & pietate nobiles de sensu verborum *Xang-ti*, *T-biane*, *Xin-ki*, & similibus alterceatur inter se. Quidam contendunt, significari summum numen, & cæli imperatorem, qui divina adtributa habeat. [2] Reliqui omnes, inter quos sunt Riccius [3] Longobardus, Minorellius [4] ceteri, sine ulla dubitatione defendunt, vocabulo *Xang-ti* non cæli imperatorem, sed vel vim quamdam divinam, quæ cælo infideat, idque informet; vel animam Mundi, cujus pars nobilior cælo juncta sit, viliores partes spiritus sint, qui Mundi partibus artissimo vinculo colligati præsent; accipi debere: [5] & adversarios provocant, ut vel unum Sinensem producant, qui vocem *Xang-ti* alio sensu acceperit. [6]

Quare verisimilius videtur, *Sinenses* hanc de anima Mundi sententiam, quæ in cælo potissimum habitat, & ab eo separari non possit, amplexatos esse: ex qua hominis anima emanet, vel hujus particula sit: quæ cum e corpore egreditur, ad fontem suum revertitur. Hanc animam

B 4

cæli

[1] „ Eruditos Christianos ordinarie sensum librorum nostrorum Sinensibus tribuere, & imaginari sibi quod horum interpretationes nostris conformes deprehenderint, non considerantes, quantum veritatis interfit, huic soli litare, procul esse jussa simulatione & hypocrisi: ait Nicolaus Longobardus Jesuita, vir doctrina, & animi candore excellens. Tom. II. Epist. Leibnizian. pag. 167.

[2] Confer. P. Coupletus L. c. p. 463.

[3] Expedit. Sinic. L. I. c. 10. [4] L. c. p. 126.

[5] „ Spiritus hos ita esse incorporatos, & sociatos rebus materialibus, ut res non possint eos a se dimittere: sunt verba Confucii in Chum-yum apud Coupl. Scient. Sinic. L. II. p. 51. [6] Minorellius, L. c. p. 125.

cæli summa religione esse colendam, ceteros spiritus non negligendos. Ex quo fit manifestum, *Sinenses* Deismo, vel Pantheismo insatnatos esse.

Jam Recentior *Sinensium* philosophia & clarior est, & meliori ordine disposita. Nec injuria suspicantur viri docti, ex commercio, quod ipsi cum Aegyptiis, & Arabibus hac ætate habnere, [1] Græcorum hypothèses ad *Sinenses* usque pervenisse. Id certum est, eum, qui sine ullo partium studio illorum systema Metaphysicum, & Physiologicum examinat, [2] ex Stoicorum, & Pythagoreorum fontibus profectum esse vix dubitaturum. [3] Nam illud *Li Sinensium* est anima mundi, quæ Chaos informat. *Tai kie* est anima mundi secundum Stoicorum placita formati. Quibus constitutis, cetera nullo negotio mutatis nominibus ad Stoicorum hypothèses trahuntur. [4] Quæ cum alio loco sint exponenda, hic prætereunda sunt. [5]

Hæc eadem doctrina apud Litteratorum sectam obtinet in præsentia. Ex quo plane deducitur, *Sinenses* ad Orthodoxos nullo modo posse referri. Qui autem tertiam *Sinensium* sectam faciunt, & contendunt, recentiores *Sinenses*, cum subtilius interpretarentur lineolas libri *Fohi*,
tam-

[1] Confer. *Renaudotius* in *Itinerariis*, & *Paullus Venetus*.

[2] *P. Longobardus* edidit *Monumenta* Non nulla de Religione *Sinensium*, in quo libro illorum systema eleganter exponit.

[3] *Brucker*. De Philosoph. *Sinens.* p. m. 897. seqq.

[4] *Longobardus* acute vidit, *Tai Kie* cum anima corpus informante, & cum anima mundi Veterum convenire. pag. 233. 236. Confer. *Leibniz*. L. c. p. 442.

[5] Eorum *Physica* cum systemate *Metaphysico*, est colligata, si pauca de elementis excipias. Lege *Spizelium* de Litterat. *Sinens.* s. VIII.

tandem in atheismum incidisse, & sanam doctrinam ad perversam flexisse, *petunt principium*: nam id ipsum probandum fuit prius, *priscos Sinenses* Orthodoxo sensu disputasse: quod & eorum libri, & Missionarii plerique falsum esse defendunt. Sunt præterea sectæ *Lao kiun*, & *Foenæ*, quæ idololatriam, & deismum profitentur.

De doctrina vero Morali, & Politica, mirabilia nobis narrant *Sinensium* patroni. Non negamus, quædam in iis occurrere, quæ laude digna videantur: unum contempdimus, plurimis flagitiis esse inquinatam. [1] Nam primum eorum Ethica non ad coercendas animi appetitiones, sed ad Politicam tota est conformata: nihil religioni tribuit: præmia, & pœnas post mortem vix aut ne vix quidem commemorat. Deinde nullum habet certum principium; nec ex ea possumus definire, quæ sit ea *ratio congenita*, quæ cordis reſtitudo, quæ laudata illa perfectio: verbo dicam, tota quanta est, sine Deo potest consistere. [2] Præterea, idololatriam, superstitionem, impietatem *Sinensium* ethica non proſtigat. Ex quo homo præjudicii non impeditus judicare potest, jure, an injuria ceteris anteponatur. Et de *Sinensibus* huc usque. Redeo ad Occidentem.

V. Primi ad Meridiem occurrunt *ARABES*, quibus & sui fuere sapientes, qui antiquis temporibus *Magorum* nomen habuere, [3] sed a Muhammedis ætate *Zabii* sunt

ap.

[1] *Byſingerus* Ethicam *Sinensem* ad *systema* revocavit: sed an nihil præjudicatis sententiis dederit, an aliter, dubitant viri docti.

[2] Confer. *Woolſus* de *Sapient. Sinica* p. 37. Confer. *Mosheimus* *Ethic. Chr.* P. II.

[3] *Plinius* *Hist. L. xxx. C. 1. Magos in Arabia esse refert.*

appellati . [1] Horum Philosophia qualis fuerit , exploratum non est . Neque enim ex certis monumentis ; sed ex Judæorum , & Muhammedanorum scriptis , quorum fides in hac historia firma non est , dogmata *Zabiorum* cognosci possunt . [2] Ut ut est , hæc de iis feruntur .

Dicebant, homini necessarium esse aliquos habere internuncios, qui apud Deum gratia valerent . Hos esse spiritus , qui in astris tamquam in sacellis sint : quæ astra ab illis animata sunt . Horum motus observari oportere , & ex iis sigilla , seu *Talismanes* fieri , quorum ope ea ab illis accipiantur , quorum ipsi habeant potestatem . [3] Alii simulacra etiam colebant , propterea quod existimabant , horum præsidio ad Deos illos cælestes hominem accedere . [4] Itaque *Zabiorum* systema , præsertim sectæ *Hārbaai-starum*, erat cento . Nam ex doctrina Chaldaica sumere animam mundi , quæ in corporibus cælestibus præsertim habitaret , & in res inferiores influeret : item angelos conciliatores benivolentiæ : quod in Orientali philosophia summo in pretio fuit . Illud de conciliatore seu internuncio , a Christianis , vel Judæis acceperunt . Tum Orientalium more totos se Astrologiæ seu siderum disciplinæ dederunt .

V. Proximi erant *Aegyptii* , qui in magna doctrinæ opinione fuere . Horum autem non modo historia , sed etiam Philosophia tantis tenebris & fabulis est obvoluta , ut cognosci vix possit . Primum , quod sub symbolis contineretur & imaginibus , ex quibus quidquid libuerit ,
excul-

[1] Confer. *Spencerus* de Legib. Hebræor. Ritualib. Sect. II. p.280.

[2] Confer. *Pocockius* Hist. Arab. p.147.

[3] Confer. *Arpe* de Talismanibus , & Amuletis .

[4] Hæc ex *Sharestani* Arabis narratione refert *Pocockius* .

exsculpere possis. Deinde, quod sacerdotes Aegyptij, homines astuti & insignes deceptores, doctrinam suam non nisi sacerdotibus & initiatis aperiebant, ceteris occultabant. Postremo, quod in eadem gente diversi ritus, sectæ diversæ, & incredibilis varietas sententiarum existit: [1] quæ, ut alia & gravissima argumenta non essent, plane conficiunt ineptire eos, [2] qui mirabilia de veteribus Aegyptiis confidenter referunt. [3]

Constat eos operam dedisse Geometriæ, non illi quidem interiori & sublimiori, sed quæ in agrorum dimensione versatur. Etiam in siderum cognitione curam posuerunt: quam tamen ad rationes Astrologiæ, cui plurimum tribuebant, vel rei rusticæ, flexerunt. Item *Medicinæ Empiricæ* vacarunt. Tum *Magia*, ex qua disciplina ab ipsis usque Mosis temporibus celebres præstigiatores existerunt, qui Moyse resistere conati sunt: quæ *Magia* cum *Astrologia* erat conjuncta. [4] Et hæc indubia.

Illorum autem Theologia vulgata nihil superstitiosius excogitari potest. Deos, heroas, homines, belluas, her-

[1] Confer. *Moshemius* in Adnot. ad Cudvorthi Systema Intellect. c. IIII. §. 19.

[2] Fecit id præter ceteros *Atbanasius Kircherus*, cujus conjecturas viri docti non admittunt. Confer. *Heumannus* Act. Philof. Tom. II. p. 190. qui eruditorum de eo judicium enarrat. Confer. *Vovisius* in Aegyptiacis L. II. c. 5. qui eum confutat.

[3] Monumenta ex quibus Aegyptiaca doctrina sumitur, sunt libri *Hermetis*, *Horapollinis*, *Jamblichii*. Et quidem *Hermes* nullus umquam existit: huius tamen libri esse recentiores sint, tamen plurima Aegyptiaca continent. Confer. *Borrichius* de Herm. & Aegypt. Sap. p. 83. ceteri innumeris fabulis sunt repleti.

[4] *Plinius* Hist. L. XXX. c. I.

herbas adorabant: [1] Arcana vero Theologia in tanta rerum obscuritate, & opinionum discrepantia vix elici potest. [2] Tamen hæc verisimiliora videntur. Putabant, summum Deum per universum mundum diffusum esse, cujus partes tum in magnis viris residerent, qui dimisso corpore ad illum redirent; tum in stellis, præsertim in Sole, quem *Osirin*; & Luna, quam *Isidem* vocabant, ut animam in corpore, habitare: [3] Recentiores vero, qui veterem doctrinam ad Philosophorum morem formarunt, dixere, spiritum seu *Osirin*, materiæ seu *Isidi* intime esse conjunctum, eidemque formas imprimere rerum. Item aliud principium malum addiderunt *Typhonem*; utrique insensum; malorum parentem omnium. [4]

Quare ex anima mundana seu *Osiride*, cum materia æterna seu *Iside* matrimonio conjuncta profecta sunt omnia, & dæmones, & animæ humanæ: quæ soluto corpore iterum ad astra seu fontem suum redeunt; quæ bonæ sunt celerius, quæ malæ post longam transmigrationem per alia corpora etiam belluarum. Quæ celebris illa *peremphxiois metempsychosis* est Veterum. Mundum vero post longam periodum consumtum iri cataclysmis, & igne: ita ut post certos temporum cursus conflagratio hujus universi fiat, eamque mox consequatur instauratio omnia restituens nihil a prioribus differentia. Quæ Stoicorum placitis consentanea sunt. [5]

Hæ in tanta sententiarum varietate conjecturæ sunt
to-

[1] Confer. *Juvenal. Satyr. xv. Plutarch. de Iside, & Osiride.*

[2] *Jacob. Basnagius Hist. Judæor. Gall. Tom. III. c. 17. 18. contraria systemata enumerat Theologiæ.*

[3] Confer. *Diodor. Sicul. de Veter. Aegypt. religione.*

[4] Conf. *Plutarch. L. c.*

[5] *Origenes Contra Celsum L. V. p. 252.*

tolerabiliores . Cetera , quæ de quadam *Trinitate*, de *Creatione ex nihilo* , reliqua ad fabulas referimus . [1] Tantum monemus , recentissimos Aegyptios paullo ante Augustum Cæsarem veterem doctrinam suam Orientalium , & Græcorum placitis contaminasse : qua de causâ pleraque illis tribuunt Porphyrius , Simplicius , Jamblichus , ceteri , quæ Aegyptiaca non sunt .

V. Fuere etiam *AETHIOPIBUS* *Gymnosophistæ* sui , seu Philosophi & Sacerdotes , qui doctrinam fere similem Aegyptiacæ profitebantur . [2] Celebrantur etiam *PHOENICUM* *Mosebus* , qui dicitur auctor systematis Atomorum , [3] & *Sanchuniathon* . [4] Laudantur præterea *CELTARUM* , sive Gallorum , Britannorum , Germanorum , & Septemtrionalium gentium . [hæ *Celtarum* , seu *Celto-Scytharum* nomine continentur] *Druides* : [5] *SCYTHARUM* vero seu hyperborearum gentium ad extremas Europæ , & Asiæ partes , *Abaris* ; *Anacharsis* , *Zamolxis* ; *Toxaris* , *Dicæneus* : [6] *ITALORUM* *Etrusci* , qui divinan-

[1] Confer. *Mosheimius* ad *Cudvorth. Systema Intellectuale* , c. IIII. §. 18. 35.

[2] Confer. *Philostratus* *Vita Apollonii* L. IIII. c. 2. *Lucianus de Astrolog.* T. III. p. 254. Confer. *Ludolfus* *Com. ad Hist. Aethyop.*

[3] *Ait Cudvorthus* *System. Intell.* c. I. §. 9. p. 14. *Negat Burnesius* *Archæol. Philos.* c. 4.

[4] Confer. *David Bæjerus* *Diff. de Phœnicibus eorumque studiis , & inventis* , Ienæ 1709. & *Cudvorth. System. Int.* c. I.

[5] *Horum disciplinam enarrat* *Cæsar de Bello Gallico* L. VI. c. 13. 14. *Addatur J. Georg. Heyslerus* *Antiq. Septentr. & Celticæ* ; qui *Druidas etiam in Germ. fuisse ostendit* .

[6] Confer. *Justin. Hist.* L. II. c. 2. & *Pelloutierius* *Biblioth. Germ.* Tom. XXIX. p. 215.

nandi disciplinam Romanos docuerunt. [1] Sed horum omnium, ut est obscura historia, ita obscurissima philosophandi ratio: ut nihil agant, qui eos nobis tamquam subtiles Philosophos obtrudunt.

Unum scimus, plerisque omnes harum gentium sapientes fuisse sacerdotes, qui populo jus dicebant, rebus divinis præerant, religiones interpretabantur, futura prædicebant, quam divinationem ad commodum suum referebant, vel ad Regum voluntatem: & his artibus rem & sacram, & profanam publicam administrabant. In reliquis *theogonias*, & Deorum genealogias arcana methodo, & allegorica tradidere: & de generatione mundi, de Deorum immortalium vi ac potestate interdum non nulla disputarunt. Qui vero ex Græcis aliquid fuisse videntur, ut Celtæ, aliique, non longe ab Stoicorum sententiis distare videntur. Quæ tamen non nisi per conjecturam adfirmari possunt: cetera erant deceptores. [2]

Et, ut verbo dicam, Barbarorum omnium sapientia [3] doctrina de Deo, de divinis, de anima humana, de mundi ortu, de siderum observatione fere omnis continentur. Nam cetera ad usum vitæ, non ad contemplationem referebant. Cumque ea non meditatione & ratiocinatione, compararent, sed a majoribus haberent; manifestum fit, *Traditionariam* sapientiam seu philosophiam, notas & characteres *Philosophiæ* non habere. CA

[1] Confer. Senec. Natur. Quæst. L. II. c. 14. Dempsterus ad Rossini Antiq. Rom. L. III. c. 8. 9. 11. Bruckerus de Phil. Etrusc. Tom. I. p. m. 345. seqq.

[2] Confer. Vachterus Elucidar. Cabbalistic.

[3] Barbari Græcis vocabantur ii, qui Græca lingua non utebantur, & Græcorum litteris instituti non erant. Romani omnes populos præter Græcos, Barbaros appellarunt. Nos Græcorum sensu hoc loco vocem Barbarus accipimus, si Judæos excipias.

CAPUT V.

De Philosophia Græcorum Fabulari, & Politica.

Sed ad Græcos veniamus, qui tamen à Barbaris ut Thracæ, Phœnices, Aegyptii, ceterique Orientales, [1] divinarum, humanarumque rerum notitiam aliquam habuerint, tamen hanc sibi peculiarem vindicant laudem, quod vel a prima gentis ætate rationem consuluerint, & ex ea Philosophiam mirifice amplificarint.

I. Primi Græcorum sapientes, de quibus aliquid certo constituere possumus, fuere *POETÆ*, qui sapientiam monumentis mandarunt, ut *Orpheus*, *Musæus*, *Eumolpus*, *Thamyris*, *Melampus*: item *Hesiodus*, *Epimenides*, *Homerus*, ceteri. Hi plerumque fuere theologi Naturales, quorum in *Theogoniis*, & *Cosmogoniis*, id est, in Deorum genealogiis, & Mundi ac rerum naturalium ortu describendo, onnis consumtus est labor. Nimirum doctrinam de mundi ortu, a majoribus sub allegoriis acceptam, & metaphorico exponendi genere corruptam, ita cum rerum singularum generatione miscuerunt, ita Poetarum fictionibus, prosopopœjis, & novis nominibus obscurarunt, ita religionem vulgi cum religione Physicorum conjunxerunt, ita nova, & sibi invicem contraria excogitarunt; ut qui in tanta rerum, & obscuritate, & discrepantia vel verum invenire, vel certum aliquod systema Philosophicum componere velit, is oleum & operam perdat. [2]

Qua-

[1] Confer. Bochartus Geograph. Sacra, Burnetius Archæol. Philos. c. 9.

[2] Multum in hoc sudarunt litterati viri, ut Burnetius Theoria Telluris, L. II. c. 7. Cudworthus System. Intellect. c. 111. §. 14. 32. ceter. & ibi Moshemius.

Quare fatius dabo his abstinere, & hoc unum mone-
re tirones, habuisse veteres Theologos, & Philosophos,
seu Pœtas mundum pro Deo, ejusque partes in Deos re-
tulisse, & nominibus suis distinxisse: [1] quibus addide-
runt heroas suos, & plurimas fabulas, ex quibus *Theogo-*
nia constant: quæque a populis pedetentim receptæ fuere:
nec aliud in eorum *Theogoniis* investigari oportere, [2]
tametsi alii alio modo eadem explicarint. Quare non ad
Rationales, sed *Traditionarios* philosophos referendi sunt.

II. Poetis *POLITICI* sapientes successerunt, qui
hominum mores ex rectæ rationis præscripto formarunt,
societates constituērunt, easque legibus utilissimis tempe-
rarunt: idque tanto cum operæ pretio, ut ex Græcia, ve-
luti ex equo Trojano, innumeri sapientes sint egressi,
qui & leges populis sanciverunt, & eos prudentissime re-
xerunt, & tam magna prudentiæ opinione floruerunt, ut
non solum Romanos illos, gentium domitores, docue-
rint, sed etiam nunc Europa omnis, quæ Romanorum
legibus gubernatur, præclarissimis stet Græcorum insti-
tutis.

Hinc *Zaleucus* Locrensiū, & Epizephyriorum le-
gislator celebratur: Catanensium, & Itatorum, & Sici-
lorum *Charondas*: Atheniensium *Triptolemus*, *Draco*, *Sol-*
on, ceteri: Lacedæmoniorum *Lycurgus*: Cretensium
Rhadamantus, & *Minos*. [3] Hinc etiam septem illi vete-
res *Sapientes* nominati, *Thales*, *Solon*, *Chilon*, *Pittacus*,
Bias, *Cleobulus*, *Periander*, cujus loco alii reponunt
Mysonem, qui a prudentia Politica & Legislatoria, & Poe-
si, & magistratibus, quos gesserunt, si Thaletem excipias,
inlu-

[1] Confer. Everard. Feithius Antiquitates Homericæ
L. I. c. 1. [2] Confer. Moshemius l. c. p. 281. seqq.

[3] De veteribus Legislatoribus, qui fama feruntur, di-
sputat Fabricius Biblioth. Græcæ Vol. I. pag. 528.

inlustre sibi nomen fecerunt . [1] Verum hi omnes etiam si brevibus sententiis acute excogitatis , & ad mores emendandos accommodatis , ad hominum famam processerint ; [2] tamen inter Philosophos eo sensu , quo nos eos accipimus , numerandi non sunt : [3] neque enim eo modo philosophati sunt ac Thales , qui Practicæ philosophiæ Theoreticam adjunxit , de quo sequenti capite erit sermo .

CAPUT VI.

De Græca philosophia usque ad Christum , præsertim de secta Jonica .

HAEC initia Græcæ eruditionis fuere . At mature Græci , ut erat illa gens ad omne litterarum genus excolendum facta , viam , qua ad Philosophiæ adyta contendere possumus , invenerunt . Ergo quo tempore Judæorum regnum inclinare videbatur , eodem Græci homines , quasi ab illa essent rerumpublicarum libera sentiendi facultate excitati , rerum causas libere & peracri judicio investigarunt ; & initia Philosophiæ illius , quæ post obtinuit , posuerunt . Universa autem Græca philosophia a duobus auctoribus , tamquam a duplici fonte , dimanat , Thalete , & Pythagora : quorum primus Jonicam sectam , alter vero Italicam condidit . De Jonica in præsentia , de Italica sequenti capite sermonem faciemus .

C

Se-

[1] Confer. Diogen. Laertius L. I. præsertim f. 35. 61.

[2] Eorum sententias explicavit Buddeus in Sapientia Veterum , seu dictis illustrioribus septem Græciæ Sapientum .

[3] Confer. Plutarch. in Solone . Laert. L. I. f. 40. .

Secta Ionica.

I. Ac primum *Thales* [Mileti in Jonia natus anno 1. Olymp. xxxv. [1] hoc est 1000000. annis ante æram Vulgatam; cum Mathematicarum disciplinarum studio incenderetur, Naturæ scientiam feliciter persecutus est, præsertim Corpuscularem philosophiam. Cumque Moralem, & Politicam, pro more illius ævi, calleret, inter VII. Græciæ *Sapientes* numeratus est. Verisimile est, nihil scriptum reliquisse *Thalesem* [2] præter ἀδύμνα: quidquid dicat Plutarchus, & alii, qui certa monumenta non proferant. [3]

Auditorem habuit *Anaximandrum* Milesium, [4] qui privatam Thaletis institutionem publicam fecit, & auditores plures instituit: & primus Naturalis philosophiæ præcepta scripto consignavit: [5] quod ante se alii nefas esse putabant, arcana Philosophia contenti. Multum Mathematicam, & Physicam auxit *Anaximander*.

Ab hoc *Anaximenes* eruditus [6] Naturalem philosophiam docuit *Anaxagoram*, & *Diogenem* Apolloniatem, [7] qui illi in cathedra ordine successerunt. Huic vero *Archelaus* successit, *Anaxagoræ* discipulus, [8] qui eadem Socratem erudit Athenis. Et in hoc *Archelao* Ionica secta finem fecit.

Jonicorum vero systema quale fuerit, pro certo dicere

[1] *Laertius* l. c. L. I. f. 37.

[2] *Idem ibidem* f. 23. confer. *Fabricius* Biblioth. Gr. Vol. I. p. 238.

[3] *Fabricius* l. c. p. 239. & *Huetius* Demonstrat. Evang. P. III. c. 2. §. 5. [4] *Laert.* L. II. f. 1.

[5] *Themistius* Orat. XX. [6] *Laert.* *ibid.* f. 3.

[7] *Cicero* de Nat. Deor. L. I. n. 11. *Laert.* L. II. f. 57.

[8] *Suidas* in *Archelao*.

re non possumus : quod nulla eorum exstant scripta ; nec nisi singulares sententiæ apud Veteres se offerant , in quibus enarrandis , & explicandis summe dissentiant . Quare non nisi infirmis conjecturis locus est . [1] Verisimilius est , plerisque omnes Jonicos Deum pro anima mundi habuisse : i. e. Deum in materiam esse inmersum , & tam arcto nexu illi conjunctum , ut anima corpori , ovoque vitellus : & hanc esse vim illam *plastificam* , quæ materiam necessario formavit , ita ut Deus sit pars necessaria chaos . [Anaxagoras *Deum Materiam* adjunxit , sed neutrum ab alio pendere dixit , adeoque systema *dualisticum* admisit] Præterea ex corpusculis dissimilibus hoc & illo modo motis omnia esse facta dixerunt : & quorundam , quæ in natura contingunt , causas investigarunt . Etiam Mathematicæ vacarunt , & theoremata , ac problemata Geometrica aliqua invenerunt . [2] Sed horum & Physica , & Mathematica rudis erat adhuc & inconcinna .

Seçta Socratica .

II. *Socrates* vero Atheniensis , qui ab Anaxagora , & Archelao accepisset disciplinam [3] & etiam ab aliis varietatem omnem litterarum didicisset , [4] aliam omnino instituit viam . Nam cum animadverteret , ex disciplinis , quæ

C 2

erant

[1] Confer. *Mosheimius* ad *Cudvvorthi* Systema Intellectuale c. III. §. 21. n. 8.

[2] *Ea enumerat Stanlejus* Hist. Philos. P. I. c. 7. p. 15.

[3] *Laert.* l. c. f. 22.

[4] „ *Omnium eruditorum testimonio , totiusque judicio*
 „ *Græciæ cum prudentia , & acumine , & venustate , &*
 „ *subtilitate ; tum vero eloquentia , varietate , copia , quam*
 „ *se cumque in partem dedisset , omnium esset facile prin-*
 „ *ceps . Cicero de Orat. L. III. c. 16.*

erant in usu, parum utilitatis humano generi adferri; ad Moralem philosophiam potissimum se contulit, eamque auditores suos docuit: ut virtutis amorem excitaret, & viam sterneret ad felicitatem. Neque tamen ceteras disciplinas repudiavit: quinimmo eorum studium non uno loco laudavit. Itaque hortabatur discipulos [1] ut Geometriæ, Arithmeticæ, Astronomiæ, Logicæ cognitionem adipiscerentur; ita tamen ut non iis addiscendis perpetuo detinerentur, sed ad usus vitæ studium omne suum revocarent: & tantum ediscerent, quantum utile esset ad vitam commode transigendam. Potissimum admonebat, ut rationem validitatis haberent, & quæ bona, quæ mala essent, haberent explorata.

Scholam *Socrates* non aperuit, sed cum amicis domi forisque collocutus, eos meliores reddere conatus est. Philosophandi autem ratio talis erat. Perpetua ironia usus hoc sibi proposuit, ut ex inductione accurata aliquid efficeret. Id ut facilius adsequeretur, sibi non nisi tarditatem mentis, & inscitiam tribuebat; illi vero, quocum disputabat, summum acumen ingenii, & doctrinam. Tum demum eum interrogationibus fatigabat, atque ex aliis alia per necessariam concludendi rationem deducens, cogebat eum, ut aliquod absurdum fateretur: ex quo fieret perspicuum, ea, ex quibus illa ducebantur, esse falsa.

Quod si adversarius stomachabatur, *Socrates* humanissime respondebat, paratum se esse adsentiri veritati; modo eam intelligeret. Itaque nihil aut dubium, aut obscurum in disputatione relinquebat: sed omnia sibi dilucidari postulabat. Hac arte Sophistarum sui temporis audaciam, & ignorantiam detegebat: qui sub verborum involucris, plerumque nihil significantibus, magnam eruditio-

[1] Confer *Xenophonem* Memorabilium L. IIII. p. 814.

tionis speciem populo obtrudebant. Sed Sophistæ taciti non tulere: nam atheismi, & corruptæ juventutis accusatus, cicuta epota extinctus est. [1]

Nulla reliquit scripta *Socrates*, sed *Plato*, & *Xenophon* præceptoris Philosophiam litteris consignarunt: quorum hitorix fide *Platoni* *Xenophon* antecedit. [2] Quare nullum ipsius Philosophiæ excogitari potest systema: sed tantum sententiæ quædam ex discipulorum scriptis erui possunt.

Metaphysica seu theologia Naturalis Socratis præclara est. Nam Deum auctorem mundi & gubernatorem posuit: [3] tum providentem humano generi: [4] tum præmia, & pœnas singulis decernentem, [5] cetera. Præter summum Deum, plures Deos admisit. [6] Animum esse immortale, & post mortem præmia virtutis habere putavit. [7]

Ex his fontibus Ethicam disciplinam deduxit, finem bonorum non in hac vita, sed in futura felicitate constituens: [8] prudentissime ille quidem, & multo melius quam Theologi, qui ante eum de Morali doctrina disseruerunt. [9] Itaque præcepta Moralia egregia docuit, & Politica, [10] quæ apud auctores, qui de iis agunt, lector inveniet.

C 3

Se-

[1] *Plato in Apolog. Socratis.*

[2] *Athenæus L. XI. p. 505.*

[3] *Xenophon. l. c. p. 802. & L. I. p. 725. seq.*

[4] *Ibid. L. I. p. 711. [5] Ibid. p. 726.*

[6] *Xenophon ibid. p. 802.*

[7] *Confer. Cicer. in Lælio c. 4. & Plat. in Phædr. p. 247.*

[8] *Xenophon. L. III. p. 812.*

[9] *Confer. Stollus Hist. Philos. Mor. Gentil. §. 42. &c.*

[10] *Xenophon. L. III. p. 779.*

Secta Cyrenaica.

II. Socratis plurimi auditores memorantur. [1] Nos celebriores percensebimus, qui post ejus obitum sectas condiderunt. Ac primum *Aristippus* Cyrene Africae urbe natus nominandus est. [2] Sectam hic condidit, quae non ab auctore nomen habuit, sed ab originis loco appellata fuit *Cyrenaica*. Hic per Antipatrum, Epitimidem, Parabateum, ad Hegesiam, & Anniceridem disciplinam transmisit, ex quibus secta *Hegesiaca*, & *Annicerica* exstitit. [3] Celebrantur praeterea Theodorus Atheus, Eneverus, Bion Borysthenites, ob impietatem suam famosi. Verum haec secta iis nominibus in invidiam adducta cito extincta est. Nam post Epicuri tempora vix eorum fit mentio.

Philosophia autem *Cyrenaica* talis erat. Socraticam philosophandi rationem imitatus *Aristippus*, de reliquis disciplinis tantum delibavit, quantum ad Moralem necessarium videbatur. [4] Itaque Rationalem philosophiam coluit, cujus haec praecipua dogmata sunt: Statuebat in adfectionibus, seu interiore sensu doloris, aut voluptatis iudicium veri consistere: non vero in causis externis, quae moveant illas adfectiones. Quare non datur criterium commune, quia non omnes, propter diversam sensuum constitutionem, eodem modo adficiuntur ab externis: sed ex voluptate, vel dolore, quid fugiendum, aut appetendum sit, iudicandum est.

Ex his fontibus systema Morale *Cyrenaici* deduxerunt. Itaque voluptatem praesentem corporis finem hominis esse dixerunt: nec eam tantum, quae indolentia consistit,

[1] *Xenophon, Aeschines, Crisostomus, Simon, Cebes.*

[2] *Suidas in Aristippo.* [3] *Laert. L. II, f. 86.*

[4] *Laert. L. II, f. 80.*

flit, sed quæ in corporis leni motu. Beatam autem vitam in congerie omnium voluptatum, præsentium, præteritarum, futurarum. Magis adficere nos corporis voluptates, aut dolores, quam animi. Ratione tamen moderandas esse voluptates. Contra summum malum esse dolorem. Virtutem hoc nomine esse laudandam, quod voluptatem adferat. Nihil natura esse justum, aut injustum; honestum; aut turpe; sed consuetudine ac lege. Sed an de lege naturæ, an de humana sit locutus, non constat: cetera etiam ad verbum sint accipienda, an aliter, exploratum non est. [1] Hæc ex aliorum narratione habemus, [2] nam Aristippi scripta nulla exstant.

Secta Megarica.

111. Alter Socratis discipulus *Euclides Megareus* sectam condidit, quæ a Megara urbe ad Isthmum Corinthi, ejus patria, in qua & ludum aperuit, *Megarica* est nominata. Successores habuit Ebulidem, Alexinum, Euphantum, Apollonium Cronum, Diodorum Cronum, Clinomachum, Stilponem, ceteros, qui ex eadem disciplina profecti sunt.

Euclides vero ab Socratis philosophandi via disceptans, ut erat ingenio fervido & acri, totum se ad artem disceptandi & contendendi contulit. Hujus autem Logica in hoc sita erat, ut adversarium suum non contrariis argumentis confutaret, sed ex illius dictis frequentes conclusiones duceret, quibus eum irretiret & opprimeret: easque adeo urgebat, ut *contentionis rabiem* Megaram invexisse.

C 4

dice-

[1] *Aristippum alio sensu, ac sectatores, locutum esse, ait Eusebius de Præparat. E. L. 111 c. 7.*

[2] *Empiricus Advers. Mathematic. L. VII. c. 191.*

diceretur. [1] Quam rationem successores plurimis fallaciis mirifice amplificaverunt. Ex quo hæc scola *Eristicæ*, seu contentiosæ nomen habuit, & etiam *Dialecticæ*. [2] Non quod ipse auctor fuerit *Dialecticæ*, sed quod *Dialogisticam* methodum ad contentiones & litigia Philosophorum primus applicavit. Cetera, quæ dixerunt, nobis explorata non sunt.

Secta Eliaca.

V. *Eliacam* sectam condidit *Phædo* Eliensis, Socratis auditor, qui tam fideliter præceptoris vestigia institit, ut Socraticam philosophiam omnino puram docuerit auditores. [3] Hunc excepit *Plistanus*, *Menedemus*, *Asclepiades*: [4] qui eandem disputandi viam & rationem retinuerunt.

Secta Cynica.

VI. *Antisthenes* Atheniensis, & ipse Socratis discipulus, scholam Athenis aperuit in *Cynosarge*, celeberrimo gymnasio: ex quo hæc secta *Cynica* fuit vocitata. [5] Hic Philosophus ad severitatem compositus cum animadverteret, Græcorum mores depravatos theoreticis disciplinis emendari non posse, peculiarem disciplinam excogitavit, qua eos non modo doctrina, sed etiam exemplo alliceret ad virtutem.

Cum

[1] *Laert. L. VI. f. 107.*

[2] *Ibid. L. II. f. 106. Confer. Menagius, ad hunc l. f. 108.*

[3] *Laert. L. II. f. 130.* [4] *Idem L. II. f. 105.*

[5] *Idem L. VI. f. 13. Suidas in Antisthenes T. I. p. 230. Vossius de Sectis Ph. c. 17.*

Cum enim plurimis morbis infecta esset Græcorum natio, singulis medicinam adhibendam esse putavit. Itaque ut se opponeret Sophistarum loquacitati, Logicam, Physicam, & Mathematicam rejecit, & ad Moralem adjecit animum. Vitia capitalia debellanda esse putavit nuditate, paupertate, tolerantia, morum integritate. Statuum discrimen, quod apud Græcos singulares opiniones foverat, non alio modo eludi posse judicavit, nisi sublato decoro. Tyrannorum jussa pertinacia esse vincenda, interdum vero morte voluntaria. Hac ratione & disciplinam ceteros edocuit, & nomen Philosophi tuitus est. [1] Præterea hominum mores perpetuo non sine acumine reprehendit, & utilissima præcepta morum tradidit.

Quamquam vero Moralis philosophiæ nullum ipse systema scripto vulgavit, tamen ejus discipuli peculiare sententias tenuerunt. Itaque existimavit, vitam beatam in virtute positam esse. Virtutem vero doctrina adquiri posse, non vero amitti: & ad virtutem omnem sapientiam revocari. Amore dignum esse sapientem, nec vitis obnoxium. Sapientem fortunæ non concedere. Ea, quæ nec virtutes, nec vitia sunt, indifferentia esse. [2] Quæ omnia, ut monet vir clarissimus, aperte produnt, Antisthenem nec disputandi via, nec sententiis a Socrate recessisse.

Huic sectæ plurimi viri illustres nomen dederunt, Diogenes Sinopensis, Onesicritus, Monimus, Crates, & hujus uxor Hipparchia, Metrocles, Menedemus, Menippus, alii. Verum hi dicacitate sua, & acerba reprehendendi alios licentia in maximam invidiam tempore procedente inciderunt: [3] qua de causa Cynica disciplina maturum habuit interitum.

Se&a

[1] Laert. L. VI. f. 105. [2] Laert. L. VI. f. 11. 12.

[3] Confer. Horat. Epist. I. 17.

Secta Stoica.

VII. Ab secta Cynica exiit Stoica : nam *Zeno* Citicæus , Cratetis Cynici discipulus , ludum Athenis aperuit in *Stoa* , celebri porticu , propter ingentem tabularum pictarum numerum , quæ ibi erant : ex qua *Stoici* , qui ibi diserebant , Poetæ , & Grammatici sunt appellati : postea Zenonis auditores hoc sibi proprium nomen fecerunt . Nec contentus unius institutione , audivit *Zeno* Stilponem Megaricum , [1] Xenocratem Platonicum , [2] Diodorum Cronnum Dialecticum , [3] & Polemonem : [4] ex quorum sententiis suam Philosophiam composuit .

Plurimos auditores habuisse *Zenonem* memoriæ proditum est . [5] Qui ei in cathedra ordine successerunt fuerunt Cleanthes , Chrysippus , Zeno Tarsensis , Diogenes Babylonius , Antipater Tarsensis , Panætius , Possidonius , Jason , ceteri . Qui tamen præceptoris sententias non semper presse secuti sunt , sed alio modo exposuerunt .

Stoica vero disciplina tribus partibus continetur , Logica , Physiologia , Ethica , de quibus breviter dicemus . Logicam cum ex *Eristicorum* fontibus hauserit *Zeno* , iisdem flagitiis , atque illa , inquinatur : i. e. nihil distincte cogitat , vocabula non definit , sed vocibus abstractis , aut incertæ significationis fere tota continetur : ex quibus tales ratiocinationes *Stoici* componebant , quas nullus posset interpretari . Itaque nihil aliud erant *Stoici* nisi sophistæ verbosi , & ineptissimi nugatores , qui ex ambiguo disputantes hominem in sermone capere cupiebant , quo facilius acuminis , & ingenii laudem apud indoctos

[1] *Laert. L. VII. f. 2.* [2] *Ibid. f. 2.*

[3] *Ibid. f. 25.*

[4] *Ibid. f. 35.*

[5] *Confer. Laert. L. VII. f. 36.*

doctos consequerentur . [1] Et quanquam Stoicorum quidam temperantiæ , moderationis , constantiæ laude flo-ruerint , plerique tamen omnes erant hypocritæ ; exter-nam Philosophorum speciem mentientes .

Logicæ duas partes fecerunt , Rethoricam , & Dia-lecticam . Illa vel est deliberativa , vel judicialis , vel de-monstrativa . Orationis partes exordium , narratio , con-futatio , epilogus .

I. Dialectica est scientia , seu firma comprehensio re-rum & visorum . Rerum autem imagines ab objectis ex-ternis imprimuntur in sensibus , & per sensus in animo , quasi anulus ceræ : hanc impressionem , quæ cum eviden-tia est conjuncta , Græci *phantasiam* , Latini *visum* dixere . Has sequitur animi consensus , qui dum visa approbat , com-prehendere dicitur : si firmiter quasi manu comprehendit , est scientia . [2] Porro Logicum criterium vel est homo , qui judicat : vel sensus , per quem judicat : vel applicatio phantasie , cujus auxilio judicatur . Itaque criterium & est sensus , & anticipata perceptio . (in hunc fere modum locuti sunt Epicurei) Sensuum comprehensio vera est ac fidelis . Ni-hil autem est in intellectu , quod prius non fuerit in sensu . Hinc nullas homo habet notiones innatas , sed mens chartæ puræ est similis , in qua mente primæ rerum imagines inpr-imuntur : hæ sunt notiones naturales & communes , seu anticipatæ perceptiones . Mens autem nihil aliud agit , quam has communes notiones ad singula visa , quæ occur-runt ,

[1] Confer. Fabricius *Dissert. de Cavillationibus Stoico-rum in Syllog.* Dissert.

[2] Hinc Zeno *digitis extensis* , visum ; *paullum con-strictis* , ad sensum ; *manu compressa & pugno* , compre-hensionem adumbrabat . *Lege Cicero , Acad. QQ. L. IIII. c. 47.*

runt, accommodare. Et hæc de *visis*. His subnectunt doctrinam de *vocibus*, ubi de definitione, divisione, de genere, & specie. Postremo de *rebus*, ubi de quatuor prædicamentis, propositionibus, *sylogismis* hypotheticis, & omni fallaciarum genere pertractant: in quibus exponendis dies, ac noctes consumebant. [1]

2. In Physica hoc modo philosophantur. Duo sunt æterna rerum principia, patiens seu *Materia*, & efficiens seu *Deus*. Utrumque corporeum est. Quidquid enim est, corporeum est, adfectus animi, virtutes, vox, cetera. [2] Nihil incorporeum est, præter infinitum vacuum, quod extra mundum est. Deus autem vocatur *incorporalis ratio*, & *immaterialis*, & *spiritus*, dum materiæ seu crassiori corpori opponitur: ipse enim subtilissimum corpus est. [3] Deus est purissimus æther, seu ignis artificialis, qui in extremo cæli ambitu habitat. Verum pro diversitate locorum diversa nomina habet: in aere Juppiter, in igne Vulcanus, in terra Vesta, in mari Neptunus, cetera. Hic ignis habet in se semina & formas rerum omnium, cumque se in omnes materiæ partes diffundit, eas movet, vivificat, & format secundum illas formas, & rationes: [4] idque non libere, sed ex necessitate naturæ: propterea quia Deus non libere, sed necessario vinculo Materiæ conjunctus est, nec ab ea potest separari.

Deus hoc sensu dicitur habere rerum singularum providentiam, quia omnes materiæ partes [ut anima & pars]

[1] *Stoicorum Logicam exponit copiose Stanlejus Hist. Philosoph. in Zenone.*

[2] *Laert. L. vii. f. 55. Confer. Seneca Epist. 106. 113. Fuscæ hæc ostendit Lipsius de Philos. Stoica L. II. dif. 4.*

[3] *Laert. ibid. f. 147. Plus. de Placitis L. I. c. 6.*

[4] *Laert. ibid. f. 138.*

pars] intrinsicè pervadit, movet, disponit, conservat certis & inevitabilibus legibus. Hæc itaque providentia inevitabile fatum est: adeo ut nec Deus, nec materia, nec, qui ex utroque constat, mundus, ab hoc fato se eximere possint. [1] Fato omnia reguntur; alia ex aliis necessitate naturæ fiunt, nec aliter evenire potest. [2] Quoniam vero causa illa rationalis nihil extra se habet, nisi vacuum infinitum; a nullo alio cogi potest: quare libera est, quia natura sua ita facit, etiamsi aliter facere non possit. [3]

Hæc est germana Stoicorum de Deo sententia: cetera, quæ de divina providentia, de omnipotentia, de imensitate, de sapientia, ceterisque attributis magna & præclara prædicant Seneca, Epictetus, Marcus Aurelius imperator, ceterique Stoici, quorum mutila exstant scripta; ex his principiis illustrari debent. Nihil igitur agunt Justus Lipsius, Gatakerus, ceterique, qui Stoicorum vocabulis decepti, illorum sententias ad Christianorum decreta revocare adorti sunt.

Hic itaque, qui levitate sua extremum mundi ambitum petit, undique circumfusus, omnia cingens atque complectens ignis artificialis, qui *æther* nominatur, & Deus est; ex chao quasi erumpens, & æternam materiam agitans secundum fati leges, primum genuit astra, in quæ particulas ignis induxit, qui Dii sunt. Dii aerem, aquam, terram formarunt, divina obstetricante manu, seu igne undique diffuso, & ad medium delato, [4] cujus partes sunt. Cum autem astra fati legibus agantur, & catenæ
illi

[1] Confer. Vossius Theolog. Gentil. L. II. p. 158.

[2] Seneca de Provident. c. 5.

[3] Seneca Præfat. Quæstion. Natur.

[4] Confer. Moshemius ad Cudworthi Systema c. IIII.

illi necessariæ caussarum tamquam anuli sint conjuncti, futura necessaria sæpissime protendunt, & nuntiant. [1]

Porro fatali lege inundatio [2] & conflagratio, non aliter quam hiems, & æstas, post longas annorum periodos redibunt. Nam ignis ille artificialis, qui in stellis præsertim habitat, vaporibus terræ, ac maris nutritur. Cum autem hæc alimenta defecerint, ignis ardor totum mundum voracitate sua depascet & consumet, [3] & omnia ad chaos seu Jovem revertentur. Rursum post aliquam quietem, divinus ignis novum iterum mundum producet, novos homines, *dabiturque terris homo inscius scelerum, & melioribus auspiciis natus.* [4] Sed quia naturam materiæ corrigere Deus non potest, iterum redibit corruptio: & sic post aliam periodum conflagratio, perpetuis cursibus & conversionibus temporum.

Sed etiam animus hominis, qui est particula divini ignis, seu animæ mundanæ, [5] cum e corpore extricatur, adscendit ad ætherem purissimum, & in ignem divinum immergitur. [6] Quo sensu & mortalis, & immortalis dici potest. Verum post extremam conflagrationem, & rerum instantationem, vel idem, vel omnino similis corporibus inferetur: quæ est resurrectio Stoica, a Christiana plane diversa. Quidam dicebant, malorum animos, materiæ contagione gravatos, in aere agitari, donec penitus dissipentur: hic *infernus* illorum est. Animæ autem
levio-

[1] Seneca Natur. Quæst. L. II c. 32.

[2] Seneca ib. L. II. c. 29. [3] Confer. J. Thomas. de Exultione mundi Stoica. [4] Seneca ibid. c. ult.

[5] Confer. Lipsius Dissert. VIII. p. 313. seqq.

[6] *Inconstantes hic sunt Stoici, ac varii, ut notat Menagius ad Laert. L. VII. s. 175. Alii animas ad conflagrationem usque permansuras existimant: alii solas sapientium: alii nullas.*

leviores, id est, quæ minus a materia noxæ & flagitii habeant, ad Lunam, seu turbidum ignem deferri, cum eo luctari, ibique purgari, usque donec naturali motus lege, ad sidera deferrentur. [1] Hæc tamen ridebant alii. [2]

3. Hæc sunt præcipua Stoicæ physiologiæ decreta. Ex his Moralis philosophiæ systema derivatur: quod cum Physiologico ita est connexum, ut ab illo separari non possit: quod sùsius explicare, non est hujus loci. Unum monemus, Stoicos finem & felicitatem hominis posuisse, vivere convenienter naturæ, seu secundum virtutem, cujus semina animo nostro insculpta sunt. Hoc nihil aliud significat, quam esse in nobis particulam divini ignis, cujus dispositioni, & legibus fatalibus libenter ac perfecte parendum est. Itaque anima libera est, non quia hoc & illud velle, & nolle possit, sed quia sponte sequitur id quo fata vocant: quæ nisi sequatur, ab inevitabili lege sequi coacta erit. [3] Cetera huc redeunt: solam virtutem esse bonum: solum vitium malum: ceteras res indifferentes. delicta omnia esse æqualia, nec iis esse ignoscendum. Cum autem materia sit origo mali, perturbationes, quæ inde proficiscuntur, comprimendas esse; corpus duriter habendum, virtutem solam expetendam.

Tanta autem homini virtute ornato, seu sapienti suo tribuunt Stoici, ut eum supra hominem evehant: talemque adumbrent sapientem, qualis inter mortales nec ullus fuit, nec esse possit. [4] Hæc si tollis, plurima in Stoicorum scriptis morum præcepta egregia occurrunt. Laudantur
autem

[1] *Plutarch. de Facie in orbe Lunæ T. III. p. 383.*

[2] *Seneca ad Marc. cap. 19. Confer. idem Epist. 117.*

[3] *Confer. Seneca Epist. 107. & Epictetus Enchirid. c. 52.*

[4] *Confer. Cicero in Paradoxis Stoicor.*

autem potissimum, quod juris Naturalis principia, seu doctrinam de officiis erga Deum, erga se ipsum, erga alios, primi in scholis tradiderint: qua de causa veteribus jurisconsultis Romanis admodum probati suere. Et hæc secta ad Cæsaris dictatoris ætatem usque cum honore pervenit, quo tempore Possidonius [1], & Mnesarcus [2] Athenis, & Romæ Stoicam doctrinam publice docuere.

Secta Platonica.

VIII. Sed præter ceteros Socratis auditores ingenii prædicatione claruit *Plato* Atheniensis, natus Olympiade LXXXVII. vel sequenti. [3] Hic prima juvenia Heracliti, & Parmenidis, Eleaticæ sectæ alumnorum, philosophiæ operam dedit sub Cratylo, & Hermogene. [4] Deinde in Socratis disciplinam se contulit. Defuncto Socrate veniens in Italiam, Pythagoricæ sectæ animum adjunxit. Inde profectus Cyrenem Geometriam Diodoro doctore didicit: in Aegypto Astrologiam, unde reversus Pythagoreis rursus in Italia dedit operam. [5]

His præsiidiis paratus, ex iis, quas didicerat, opinionibus systema suum composuit. Igitur ab Euclide Megarico, quem etiam audivit, sumit Dialecticam: a Cratylo, & Parmenide, Naturalis philosophiæ præcepta, quæ apud Eleaticos vigeant: quibus alia junxit, quæ ex Pythagoreis acceperat: tum demum ab eodem Pythagora

Meta-

[1] *Suidas* in Possidonio.

[2] *Jonsius de Script. Hist. Phil.* L. I c. 13.

[3] *Confer. Petavium Ration. Temp.* P. I. L. III.

c. 13.

[4] *Aristoteles* *Metaphys.* L. I. c. 6.

[5] *Cicero QQ. Tusc.* V. c. 29.

[6] *Appulejus de Dogmat. Platon.* p. m. 283.

Metaphysicam : Ethicam vero, & Logicam a Socrate. [1] Ex quibus omnibus systema glutinavit, quædam vel mutans, vel demens, quæ aliorum opiniones turpiter depravarent : in quo *syncretisimum* i. e. adversa adversis conciliandi studium prodidit. Docuit *Plato* in *Academia*, quæ erat gymnasium suburbanum constitum arboribus : [2] ex quo sectatores nomen habuere Academicorum & Platonicorum.

Philosophiam *Plato* esse dixit, conversionem animi ad ea, quæ re vera sunt, & mente videntur, ut *Deus*, ut *ideæ*, ut *animus* a corpore sejunctus. Ex hac contemplatione sequi actionem, seu morum præcepta. *Artem* vero investigandi verum utrique esse necessariam. Quare in tres Philosophiam partes divisit, *Physiologiam*, *Ethicam*, *Dialecticam*. [3]

1. Cum *Dialectica* viam sternat ad intelligibilem, & universalium idearum contemplationem, qui finis est hominis, occupatur tota in iis, quibus ad illud pervenire possimus. Primum igitur nomina se offerunt, quæ rebus ipsis conveniunt : itaque de etymologia nominum disputat. Deinde rei essentia occurrit, quæ definitione, divisione, resolutione cognoscitur : de quibus etiam disserit ipse. Postremo occurrunt adjuncta rei : hæc non aliter cognosci possunt, nisi inductione, & ratiocinatione. Ratiocinatio autem vel est necessaria, seu *apodictica* : vel probabilis, seu *epicheirematica* : vel imperfecta, seu quæ enthymemate constat, ut *rhetorica* plerumque. Sophismata sunt falsæ ratiocinationes. Hæc tamen non via ac ordine exposuit, sed

D

passim

[1] *Appulejus* l. cit. confer. *Laert.* L. III. c. 8. & 56.

[2] Confer. *Menag.* ad *Laert.* L. III. c. 7.

[3] In *Amatoribus* Tom. I. p. 137. seqq.

passim dialogis adspersit Socratis more, [1] quæ viri aliqui docti in unum collegerunt. [2]

Jamvero mens nostra antea quam in corpore claudatur, primorum intelligibilium, seu idearum notitiam habuit, quæ per sensus acquiri non potest. Verum cum anima corpus contingit, earum obliviscitur: nec nisi sensuum usu, & appulsu phantasmatum excitantur, quæ vocatur *reminiscentia*. Notitia vero rerum, quas antea per sensus cognovit, vocatur *memoria*. Sensus est animæ adfectio per organa corporis: intellectio est actio mentis, quæ ideas contemplatur. Intelligibilia prima sunt ideæ: secunda sunt ideæ in materia, seu *species*. Sensibilia prima sunt qualitates: secunda concreta, ut *album*. Prima, & secunda intelligibilia judicat intellectio. Prima, & secunda sensibilia sensus. Quare & reminiscentia, & sensu notitiæ acquiruntur: illæ scientiam, hæ opinionem generant.

Quamquam vero oriretur a sensibus, non esse tamen judicium veritatis in sensibus: mentem ferum esse judicem, solam dignam esse cui credatur. Judicium vero practicum fit cum notitias adquisitas ad rationem boni, quod in animo insitam est, referendo, bona, an mala sint, dijudicamus. Hæc Logicæ veluti summa est: quam ipse cum theoretica parte conjunxit.

2. Speculatricem disciplinam in tres partes distribuit, theologiam Naturalem, Physicam, Mathematicam. Theologiæ hæc præcipua sunt dogmata. Ex nihilo nihil fit.

[1] *De Logica præsertim agit in Theæteto, Phædone, Phædro: de sophismatis in Euthidemo, & Sophista: de vocibus in Cratylo.*

[2] *Appulejus de Dogmat. Platonis, & Alcivous. Ex Recentioribus confer. Stanlejus Hist. Phil. in Platone, & Brucker. de cod. Tom. I. p. m. 672. seqq.*

fit. [1] Duo sunt prima & æterna rerum principia, Deus, & Materia: quæ & separata sunt, & a se invicem non dependent. [2]

Materia & naturali inertia, & vi quadam congenita sua rationi, ordini, bono adversatur: id est, motu suo malo, & inordinato adversatur opifici seu conditori, qui ratio est, ordo, & bonum. [3] Causa seu conditor est incorporealis, & materiæ repugnans, qui ad eam libere accedens formavit mundum sensibilem: [4] sed refractariam materiæ naturam plane vincere non potuit. Ex quo omnis mali origo. [5]

Ex Deo autem manavit aliud principium a se diver-
D 2 fum,

[1] In Timæo Tom. 111. pag. 28. quo Dialogo Physiologia Platonis continetur. Confer. Cicero de Divinat. L. 11. Creationem ex nihilo nullos Gentilium agnovisse, nec admisisse, crudite ostendit Moshemius de Creatione ex nihilo apud Cudvort. pag. 957.

[2] „ Hanc materiam esse sempiternam, non vero in-
mobilem, ait Plato, Timæo Tom. 111. p. 94. & p. 28. Legatur Cicero Academ. QQ. L. 1. 6. & Appulejus de Dogmat. Platon. L. 1. p. m. 284. & 7. Volfius de Manichæismo ante Manichæos f. 11. §. 32.

[3] Theæteto Tom. I. p. 176. & Timæo Tom. 111. p. 30.

[4] Suspicio est, Platonem, qui Heracliti, & Pythagoræ dogmata amplexatus fuerat, credidisse, Deum esse ignem, & materiam subtilissimam, seu non esse inmaterialem, eo sensu quo nos accepimus. Sed id plane non constat: nec ipse se aperuit. Confer. Moshemius ad Cudvorthi Systema, C. v. f. 3. §. 7.

[5] „ Voluit Deus bona facere omnia, malum autem nul-
lum esse, quantum natura, sive materia pateretur. Pla-
to in Timæo Tom. 111. p. 30.

sum, quod esset instrumentum causæ; quodque ideam; seu λόγος id est, *rationem* nominavit. [1] Hoc omnes rerum ideas in se continet: quæ ideæ [hæ ideæ sunt ipsimet numeri Pythagoræ] sunt æterna rerum sensibilibum exemplaria, seu substantiæ per se subsistentes, a Deo separata, quæ sola mente cerni possunt. Hæ dum ad Deum referuntur, sunt exemplaria: dum ad res materiales, quæ continenter labuntur & fluxæ sunt, rerum forma, seu essentia sunt: dum ad hominis mentem, sunt objectum scientiæ. [2] Hæ etiam vocantur Dii.

Ex Deo secundo loco manavit anima mundi, quæ tertius Deus est. Hæc mundo indita mundum omnem pervadit, & præsertim in Sole, Luna, ac sideribus latet, & motus inordinatos materiæ emendat, ordinatum motum efficit: sed ex contagione materiæ aliquid participat, & media inter Deum, & Materiam est. [3] Quare & anima, & terra, & cælum, & sidera, in quibus illa habitat, Dii vocantur: [4] qui tamen definito tempore geniti fuere. Itaque *caussa, ratio, & anima mundi* est celeberrima illa *Trinitas Platonica*, quæ a Trinitate, quam nos Catholici credimus, longissime distat. [5]

Ex hac anima mundi decerpti dæmones sunt, quorum opera in condendis singulis mundi partibus usus est Deus: eos-

[1] *Cyrillus Contra Julianum* l. p. 32.

[2] *Timæo* p. 28. e 94: & de *Republica* l. VII. *initio*. Confer. *Arist. Metaph.* l. VI. & VII. 14. & *Bruckerus Hist. de Ideis*. § V. p. 60. 66. seqq. & *Petavius Dogmat. Theol.* Tom. I. l. 4. c. 9.

[3] In *Cratylo* Tom. III. p. 53.

[4] Confer. *Laert.* l. III. f. 75.

[5] Confer. *Mosheimius ad Cudvort. Syst.* c. IIII. §. 36.

eosque mundi, & hominum gubernationi præfecit: [1] qua de causa precibus, & muneribus sunt prosequendi. Itaque quàmvis duplex principium posuerit *Plato*, & ad Atheismum viam inuiverit; tamen Atheus dicendus non est, propterea quia, quæ inde consequuntur, non admittit: immo inter philosophos Græcos optime de Deo docuit. [2] Et hæc de Theologia.

3. *Physica* vero *Platonis* ex iisdem principiis profiscitur. Nam cum ex schola Eleatica, & Pythagorica sua dogmata hauserit, & Pythagoreorum more multum tribuerit Geometriæ, hujus studio in notiones abstractas facillime incidit, magno utriusque systematis, quod depravavit, tum ipsius rei *Physicæ* malo. Itaque dicebat, mundum sensilem certo tempore genitum esse, [3] nimirum enim *Deus* materiæ fluxæ & informi, ideam seu formam adjecit. Ac primo ignem, & terram condidit, inter quos aerem, & aquam interposuit. Sphæricum præterea fecit, & animam in medio collocavit. Tum tempus condidit, & sidera, quarum motu tempora distinguereatur. Animalium autem condendorum opus *Deorum* inferiorum esse voluit, quæ eorum corpora machinarentur. Mundum autem sic conditum, per animam universalem motu circulari volvi constituit. Quamquam vero mundus æternus, ut putat ipse, esse debeat, sunt tamen certæ periodi, quibus exactis, iterum mundus interno motu animæ actus, ad pristinum statum reduci debet. Et hic est decantatus annus magnus *Platonis*. [4]

D 3

Ex

[1] In *Convivio*, Tom. III. p. 201.[2] Confer. *Thomas*, de Exustione Mundi *Stoicæ*, *Dissert.* II. §. 25.[3] In *Timæo*, p. 32.[4] Confer. *Vossius* de *Idololatria* L. II. c. 35. p. 112.

Ex anima mundi plures animæ decerptæ sunt. [1] Hæ cum ex eadem essentia, ex qua genitæ sunt ideæ, manarint, & cum Deo conversatæ sint, rerum omnium ideas habuerunt. [2] Porro animæ singulis astris sunt adtributæ, & certis ac inevitabilibus legibus subjectæ: nimirum iis legibus, quas Deus animæ universali præscripsit, & hujus adjumento inordinatos materiæ motus compescuit. Sed animæ libertate sua abusæ, expulsæ a mundo ideali, in corpus, tamquam in carcerem, detrusæ sunt. In hoc autem carcere hanc pœnam pendunt. Primum corporis contagione ideæ intelligibiles pæne deletæ sunt: & quemadmodum in tabula scripta, quæ cera inlita est, non nisi remota cera prioris scripturæ vestigia apparent; ita animus noster sensuum velamine involutus, non nisi phantasmatum appulsu æterna semina veritatis, quæ in eo insita sunt, agnoscit. [3] Deinde inordinati motus ex materia in animo excitantur: quos qui compescuerint, & ad leges præscriptas se conformaverint, ad eadem astra reverti sunt, ut rursus ad corpora priorum non dissimilia descendant. Qui secus fecerint, sexil mutato feminæ evadent: & si ne tum quidem peccandi fecerint finem, in corpora brutorum, & deteriora trudentur; usque donec adfensibus subactis, & absumpta maligna illa & materiali animæ parte, ad pristinam contemplationem & beatitatem queant accedere. [4]

Quoniam igitur anima mundi a materia habet aliquid
ma-

[1] *In Philebo* p. 30. *de Legib. L. X. Tom. II. pag. 899.*
Confer J. Thomas. de Fonte Animarum.

[2] *In Timæo* p. 81. & *in Phædro* p. 249.

[3] *Theæteto*. Tom. II. p. 191. *Confer. Cratylus*
Tom. I. p. 400.

[4] *Confer. Baltus, Defensio PP. qui de Platon. accus.*
L. II. c. 3. Petavius l. c.

mali, ita & anima humana, quæ ex illa manavit: quæ rursus conjunctione corporis magis magisque mala evadit. [1] Quare felicitas animi in hoc consistit, ut pars rationalis non rationalem seu materialem moderetur.

Omnino autem tres sunt animæ in homine. Rationalis in capite est: mortalis pars illa, quæ iræ, & cupiditati est subjecta, in distinctis pectoris & trunci partibus. [2] Anima rationalis est immortalis: [3] mortales ceteræ. Illa etsi fato, id est, rerum ordini a Deo præscripto animæ mundanæ, & per eam mundo, subjiciatur; tamen libera est, & sati legibus interdum resistere potest. [4]

Corporis humani fabricationem item in *Timæo* explicat *Plato*: sed pleraque & obscura, & talia dixit, quæ viris physica perscrutatione subactis non adrident. [5]

4. Ex Mathematicis disciplinis Arithmetica, Geometria, Astronomiam, Masticam extollit, quatenus harum præsidio animus ad intelligibilia contemplanda præparatur. [6]

5. Præcæ philosophiæ duas partes fecit, Moralem, & Civilem. Utramque vero [7] ex principiis physiologicis, de divinis, de materiæ conditione, de animæ natura deduxit. Ea tamen sparsim tradidit, nec nisi maximo cum labore colligi possunt. Celebriora decreta talia sunt. Primum bonum est Deus: nostrum bonum est scientia primi boni. Mens, divina propago, sola aliquam boni similitudinem consequitur. Honores, opes, cetera non sunt bonum, nisi cum virtute sint conjuncta. Hinc Philosophorum animi post mortem

D 4

sum-

[1] In *Timæo* p. 41. [2] *Ibid.* p. 59.[3] In *Phædone* Tom. I. p. 69. seqq.[4] *Plutarch.* de *Placit.* L. I. c. 27.[5] Confer. *Schulzius*, *Hist. Medic.* Per. I. sect. 3. c. 6.[6] Confer. L. VII. de *Republica*.[7] *Bruckerus* de *Platone* p. m. 720.

summis bonis, summa beatitate fruuntur. Solum honestum est bonum, & aptum ut Deo similes simus, quantum genus humanum, & animi natura patitur. Qui animus, quod ex essentia divina quarto loco manavit, eidem potest adsimilari. Hæc adsimilatio est beatitudo, seu scopus Philosophiæ. [1] Ergo sola virtus est quærenda: quam qui habet, is solus est beatus, & ei mala corporis nihil sunt. Qui non habet, præter ceteros mortales miser est. Itaque curare debemus, ut cupiditates, & adfectus domemus: ut virtutes acquiramus: & Mathematicarum adjumento ideas magis magisque abstractas formemus, donec ad primam illam veramque ideam perveniamus, cujus contemplatio seu scientia beatitudo est. Qua de causa de virtutibus distulit *Plato*. [2]

Politiciam itidem adigit *Plato* libris de *Republica*: sed talem rempublicam informavit, quæ non nisi hominis fanatici partus sit, nec nisi in *Platonis* cerebro existere possit, propterea quia ex *Metaphysicis*, & abstractis ideis tota componitur. [3] Idcirco nihil de ea distincte præcipimus. Si seorsum leges spectes, quædam non incommode dicta in ea se offerunt: sin ad systema referas, nullius usus sunt. Et de *Platonica* disciplina hætenus.

Academia Vetus.

VIII. *Platonem* excepit *Speusippus* Atheniensis, *Platonis* sororis filius, ab eodem institutus & forma-

[1] Confer. *Schefferus* de *Natur. Phil. Italicæ* c. 7.

[2] De *Ethica Platonis* confer. *Alcinous* *Introd. in Platonem*, c. 27. seqq. *Cicero* *Academ. QQ. L. I.*

[3]. Confer. *Paschius* de *Fictis Rebuspublicis*. *Boeclerus* *Bibliograph. Crit.* c. 44. *Conringius* de *Civili Prudent.* c. 14.

matas : qui præceptoris dogmata in Academia summa cum dignitate & laude exposuit. [1] Huic vero Xenocrates, Polemon, Crates Atheniensis, & Crantor adstipulati sunt, qui omnes Platoniam philosophiam tradiderunt: quæ tamen temporis progressu aliquantulum mutata est. Et hi quidem Socratis, & Platonis more de multis in utramque partem disputabant: multa tamen pro certis ponebant.

Academia Media.

X. *Arcefilas* vero Platoniam institutionis faciem mutavit. Primum is operam dedit Mathematicæ, Autolyco, & Hipponico doctoribus. [2] Deinde philosophiæ Aristotelicæ sub Theophrasto. Tum Platoniam sub Polemone. [3] Postremo ex Dialecticorum, & Pyrrhonis philosophandi ratione multa desumpsit, ex quibus novam Philosophiam adornavit. [4]

Itaque *Arcefilas* Platoniam dogma [sola cognitio, æternarum idearum est scientia: cognitio, quæ per sensus acquiritur, est opinio, propterea quod res, quæ sub sensum cadunt, sunt mobiles, concitata, nihil constans, omnia continenter labuntur] ita recepit, ut partem illam de ideis, quæ ceteri ridebant, abjecerit, vel potius celaverit: tantum sensuum tarditatem aperte sit amplexatus. Quare pro certo adfirmavit, nihil esse in rebus sensibus subjectis, quod a viro sapiente certo sciri posset; nihil pro explorato habendum esse, ne illud quidem, quod Socrates frequenter in ore habuisset, *nihil se scire*. [5] Sed cohibendum ad sensum, & de omnibus in utramque partem esse disputandum, pro-

[1] *Laert. L. III. f. 1.*

[2] *Laert. ibid. f. 28.* [3] *ibid.*

[4] *Empiric. Pyrrh. Hypot. L. I. c. 33.*

[5] *Cicero Acad. QQ. L. I. c. 12.*

propterea quod omnino latet veritas & tenebris est circumfusa. Hæc ad scientiam pertinent: nam in usu vitæ opinionem valere putavit. Et hæc ἀναρχίαι, quæ in Academia obtinuit, basis est.

Id eo consilio fecit *Arcefilas*, ut se opponeret Dialecticis, & Sophistis, [1] & Stoicis, qui cavillationibus suis viros doctos fatigabant: & magnam eruditionis, & ingenii laudem sibi tribuebant arroganter. Cumque elegantiori eruditione esset ornatus, & incredibili dicendi vi ac copia valeret, adeo sua dogmata aliis probavit, omnino ut eandem Philosophiam longe lateque diffuderit: quæ ratio usque ad Egesinum in Academia perduravit.

Academia Nova.

XI. Egesini discipulus *Carneades* Cyrenæus, vir eloquentissimus, cum animadverteret, Academiam Mediam in magnam invidiam esse adductam, propterea quod mentis, & sensuum tolleret certitudinem; adeoque officia omnia & pietatem tollere videretur; hanc emollire conatus est non nova doctrina, sed novo explicandi modo. Quo tempore docuerit *Carneades*, magna lis est inter viros doctos. Bruckero [2] verisimilior videtur Laertii sententia, qui eum obiisse scribit Olympiadis CLXII anno 4. cum vixisset annos LXXXV. Audivit ille primum Diogenem Stoicum: [3] postea ad Academiam se contulit.

Hac ergo usus industria *Carneades*, ea, quæ *Arcefilas* non nisi discipulis secreto aperiebat, nimirum hanc incertitudinem non in rebus ipsis, quæ vel veræ, vel falsæ sine dubio sunt, sed in iis ut a nobis cognoscuntur consistere;

pla-

[1] *Empiricus loco cit.*

[2] *Hist. Ph. Tom. I. p. 761. seqq.*

[3] *Cicer. Acad. QQ: L. III. c. 6.*

plane professus est. Docuit igitur contra Dogmaticos, & Stoicos, esse quidem aliquid verum, & falsum, sed latere hominem, propterea quod omnibus veris falsa quædam sint adjuncta tanta similitudine, ut nequeant discerni: [1] ex quo sequitur, scientiam non dari. Tamen in hac rerum incertitudine, & ad sensus retentione concedebat sapienti opinari, id est probabiliter ex adjunctis judicare: & docebat quo pacto probabile visum acquireret, ex quo vitam & mores componeret. [2] Quod sane omiserat Arcesilas, qui de moribus nihil præceperat: tamen præferret mores Philosopho dignos. Hanc autem disputandi rationem hujus auditor Clitomachus in Academia retinuit.

XII. Philo Larissæus, Clitomachi auditor, *Quartam Academiam* non nullis condidisse videtur. [3] & alio modo Carneadis doctrinam explicasse. Reapse vero nihil videtur novi adtulisse, quo alterius Academiæ conditor nominetur. Immo vero ostendit errasse eos, qui duas Academias esse putassent. [4]

XIII. Hujus auditor *Antiochus* Aſcalonita *Quintæ Academiæ* parens vocatur hoc nomine, quod Stoicam, & Peripateticam sectam cum Academia copulare voluerit: [5] adeoque Ciceroni paucis mutatis germanus videtur Stoicus. [6] Reapse tamen nihil aliud facere videtur, quam veterem Academiam suscitare. [7] Et hic Philosophus in Cæsaris, & Pompeii cadit ætatem. Utrumque enim Philonem, & Antiochum Cicero audivit: post quos Academia apud Græcos obmutuisse videtur.

Se-

[1] *Idem de N. D. L. 1. c. 5.*

[2] *Confer. Sextus Empiricus Adv. Mathem. L. VII. f. 153.* [3] *Empiricus l. c.*

[4] *Confer. Cicer. Acad. I. 4. & III. c. 4.*

[5] *Empiric. L. II. f. 235.*

[6] *Acad. QQ. L. III. c. 43.* [7] *Idem ib. c. 22.*

Secta Aristotelica.

XIII. Venio ad *Aristotelem*, nobilem Platonis discipulum: de quo si omnia vellem referre, exitum nullum reperiret oratio: iccirco, quæ necessaria videbuntur, quam poterimus breviter delibabimus. Fuit is patria Stagiritis, urbe Thraciæ: [1] Olymp. xcix. anno i. natus. Annum agens xvii. dedit operam Platoni, qui Athenis docebat. Ingenio, labore, eruditione condiscipulos omnes superabat, ex quo vir doctissimus evasit. [2] Mortuo Platone ludum aperuit in Lyceo nobili gymnasio in suburbio Atheniensi. [3] Cumque ambulans disputaret, appellatus est Peripateticus: [4] quamquam, ut recte Bruckerus, [5] jam ante Plato differens ambularit, & *Aristoteles* aliquando sedens docuerit. Cetera lubens prætereo.

Plurima scripsit *Aristoteles*: sed pauca eo vivente emissa fuere: [6] reliqua longo post tempore. Perierunt multa, [7] exstant alia, quorum suppositicia multa sunt. [8] Disputat in iis de Rhetorica, Poetica, Logica, Physica, Metaphysica, Ethica, Politica.

1. Logicam in Demonstrativam, & Dialecticam dispertivit: illa veritatem certam, hæc probabilem habet pro fine. Primo igitur de Terminis, deinde de Categoriis differit: post de Signis conceptuum, & Enuntiationibus:

[1] *Suidas in Arist.* [2] *Laert. L. X. f. 27.*

[3] *Confer. Andreas Schmidius Diss. de Gymnasiis Liter. Athen. p. 36.* [4] *Laert. L. V. f. 2.*

[5] *In Aristotel. Tom. I. pag. m. 787.*

[6] *Patricius Disc. Perip. Tom. I. L. II. p. 71.*

[7] *Confer. Fabricium in Bibl. Græca Vol. II. qui Aristotelis libros enumerat diligenter.*

[8] *Conf. Patricium l. c. p. 39.*

bus : tum de Syllogismis generatim , deinde de Demonstrativo , deinde de Probabili , postremo loco de Fallaciis syllogismorum . Hæc fere omnia acceperat a Platone .

Hæc quoniam vulgaria sunt , fusius explicare supervacaneum esset . Finis Aristotelis in Logica est , contra Sophistas , qui tum regnabant , disputare , [1] & ad hunc finem disputationes suas conformat . Hunc si tollas , pleraque , quæ ibi sunt , nullum usum habent in præsentia . Unum monemus , eum Platonico principio innixum , naturas illas communes , quas in materiam immerfas esse putabat , subjectum demonstrationis & scientiæ fecisse : in rebus vero moralibus , quæ imitationi sunt subjectæ , perspicuæ ratiocinationi seu demonstrationi locum non dedit . Quod quam sit erroneum , nemo non intelligit .

2. *Metaphysica Aristotelis* pro fine habet , substantiarum , præsertim Dei , notitiam exponere : non vero notions universales solum , ut plerique putant . Itaque primum de ente generatim , & substantia differit , postea de Deo . Tres , secundum eum , substantiæ sunt classes : una corruptibilis , ut animantia : altera sempiterna , ut cælum : tertia immobilis , [2] quæ sit primus motor . [3] Nam cum ab æterno tempore , ut ait , cælum moveatur , progressus autem infinite dari non possit , primus motor sit necesse est , qui cælum moveat , ipse immobilis . Hic motor primum cælum motu circulari agit , non tamquam anima , sed tamquam moderator & *adstans* . Sphæræ vero inferiores ab intelligentiis *adstentibus* moventur ex motu primi motoris . Has intelligentias a Deo non creari quidem , sed ex eo manasse , ex illius sententia possumus suspicari .

Primus motor movet appetendo , & intelligendo ; id est , non ut causâ efficiens , sed finalis : seu , quod idem est , essen-

[1] *Confer. Arist. de Interpret. c. 6.*

[2] *Metaph. XI. c. 1.* [3] *Ibid. c. 6.*

essentiæ, bonitatis, & potentiæ suæ actione potest movere omnia; vult ea movere, reapse moventur. Intelligentiæ inferiores, ad exemplar æterni motoris, & ipsæ modo intelligibili, & ex desiderio moventur, & movent. [1] Primus motor seu Deus est substantia nobilissima, æterna, immobilis, a sensibus diversa, indivisibilis: item perfectissima fruitur vita, quæ in hoc consistit, quod se ipsum intelligit, & cum infinita contemplatione delectatur. Motores inferiores sunt itidem immateriales, & æterni, & Dii. Cetera, quæ de dæmoniis dicuntur, ad fabulas sunt referenda. [2]

Itaque æternus, secundum *Aristotelem*, est mundus, [3] æterna materia, nec ab ullo genita aut producta. Primus autem & æternus motor inextricabili vinculo primo cælo conjunctus est: idque non libere, sed necessario movet. [4] Nec aliquid aut velle, aut facere potest, nisi quod facit necessario, non propter alios, sed propter se. Sphæras non alia ratione movet, quàm primum mobile in aliqua machina, fabricationis lege, cum reliquis machinæ partibus motum participat. Quæ vero sub Luna sunt, a calidi universalis motu, vel intelligentiæ universalis, quæ in orbe terræ est, voluntate proficiscuntur, vel casu.

Hinc inmensus Deus non est, quia primo cælo est alligatus. Omnipotens, & liber non est, propterea quod nec materiam, nec mundum condidit, nec aliud facere potest, quam quod facit; nimirum motum æternum. Pro-
vi-

[1] Confer. *Conringius* *Conringiana* p. 125. qui ait, id *Aphrodisæo*, et acutioribus *Peripateticis* placuisse.

[2] Confer. *Moshem.* ad *Cudworthi System.* c. III. §. 24.

[3] *Aristoteles* credidit mundum ab æterno existisse. *Conimbric.* L. II. de Anima c. 5. litt. c.

[4] Confer. *Arist.* de Cælo L. II. c. 3.

videns non est, quod nihii rebus sublunaribus, nihil humano generi aut tribuere potest, aut auferre, otiosus tantum sui contemplator. Colendus non est, quia nec bene pro meritis capitur, nec ira tangi potest, nec mala punire, adeoque nec sacrificiis placari, nec ritu sacro coli debet.

Hæc *Aristoteles*. Et quamquam interdum videatur ipse adfirmare, Deum aliquam mortalium gerere curam, id dicis gratia, & ad populi invidiam declinandam dictum esse, dubitabit nemo, qui Aristotelici systematis nexum diligenter examinarit. Quare ad Atheos secundi ordinis *Aristoteles* est referendus, eos nimirum, qui Deum nomine retinentes, tales illi proprietates adfingunt, quæ naturam Dei funditus evertant. Quod jam viris doctis initio superioris sæculi suboluit. [1]

3. Phy-

[1]. ;, *Aristoteles* mundum æternum docet. Deum non esse factorem mundi, neque hominum, neque doctorem, qui communicet nobiscum vel in somno, vel in vigilia: nec beatorum ante & post mortem, quippe nobiscum nec habere potest commercium, nec curat, nec intelligit inferiora. Item animas humanas esse corporum formas corruptibiles, unam vero universalem semper vivere, quia non est alius corporis. Præterea idem *Aristoteles* negat præmia, & pœnas post mortem, unde *Averroes* scripsit contra tres legislatores, Christum, Mosem, Mahometum. Præterea *Aristoteles* tradit, Religionem esse inventionem politicam, non autem natura constare: amplius negat, exstare dæmones, & angelos, nisi eos, qui affixi cælo movent orbis. Thomas Campanella Dominicanus de *Reductione Gentil.* c. 2. num. 19.

,, Illud imprimis occurrit reprehendendum, quod *Aristoteles* posuit, mundum, ejusque materiam primam æter-

,, nam

3. Physicam partitur in generalem, & particularem. Illa generales notiones principiorum, hæc res singulas seorsum persequitur. Principio Philosophorum principia Physica rejicit, & ait, principia esse tria, materiam, formam, privationem. Veterum opinio erat, materiam ex particulis alia & alia ratione motis & copulatis constare: formas vero vel inesse particulis; vel, ut Platoni placuit, esse ideas seu essentias universales, æternas, a Deo manantes, quæ materiæ adjicerentur: *Aristoteles* contra ait, materiam omnis qualitatis, & quantitatis esse expertem, ideoque non corpus; [1] sed esse subjectum ex quo formæ educerentur, & cui inprimerentur. Revera tamen Pythagoræ, & Platonis materiam admittebat. [2]

Natura est principium motus, & quietis, in eo in quo est. Natura inest omnibus substantiis materialibus, & constat in materia, & forma: sed magis est forma. [3] Quid vero reapse sit hæc natura materialis, non explicat, sed Metaphysica notione contentus est. Nam materia non est effi-

nam, primum motorem supremæ modo spheræ medio cir-
culo insistentem, libertatis expertem, nihil aliud aptum
intelligere, nisi se ipsum: nec aliud efficere, quam motum
æternum: proinde nec mundum, nec aliud quidpiam ex nihilo
creare posse. Itemque de reliquis intelligentiis, quarum insi-
mam videtur facere intellectum agentem, & animam unam
communem toti speciei humanæ, unde consurgit innume-
rabiliam errorum seges. *Claudius Berigardus* Præfat.
ad *Circulos Pisanos*: quo nemo melius impietatem *Aristote-
lis* in suo lumine collocavit. Confer. *Conringius* *Conringi-
ana* p. 125. seqq.

[1] *Arist.* *Metaph.* l. c. 6. Confer. *Mosheimius* ad *Cud-
worthi* *System. Intellect.* c. v. §. 2. §. 27.

[2] *Physicor.* L. II. c. 1.

efficiens : forma vero , ut cum materia jungatur , effectu opus habet. Non inepte aliqui viri docti cum Averroesio suspicantur , nomine naturæ intellexisse eum , *necessarium influxum inferioris intelligentiæ , quo formæ in materiam inducuntur , & motus naturalis excitatur , ex quo producuntur omnia* . Post hæc de quatuor causarum generibus agit : & fortunam , & casum inter causas effectrices refert . Tum de motu , infinito , loco , vacuo , tempore per ideas abstractas disputat .

Quidquid movetur ab alio movetur : processus infinitus est impossibilis : igitur sit primus motor necesse est , immobilis , æternus , quia ab æterno tempore movet . Nam si motus incepisset , primus motor non potuisset movere , nec tempus esset æternum . [1] Quatuor sunt Elementa : cælum vero est quinta substantia nobilioris naturæ . Unicus est mundus , & æternus , adeoque nec gigni , nec corrumpi potest . [2] Quod ex systemate Aristotelis Metaphysico fluit , in quo mundus primi motoris necessarius vel effectus , vel subiectum est . Cetera , quæ de stellis , motu cæli , elementis , addit , prætereunda sunt .

De Anima peculiaria dogmata sibi fecit Aristoteles : in quibus , si usquam alibi , obscurus est . Anima est , prima *entelechia* corporis organici . Quid autem sit prima *entelechia* , nec ipse videtur intellexisse , nec interpretes ulla industria explicare potuerunt . Verisimile est , Aristotelem ea designasse principium sentiendi , & intelligendi , quid-

E

quid

[1] Confer. Zabarella de Inventione æterni motoris .

[2] De Cælo L. I. c. 12. Confer. Thomafius de Exultatione Mundi Stoica . Diss. 4. Merito a viris doctis rejiciuntur quidam Aristotelis Interpretes , qui hujus capituli verba , in quibus tam clare Aristoteles ait , æternum , & ingenerabilem a Deo esse Mundum , ut nihil supra ; ad Catholicum sensum obtorto collo flectere conantur .

quid illud sit. Anima movetur ab alio. Tres habet facultates, nutrientem, sentientem, rationalem. Præter sensus externos datur sensus aliquis communis, qui ab intellectu differt. Phantasia differt a sensu, & intellectu. Ex sensu phantasia, ex hac cogitatio mentis oritur. Ex phantasia memoria, quæ a cerebri constitutione pendet.

Duplex est intellectus, patiens, & agens. Patiens omnium rerum formas recipit: agens est potentia, quæ cognoscit, & illustrat phantasmata, ac intellectum patientem. Agens est immortalis, æternus, expers passionis, & a corpore separari potest: patiens est mortalis. Duplex est actio intellectus, apprehensio, & iudicium, in quod veritas, & falsitas cadit. Intellectus vel est speculativus, qui rem contemplatur; vel practicus, qui voluntatem movet: hic intellectus, una cum appetitu motus localis est principium. Voluntas sequitur iudicium rationis: appetitus sensitivus sensui, & phantasiæ obtemperat. Vita hominis est animæ cum calore conjunctio: caloris autem principium est in corde, quo extincto, extinguuntur animans.

Rem igitur in pauca conferendo constat, ex Aristotelis sententia intellectum *patientem*, quæ est hominis forma, esse mortalem: *agentem* vero immortalem. [1] Deinde intellectum *agentem*, qui separari potest a corpore, corpori humano advenire. [2] Et quamquam, periculi declinandi causa, non explicarit, ex quo fonte intellectus inmittitur in corpus: item, an unus intellectus agens in

[1] „ Separatus vero [agens] id est solum quod est,
 „ atque id solum est immortale perpetuumque
 „ Intellectus vero passivus extinguuntur, & sine hoc nihil intelligit [intellectus agens & separatus] Aristotel. de Anima L. II. c. 5.

[2] De Gener. Animal. L. II. c. 3. Confer. Nazianz. Orat. de Spir. S.

in omnibus, an singulis hominibus singuli tribuantur: item an sit *informans*, an *adfflens*; tamen ex systemate Physiologico ejus plane deducitur, hunc mentium fontem esse ultimam intelligentiam æternam, quæ dum hominum phantasiæ conjungitur, ut *adfflens*, constituit & componit plures animas racionales. Ex quo consequitur, animam hominis esse mortalem. Nam etsi intellectus ille universalis sit immortalis, tamen cum ipse solum sit animus hominis, dum conjungitur phantasiæ, & animæ mortali, seu intellectui patienti; fit consequens, ubi ab eo separatur, & ei amplius non adfflitt, desinere animum hominis, ut animus est.

Hanc de anima mortali, & intellectu universali sententiam plerique PP. Aristoteli tribuerunt: [1] hanc Di-cæarchus, hanc Alexander Aphrodisiensis, hanc Averroesius, & post eum Pomponatius, Cremoninus, Cæsalpinus, & plerique Peripatetici germanam præceptoris mentem esse dixerunt. Tantum Alexander, Averroes: Zabarella putarunt, hunc intellectum universalem esse primam intelligentiam: cum tamen ultima esse videatur. Huic nos sententiæ ante annos plures ex ipsa Aristotelis lectione adfenssi eramus: sed in eadem nos confirmavit judicium Bruckeri. [2]

4. Ethicam Aristoteles libris ad *Nicomachum*, & *Magnorum Moralium*, & in libro de *Virtutibus* exposuit. Sed eam falsis *Métaphysicæ*, & *Physicæ* notionibus depravavit. Hujus autem summa est. Felicitatem & bonum consistere in actione animi, & operatione secundum virtu-

E 2.

tem:

[1] *Loca PP. adfert Baltus Jesuita Jugement des SS. PP. sur la Morale de la Philos. Pay. c. 17. Ex Veteribus vero Eusebius Præpar. Evang. L. XV. c. 9. Confer. Launojus de Fortuna Aristotelis. c. 1.*

[2] *Vide Brucker. in Arist.*

tem : & in ea perfectam voluptatem contineri . Externa bona , ut amicorum copia , divitiæ , honores , nobilitas , pulchritudo , sunt instrumenta ad res secundum virtutem agendas . Virtutes vel sunt practicæ , quæ ad voluntatem : vel theoreticæ , quæ ad mentem spectant : quarum utramque classem ipse persequitur . Virtus moralis in mediocritate omnium adfectuum consistit : & ad eam odium , & ira revocatur . [1] Virtus consilio & voluntate fit , & spontanea est actio , cujus principium in nobis est . [2] Neque enim Deus , inquit ille , rerum humanarum curam habet , sed omnia casu , fortuna , consilio reguntur . Virtus cum amicitia est conjuncta : cujus finis est vitæ societas . Beatitudo altera est contemplativa , quæ contemplatione rerum continetur : altera activa , quæ in actionibus virtuti consentaneis posita est : tertia beatitudo est ex bonis externis . Prima perfectior secunda est : hæc tertia : tertia vero ad secundam requiritur . [3]

Ex his perspicuum fit , Aristotelem vera principia Moralis philosophiæ ignorasse . Nam præcepta sua non ex honestatis fontibus duxit , neque actiones internas ad honestatis regulas conformavit : sed virtutem civili felicitate definiit , & hominem instituit , qui in aula ad fortunæ apicem adspirare , & felicitatem civilem consequi possit . Quare non hominem pium , non probum facit : sed bonum Politicum , qui ad Regis actiones mores componere , eique placere sciat , & his præfidiis fortunæ humanæ fastigium obtinere possit . [4] Quare Ethica illius est pars Civilis philosophiæ , ut ipse Aristoteles diserte fassus est . [5]

In

[1] Moral. L. II. c. 5. 8. 9. [2] *Ibid.* L. III. c. 5.

[3] *Compend. Mor. Arist. habes apud Stobæum Eclog. Phys. & Ethic. L. II. p. 184. seq.*

[4] *Confer. Chr. Thomassus Hist. Juris Naturæ c. III. §. 10.* [5] *Fine Ethicorum.*

In Politica, & Oeconomica ea tradit, quæ potius suæ ætatis Principibus, & Græcorum moribus, quam Romanorum, aut earum gentium, quæ horum institutis reguntur, sint accommodata. Quamquam non est negandum, Aristotelem, virum doctum & acutum, qui cum Regibus, eorumque consiliariis diu multumque versatus fuerat, & Politicorum artes penitus cognoverat; multa egregia dixisse non solum in Ethicorum libris, seu parte generali Politices, verum etiam in iis, quos paullo ante nominavimus, quæ ad vitam cum publicam, tum privatam moderandam perquam utilia sunt, & accommodata. [1] Hæc de libris, nam de philosophandi ratione tertio libro dicemus. [2]

XV. Docuit post Aristotelem in Lyceo *Theophrastus* auditor, patria Ereffius, vir excellentis ingenii, & copiosæ eruditionis, isque eloquentissimus: qui per Stratonem Lampfacenum, aliosque usque ad Diodorum Aristotelicam doctrinam & philosophandi viam transmisit. [3] Vixit Diodorus Catonis censoris ætate, & post: id est, Romana republica florente. Scripsit multa, ex quibus supersunt libri quidam de Physica, mutili, & depravati. [4] Et hoc Philosopho Peripatetica schola finem fecit: tametsi non nulli post ea tempora ex eadem disciplina philosophati sunt, & Julii Cæsaris ætate floruerunt: velut Andronicus Rhodius, Tyrannio Amisenus Grammaticus, alii. [5]

E 3

Unum

[1] Confer. *Conringius* Introd. in Ph. Arist.

[2] Confer. *Gassendus* in Exercitationibus Paradoxis adversus Aristotelicos, ubi *Aristotelis errores dilucide exponit*. [3] Confer. *Clem. Alexandr. L. I. Strom. p. 301.*

[4] *Fabricius* Biblioth. Gr. Tom. II. p. 241. eos recenset.

[5] *Peripateticorum syllabum texit præter ceteros J. A. Fabricius l. c. p. 272.*

Unum monere necessarium judicamus, nempe hos Philosophos nomine magis, quam re, Aristotelicos fuisse. Causa hæc fuit. Aristoteles cum difficulter libros suos ederet, præcipuos Theophrasto successori tradidit: qui moriens una cum suis legavit testamento Neleo Scepsio, & ab eo Scepsin lati fuere. Neleus utriusque Philosophi scripta reliquit heredibus: qui, cum intelligerent Pergamenos reges, cujus imperio obtemperabant, libros omni ex parte perquirere, ad augendam Pergami bibliothecam; in subterranea fossa eos occultatunt, ubi cxxx. annos & eo amplius latuere. Inde extracti carie pæne confecti, venduntur Apelliconi Teio docto homini, qui Philosophorum libros anxie conquirebat, & instructissimam bibliothecam Athenis erexerat in Piræo. Qui cum libros describendos curasset, lacunas vel ex suo, vel aliorum ingenio, qui omnino in pares erant Aristoteli emendando, inperite supplevit, & emendavit. Paulo post L. Sulla receptis, & expilatis Athenis, [1] Apelliconis bibliothecam Romam deferri curavit. Hic primum Tyrannio Amilenus, qui gratia apud Sullam valebat, facta sibi potestate, codices, quos voluit, descripsit; præsertim Aristotelis, & Theophrasti. Id cum cognosceret Andronicus Rhodius, & ipse Aristotelis studiosissimus, rogavit Tyrannionem, ut copiam sibi faceret exemplarium: quos cum nactus esset, libros mutilos, & depravatos [2] ex conjectura supplevit, in ordinem redegit, & ea vulgavit exempla, quæ sunt in manibus. [3] Cumque inperiti librorum codices descriptos cum autographis non conferrent, innumera menda in eos irrepere permiserant, quæ & textum corruptum, & Aristotelis doctrinam obscuriorem reddi-

[1] *Plutarchus in Sulla.*

[2] *Strabo L. XIII. p. 419.*

[3] *Plutarch. ibid. conf. Porphy. in Vita Plotin. c. 26.*

diderunt. [1] Cumque ii, qui Theophrasto successerunt, Aristotelei non ex autographis, sed libellis, qui circumferebantur, & ex conjectura magistri sententias inlustrarent; ab eo dissentientes multa in illius Philosophia turbaverunt. [2]

C Y P U T VII.

*De altero Græcæ Philosophiæ fonte, scilicet Italica
usque ad Christum.*

Scilicet Pythagorica.

I. **A**lter philosophiæ Græcæ parens & conditor fuit Pythagoras Samius: [3] qui a Pherecyde ex insula Syro [hic Pherecydes in Aegypto, & Phœnicia sapientiam didicerat earum gentium nugis depravatam] institutus, & ad Philosophiam traductus est. Qua Olymp. natus sit, magna lis est. [4] Id certum est, floruisse eum 101. annos ante Christum: Quot ineptias, & fabulas de eo scripserint Jamblichus, Porphyrius, Philostratus, & alii Pythagorei credi vix potest, narrari certe non debet. Ferunt, eum communi suæ ætatis præjudicio occupatum, nimirum sapientiam apud Orientales vigere, petiisse Aegyptum, adiisse Magos, Indos, Gymnosophistas, Occidentales etiam sapientes, a quibus bene eruditum ad suos tandem revertisse. Verum hæc viris emunctæ nar-

E 4

ris

[1] Confer Franc. Patricium Discuss. Peripat. Tom. I. l. 10. qui erudite de hac re disputat, & hist. omnem absoluit.

[2] Patricius *ibid.* p. 157.

[3] Josephus L. ii. contra Apion. p. 1051.

[4] Confer. Bibliotheq. Cœnosc. Tom. X. p. 81. seqq.

ris fabulæ videntur [1] eo consilio ab Pythagoreis excogitata, ut præceptorem suum extollerent : quod verum esse videtur . Nam si ea , quæ de illo prædicant , cum iis , quæ alio loco narrant , diligenter conferamus , maiori ex parte fabulas esse non dubitabimus .

Sami postea quam non nihil commoratus est , & eximia pietatis persona non nullos decepit , [2] venit in Italiam , & Crotone scholam aperuit . [3] Hac autem ratione discipulos admittebat . Primo silentium commendabat , idque vel quinquennii , vel triennii , vel bieunii spatio . [4] Quo quidem tempore non eum illi videbant , sed interposito velo audiebant disputantem . [5] Ipsi autem præcepta ab uno condiscipulo accipiebant , qui præceptoris decreta proponebat , nulla adducta ratione . Ratio hæc erat *ἀποὸς ἴσα* ipse dixit : ipse autem erat *Pythagoras* . [6] Et hi vocabantur *exoterici* . Tempore certo qui probati erant admittebantur intra sindonem , ut magistrum audire possent , & videre . Quibus non jam in symbolis & figuris , sed aperte omnia explicabantur & libere : & jus erat interrogare magistrum , & quæ sentiebant , exponere . Hi vero *esoterici* , & ab aliis *γνήσιοι ἑμιδάται* id est *germani discipuli* vocabantur . [7] Utrorumque autem plurimi gradus , & munera erant , & purgationes animi , & mirifica convivendi ratio , quæ late persequitur Jamblichus .

Docendi autem ratio talis erat . Primo discabant Arithmeticam , Musicam theoreticam , Geometriam , Astronomiam , Moralem etiam disciplinam , idque arca-

na

[1] *Bruckerus in Pythagora pag. 1001.*

[2] *Jamblich. c. v. n. 26.* [3] *Ibid. n. 29.*

[4] *Lucianus in Pythagoræ vita.*

[5] *Jamblich. c. xxxi. & xxxii.*

[6] *Idem c. xviii. Cicero de Nat. Deor. L. ii.*

[7] *Clemens Alex. Strom. V. p. 575.*

na methodo sub symbolis . Hæc erant veluti apparatus ad percipiendam Philosophiam . [1] Deinde aperiebantur initiatis arcana de Deo , Dæmoniis , Heroibus , de Mundo , & rebus , quæ in eo continentur , de Anima , de Medicina , & hujusmodi alia . [2]

Mirabile videtur , quod Recentiores aliqui doctissimi & limati iudicii sese torqueant in dilucidanda Philosophia illa , quam *Pythagoras* intimis suis tradebat ; cum nulla essent certa monumenta , ex quibus de ea possimus judicare . Nihil enim scripsit *Pythagoras* : omnia symbolis obscurabat , adeo ut non nisi a familiaribus possent intelligi . Pythagorei autem , vel ipso *Porphyrio* satente , [3] cogitata sua pro *Pythagore* sententiis plerumque venditabant : reapse occultabant decreta . Multo magis eam depravarunt , qui post Christum vixere Semi-Pythagorei inepto illo *syncretismo* occupati : quod etiam fecerat *Plato* , & veteres aliqui , qui *Pythagore* sententias corruperant . Puderet me dicere , non intelligi a me Pythagoricum systema , si ipsi intelligerent viri docti , qui tot laboribus , tot scriptis libris , tantaque eruditionis copia illud inlustrare adorti sunt . Verum cum ex eorum discrepantia manifestum sit , nihil eos explorati habuisse , succensere nobis non debent , si tot labores & lucubrationes inutiles ad id , quod quærimus , esse reputamus . Si iis fides est habenda , hæc verisimilia & anteponenda videntur .

Principio Arithmeticam , Musicam , Geometriam , Astronomiam non perfecte , ut nostri Philosophi , tenuerunt ,

[1] *Jamblichus* c. VIII. *A. Gellius* L. I. c. 9.

[2] *Disputant de Theoreticis disciplinis præter ceteros Morhof. Polyhist. Tem. II. L. II. c. 6. J. Jacobus Syrius de Pythagora intra Sindonam noscendo , seu Introductio in Physicam Pyth. & Michael Mourgues in Delineatione Pythagoreismi . [3] de Abstin. a Carn. L. I. c. 53.*

runt, sed rudimenta quædam. Ad numeros laborem Pythagoras præcipue contulit: ex quibus omnia facta esse dicebat. Vir tamen doctus [1] in tanta verborum, & sententiarum obscuritate acute vidit, tales numeros nihil aliud esse quam ideas Platonicas: Monadem vero esse Deum: quibus constitutis, ex Platonis systemate, quid Pythagoras senserit, dijudicandum est. Nam eadem fere dixit Pythagoras, quæ Plato, de purgatione animi, de modo quo ad rerum intelligibilibus cognitionem excitari, & pervenire debet. In Astronomia illud animadversionem habet, quod terram non innotam in medio mundi, sed inter errantia sidera numeravit: quam sententiam post Nicolaum Copernicum plerique Mathematici veluti *hypothesin* nobilem admiserunt. Et hæc de prolegomenis.

Metaphysicæ systema tale est. Deus est anima mundi non *adstans*, sed *informans*. [2] Hæc anima est ignis, non quidem elementaris, sed subtilissimus, quem aliqui *ætherem*, Stoici *ignem artificialem*, Pythagorei vero *ignem intellectualem* dixerunt: qui natura sua vim habet movendi se, & materiam, ut visibiles formas adquirat: eamque informat, in eaque delitescit, & continetur, ut anima in corpore: & ex quo mentes hominum decerpuntur, quæ partes sunt Dei. Hic ignis etiamsi corporeus & materialis sit; tamen *incorporalis* vocatur sensu apud Veteres vulgato, nimirum quod a crassiori materia diversus est. [3] Ex hoc igne, seu monade putat manasse Deos, Dæmonas, Heroas, Animas: quæ cum materiam habitarent, eamque agerent, has rerum formas produxerunt. Dæmones & He-

[1] Bruckerus de Convenientia Numerorum Pythagoræ cum ideis Platonicis. in Amœnitatib. Littér. Tom. VII. Cudworth. System. Intellectual. c. IIII. §. 21.

[2] Just. Martyr Orat. ad Græcos p. 18.

[3] Confer. Mosheimius ad Cudworth. Syst. Int. c. I. §. 17.

Heroes in aere sunt plures, qui morbos, & somnia inferunt. Astra sunt Dii. Itaque duo sunt rerum principia, *activum*, & *passivum*. Ille ignis, hic crassior materia: quæ duo ex chaos orta sunt.

Partes omnes mundi providentia, & voluntate divina reguntur: tamen quæ infra Lunam sunt, a Deo, fato, fortuna, consilio nostro pendent. In hoc vero differt *Pythagoræ* providentia seu fatum ab illo Stoicis: quod Stoici nullam homini libertatem relinquunt: *Pythago* rei vero fatum in certo ordine & legibus ponunt, quo ignis cælestis agit crassas materiæ partes ad certum finem. Quare animus particula divina & a crassiori materia diversus, ab hoc fato eximitur, & in quibusdam liber est.

Physicæ *Pythagoræ* illustriora decreta hujusmodi sunt. Mundus a Deo factus est ab æterno tempore. Mundus interire potest, & ad chaos redire debet. At formæ intelligibiles rerum non pereunt. Omnia animantia sunt rationalia: sed bruta secundum rationem non agunt. Mens hominis est immortalis, quia est particula Dei: reliqua in eo mortalia. Animarum certus est numerus, quæ certo tempore in corpus inmerguntur; quo soluto, in aereni ascendunt, ut ibi purgentur. Eæ vero, quæ facilius purgantur, in corpora bona: quæ non nihil labis a materia habent, in deteriora & brutorum corpora infunduntur: & id sæpe repetitur, usque donec satis purgatæ ad ætherem, seu Deum, ex quo carptæ fuere, redeant. Et de Physica hætenus.

Medicinæ itidem rationem habuit *Pythagoras*: sed abstinentia, & ratione victus, & paucis remediis, non theoretica disciplina, ea continetur.

Hæc obscurissimæ Philosophiæ synopsis est: quam dilucidare quantum emolumentum adferat, lectoris esto judicium. Unum ex ipsa *Pythagoræ* vita plane constat, *Pythagoram* mysteriis, & symbolis, & magno apparatu populo

pulo inposuisse : quædam vero non inepta de Mathematica ; & Morali tradidisse . Cetera fuisse malum Philosophum , studio sectæ impeditum , nihil commode adferentem , qui omnia verbis communibus , & generalibus rationibus implicaret potius , quam explicaret : & amaret loqui de iis , quæ non intelligeret . Vanum præterea & sanaticum , qui sibi divinos honores tribuisset arroganter , quo facilius auctoritatem disciplinæ suæ conciliaret . Quod iudicium illi solum non facient , qui numquam ad illius vitam animum intenderunt .

Plurimos hæc disciplina numeravit alumnos , qui apparatu illo decepti concurrebant ad eum . Sed mature desit , cum alii Philosophi comparere cœperunt : nec ultra Alexandri M. ætatem durasse videtur . [1] Eorum tamen non nulli clarius , & melius doctore suo philosophati sunt .

Secta Eliaca .

II. *Xenophanes* Colophonius Ol. LXXI. Pythagoricæ philosophiæ in Italia dedit operam : [2] ex eaque Philosophicum systema suum hausit , sed ita ut & clarius philosopharetur , & ex proprio penu adjungeret multa . Metaphysicam potissimum excoluit , ex qua Physiologiam deduxit : adeoque Metaphysice magis , quam Physice , de rerum naturis disseruit . Condidit hic sectam , quæ ab Elea , seu Velia , Magnæ Græciæ urbe , vocata est *Eleatica* . [3] Qui illi in doctrina successere *Parmenides* , *Melissus* , *Zeno Eleates* , easdem opiniones retinuerunt .

Hic *Zeno* auctor *Dialecticæ* Veteribus nominatur . [4] Non quod ante eum non fuerit *Dialectica* , nam & alii recte

[1] Confer. *Diodor. Sicul. L. XV. & Laert. Lib. VIII. f. 46.* [2] *Laert. L. IX. f. 19.* [3] *Laert. f. 16.*

[4] *Aristoteles apud Laert. IX. f. 27. adde Vvalchium Hist. Log. L.I. c. 2.*

recte sunt ratiocinati, & Parmenides quædam invenit; sed hoc nomine auctor videtur, quod primus præcepta collegit, disposuit, edidit. Hujus autem Logica in tres partes partebatur: altera præcepta ratiocinandi tradebat: altera normam Dialogos componendi: tertia vero artem contendendi. [1]

Leucippus vero ejus auditor non ex *Metaphysicis* notionibus, sed ex ipsa corporearum rerum consideratione *Physicam* scientiam deduxit: eaque pro certis solum posuit, quæ sibi, homini non inepto, perspicua videntur. Itaque tale systema excogitavit. In infinito inani infinitas esse materię particulas, quæ atomi sint, id est, insectiles, & modificationes nullas habeant [2] præter figuram, & motum innatum; recta linea descendentes, & quæ sint omnes ejusdem gravitatis: ex his vero atomis alia & alia ratione connexis & junctis rerum omnium formas proficisci. [3] Hæc tamen ille, discipulique, ne invidiam subirent, sic verbis emolliebant, ut parum a ceteris discrepare *Eleaticis* viderentur. Quod systema expolivit, & rationibus munivit *Democritus* *Abderites*, hujus auditor: addens non nihil de *Logica*, & *Ethica*. [4] Et quanquam *Democriteum*, seu atomisticum systema nihil præter corpus admitteret, tamen populi gratia dicebat: plenum esse aereum ingentium simulacrorum, figura humana, quæ ex particulis subtilissimis constant, & interire possunt, quos *Deos* vocabat.

SE-

[1] *Conf. Gassend. de Orig. & var. Logicæ c. 2.*

[2] *Plerique Physici ante Leucippum materiam in particulas dividerunt, sed aliquibus qualitatibus ornatas: atomos vero nudas hic primus posuit.*

[3] *Laert. L. IX. f. 30. seqq.*

[4] *Sext. Empiric. L. VII. f. 135.*

Secta Heraclitica.

III. Ex Xenophanis, & Hippasi disciplina prodiit *Heraclitus* Ephesius: [1] qui magnum opinionibus suis peperit sibi nomen. Floruit Ol. LXVIII. [2] Disputavit breviter de Logica: copiose vero de Physica, & Ethica. [3]. Atomisticam philosophiam anteposuit, sed alia longe ratione quam Leucippus: nam omnia igne tamquam anima constare dixit. [4] Sed tam obscure de omnibus philosophatus est, ut, quid ipse sibi vellet, vix intelligerent Philosophi.

Illud hoc loco monere inopportunum non erit, [5] falsum esse quod de *risu* Democriti, & *fletu* Heracliti jactatur: & omnino inter Græcas fabulas cum Juvenale referri debere. [6] Condidit hic *sectam Heracliteam*: nam ipse Plato Heracliti philosophiam didicit a Cratylo. [7] Tamen post Platonem vix eorum mentio fit ulla.

Secta Epicurea.

IIII. Altera Eleaticæ sectæ propago est *Epicurea*, quæ nomen habet ab *Epicuro* Atheniensi. Natus is est Ol. CVIII. [8] id est CCCXLI. annis ante Christum. Audivit

[1] *Laert. L. IX. f. 1. Suidas in Heraclito.*

[2] *Laert. ib. f. 6.* [3] *Conf. Clem. Alex. Strom. V. p. 599. seqq.* [4] *Plutarch. de Plac. Phil. L. I. c. 13.*

[5] *Bruckerus l. c. in Heraclito p. 1210. seq. Conf. Gundlingius Cogitata de Heraclito fiente, & ridente Democrito: in Otio Vinde. p. 3. c. 1.* [6] *Sat. X. v. 34.*

[7] *Aristot. Metaphys. L. I. c. 6.*

[8] *Laert. L. VIII. f. 14.*

divit Epicurus Pamphilum Platicum [1]. & Nausiphaneum Pythagoreum . [2] Cumque sciendi cupiditate arderet, Ionicorum lucubrationes expendit, præsertim Anaxagoræ, & Archelai, [3] quibus addidit Democriti libros, & Metrodori. [4] Hisce instructus scholam primum aperuit Mitylenis, & Lampfaci; deinde Athenis. [5] Atque ibi hortos amœnissimos mercatus est, in quibus commodius discipulos suos institueret, & formarret. [5]

Homini erudito, & acute videnti, quique non verba dare, sed ratiocinatione & disputatione rerum causas investigare cupiebat, quæ vitam beatam pariant; displicere systemata Pythagoreorum, Platicorum, Aristotelicorum, Stoicorum, quæ nihil nisi generales notiones, ampullosa verba & obscura, quæ magnum quid promittere videbantur, tradebant: reapse vero jejunum hominem dimittebant, nec nisi inanibus vocabulis excultum. Idcirco ad Eleaticam sectam animum adjungens, Democritum, qui clarius, & prudentius, quam ceteri, disputasset, elegit: cujus systema Physicum auxit, emendavit, atque aliorum omnium nugis opposuit. Et quo facilius Dialecticorum, & Sophistarum frangeret impudentiam, Logicam pertrastavit, quæ illorum fallacias exponeret, & confutaret.

In-

[1] *Laertius L. X. f. 13. Cicer. de N. Deor. I. n. 26 addit, audivisse Xenocratem, & Theophrastum.*

[2] *Strom. I. p. 302.*

[3] *Laert. ibid. f. 12.*

[4] *Ibid. f. 2.*

[5] *Ibid. f. 2. & 15.*

[6] *Crophius de Gymnas. Litter. Athen. p. 55. adde Gassend. de Epicuro.*

Innumera scripsit *Epicurus* [1] quæ perierunt, si aliquot excipias, quæ nobis Laertius [2] servavit, operum epitomas, in quibus tres sunt epistolæ *Epicuri*. Philosophiam in Rationalem, Naturalem, Moralem partitus est. Præcipua est Moralis: huic opitulatur Naturalis: Rationalis ad utramque viam sternit. Logicam doctrinam ad duo capita revocat, doctrinam de *rebus*, & de *vocibus*. In prima tradit regulas recte percipiendi: atque, quid sensus faciant, quid mens, quid voluntas, & quo modo harum ope verum explorare possumus, exponit. In secunda docet recte uti vocibus, usurpare perspicuas, vulgatas, & certi significati; ne aut loquendo, aut disputando, aut interpretando tempus frustra teramus. Quo ipso Sophistarum argutiæ & laquei funditus evertentur. [3]

Hisce regulis paratus ad *Physicam* accessit, eamque ex iis, quæ per sensus adquiruntur, aut ex iisdem manifeste deducuntur, adornavit. *Physicæ* autem finem hunc fecit, rerum causas penitus cognoscere, ne qua perturbatio, vel ex rebus, quæ supra nos sunt, vel morte, animum nostrum adficiat, & tranquillitatem eam tollat, quæ beatam vitam ex ipsius sententia constituit. Itaque *Atomisticum* systema amplexatus est: contendens, ex innumerabilibus atomis [nulla alia qualitate præditis, nisi magnitudine,

[1] L. X. f. 22. 84. 122. 139. Hæc collegit *Obertus Giffanius* in sua *Lucretii* editione pag. m. 235. usque ad 272. quibus addit capita quædam ex *Cicerone* collecta, verbisque *Lucretii* accommodata. Addi his potest, quo facilius tota systematis *Epicurei* ratio habeatur, *Sextus Empiricus* *Advers. Mathem.* L. XI. & *Plutarch.* de *Placitis Philos.* & etiam *Seneca*: sed hi duo cautius. [2] *Laert.* L. I. f. 16.

[3] *Synopsin logicæ Epicuri* in *Logica* nostra jam dedimus. Qui plura cupit, adeat *Gassendum* ad *Laertii* L. X. & in *Origin. Log.* c. 7. & in *Vita Epic.* L. VIII. c. 10.

dine , figura , & pondere] alia & alia figura , magnitudine , & pondere constantibus , quæ dnm in infinitum inane cadunt , & a recta linea declinant , cohærescunt , & irretiuntur inter se idque concursu fortuito ; oriri corpuscula differentia , ex quibus diverso modo copulatis hæ rerum formæ & figuræ , atque ipsa anima hominis efficitur . Quibus constitutis , quo modo singula phænomena , inimo & adfectus animi nascantur , exponit .

Ex quo manifestum fit , quid in Democriti systemate mutaverit *Epicurus* . Commune utriusque est , omnia ex concursu fortuito atomorum proficisci . In hoc differunt . 1. Ille atomos omnes conjungi , hic quasdam atomos cum aliis jungi non posse putabat . 2. Ille eandem singulis gravitatem tribuebat : hic diversam . 3. Ille atomos directa descendere existimabat : hic aliquantulum declinare . 4. Ille vitam quibusdam atomis tribuebat : hic negabat , & motum tantum relinquebat innatum . [1]

Præterea Deos esse putabat , quod in animis nostris eorum anticipatam notionem natura inpresserit . Hos esse æternos , & beatos . Quare nec mundum formant , nec humanarum rerum curam habent , nec gratia , nec ira moventur : sed semoti a negotiis omnibus in intermundiis vivunt , summa indolentia animi fruentes , in quo beata vita consistit . Tamen propter præstantissimam suam naturam coli debent ab hominibus . Forma vero eorum humana est , qua nulla pulchrior excogitari potest . Corpus habent , non crassum , ut res ceteræ , sed sui generis , quod

F

quasi

[1] De *Physica Epicuri* egit luculenter e *Veteribus Titus Lucretius Carus* de *Rerum natura* : e *Recentioribus vero Gassendus ad Laetium* , & in *Syntagmate Philof. Epicuri* , & aliis in locis . *Charleton. Physiologia Epicuri. Stanlejus Hist. Phil. ceteri.*

quasi non corpus dici possit. [1] Quare inter Polytheos *Epicurus* referendus est : tamen si suis opinionibus sæpe numero repugnantibus , planam ad Atheismum viam sternat .

Jam ethica *Epicuri* falsa plurima , ut reliqua Paganorum systemata , præfert : quædam tamen continet non incommode dicta . Præcipua huc redeunt : felicitatem hominis esse *voluptatem* : id est , carere dolore corporis , & animo tranquillo ac sedato gaudere . [2] Minime vero significat , ut Gassendo videtur , eam voluptatem , quæ sensus titillat , & blande adfcit ac jucunde . Quod si veteres Stoicos , & Academicos audimus , ut Ciceronem , ut Senecam . ut Plutarchum , ceterosque , qui vel malitia , vel oscitatione vocabulum *voluptatis* non expenderunt , nihil flagitiosius *Epicuro* excogitari potest , nihil quod magis proborum hominum execrationem mereatur . Ex quibus cum sumferint Parckerus , Gatakerus , ceterique , mirandum non est , si tot in *Epicurum* , tanque nefanda effundunt . Verum antiquorum Philosophorum in Epicureos odium , & odii causa satis nota est . Idcirco licet ethica *Epicuri* noxia sit & flagitiosa , minus tamen secundum Gassendum , noxia est , quam suspicantur non nulli . [3] Et hæc secta usque ad Augusti ævum in honore fuit . [4]

[1] Confer. Cicero de Natur. Deor. L. I. c. 18.

[2] Laert. L. X. f. 136.

[3] *Epicuri Ethicam a calumniis , quæ ei tribuuntur , defendit Gassendus locis citatis , aliique Catholici . Confer. quæ disputabimus L. II. c. 1 .*

[4] Suidas in Epicuro .

Secta Pyrrhonia .

V. Ab eadem Eleatica secta exiit Pyrrhonia, condita a *Pyrrhone* Eleo. [1] Audivit is *Drysonem* Dialecticum, [2] deinde *Anaxarchum* Eleaticum: [3] tum demum scripta *Democriti* diligenter volutavit. [4] Floruit *Alexandro* Magno imperante, O! circiter cxx. [5] Cumque animadverteret, Philosophos unosquosque adversariorum systemata irridere & confutare, nec proferre meliora: Sophistas vero de omnibus in utramque partem disputare: Dialecticos autem omnia suis laqueis turbare: præterea *Democriteam* philosophiam amaret impense; ex istius placitis ad *Eristicorum*, & *Sophistarum* sirophas & nugas retundendas, medicinam parandam existimavit.

Itaque talem sectam condidit *Pyrrho*, quæ omni animi contentione defenderet, nihil omnino sciri, nihil comprehendendi, nihil posse constitui, nec dici, est hoc magis, quam illud. [6] Quod non ita accipi volumus, quasi affirmaret *Pyrrho*, ea, quæ in sensus incurrunt, esse neganda: nec debere hominem viam declinare, quæ ad præcipitium ducit, non comedere, non dormire, & hujusmodi sexcenta, quæ inepte illi tribuuntur: sed hoc tantum, dogmata, quæ Philosophi arroganter constituebant; regulas, quas tradebant; rerum finitiones, quas exponebant; certo sciri non posse adseverabat. Nam ex illius vitæ ratione constat, eum sensibus, & rationi fidem habuisse.

F 2

buisse .

[1] *Suidas*, in *Pyrrhone*.[2] *Conf. Laert. L. IX. f. 61.* [3] *Id. ibid.*[4] *Arist. apud Euseb. Præp. E. L. XIII. c. 18.*[5] *Laert. l. c. f. 58.*[6] *Ibid. f. 61. adde Huetium, de Imbecillitate Mentis Humanæ.*

buisse: [1] omnino esse persuasum se esse, vivere, videre, edere, cetera.

Contendit itaque Huetius[2] Academiam Mediam & Pyrrhoniā distare: hoc autem, si eum audimus, intererat. 1. Constituebant Academici, idque omnino certe, nihil sciri posse & comprehendi: Pyrrhonii vero addebant, ne hoc quidem *nihil sciri posse*, certo posse constitui, sed cum dubio esse dicendum.

2. Academici existimabant, aliquid videri magis & minus bonum, vel malum: Pyrrhonii ne id quidem relinquebant, sed temperabant a iudicando: bonum autem, & malum ex hominum existimatione metiebantur. 3. Academici Novi pronuntiabant, dari aliquos gradus verisimilitudinis, qui nos moveant in hanc magis, quam in illam sententiam: Pyrrhonii contra id negabant, contendentes nec sensu nec ratione veritatem posse comprehendi, vel aliquod certo iudicari: quare cohiberi debere ad sensum, & omnino in motum, & in perterritum permanere animum. 4. Academici Novi putabant, nos ab objectis magis & minus in hanc potius, quam in aliam, trahi sententiam: Pyrrhonii vero hanc traditionem negabant. 5. Academici adfirmabant, debere hominem probabilitatem sequi, & ad eam vitæ actiones conformare: Contra Pyrrhonii probabilitatem tollebant: lege, consuetudine, & naturæ motibus hominem duci contendebant.

Præclara hæc omnia & speciosa. Verum si utrorumque sententias ad trutinam revocamus facile intelligemus, Academicos ad invidiam declinandam moderatius locutos fuisse, & speciem pietatis præ se tulisse: reapse vero utrosque in eadem sententia fuisse, & ex utroque systemate eadem incommoda proficisci.

Ab

[1] *Laert. ibid. l. 65. seqq. l. 103. Adde Athenæum L.X. Sext. Empiric. Pyrrhon. hypotyp. L.I. c. 10.* [2] *l. 6.*

Ab hac de omnibus dubitandi ratione ipsi nomen habuere *Scepticorum*. [1] Cum autem *Scepticorum* nomen esset invisum plerisque, cito hæc secta extincta est. [2] Nam qui post fuere *Sceptici* sub *Academicorum* nomine, quorum magna erat fama ac laus, sensa sua occultare curarunt: quod *Ciceronis* ætate præsertim vigeat. [3] Tamen hoc ipso ævo ab obscuritate in lucem extracta est, & multos postea sectatores numeravit. [4]

CAPUT VIII.

De progressu Græcæ philosophiæ apud alias gentes usque ad Augusti ævum.

EX his autem duobus fontibus, secta *Jonica*, & *Italica*, Philosophiam omnem, quæ postea inveteravit, manifeste exploratum est: nam harum præfidiis reliquæ sectæ apud cultiores gentes vel mutatæ, vel abolitæ fuere. Factum id fuit *Græcorum* præsertim, & *Romanorum* opera: qui cum omnia suo imperio submitterent, domesticos ritus, & doctrinam una cum imperio propagarunt: & apud gentes, quas devicerant, invexerunt.

Principio *Alexander* subacta tota *Asia*, mores *Græcorum*

F 3

corum

[5] *Empiricus* *Pyrrh.* hyp. L. I. c. 3.

[2] *Laert.* L. IX. f. 115. [3] *Cicero de Finib.* L. II. confer. eundem in *QQ. Academ.*

[4] Præter *Laertium*, qui *Scepticorum* placita breviter enarrat, exstant *Sexti Empirici* viri docti, libri *Pyrrhonianarum Hypot.* in quibus *Sceptica* philosophandi ratio exponitur dilucide. E *Recentioribus* eandem sectam illustrarunt præter ceteros, *Huetius de la Foiblesse de l'Esprit Humain.* 12. qui etiam *Latine* exstat. *Foucherius* *Histoire des Academiciens*, ceteri.

corum ad eam inportasse legitur . [1] Deinde , qui ei successere duces , & nomen regium sumserunt , præsertim Ptolemæus Lagi filius , rex Aegypti , Græcas litteras *Alexandriæ* fuscitavit . [2] Quod institutum persequens Ptolemæus Philadelphus insignem Lagidis bibliothecam munificentissime auxit & ampliavit : [3] Museum in ipsa regia condidit , in quo viri docti de publico alerentur , ut litteris darent operam : [4] id est , Grammaticam , Rhetoricam , Mathematicam , Philosophiam colerent . Quod ad Cæsarum usque ætatem perstitit , & summo in honore fuit . [5] Adeoque Græcæ omnes sectæ *Alexandriæ* exultatæ fuerunt , & Alexandrinorum doctorum fama ceterorum laudes obscurasse videtur . [6] Ab hoc tempore Græca philosophia , præcipue Pythagorica , & Platonica , cum Aegyptia cœpit copulari , & utraque insignem mutationem passa est . [7]

Eandem fortunam experti sunt *Judæi* Seleucidarum , & Ptolemæorum imperio subiecti . Nam post captivitatem *Babyloniam* erant *Judæi* avitæ doctrinæ tenacissimi , *Esdra* , *Malachia* , *Zacharia* , *Haggæo* , viris divino spiritu adflatu , in officio eòs continentibus , & divina oracula pandentibus . At posteaquam *Alexander Magnus* *Judæorum* coloniam *Alexandriam* deduxit , [8] & *Macedones* cum
in

[1] *Plutarch. de Fortun. Alex. Orat. l.*

[2] *Clem. Alex. Strom. l. i. p. 341.*

[3] *Reimannus Idea Antiq. Litter. Aegyptiac. p. 280. seqq. adde Montfaucon. Palæograph. p. 16.*

[4] *Philosof. Vit. Sophist. l. i. c. 22. adde J. F. Gronovium Diss. de Museo Alexandrino .*

[5] *Tillemont. Hist. des Emp. Tom. II pag. 431.*

[6] *Ammianus Marcellinus l. XXII. c. 6.*

[7] *Schefferus de Philos. Italica c. 15. pag. 170. seqq.*

[8] *Flavius Josephus Antiq. Jud. l. XI. c. 8.*

in Syria, tum in Aegypto regnarunt, & Orientalium ritus ex Græca consuetudine emendarunt; omnino ad victorum disciplinam & ipsi *Judæi* vel sponte, vel coacti [*] delapsi sunt, & Græco modo philosophari cœperunt. Itaque Pythagoricæ, & Platonicæ philosophiæ, quæ in Aegypto excellebant, dogmata ambitiose colerunt, arcanam præsertim omnia explicandi viam. [1] Quod ipsum ab Aegypto ad Judæam dimanavit. [2]

Ab hoc fonte Cabbalistica, & arcana philosophia quæ apud *Judæos* cum veteres, tum recentiores in pretio est, ducit initium: ab eoque reliquæ sectæ Pharisæorum, Sadduceorum, Essenorum deducuntur: quæ omnia Græcæ eruditionis manifesta produnt indicia, [3] de quibus alio loco disputabimus.

Atque ipsi *Romani* homines, qui primis temporibus sub Regibus, & Consulibus militari disciplinæ unice intenti, eruditioni, & litteris locum non dabant; postea quam Macedoniam, & Græciam imperio adjunxerunt, rusticitatem, quam antiquitus præ se ferebant, deposuerunt. Cumque paullo post, & sine sæculi VI. ab V.C. id est, CL. circiter annos ante C. N. Carneades Academicus, Critolaus Peripateticus, Diogenes Stoicus, Atheniensem legati, Romam venissent, & eruditionis ac eloquentiæ specimen in Urbe dedissent, incredibili quodam philosophiam Græcam discendi studio *Romani* homines flagrauerunt. [4]

-F 4

Neque

[*] I. *Machabæorum*. I. 49. [1] *Euseb.* Præp. E. L. VIII. c. 10. Adde exempl. *Philonis Alexandrini Judæi*, & *Josephi*. [2] *Josephus* Prooem. Antiq. Judaic. p. 3.

[3] De sectis *Judæorum* disputant *Joannes Drusius*, *Josephus Justus Scaliger*, *Nicolaus Serrarius*, quos junctim edidit *Triglandius*, *Delphis* 1704. Vol. II. 4.

[4] *Plutarch.* in *Catone Major.* p. m. 632.

Neque tamen vel novas sectas condiderunt, vel philosophiæ scholas publicas habuerunt, in quibus alii aliis succedentes discipulos edocerent: sed privatim eidem dabant operam, ac ad usum vitæ, & administrationem reipublicæ eam revocabant, homines illi quidem ad clavum reipublicæ fere omnes sedentes.

Placuit autem Jurisconsultis *Stoica* secta: quorum in numero fuere, præter Scipionem, Lælium, Furium, [1] Q. Tubero, Q. M. Scævola, C. Gallus, L. Philippus, Cato Uticensis, Balbus, & alii passim a Cicerone laudati. [2] Aliis vero Academia una placuit: cujusmodi præter cæteros L. Lucullus fuit [3] illustris ille litteratorum fautor, M. Cicero, M. Brutus, M. Varro. [4] Multi etiam fuere Pythagorei, ut Ennius Poeta, Cato Censorius, Appius Claudius Cæcus, Nigidius Figulus. Item Epicurei plurimi memorantur: veluti C. Velleius, L. Torquatus, L. Papius Pærus, C. Trebatius, L. Piso, M. Pansa, M. Fabius Gallus, Cassius, Pomponius Atticus, Mæcenas, alii, [5] ac præter ceteros Titus Lucretius Carus, cujus exstat Poema *de Rerum natura*: cui addi debet Virgilius, Horatius, ceteri. Nec defuere qui Peripateticam saltem postremis reipublicæ temporibus coluerint: ut M. Crassus, M. Piso, M. Cicero filius, alii, sed pauci numero. [6] Et hæc sectæ etiam post Christum natum alumnos suæ disciplinæ numerarunt: nec in Urbe modo, sed etiam aliis in locis fuerunt in honore, uti postea demonstrabimus.

CA-

[1] Cicero de Orat. L. 11. & Fin. 111. c. 9. [2] Janus V. Gravina de Ortu & prog. Juris c. 57. [3] Cicero Academic. QQ. L. I. *Plutarch. in Lucullo*. [4] *Consule Ciceron. in Academic. QQ. & Tusculanis passim. Pagan. Gaudentius de Philos. Roman. c. 25.* [5] *Cassend. in Vita Epicuri L. I. c. 6.* [6] Cicero de Officiis, de N. Deor., de Finibus.

CAPUT VIII.

*De Philosophia ab Augusti ætate usque ad lapsum
Romani imperii in Occidente vergente ad
finem V. Sæculo . .*

Quæ postrema Romanæ reipublicæ ætate fuit facies Philosophiæ cum in Urbe, tum alibi, eadem sub Romanis imperatoribus perduravit. Nam cum Augustus Cæsar vir literatissimus summo honore Philosophos prosequeretur, eosque donis animaret, ut Philosophiam excolerent; immo vero *Hortationes ad Philosophiam* ipse scriberet; [1] non modo animos fecit viris doctis, ut Philosophiæ darent operam, sed etiam totam Urbem, & imperium Philosophis replevit, præsertim Stoicis, & Peripateticis.

Parentis studium quamvis callide imitatus est Tiberius. Quamquam vero Claudius, Nero, Domitianus, pestes Romani imperii, Philosophos Urbe ejecerint & exterminarint, [2] tamen paullo post cum plausu redierunt, atque in ipsam regiam fuere recepti, Trajano, Hadriano, & Antoninis faventibus: qui Antonini non modo scholas erexerunt, sed etiam ex ærario Philosophis honorarium persolvi mandarunt. [3] Id ipsum Septimius Severus [4] & Alexander Severus fecit: qui Philosophos ad mensam adungebat. [5] Idem Gordianus uterque, qui non modo Philosophi fuerunt, sed etiam Philosophorum consuetudine unice delectabantur. [6] Adeo, si paucos Imperatores exci-

[1] *Suetonius in Augusto.*

[2] *Sueton. in Domitiano. Conf. Gellium L. XV. c. 11.*

[3] *Capitolinus in Antonin. [4] Spart. in Severo.*

[5] *Lampridius in Alexandro Severo n. 29.*

[6] *Capitolin. in Gordian. Conf. Porphyr. Vita Plotin. c. 3.*

excipias, qui ob scelera sua bonorum omnium indignationem offenderunt, nunquam Romano imperio defuit Imperator, qui vel ipse philosopharetur, vel philosophantes favore & munificentia excitaret: idque non solum usque ad Constantinum, verum etiam usque ad Theodosium, & Carolum Magnum, maximum litteratorum fautorem & patronum.

Neque vero earum tantum, quæ Augusto imperante in honore erant, sectarum cultores multi exstiterunt; sed etiam eæ, quæ penitus evanuerant, surrexerunt, de quibus breviter est dicendum.

I. Præcipuum autem locum sibi facit *Platonica* philosophia, ab Antiocho Ascalonita suscitata, quæ sub nomine veteris Academiæ inclaruit. Præcipui autem Platonici memorantur, Theon Smyrnæus [1] Alcinoüs [2] L. Appulejus Madaurensis [3] Maximus Tyrius [4] Plutarchus [5] alii, quorum adhuc exstant scripta.

II. *Pythagoricæ* vero philosophiæ studium post Nigidium Figulum instaurarunt Sextius Pythagoreus [6] Moderatus [7] Apollonius Tyaneus [8] celeberrimus Philo-
so-

[1] *De 4. Mathematic. Disciplin. Compend. in Platonis libros: exstant.*

[2] *Introd. in Phil. Platonis: vide Stanlejum, Hist. Philos.*

[3] *Exstat illius Apologia, Metamorph. de Dogmat. Platonis, cetera.*

[4] *Exstant Dissertation. de doctr. Plat. Cantabrig. 1703. 8.*

[5] *Exstant multa scripta, inter quæ quædam Plat. illustrant Græco-Latin. Parisiis 1624. fol.*

[6] *Exstant Sententiæ Sextii. Videatur Galeus in Opu- scul. Mythol. [7] Porphy. in Vita Pythag. n. 48.*

[8] *Suidas in Apollonio: vide Tillemont. Hist. des Empereurs Tom. II. ubi vitam Apollonii scribit. Exstant Apollonii Epistolæ: vide Philostr. in Vita Apollon.*

sephus , & Christianorum hostis acerrimus , Nicomachus [1] ceteri .

III. Etiam *Peripatetica* sub Cæsaribus extulit caput , & post Andronicum memorantur cum laude Nicolaus Damascenus , Boethus Sidonius , Alexander Aegæus : [2] qui germani Peripatetici habentur . Post Neronis tempora alia Peripateticorum disciplina fuit : [3] in qua & præ ceteris nobiles fuere Ammonius Alexandrinus , alius ab Ammonio Saca , Alexander Damascenus : post quos Aristotelis iterum philosophiam melioribus auspiciis persecuti sunt Alexander Aphrodisæus [4] ejusque discipuli . [5]

III. Sestia vero *Stoica* præter ceteras colli cæpit sub imperatoribus Romanis . Cujus fidem præter Jurisprudentes , qui huic sectæ nomen dederunt , faciunt Annæus Cornutus , C. Musonius Rufus , L. Annæus Seneca [6] Dio Prusæus [7] Epictetus [8] M. Aurelius cæsar , qui non modo illustis fuit Philosophorum patronus , [9] sed etiam ipse-

[1] *Exstat Nicomachi Arithmetica , & Enchiridion Harmonicum. Confer. Vossius de Scientiis Mathem. p. 37. 94.*

[2] *Exstat hujus Commentar. in libros Meteorologicos Aristotel. vide Fabricium in Biblioth. Græca .*

[3] *Conf. Brucker. Tom. II. pag. 475. seqq.*

[4] *Exstant plurima illius opera in Aristotel. ad eum Fabricium Biblioth. Vol. IIII.*

[5] *Peripateticorum seriem luculenter exponit Patricius in Discus. Peripatetic.*

[6] *Exstant illius opera Philosophica .*

[7] *Exstant illius Orationes plurimæ de Phil. Stoica .*

[8] *Exstat illius Enchiridion.*

[9] *Singulis Philosophorum generibus, ut Platonicis, Peripateticis, Stoicis, Epicureis salarium constituit . Athenis . Xiphilinus in Marco Aurelio : adde Lucian. in Eunuch.*

ipsemet Stoico more philosophatus est: [1] ut alios præ-
termitram notissimos.

V. Neque vero *Epicurea* in oblivione delituit, nam eam plurimi inlustrarunt viri eruditissimi: [2] quos inter memorantur Plinius senior [3] Lucianus [4] & Diogenes Laertius, qui nobis in hac historia conscribenda maxime adjunctum adtulit: [5] quique haud obscure ostendit, se ad Epicuri dogmata propendere. [6]

VI. Sed etiam *Sceptici* seu *Pyrrhonii* non nulli ea ætate numerantur: ut Aurelius Cornelius Celsus [7] &, qui aliorum nomen obscuravit, Sexrus Empiricus vir eruditissimus, quique scriptis suis [8] magnum sibi nomen fecit: quamvis alii a viris doctissimis memorentur Pyrrhonii. [9]

VII. At *Cynici* & ipsi sub Imperatoribus Romanis suæ disciplinæ numerarunt alumnos, qui non modo alibi, verum etiam in ipsa Urbe claruerunt. Horum in numero sunt Misonius Babyonius, Demetrius Cynicus, Demonax Cyprius, Crescens, Sallustius, alii. [10] Et hæc Græcæ philosophiæ propagines per id tempus exstiterunt.

VIII. Etiam *Orientalis* philosophia sub idem tempus
no:

[1] *Exstant illius* Commentar. de se ipso seu de suis rebus gestis.

[2] *Numerat eos* Gassendus in Vita Epicur. L. II. c. 6.

[3] *Exstant illius libri* de Naturali historia.

[4] *Exstant illius Dialogi* Græci elegantissimi.

[5] *Exstant illius Libri X. de Vita, & Dogmatibus Philosophorum. Medio III. sæculo a C. N. scripsisse verisimile est.*

[6] *Conf. Fabricius.* B. G. Vol. III.

[7] *Exstant illius libri* de Medicina: cetera perierunt.

[8] *Exstant* Pyrrhon. Hypotyp. Libri in quibus Scepticorum doctrinam exponit. [9] *Conf. Laert. L. IX. f. 116.*

[10] *Conf. Gaudentium* de Phil. Roman. c. 79.

novo nomine insignita, novoque adornata vultu apparere cœpit. Qui eam excolebant sectatores, quod rerum divinarum cognitionem præstantem adsectabant, disciplinam suam nomine *γνώσις* insignierunt, seque *Gnosticos* vocari voluerunt. Quod nomen primis Hæreticis, qui de hoc fonte hauserunt, fuit commune.

Hi autem homines tametsi novum systema Metaphysicum præ se ferre viderentur, singularibus opinionibus constantem; reapse tamen eandem doctrinam Orientalium seu Zoroastris tenebant: nisi quod eam proprio explicandi modo, & peregrinis vocibus, quæ aliud diversum significare videbantur, occultabant. Qui vero eam penitus cognoverunt, facile deprehenderunt, nihil aliud illis vocibus significari, quam *systema emanativum*, quod ex infinito lumine omnia ducit per varios gradus emanationum. Quod ipsum Zoroaster adfirmabat. Id ita se habere jam aliquot ab hinc annis nos, cum in Theodoretis, & Epiphaniis loca quædam incideremus, suspicati fuimus, atque Veterum expensis locis singulari dissertatione conseceramus: postea lecto Basnagio [1] firmiss in opinione permansimus. Sed hæc ut copiosius disputemus, facit nobis otium recentioris Historici diligentia, [2] qui id ipsum magna eruditionis copia inlustrat & confirmat.

VIII. Sed præ ceteris post Christum natum alia secta claruisse videtur, quæ ceteras vel delevit, vel depravavit. Hæc est *Ecclesiastica*. Male vero huic philosophandi viæ sectæ nomen tribuitur: nam hi Philosophi peculiare hoc habuerunt, ut in nullius Philosophi verba jurarent, sed ea ex singulis sectis exciperent, quæ meliora videbantur: eaque pro lubitu mutarent, in concordiam vocarent, & ex iis unum systema componerent. Verum cum *Ecclesi-*
ci

[1] Hist. Jud. L. III. c. 28.

[2] Brucker, de Phil. Orient. pag. 10. 646. & 651.

ci auditores docuerint eadem methodo ratiocinari, ab iisque familia fuerit propagata, hoc nomine sectam condidisse dicuntur.

Hujus sectæ fundamenta ante Christum jacta fuerant in Aegypto, Alexandria præsertim, ubi *syncretismus* doctrinarum, & religionum invaluerat. Etenim Aegyptii sententias Pythagoræ, quæ Aegyptiarum similes erant, suis adjunxerant: Platonici Pythagoream: utrique dogmata aliorum cum suis copulare conati fuerant. Sed non longo post tempore hæc concordandi ratio justum sectæ habitum obtinuit.

Tribuitur id primum cuidam Potamoni homini Platónico, cujus ætas prorsus ignoratur. [1] Id tamen probabilius videtur, nec ante, nec post finem II. sæculi, posse Potamonem collocari: propterea quia Diogenes Laertius, qui circiter finem II. sæculi [2] floruit, aperte scribit, *haud ita pridem* [περὶ ὀλίγου] Eclecticam sectam a Potamone Alexandrino introductam fuisse: [3] nec aliquis antè id tempus de ea secta facit mentionem.

Scriptit Potamon *Institutiones Eclecticæ*, quæ non exstant. Quæ vero ex iis recitat Laertius *Φιλοσοφούμενα* ad illud revocantur, ut in Rationali, & Morali philosophia Platonicos, Stoicos, Aristotelicos in concordiam adduceret; atque ex singulorum opinionibus singulare systema compingeret.

Felicio ribus auspiciis eandem viam tenuit paullo post Ammonius Alexandrinus, cognomine *Sacas*: qui Commodo

[1] *Magna lis est inter eruditos de Potamonis ætate. Olearius Dissert. de Secta Eclectica cum III. sæculo ponit. Alii cum Suidæ Augusti tempore. vide Vossium de Sectis Philos. c. XXI. Incerta omnia esse conficit Stanlejus de Secta Eclectica c. 1. [2] Vide supra n. V.*

[3] *Hæc est communior sententia: vid. Stanlei. l. c.*

modo imperatore floruit , id est , fine II. sæculi : [1] non miscendus cum Ammonio homine Christiano , qui sæculo III. scripsit *Harmoniam Evangelistarum* . [2] Is Christianus religione , Athenagoræ , & Pantæni auditor , qui *ἑκλεξίῃ* instituebant , & Sacram doctrinam cum Philosophia conjungere conabantur ; Christiana religione abjecta , non modo inter Philosophorum sectas pacem conciliare , quod tentarat Potamon , sed etiam religiones omnes , & Gentilium superstitionem cum Philosophia jungere voluit : [3] quod sibi persuaserit , se hac de causa & auditores plures habiturum , & nomen suum commendaturum posteritati .

Id quam illi feliciter successerit ex Historia fit manifestum . Sane ad Ammonii disciplinam plurimi confugerunt ; qui illius doctrinam longe lateque diffuderunt . E Paganis memorantur Dionys. Longinus , Philologus & Philosophus præstantissimus : [4] Origenes , diversus ab Origene Adamantio Christiano : Plotinus [5] qui Ammonii disciplinam propagavit , & parens Recentiorum Platoniorum seu *Ecclesiasticorum* jure nominatur : nam & Romæ hanc docuit Philippo imperante ; & per discipulos ad usque Græciam , & Asiam , Africamque transmisit . [6] Porphyrius Syrus , primum Origenis Adamantii , post Longini , & Plotini auditor ,

vir

[1] *Theodoretus Therapeut* . L. VI. p. m. 573.

[2] *Fabricius* , Biblioth. Vol. IV. pag. 159. 172.

[3] *Porphyrius apud Eusebium Hist. E. L. VI. c. 19.*

[4] *Exstant illius opera περὶ ὕψους* , seu de Sublimitate Orationis .

[5] *Hujus vitam scripsit Porphyrius discipulus , præfixa Plotini operibus . Confer Fabricium Biblioth. V. IIII. p. 88.*

[6] *Sozomen . Histor. Eccles. L. I. c. 5.*

vir litteratissimus, sed Christiani nominis hostis insensus: [1] Jamblichus discipulus [2] Julianus cæsar Apostata [3] monstrum ex summis vitiis, & virtutibus compositum: [4] Proclus, Marinus, alii. E Christianis præter ceteros Ammonium audiuit Origenes Adamantius [5] vir eruditissimus, ut alios præteream.

Neque solum Alexandriæ, aut in Urbe, sed etiam aliis in locis, & Athenis *Eclecticorum* scholæ fuerunt, qui nomine tenus *Recentiores Platonici* reputantur, reapse vero *syncretismo* Alexandrino erant occupati. Finem autem in fecit schola *Eclectica* medio VI. sæculo, cum Justinianus cæsar philosophis Paganis publicis scholis interdixit Athenis: qui proinde ad Persas, & Orientem. se receperunt. [6]

De hujus sectæ placitis pauca sunt adnotanda: cum ex iis, quæ diximus, satis constet, in id hos Philosophos contendisse, ut sectas, quæ Alexandriæ in honore erant, componerent: h. e. in Philosophia sententias Platoniarum, Aristotelicarum, Stoicorum copularent: in Theologia vero religiones omnes miscerent. Quod ad Philosophiam

[1] *Cave* Hist. Litt. Script. Eccles. p. 98. *scripta illius numerat Fabricius in Bibl. exstant Vita Pythag. & de Prædicabilibus, alia.*

[2] *Exstant ejus Vita Pythag., Exhort. ad Philos., de Arithm., de Myst. Aegypt., alia. Conf. Vossium de Sectis Phil.* [3] *Exstant illius opera.*

[4] *Amnianus Marcell. in Juliano: adde ex Recent. Tillemont. Hist. des Emper. in Juliano.*

[5] *Porph. in Vit. Plotini.*

[6] *Eclecticorum seu Platoniar. Recent. seriem refert Damascius, & ipse Eclecticus: qui ultimus professor fuit Athenis, Justiniano imperante. Exstant illius scripta aliqua. Legatur Fonsius de Script. Hist. Phil.*

phiam spectat, in Dialecticis Aristotelem. plerumque secuti sunt, quamvis abstrusiora aliqua addiderint ex Pythagora. In Metaphysicis Aegyptiorum, Orientalium, Platoniorum, Pythagoreorum de Deo, & emanationibus composuerunt systema Theologico-Metaphysicum tam obscurum & intricatum, ut intelligi non possit. Nam quædam ex Christianis, quædam ex Orientalibus obtorto collo ad Platonismum retulerunt. [1] Quod ipsum in Morali disciplina præstiterunt: quæ ex systemate Theologico-Metaphysico derivatur tota. [2] De Physica parum solliciti, quæ plerumque cum Theologia sua erat conjuncta, atque generalibus notionibus. & verbis continebatur. [3]

Et hæc causa fuit cur viri docti non nulli & veteres, & recentiores a verbis Plotini, Porphyrii, Jamblichi, Procli decepti scripserint, quædam apud eos inveniri, quæ cum doctrinæ Catholicæ placitis conveniant. Cum enim non explorarent nexum systematis, & consuetudinem *Ecclesiarum*, per errorem existimarent, ea Platonem, Aristotelem, ceterosque dixisse, de quibus ne per somnium quidem cogitarunt. [4]

Et de *Ecclesiarum* placitis hucusque. Nunc de causis condendæ Ecclesiæ philosophiæ breviter disputabimus, imitantes viros doctos, qui nobis in hoc stadio præcurrerunt, qui, nisi causis expositis, naturam Philosophiæ hujusmodi penitus cognosci non posse existimant. Ex. quorum

G

lectio-

[1] Confer scripta Plotini, qui Recentiorum Platoniorum dogmata exponit. Cui addi potest Porphyr. & Jamblichus.

[2] Moralem disciplinam exponit Holstenius in Vita Porphyrii c. 6. [3] Consule Plotinum ipsum. Eon. 11.

[4] Hujusmodi fuere Livius Galantes in Comparatione Theolog. Christianæ cum Platon. L. IX. Huetius in Dem. Evang. & QQ. Almetanis L. 11. alii, Scholastici præsertim.

lectione nos aliquid in hoc studio profecisse grato animo confitemur.

I. Sane consideranti libero iudicio Alexandrinorum rempublicam, & incredibilem sectarum diversitatem, quæ paulo ante Christum in ea vigeant, cogitatione repenti; perspicue intelligimus, alterutrum evenire debuisse, ut vel perpetuis contentionibus tota disputantium familia scinderetur; vel aliquis inveniretur, qui eos in concordiam revocaret. Opportune aderant Sacerdotes Aegyptii, callidi homines, qui cum Orientales, & Pythagoreos, qui sententias Aegyptiarum non dissimiles tuebantur, ad sua dogmata flexissent, ex iisque novum systema composuissent; causa fuere, cur alii, qui in Aegypto erant, Philosophi aliquid simile tentarent.

Ac primum Platonici ab Antiocho Ascalonita edocti; Stoicos cum Platone copularunt: (præsertim ob Moralem disciplinam) atque adeo cum Pythagora, a quo Metaphysicam suam accepisse Plato dicebatur. His adjungi debebat Aristoteles, cujus magna a longo tempore erat æstimatio Alexandria: quique in plerisque cum Platone convenire videbatur, & ob peritiam in Dialecticis prædicabatur. En ad *Syncretismum* doctrinarum via sternitur: in quo præcipuus honos habitus fuit Platoni: qua de causa *Recentiores Platonici* fuere nuncupati.

II. Accessit altera causa ex hominum ingenio ducta. Nam non modo Orientales, & Aegyptii erant enthusiastæ, & rerum *intelligibilium* ac divinarum perfectam se cognitionem habere prædicabant; verum etiam ipsimet Platonici, & Pythagorei idem peccatum peccabant. Nam *intelligibilium* eximiam cognitionem habuisse Platonem, & Pythagoram contendebant: & plerique eorum fanatici erant & enthusiastæ, qui accuratiorem divinarum rerum, atque Deorum notitiam, & si superis placet, cum Diis usum & consabulationem præ se ferebant:

ut ex *Gnosticorum*, qui post fuere, historia manifestum fit.

III. Sed etiam Christiana religio, quæ per id tempus exorta est, & Alexandria florebat, Paganos impulit quodammodo ad *syncretismum*. Nam cum Christiani homines, & Philosophi Ethnicorum religionem irriderent, eamque ex illorum principiis solide infirmarent; [1] Pagani, ne causa caderent, multa ex aliis sumserunt, quæ nostris opponerent: immo vero & verba, & sententias Christianorum aliquas usurparunt, quibus fucum facerent nostris, & persuaderent iis, se non dissimilia defendere. Quod præsertim fecit Ammonius, & reliquos edocuit, quomodo nostrorum ictus possent eludere. Itaque aliqua Christi dogmata omnino depravata ad suum systema accommodavit: ut de tribus Divinis personis, de creatione materiæ ex nihilo, cetera. Quæ vero mutare non potuit, per inversionem & allegoriam Aegyptiorum more interpretatus est. [2]

Hinc etiam Stoicorum disciplinam Moralem, quæ sanctior illis videbatur, receperunt in systema suum. [3] Contra vero Epicureorum dogmata, quæ nostris erant exosa, rejecerunt: hoc unum curantes, ut Platonem Aristoteli conciliarent. Quod sane fieri non poterat sine utriusque systematis depravatione, propterea quia duo illi in plerisque dissentiebant.

III. Præterea Philosophorum virtutes præcipue extollebant, quo ostenderent, nihilo se cedere Christianis & viris sanctissimis. Christum Dominum Philosophorum

[1] *Constat id ex Hermiae Irrisione Gentilium.*

[2] *Conferatur Moshemius Diss. de studio Ethnicorum Christ. imitandi in Tom. Diss. Eccles.*

[3] *Legatur Simplicius in Epicteti Enchiridion, & Hierocles in Aurea Carmina.*

albo adscripserunt, [1] adfirmantes, nihil eum in Paganis reprehendisse: [2] sed quæcumque ex contrario producebantur, esse commenta discipulorum. [3] Quid? Philosophis suis eadem miracula, quæ Christo, tribuebant: ut ne haberent Christiani, quod in Christo Domino extollerent. [4] Quod ut facilius consequerentur, libros suppositicios bene multos vulgaverunt, quibus mendacia sua tuerentur.

Jactabant præterea; se hac methodo divinam, humanamque sapientiam instaurasse. [5] Idque si minus sententis, & nexu, saltim vocabulis aliorum dogmata exprimentibus, præstiterunt. Ex quo non modo maximum damnum Philosophorum sententiæ fecerunt, quæ ab iis corruptæ ad nos usque per eorum manus pervenerunt; sed etiam Doctoribus nostris inposuerunt: qui similitudine vocum decepti, & de hoc inludendi Christianos artificio minime suspicantes, facile sibi persuaserunt, eos mutatis sen-

[1] *Alexandrum Severum* inter animas sanctiores Apollonium, & Christum, & Abrahamum, & Orpheum. & hujuscemodi Deos habuisse, *ex communi opinione refert Lampridius in Alex. Sev. c. 29.*

[2] Christum nescio quid aliud scripsisse, quam Christiani docebant, nihilque sensitse contra Deos suos, sed eos potius magico ritu coluisse, *ex opinione Gentil. refert August. de Concordia Evang. L. I. p. 8. & 18. adde Lactant. Inst. Div. L. IV. c. 13.*

[3] *Aug. ibid. & de Civ. D. L. IX. c. 23.*

[4] *Legantur Porphyrii, & Jamblichi Vita Pythagoræ, ejusdem Porphyrii Vita Plotini, Eunapii Vitæ Sophistarum, Damascii Vita Isidori, Marini Vita Procli, quæ undique miraculis stupendis abundant, Philosophiæ, ut ipsi somniant, beneficio patrata.*

[5] *Eunapius in Præfat. ad Vit. Soph.*

sententiis aliquid dogmatibus nostris conformius cogitasse .

Hæc fuit *Ecclesiastica* secta usque ad sæculum VI. quæ tantum absuit ut allevamentum adferret reipublicæ Litterariæ , ut potius doctrinas omnes depravarit , & turbas fecerit . Nam primum Veterum systema ab *Ecclesiasticis* Gentilibus mutata fuere & corrupta . Deinde qui ex hujusmodi disciplina disputarunt , acrius & pertinacius , quam ceteri , contenderunt . Nam recentiorum Platoniorum quisque pro ingento , pro necessitate nova dogmata cogitat , & defendit : [1] adeo ut eorum systema quale sit , constitui certo non possit . Postremo plurimas in Ecclesia movit turbas , ut Marcionis , Valentini , Origenis , ceterorumque hæreses conficiunt luculenter . [2] Sed hæc alias .

CAPUT X.

De Philosophia Patrum usque ad V. Ecclesiæ sæculum .

A Postolorum discipuli profanis studiis non vacabant : sed fide Catholica , & singulari morum integritate contenti , toti erant in eo , ut dogmata , quæ ab Apostolis acceperant , omni animi contentione propagarent , proque iis defendendis vitam profunderent : viri illi quidem de eruditione , & eloquentia parum solliciti . Quod primo ab Christo sæculo potissimum inveteravit .

Sæculo autem II. multi litterati homines ad nostram

G 3

ram

[1] Consul. Grotium. in Collect. Phil. Sent. de Fato, & Stobæi Eclog. [2] Plura post Oleavium, Moshemium, Galeum, Balthum, de iis disputat Bruckerus de Secta Ecclesiastica p. 357. seqq.

rum castra confugerunt . Movit eos primum doctrinæ sanctitas ac præstantia , quam nostri prædicabant . Movere Christianorum mores , qui rectæ rationi erant consentanei . Movere stupenda miracula , quæ doctrinæ veritatem confirmabant . Quæ cum in Philosophis suis frustra desiderarent , [1] facile & Paganorum deliria cognoverunt , & ad nostros transferunt .

Id ægre ferentes Philosophi de pago , quorum illi castra deseruerant , & animadvertentes , Christi doctrinam , quæ longe lateque fundebatur , non modo patriam religionem , sed etiam sectarum omnium fundamenta evertere ; quasi signo dato undique cum Christianis prælium comiserunt : ac primum rationibus pugnarunt , quibus bene multas calumnias & convicia adjunxerunt : deinde magistratus in provinciis , ac Romanos imperatores incitarunt , ut in Christianos homines , eorumque doctores , veluti in perturbatores reipublicæ , & avitæ religionis destructores , gladio sævirent , eosque , posita pœna , silere cogerent . Quod in causâ fuit cur imperatores Romani martyres nostros tam crudeliter divexarent .

Hisce calumniis compulsi Christiani homines , ii præsertim qui ex Philosophis facti erant Christiani , quod penitus intelligerent , quibus Ethnici principis niterentur ; Christi doctrinam contra eorum obtestationes editis Apologiis defendêrunt : Paganæ religionis absurda patefecerunt : atque Græcos philosophos propriis armis aggressi , eorum systemata everterunt , & confutarunt . [2] Nec
id

[1] *Confule Justinum Martyr. de se ipso loquentem .*

[2] *Apologias scripsere e Græcis Justinus , Athenagoras , Tatianus , Hermias , Clemens Alexandrinus , ceteri . E Latinis Minutius Felix , Tertullianus , Arnobius , Cyprianus , Ambrosius , Augustinus , & reliqui .*

id solum, sed etiam cum eorum sectas conferrent inter se, quam futilia omnes defenderent, ostenderunt. [1]

Hæreses itidem nefariæ, quæ per id tempus excogitatae fuere, & ex Alexandrina philosophia nascebantur, ut illa erat Valentini, & Gnosticorum; Episcopos incitabant in Alexandrinos, præsertim in Platonem [2] & Aristotelem: [3] propterea quod existimabant, non modo ab Orientali, & Aegyptiaca [ex Orientali, Aegyptiaca, & Græca philosophia Alexandrina secta constabat] sed etiam & multo magis a Platonica, & Aristotelica doctrina tales errores ortos esse.

Christianorum itaque doctorum cura & studium in duobus positum erat. Primum Gentilium armis ipsos Gentiles petebant, ut eorum disciplinam labefactarent. Deinde eorundem systemata curiosius explorabant, ut si qua occurrerent nostris decretis repugnantia, vel aliquo modo consentanea, separarent; horumque ope Christi doctrinam, si possent, inlustrarent: atque hac via Paganos præpararent, ut nostrorum dogmata facilius amplexarentur. [4] Quod ipsum plurimi doctores II. III. & IIII. sæ-

G 4

culo

[1] Conferatur Justinus Cohort. ad Græcos, initio: & in Dialogo cum Tryphone Judæo. Tertullian. Advers. Nation. L. I. E Recentior. Baltus Jesuita in Defension. Patrum, qui de Platonismo accusantur. L. III. c. 3. seqq. p. m. 106.

[2] Gregor. Nazianz. Orat. xxxvi. Alios dabit Petavius Dogm. Theolog. Tom. II. L. I. c. 8. p. m. 37. Edition. Venet.

[3] Epiphanius Hæres. LXXXVI. §. 2. Conf. Petav. l. c. in Proleg. c. III. p. 7. seqq.

[4] „ Quemadmodum terram prius rigant agricola, deinde sic semen injiciunt; ita etiam nos eo, quod „ bibi potest ex Græcorum scriptis, id, quod in eis est,

ter-

culo fecere: cuiusmodi fuerunt Origenes, Methodius, Eusebius, Apollinaris, Quadratus, Clemens Alexandrinus, Hippolytus, Julius Africanus, alii, quorum se auctoritate tuctur Hieronymus, [1] ut eisdem vestigiis insistat.

Neque solum hisce studiis operam dabant, verum etiam auditores instituebant profanis disciplinis. Nam Alexandriæ Pantæus Philosophiam, & Sacras litteras docuit Clementem Alexandrinum: hic Origenem instituit: Origenes Gregorium Thaumaturgum, & Dionysium Alexandrinum: a quibus plurimi discipuli fuerunt instituti. [2] Neque Philosophiam modo, sed etiam Eloquentiam, & Humanitatis litteras docebant, quo facilius eloquentissimis Paganis, qui per id tempus florebant, non rationibus modo se opponerent, verum etiam vi ac copia dicendi. Quod a fine II. sæculi erat in usu, ut Clementis Alexandrini scripta nos docent.

Non igitur Veteres episcopi alicui se Philosopho & disciplinæ mancipabant, vel sectam condebant: sed ex Paganorum libris ea legebant, quæ vel ad confirmandam Theologiam nostram necessaria; vel quoquo modo accommodata videbantur, ut Paganorum philosophiam, & theologiam everterent, eorumque in reprehendendo temeritatem & impudentiam confringerent. [3]

Animadvertentibus autem inter Philosophorum decreta quædam occurrere haud absurda de Deo, de moribus, & si-

„ *terrestre prius irrigamus, ut suscipiant spirituale semen,*
 „ *quod dejicitur, & id facile possit alere.* Clemens Alex.
 Stromat. L. I. p. 278.

[1] Epist. LXXXIII. ad Magnum Romanum Orator.
quæ omnino legi meretur.

[2] Gregor. Thaumaturg. in Pauegyric. Origenis.

[3] Conferatur Balsus l. c. L. I.

& similia. [1] Cumque sibi persuaderent, hujusmodi veritates ab Hebræis ad Græcos philosophos, qui in Oriente Judæorum sapientibus familiariter usi fuerant, pervenisse; [2] vel Deum id alio modo illis manifestasse; [3] existimarunt debere se tales sententias ad usum Catholicum revocare: talemque philosophandi viam Ecclēticam a viro Christiano ceteris esse anteponendam. [4]

Verum cum iidem doctores considerarent, pauca bo-

112

[1] „ Quod si existisset aliquis, qui veritatem spar-
 „ sam per singulos, per sectasque diffusam colligeret in unum,
 „ & redigeret corpus, is profecto non dissentiret a nobis.
 „ Sed hoc nemo facere, nisi veri peritus ac sciens, potest.
 „ Verum autem scire non nisi ejus est, qui sit doctus a Deo.
 Lactant. Divin. Instit. L. VII. c. 7.

[2] „ Hæc ipsa a barbara divinitus data surrepta gra-
 „ tia, Græca ornata sunt eloquentia. Nam alia quidem sunt
 „ suffurati [ab Hebræis] alia vero male audierunt. In
 „ aliis autem aliqua dixerunt cominoti, sed ea non reddi-
 „ dere perfecta: aliqua autem humana conjectura & ratio-
 „ cinatione, in quibus etiam labuntur. Clem. Alex. Strom.
 mat. L. VI. p. 642.

[3] Justinus, & Gregor. Thaum. alique existima-
 bant, Deum non nullis de pago Philosophis sese manifestasse
 interno quodam lumine, & peculiari providentia.

[4] „ Philosophiam autem non dico Stoicam, neque
 „ Platoniam, aut Epicuream & Aristotelicam: sed quæ-
 „ cumque ab his sectis recte dicta sunt, quæ docent justitiam
 „ cum pia scientia; hoc totum selectum Philosophiam dico:
 „ quæcumque autem ex humanis amputata cogitationibus
 „ adulterarunt, ea numquam divina dixerim. Clem. Alex.
 Strom. L. I. p. 288. Adde Gregor. Thaum. l. c. Justinum
 in Dialogo cum Tryphone. p. m. 218. Plures alios habes
 apud Vossium de Sectis Philos. p. 118.

na innumeris perniciosis adjuncta in Philosophorum libris occurrere, Christianos tirones monuerunt, ut eos libero iudicio expendere: eaque studiose separarent, quæ utilitatis nonnihil præ se ferre videbantur, ad Theologiam illustrandam. [1]

Igitur Eclectica Patrum philosophia non eadem erat, atque Eclectica Paganorum, qui Alexandria litteris vacabant. Hi enim centonem ex sententiis sibi repugnantibus, sola voce, & modo explicandi similibus, consuebant: at Patres sententias aliquot sumebant, quibus divinæ traditionis signa aliqua inesse iudicabant: has Philosophiæ vocabulo distinguebant, laudabant: Philosophorum vero systemata una voce execrabantur. [2] Primum, quod errores grandiusculos contineret: deinde, quod sibi persuaderent, pæne omnes Paganos, præsertim Eclecticos, nefandam cum dæmoniis habere consuetudinem. [3]

Quamquam vero in omnibus sectis aliqua reprehenderent, quædam tamen systemata acrius detestabantur. Ac primum Epicuream condemnabant hoc nomine, quod rerum productione, ac procuratione mundi Deum privabat,

[1] „ *Monco ne scriptoribus illis [Philosophis] mentes vestras quasi navis gubernacula tradatis, ita ut eos, quocumque ducunt, sequamini: sed, quæ tantum in his, utilia erunt, volo vos consecrari, ac nosse pariter, quæ sint rejicienda.* Basilii Orat. de utilit. ex libris Gentil. cap. Confer. Hieronym. l.c. August. de Doctrina Christ. L. II. c. 39.

[2] *Hæc memoria tenenda sunt, ut in concordiam vocentur loca Patrum, in quibus philosophiam Græcam aliquando laudant, aliquando vituperant vehementer.*

[3] *August. de Civit. D. L. X. c. 10. 11.*

bat, omniaque ex atomis composita esse contende-
bat concursu fortuito. [1]

Aristotelicam autem philosophiam Vatiniano odio
prosequerentur: primum, quod æternum mundum esse
defenderet: deinde, quod procuratione rerum huma-
narum Deum privaret: postremo, quod animum hu-
manum adfirmaret esse mortalem: [2] uti supra demou-
stravimus.

Hæc causa fuit cur plerique omnes Patres in Ari-
stotelem inveni sint: quorum omnium nomina per censere
longum esset, aliqua vero proferre operæ pretium est. Sæ-
culo igitur II. vehementer præter ceteros Aristotelem in-
sectantur Justinus Martyr [3] Athenagoras [4] Irenæus
[5] Tertullianus [6] Clemens Alexandrinus. [7] Sæcu-
lo III. Origenes. [8] Sæculo IIII. Lactantius [9] Euse-
bius Cæsariensis [10] Athanasius [11] Basilus Cæsariensis
[12] Gregorius Nyssenus [13] Gregorius Nazianzenus [14]
Epi-

[1] *Clem. Alex. Strom. L. V. p. 604. Alios Patres
profert Gassend. de Vita Epicuri. L. III. c. 9.*

[2] *Confer. Launojus de Varia fortuna Aristotelis c. 1.
& Gassendus in Discuss. Peripat. & Patricius.*

[3] *Aristotelic. Dogm. everf. & in Dialog. cum Tryph.*

[4] *De Resurrectione [5] Advers. Hæres. L. II. c. 19.*

[6] *De Præscript. c. 7. & Advers. Hermog. c. 1.*

[7] *Admonit. ad Gentil. & L. V. Stromat.*

[8] *Contra Celsum L. I. & II.*

[9] *Contra Gentil. L. I. c. 6. L. II. c. 11.*

[10] *Præparat. Evangel. L. XV. c. 1. 3. seqq. Histor.
Eccles. L. V. c. 27. [11] Dialog. II. contr. Macædon.*

[12] *Contra Eunom. L. I. [13] Oration. VI. & XI.
contr. Eunom. & in Præfat. Catechet. orat.*

[14] *Oration. XXVI. & XXXIII. & Oration. ad Concil.
Constantinopol.*

Epiphanius [1] Ambrosius [2] Chrysostomus [3] Nemesius . [4] Sæculo V. Simplicianus Mediolanensis [5] So-
crates Constantinopolitanus [6] Aeneas Gazensis [7]
Apollinaris Sidonius [8] Hieronymus [9] Augustinus [10]
Vincentius Lirinensis [11] Theodoretus [12] ceteri, quo-
rum loca profert Launojus . [13] Nulli autem hisce sæ-
culis exsistere , qui Aristotelis philosophiam publice inter-
pretarentur : si excipias Anatolium , Zachariam Schola-
sticum , Didymum Alexandrinum , & nescio quem alium
obscuri nominis , qui tamen plerumque Ecclēstici suere .

Placuit autem præter ceteras Christianis doctoribus
Platonica philosophia . Non quod hominis systema proba-
rent ; quippe qui uno ore faterentur , Platonem tot inter
errores grandiusculos hoc habere , ut ad Polytheismum
homines manuduceret : [14] sed quod aliqua dogmata in
Platone , & recentioribus Platonicis occurrerent de Deo ,
& re-

[1] Contra Hæres. L. II. Hæres. 69. & 76.

[2] Officior. L. I. c. 13. & de Fide. L. I. c. 5.

[3] Homil. III. in c. I. ad Romanos .

[4] De Natura Hominis .

[5] *Apud Augustin.* Confess. L. VIII. c. 2.

[6] Histor. Eccles. L. II. c. 28. [7] In Theophrasto .

[8] L. IIII. epist. 3. & Carm. II.

[9] Epist. LXXXIII. ad Magnum, & Epist. LXII. adv.
Joann. Jeros. & L. I. contra Pelag. & L. X. contra Helvid.
& in Dialog. advers. Lucifer.

[10] Contra Julian. L. II. c. 10. L. V. c. 14. L. VI. c. 20.
& sæpe alias. [11] In Commonitorio .

[12] De Religiosa Histor. c. 27. Serm. v. de Natura
Hominis . [13] De Varia fortuna Aristotelis c. 2.

[14] *Euseb. Casariens.* Præparat. L. XII. *Lactant.* Instit.
Divin. L. III. c. 20. seqq. *Vide. Baltum Jesuitam l. c.*
L. III. integro.

& rebus Divinis, quæ paucis mutatis ad Christi doctrinam accomodari poterant: & ex Hebræorum scriptis ad Græcos: ab his ad Pythagoram, Platonem, ceterosque pervenisse Patrum non nulli suspicabantur. [1] Communis enim hæc persuasio fuit Judæorum, qui erant Alexandria: a quibus per Philonem, & alios *neophytos* pervenit ad nostros.

Quamquam vero doctores Christiani ex singulis sectis dogmata quædam exciperent, ad tamen potissimum ex Platone, non illo antiquiore quidem, cujus in Academia veteri dogmata tradebantur; sed ex recentiori Platone, id est, Alexandrinorum interpretationibus mutato, præcipuas sententias sumebant, cum de Deo erant disputaturi. Quo sensu, non alio, Veteres episcopi judicantur *Platonici*. [2]

Invaluit id a sæculo II. in quo Athenagoras, & Clemens Alexandrinus in primis Ecclesiasticam hanc disputandi rationem ab scholis Paganorum ad nostras traxerunt. Quod paullo post Origenes Adamantius, & ipse apud Paganos Alexandriae institutus, majori vi ac animi contentione fecit: atque ad Ammonii præceptoris systema Clementis Alexandrini philosophandi rationem revocavit: eamdemque invexit in Ecclesiam, & toto animo propagavit.

[1] Confer. Justin. L. Contra Gent. Clem. Alexandr. Strom. L. I. p. 315. 342. L. II. p. 419. sed præsertim L. V. August. Civit. Dei L. VIII. c. 9. 10. Confer. Petavius Dogm. Theolog. L. III. c. 10. 11. seqq. & Joannes La-mius de Christian. recta sententia de SS. Trinitate L. II. & III. per totum.

[2] Disputant acriter eruditi de Platonismo Veterum episcoporum. Eos accusant Huetius, Crispus, alii: Baltus vero defendit. Utrique tamen ex hucusque disputatis facile in concordiam adduci possunt.

vit. [1] Adeo ineunte sæculo III. hujusmodi Philosophia apud nostros obtinuit: quod existimarent, percommodatam esse hujusmodi hypothesebus uti, quo facilius Paganorum argumenta debilitarent.

Non ergo aliquis requirat in veteribus doctoribus sectam aliquam, aut perfectum Philosophiæ systema. Non *Logicam* absolutam, cujus tantum leges addiscebant, ut scirent disputare; [2] easque interdum, religionis defendendæ zelo abjiciebant, & oratorio modo disputabant. [3] Non *Criticæ* artis summam peritiam, quæ nata nondum erat: & viris in defendenda Christi doctrina occupatis necessaria non videbatur: fortasse cogita non erat. [4] Non *Physicam* disciplinam, propterea quod ea cum systemate Metaphysico Gentilium arctissimo nexu colligabatur: ipsi autem omnia illorum systemata tamquam perniciose rejiciebant; Epicuri præsertim, quod punctum in Physica tollebat: nec ad religionem defendendam utilem, saltim necessariam Physicam esse existimabant. [5] Non justum *Metaphysicæ* corpus, idque eodem nomine. Nam ea tantum ex Metaphysica sumebant, quæ ad disputandum de Deo, de Anima, utiliora videbantur.

Mo-

[1] Gregor. Thaumaturgus in Panegyrico Origen., & Huetius in Origenian. Dissertation.

[2] Conf. Massuetus, Dissert. III. in Irenæum p. 106.

[3] „ Aufer hinc argumenta, ubi fides quæritur: in
„ ipsis gymnasiis suis jam Dialectica tacet Non credi-
„ tur Philosophis, creditur piscatoribus: non creditur
„ Dialecticis, creditur publicanis. Ambrosii de Fide L. I. c. 5.

[4] Conf. Photium Cod. CLXX. p. 197.

[5] Conf. Eusebius Cæsar. Præpar. Evang. L. XV. c. 1.
& 61. Tamen aliqui physicis rationibus usi Religionis nostræ dogmata aliqua confirmarunt, ut Athenagoras disputans de Carnis resurrectione, Nemesius de Natura hominis.

Moralem tantum philosophiam coluerunt: eamque non ordine disputarunt, si Ambrosium [1] & paucos alios excipias: sed sparsim tradiderunt, ut eorum scripta consulenti manifestum erit. [2] Et hoc modo Philosophia in ecclesia Christi obtinuit usque ad sæculum V.

CAPUT XI.

De Philosophia Christianorum, & Arabum a VI. Sæculo ad usque X.

E Adem philosophandi via Ecclētica VI. sæculo in usu erat cum in Oriente, tum in Occidente. Florebat enim per idem tempus Plotiniana schola non apud Gentiles [3] modo, verum etiam Christianos. [4] Verum cum Justinianus imperator circiter medium VI. sæculi Gentilibus philosophis docendi munus abstulisset, [5] plerique ad Chosroem Persarum regem confugerunt. Et quamquam paullo post reversi, ita dissipatas nacti sunt Philosophorum familias, ut fere omnes sectæ interierint: nec nisi apud Christianos doctores Ecclētica aliqua vigeret.

Sub idem tempus sensim sine sensu obtinuit Aristotelica dialectica. Causa hæc fuit. Cum hæretici Ariani, Eunomiani, Eutychiani, alii IIII. & V. sæculo, Dialecticæ adju-

[1] *Libro de Officiis.*

[2] *Conferatur Dupinus de Scriptorib. Eccles. qui eorum opera percenset.*

[3] *Augustin. in Epilogo Dialog. Academic.*

[4] *Vel unus Augustinus in libris Contra Academicos, & de Civitate D. L. VIII. abunde probat, quantum ipse, aliique facerent Platonicos Recentiores.*

[5] *Procopius in Anecdosis, seu L. IX. de Vita Justiniani, & Theodoræ.*

adjumentis & præfidiis dogmata inpetere, & laqueis ac argutiis suis irretirent nostros; hi, quo facilius hostium impetus retunderent, toti se Dialecticæ dedere: quæ jam in Alexandrinorum scholis sobrie disputabatur, ut alio loco demonstravimus. Quod studium tam placuit non nullis, ut ipsi Christiani professores, qui Aristotelem ab scholis studiose excluderant, eundem mutata voluntate, prætermissis Platone, interpretari cœperint, in Oriente præferri. Quod VII. & VIII. sæculo altiores egit radices.

Claruerunt autem præter ceteros in Oriente sæculo VI. Zacharias Scholasticus Eclecticus: [1] & paullo post Joannes Philoponus, qui & Aristotelicam, [2] & Platoniam Alexandrino modo illustravit. Circiter medium VIII. sæculi B. Joannes Monachus, a Damasco patria *Damascenus* nominatus, in Aristotelem scripsit, [3] & in primis numeratur, qui Peripateticam dialecticam cum Theologia copularunt.

At sæculo VIII. exente, & ineunte VIII. omnino apud Græcos litteræ extinctæ videbantur: cum Arabum excursionibus, qui disputandi otium doctoribus nullum dabant, sed litteras debebant ubique: tum Imperatorum, & præsertim Leonis Isaurici tyrannide, & incredibili in litteratos odio: [4] qui medio VIII. sæculo disciplinas omnes abo-

[1] *Exstant illius scripta Contra Manich. & Mundi Aeternit.*

[2] *Commentatus est in Analyt. prior. & post. libros Physicos, Meteora, de Anima, Gener. animal. & libros Metaphys. Aristotelis.*

[3] *Exstant illius Capita Philosophica, quæ Dialecticam exponunt. & Dissertationes V. Vide Damasceni editionem P. le Quien. Paris. 1712. fol. V. II.*

[4] *Paullus Diaconus Hist. L. XXI. c. 19.*

abolere conabatur. Et nisi medio IX. sæculo *Michael HF.* imperator, & hujus avunculus *Barda* cæsar Philosophiæ, & Legum studium, quod prope erat extinctum, suscitarent, atque scholas constituerent, [1] omnino Græca philosophia oblivione deleta fuisset.

Floruere itaque IX. sæculo exeunte, & initio X. pluri-
mi non modo philosophiæ Alexandrinæ, & Mathematicæ, sed etiam humaniorum litterarum laude illustres: ut *Leo Philosophus*, diversus a Leone imperatore, *Photius*, vir polyhistor, & *ἡπικράτος*, *Michael Psellus*, *Michael Ephesus*, *Magentinus*, alii, quorum tres ultimi Aristotelis dialecticam lucubrationibus suis illustrarunt. [2] Sed redeo ad Occidentem.

Porro autem Occidentales philosophi, qui per id tempus in Oriente litteris operam dabant, ex Ecclēstica philosophia paullatim ad Aristotelicam sunt delapsi: & vel Platonis, vel Aristotelis sententias cum decretis Catholicis pedetentim copularunt. Quod VI. sæculo ineunte præter ceteros fecit *Severinus Boethius*, vir litteratissimus, qui præter scripta quædam Ecclēstica, Aristotelis, & Porphyrii libros aliquot Latine redditos exposuit: [3] & *Aurelius Cassiodorus*, qui librum de septem disciplinis edidit, ubi de Grammatica, Rhetorica, Logica, Arithmetica, Musica, Geometria, & Astronomia differit. Qui duo, ut alios omittamus, posterioribus sæculis magno in honore fuerunt.

At paullo post & VII. sæculo tanta fuit in Occidente litterarum ignoratio, tantaque barbaries in omnibus do-

H

mina-

[1] *Zonaras in Annal. Tom. rii. p. 129.*

[2] *Fabricius Biblioth. Græc. Vol. VI. scripta, quæ exstant, numerat.*

[3] *Conferatur Holstenius in Vita Porphyr. c. i. p. m. 10.*

minatâ est, ut credi vix possit. Causæ hujus rei memorantur multæ. Primo Barbarorum excursiones, qui & Philosophis otium adimebant, & impediabant ne Athenas, & Alexandriam, duas illas doctrinarum altrices, accederent studiosi. Deinde Justiniani cæsaris in Gentiles, qui Athenis docebant, odium: qui cum Cæsaris dicto audientes ab Urbe exirent, una cum Ecclētica secta pæne omnis interit Philosophia. Tum Saracenorum tyrannis, & inscitia, qui subacta Aegypto Philosophos Alexandria ejecerunt & dissiparunt. Deinde sermonis Græci in Occidente ignoratio, quæ in causa fuit cur Græcos libros non legerent. Ad hæc Astrologorum impudentia, qui cum se Mathematicos, & Philosophos nominassent, & inlicitas artes excitassent, constitutionibus imperatoriis [1] & sacris [2] compressi sunt. Quod tantam in Philosophos conflagavit invidiam, ut ii etiam tacere cogentur. Postremo librorum raritas. Quæ, ut alia non essent, satis ostendunt, quantum Pagana philosophia damni fecerit.

In tanta philosophiæ caligine non desuere tamen, qui eam suo modo excoluerint, & ab oblivione quodammodo suscitaverint. Laudantur hoc nomine *Benedictini Monachi*, qui labentibus litteris in Occidente præsto fuerunt: & pro sæculi captu non mediocre adjumentum tulerunt: in Hibernia præsertim, & Anglia, quæ, deletis litteris in Gallia, Hispania, Italia, idque excursionibus Longobardorum, Saracenorum, aliorumque VII. & VIII.

[1] De Maleficis & Mathematicis. *Codic. Just. L. X. t. 18.* De Mathem. Urbe Roma, ac omnibus Civit. pellendis, & eorum Codicib. cremandis. *Codic. Theodos. L. VIII. t. 16.*

[2] *Concil. Laodic. Can. 36. apud Photium Nomocan. T. IX. c. 25.*

& VIII. sæculo, asyla suere eruditionis. [1] Quod institutum aliæ nationes itidem retinuerunt. Qualis autem esset illorum temporum eruditio, est considerandum.

Principio in Grammatica, Rhetorica, Dialectica, operam ponebant. Eas autem ex libris *Boethii* [2] *Cassiodori* [3] *Marciani Capellæ* [4] ceterorumque, qui de iisdem artibus aliquid scripserant, hauriebant. Cumque Aristotelis dialectica propter auctoris nomen esset invisa plerisque, & libri quidam exstarent de *Dialectica* Beatus Augustini nomine; hi, rejectis Aristotelicis libris, in Ecclesia lecti suere, [5] quod per plura sæcula inveteravit. [6] Hæc rudiores: politiores vero addebant Geometriam, Arithmeticam, Astronomiam: sed præsertim in Musica Ecclesiastica cura eorum omnis consumebatur. [7] Hæc ex *Beda* scriptis nobilis VIII. sæculo Benedictini, nec Græce, nec Latine indocti, constant: qui & illos, quos nominavimus, interpretatus est, & ex Aristotele, ac Cicerone non nihil etiam delibavit.

Physica vero disciplina tanto in contemptu erat, ut *Beda* ipse conqueratur, [8] se, quod librum de *Tonitruis* scripisset, in suspicionem Magiæ incidisse. De *Metaphysica*, ceterisque Philosophiæ partibus vix aliquid scriptum

H 2

inve-

[1] *Hermanus Conringius* Antiq. Academ. Supplem. XXXI. *Beda* Hist. Anglic. L. IV. c. 1. 2.

[2] *Sarisberiens.* Policrat. L. III. c. 9.

[3] *Paulus Diacon.* Hist. Rom. L. VIII.

[4] *Greg. Turonens.* Hist. Franc. L. X. fine.

[5] *Launojus* de Scholis Celebriorib. c. LIX. art. 1.

[6] *Idem* de Fortuna Aristotel. c. v.

[7] *Launojus* II. cc. Confer. *Fabric.* Biblioth. Lat. Med. Tom. I. p. 644. seq. qui memorat auctores, qui per id tempus de cantu Ecclesiastico scripserunt.

[8] In Præfat. Libri de *Tonitruis*.

invenimus. Nisi quod Ethicam de libris *Moralibus* B. Gregorii Magni non nulli hauriebant. [1]

Itaque, qui sub idem tempus studiis litterarum vacabant, Grammaticam, Rhetoricam, Dialecticam addiscebant, quas *trivium* vocabant. Qui vero aliquid melius scire cupiebant, præter trivium addiscebant Geometriam, Arithmeticam, & Musicam, quas vocabant *quadrivium*. Quibus tantum tribuebant, ut communis hæc fuerit omnium persuasio, hisce disciplinis universæ Philosophiæ ambitum definiri. [2]

Harum autem disciplinarum studium omnino VIII. sæculo exeunte, & ineunte IX. propagatum est opera *Caroli Magni* imperatoris: qui non modo Liberales artes ab *Alcuino* Benedictino Anglo didicit; [2] verum etiam scholas publicas Parisiis, Lugduni, Fuldæ, & aliis in locis aperuit, & dotavit: ut in iis liberales artes, & Sacræ litteræ publico bono paterent. De quibus ulterius non

[1] *Fidem facit Taio Episcopus Cæsaraugustanus, qui ex eo Morales sententias excerpit.*

[2] „ *Sed cum artium multa sunt genera, ingenio philosophantis primæ omnium liberales occurrunt. Hæ quidem omnes aut trivii, aut quadrivii ratione clauduntur: & tantam dicunt obtinuisse efficaciam apud majores, qui eis diligenter insisterant; ut omnem aperirent lectionem, ad omnia intellectum erigerent, & omnium questionum, quæ probari possunt, difficultatem sufficerent enodare. Neque enim doctore egebant in aperiendis libris, aut questionibus dissolvendis hi, quibus aut ratio trivii omnium sermonum, aut quadrivii lex totius naturæ secreta exponebat.* Joannes Sarisberienfis *Metalog. L. I. c. 12. p. 758.*

[3] *Eginhardus. in Vita Carol. Magn. c. 25.*

non dicemus, quod hæc copiose exposuerit vir doctus. [1] Et optimi principis tam ardens fuit in litteras studium, ut Episcopus, & Abbates vehementer cohortatus fuerit, ut scholas conderent & constituerent. [2] Quod Ludovici Pii, & Caroli Calvi imperatorum auctoritate confectum est: [3] quorum jussu plurimis in locis litteræ excitatæ fuere: plurimaque gymnasia aperta juventutis commoditati.

Hic limitibus continebatur sæcularis IX. & X. sæculi eruditio. Non nulli autem excerpebant ex veteribus Christianis sententias aliquot morales, quo facilius alios erudirent: ut *Rhabanus Maurus*, *Walafrius Strabo*, *Alvarus Cordubensis*, *Hincmarus Rhemensis*, *Hericus Antistodorenfis*, cæterique [4] Monachi Benedictini, qui principatum in litteris sub idem tempus tenebant.

Acnit tamen non nullorum industriam IX. sæculo *Joannes* quidam Scotus cognomine *Erigena*: qui, quod Hebraice, Græce, Arabice, Latine sciret, in magnam venit opinionem doctrinæ: cujus nomine a Carolo Calvo imperatore ex Anglia in Galliam vocatus, publice docuit Parisiis. [5] Hic cum libros Græcorum aliquot legisset, studium Dialecticæ Alexandrinæ in Occidente instauravit, editis libris de *Natura omnium rerum*, [6] qui plurimas lites moverunt in Ecclesia.

H 3

Mi-

[1] *Joannes Launojus* de Scholis Celebrioribus.

[2] *Legantur Capitularia Caroli Magni.*

[3] *Capitularium c. v. Confer. Launojus l. c. cap. II.*
& sæpe alibi.

[4] *Confer. Cavens* de Hist. Eccles. VIII. & X. sæculi p. m. 435. & 438. *Dupinus* in Bibliothec. AA. ad sæc. prædicta, & *Mabillonus* Annal. T. I.

[5] *Guilielmus Malmesburiensis* de Gestis Reg. Angl. L. I. c. 4.

[6] *Exstant editi Oxonii 1681. fol.*

Mirandum non est tantas tenebras hac ætate hominum mentes in sæcularibus litteris occupasse : nam tametsi Imperatores nonnulli opem tulerint disciplinis , tamen vix satis otii habebant eruditi in tanto armorum strepitu : vastantibus Normannis Galliam , Hunnis Pannoniam , & Germaniam , Danis , & Normannis Angliam : immo vero concitatis animis inter se imperatorum Ludovici , Caroli , Lotharii , qui fraternæ obliiti caritatis mutuis se armis petebant . Adeo inter bellorum tumultus musæ contigerunt .

Causa hæc fuit præcipua cur X. sæculo tanta fuerit in Europa incititia litterarum , quantam homo historia non eruditus vix suspicari potest : adeo ut plures , qui divino ministerio mancipati erant , Grammatica , & Rhetorica non essent eruditi : nec Latinam linguam facile intelligerent . [1] E gravioribus vero disciplinis Dialectica quædam contentiosa colebatur : [2] quæ quidem turbas bene

ne

[1] *Baronius Annal. Eccles. ad ann. 992. n. 25.*

[2] „ *Esse adhuc suo tempore Dialecticæ ita studiosos ,*
 „ *ut clament in compitis , & in triviis doceant , & in ea ,*
 „ *quam solam profitentur , non decennium , aut vicennium ,*
 „ *sed totam consumpserint ætatem Fieri itaque illos*
 „ *in puerilibus academicos senes , omnem dictorum , aut*
 „ *scriptorum excutere syllabam , immo & litteram , dubi-*
 „ *tantes ad omnia , quærentes semper , sed nunquam ad*
 „ *scientiam pervenientes : & tandem converti ad vanilo-*
 „ *quium , ac nescientes quid loquantur , aut de quibus ad-*
 „ *ferant , errores condere novos , & antiquorum aut ne-*
 „ *scire , aut dedignari sententias imitari Tantam*
 „ *esse opinionum , oppositiorumque congeriem , ut vix suo*
 „ *notia esse possint auctori . Joannes Sarisberiensis Metalog.*
 L. II. c. 7. p. m. 797.

ne multas inter Christianos commovit. Et tamen, qui his artibus erant initiati ad miraculum eruditi ab indoctis prædicabantur.

Monachi, qui litteris vacabant, sibi, non populo, philosophabantur: nec ultra *trivium*; & *quadrivium* aliquid addiscebant. Qui vero aliorum commodo scribebant, vel doctorem domesticum interpretabantur, vel aliquid tradebant de Liberalibus disciplinis: ut *Bridferthus* [1] *Alfredus* [2] *Gerbertus*, qui fuit *Silvester* Papa II. [3] alii. Unus invenitur *Nanno Friso*, qui, raro exemplo, aliquid de Græcis delibavit. [4] Ceteri intra Liberalium disciplinarum fines continebant sese.

Quidquid autem eruditionis per id tempus, immo & post exstitit in Occidente, acceptum referunt Historici viris principibus, pro sæculi more litteratissimis, qui & favore, & munificentia litteras instaurarunt. Hujusmodi fuere *Otto II.* & *III.* imperatores Romani, [5] & reges Angliæ non nulli: [6] qui & doctos homines erexerunt, & auctores fuere Episcopis, ut eosdem ad augendas litte-

H 4

ras,

[1] *Explanavit Bedæ librum de Natura rerum, & temporibus: aliaque Mathem. edidit. Fabric. Biblioth. Latin. Med. Tom. I. p. 763.*

[2] *Scriptis de Naturis rerum: Vide Caveum Hist. Litter.*

[3] *Scriptis non nulla Mathem. in Mechanicis artibus excelluit. Confer. Oudinus de Script. Eccles. Tom. II. p. 513.*

[4] *Scriptis in Platonem de Legibus, & Republica: & in Aristotelem de Cælo, & Mundo, & Ethicam. Fabric. l. c. Tom. V. p. 287.*

[5] *Conringius Antiqq. Academ. Suppl. XLII. Bruckerus de Phil. Christ. Occid. p. m. 637.* [6] *ibid.*

ras, quæ tunc vigeabant, in Gallia, & Anglia, & Germania positis præmiis invitarent. [1] Quod studium ac providentia non illa quidem disciplinas emendavit; at certe, ne omnino extinguerentur, effecit. Verum nec illi Liberales artes diligenter explicarunt, nec tales lucubrationes ediderunt, quæ cum politioribus sæculis comparari possint. Et de Christianis hucusque.

Jam Arabes, seu Saraceni hanc laudem sibi vindicant, quod quo tempore depressa litteratura omnis, & præsertim Philosophia erat in Occidente, ipsi obstaculo fuere ut funditus interirent hujusmodi disciplinæ, quas summa cum animi contentione excoluerunt.

Id eo mirabilius videri debet, primum quod gens illa præter rudem quamdam Poesin, cui plurimum tribuebat, & Astrologiam judicariam, [2] de reliquis disciplinis non erat sollicita. [3] Deinde quod Muhammedes, qui initio sæculi VII. legem suam, seu *Coranum*, ex doctrinis Nestorianorum, Judæorum, & Arabum, sibi repugnantibus, consuisset; lege mandaverat, ut ne quis de religione disputaret, neve Philosophiæ daret operam. [4] Timebat enim sibi, suoque *Corano* nugator ine-

[1] Confer. Launojus loc. cit. Mabill. Sæcul. V. Benedicti.

[2] Pocockius Specim. hist. Arabum, pag. 52. seqq. & pag. 163. Abulfarajus Dynast. IX. p. 101.

[3] Philosophiæ scientiam Deum Arabibus non concessisse, nec eos ad hæc studia idoneos fecisse, ait Abulfarajus Arabs loco cit. p. 102.

[4] Sectam enim Hanafiticam, & legem Muhammedicam vetuisse homines, ne in Philosophiam se immitterent, & ut caverent ab ea monuisse, ait Abu-Jaasar apud Bruckerum de Philos. Saracen. p. m. 15.

ineptus, & qui nullam litteram adtigiſſet: [1] in hoc ſolum oculatus, quod plane intelligeret, ſi ad trutinam Philoſophicam deliria ſua revocarentur, omnino rejectum iri. Idcirco cum religionis nomine, tum armorum vi & legem divulgavit, & populos in officio continuit: [2] trito deceptorum, & veræ religionis hoſtium exemplo.

Hæc autem lex tam alte eorum animis deſixa erat, ut quo quiſque inter eos magis eſſet religioſus, & ſtudioſus *Corani*, eo majori odio litteras omnes, & Philoſophiam proſequeretur. Chalifæ ſeu imperatores Saraceni, præſertim qui ex Omiadarum familia primis ſuceſſerunt, Muhammedis ſui veſtigia religioſe preſſerunt: in eo tantum occupati, ut imperii fines dilatarent, & armorum vi cogerent eos, qui doctrinam Muhammedanicam nollent amplecti. Quod ad uſque medium VIII. ſæculum Saraceni fecere.

Omiadarum familiæ ſuceſſit Abbaſidarum, quos inter *Al-Manſor* princeps excellentis ingenii pertæſus veteris iſciitiæ, ampliſſimis propoſitis præmiis litteratos invitavit, ut Græcorum libros, qui de Philoſophia, Aſtronomia, Mathematica, Medicina tractarent, Arabice verterent ad uſum Saracenorum. Quod cum Arabes indocti facere non poſſent, excitati Chriſtiani aliqui eos in Arabicum, & Syriacum, qui in Bagdado regia erat in uſu, ſermonem verterunt. [3] Quæ cauſa fuit cur Chalifæ, qui poſt ſuere, litteratos homines benivolentia proſequerentur. [4]

Sed

[1] *Abulſarajus* l. c. p. 110.

[2] *Confer.* Al-Coranus L. I. c. 1.

[3] *Abulſar.* Dyn. IX.

[4] *Elmacinus* Hiſt. Sarac. L. II. c. 3. ſeqq.

Sed omne tulit punctum Chalifa *Al-Mamon*, qui initio sæculi IX. beneficio litterarum regnavit. Nam cum Christianis medicis, quorum erat copia in Arabia, & Aegypto, [1] uteretur; ex horum consuetudine ad Philosophiæ studium accensus est: & facta Philosophis potestate publice in Bagdado, & omnibus provinciis suæ ditioni subiectis, docendi, peritissimos viros undique adscivit plerumque Christianos, scholas erexit, omnesque ad litterarium otium munificentia sua invitavit. Qua de causa a Saracenis litterarum pater merito suo nuncupatur. [2]

Et quo facilius litteris darent operam, ipse familiares in Syriam, Armeniam, Aegyptum dimisit, qui libros omnes Græcos, Syriacos, Persicos, Chaldæos, Aegyptios mercarentur, & Bagdadum adducerent. Horum meliores segregari iussit, eos præsertim, qui Geographiam, Historiam, Physicam, Medicinam, Astronomiam, Musicam continebant, & in Arabicum verti curavit. [3] Neque his codicibus contentus, imperatores Romanos vehementer rogavit, ut Philosophorum libros, qui apud Romanos essent, mitterent ad eum. [4] Quo facto ingentem librorum suppellectilem sibi comparavit. Princeps vel hoc nomine inlustris, quod non solum litteras instauraret, sed etiam doctissimorum hominum sermonem, atque lectione librorum mirandum in modum delectaretur. Multo clarior futurus, nisi inepto consilio, post factas versiones Ara-

[1] *Abulfarajus l. c. p. 153.*

[2] *idem ibid. pag. 160. Leo African. de Viris Inlustr. capit. 1. Vossius De Scientiis Mathem. p. 173. aliique passim.*

[3] *Africanus loc. cit.*

[4] *Abulfarajus Dynast. IX. p. 160.*

Arabicas, exempla Græca flammis consumi jussisset, & exemplo suo Saracenos ad generale incendium incitasset. [1] Documento insigni quam gravi malo litterarum Græcarum hæc studia sint excitata Saracenorum.

Ab hoc tempore litteris honos apud *Saracenos* habitus est: quod vestigia *Al-Mamonis* ceteri Chalifæ presserunt. [2] Plurimæ scholæ, & collegia litterarum in toto regno Saracenicis condita fuere publico bono ab imperatoribus Saracenis: non modo cum ipsi cunctis provinciis imperabant, sed etiam cum eorum imperium divisum est in plures Chalifatus, & Aegyptum, Africam, Mauritaniam, [3] immo & aliquas Hispaniæ, & Siciliæ, & Italiæ; & Galliæ partes ab VIII. sæculo occuparunt: [4] quod XI. sæculo præsertim accidit.

Celebriores autem scholæ fuere in Asia *Bagdadum*, *Basora*, *Cusa*, *Bochara*. In Aegypto *Alexandria*, *Alcayrum*. In Mauritania *Marrocum*, *Fessum*. In Hispania *Granata*, *Corduba*, *Sevilia*, & aliæ urbes, de quibus præter ceteros *Leo Africanus*. [5]

Ab his autem scholis tot viri clarissimi nati sunt, ut enumerari vix queant. Præcipuos autem, qui Philosophia excelluerunt, percenset Arabs quidam apud *Hottingerum*. [6] Et de scholis hæcenus: nunc ad Philosophiam ipsam.

Tot inter libros Philosophicos, qui Arabice conversi sunt, fuere libri *Galenis*, *Hippocratis*, *Aristotelis*; &

re-

[1] *Leo African. loc. cit.*

[2] *Ex Elmacini, Abulfaraji, Leonis Africani, aliorumque Saracenicæ historia habentur hæc.*

[3] *Marianna Hist. Hispanic. L. VII. c. 5. seqq.*

[4] *Rodericus Toletanus Hist. Arab. c. XII.*

[5] *De Viris Illustr. Arabum.*

[6] *Biblioth. Orient. c. II. pag. 219.*

recentiorum Alexandrinorum Porphyrii, Jamblici, Theophrasti, Joannis Philoponi, Damasceni; [1] qui Aristotelem cum Platone, & Orientalibus conjunxerant: quamvis ex Theophrasto, & Alexandro Aphrodisæo non nihil delibassent. Cumque Alexandrini sententias Aristotelis depravassent, uti demonstravimus; atque interpretationes germanæ textus Aristotelici commode fieri non possent ab recentioribus Græcis, & Arabibus, qui prisca Græcorum philosophia, ex quorum placitis plerumque disputat Aristoteles, ad plenum eruditi non erant; ut ex disciplina VIII. & X. sæculi constat; existit & illud, ut ineptissimis interpretationibus libros contaminarint, quædam detraxerint, alia adjecerint, mutarint, interpolarent: adeo ut frustra Aristotelem in ipso Aristotele requiras: [2] quod Peripateticæ adtulit perniciem. [3] Accedit quod pleræque interpretationes Arabicæ non ex Græco, sed ex Syriaco, qui Bagdadi erat vernaculus, & paulo post ex Hebraico sermone ductæ fuerunt. Quod translationes magis magisque a mente Græcorum alienas reddidit. [4]

Hiscæ adjumentis parati hoc primum sibi proposuerunt philosophi Saraceni, *Corani* tenacissimi custodes, quam legem a Deo datam Muhammedi suo fuisse, Muhammedani omnes per summam insaniam profitebantur, [5] ut religionem suam, popularibus ineptiis scatentem,

Lo-

[1] *Hottingerus ibidem.*

[2] *Huetius de Claris Interpretib. L. II. p. 198.*

[3] *Confer. Hornius Hist. Philos. L. V. c. 10. Vives de Corrupt. Art. L. V. p. 170.*

[4] *Confer Bruckerum de Philosoph. Saracénica in Honaino, & Averroë, & pagin. m. 150.*

[5] *Pocockius Specim. Hist. Saracen. p. 220.*

Logicæ, & Metaphysicæ præfidiis emendarent. [1] Cumque *Coran* ipse, innumeris commentis macularetur; ut ea in meliores sensus detorquerent, tot subtilia excogitarunt Philosophi otiosi, ut explicari vix possint.

Hinc facile judicari potest, quam parum ipsi profecerint in Philosophia. Principio in Aristotele operam suam consumserunt: & præsertim excoluerunt Logicam, & Metaphysicam, quæ, quod notionibus generalibus contineretur, aptior esse videbatur ad inlustrandam & defendendam domesticam & ineptissimam religionem: idque ope abstractionum, distinctionum, generalium verborum, quæ nihil omnino significabant: item entium quorundam, quæ non nisi in eorum cerebro existebant. Quo tantum abest ut Aristotelem emendarint, ut errores omnes Aristotelis Metaphysico-Theologicos suos fecerint, & novis commentis ampliaverint.

Idem in reliquis disciplinis fecerunt, quas ad notions revocarunt generales. Itaque eorum *Physica* nihil aliud erat nisi mera verba. De *historia Naturæ* tantum delibabant, quantum ad Medicinam faciendam necessarium existimabant: quod certe fuit exiguum. In *re Herbaria* explicanda multi fuere. Verum tametsi Dioscoridem doctum hominem explicandum sibi sumerent, cum eum nec commode intelligerent, nec experimentis captis inlustrarent; tot errores admiserunt, tot nomina miscuerunt, tot ineptias conscripserunt, ut enumerari vix possint. [2]

In

[1] „ *Cæsus Doctorum Basoræ subsistentium dixit: Religionem pollutam esse, & mixtam erroribus, nec abluï, aut mundari posse nisi Philosophiæ ope: asserentes, ubi conjuncta fuerit philosophia Græcica, & religio Arabica, tum demum consecuturam perfectionem.* Abulfarajus Dyn. IX. p. 218.

[2] *Freindius Hist. Medic. P. II. p. 14.*

In *Medicina* nihil ultra Galenum, & Hippocratem excogitari posse constanter adfirmabant. Bene factum si hos duos recte intelligerent, & sequerentur. Verum cum eos obtorto collo ad physiologiam Peripateticam contorquere conarentur, fieri non potuit, quin ineptias multas fabulati fuerint: verbaque mera pro exquisitis ratiocinationibus, ac inventis obtruserint, quo ipso *Medicinam* contaminarunt: [1]

Tolerabiliores mihi videntur, qui *Ethicam* Aristotelis sunt interpretati. Illi vero qui *Metaphysicam* cum *Ethica* copularunt, & ex recentiorum Aristotelicorum, seu Alexandrinorum, ut Porphyrii, Themistii, aliorumque commentariis Aristotelem exposuerunt; confusam & informem lucubrationem ediderunt: nec id solum, sed etiam in quibusdam vix a fanaticismo liberantur.

In ipsis etiam disciplinis *Mathematicis*, in quibus eorum prædicatur industria, infeliciter versatos fuisse, ex interpretationibus Arabicis Euclidis, Theodosii, Ptolemæi manifestum fit. In quibus, ut monent viri docti, perspicuitas & ordo, qui in celeberrimis *Mathematicis* laudatur, omnino desideratur. [2] Nam *Astrologiam*, cujus reconditam eruditionem adsectabant, *Philosophiæ* nomine quis dignetur? *Chemiam* vero leviter adtigerunt.

Neget hæc oportet, qui numquam *Arabum* scripta volutavit. Legat, qui rem penitus cognoscere cupit, vel libros [3] summi inter Arabos Philosophi, ac Jurisperiti, *Averroesii*, qui sæculi XIII. initio extinctus est; & plane intel-

[1] Confer. Freindius, l. c. p. 15.

[2] Idem l. c. p. 11. 12. seqq.

[3] Scripsit *Logicam*, *Physicam*, *Metaphysicam*, *Ethicam*, *Astronomiam*, *Rhetoricam*, *Musicam*: quæ omnia recenset Nicolaus Antonius Biblioth. Hisp. Vet. Tom. II. p. 240. seqq.

intelliget, infano eum amore Aristotelis verba exosculatum esse: [1] immo ipsius errores de æternitate mundi, de mortalitate animæ, cetera, quæ Islamiticæ legi seu *Corano* adversantur, sua fecisse.

Nihil ergo in Philosophia debemus *Arabibus*: qui nihil præter Aristotelis sententias nobis reliquerunt: nisi quod Philosophum difficillimi intellectus, & qui non nisi a viris recondita eruditione perpolitus intelligi potest, suis commentis contaminarunt. Laudandi hoc solo nomine, quod in tanta litterarum oblivione, Philosophiæ, Mathematicæ, & Medicinæ omni animo dederunt operam. Dolendum tamen, tanta ingenia, ut illa erant *Avenpace*, *Al-Gazellii*, *Averroesi*, *Avenzoar*, *Essachallii*, *Avicennæ*, *Al-Rafi*, alia, [2] in tam futiles & ineptas sententias incidisse. Qui si nostro ævo lucem vidissent, & alia methodo, ac doctrina essent imbuti, fortasse non minus adjumentum Philosophiæ, & Mathematicæ adferrent, quam nostra, & parentum memoria præstitit *Galilæus*, *Borellus*, *Malebranchius*, *Gassendus*, *Cartesius*, *Newtonus*, *Leibnizius*, *Wolfius*, ceteri. Et hæc philosophandi ratio apud *Arabes* seu *Saracenos* non solum ad sæculum usque XI. sed etiam ad litterarum suarum extinctionem circiter medium XV. in honore fuit.

CA-

[1] „ *Aristotelis doctrina est summa veritas, quoniam*
 „ *ejus intellectus fuit finis humani intellectus: quare bene*
 „ *dicitur de illo, quod ipse fuit creatus & datus nobis a di-*
 „ *vina providentia, ut non ignoremus, possibilia sciri.*
Averroes Destructorii L. I. diff. 3.

[2] *Auctores, qui de singulis Philosophiæ partibus scri-*
pserunt, cum laude numerat Hottingerus Biblioth. Orient.
p. 219. Confer. Vives de Corrupt. Art. L. V. p. 167.

CAPUT XII.

*De Philosophia a seculo X. usque ad finem XV.
ubi de Scholastica.*

R Edeo ad *Christianos* Occidentis philosophos. Hi eandem philosophandi viam, quæ sæculo X. usitata erat, XI. retinuerunt, ut *trivium*, & *quadrivium* sedulo imbuerentur. Plerique eorum *Musicæ*, & *Logicæ* artis nomine prædicabantur, & id in præcipua laude ponebatur. [1]

Vergente vero sæculo XI. omnino *Dialectica* subtilitas in scholis regnabat, & cum *Theologia* novo consilio copulata est: quod turbarum exstitit causa. Hic *Scholasticæ philosophiæ* nativitas poni solet: quæ non dum plene polita, sed rudis adhuc se offert. Fidem mihi faciunt duumviri illi *Beyengarius*, & *Roscelinus*: quorum alter *Dialecticis* argutiis *Eucharistiæ* mysterium tollere conabatur: [2] alter *mysterium Trinitatis* iisdem armis aggressus est. [3] Quibuscum strenue pugnarunt *Lantfrancus*, qui ob *Dialecticæ* peritiam magnum sibi nomen fecerat, & instaurator litterarum nominabatur: [4] & *B. Anselmus*
Can-

[1] Consul. *Tribemium* de Script. Eccles. illius ævi, qui passim illis hanc laudem tribuit *Musicæ*, & *Dialecticæ*.

[2] *Leo Ostiensis* L. III. c. 33.

[3] Confer. *B. Anselmus* de *Trinit.* contr. *Roscelin.*

[4] „ *Litteratura perinsignis liberales artes, quæ jam*
„ *dudum forduerunt, a Latio in Gallias vocans acumine*
„ *suo expolivit . . . Scholas publicas ac Dialecticas pro-*
„ *fessus est . . . adeo ut ubique scholares, instatis buccis Dia-*
„ *lecticam ructarent, aliosque magnifice de se sentientes ini-*
tis

Cantuariensis, & ipse Dialecticus, & Metaphysicus percelebris, ut alios prætermittam.

Unus se offert *Hermannus Contractus* homo Germanus, artium Mathematicarum peritus, qui Aristotelis libros aliquot, & Arabum Latinos fecit, [1] & non nihil etiam de Physica delibavit. Sed hæc ceteris non probabantur, qui Aristotelem non legerant. Quod si aliquid Aristotelicum legere cupiebant, ad versiones *Dialecticæ Aristotelis*, & *Prædicabilium Porphyrii* confugiebant, quæ a *Boetio*, & *Victorino* factæ fuerant. Verum plerique omnes in sola dialectica *Stoica*, quæ Augustino tribuebatur, operam ponebant: quæ cum Sophistarum argutiis & laqueis Metaphysicas rationes adjungeret, inanibus quæstiunculis, quæ de nominibus potissimum erant, pabulum dedit luculentum, quibus tota Philosophia absolvebatur. Eorum scripta, quæ ad nos usque pervenerunt, quam vere id dicatur, aperte ostendunt: [2] præsertim disceptatio *Roscelini*, qui ex Prædicabilibus & Nominatum sectam, & errores suos deduxit.

Vehementius in idem studium incubuerunt XII. sæc. homines litterati, quorum qui doctiores esse adfectabant, operam dabant, ut in eadem Dialectica exercitatissimi prædicarentur: quod *Petri Abælardi* historia nos docet. [3] Id adeo invaluit, ut cum circiter medium sæculum aliqua exemplaria Aristotelicæ dialecticæ ex Arabico versa cir-

1

cum-

tis disputationibus in ruborem darent. *Guilelmus Malmesburiensis* de Gestis Angl. Pont. L. I. apud *Launojum*, de Schol. Celebr. c. 42. p. m. 137.

[1] *Trithemius* Script. Eccl. c. 321. & *Inlustr. Benedicti*. L. II. c. 84.

[2] Confer. *Launojus* l. c.

[3] *Abælardus* *Histor. Calamit. suar.* c. 3. Adde *Sariseberiens.* *Metalog.* L. II. c. 7.

cumferrentur, invenirentur plurimi, qui, iis repudiatis, in solo *Boethio* quiescerent. [1]

Innotuit autem medio XII. sæculo Occidentalibus Christianis *Aristotelis philosophia*, opera quorundam ex nostris, qui apud Saracenos eandem didicerant. Nam cum hi ad suos reverterentur, Peripateticæ gustum aliquem in Italia, Gallia, Hispania, & aliis in locis moverunt: item non nullos libros Physicos, & Mathematicos ex Arabico in Latinum converterunt. Hujusmodi fuere *Robertus Retinensis* [2] & *Adelardus*, [3] uterque Anglus, aliique. [4] Cumque fine XII. sæculi Parisiis appareret *metaphysica Aristotelis* Græco sermone, hæc Latine reddita in scholis tradi cœpit. [5] Nomine autem *Metaphysicæ naturalium rerum* libros ex Arabico translatos comprehendi, non injuria conjectant viri doctissimi. [6]

Ab

[1] „ Satis ergo mirari non possum, quid mentis habeant, qui hæc *Aristotelis* opera carpunt. Quidam librum hunc fere inutilem esse calumniantur. Alii detrahunt *Categoriis*. *Sarisberienensis* in *Metalogico* L. IV. c. 24. & paullo post eos *incusat*, qui, relicto *Aristotele*, in solo *Boethio* tempus & rem consumserunt, ut fere nihil sciant.

[2] *Balens* Centur. II. Ser. 80.

[3] *Ibid.* c. 11. 69. Confer. *Oudinus* de *Script. Eccles.* Tom. II. p. 1016.

[4] Confer. *Joannes Seldenus* in *Orig. Alexandr.*

[5] „ In diebus illis [c10ccix.] legebantur Parisiis libelli quidam de *Aristotele*, ut dicebantur, compositi, qui docebant *Metaphysicam*, delati de novo a *Constantinopoli*, & de Græco in Latinum translati. *Rigordus* apud *Launojum* de *Fortuna Aristotelis* c. 1. p. 127.

[6] *Launojus* l. c. *Natalis Alex.* *Hist. Eccl.* Tom. VIII. c. 3. art. 2.

Ab scholis Parisiensibus ad ceteras Aristotelis *dialectica*, & *metaphysica* transitum fecit. Excitavit eas in Germania Otto Episcopus Frisingensis, Conradi III. imperatoris frater uterinus, vir ut iis temporibus litteratissimus, qui Parisiis iisdem litteris operam dedisset. [1] Quod etiam in Anglia, & aliis regionibus doctores alii fecerunt.

Id ipsum sæculo XIII. confectum est non modo in Germania, verum etiam in Italia, *Friderici II.* imperatoris beneficio, qui scholas publicas utrobique vel erexit, vel instauravit. Ac princeps doctissimus, & doctorum hominum sautor magnificus, curavit, ut Aristotelis ex Arabico tantum; Galeni vero, aliorumque Medicorum, ac Astro-nomorum scripta ex Arabico, & Græco in Latinum versa publico bono paterent. [2] Et ipsi Itali philosophi Arabicam linguam didicerunt, ut Græcum philosophum, hujusque interpretes intelligerent: nam Græcum contextum rari viderant. [3] Etiam in Anglia eadem Aristotelis scripta Latine reddita, explicata fuere, & contra eos, qui repugnabant, defensa. [4]

Tot autem tamque acerbæ lites ex *dialecticæ*, & *metaphysicæ* Aristotelicæ introductione suscitæ sunt, omnino ut pacem non Philosophorum modo, sed etiam Theologorum turbaverint. Quæ cum ab iis narrari soleant, qui historiam Ecclesiasticam hujus ævi conscri-

I 2

bunt,

[1] „ *Philosophicorum & Aristotelicorum librorum*, „ *subtilitatem in topicis, analyticis, atque elencticis, fere* „ *primus nostris finibus apportavit: ait Radevicus ejus* „ *amanuensis, in Continuat. Hist. Frider. L. IV. c. 2.*

[2] *Petrus de Vineis L. III. Epist. 69. apud Bruckerum* „ *de Philos. Sæc. XII. p. m. 699.*

[3] *Josephus Scaliger. Epist. 362.*

[4] *Legatur Joannes Sarisberiensis Anglus scriptor XII.* „ *sæculi, qui in Metalogico Dialecticam Aristotelis extollit.*

bunt, [1] lectorem, qui plura cupit, ad eos remittimus. Unum breviter memorabimus, ex Dialectica, & Metaphysica nimia subtilitate plerosque errores, qui per id tempus Ecclesiam agitarunt, ortos esse: ut illi fuerunt *Abelardi* [2] *Arnaldi Brixienfis* [3] *Gilberti Porretani* [4] *Almarici* [5] *Davidis de Dinanto* [6] aliorumque: qui omnes vel ad Nominalium, vel ad Realium sectas, ut illis temporibus se habebant, revocantur.

Tantis ergo malis, quæ sæculo XIII. late serpebant, ut occurreret concilium Parisiense seu Senonense, anno cDCCVIII. habitum, non modo hujusmodi errores condemnavit, sed etiam Aristotelis libros comburi jussit: & decrevit, ut ne quis illius Physicam, & Metaphysicam legeret explicaretve. [7] Quod decretum paullo post synodus

[1] *Confer. Natal. Alex. ad Sæcul. XII. c. 3, art. 8.9.*

[2] *Ibid. & diss. VII. art. 5.*

[3] *B. Bernardus Epist. 105.*

[4] *Otto Frising. L. I. de Gestis Frider. Imp. c. 50. & seqq.* [5] *Gerfonius de Conc. Metaph. cum Log. P. IIII.*

[6] *Launojus de Fortuna Arist. in Academ. Parisiensi. c. I.*

[7] „ *In diebus illis legebantur Parisiis libelli quidam*
 „ *ab Aristotele, ut dicebantur, compositi, qui docebant*
 „ *Metaphysicam, delati de novo a Constantinopoli, & de*
 „ *Græco in Latinum translati. Qui quoniam non solum*
 „ *hæresi Almarici, sententiis subtilibus occasionem præbe-*
 „ *bant, immo & aliis nondum inventis præbere poterant;*
 „ *jussi sunt omnes comburi: & sub pœna excommunicationis*
 „ *cautum est, ne quis de cetero eos scribere, vel legere*
 „ *præsumeret, vel quocumque modo habere. Rigordus in*
 „ *Pitbæi XI. Scriptoris, p. 208. Confer. Natalis Alex. l. 6.*
 „ *qui putat etiam Physicam comprehendit.*

us Parisiensis III. præside Cardinali Corceone Pontificis legato confirmavit. [1]

At tantus Aristotelis amor Parisienses occuparat, totque homines nulla habita Pontificiæ prohibitionis ratione, in eo tempus consumebant; ut tandem Gregorius VIII. P. M. anno c1066xxx1. horum rogationibus commotus, Physicam, & Metaphysicam legi, concesserit, modo expurgarentur. [2] At anno hujus sæculi LXV. iterum utriusque lectione per legatum Clemens VIII. P. M. interdixit. [3] Verum hæ leges grassanti malo non occurrerunt. Nam per id tempus plerique omnes Parisienses Aristoteli operam dederunt: in vetitum semper, ut est humana condicio, voluntate nitente.

Cum autem Pontificis interdictum non nisi Parisiensium, & Gallorum causa latum esset, in quorum scholis tumultus excitabantur; [4] vel cito Parisiis obliuisset; tantasque radices egisset Aristotelis *philosophia* aliis

I 3

in

[1] „ *Libri Dialectici Aristotelis legantur: libri autem Aristotelis Metaphysici, & de Naturali philosophia, Summæque ex iis confectæ, doctrinaque Dinantii, & Almarici Hæreticorum, & Mauricii Hispani, u nemine discatur, legaturque. . . Apud Launojum l. c. c. IIII.*

[2] „ *Magistri artium libris illis Naturalibus, qui in Concilio Provinciali ex certa scientia prohibiti fuerint Parisiis, non utantur, quousque examinati fuerint, & ab omni errorum suspitione purgati. Bulla Gregor. VIII. apud Launojum. l. c.*

[3] „ *Quod legant libros Aristotelis de Dialectica tam veteri, quam de nova in scholis. Non legantur libri Aristotelis de Metaphysica, & Naturali philosophia, nec Summæ de iisdem: Apud Launojum l. c. c. 6.*

[4] *Heumannus in Actis Philosophicis Volum. I. p. 703.*

in locis, ut ab ea doctores se continere non possent; in ea explicanda operam plurimi viri docti posuerunt. In Germania *Albertus Magnus* Dominicanus, theologus Parisiensis; non modo Dialecticos, & Metaphysicos, sed etiam Physicos, & Ethicos Aristotelis libros scriptis illustravit. [1] Hic Parisiis, & Coloniae, & alibi tanta cum approbatione docuit, ut ad eum discipuli certatim convenirent, ut Peripateticorum mysteriis initiarentur. Vir, ut erat saeculum, litteratissimus, & in rebus Mechanicis valde exercitatus.

Paullo post *B. Thomas Aquinas*, Alberti discipulus, & ipse theologus Parisiensis, de licentia Pontificis, uti credere par est, Romae Aristotelem interpretatus est: [2] & in celebrioribus Italiae Academiis eandem docuit Philosophiam in magno cum plausu. Qui tametsi ætatis illius moribus serviret, sapientius ceteris philosophatus est. Vir ille quidem acerrimi ingenii, & vastissimæ lectionis; dignus profecto, qui in meliora tempora incideret. [3]

Ab

[1] *Exstant illius opera Tomis XXI. comprehensa. Lugduni 1621. Confer. de Alberto Tritemius de Script. Eccles.*

[2] ; Tunc frater Thomas rediit de Parisiis ex certis
 ,, de causis, & ad petitionem Urbani multa fecit, &
 ,, scripsit Ilo autem tempore frater Thomas tenens
 ,, studium Romae, quasi totam Philosophiam Aristotelis sive
 ,, Naturalem, sive Moralem composuit, & in scriptum
 ,, sive compendium redegit: sed præcipue Ethicam, &
 ,, Metaphysicam quodam singulari & novo modo tradendi.
 Ptolemæus Lucensis familiaris & discipulus Thomæ Hist.
 Eccles. apud Oudinum Tom. III. Script. Eccles. p. 259. seqq.

[3] *Exstant illius opera XVIII. Tomis in folio pluries edita: denuo Parisiis 1640. Quorum priores VI. Aristotelis interpretationem continent.*

Ab hoc tempore philosophia *Saraceno-Peripatetica* scholas pæne omnes Italiæ, Germaniæ, Angliæ occupavit: partim auctoritate *Friderici II.* imperatoris, qui eisdem aperte favebat: partim *Alberti*, & *Thomæ*, qui cum pietatis, & eruditionis nomine florent, effecerunt, ut *Peripatetica*, quam ipsi hoc nomine interpretabantur, ut malis, quæ ab eadem nascebantur, occurrerent; tamquam tantis viris probata *Philosophia* a sodalibus suis longe lateque diffunderetur. Quorum exemplo moti *Parisienses*, nulli amplius dubitarunt *Peripateticæ* operam dare. [1] Quos inter non defuere, qui eidem *Philosophiæ* magno animo repugnarunt. [2]

Ergo *Scholastica* philosophia, quæ vergente XI. sæculo nata, XII. confirmata erat, tandem XIII. exeunte maturitatem adepta est. Nam doctores studiose curarunt, ut non solum *Logica*, & *Metaphysica*, quæ jam antea in scholis explicabantur; sed etiam *Physica* disciplina secundum interpretationem Arabum, præsertim *Averroësi*, adolescentibus traderetur. Cunque Arabes *Physicam particularem* vix adtignissent, contenti generali, quæ ingenii *Metaphysica* subtilitate exercitatis arriserat; hinc eadem ratione disposita, & explicata *Naturalis philosophia*, nihil aliud quam *Logica*, & *Metaphysica* sub nomine *Peripateticæ* in scholis tradi cæpit: quod ipsi nomen peperit *Scholasticæ*.

At cum *Parisiis*, *Coloniam*, *Bononiam*, *Patavium*, aliasque scholas celeberrimas, cupidi litterarum undique confluerent; tam late *Aristotelicæ* studium propagatum est, ut totus orbis miraretur se factum esse *Aristotelicum*. His accedebat, *Religiosos viros* pæne solos *Philosophiæ*, & *Theologiæ* operam dare: nam *Laici* aut omnino litte-

[1] *Launojus* de Fort. *Arist.* p. 106.

[2] *De his in Theologiæ historia copiosus disputabimus.*

tas non curabant, aut Jurisprudentiæ studio, quod sæculo XII. natum erat, vacabant tantum. Quare cum fere nulli repugnarent, facili negotio tale studium propagatum est.

Hæc fuit sæculi XIII. exeuntis disciplina: in quo *Aristotelica* philosophia methodo Saracena exposita orbi Litterario innotuit. Ex quo plurimæ contentiones, quæ postea Philosophos exercuerunt, profectæ sunt: ut ex illius ævi lucubrationibus, quæ ad nos usque pervenerunt, perspicuum est.

Eandem viam institit sæculo XIII. *Joannes Duns* nominatus *Scotus*, [*] theologus Parisiensis, homo acuti ingenii, & ad Metaphysicam excolendam factus. Qui cum Aristotelis libros Logicos, Physicos, Metaphysicos interpretaretur, tot tamque subtiles disputationes excogitavit, ut acuminis laudem vel ipsis Arabibus eriperit: ac sectam de suo nomine condiderit.

Hiscæ auctoribus tota disputantium familia in contrarias partes agi cœpit, & quisque suum doctorem magna contentione sequebatur, ceteros repudiabat, & sectam aliquam de suo nomine exstare desiderabat. Et quoniam in hunc locum incidimus, pauca de *sectis* dicenda sunt, si prius de sectarum fontibus, id est de *Realibus*, & *Nominalibus*, aliqua exposuerimus.

Ediderat Porphyrius *introductionem in Aristotelis Logicam*, seu librum de *Prædicabilibus*, non ut se inmisceret disputationi de *Universalibus*, inter Platonicos, Ari-

[*] De patria Joannis Duns mira dissentio: alii *Scotum*, alii *Hibernum* faciunt. Probabilius videtur, fuisse Anglum Dunstonæ in Nortumbria natum. Confer. *Wartbo-uns* Append. ad Caveum Hist. Litter. p. 2.

Aristotelicos, Stoicos celeberrimæ; [1] sed ut juvenes ad logicam Aristotelis præpararet. Hæc ex versione Boethii, & Victorini exstabat. At recentiores, rerum exquisitarum ac subtilium cupidissimi, de *Universalibus* cœperunt contendere. Cumque veteres Græcos non legerent, miras ineptias fabulati sunt: & constanter dixere, *Universale* nec *ante rem*, ut dicebat Plato; nec *post rem*, ut Stoici; sed *in re esse*, & formas illas universales in materiam esse inmersas, cum Aristotele contendebant. Quod a sæculo VIII. usque ad XI. obtinuit.

Fine hujus sæculi *Roscolinus* Stoicorum dogma iterum suscitavit contendens, *Universale* nullam habere existentiam, sed esse nudum nomen, quo res quælibet denotaretur. Quod placitum per Abælardum discipulum propagavit. Qui Abælardus non tantum in nudis vocibus, sed etiam in enuntiationibus, quæ prædicari possunt, *Universale* posuit. Qui autem pro Aristotelis doctrina stabant, & defendebant, non solas voces, & conceptus esse *Universalia*, sed *Universalem* naturam re ipsa existere, vocabantur *Reales*: quorum inlustrius fuit nomen, & major duratio.

His accessere inennte sæculo XIII. veterani duo, qui strenue pro subtilitatibus pugnarunt. Horum alter *Guilelmus Occamus* Anglus, ut erat acuti ingenii; rerumque novarum, & contentionum præter modum studiosus, *Nominalium* sectam pæne sepultam excitavit, idque

[1] „ De Generibus, & Speciebus consistantne in re-
 „ rum natura, an in solis nudis animi notionibus posita
 „ sint; & si consistunt in rerum natura, num corpora sint,
 „ an incorporalia; & utrum separata sint, an in rebus
 „ sensibilibus consistant, & circa has; recusabo dicere,
 „ quia obscurissima est hujusmodi tractatio. Porphyrius
 Introd. §.2. p. 2.

idque tanta felicitate, ut ab eo tempore ad illius castra plerique transierint: ex quibus *Occamistarum* secta existit. [1] Cui *Reales* incredibili ardore repugnarunt.

Alter *Guilelmus Durandus a S. Porciano* philosophiæ Scholasticæ amplificandæ totus vacavit. Primum hic sequebatur Thomam Aquinatem, scriptorumque ejus defensor erat: postea vero reprehensor factus est. [2] Causa quæ fuerit, ignoratur: id certo scimus, *Durandum* in primis fuisse, qui novas sententias funderet, & libere philosophari conati sunt.

Ab hoc tempore nullus subtilitatum, contentionumque fuit modus. Non nulli se interponere, ut omnes in concordiam adducerent; sed nihil egerunt: immo vero cum ipsi suas sententias clare non exponerent, aliæ, ut fere fit, natæ sunt sectæ. Ex Nominalibus orti sunt *Conceptuales*. Reales pepererunt *Albertistas*, *Thomistas*, *Scotistas*. Sed hæc familiæ, quod modo explicandi potius, quam re, dissentirent, iterum hoc XIII. sæculo ad tres sectas revocatæ sunt, *Thomistas*, *Scotistas*, *Occamistas*. Illi ex B. Thomæ sententia in Logicis præsertim disputarunt: hi ex Scoti decretis: tamen alii alio modo. Quæ cum satis notæ sint, ea longa oratione prosequi proposito contentaneum non est.

Occamistæ vero, qui *Nominalium* sententiam jam languentem suscitaverunt, putabant, Universalium naturam in vocibus tantum consistere. Nec solum id magni animi contentione defenderunt, verum etiam Rationalem

[1] De vita Occami vide Wading. *Annal. Minor.* ad ann. 1322. De scriptis Politicis, & *Litterar. Tribem.* *Annal. Hirsaug.* Tom. II. p. 158.

[2] B. Antonin. *Summ. Hist.* t. 23. c. 11. §. 2. Confer. *Launojus peculiari de hoc argumento differt. inter illius opuscula.*

lem philosophiam omnem generalibus vocibus, ac ideis repleverunt. [1] Eorum quidam dixerunt, Universale non in nudis vocibus, sed in perceptionibus, seu conceptibus mentis consistere: qui hac de causa *Conceptuales* sunt appellati.

Hæc erant: personabant undique scholæ XIII. & sequenti sæculo *Realium*, & *Nominalium* contentionibus: nec nisi Metaphysicæ argutiæ in scholis audiebantur. Anglia [2] & Germania omnis facta erat contentiosa. Sed præsertim in Galliis, & academia Parisiensi hujusmodi altercationes identidem instaurabantur. Res eo processit, ut ad magistratum controversia Philosophica deferretur: & Ludovicus XI. rex Galliarum a nonnullis incitatus, anno MDCCCCLXXIII. edicto *Nominalibus* Gallia interdixerit: *Nominalium* libri Fisco addicti fuerint: Academici *Nominalium* doctrinam ejurare coacti: ceteri exterminati. [3] Commodum, si Ludovici interdictum dissentiones terminaret: sed vulnus refricando animos ad gravissimas & cruentas disceptationes iterum in Gallia revocavit. [4]

Jam *Nominales* ex Gallia fugientes, Angliam, & Germaniam novis contentionibus & dimicationibus compleverunt. Non jam fallacijs, sed convicijs; non syllogismis;

[1] Conferatur Summa Logicæ Occami edita Oxonii 8. anno 1675. [2] Antonius Wood. Antiquit. Oxoniens. ad ann. 1345.

[3] Edictum refert Naudæus in Addict. ad Histor. Ludovici XI. p. 205. Articuli vero, quos *Nominales Parisienses* obtulerunt Ludovico regi contra *Reales*, adfert Baluzius Miscellan. L. III. p. 531.

[4] Francisc. Patricius Discurs. Perip. Tom. I. c. 13. p. 170. Caussin. Jesuita de Eloq. Divin. & Hum. L. III. c. 34. p. 220.

mis, sed pugnis; non acie ingenii, sed gladii disputando contendebant: interdum etiam usque ad internecionem. [1] Quæ argumentandi ratio erat illa quidem & vehemens, & efficax: sed investigandæ veritati, & disciplinis excolendis parum idonea.

Ipsi Pontifices Maximi, qui hæc anim advertebant, non nihil de severitate legum remiserunt: atque anno MDCCCLXVI. Cardinales duo, potestate sibi ab Urbano V. Pont. Max. facta, ut Parisiensem academiam ad meliorem disciplinam revocarent, usum librorum etiam *Physicorum*, & *Metaphysicorum* Aristotelis singulis permiserunt: quibus centum post annis Cardinalis alter Pontificis legatus Ethicam adjunxit. De quibus erudite de more disputat Launojus. [2] Itaque philosophia *Saraceno-Peripatetica*, quæ in Anglia, & Germania, & Italia sedem posuerat, tandem Parisiis caput efferre cœpit, & de ceteris triumphavit.

Supereft ut de *Scholastica* pauca more nostro dicamus. Atque ex iis, quæ diximus, fit manifestum, *Scholasticam* philosophiam non uno eodemque tempore & natam, & confirmatam, ut ceteræ philosophorum sectæ, fuisse, sed per varios gradus ad suum fastigium per-

[1] „ Clamores primum ad ravim: hinc improbitas,
 „ fannæ, minæ, convicia, dum luctatur, & uterque alte-
 „ rum tentat prosternere. Consumtis verbis venit ad pu-
 „ gnos, ad veram luctam ex simulata. Quin etiam, quæ
 „ contingunt in palæstra, illic non desunt: colapbi,
 „ alapæ, conspuio, calus, morsus: etiam quæ jam
 „ supra leges palæstræ, fustes, ferrum, saucii multi, non-
 „ nunquam occisi. Ludov. Vivef. de Cauff. Corrupt. Art.
 L. I.

[2] De Fortuna Aristotelis in Scholis Parisiens. c. VIII.
 & x. quem legere est operæ pretium.

pervenisse. Tres hujus ætates Philosophi constituunt, quarum in singulis insignem mutationem fecit.

Nata ea fuit sine XI. sæculi: verum plurimum æta est XII. sub *Abelardo*, & *Lombardo* usque ad *Albertum*, & *Thomam* medio XIII. Hanc Scholasticæ adolescentiam dixeris: quo tempore non nisi de Dialectica, & Metaphysica sermo erat. Hac ætate inprimis Peripateticæ laude nominantur sæculo XI. *Fulbertus Carnotensis*, *Lantfrancus*, *Anselmus Laudunensis*, *Hildebertus Cenomacensis*, *Hermannus Contractus*, *B. Anselmus Cantuariensis*. Sæculo vero XII. *Guilelmus de Campellis*, *Petrus Abelardus*, *Gilbertus Porretanus*, *Petrus Lombardus*, *Robertus Pul-lus*, *Guilelmus de Conchis*, *Joannes Parvus* seu *Sarilberien-sis*, *Otto Frisingensis*. Sæculo demum XIII. *Alexander Halesus*, *Vincentius Bellovacensis*, alii.

Hinc altera ætas perducitur ad *Durandum* usque, qui circiter medium XIII. floruit: nam ea ætate Arabicæ physicæ, & metaphysicæ præsiidiis confirmata est, quam merito voces *virilem ætatem*. Ex iis, qui hac ætate floruerunt, prædicantur *Albertus Magnus*, *B. Thomas Aquinas*, *B. Bonaventura Cardinalis*, *Rogerus Baconus*, *Joannes XXI. Aegidius Columna*, *Joannes Duns Scotus*.

Tertia ætas a *Guilelmo Durando* a *S. Portiano*, sen a medio XIII. sæculo usque ad finem XV. decurrit: quo tempore obiit *Gabriel Biel* scholasticus *Tubingensis*. Hac ætate divisio scholarum evenit, & deterioris ætatis sensit incommoda: quæ ea de causa Scholasticæ philosophiæ senectus nuncupatur. [1] Innumeri hac ætate Scholastici exstitere, quorum celebriores sunt, prædictus *Guilelmus Durandus*, *Guilelmus Occam*, *Richardus Suissetus*, *Gualterus Burlæus*, *Petrus de Aliaco*, *Hermannus Wesselus*,
Ga-

[1] Confer. *Dupinus Biblioth. Script. Ecclesiast. ad sæculum XII. & seqq.*

Gabriel Biel, ceteri. Hucusque de ætatibus, nunc de natura ipsa.

1. Scholasticorum *Logica*, quæ erat mera ars Syllogistica, in syllogismorum argutiis, hoc est, in rebus levissimis ac fere inanibus concludendis tota erat: in eaque adfidue exercebantur, quo de rebus omnibus subtilius & efficacius disputarent. Idcirco toti fuere in eo, ut subtiles quæstiones excogitarent: de ceteris *Logicæ* partibus parum aut nihil adtulerunt. [1]

2. Similis huic erat *Physica*: quam non ex adfido usu seu experientia, & principiis firmis ac perspicuis ducebant; sed ex Aristotelis sententiis secundum Averroesii interpretationem. Cumque Averroesii *physica* generalibus vocibus; & obscuris contineretur, de principiis, causis, ceteris; hunc secuti Scholastici, plures notiones abstractas adinserunt, quibus phænomena explicarunt. Quare eorum *Physica* vix aut ne vix quidem differebat a *Metaphysica*. Et quamvis Albertus Magnus, & Rogerus Baconus [2] & Arnoldus de Villanova [3] sæculo XIII. & pauci alii, quod linguas Orientales nossent, & Experimentalem physicam delibassent, aliquid efficere videntur; tamen & ipsi aliquibus de causis impediti sunt: hoc nomine præsertim, quod propter *Chemiæ* peritiam in *Magiæ* suspicionem inciderant. [4]

3. *Metaphysica* eorum ab Aristotelica penitus differebat. Nam Aristoteles in *Metaphysica* proposuit sibi, Veterum physicorum systemata evertere, vel emendare, idque Mathematicorum axiomatum adjumento. Quæ ingentem ve-

[1] Confer quæ disputabimus L. II.

[2] Confer. Wadingus Annal. Minor. ad ann. 1266.

[3] Oudinus de Scriptor. Eccles. Tom. III. p. 616.

[4] Confer. Naudæus Apolog. Magiæ accusator. p. 128.

veteris historiæ lectionem, & meditationem requirunt. At Scholastici hujus eruditionis expertes, cum vetustatis non haberent rationem, omnia ad notiones generales revocarunt: ea Aristoteli tribuentes, de quibus fortasse non cogitavit.

4. Jam *Ethica* in eo versabatur, ut Aristotelis libros de *Virtutibus*, & *Vitiis* explicaret. Proinde res omnes ad subtiles disputationes reduxerunt. Hæc ex quorundam Scholasticorum libris perspicue demonstrantur. Quos qui non legit, vix ea, quæ hucusque disputavimus, intelliget. Duos semper excipio, B. Bonaventuram, & præsertim B. Thomam Aquinatem, magnam hominem in disputando: qui & vitia sæculi sui penitus cognovit; & quantum fieri potuit, ne cum invidia disputaret, sapientissime declinavit. Quibus alios addere possum doctissimos & gravissimos Scholasticos, qui postremis sæculis non rectum usum, qui utilitatem non pœnitendam adfert disciplinis, sed ubusum Aristotelicæ philosophiæ plurimis verbis condemnarunt. Sed de his alio loco pluribus.

CAPUT XIII.

*De Philosophia XVI. Sæculi, ubi de germanis
Aristotelicis.*

Porro autem incredibile subtilitatum studium, quod per idem tempus dominabatur, hoc damni adtulit rei publicæ Litterariæ, ut litteræ omnes Græcæ, ac Latinæ penitus extinguerentur: propterea quod ad illam disputandi rationem accommodari non poterant. At sub initium sæculi XV. iterum disciplinæ Græcæ in Italia excoltæ sunt opera *Manuelis Chrysoloræ* Bizantini, qui fine XIII. sæculi in Italiam veniens, Græcas litteras Italicis gentibus instillavit. [1] Paul-

[1] Warthon. ad Cave p. 53.

Paulo post capta Constantinopoli a Mahometo II: imperatore Turcarum, quod anno 1519. evenit, literati homines, qui in ea erant, penitus dissipati fuere, & in Italiam concesserunt. Cumque Florentiæ *Medicea* familia [1] & Romæ *Nicolaus V. P. M.* [2] non modo illis darent receptum, sed etiam præmiis invitarent, ut libros Græcos, quos magna impensa undique comparabant, Latine transferrent; præsertim Aristotelem, & Platonem; litteratura omnis, & Græca philosophia iterum in Occidente in honore habita est.

Magna ergo ab eo tempore turba doctorum hominum exstitit in Italia: qui & veteres Philosophos Latine reddiderunt, & Græcam philosophiam explicarunt. Et quidem *Platonicam* sine XV. sæculi excoluere præter ceteros *Georgius Gemistus*, *Bessarion* cardinalis, *Marsilius Ficinus*, *Joannes Pici* *Mirandulæ* & *Concordiæ* princeps, ut ceteros præteream. [3] *Aristotelicam* ex ipsis Græcis fontibus duxerunt *Theodorus Gaza*, *Georgius Trapezuntius*, *Georgius Scholarius*, ceteri, quorum exstant in bibliothecis scripta. [4]

Sæ-

[1] *Varchius* Hist. Flor. *Angelus Polit.* Epist. L. IV. p. 133.

[2] *Egidius Cardinal.* *Viterbiensis* apud *Natal. Alex.* Hist. E. Sæc. XV. p. m. 13. Confer. *Bessarion* *Cardin.* Præf. *Verf. Metaph. Arist.*

[3] *Hi Philosophi non meram Platonis philosophiam, sed Recentiorum Platoniorum propagarunt. Nam tametsi Platonem legerent, eum interpretati sunt ex sententia Procli, Porphyrii, Jamblici, aliorum, quos etiam Latinitate donarunt: ut ex scriptis eorum, præsertim Pici, cognoscitur, qui Pythagorico-Platonicam præferunt.*

[4] *De horum, quos nominavimus; scriptis consule Fabricium Biblioth. Græca, ceteros.*

Sæculum autem XVI. omnino in Philosophia maximam mutationem vidit. Nam cum Scholastica philosophia, quæ per id tempus regnabat, tot hujus & ineptiis scripta sua inferciret, ut ferri vix posset; de adhibendo remedio cogitarunt homines eruditi. Quod latum campum apernit emendandæ Philosophiæ.

At cum tanta esset Aristotelis æstimatio, quantum oratione persequi non possumus; existimantur Scholastici doctiores nihil se melius facere posse, quam si Philosophiam non ex aliorum disciplina, & lutulentis rivulis Scholasticorum vulgariam, sed ex purissimis Aristotelis fontibus haurirent. Magna itaque animi contentione id hoc sæculo præstitit in Italia *Petrus Pomponatius*, &, qui ex hujus disciplina prodierunt, *Simon Portius*, *Lazarus Bonamicus*, alii: item *Marcus Antonius Majoragius*, *Petrus Victorius*, *Jacobus Zabarella*, *Piccolomineus uterque*, *Andreas Cefalpinus*, *Cæsar Cremoninus*, ceteri. In Hispania *Joannes Ginesius Sepulveda*, *Joannes Baptista Montorius*, *Franciscus Valesius*. In Belgio *Hubertus Gifanius*. In Galliis & alibi *Julius Pacius*, *Franciscus Vicomercatus*, ceteri: quorum opera in manibus sunt, eaque scriptores historiæ Litterariæ recensuerunt. [1] Immo quanto opere eadem disputandi ratio exulta fuerit in academiis Protestantium, præsertim *Philippi Melanchthonis* opera, vulgatum est. [2]

K

Nec

[1] Confer. *Antonius Augustinus Bibliotheca Hispanica, Imperialis Museum Italicum*, *Jovius Elogia*, *Teiffnerius Elogia*, alii.

[2] *Herm. ab Elfvich De Varia fortuna Aristotelis in Academiis Protestantium præfixa Libro Launoji de eodem arg.*

Nec modo apud Protestantes, sed etiam *Arminianos* [1] & *Socinianos* [2] inveteravit. [3]

Verum cum tales Philosophi Aristotelem non libero judicio, ut gravissimi Scholastici fecerant, sed impetu cæco sequerentur, ejus errores admiserunt, doctrinæ Catholicæ repugnantes: ut *Pomponatius* [4] *Andreas Cefalpinus* [5] *Cæsar Cremoninus* [6] alii. Quod etiamsi Aristotelis studium non delevit, tamen non nihil diminuit.

Ipsi Scholastici graviore ab novis Peripateticis irrisi, næves illos vulgatos agnoverunt, & condemnarunt. Quod præter ceteros fecerunt post medium sæculum *Melchior*

[1] Confer. *Vossius de Sectis Philos.* c. xvii.

[2] Confer. *Særdius Biblioth. Antitrinitar.* p. 150.

[3] Plurimi Hæretici XVI. & sequenti sæculo in illustrando Aristotele vehementer laborarunt, ut ostendit *Morbofus Polyhistor.* Litterar. Tom. II. L. 2. Quod eorum causa monemus, qui pro certo affirmant, Aristotelis Logicam ceterasque Philosophiæ partes a Novatoribus, qui duobus his sæculis scripserunt, esse rejectam.

[4] *Pomponatius*, aliique Peripatetici utramque Aristotelis sententiam [eas *Alexander Aphrodisæus*, & *Averroes*. amplexati fuerant] defendebant, nimirum: Animam humanam [intellectum nempe patientem Aristotelis] esse formam hominis, sed esse mortalem: 2. Animam intellectivam [intellectum agentem] esse immortalem, sed unam in cunctis hominibus. Hæ sententiæ damnatæ fuere in *Lateranensi V.* sub *Leone X.* anno 1513. Post hæc *Contarenus Cardinalis*, & *Augustinus Niphus*, aliique *Pomponatium* scriptis refutarunt. Confer. *Labbeus ad Concilium Lateranense V.*

[5] *Morbofus Polyhist.* Tom. II. L. I. c. 2.

[6] *Reimannus Hist. Atheismi.* S. III. c. 4,

ebior Canus Dominicanus [1] & *Joannes Maldonatus* Jesuita, [2] viri doctissimi & ornatissimi: qui auctores fuere ceteris, ut subtiles & inanes disputationes rejicerent, & bonam Scholasticam, quæ plurimum utilitatis adfert, amplexarentur.

Hæc dum Aristotelici meditabantur, *Petrus Ramus*, Gallus omnino a scholis Aristotelis dialecticam, & physicam ejicere tentavit. Fuit is litteris Græcis, & Latinis, ac disciplinis Mathematicis egregie eruditus: qui cum diuturna Veterum lectione intelligeret, Aristotelicam logicam ad Eloquentiam, & usum vitæ non esse accommodatam, [3] aliam disputandi artem tradere constituit. Primum igitur homo triginta annos natus, Aristotelis vitia notavit, libro inscripto *Aristotelicæ Animadversiones*. Deinde suam ipse artem divulgavit, in libro inscripto *Institutiones Dialecticæ*.

Quam male Parisienses, qui in *Organo* Aristotelis consenuerant, hæc habuerit censura, credi vix potest. Ad prætoris tribunal tamquam reus majestatis *Ramus* traditur anno MDLXXXXIII. instituuntur publicæ disputationes coram judicibus: tota Academia rixis & contentionibus personabat. Existimares de summa rei Gallicanæ agi: at nihil aliud in disputatione versabatur, quam Dialecticæ definitio, & partitio, & hujus farinæ alia. Stabant pro *Ramo* judices non nulli: sed alii tam illi erant infensi, omnino ut potentia, & audaciæ *Ramus* cedere coge-

K 2

re-

[1] De Locis Theologicis L. VIII. c. 1. & L. VIII. c. 7.

[2] In Oratione de Reformanda Theologia apud Lanoujum de Fortuna Aristotelis p. m. 164. Viriusque verborum dabimus Parte II. L. I. c. 9.

[3] Legatur ipse *Ramus* L. III. Animadvers. p. m. 136.

retur . [1] Et quamvis Caroli Cardinalis Lotharingici favore professoris regii titulo postea fuerit decoratus , tam alie Aristotelicorum animis vulnus erat infixum , ut eum vix reliquo vitæ tempore quiescere permiserint . Tandem in Parisiensem civili bello anno MDCLXXI . a discipulis Carpenterii adversarii sui occisus est . Qui etiam crudeliter cadaver miseri Philosophi exceperunt , per plateas raptarunt , & indignis modis tractatum in Sequanam abjecerunt . [2]

Rami autem morte non omnino extincta sunt illius dogmatum studia . Nam cum permoti doctrinæ fama ad eum plurimi accederent adolescentes Galli , Germani , Britanni ; hi in patrios lares regressi Rameam logicam publice docuerunt . Hujusmodi fuere in Germania *Thomas Freigius* , & *Franciscus Fabricius* . [3] Immo vero eandem inlustrarunt , & adversus obtrectatores defenderunt *Beurbusius* , *Scribonius* , *Pfaffradus* , *Treutlerus* , alii . Ut etiam apud Helvetios Bernæ , Lausannæque usque ad finem superioris sæculi publica auctoritate Rami doctrina explicaretur . Nec id solum , sed etiam in Dania , Batavia , Anglia , Scotia , Gallia [4] publice Rami philosophia , quamvis a plurimis confutata , habuit sectatores . [5]

Fuere etiam qui tentarent , Aristotelis Dialecticam
a Me-

[1] *Historiam Rami calamitatum fuse enarrat testis oculatus Talaus theologus Parisiens.* in Dedicat. Academiæ ad Carolum Cardinal. Lotharingicum . Confer. *Launojus* de Fort. Arist. c. XIII.

[2] *Tbuanus* Hist. ad ann. 1572.

[3] *Teissier.* Elog. Tom. II. p. 468.

[4] *Joann. Cypriani* Progr. de Fatis Philof. Rameæ in Academ. Gall. in *Suppl. Biblioth. Phil. Struvianæ* .

[5] *Reimmannus* Calend. Critic. Hist. Logic. p. 52. & *Walchius* Hist. Crit. Logic. *Ramistas plures percensent* .

a Melanchthone expositam cum Ramea conjungere, ut *Frisius*, *Bilfenius*, *Libavius*, *Buscherus*, *Goclenius*, ceteri. Irrito tamen conatu, qui proinde hoc nomine notantur ab iis, quibus hujusmodi *syncretismus* non probabatur. [1]

Feliciori fidere sine hujus sæculi in Stagiritam inventus est *Franciscus Patricius* Illyricus, qui & Ferrariæ, & Romæ magna cum omnium approbatione docuit: homo vastissimæ lectionis, & limati judicii, ac in Veteri philosophia insigniter eruditus. [2] Hic in libro *Discussionum Peripateticarum* [3] Aristotelicæ philosophiæ historiam fuse ac crudite exponens, errores Aristotelis non modo Logicos, quod fecerat Ramus, sed etiam Physicos plane demonstravit: atque diligenter indicavit, quidnam ab aliis Philosophis acceperit Aristoteles, & pro suis vendidaverit. Deinde in suo *Aristotele Exoterico*, xxxxiij. capita perceret, in quibus Plato cum Catholica doctrina consentit, Aristoteles vero ab ea dissentit. [4]

Tanto autem in Platonem amore, tantoque in Stagiritam odio *Patricius* ferebatur, ut cum *Novam de Universis Philosophiam* [omni ex parte erat Platonico-Alexandrina] ederet [5] & Gregorio XIII. P. M. inscriberet, Pontificem cohortatus sit, ut Aristotelicam veluti inpiam prosciberet, & illi substitueret Platoniam disciplinam.

K 3

Patri-

[1] *Bruckerus* de Reform. Phil. Ration. p. m. 583. seqq.

[2] Confer. *Janus Nic. Erythraeus* Pinacothec. L. I. p. 203.

[3] *Exstant illius opera edita Basileæ*, 1581. fol.

[4] *Ea adducit Launojus de Fortuna Arist. c. xliii. qui ab iis, qui Patricium non norunt, consuli potest:*

[5] *Ferrariæ an. 1591. iterum Venetiis 1593. Confer. Sorellus de Perfectione Hominis pag. 517.*

Patricii æqualis *Guillelmus Postellus* Justinii Martyris *Everfonem Dogmatum Aristotelicorum*, Latine convertit, ac eidem Cardinali Lotharingico dicavit: in cujus præfatione tam acriter Stagiritam reprehendit, nihil ut Patricio concedat.

Alia via in Aristotelem investus est hoc sæculo *Franciscus Sanchezius* homo Lusitanus Bracarenfis, qui in Gallia, & Italia Philosophia, Medicina, ac Mathematica mirifice eruditus, Montispeffulani, & Tolosæ summo cum plausu docuit. Hic tametsi Peripateticorum dogmata peteret, ut ostendit notans Porphyrii, & aliorum errores in Dialectica; [1] tamen ne invidiam subiret, aut crimen, Dogmaticam philosophiam omnem tamquam ineptam fugillavit, libro quem inscripsit, *De multum nobili, & prima universali scientia, quod nihil scitur*. [2] In quo efficere conatur, incerta esse omnia, quæ de scientiis traduntur. Idcirco Scepticorum recentiorum parens habetur. Cui sæculo XVII. morem gesserunt *Petrus Bælius*, vir damnatæ memoriæ, *Huetius*, aliique Sceptici.

Sed nemo majorem cladem adtulit Aristotelicæ philosophiæ, quam *Bernardinus Telesius* Confeatinus in Neapolitano regno, homo veteris litteraturæ, & Mathematicarum disciplinarum callentissimus. [3] Qui cum Aristotelis physicam expenderet, & inutilem esse ad naturæ mysteria rimanda penitus cognosceret; Parmenidis
phy-

[1] *Nicol. Anton. Biblioth. Hispanic.*

[2] *Editus Lugduni an. 1581. & alibi. Confer. Nic. Antonius l. c.*

[3] *Vitam Telesii scribunt Joannes Imperialis in Museo Hist. p. 78. Joannes Amato in Pantapolog. Calabria Neap. 1715. Lotterus Vita Telesii Lips. 33. 174. & alii vci Litter. Scriptores.*

physicam instauravit, editis libris *de Rerum Natura*. [1]
 Qui tanto plausu excepti fuere a Neapolitanis, ut eorum
 precibus cogeretur Neapolim concedere, ad novam Philo-
 sophiam tradendam. Hac philosophandi ratione capti
 Neapolitani homines, ii præsertim qui doctrina excelle-
 bant; physicæ Experimentalis studium mutuis laboribus
 excoluerunt. Quæ merito suo prima *Academia Physica*
 nuncupatur. [2]

Quamquam vero *Telesii* systema aliquibus displicue-
 rit, qui in eo aliquid reprehenderunt; tamen sectatores
 non nullos invenit: [3] & excitavit Physicorum indu-
 striam, ut liberius, id est, accuratius philosopharentur:
 nec in rimandis naturis rerum Dialecticis præsiidiis, sed
 experimentis captis uterentur.

Telesii institutum secutus est hujus æqualis *Thomas*
Campanella Dominicanus Calaber, vir egregie doctus,
 & Mathematicis studiis contritus. Hic Aristotelis flagitia
 confutavit: novamque Philosophiam partim ex *Telesii*
 placitis, partim ab experientia, & anticipatione deductam
 vulgavit: [4] quo factò Liberam philosophiam inducere
 conatus est: [5] quod ipsi maximos bellorum tumultus
 in omnem vitam suscitavit. Felicior sane in aliorum vitiis
 notandis, quam in propriis dogmatibus confirmandis;
 nec omnino ab enthusiatimo liberandus.

K 4

Post

[1] *Romæ ann. 1565.* [2] *Gimma* Idea Hist. Litter. Ital.
 T. 1. l. c. 38. [3] *Campanella* *Dominic.* *Telesium* defendit contra
Jac. Martam. [4] *Edidit* Philosophiam sensibus demonstra-
 tam: ubi errores Aristotelis, & adsecularum ex propriis dictis,
 & naturæ decretis, convincuntur. Neapoli 1691. 4. item *De*
Gentilismo non retinendo, ubi etiam *Aristotelicos* notat.
Alia opera Physica, Moralia, Metaphysica vide apud
Eckard. in Biblioth. *Dominic.*

[5] *Confer.* illius liber de *Recta* ratione studendi. p. 328.

Post hos *Jordanus Brunus* Nolanus de reformandâ Philosophia cogitavit. Vir fuit in *Physicis*, & *Mathematicis* versatus: qui multum in his vidit ex vero, & lucem *Cartesio*, & aliis prætulit. [1] At monstri ingenii, & ultra modum luxuriantis: qui *Pythagorismo* suo occupatus, ad nova, paradoxa, falsa, inopia, & vix intelligibilia propendebat. Quo nomine pœnas dedit temeritatis suæ, uisulatus *Romæ* ob impietatem anno 1610. [2] Ut interim *Cardanum*, & aliôs prætermittam, qui ad emendationem *Philosophiæ* non nihil operæ contulerunt.

Etiam *Criticæ* artis studium, quod hoc sæculo invaluit, & late propagatum est, homines impulit, ut *Veterum* lucubrationes scrutarentur, emendarent, vulgarent: & his præsidii *Græcæ* philosophiæ sectas aliquas ab oblivione excitarent. Hinc cadente hoc sæculo *Justus Lipsius* Belga, *Criticus*, & *Philologus* præstantissimus, *Physiologiam*, & *Ethicam Stoicam* adornavit: [3] quod magnam ipsi peperit laudem.

Fuere etiam non nulli, qui cum sibi persuaderent, nec ex ullo philosopho *Græco*, nec ex ratione veram de rebus *Physicis*, & *Moralibus* sententiam duci posse; ad libros *Mosis* confugerunt, & ex his novum *Philosophiæ* systema conglutinarunt sæculo *XVI.* sed præsertim sequente: atque *Philosophiam Mosaicam*, & *Christianam* ediderunt. Hos in duas classes *Historici* dispertiunt. [4] *Quidam* Sacros codices ad verbum secuti, ex iis sy-

ste-

[1] Confer. *Huet.* in *Censur. Phil. Cartes.* c. 8.

[2] Confer. *Niceron.* *Memor. Litter.*

[3] *Manuductio ad Phil. Stoicam*, & *Dissert. de Physiolog. Stoica: quæ in ejus operibus existant.*

[4] *Bruckerus* in *Hist. Philos. Tom. IIII.* de *Philosoph. Mosaica* p. 610. seqq.

stema suum duxerunt: ut *Lambertus Danæus* [1] *Alstedius* [2] *Pfeiferus* [3] *Aflachus* [4] *Dickinsonus*, *Burnetus* [5] *J. Annos* *Comenius* [6] *Crellius* [7] *Scyibanus* [8] *Alberti* [9] ceteri Hæretici, quorum prostant scripta. [10] Hi tamen tales hypotheses induxerunt, quæ omnino percipi nequeunt: rationis, & divinæ locutionis fines non cognoverunt, sed mutarunt quadrata rotundis.

Alii scripturæ Sacræ historiam non ad verbum, sed ad allegoriam trahentes, aliud Philosophiæ systema excogitarunt. Itaque prætermissa omni ratiocinatione, in solo intellectu passivo, & centro animæ, uti vocant, divinam inlucinationem perquirebant: adfirmantes, se hac via plurimam cognitionem esse adsecutos. Addebant tamen, interiorem cognitionem rerum Physicarum seu naturam rerum ignis præsidio esse explorandam: vi cujus & metalla mutari in alia, & exquisita remedia comparari poterant, quæ vitam ultra modum prolongarent. [11] Hæc illi.

In hunc censum referuntur *Theophrastus Paracelsus*, hujusque discipuli *Oporinus*, *Dorneus*, *Sperbius*, *Weigelius*, *Fludus*,

[1] Edidit Physicam, Ethicam, & Politicam Christianam. [2] Triumphus Biblicus, seu Encyclopedia Biblica: in qua eos per censet, qui de hoc argumento scripserunt. [3] Panosophia Mosaica. [4] Physica, & Ethica Christiana. [5] De Originibus Mundi ex Mose egerunt.

[6] Physica Divina. [7] Ethica Christiana.

[8] Politicus Christianus. [9] Compend. Juris Natur. Orthod. Theolog. conforme. 1676.

[10] *Struvius* Biblioth. Phil. c. 6, & 7. eos enumerat, qui scripserunt Ethicas, & Politicas Christianas.

[11] Horum placita refert inter alios *Bruckerus* Hist. Phil. Tom. IV. p. m. 747. seq.

us, Boehmius, Helmontius uterque, & alii XVI. & sequenti sæculo: [1] qui ab illa interna illuminatione *Theosophici* appellantur. Viri fanatici omnes & enthusiastæ, indigni quibus Philosophi nomen tribuatur. Unum illis mirifice profuit, *Chemiæ peritia*, cujus ope plurimos vel rudes, vel semidoctos egregie deceperunt. Verum & ipsi mature desierunt: postea quam inclinante ad finem sæculo XVII. *Philosophia* omnis verbosa & caliginosa prudentiori, & clariori *Philosophiæ* locum dedit.

CAPUT XIII.

De Philosophia sæculi XVII. & XVIII. seu de emendatione Philosophiæ.

Rebus ad emendationem *Philosophiæ* omnino inclinantibus, tandem XVII. sæculo negotium sæpe, & multo opere, sed frustra, tentatum, confectum est, Magna & præcipua laus erit hujus sæculi apud posteras gentes, quod in eo demum tanta lux *Philosophiæ* accesserit, quantam sæcula ante omnia non adtulerunt.

Id eo mirabilius haberi debet, quod tanta erat eo tempore *Aristotelis* existimatio, ut cum anno *MDCCXCI*. Regis mandato, & Senatusconsulto academia *Parisiensis* legibus temperaretur; lex hæc fuerit præcipua, ut singuli *Ari-*

[1] *Horum scripta, quos nominavimus, & aliorum habes apud Pfaßium Hist. Litter. Theolog. P. II. Colbergium Christian. Platonico-Hermet. P. I. Walchium Introd. in Hist. Controv. Theolog. P. I. & alios Litter. hist. scriptores.*

Aristotelis libri biennio exponerentur. [1] Res autem eo usque processit, ut cum anno 1600. homines non nulli in concione universam Aristotelis physicam confutassent, collegium Theologorum, & senatus Parisiensis, ab iis temeritatis pœnas exegerit. [2]

At conspirabant omnia ad Aristotelis atque adeo *Dogmaticæ* philosophiæ ruinam. Nec in tanta rerum perturbatione labenti Peripateticismo sustinendo paucorum hominum studium sufficere videbatur. Ipsimet Aristotelis libri, qui in scholis legebantur, causam dedere multis ut eum e throno dejicerent. Nam cum Veterum sententias, quas ipse in scriptis suis, præsertim *Metaphisicis*, & *Physicis* aliquibus percentet, cum Aristotelicis compararent; facillime cognoverunt, quænam ceteris esset anteponenda. *Classicum* autem belli *Philosophici* cecinere eodem tempore *Philosophi* quidam illustres: in Italia *Galilæus*, in Germania *Sennertus*, & *Keplerus*, in Anglia *Verulamius*, in Galliis *Bassonus*.

Duo autem præter cetera ad instaurationem Philosophiæ consentiebant: *Mathematicarum* disciplinarum, & *Medicinæ*, seu *physicæ Experimentalis* cultura. [3] Nam cum *Philosophi* non nulli interiori rerum *Mathematicarum* notitia exculti, ex hujus disciplinæ principiis phæ-

nome-

[1] *Primo anno interpretentur libros Aristotelis Logicos: secundo ejus Physicam manent, post meridiem Metaphysicam: ut vero Aristotelis disputationes adversus Veteres physicos, in quibus ingenii summa subtilitas elucet, accurate examinentur, rejectis inanibus quasiunculis, quas olim barbari invexerant, & ab humaniore politioreque sæculo explosas, asperi durique homines non ita pridem redintegrare sunt conati. Apud apud Launcjum l.c. c. xv. [2] ibid. c. xviii. [3] Confer. Pafchius Catalogus Invent. Novo-Antiquor.*

nomena quædam cælestia, & leges motus investigarent, sine labore intellexerunt, ex istis principiis naturæ scientiam derivari debere. Hujusmodi fuere præter eos, qui sæculo XVI. floruerant, [1] hoc sæculo *Keplerus* [2] *Galilæus* [3] *Borellus*, ceteri.

In aliam partem Medici tum Anatomici, tum Chemicæ, qui sese ignis, & cultri ope medicinam facere, plurimæque mysteria declarare posse sibi persuadebant, sensim intellexerunt, experientiæ ope plurimas rerum proprietates investigari posse & demonstrari. [4] Ad hanc classem referuntur *Sennertus* [5] *Digbæus* [6] *Harvæus* [7] *Pecquetus*, ceteri, qui vel in Anatomia [8] vel Experimentalis philosophia [9] illustranda laborarunt.

Hisce luminibus collustrati Philosophi inito sæculo XVII. plurima in Physica novare, & aperte pro Libera id est, Ecclésiastica philosophia pugnare ausi sunt. Memorantur cum laude in Anglia *Nathanael Carpentarius* [10] & *Gui*.

[1] *Nicolaus Copernicus* *Canonicus Warmiensis*, & *Tycho Braheus* scriptis *Astronomicis* notissimi. Confer. *Gassend.* in hor. vita.

[2] *Gassendus* in *Vita Tychonis* L.V.

[3] *Viviani* in *Vita Galilæi*, inserta *Fastib. Acad. Florent.*

[4] Confer. *Mangetus* in *Biblioth. Chemicâ Curiosa*. *Boerhaave* in *Histor. Chemicæ*.

[5] *Reimmannus* *Hist. Litter. Germ.* P. II. p. 450.

[6] *Woodius* in *Athen. Oxoniën.*

[7] *Heumannus* *Acta Philos.* Vol. II. p. 616.

[8] Confer. *Theodor. Janson. ab Ameloveen.* in *Inventis Novo-Antiquis* c. 24.

[9] *idem.* Confer. *Paschius* l. c.

[10] *Edidit.* *Philosophiam liberam*, in qua adversus hujus

& *Guilelmus Gilbertus* : [1] in Italia *Redemptus Baranzanus* : [2] quorum postremi duo , ut alios taceam , *Liberam philosophiam* augere , & illustrare cœperunt .

Sed omnium maxime *Liberam & Eclecticam philosophiam* perpolivit *Franciscus Baco* , Baro *Verulamius Vicecomes S. Albani Anglus* ; qui initio hujus sæculi & viam stravit ut in singulis disciplinis recte cogitaremus , [3] & scriptis suis ostendit , [4] quo modo in *Physica* , & ceteris philosophiæ partibus ratiocinandum : quo ipso magnum apud viros doctos nomen sibi fecit . [5]

Quamquam vero hæc omnia prospere cederent *Philosophis* , & plurimi in *Neotericorum castra* transfrent , tamen recentiori *Physicæ* fortiter repugnabat auctoritas *Aristotelis* , quam infirmare nec tutum erat , nec temere tentandum in tanta adversariorum potentia . Fuere tamen , qui inperterrito animo rem plenam laboris & invidiæ suscipere non recusarunt . Ac primum *Sebastianus Bassorus* ; vir eruditissimus , *Parisis errores Aristotelis* scripto exposuit .

jus temporis *Philosophos dogmata quædam nova* discutuntur .

[1] *Edidit Philosoph. novam de Mundo nostro sublunari . Etiam Phil. novam de corpor. Magnet. & magno magnete Tellure . Confer. Morbosus Polyh. Tom. II. p. 410.*

[2] *Edidit .l. de Novis opinionibus Physicæ, Lugd. 1619.*

[3] *Edidit librum de Augmentis scientiarum . Anno 1605. & post, Novum Organum seu Logicam , & alia quædam .*

[4] *In Novo Organo , & Historia ventorum &c. Sermonibus Ethicis , Politicis , Oeconomicis .*

[5] *Vide Doctorum de illo judicium apud Pope-Blountium Censura Cel. AA.*

suit. [1] Quo tam copiose illius errata confutavit, tantumque animi reliquis addidit, ut ab eo tempore Stagiritam profligare non recusarint Philosophi.

Paulo post *Petrus Gassendus* Gallus, Præpositus Diviniensis ecclesiæ, vir Græce, ac Latine doctus, veterisque Philosophiæ, & Mathematicæ callentissimus, cum publice Aristotelem Aquis Sextiis interpretaretur, & plurimum judicio valeret excussis & Philosophi libris, & eorum, qui eum refutarent, errata omnia Aristotelis penitus cognovit, & luculenter exposuit, & confutavit, editis libris *Exercitationum Paradoxicarum adversus Aristoteleos*.

[2] Qui tantam veteris eruditionis notitiam producit, tam acre judicium, & acumen, ut uno omnium consensu fuerit judicatum, plus damni Aristotelicæ philosophiæ adtulisse juvenem *xxiiii.* annos natum, quam sæcula ante omnia. [3] Post hæc philosophiam Democriti, & Epicuri incredibili eruditionis copia illustravit, ac ab impietatis fordibus liberavit: tum demum Philosophiam nova methodo, novisque inventis, ex Recentiori physica persequutione communicavit, adornavit, & perpulcrum doctrinæ systema edidit. [4] Nam tametsi *Sennertus*, *Verulamius*, *Baf-*
fo-

[1] *Hoc titulo: Philosophiæ Naturalis adversus Arist. L. XII.* in quibus abstrusa Veterum, Physiologia restauratur, & Aristotelis errores solidis rationibus refelluntur, *Genevæ 1621. fol. Atomos defendit Bassonus esse principia rerum naturalium: sed ex Anaxagora, Platone, Democrito quædam sumit, ex quibus suum systema componit. Democritum vero vacuum rejecit, & pro illo posuit spiritum mundi creatum. Quo ipso totum Democriti systema funditus perit.*

[2] *Prodiit Gratianopoli 1624. Tom. II.*

[3] *Pope-Blount. Censura, in Gassend.*

[4] *Exstant opera omnia Gassendi VI. Tomis fol. Lugduni 1658. & alibi.*

sonus, Atomisticum systema explicassent; unus Gassendus id pro dignitate perfecit & illustravit. [1] Obiit vir clarissimus anno MDCLV. ætatis LXIII. [2]

Eodem tempore *Renatus Cartesius* Gallus, primum miles, deinde longa peregrinatione litteraria eruditus, tandem Egmondum in Hollandiam concedens, ibi Philosophiæ emendationi totis viribus vacavit. Is itaque, rejecta scholarum doctrina, talem philosophandi viam excogitavit, in qua mens denudata præjudiciis educationis, & usus vitæ, propria meditatione ad veritatem perveniat. Edidit primo Logicam, seu *Dissertationes de Methodo rationis rectæ dirigendæ, & inquirendæ in scientiis veritatis*. [3] Deinde *Meditationes de Philosophia prima, Principia Philosophica*, & alia plurima Physica, & Mathematica. [4] Itaque de Physica, & Metaphysica copiose scripsit: Logicam tamen, & Ethicam tetigit potius, quam exposuit.

Hominis perspicuitas in dicendo, ac nexus systematis placuit initio plurimis in Batavia, ubi eam vulgaverat. Verum haud multo post tot homines in eum investiti sunt, tantaque animorum contentione disputationem cum Cartesio, hujusque, fautoribus, Renero, Regio, ceteris instituerunt quidam philosophi, & theologi Batavi duce & auctore Voetio, ut ne conjectura quidem adsequi possit.

Le-

[1] *Bruckerus* de Restauratione Philof. Democr. Epicureæ Tom. IV. p. 533.

[2] *Vitam Gassendi bene scripsit Sorbierius, auditor.*

[3] *Leyde 1636. 4. Gallice.*

[4] *Vitam, scripta, & facta Cartesii refert Bailletus in Vita Cartesii Lutetiæ 1691. 4. Gallice: Topelius in Vita & Philof. Cartesian. Norimberg. 1674. 12. & Histor. Litter. scriptores, ut Nicéron, Memor, Litter. T. XXXI. Morbofius, Stolius, ceteri.*

Legi hæc possunt apud Bailletum, qui celeberrimæ controversiæ historiam dilucide enarrat.

Illud prorsus mirabile Cartesio accidit, quod haud scio an alteri ab mille ante annis usuvenerit, ut juvenis Philosophi opiniones, eo vivente, in celeberrimis Academicis publice inlustrarentur cum voce, tum scripto: nec modo Ultrajecti, & Lugduni Batavorum, sed etiam in Gallia, in Anglia, in Svecia fautores plures invenerit. Obiit celeberrimus Philosophus Holmiæ, quo iverat ut Christianam Sveciæ reginam imbueret Philosophia, anno MDCLXXII. ætatis LIIII.

Ab his duobus *Cartesio*, & *Gassendo*, familiæ Philosophorum, quæ post fuere, ortæ sunt: tametsi alii alia addiderint, & mutaverint, nec magistrorum vestigia presso pede secuti sint. [1] Et quidem post obitum Cartesii tanta illius fuit æstimatio, tam late doctrina propagata est, ut undique scholas inundarit præsertim in Belgio, ubi acres dimicationes propter istam Philosophiam evenerunt.

Unum *Cartesio* repugnabat, quod Batavi quidam affirmabant, illi cum doctrina Catholica non cohærere. Verum alii editis scriptis efficere adorti sunt, *Cartesii* dogmata ad Catholicam & veram religionem sine negotio revocari posse. [2]

Sic magnis animorum motibus ad finem usque sæculi prædicti Cartesianæ philosophia prolata est, accusantibus aliis, aliis defendentibus: idque tanta contentione, quanta nulla umquam disputatio litteraria instituta fuit. In Germania

[1] Pauci Cartesianam in omnibus secuti sunt. Cartesianæ philosophiæ epitomam exhibet Petrus Sylvanus Regisus. Idem de Gassendo dici debet, cujus discipuli quædam addiderunt, & mutarunt. Sed de his iterum Libro III. c. 4. disputabimus.

[2] Confer. Pfaffius Hist. Litterar. Theolog. P. II. p. 292.

nia [1] Britannia [2] Gallia [3] eadem fortuna *Cartesius* usus est: in quibus tametsi undique concuteretur, tamen evelli omnino & extirpari non potuit.

Sed præsertim in Galliis hominis Philosophia egit radices. Nam præter viros plurimos honoribus, & eruditione florentes, *Patres Congregationis Oratorii*, & *Portus Regij familia*, ut *Paschalis*, *Nicolius*, *Arnaldus*, ceteri, *Cartesio* palam patrocinati sunt. At cum *Portus Regij sodalitiū* *Jansenii* nomine male audiret, magnam invidiam *Cartesiana* philosophia sibi confiavit. Heterodoxiæ omnes *Cartesiani* accusati: quasi vero *Jansenii* errata a *Cartesii* placitis orta essent, aut e contrario. Nec id solum, sed delata causa ad Regem ab iis, qui gratia apud eum valebant, lege sancitum est, ne in *Academiis Parisiensi*, *Andegavensi*, *Cadomensi*, ceteris *Cartesianismus* publice doceretur. [4] Quare qui *Cartesio* occulte favebant, ut plerique favebant, ad invidiam, atque adeo molestias fugiendas, sub *Gassendianorum* nomine latere voluerunt: qui meliori successu in Gallia philosophabantur.

Dum hæc in Galliis geruntur, *Experimentalis* philosophia caput erigere cœpit in Italia, & Gallia, & Germania, & Britannia, opera gravissimorum *Mathematicorum*, qui *Mechanicæ* auxilio plurima in re *Physica* invenerunt: & Societates constituerunt, in quibus naturæ scientia mutuis laboribus augetur.

L

Ac

[1] *Eos qui Cartesium impugnarunt enumerat Morhofius Polyhist. Tom. II.*

[2] *Scripsere contra Cartesium Cudworth. in System. Intellectual. & Parckerus in Disput. de Deo. Defendit eum Morus.*

[3] *Confer. Huettius Comment. de Rebus ad se pertinet. L. VI.*

[4] *Conf. Pellissonius in Epist. de Tolerantia T. IV. p. 16.*

Ac primum *Fridericus Cesus* Princeps S. Angeli, vir egregie doctus, & doctorum fautor munificus, anno 1609. in Urbe societatem instituit *Academiam Lynceorum* appellatam: [1] cujus institutum erat, Naturalibus disciplinis præsertim Mathematicis vacare, non neglectis Philologiæ ornamentis. Numerantur in his *Joannes Ekius*, *Anastafus de Filiis*, *Franciscus Stellutius*, alii: extra Urbem vero *Galilæus Galilei*, *Fabius Columna*, *Joannes Baptista Porta* Neapolitanus, qui Lynceorum coloniam Neapolim duxit, ceteri. Verum hæc *Academia Friderici* obitu pæne extincta est, nec ultra medium hujus sæculi protendi potuit. Princeps vel hoc nomine laudandus, quod cum ætate, & opibus floreret, iis non ad luxuriam fovendam, sed ad litterarum bonum, & ad Litteratorum præsidium usus est.

Plurimum Naturalem disciplinam juverunt *Lyncei*: nam præter scripta plurima de rebus Physicis, Medicis, Anatomicis, straverunt viam qua ad naturæ secreta pervenire possimus. Nam *Fridericus* in primis *microscopii* ope, cui nomen imposuit, secreta naturæ rimatus est. *Galilæus telescopio* plurima in cælis, astrisque detexit. *Porta sclopum pneumaticum* primus excogitavit: ex quo quanta vis aeris sit, manifestum fecit. Et sunt in manibus eorum scripta, ex quibus de *Lynceorum* studiis possumus judicare. [2]

Deinde Parisiis apud *Marinum Mersenum*, de Minimis S. Francisci de Paula, virum de litteratis hominibus opti-

[1] *Hujus Academiæ leges editæ sunt b. t. Præscriptiones Lynceæ Academiæ, curante Joanne Fabro Lynceo Bambergensi, Simpliçario Pontificio, Academiæ Cancellario, prælo subjectæ Interamnæ in Typographico Thomæ Guerrerii 1609.*

[2] *Lynceæ Academiæ historiam scripsit Joannes Bianchi Florentiæ 1744. præfixa Fabii Columnæ libro.*

optime meritum, convenerunt circiter annum c1610cx, viri talibus disciplinis contriti, ut Physicam, & Mathematicam amplificarent. Hujusmodi fuere *Hobbefius*, *Gaffendus*, *Cartefius*, *Blondellus*, *Robervalius*, uterque *Pafchalis*, & alii. Deinde apud Montmortium, & Thevenotum conciones habitæ sunt.

In Germania vero eædem societates conditæ fuerunt circiter annum c1610CLII. a *Laurentio Bauschio* Medico, Suinfurtenfi. [1] Sed etiam Florentiæ, ubi ab *Galilæi* temporibus vigeat Physico-Mechanicæ studium, *Leopoldus Medices* Florentiæ princeps excitavit aliam societatem, quæ *Academia del Cimento* nominatur, circiter annum c1610CLVII. [2] In Britannia eodem pæne tempore alia societas existit Oxonii, quæ naturæ scientiam explicaret.

Porro harum societatum lucubrationes tanto cum plausu exceptæ sunt a viris doctis, ut ipsi Reges, *Leopoldi Medicei* auctoritate moti, Societates ipsas confirmarint, dotarint, & curarint, ut omnibus munitæ præfidiis publico bono laborarent. Ac primum *Carolus II.* privatam Oxonii *academiam* Londinum venire jussit anno c1610CLX. & paullo post legibus confirmavit. [3] Deinde *Ludovicus XIII.* *Regiam Scientiarum Academiam* Parisiis condidit

L 2

an-

[1] *Edere cepit anno 1670.* *Miscellanea Curiosa*, seu *Acta Physico-Medica*.

[2] *Exstant Commentarii Academix del Cimento Italiane*, quos *Latine vertit Musschenbroeckius*, 1731. 4.

[3] *Spraat Hist. Societ. Reg. Londinensis*, *Genevæ 1667.* *Gallice.* *Hæc ab anno 1665. lucubrationes suas edidit hoc titulo: Acta Philosophica.*

anno cDCCCLVI. [1] Deinde *Leopoldus I.* imperator anno cDCCCLXXXVII. *Academiam Curiosorum Naturæ* imperatoria auctoritate firmavit. [2]

Ab hoc tempore omnino Philosophiæ facies in Europa mutata est. Nam talibus auxiliis muniti Philosophi nulli amplius dubitarunt, quæ sentiebant de Physica declarare, & pulcerrimam disciplinam experientiæ beneficio collocare in lumine suo. Et quamvis eorum plerique vel *Cartesii*, vel *Gassendi* doctrinam amplecterentur, in inlustranda tamen Physica naturæ observatione seu experientia usi sunt.

Floruit eodem tempore *Isaacus Newtonus*, nobilis Anglus Cantabrigiensis, qui plurimam lucem, & Physicæ, & Mathematicæ disciplinæ accendit. [3] Primus hic docuit Physicos non hypotheses, ut *Cartesius*, & *Gassendus*, pro fundamento ponere; sed ea tantum pro principiis adsumere, quæ diuturno usu seu experimentis captis explorata sunt. Hypotheses autem in Physica non recepit, nisi ut earum veritatem disputando investigemus.

Itaque mundi systematis explicationem ex theoria gravitatis deducit, ostendens gravissimis argumentis, gravitatem singulis corporibus inesse: terram, & solem, & corpora cælestia omnia se vicissim adtrahere: & particulas omnes materiæ hac virtute pollere, trahendi ad se alia corpora

[1] *Joan. Bapt. du Hamel.* Hist. Regiæ Academ. Scient. Paris. 1698. 4. Ab hoc tempore exierunt *Comment. Mathematic.*, & *Phys.* hujus Academ.

[2] *Hæc Academia ab anno 1670. edidit Ephemerides Physico-Medicas* *Academix Cæsareæ Naturæ Curiosorum.* *Hujus Hist. refert Mich. Bern. Valentini Giesæ* 1700. 4.

[3] *Vitam Newtoni scripsit Anonymus Londini.* 1728. 12. *Elogium habes apud Fontenellium, Academ. Scient. Paris. ab epistolis, Tom. III. Oper. Confer. Journal des Savans* 1734. Maii art. 6.

porâ pro quantitate molis, cetera. Quam philosophandi rationem Litterariæ reipublicæ commodo edidit anno *MDCCXXXVII*. hoc titulo : *Philosophiæ Naturalis principia Mathematica*. Deinde anno *MDCCCLIII*. edidit *Opticam*, ubi mirabilia lucis phænomena nova ratione perscrutatur, & explanat. [1] Mitto cetera Mathematica, & Chronologica, quæ & acre ingenium, & limatum iudicium, & vastam lectionem produunt. Obiit *Newtonus* anno *MDCCXXVII*. ætatis *LXXXV*.

Quanta fuerit nobilis Mathematici, & Philosophi æstimatio apud Britannos, ostendunt funus regali pompa ductum, epitaphium honorificentissimum, [2] stasus in hortis regis inter heroas posita, [3] nummus ipsi dicatus, [4] cetera, quæ illius merita deprædicant. Eo autem vivente plurimi Philosophi, ut *Clarckius*, *Cotesius*, *Keillius* uterque, *Wiffbozus*, *Huleyus*, *Gregori*, *Pemberton*, alii in Anglia, ejus Philosophiam inlustrarunt, & contra quorundam vituperationes defenderunt. In Batavia *Gravesandius*, & *Musschenbroeckius*, in Gallia *Volterius*, ceterique, qui Naturæ mysteria non ab anticipatione aliqua, sed ab experientia & perspicua ratione deducunt.

Post obitum illius sententias ambabus manibus exceperunt Angli, atque omnes fere Philosophi, qui in celebrioribus Academiis accuratius philosophantur. Inventi sunt tamen non nulli, qui partem aliquam Mathematicæ, vel Physicæ *Newtoni* reprehenderunt, & confutarunt: ut *Berckelius*, *Montmortius*, *Hartsoeckerus*, *Rizzetus*, *Leibnizius*, & pauci alii Cartesiani, & Leibniziani: quibus egregie satis fecerunt anonymus quidam sub nomine *Philalete*, *Clarckius*, *Keillius*, *Gebringius*.

L 3

Per

[1] Reddita est Latine a *Clarckio* anno 1720.[2] *Novel. Litter. Lipsienf.* 1731. p. 697.[3] *Ibid.* p. 497. 1732. p. 731. [4] *Ibid.* 1734. p. 108.

Per idem tempus celebris alter Philosophus apparuit in Germania, *Gottfriedus Guilelmus Leibnizius*: [1] mortuus anno MDCCCXVI. tunc LXX. annum ageret. Fuit is vir polyhistor, omnino cum *Newttono* in Mathesi conferendus. Ecclesiasticam philosophiam valde excoluit in Germania, & auctor fuit Principibus, & Regibus, ut eandem amplificarent inunificentissime. Pauca de Philosophia ipse edidit, quæ Metaphysicam rem illustrant præsertim: [2] nam de Logica, & Physicâ reliquit parum. Hujus tamen summâ hæc est. Vacuum cum *Cartesio* rejecit: tum vortices admisit, materiamque subtilem. Cetera systema quoddam in Physicâ omnino Metaphysicam & abstractum excogitavit.

Quamquam vero nec *Newtonus*, nec *Leibnizius* sectam de suo hominè existere voluerint, sed Ecclesiæ philosophari; tamen tanto cum plausu utriusque placita excepta fuere a suis popularibus, ut orta inde fuerit duplex familia, *Newtonianorum*, & *Leibnizianorum*, quæ usque ad præsens sæculum in honore est: atque sæpissime alii cum aliis, & magnâ contentione disputarunt. [3]

Porro autem utraq; familiâ tam late prolata est, ut contentiones omnes *Cartesianorum*, & *Aristotelicorum* penitus dissiparint, & extinxerint. Et, quod mirabilius, ipsimet *Aristotelici*, qui tam acerbè in *Cartesianos* investi-

fue-

[1] *Vitam Leibnizii plures scripserunt. Legi potest Nicéronius Memoires Tom. II. p. 64. & Fontenellius in Elogiis.*

[2] *Præcipuum opus Leibnizii, quod tantas lites suscitavit in Germania, fuit Theodicea 4. Indicem illius dabit Ludovicus, & alii.*

[3] *Disputationes Leibnizii, Clarkii, & Newtoni inter se edidit Des Mairzeaus vol. 2. Fuere etiam illi contentiones cum aliis, quas habes in Epistolis Leibnizii, & in ejus vitæ scriptoribus.*

fuerant, postea quam totum orbem *Newvtonianis*, ac *Leibnizianis* plenum viderunt, Cartesii systema amplexati sunt, & utrique sectæ opposuerunt: quod sine superioris sæculi obtinuit.

Multum autem amplificavit; Experimentalem philosophiam copia instrumentorum, quæ hoc sæculo vel inventa fuere, vel perfecta ad naturæ secreta rimanda. Numerantur in his *Telescopia*, quæ Joanni Lippersenio tribuuntur, & quæ postea mirum in modum expoliverunt Hugenius, Campanus, Nevvtonus. *Microscopia*, quæ hoc item sæculo inventa, perfecerunt Divinius, Leeuvvenoeckius, Butterfieldius, Gray, alii. [1] *Barometra* a Toricellio inventa. *Antlia Pneumatica* a Guerickio excogitata, polita vero a Boyleo, & multo melius a Musfchenbroeckio. *Specula Caustica* a Tschirnhausenio confecta: & sexcenta hujusmodi instrumenta, quæ ex catalogis Parisiis, & Amstelædami hac ætate editis cognosci possunt: quibus Naturæ historia ad id fastigium eversa est, ut si cum hoc præcedentia sæcula conferimus, nulla fuisse reputemus. [2]

Etiam *Ephemerides Litterariæ*, quæ ab anno 1685 in Gallia, Italia, Anglia, Batavia, Germania, alibi editæ sunt, incredibile adjumentum tulere Philosophiæ. Nam & nova inventa horum ope ad remotissimas regiones perven erunt: & aliorum ingenia excitant, ut eandem viam tenerent: & occasio fuere eruditis, cur dissertationes exigui voluminis non delerent, aut

[1] *Conf. Trans. Philos. Vol. I. p. 207.*

[2] *Eos, qui singulas Naturalis historiæ partes illustrarunt, dabunt Scheuchzerus Biblioth. Script. Hist. Natur. Tigur. 1716. 8. Jul. B. de Robr Biblioth. Physic. c. 14. Morhof. Polyh. Tom. II. L. 2. p. 1. c. 2. Confer. Comment. Acad. Regiarum.*

concederent, propterea quod aliis conjunctæ singulis mensibus, & annis, publico bono, idque nulla auctoris impensa, prodire possent.

Eadem philosophandi industria usi Philosophi, historiam Philosophicam mirifice coluerunt, eamque ab ineptiis & erroribus, quibus erat infecta, liberarunt: tum plane ostenderunt, quæ essent Græcarum sectarum germana placita, qui nexus systematum. Et quidem in illustranda *Epicurea* plurimum laboravit Bassonus, Berigardus, Gassendus. *Stoicam* dilucidarunt Gatackerus, Thomasius, Buddæus. *Platonicam* Cudvorthus, Parkerus, Burnietius, Morus, Galeus. *Aristotelicam* J. Thomasius. Item Menagius, Huetius, ceteri, in hoc argumento operam posuerunt. Quo quanta & Philosophiæ, & Historiæ lux adfulserit, quisque his litteris vel leviter tinctus cognoscit.

Nec solum in Logica, & Physica, sed etiam in Jurisprudentia Naturali, quæ altera pars est Philosophiæ, Recentiorum cura consumpta est. [1] *Hugo Grotius* Batavus disciplinam de *Officiis*, seu *Jus Naturæ*, & *Gentium* in toto eodem sæculo primus excoluit. [2] Quod argumentum post *Seldenum*, ceterosque, *Samuel Pufendorfus*
Ger-

[1] *Quæ his paragraphis ad finem usque hujus capituli scribimus, eruditionis gratia scripta sunt, & ut perfectam historiæ Philosophicæ imaginem exhibeamus. Nulli vero, Adolescentes, existimetis, hujusmodi libros vobis legendos proponi. Quidam enim ita noxii sunt e. g. Hobbæus, ut ne si liceat quidem, legendi sint: immo non sine venia sunt nominandi. Alii, etsi per Ecclesiam id liceat, tamen tironibus apti non sunt. Verbo dicam, hæc augendæ eruditionis gratia, non alia de causa, scripta esse putato.*

[2] *In Libro de Jure Belli, & Pacis Paris. 1625.*

Germannus majori diligentia persecutus est. [1] Quem hæc ætate imitati sunt *Christianus Thomafus*, *Heineccius*, *Buddeus*, aliique Philosophi. [2]

Et quidem *Grotius*, *Hobbesus*, *Pufendorfus* ex principio *socialitatis* ducunt jus Naturale. Hoc tamen interest: *Grotius* in societate vivendum putat, propterea quod id congruit sanctitati divinæ: *Hobbesus* hoc nomine, ne oriatur bellum: *Pufendorfus* demum, quia voluntas divina id postulat.

Fuere etiam inter Recentiores, qui de *Politica* disputarunt: ut *Bodinus*, *Bocalinus*, *Conringius*, *Boeclerus*, alii: [3] post quos id ipsum retractarunt hoc sæculo *C. Thomafus*, *Buddeus*, ceterique.

Duplex autem Politicorum secta inde orta est, *Machiavellistarum*, & *Monarchomachorum*. Ducit illa originem a *Nicolao Machiavello Florentino*, qui vixit sæculo XVI. [4] homine non sine venia memorando. Hic in tractatu de *Principe*, ubi quod homines non nulli in imperio facere soleant, non quod debeant, patefecit; Principum potentiam ita extollit, ut tyrannus videatur. In hunc censum referri solet *Lipfius*, auctor *Politici Scelerati*, & Angli plurimi. [5] Qui

[1] In *Element. Jurispr. Univerf. Hagæ Com.* 1660. & *de Jure Naturæ, & Gentium.* 1672. De *Officio Hominis & Civis*.

[2] Confer. *Stollus Hist. Litter.* p. 938. *Reimannus Hist. Litter. Germ. P. III. p. 41.* & *Biblioth. Juris Imper.*

[3] Confer. *Stollus*, & *Reimannus supra*.

[4] *Jovius Elog.* c. 87.

[5] *Confutavit Machiavellum præter ceteros uterque Anonymus: alter editis Commentariis de Regno tranquille administrando, Laufanzæ 1576. alter Gallicæ, editus a Voltairio. Confer. Biblioth. Britan. Tom. XVI. & Nouvelle di Firenze Tom. II.*

Qui *Machiavellismo* occurrerunt non nulli in contrarium inciderunt, & sectam condiderunt *Monarchomachorum*. Hæc jus omne regium vindicat populo: Principem autem eidem subjicit, ac populi judicio pœnis & suppliciis adfici posse existimat. Hujusmodi fuere præter ceteros, *Salomonius*, *Bucanus*, *Junius Brutus*, *Gentilettus*, *Milton*, *Hottomanus*, *Albusus*, *Schelius*, *Dancus*, *Buscherius*, ceteri ex Anglis præsertim, qui ibi appellantur *Republicains*. Hæ autem duæ sectæ, quæ reapse antiquiorem habent originem, quam non nulli suspicantur, quot turbas XVI. & XVII. sæculo tum in Anglia, tum in Gallia, tum aliis in locis suscitarent, historia illius ævi demonstrat. [1] Sed his nos in præsentia superse-
demus.

CAPUT XV.

De Philosophia XVIII. sæculi, seu de cultura
philosophiæ Ecclesiæ.

Memorable fecit initium XVIII. sæculi academia Philosophica a *Friderico I.* Borussiae rege anno 1709. Berolini excitata auctore *Leibnizio*, & anno XI. perfecta. [2] Quæ naturalibus disciplinis sedulam operam navavit. [3] Paulo post h. e. anno hujus sæculi XI. *Marsilius Comes* Bononiæ aliam propriis sumptibus ere-

[1] Confer. *Carolus Stephanus Jordanus* Recueil de Littérature p. 69. *Eulæus* Histor. Academ. Paris. p. 868.

[2] Confer *Visum Leibnizii*.

[3] *Exstant* Miscellanea Societatis Regiæ Berolinensis.

erexit, sub auspiciis Clementis XI. Pontificis Maximi: quod *Institutum Bononiense* nominatur. [1]

Horum vestigia secutus *Petrus I.* Moschorum imperator, anno hujus sæculi xxiii. celeberrimam Academiam, adscitis undique doctissimis viris, Petropoli condidit: quam duobus post annis Catharina perfecit. [2] Quæ tres Societates Physicam, & Mathematicam disciplinam nullo minori cum plausu, quam Londinensis, & Parisiensis, augent & amplificant.

Imperatorum itaque, Regum, atque Pontificum Romanorum auctoritate Naturæ scientia in Italia, Gallia, Batavia, Anglia, Germania, Moschovia, & aliis in locis coli cœpit & perpoliri. Cujus tot exstant testes luculenti, quot opera singulis annis prædictæ Societates divulgant. In quibus Physicæ non hypothesebus, sed firmissimis experimentis illustratur.

Ecclesiæ autem physicæ progressu excitati Philosophi, reliquas Philosophiæ partes ad trutinam revocarunt: & ex principiis lumine rationis notis, & diuturno usu confirmatis easdem deduxerunt: & philosophiam omni ex parte Ecclesiæ ediderunt. Hujus Philosophiæ fundamenta jasta erant sine superioris sæculi. Tamen non nisi hoc sæculo perfecta est talis institutio, Anglorum, & Germanorum opera præsertim.

Multum ad eam rem contulit *Christianus Thomasmus*
homo

[1] *Limierius* Hist. Inst. Scient. Bononiens. Amstelæd. 1723. 8. Gallice. *Exstant illius* Miscellanea. Confer. *Constitutio Clementis XI. quæ incipit*, Superni dispositione consilii, & est ccxx. hujus Pontificis in *Bullario Clementino*, quæ *Pontifex Academiæ Leges, seu Statuta confirmat*: sed ed demum an. 1712. aperta est.

[2] *Exstant* Commentar. Societ. Petropolitanz, aliquot voluminib.

homo Germanus, extinctus Halæ anno CIOCCXXVII i; qui jam sine superioris sæculi Logicam, & Ethicam emendare adortus fuerat: [1] qua de caussa & maximas turbas concitavit, & gravissimis molestiis fuerat adfectus. Sed felicioribus auspiciis hoc sæculo id ipsum adgressus est. Huic addi possunt *Nicolaus Hieronymus Gundlingius*, *Andreas Rudigerus*, *Joannes Franciscus Buddeus*, *Christianus Wolfius*, *Samuel Christianus Holmannus*, *Jacobus Syrbius* [2] ceteri, qui in dilucidanda historia Philosophica, & Ecclesiastica philosophia defudarunt, edideruntque Institutiones Logicas, Ethicas, Politicas, Metaphysicas.

Placuit autem præter ceteras hæc philosophandi ratio doctis viris, qui in celebrioribus Universitatibus Europæ instituunt juventutem. Religiosi vero nimis multi vel *Cartesii*, vel *Gassendi* philosophiam profiteri non dubitarunt: idque non in Gallia modo, & Belgio, & Germania, verum etiam in Italia.

Sed etiam Jesuitæ, qui cum Cartesianis in Gallia vicino sæculo bellum gesserant, tandem aliquando intellexerunt, causam nullam esse, cur Recentiores philosophos tanto animorum æstu reprehenderent. Nimirum cum viri illi docti sine partium studio negotium examinerent, cognoverunt plane, Cartesianorum sententias nihil cum Jansenianis habere commune, easque nullo negotio ad bonum sensum revocari posse: cetera vero systemata Physica in Catholicis & amplissimis academiis passim defendi, idque per Ecclesiæ leges.

Dein-

[1] *Thomasi histor. & scripta habes in Biblioth. Germ. Tom. I. p. 138.*

[2] *Horum vitam, & scripta dabit Stollus Histor. Litter. & in Supplem. Nov. ad Hist. eandem. Gortenus Europa Litterar. hodie vivente, Consuli possunt eorundem Philosophorum scripta.*

Deinde cum animadverterent, se se non modo nullis legibus impediri, quo minus doctrinam apud Catholicos vulgatam amplexarentur; verum etiam ex majorum præscripto habere, ut temporibus fervirent; eaque docerent, quæ in celebrioribus Scholis & Academiis traderentur; [1] iccirco pedetentim & ipsi de veteri institutione decesserunt. Ac primum *Kircherus*, *Schorus*, *Scheinerus*, *Eschinardus*, *Bonnanius*, *Cabeus*, ceterique elapso sæculo aliquid ediderunt magis accommodatum methodo, quæ per id tempus vigeat. Er quamquam non nullis Peripateticorum præjudiciis sua scripta inquinaverint, multum tamen abest, quin Rigido-Peripatetici seu Scho-

[1] In Ratione studiorum editionis 4. quæ Romæ in Collegio Romano ejusdem Societatis anno 1616. jussu Congregationis VII. Generalis condita est, & quæ etiam nunc vim habet legis; inter Regulas generales, quæ omnes professores complectuntur, num. 6. scriptum est hoc modo: Sequantur potius universi probatos maxime doctores, & quæ, prout temporum usus tulerit, recepta potissimum fuerint in Catholicis academiis.

Inter Regulas professoris Theolog. Scholast. num. 6. sic exstat: Quæ opiniones, cujuscumque auctoris sint, in aliqua provincia, aut Academia Catholicos graviter offendere scirentur, eas ibi non doceat, aut defendat. Ubi enim nec fidei doctrina, nec morum integritas in discrimen adducitur, prudens caritas exigit, ut nostri se illis accommodent, cum quibus versantur.

Inter Regulas profess. Philos. n. 2. commendatur quidem *Aristoteles*, ut illorum temporum usus ferebat; sed adhibetur hæc ratio nostris temporibus valde accommodata: Nisi quid incidat a doctrina, quam Academiæ ubique probant, alienum. At celebriores Academiæ Catholicarum parum aut nihil in eo probant.

Scholastici habeantur. Deinde, qui eis succedere scriptores, & inclinante ad finem eodem sæculo, atque hoc nostro lucubrations suas ediderunt, acutius multo viderunt, & aliquid melius cogitarunt.

Horum non nulli palam *Cartesio* patrocinati sunt: [1] alii plurima *Cartesii*, & *Recentiorum* placita in suam Philosophiam retulerunt: [2] immo vero editis libris demonstrarunt, illius doctrinam Theologiæ etiam Scholasticæ non repugnare. [3] Alii in illustranda *Corpusculari* philosophia ex *Cartesii*, *Gassendi*, *Newtoni*, aliorumque sententiis haud infeliciter elaborarunt. [4] Postremo alii ostenderunt, pleraque *Juniorum placita* Veteribus explorata fuisse: tum demum plurimis verbis demonstrarunt, quam utilis sit *Recentiorum* disputandi ratio ad naturæ mysteria facilius referenda. [5]

Nec in Gallia modo, sed etiam in Italia, præsertim in provincia *Mediolanensi*, & *Bononiensi*, *Jesuitæ* aliqui recen-

[1] *Josephus Maria Barbierius Jesuita Lovaniensis* Veritas Philosophiæ Cartesianæ evicta inventis Philosophi Germani, quam a censura calumniosa professoris Mathematici vindicat.

[2] *Honoratus Fabri* in *Physica*: qui edidit etiam *Logicam Metaphysicæ conjunctam* sub nomine *Petri Mousnerii*, Addi potest *P. Pardies*.

[3] *idem Fabri* *Summa Theologica* Lugduni 1669. 4.

[4] *P. Cassati* de *Natura Ignis*, *P. Franciscus Grimaldi* de *Lumine*, & *Coloribus*, *P. Franciscus Tertius* de *Lanis* Magisterium *Natur. & Artis*. fol. 1684. *P. Regnaultius* *Dialogi Physici* *Paris*. 1737. vol. 4. *Gallice*. *P. Castellus* *Novum Physices systema*. *Paris*. 1724. vol. 2. ut alios prætermittam, qui in eam naviter incumbunt.

[5] *idem Regnaultius*, *Antiqua Origo Philof. Recentior*. vol. 3. *Gallice*.

Recentiori & meliori philosophiæ privatim dant operam ; interdum eam aperte defendunt. [I] Ad quorum exemplum Germani aliqui se conformarunt , qui, jubente Hungariæ Regina , Viennæ , & Pragæ Recentiore philosophiam aliquam tradunt adolescentibus : quod etiam Monachii , jussu electoris Bavarix , iidem præstiterunt . Ex quo homines oculati conjectant , viros doctissimos , qui in omni eruditionis parte florent , non commissuros , ut quo tempore Europæ celebriores scholæ , totque viri & docti , & pii Ecclesiasticam philosophiam tanto opere amplificant ; omnesque eruditi ad Recentiorum acroases certatim contendunt ; ipsi soli hujus laudis expertes esse videantur .

Sed & plerique eorum , qui strictiori vitæ instituto tenentur , & Religiosi nominantur , Ecclesiæ amant philosophari , eandemque ratiocinandi viam in Italia vel domesticis tradunt , vel extraneis . Numerantur in his Monachi Benedictini *Cassinenses* , *Olivetani* , *Celestini* , *Camaldulenses* , *Hieronymiani* *Lombardiæ* , ceteri . Item Clerici Regulares *Theatini* nominati , Clerici Regulares S. Pauli , vulgo *Barnabitæ* , Clerici Regulares vulgo *Somaschi* , Clerici Regulares *Scholarum Piarum* , Clerici Regulares aliqui S. Vincentii de Paulis , vulgo *Missionarii* . Præterea
Reli-

[I] P. Thomas Correa natus in Italia , sed oriundus a Lusitania , qui de Logica , Physica , Ontologia , Pneumatologia , ex Recentiorum præsertim Newtonianorum placitis publice disputavit Romæ anno 1747 . Editæ sunt Theses typis Komareck . P. Rogerus Boscovik Mathematicæ professor in Romano collegio , vir doctissimus , qui Newtoni disciplinam dissertationibus suis egregie inlustrat .

Religiosi S. Francisci de Paula : [1] nec non plurimi
 & Dominicanis [2] Franciscanis [3] Augustinianis [4]
 ceteri.

Horum nimis multi & in Urbe, & in cetera Italia
 Ecclesiastica disciplina imbuunt juventutem. Quos inter fa-
 cere non possum quin nominem amicos nostros, *Thomam*
de Seur, & *Franciscum Jacquier* de Minimis B. Franci-
 sci

[1] Religiosi Minimi partim Maignanum suum sequun-
 tur, partim Ecclesiæ philosophantur ex disciplina *Newto-*
ni: quod præsertim faciunt Galli, qui Romæ in Colle Hortu-
 lorum Monasterium habent.

[2] Non nulli cum in Urbe, tum aliis in locis bonæ
 Philosophiæ dant operam Dominicani, hujusque usum edi-
 tis opusculis ostendunt. Hoc autem anno Generalis Ordinis
 Magister P. Bremondus permisit suis, ut Recentiorum philo-
 sophorum systemata in scholis Dominicanorum exponerent. Et
 in Comitibus Ordinis sancitum fuit, ut *Newtoni* Physi-
 cam amplecti possent, modo *Thomam Aquinatem* non de-
 fererent.

[3] Observantium non nulli in Urbe Recentiore[m] do-
 cent philosophiam. Eorum etiam, qui Reformati vocantur,
 aliqui domesticis eam tradunt: alii vero publice docent, ut
Fortunatus a Brixia Mechanicæ Philosophiæ in Universitate
 Brixien[si] professor, qui Logicam, Metaphysicam, Physicam,
 Mathematicam, & alia opuscula emisit. Tertia Franciscana-
 norum classis, quos Conventuales appellant, & ipsi ali-
 quos habent, qui in eandem naviter incumbunt, e qui-
 bus *Laurentius Savorinius Venetus*, in Archigymnasio Ro-
 mano Logicam, & Metaphysicam exponit ex Recentiorum di-
 sciplina.

[4] Aliqui ex Augustinianis Lombardiæ, uti vo-
 cant.

fci de Paula', [1] *Joannem Baptistam Becariam* de Clericis Regularibus Scholarum Piarum, *Thomam Mariam Mambachium* Dominicānum, *Philippum de Carboneano* Franciscanum, *Antonium Franciscum Vezzofium* Theatinum, viros clarissimos, quorum vel nomina profere, laudare est. Plurimos tamen prætermitto præstantissimos Philosophos, quos si vellem percensere omnes, vix id magno volumine efficerem.

His accessit *Benedicti XIII. P.M.* gravissimum iudicium: qui in archigymnasium Romanum Recentiorum philosophiam introduxit: eamque instrumentis ad perscrutationem naturæ necessariis insigniter locupletavit: tum etiam in collegio de Propaganda Fide eandem tironibus tradi mandavit. Cujus sub auspiciis publica gymnasia in Urbe condita sunt anno *MDCCCXXXVI*. a Clericis Regularibus Scholarum Piarum: in quibus non modo Humaniores litteræ faciliori via docentur, sed etiam Mathematica, & Philosophica disciplina ad recentissimam observationem exacta traduntur pueris. Rara temporum felicitate! in qua modo Catholicæ religioni observantia tribuatur, quo nihil vero Philosopho debet esse antiquius, cuilibet libere philosophari, & quam velit Philosophiæ sectam publice interpretari licet, & amplecti. Quo vel solo quantum momenti accesserit recentioribus studiis, vel me tacente, intelligitur.

Quod non eo dico, propterea quia sub ipsis pæne Pontificis *M.* oculis scribo: sed eo confidentius dico, quod clarissimi viri, nec modo utroque Jure, & Ecclesiastica historia contriti, ut ostendunt eruditissima scripta,

M

quæ

[1] *P. Jacquier Experimentalem physicam in Archigymnasio Romano docet juvenutem: P. Le Seur Mathematicam proficietur. Uterque Commentariis suis in Newtonum celeberrimus.*

quæ in omnium ore & sermone versantur ; sed etiam solidiori Theologia ; & Eclectica philosophia a puero exculti ; merita nulli ignota sunt . Hominem non solum de Catholica religione, & doctis hominibus, verum etiam de Lusitanis nostris optime meritum, laudo : [1] & quamquam haud parem ipsius meritis ; at pro facultate nostra pusillo isto quidem, sed sincero, præconio debitam gratiam referimus . Sed redeo ad institutum :

Etiam in Hispaniam ; quæ tenax veteris disciplinae præter ceteras gentes fuit, quæque pro defendendis Aristotelis lententis ad ravim usque contendebat ; quasi una Ethnici & omnino impii hominis Philosophia reipublicæ Christianæ salus contineretur ; [2] *Gassendiana* philosophia pedetentim admissa est : atque Religiosi ipsi eamdem publicis scriptis defendere non dubitarunt . Ex his *Thomas Vincentius Tosca* Valentinus, de Clericis *B. Philippi Nerei*, edidit *Compendium Philosophicum*, [3] in quo *Gassendi* philosophiam [non tamen puram] exponit : quamvis sententias suas, ne crabrones irritaret, callide inducat, & Aristotelis placitis conciliare videatur . Quæ duo possint in concordiam vocari, an secus ; non est hujus loci

[1] Tot inter alia, quibus prolixam in nos voluntatem ostendit, condidit Colimbricæ in cænobio S. Crucis duas scholas ; ubi historia Ecclesiastica, & res Liturgica publice explicarentur, easque adtributis redditibus dotavit .

[2] Hispanos plerumque Recentiorum & meliorem philosophiam contemnere, narrat, & dolet vir doctus *Mayanus Hispanus* & ipse, in Vita *Emmanuelis Martini* præfixa ejusdem epistolis . Adde *Feijoum* in *Theatro Critico* Tom. VII. *Discurs.* XI. XII. XIII. XIII. in quibus Hispanorum suorum studia depingit .

[3] *Valentia* anno 1721. Volum. V. in. 8.

ci disputare : viderint ii , qui Veteri philosophia , & historia Litteraria ad plenum eruditi sunt . Valde id placuisse Hispanis non nullis , demonstrant libri censors : quorum unus Ludovicus e. Flandria Cappucinus plurimis verbis Stagiritæ in scholis suis tyrannidem dolet , & Ecclesiam philosophiam extollit . . .

Naturæ itidem scientiæ , præsertim *Medicina* , meliori ratione colli cœpit in Hispania ; opera *Societatis Medicæ* cum Hispalensis , quæ aliquot ante annis ; tum Matritensis , quæ anno MDCCCXXXIII . instituta est . [1] Quæ plane conficiunt , Hispanos homines cultissimarum gentium studiis ac lucubrationibus excitatos aliquando intellexisse , debere se eandem , quam illi ; viam tenere , si ad laudem doctrinæ pervenire aliquam cuperent , & in Litteratorum censum merito suo referri .

Toscæ institutum secuti Lusitani non nulli , illi præsertim , qui *B. Philippi Nerei* familiæ dant nomen , eandem Philosophiam publice docent cum Ulyssipone , tum alibi . De quibus quoniam tempus admonuit , non alienum videtur eorum disciplinam breviter exponere .

Philippini itaque parentem habent Bartholomæum de Quental sanctissimum hominem , qui sine proximi sæculi sodalitiū Ulyssipone constituens , ex disciplina *B. Philippi Nerei* , id etiam legibus sapientissimis temperavit : unum commendans , ut quam maxime fieri posset , aliorum commodo vacarent . Quod sodales in se receperunt , promissumque summa cum fide ac religione impleverunt . Nam præterquam quod in omni pietatis in Deum , atque officii adversus homines genere versantur ; scholas publicas ab eo tempore plurimis in locis aperuerunt ; in quibus Philosophia , ac Theologia imbuunt adolescentes . Hisque viri sapientes , & ipsi reges Lusitanorum testimo-

[1] Vide Feijoum loc. cit. p. m. 344.

nium haud sēmel prōbitatis, eruditionis, ac diligentiae amplissimum praeberunt. Libenter ego homines laudo, qui non mercede conducti, non religione sacramenti coacti; sed studio inserviendi popularibus provinciam docendi sumunt, tantamque adolescentium multitudinem pietate, ac litteris informant. Documento, quo pacto homines, qui vitae disciplina strictiori & sanctiori adstricti sunt, tempus & operam collocare debent. Sed ad propositum revertor.

Hi itaque primi fuere, qui Aristotelis philosophiam apud Lusitanos rejecerunt, atque ex *Gassendiana* ratione illa, quam Tosca secutus fuerat, philosophati sunt, ex eaque non nihil lucubrarunt, ac ediderunt. Et quamquam Ecclesiam illam & recentissimam disputandi viam non adtigerunt; quod ipsum in Logica nostra monuimus, [1] tamen monstrarunt viam, quam qui diligenter insistit, ad eam haud ita magno negotio pervenire potest. Prudentissime illi quidem, & multo melius quam ii, qui ex Aristotelica seu Scholastica institutione ad Newtonianam sine ulla praeparatione homines trahere conantur.

Cum enim Aristotelici peculiare id habeant, ut obscurissima quaeque naturae mysteria referare conentur, idque non tam captis experimentis, quam abstractis notionibus: Contra Nevytoniani atque Experimentales ceteri non nisi de iis philosophentur, quae naturae ratione; ac periculo facto expediri queunt; id est, quae ex principiis certis perspicuisque demonstrari possunt; quae duo longissime distant; oportet ut tironum animi apud eos, qui veteri disciplina innutriti sunt, nec aliquid de Experimentali audierunt, veluti per gradus manuducantur, & quodammodo praeparentur, ad novam Philosophiam accipiendam. Quare non inepte viri docti, qui primi hanc eruditionem apud nostros invexerunt, a *Gassendiana* illa studium duxe-

[1] In Praefatione.

duxerunt: quæ cum ex hypothesi plerumque disputet; omnino vidèbatur accommodata, ut *Hypotheticos* philosophos flecteret quo vellet, & sensim sine sensu ad interiora perduceret sanioris Philosophiæ.

Neque vero isti solum, sed etiam Canonici Regulares aliqui *S. Crucis* nuncupati, plurimique, qui apud exterarum nationum solidioris Philosophiæ rudimentis imbuti fuerunt, eidem privatim dant operam, eaque mirifice delectantur. Quæ spem nobis faciunt, homines nostros, qui nec ingenio, nec diligentia exteris concedunt, Ecclesiasticam philosophandi rationem curiose esse secuturos. Quod si fecerint, eidemque vacaverint diligenter, maximum adjumentum Philosophiæ accessurum esse confido.

Hæc Philosophiæ historia est ab orbe condito ad nostram usque ætatem. Quam nos strictim persecuti sumus, ne infinitum negotium tironibus exhiberemus, in quorum gratiam vel maxime opusculum editur. Quare Orientali hujus temporis philosophia, & peregrinis aliis, [1] quod ad finem nobis propositum non ducunt, superse demus. In historia autem proximi, & præsentis sæculi, in quo vel maxime Philosophia mutata est, fontes ostendere, satius duximus, quam tironem inmiscere disputationibus, quæ non sine labore, & invidia explicari possunt. Fuerit

M 3

fatis

[1] *Orientalium populorum Philosophiam cum Religione eorum arctissimo nexu colligatam esse, secundum eos, qui apud illos fuerunt, & Itineraria conscripserunt, monet Bruckerus de Philos. Gent. Asiatic. sine. V. codicis. Itaque qui aliqua scire cupit, præter Itineraria, legat Picartum Religiones omnium Populorum, Jovetum Hist. Relig. omnium, Abrahamum Rogerum. Patens Janua ad abdita Gentilissimi mysteria, ceteros, sed cum dilectu.*

fatis in præsentia nominare auctores, [1] ex quibus tota res nullo negotio hauriri potest. Quos nobis in hac historia conscribenda & materiam dedisse, & viam indicasse, grata memoria profitemur.

[1] *Stollus* Historia Litteraria; *Struvius* Bibliotheca Philosophica; *Morbofus* Polyhist. Litterar. *Fabricius* Catalog. Biblioth. suæ, *Reimmannus* Hist. Litter. Germ. *Buddeus* Histor. Philos. *Ephemerides Litteratorum*, Lipsienses, Lugduno-Bataveses, Amstelædamenses, Parisienses, Trivultienteses, Italæ, ceteræ. Horum tamen aliquos tum legent Philosophi cum per eruditionem, & Ecclesiæ leges licebit. Quod tamen non semel monuerimus, tamen tironibus atque in historia Litteraria parum exercitatis, id ipsum sæpenumero repetere consentaneum puto.

LIBER SECUNDUS.

IN QUO

DE UTILITATE PHILOSOPHIAE DISPUTATUR.

CAPUT I.

*Ossenditur interesse Reipublicæ Juventutem
institui diligenter.*

N omni bene constituta & morata republica
Juventutis institutio & magistratibus, & vi-
ris prudentibus curæ fuit. Cum enim quæ
cum primo lacte ebibimus alte defigantur in
animo, & vix aut ne vix quidem deleantur
ab ideis vel populi usu, vel meditatione comparatis; fit
consequens, ab institutione Juventutis & gloriam, & per-
niciem reipublicæ omnem auspiciari debere. Quæ, si re-
cta est, multum rempublicam juvare; sin autem mala &
inordinata, leges, societates, religiones ipsas labefactari
necesse est.

Atque si memoria repetimus veteres illas respubli-
cas, quæ admirationi cultioribus gentibus fuere, ut Ju-
dæorum, Aegyptiorum, Persarum, Lacedæmoniorum,
Atheniensium, & Romanorum, maximum earum in edu-
catione Juventutis studium positum fuisse intelligemus.

Sin autem juniorum, & toto orbe notissimarum rerum publicarum œconomiam consideramus, ut Venetorum, Batavorum, Anglorum, ceterorumque; reperiemus, eas non nisi recte instituendis adölescentibus, qui vel magistratus gerere, vel exercitus ducere, vel commercium cum exteris gentibus augere & restituere deberent, ad illud opum & potentiz fastigium pervenisse, ex quo venerunt ad hominum famam, & universi orbis admirationem.

Atque quin ulla externa perquiramus, domesticis exemplis cdocemur, quantum ad imperii felicitatem juvenum recta institutio, & bonarum artium studium conducat. Nam quo tempore majores nostri rempublicam superioribus legibus temperarunt, parentesque filiis antiquæ virtutis, & doctrinæ exempla tradiderunt, eodem nostri homines gloria incitati, tot tamque præclara inoliti sunt, quæ nulla cum gente comparari queant. Nam & viam a nemine tentatam ad Orientem invenerunt: & vastissima regna obtinuerunt: & profligarunt exercitus validissimos, regnique vires constabilierunt: mansuefecerunt efferas & barbaras nationes: & Catholicam doctrinam in gentes, quas ne fando quidem fuisse audiveramus, magno cum religionis nostræ & commodo, & gloria importarunt. Facile ut intelligamus, quantum ex recta educatione Juventutis unaquæque respublica capiat utilitatis.

Duabus autem, ut mihi videtur quidem, optima institutio partibus definitur, mente, & voluntate: id est, in exercenda mente ut recte intelligat, & ratiocinetur; ac moderandis cupiditatibus ne hominem abripiant transversum, sita est erudiendæ Juventutis methodus verissima. Quarum altera si quis careat, pessimus; altera vero si orbetur, inutilis civis erit.

Nam qui in perpolienda facultate intelligendi, & omni eruditionis supellectile ornanda totus est; de frenandis vero nimis appetitionibus, iisque rectæ rationi subji-

cien-

ciendis, ne cogitat quidem; is incommodus sibi; popularibus suis erit perniciosus. Qui vero sola animi moderatione contentus, intelligentiæ, & doctrinæ laudem vel tamquam ineptam contemnit, vel tamquam perniciosam profligat, is inutilis, atque haud scio an etiam noxius patriæ civis alitur.

Nam cum Deus hominem finxerit ad societatem; humana autem societas duobus contineatur, justitia, & beneficentia: quarum altera in hoc consistit, ut ne cui noceatur: ut communi utilitati serviatur: altera, ut dando, accipiundo, concilientur inter se homines firma societate; oportet hominem civile vinculum mutæ caritatis & societatis non modo non dissolvere, sed confirmare. Cumque justitiæ leges, tum etiam beneficentiæ, ac morum præcepta a recta ratione proficiantur; omnino ratio est excollenda, quæ veri, & boni leges agnoscat: suam, aliorumque felicitatem procurare possit.

CAPUT II.

Rectam Juventutis institutionem ex Philosophia duci debere demonstratur.

Sic igitur constitutum, rectæ educationis rationem, qua & nostram, & aliorum felicitatem procurare debemus, ad hoc revocari, ut mentem animi acuamus, quo facilius in omni vitæ parte recte judicemus: & ut ad rationis præcepta actiones nostras exigamus. Hæc autem nos *Philosophiæ* nomine significamus. Et quamquam hæc latius pateat, ad duas partes præsertim revocatur: [1] al-

[1] Cognitio & veri, & boni per argumentationem ad-
quisita vel in re Physica [hæc Mathematicam, & Medici-
nam

teram quæ docet hominem inquirere verum; alteram quæ eum inducit, ut bonum consequatur. Cumque hæc duo ad felicitatem muniant viam, fit consequens, rectam institutionem, atque ad eam felicitatem ex Philosophia duci debere.

Nolite ergo errare, Adolescentes, existimantes veram hominis felicitatem, aut in opibus, aut honoribus, aut voluptatibus consistere. Quid enim homini prodest, vel pecuniæ, vel hominibus imperare, si servit ipse errori, & nimis appetitionibus, quibus quasi vento transversum abripitur & agitur? Quis eum dixerit beatum, qui numquam veritatem consequitur, qui perpetuo in errore versatur, qui nec se continere novit; nec officia erga alios servare? Ego vero hunc non modo beatum non dixerim, sed infelicissimum præter ceteros mortales esse censeo.

Quem ergo beatum nominamus, aut hoc verbum in quo homine ponimus? opinor in eo, qui cum mentem iis præceptionibus imbuerit, quibus in unaquaque re & verum, & bonum percipiat; ad has leges vitæ disciplinam conformat, & omnino tranquillum animum servat: nec modo se bonum virum, sed bonum civem præstat reipublicæ. Quæ duo cum Philosophiæ præsidis habeantur, consequitur reipublicæ felicitatem bona Philosophia contineri.

CA

nam comprehendit] vel Pneumatologia, vel Theologia Naturali, vel Jure, est Philosophia. Verum cum Logica, & Ethica omnis Philosophiæ fontes aperiant; & instrumenta, ut ita dicam, sint, quibus notitia omnis Philosophicæ adquiritur, potiori jure Philosophia nominantur.

CAPUT III.

Docet bonam Philosophiam non modo in gravibus disciplinis, sed etiam in humanioribus, & in omni vitæ parte dominari.

ERrant igitur qui censent, Logicam, & Ethicam angustis spatiis definiri: nam latius patent, quam indocti homines suspicari possunt. Principio Logicæ in omnibus scientiis præcipuus usus est, Cum enim disciplinæ omnes hunc finem habeant, veritatem investigare; plane conficitur, artem quæ docet, quo pacto veritatem investigabimus, omnino esse accommodatam ad omnem disciplinam accipiendam.

Percurramus singulas disciplinarum classes, & finem, quem sibi ponunt, consideremus, facile deprehendemus, eas sine Logicæ præsidio comparari non posse. Et quamquam de iis primo libro prætereuntes aliquid monuerimus, hoc loco copiosius sunt illustranda, idque alia ratione: quo facilius singularum naturam, & usum cognoscere possitis.

Ac primum Physica se offert; cuius munus est, Corporis cum generatim, tum singulatim proprietates explorare: deinde Medicina, quæ humani corporis fabricationem, ægritudines, & viam sanitatem recuperandi quam sagacissime odoratur. At quis hic non videt, quam acutum & subactum ingenium necessarium sit, ut veras, non fictas, rerum causas internoſcamus? Sane qui hac facultate carent, si quidem unum pro alio frequenter accipiunt. Testes locupletissimi sunt Veteres physici, & medici Galenici, qui etiam si eadem phænomena vidissent, quæ nos, tamen quod eadem recte non explorarunt, ad causas fictas confugerunt.

E. g.

E. g. Duæ tabulæ ex marmore levigato tam tenaciter adhærent, ut non nisi incredibili vi altera ab altera separari queat: quod si alterutram confricando impellis, facillime movetur. Peripatetici dixerunt, causam esse *repugnantiam vacui*. Recentiores vero, qui sine ullo præjudicio causas, & adjuncta examinarunt, facile cognoverunt, unicam causam esse *pondus aeris*.

Unde ergo habuere Recentiores, rem sine ullo præjudicio explorari debere: item oportere causas omnes, & adjuncta sagacius odorari, excutere; nisi a Logica, quæ hujusmodi præcepta late persequitur? Itaque certum est, acutum & celere judicium Logicæ præceptis, eorumque assidua exercitatione obtineri.

Consequitur Pneumatologia, quæ & Dei, & Mentium existentiam, ac proprietates perscrutatur. Hic etiam Logica dominatur. Nisi enim in judicando finis exercitati; quo modo firmas ab infirmis ratiocinationes separare poterimus? quo pacto internoscere, quales sint utriusque naturæ germanæ proprietates? Quod si mente reputamus, quanta quamque erudita volumina de hac materia doctissimi Recentiores conscripserint; [1] quamque intricatæ in iis disputationes se offerant, contra Atheos, Polytheos, Deistas & Naturalistas; sine labore intelligemus, non nisi hominem a præceptis Logicæ paratum, eumque valde exercitatum, de hac materia apte & sapienter judicare posse.

Jam Theologiæ munus est ostendere, Sacros codices divini spiritus adflatu fuisse conscriptos: idque eodem sensu, quo ecclesia Catholica accipiendos esse docet. Turbant hic multa Hæretici, ac alienum sensum Scripturæ verbis adtribuunt. Quo ergo modo germanos libros ab apocryphis, quo modo sensum verum a ficticio sejungemus; nisi leges

[1] Regis, Trevisani, Fenelon, Magalotti, ceteri.

leges probabiliter judicandi, atque interpretandi regulas cognititas habeamus? Quis autem nobis has leges suppeditat, nisi Logica disciplina? Et de theoreticis disciplinis hucusque...

Philosophiæ practicæ si naturam exploramus, plane deprehendemus, eam tribus partibus absolvi. Harum altera vitia voluntatis examinat, & quo pacto emendari possint, ostendit: [1] nempe adsecutione Summi boni, quatenus argumentatione naturæ cognosci potest: quæ hominis summa felicitas est: seu bonum quærit, quatenus mentem, & voluntatem emendat. [2] Hæc peculiare sibi Ethicæ

no-

[1] „ Philosophia nos primum ad Dei cultum, deinde ad jus hominum, tum ad modestiam, magnitudinemque animi erudit. Cicero Tuscul. I:

[2] Cognitio Summi boni, quatenus naturæ ratione comparatur, perficit illa quidem & emendat mentem, & voluntatem hominis, dum nos impellit, ut adfectus nostros regamus, virtutes morales adquiramus, & tranquillitatem, eam animi consequamur, quæ nos vere facit beatos, & ad supernam felicitatem quodammodo perducit. Verum ea non sufficit homini, qui ad summam felicitatem contendit. Propterea quod cum homo in hac vita vitis undique obruatur, in tam frequenti occasione peccandi, Deus autem homini non conjungatur, nisi justitiæ ejus omnino satisfiat, consequitur fortiora præsidia esse necessaria, si cum pravis adfectibus strenue bellum committere conamur. Vires unde tales habeamus ratio non docet. Itaque aliud lumen sit oportet, quod nos ad felicitatem perducatur, scilicet divinus sermo seu revelatio, quæ ea, in quibus ratio, cæcutit, ostendat, & doceat, quo modo divinæ justitiæ & voluntati satisfaciendum sit, & ex quo fonte auxilia ad id necessaria consequi possimus.

Hæc est Divina scriptura utriusque fœderis, quæ no-
bis

nomen fecit: Altera ex ipsa rationali natura leges justis, & honesti deducit, quæ in omni vitæ parte ea; quæ facere debemus, demonstrant. Itaque & ipsa bonum querit, non quatenus animi flagitia emendat, sed quatenus *justum, honestum, decorum* est: Hæc pars de officiis hominum, & delegibus; quibus ea reguntur; præcipit; & vocatur *Jurisprudentia Naturalis*.

Tertia Practicæ philosophiæ pars prudentiæ regulas in universum exponit, quæ externam hominis felicitatem in omni vitæ parte demonstrant: Ex quibus & prudentia Civilis, & Ecclesiastica, ceteræque prudentiæ partes sua principia desumunt. Hæc *Prudentiæ Generalis* nomine distinguitur: nec nisi hac ætate systemático modo tradidit. [1] Quoniam vero prudentia vel maxime nota fit

ex

bis ea tradit, de creatione rerum ex nihilo, de origine generis humani, de primi hominis integritate, & lapsus pœna, de essentia Dei, hujusque voluntate nos beandi, de extrema instauratione corporum, ac publico judicio, præmissis & pœnis post mortem, quæ humana ratio ignorat. Eadem docet, Christum pro nobis satisfecisse Deo, ad quem si beneficio divino, & ex disciplina Catholice ecclesiæ per fidem accedimus, meritorum ipsius participes sumus, qui auxilia nobis præstat, ut vitiis resistamus, ut eidem obtemperemus, ut eum amemus, ut in virtutibus semper majores progressus habeamus: tum demum summam felicitatem consequamur. Ex quo manifestum fit, religionem Naturalem ad Supernaturalem sensim conducere: & ex utraque Philosophum contra Naturalistarum; & Deistarum errores & inopia dogmata promere argumenta.

[1] *Christ. Thomæus Primæ lineæ de Juræconf. Prudentia Consultatoria, & J. Fr. Buddeus Elem. Philos. Practicæ c. 2: Prudentiæ leges exposuerunt, & quod pacto ad singulos*

ex ratione, qua generales leges ad reipublicæ conforma-
tionem, vel eos, qui reipublicæ partem aliquam adtin-
gunt, accommodantur; ideo præcipua pars prudentiæ
Generalis est *Civilis prudentia seu Politica*: quæ statum
reipublicæ, Regum; eorumque, qui publicam rem pro-
curant, ex legibus prudentiæ moderatur: [1].

Quan-

*ordines, præsertim ad reipublicæ Civilis administrationem
accommodari possint, persecuti sunt:*

[1] *Politica disciplina quædam præcognita ponit, quæ-
dam vero iradit: Primo requirit notitiam legum Naturæ;
quas Jurisprudentia Naturalis exponit: Deinde plenam no-
titiam originis, & conformationis rerumpublicarum, quæ
pars est Jurisprudentiæ Naturalis: [Recentiores quidam
hanc partem seorsum disputant hoc titulo, Jus Publicum
Universale: ut Justus Boëbmerus Introductio in Jus Publi-
cum Universale ex Juris Naturæ principiis deductum. Ha-
læ 1710. 8. Alii Jus Publicum cum Prud. Civili seu Poli-
tica conjungunt] Hæc prolegomena quædam in Politico sunt.
Peculiare autem habet Politica; quod quædam addit, &
explicat, quo facilius Naturæ leges executioni mandentur:
Ipsæ libri Pandectarum, & Codicis ex utrisque constant:
nempe ex Naturæ præceptionibus, & formulis hoc consilio
constitutis, ut illæ leges in tuto essent & salvæ. Quare si a
legibus Civilibus Naturæ præcepta sejungimus, nihil nisi
quædam formulæ restant, quæ omnino nullam vim habent.*

*Itaque & Civiles leges Naturali opitulantur: & vi-
cissim cum illæ deficiunt, ex Naturæ præceptis judicandum
est. Sensit id summus ille Romanæ reipublicæ Philosophus, &
Jurisconsultus, idque docuit tum alibi, tum in Rhetorica, hoc
modo. „ Omnes leges, Judices, ad commodum reipublicæ re-
„ ferre oportet, & eas ex utilitate, non ex scripture, quæ in
„ litteris est, interpretari. . . . Neque enim ipsi [qui le-
„ ges,*

Quanta autem homines a præceptis Logicæ nullo modo parati futilia invenerunt ! quot falsas leges excogitarunt ! quot ineptas consecutiones inde duxerunt non modo Gentiles , sed ii , qui se Christianos profitebantur ! quas & Romani pontifices notarunt , [1] & ipsi nobiliores Philosophi ostenderunt , decori & honesti legibus repugnare . Itaque omnino est necessarium peracere & limatum iudicium , ut cognoscamus , quinam sint fontes moralium rerum , ex iisque germanas consecutiones cogamus : nec decipiamur a quorundam sententiis , quæ nos abripiant transversos .

Ex Morali philosophia jus Civile proficisci , nemo vel mediocriter doctus ignorat . [2] Non hic juris Civilis nomine significo leges , quas singulæ respublicæ ad bonum subditarum sibi gentium promulgant , & juris *Municipalis* nomi-

ges scripserunt] quod obesset , scribere volebunt : & si scripissent , cum esset intellectum , repudiatum iri legem intelligebant . Nemo enim leges legum causa salvas esse vult , sed reipublicæ : quod ex legibus omnes rempublicam optime putant administrari . Cicero de Inventione . L. II. c. 38. : Quæ vero in Politico disciplinæ requirantur , docet Conringius de Prudentia Civili , & de Civili Philosoph. ubi auctores , qui de singulis partibus scripserunt , recenset . Confer. Naudæus Bibliograph. Politica .

[1] Conferantur Cardenas , Viva , Milante , Du-Bois , Ricci , Lumbier , Duarte d' Aragon , Sellari , ceteri , qui propositiones ab Alexandro VII. Innocentio XI. Alexandro VIII. Clemente XI. damnatas percensent , & exponunt .

[2] ,, Est enim primo de ratione legis humanæ , quod sit derivata a lege Naturali . B. Thomas , Prim. Sec. q. 95. art. 4.

nomine continentur : quæ , quamvis rectæ rationi plerumque sint consentaneæ , tamen , quod diversarum gentium moribus sint accommodatæ , longe absunt a natura juris Civilis . Sed jus Romanum intelligo , quod legibus XII. Tabularum , & Pandectis , & Codice , & Novellis Justiniani , ab Anonymo quodam e Græco conversis , continetur .

Has autem leges e media Philosophia sumtas esse , nescit nemo . De legibus XII. Tabularum auctor est Cicero , qui eas Philosophorum libris anteponere non dubitat . [1] Pandectæ vero , & constitutiones Justiniani , cum Philosophorum responsis , qui ex Stoicorum disciplina philosophabantur , [2] contextæ sint , Moralem undique philosophiam redolent . [3] Quæ nos luculenter probare poteramus , si idageretur in præsentia : verum ne in reminime dubia vel argumenta , vel testimonia conglobemus ; & videamur lectori nostro copiam eruditionis ostentare ,

N

tare ,

[1] „ *Fremant omnes licet dicam quod sentio: Bibliothecas mehercule omnium Philosophorum , unus mihi videtur XII. Tabularum libellus , si quis legum fontes , & capita viderit , & auctoritatis pondere , & utilitatis ubertate superare . Cicero de Orator. L. I. cap. 44.*

[2] „ *Et quoniam , uti diximus , ad prudentiam Romanorum fuit adtributa philosophia Græcorum ; plura dogmata versantur in jure Civili , quæ Philosophorum scholam , ac Stoicam præcipue redolent. Gravina de. Ortu & Progressu Juris L. I. pag. m. 33.*

[3] „ *Quoniam nihil est aliud jus Civile , nisi naturalis ad Romanæ reipublicæ institutionem relata , Romanisque moribus & litteris explicata ratio Idem Gravina loco citato initio libri .*

tare, libenter superfedemus iis, quæ a gravissimis Jurisprudenteribus copiose sunt disputata. [1]

Quod si jurisprudentia Civilis ad Naturalis leges referri debet; [2] quis non videt, recte cogitandi artem, seu mentem hac arte excultam eidem percipiendæ penitus esse necessariam? Et eo magis professoribus Juris est necessaria recte judicandi disciplina, quod eorum consilio, ac judicio salus aliorum, & fortunæ reguntur: quorum lapsus & patrimoniorum ruinam secum, & vitam etiam ducunt aliorum.

Non hic ego, Adolescentes, locutulejum, aut raulam aliquem de foro advocabo, qui vobis originem juris Communis ostendat: sed excitabo hominem philosophiæ Moralis, ac Juris peritia nobilem, totius elegantix, & eruditionis Græcæ, ac Latinx thesaurum, Janum Vincentium Gravinam, qui *justi*, & *injusti* notitiam ex jurisprudentiæ Naturalis fontibus ducit: & plurimis verbis ostendit, quantum recte judicandi ars Jurisconsulto adferat adjumenti. [3]

Con-

[1] *Idem Gravina loco citat. præsertim L. II. Heinecius, de Jur. Naturæ, & Gentium, Pufendorsius, Thomafius, ceteri.*

[2] „ Ergo est lex, justorum, injustorumque distinctio,
 „ ad illam antiquissimam, & rerum omnium principem
 „ expressa naturam, ad quam leges hominum diriguntur;
 „ quæ supplicio improbos adficiunt, defendunt ac tuentur
 „ bonos. Cicero de Legib. L. II. c. 5.

[3] „ Tria omnino sunt Juris professori necessaria, Latinx,
 „ linguæ peritia, ratiocinandi ars, & notitia temporum.
 Idem Gravina Loco citato Præfat. Eadem fusius exponit
 alio loco: „ Quid enim est aliud jus Romanum, nisi ratio
 „ imperans, & armata sapientia, sententiæque Philo-
 pho-

Consequitur jus Pontificium : quod veterem , mediam , & novam Ecclesiæ externam disciplinam exponit . Hæc vel pertinet ad *Sacerdotes* , seu viros divino ministerio mancipatos : vel ad *Res Sacras* , ut sunt Sacramenta , templa , ceteraque , quæ ad ea referuntur : [1] vel ad *Judicia* , seu modum quo Sacerdotum delicta justo judicio vindicari , ceterique magistratus Ecclesiastici de singulis rebus judicare debeant . Itaque & *jus publicum Ecclesiasticum* complectitur , & *prudentiam Ecclesiasticam* , quæ leges Pontificum ad singulos casus referre doceat .

Hæc vero leges naturæ ratione suadente latæ sunt , & pro varia temporis , loci , gentiumque differentia , vel abolitæ , vel mutatæ . Non enim Romani pontifices , non ecclesia Universalis aliquid nisi ratione & consilio sancivit , ad augendum Dei cultum . Itaque primum leges Naturæ , & Divinæ cognoscendæ sunt : deinde Ecclesiæ disciplina omnis , seu jus publicum Ecclesiasticum : postremo leges probabilitatis , & interpretationis in promptu habendæ sunt : ut legum , quæ pro varia disciplina , alio & alio tempore , & auctore sunt latæ , germanus sensus eruat . Adeoque

„ phorum in publica jussa conversæ? & prope finem : „ Sane
 „ qui Philologiam existimet a Jurisprudencia posse divelli ,
 „ idem petierit , ut navis communis cum socio dividatur .
 Oratione III. de Jurisprudencia .

[1] Liturgia , quæ ritus exponit , quibus Deum , & Santos colimus , pertinet ad jus publicum Ecclesiasticum : propterea quia ab Ecclesiæ consuetudine , & Pontificum constitutionibus proficiscitur . Et de cultu Sanctorum copiose disputant Jurisprudentes : quibus merito suo. antepōnuntur *Benedicti XIII. P. M. scripta* copiosa ea quidem , & interiori eruditione polita .

lucem jurisprudentia Pontificia a logica Recentiori accipit, quæ in hoc occupatur, ut veri cum certi, tum probabilis investigandi viam muniat & sternat.

Jam theologia Moralis se offert, quæ in tres partes dividitur. Altera humanæ naturæ corruptionem, id est, peccatorum originem persequitur: &, quæ inde nascuntur, infirmitates animi exponit: viamque sternit, quæ ex tantis miseriis emergamus, & in omni virtutum varietate magis magisque proficiamus, Deoque conjuncti simus. Hæc *theologia Moralis* stricta significatione appellatur. Altera divinas leges, quæ in Sacris codicibus exstant, vel quasi de manu in manum ad nos venerunt, enarrat: & officia, quæ inde fluunt, exponit: tum ad extremum, quibus præfidiis actiones nostras ad prædictas leges exigere debeamus, demonstrat. Hæc a Recentioribus vocatur *jurisprudentia Divina*: Tertia pars de *prudentiali Christiana* disserit: id est ostendit, quo modo Christianus homo, ille præsertim, qui docendi munus subit, actiones suas ad salutem tum suam, tum eorum, qui fidei suæ commissi sunt, consequendam componere debeat: quo facilius finem nobis propositum obtineat. [1]

Ex

[5] Hæc est Moralis theologiæ notio quatenus Morali philosophiæ ex altera parte respondet. Nam hæc religio-
ne naturali, seu legibus Naturæ tantum: illa vero super-
na religio, seu lege Divina, & Pontificia continetur.
Quoniam vero, qui legi Naturæ peccant, Deo peccant, qui
voluntatem suam non modo revelatione, sed etiam ratione
hominibus patet: ideo disciplina morum late patet:
atque philosophiam Moralem [id est, Ethicam lata signifi-
catione, prout tres partes complectitur] & Moralem theo-
logiam comprehendit.

Ex iis autem, quæ hucusque disputavimus, efficitur, etiam in theologia Morali bonam Philosophiam regnare: nec Logicam modo, verum etiam Ethicam, & jurisprudentiam Naturalem ad eam requiri. Primum, quia nisi legi Naturæ obtemperemus, quæ Divinæ legi adamussim consentit, innocentem vitam non agemus, nec in virtute proficiemus. Deinde, quod in singulis vitæ partibus quædam frequenter occurrunt, quæ non nisi ex Naturæ præceptis finiri possunt. Quo enim modo si de legibus, de pactis, de contractibus, de ultimis voluntatibus, de pœnis, ceterisque rebus, quæ in Sacris libris non nisi obicure traduntur, agatur, non cognitis justitiæ fontibus, hisque recte perpensis, apposite dicere poterit Moralis theologiæ consultus? Postremo, quia nisi arte, consilio, industria humanæ mentis vires, actiones, legesque nobis inditas vestigare non possumus. Cum igitur morum responsa, quibus officia reguntur, non modo ex Divinis legibus, verum etiam ex germanis Justis, & Injustis fontibus derivari debeant; plane conficitur artem ratiocinandi, legesque interpretandi, morum doctori esse necessarias, ut veras Justis, ac Honestis leges internoſcat, & ex iis deducat germanas conclusiones.

Quid? in ipsis etiam disciplinis, quæ ab humanitate nomen habent, quid nos sine iudicio exercitato boni cogitare possumus? Quod enim iudicium de poemate aliquo, de oratione, de historia, de libro faciemus, nisi & acerrimo ingenio valeamus, & præceptis non solum Rhetoricæ, sed Logicæ artis sumus exulti? Quot enim ineptiæ, Deus bone, funduntur ab illis, qui sine talibus adjumentis vel ea audent componere, vel de iis iudicare præsumunt! Percurrantur vel sola scripta, quæ hoc, & proximo sæculo prodierunt, in quibus nobiliorum Grammaticorum, Rhetorum, Poetarum, Histo-

ricorum[1] vitia ac virtutes exponuntur; & intelligemus, quanta doctrinæ copia, quanta Logicæ, ac Criticæ artis supellex est necessaria, ad hæc commode adornanda, & percipienda.

Neque vero putetis, Adolescentes, rectam rationem, [2] quam Deus posuit in animo, satis esse; ut hæc & certo, & nullo negotio præstemus. Nam quemadmodum Homo facultate numerandi, saltandi, canendi, persuadendi, natura gaudet; nec quisquam dubitat, *Arithmeticam, Artē commode saltandi, Musicam, Rhetoricam,* esse necessarias ut id faciamus; ita quamvis logica Naturali polleat, nullus nisi ineptus dubitabit, artem ipsam Logicam esse necessariam, ut & facile, & recte ratiocinetur.

Itaque, vel hoc nomine commendari debet Philosophia, quod mentem tam acuit & polit, ut qua facultate homi-

[1] De Historicis Langletius in Meth. Histor. agit, & vitia, ac virtutes percenset. Confer. *Whear. Relectiones Hiemales: 1700. Vossius de Historicis, Rapin Reflexiones super Historia. De Poetis Bailletus Judicium Eruditorum, Vossius, & Scaliger in Poetica: Rapinus de eodem. De Rhetoribus, & Orator. Gibertus Judicia Eruditorum, Rapinus Reflexiones de Eloquentia, Vossius de Rhetorica, ceteri. His addi possunt Ephemerides Parisienses, Lipsienses, Lugduno-Batavenses, Trivultienses, Italæ, ceteræ, in quibus de libris; qui prodeunt continenter, fertur iudicium. Confer. potest Junckerus Schediasma Ephemeridum, ubi histor. Ephe. meridum usque ad annum 1692. describit: & Morhof. Polyhistor. Litterar. Popeblounius Censura Celebriorum Auctorum, ceteri.*

[2] Recta ratio est, facultas veritates alias ex aliis per necessariam conclusionem ducendi: hæc vocatur, logica Naturalis.

homines maxime bellis præstant, eadem tam alii aliis anteponantur, ut alterius ordinis, & multo præstantioris mentis esse videantur. Quis enim si Galilæi, Borellii, Cartesii, Gassendi, Malebranchii, Hospitalii, Poleni, ceterorumque cogitata, cum Hotentotis, Aethiopibus, Canadenfibus, aliisque efferis nationibus conferat, putet ex simili facultate percipiendi utrorumque cogitationes manare?

Quid autem illud est singulare & excellens, quo homo ab homine differt, & eum supra humanam conditionem, ut ita dicam, evehit, nisi assidua exercitatio, quæ & mentem aptam reddit, quæ singula recte percipiat; & ex iis aliqua derivet, quæ necessario nexu cum prima colliguntur? Nam quemadmodum gladius acutissimus, qui plures annos aeri objectus rubigine incrustatur, ad aliquid commode cedendum non est idoneus; idem vero si probe expoliatur, omnia facillime dividit, & ad opera mirabilia efficienda aptus est; ita mens nostra nisi recte judicando exerceatur, & optimis præceptis tamquam obrussa expoliatur, ad aliquid percipiendum non erit apta. Sed de his hucusque.

Reliquum est ut doceamus, Philosophiam non modo ad litterarum disciplinam esse necessariam, sed etiam in usu vitæ valere. Quæ quoniam ex iis, quæ copiose differuimus, perspicue consequuntur, supervacaneum est ea longo sermone explicare.

Cum enim homines, si non serino more, sed eo modo, quo decet animal ratione præditum, agere volunt, actiones suas ex Naturæ lumine, seu philosophiæ Moralis fontibus ducere debeant; hæc autem collectio non nisi per argumentationem habeatur; conficitur, Ethicam, & Logicam ad hominum actiones moderandas per quam utiles esse & congruentes.

Nam tametsi homines, ne ipsis quidem efferis gentibus exceptis, si mente recte utantur, domesticis præsi-

diis bonum & honestum cognoscere possint; adeoque & bene agere, & recte de re morali iudicare; tamen cum in hac vita adfectibus pravis, & ineptis præjudiciis undique obruantur; [1] & pauci sint, qui rationem recte exercent, & lumina Naturæ consulant meditando, sine quibus leges honesti non cognoscuntur; [2] interdum vero difficultates occurrant in humana societate, quæ etiam viros doctos fatigant; consequitur, disciplinam, quæ leges honesti distincte tradit, mentemque acuit; ut ex iis perspicuas conclusiones deducat; quibusdam utilem, quibusdam penitus esse necessariam.

Sive enim homo secum agat, doctrina Morum, & recta ratio est necessaria, ut se & bonum virum, & optimum civem esse ostendat. Sive cum privatis agat hominibus, & ad utriusque legis præcepta, passionem suam & contractus conformare debet. Sive aliquam rei publicæ partem attingat, & ita leges justæ, & injustæ in promptu habere debet; ita populorum mores, atque artes eos continendi exploratam habere; ita exercitato iudicio uti; omnino ut populos iusto imperio regat, & tranquillam ac florentem faciat rempublicam. [3]

Pro-

[1] „ Parvulos nobis dedit [natura] igniculos, quos
 „ celeriter malis moribus, opinionibusque depravati sic re-
 „ stinguimus, ut nusquam Naturæ lumen appareat. Cice-
 ro Tuscul. Quæst. L. II. c. 1.

[2] „ Desideras dici, quomodo ad nos prima boni hone-
 „ stique notitia pervenerit. Hoc nos docere natura non po-
 „ tuit: semina nobis scientiæ dedit, scientiam non dedit ...
 „ Nobis videtur observatio collegisse, & rerum sæpe fa-
 „ ctarum inter se collatio, per analogiam nostro intellectu
 „ & bonum, & honestum judicante. Seneca Epist. 120.
 p. 457. edit. Gronov. [3] Conferantur quæ de Politica ad-
 monuimus supra in adnotatione quadam.

Profecto si humanas actiones examinamus, & qua de causa laude digna sint, curiosius vestigamus, reperiemus hanc esse, quod rectæ rationi sint consentaneæ. Quidquid enim homines boni cogitant, quidquid moliuntur, & agunt; a ratione proficiscitur: [1] quæ & nos docet quid agere debeamus, & quo modo cogitemus, ne in usu vitæ decipiamur. Quare etiam in humana societate utraque disciplina usum habet: & ad utriusque præcepta vitæ institutum conformare debemus.

CAPUT III.

Demonstrat bonam Philosophiam non repugnare veræ Theologiæ, immo vero esse necessariam ad eam addiscendam.

EX hucusque disputatis fit manifestum, lectissimam Philosophiam Theologiæ addiscendæ penitus esse necessariam. Quod ut facilius demonstremus, quid ipsa Theologia sit, fusius, quam alibi fecimus, declarem oportet.

Quidquid nos de Deo certo scimus, id *Theologiam* vocamus. Duplici autem via ad notitiam certam rerum divinarum pervenimus, argumentatione naturæ, & divina declaratione. Nimirum sunt quædam, quæ constant per argumentationem naturæ consentaneam: ut exstare unum Deum, esse perfectissimum; habere procurationem mundi, & rerum humanarum, esse colendum, cetera. Hanc vocamus *theologiam Naturalem*. Quædam non nisi declaratione divina nota fiunt: ut Deum esse unam naturam & tres personas: creasse mundum ex nihilo hoc & il-

lo

[1] Sermo est hoc loco de virtutibus moralibus tantum, & de ratione boni naturalis, non superni.

lo modo, ac tempore : condidisse angelos, & hominem hoc consilio ut ad felicitatem contendant, eosque etiam post Adami lapsum adjuvare: venisse in orbem terræ, mortemque sponte obiisse confixam cruci ut hominem servaret: vivum rursus ascendisse in cælum: constituisse rempublicam suam, seu ecclesiam: legibus temperasse, eamque perpetuo gubernare: venturum extrema die ut homines instauret, eosque publico iudicio pro meritis donec: post quæ mundi erit interitus, cetera. *En theologia Supernaturalis.*

Utraque autem pars ex bona Philosophia illustratur & confirmatur. Et quod ad primam pertinet, perspicuum est, Naturalem theologiam nihil aliud esse, quam Philosophiam de rebus divinis disputantem. Cum enim ejus scopus sit, Atheos [1] Polytheos [2] Deistas [3] ceterosque in-

[1] Athei nomine hoc loco significamus eos, qui vel Deum omnino tollunt: vel Dei nomen retinentes, ejusdem proprietates rejiciunt, & adfirmant, Deum, vel intelligentia carere, vel necessitate agere: vel contendunt, argumenta, quæ Deum esse demonstrant, non id efficere: vel aiunt, non posse certo sciri an Deus sit, sed cum dubio esse dicendum: qui alio nomine vocantur Sceptici.

[2] Polythei sunt, qui plures Deos admittunt, ut Idololatræ: vel duo principia ponunt, unum bonum, aliud malum: ut veteres Persæ, & Aegyptii, ex Christianis Marcionitæ, & Manichæi, ac recentiores non nulli.

[3] Deistæ sunt, qui etsi dicunt simulate, Deum conditorem materiæ existere, tamen procuracionem mundi illi tollunt, eumque ab humanis rebus sejungunt: contententes, ex materia cum motu a Deo creata fortuito omnia effici. Alii adfirmant, Dei providentia res naturales administrari: contendunt tamen, actiones bonas, & malas non a natura

inpios confutare, qui non auctoritate, sed rationibus disceptant; plane conficitur, Naturalem theologum iisdem armis Religionis decreta esse defensurum.

In hoc autem negotio duo Theologo curanda sunt: alterum, ut cum hos inpios confutat, argumenta non sumat ab Scripturæ, Patrumque sententiis, quæ ipsi non admittunt: sed religioni Naturali, & Supernæ fines constituat, alteramque ab altera seorsum tractet. Quod quia non nulli Philosophi [1] non animadvertunt, nihil efficiunt adversum Naturalis religionis hostes, qui divinum sermonem contemnunt. Alterum, ut ostendat, Naturalem religionem Divinæ opitulari, & vicissim a Divina juvari: [2] adeoque utraque ab eodem Dei numine proficisci,

tura hominis esse, nec a Deo regi justitia, & bonitate; sed legibus humanis esse constitutas. Itaque & religionem naturalem, & revelationem omnem tollunt: tum rationis, & honestatis leges depravant & rejiciunt; atque humanas leges suo modo interpretantur. Alii Deo mundi, & hominis creationem, administrationemque concedunt: hoc agunt, mentem cum corpore perire: atque plurimis verbis persuadere conantur, præmium, & pœnam diverso modo accipi debere. Postremo alii & religionem naturalem prostentur, præmia, ac pœnas post mortem agnoscunt: nihilofecius hæc rationibus naturæ se habere contendunt: declaratione divina non item, quam aperte rejiciunt.

[1] Conferatur Tosca, Compend. Philos. Tom. V. de Metaphysica Reali, qui hoc peccat.

[2] „ Legem ergo destruimus per fidem? absit, sed legem statuimus. Paull. Roman. III. In quem locum ait Chrysostomus: „ Verum illa quidem lex nimirum præstare hoc non „ valuit, omnes enim peccaverunt: fides autem ei super- „ veniens id præstitit: simul enim ut quis credidit, „ justifi- „ catus

sci, qui ea, quæ a nobis postulabat, utroque modo perfectecit. Nam Sacra scriptura non omnia, quæ facere debemus, perlequitur minutatim: sed tamquam rem minime dubiam ponit, hominem naturæ prædiis multa cognoscere, posseque ex principiis vel ratione, vel beneficio divino cognitis, conclusiones inferre. Atque ea tantum addit, quæ necessaria sunt, ut præcepta moralia tutius & firmitus custodiat. [1]

E. g. Naturæ ratione perspicuum est esse Deum, eumque sapientem, omnipotentem, bonum, supremum legislatorem, humanæ societatis conditorem. Hæc tamen cum Sacri scriptores dicunt, non suse exponunt, & argumentorum copia confirmant; sed quasi rem omnibus notam tangunt tantum: immo vero plane adseverant, omnia, quæ de Deo scimus, adeo Philosophis de pago nota fuisse, ut excusari non possint, quod animum ad ea non adverterint. [2]. Deinde declarant, Divinæ legis

„ catus est. Igitur legis voluntatem firmavit: atque
 „ ipsum illud ad finem deduxit, cuius gratia omnia lex eadem
 „ dem faciebat: non igitur fides legem irritam, sed ratam
 „ absolutamque fecit.

[1] „ Lex Vetus manifestabat præcepta legis Naturæ,
 „ & superaddebat quædam propria præcepta. Quantum
 „ igitur ad illa, quæ lex Vetus continebat de lege Naturali,
 „ omnes tenentur ad observationem legis Veteris: non
 „ non quia erant de Veteri lege; sed quia erant de lege Naturæ.
 „ Thomas Aquinas Prim. Secund. q. 98. art. 5.

[2] „ Quod notum est Dei manifestum est in illis, Deus
 „ enim illis manifestavit. [naturæ lumine.] Invisibilia
 „ enim ipsius a creatura mundi per ea, quæ facta sunt, intellecta
 „ conspiciuntur: sempiterna quoque ejus virtus & divinitas,
 „ ita ut sint inexcusabiles. Quia cum cognov-
 „ vis-

legis præcepta Gentilibus cognita fuisse rationis auxilio. [1]

Præterea ipsi scriptores Divini dum morum præcepta tradunt, non ea ordine digerunt & inlustrant; sed ita cum hominibus loquuntur, quasi cum iis, qui horum notitiam habent. Adeoque quædam interdum adjungunt: quædam, quæ pravis moribus contaminata erant, emendant: tum demum cum opus est generalia præcepta ponunt, ex quibus plurimas conclusiones mente præditi homines colligere possint, easque ad res singulas sapienter accommodent.

Ex quibus fit manifestum, Divinam legem non nova jubere: sed ea, quæ natura nobis pandit, explicare tantum. Itaque altera ab altera inlustrari debet: atque vel hoc nomine, quod præcepta Divina Naturæ legi sunt consentanea, adversariis nostris luculenter probare possumus, Christianam religionem a Deo esse, & dignam esse quæ ceteris anteponatur.

Neque vero existimetis, Adolescentes, hujusmodi impios, pervivaces, perduelles aut nullos existere, aut sine judicio & eruditione confutari posse, ut non nulli contendunt. Utrumque enim non ita se habere testes non suspecti auctores sunt. Principio innumeros in Europa, præsertim in Anglia, esse Atheos, & Deistas, nostra, & parentum memoria facti sunt viri doctissimi,

Hue-

„ vissent Deum, non sicut Deum glorificaverant, aut gratias egerunt. Paullus Romanos I. 19. seqq.

[1] „ Gentes quæ legem non habent (scriptam) naturaliter (id est sine locutione divina) ea, quæ legis sunt, faciunt: ejusmodi legem non habentes ipsi sibi sunt lex: qui ostendunt opus ejus scriptum in cordibus suis, testimonium reddente illis conscientia ipsorum. Idem ibid.

C. II. v. 14. seq.

Huetius, Magalottius, Fenelonus, ceteri, [1] qui eos dedita opera eruditissime refutarunt.

Quanto autem opere hujusmodi infideles præsertim recentiores, in litteras incumbant; quanta animi contentione recentioribus studiis dent operam; norunt qui eorum scripta legerunt, vel Litterariam historiam a limine salutarunt. Nimirum homines isti inpii adjuncta poliendæ mentis, & investigandæ veritatis temere & superbe stectunt ad religionem Naturalem evertendam, extinguendaque humanæ rationis lumina. Quis enim ignorat quanta sophismatum multitudine, quam impudenti & adfectata eruditione, inpii illi homines, & non sine venia memorandi, Hobbésius, Spinosá, Bælius, Burnetius, Collinsius, Beaufobrius, Wolstonus, ceteri, vel religionem Naturalem, vel Christianam adorti sunt: quantaque moliti fuerint ut eam, si possent, tollerent e medio?

Quid autem proficies cum hominibus disputando, qui non dico generales notiones, & vocabula incertæ significationis, quæ nihil etiam apud Catholicos, qui veræ Philosophiæ dant operam, efficiunt; sed ipsa perspicua rationis decreta interdum irrident, interdum revocant in dubium; nisi judicio ab optima Logica parato, multa & exquisita doctrina exculco in pugnam descendas?

Non hic generalibus notionibus, non vocabulis inanibus, sed firma & perspicua ratione pugnandum est. Separanda sunt vocabula, quæ nihil significant, vel incertam habent significationem: utendum vocabulis usitatis, quæ accurate sunt definienda: lectissimæ rationes adducendæ sunt: eæque ordine collocandæ, ut facilius, in animum legentis inlabantur. Adversariorum fallaciæ, quæ vel voce, vel re continentur, diligenter patefacien-

[1] *Fabricius De Veritate Religionis Christianæ cap. 22. recenset eos, qui contra Deistas scripserunt.*

ciendæ : infirmandaque reliqua argumenta clarissimis & minime dubiis argumentationibus . Nihil pro certo ponendum , quod firma ratione perspicue non deducatur : nullæ hypothesi , nullæ res libere cogitatæ sunt recipiendæ : omnia argumentatione certissima efficienda sunt . Quis autem non videt , ad hæc præstanda quanta quamque celesta Philosophia sit necessaria ?

At enim , falsa defendunt ipsi , rectæque rationi repugnantia . Utinam , Adolescentes , omnia , quæ ab hostibus Catholicæ religionis per fallaciam objiciuntur , sine labore possent confutari ! non enim tantam cum adversariis nostris dimicationem , tamque diuturnam susciperemus : non has pestes frequenter offenderemus , quæ & pacem ecclesiæ Catholicæ turbare non cessant ; & gravissimos Theologos armant ut eorum impudentiam perfringant . Sunt autem multa , quæ nos falsa esse & certo scimus , & perspicue deprehendimus , quæ tamen non nisi ab homine summo mentis acumine prædico , & exercitatione disputandi contrito infirmari possunt : & quæ nisi pro merito resutentur , [possunt enim ea omnia funditus labefactari] maximum religioni nostræ adferre possunt detrimentum . Quæ cum & viri clarissimi disertis verbis testati sint , & diuturnus usus illis , qui cum Infidelibus , & Hæreticis disputando contendunt , ostendat ; supervacaneum est de iis ulterius verba facere . Et de *Naturali theologia* hætenus .

Venio ad Theologiæ partem , quæ superna locutione continetur . Duo hic argumentis firmissimis conficere debemus : alterum est , Deum ea manifestasse viris divinis , quæ ipsi scriptis consignarunt : alterum , eo sensu tradidisse , quo Romana ecclesia accipiendum esse docet . Quanta autem ex hoc duplici fonte disputationum feges enascitur , quam acres , quamque diuturnæ !

Probemus vel unam partem nimirum , Mosen divino
spi-

Spiritu adflatum Pentateuchum scripsisse. Hic illico quædam argumenta se offerunt ex Historia desumpta, quæ primo aspectu tales libros Moyfi abjudicare videntur. Quibus quo pacto occurremus, nisi & multijugi lectione, & limato judicio valeamus? Legatur vel unus liber clarissimi Huetii de *Demonstratione Evangelica*; & planum fiet, quanta Ecclesiasticæ, & Profanæ historiæ, quanta solidioris Philosophiæ notitia est necessaria, ut iis occurramus, qui codices vel Veteris, vel Novi fœderis divino spiritu conscriptos fuisse negant.

Deinde qui divinum sermonem rejiciunt, ii quidem Deistæ sunt, qui non nisi rationibus naturæ sacra dogmata adoriuntur. Iis igitur duplici modo est occurrendum: primum, ratiocinatione naturali, quæ ostendat, ex religione Naturæ perspicue sequi, supernam locutionem & Divinam religionem homini esse necessariam: deinde, argumentis ab Historia ductis, quæ efficiant, Judæorum, & Christianorum doctrinam Deum auctorem habere: Deistarumque objectiones solide diluat, & perspicue. Quæ cum e media, & solidiori Philosophia, interdum vero e physica Recentiori [r] argumenta sumantur; conficitur, divinam auctoritatem utriusque Testamenti, quæ omnis religionis & Theologiæ est fundamentum, Philosophia lectissima adversum hos inpios esse confirmandam.

Jam vero cum iis disputemus, qui Sacros codices Divinos esse non negant; sed qui, quo sensu Scripturæ verba accipienda sint, examinant. Nonne in gravissimam disputationem, quæ nos ab Hæreticis sejungit, incidimus? Negant Sociniani, Calviniani, Lutherani, Christum Jesum dogma ullum Apostolis verbo tradidisse, seu, ut alii

vo-

[1] *Derham*, in *Demonstratione de Existencia Dei*, pleraque omnia argumenta ex Recentiorum physicorum per-
scrutatione sumit, ut id efficiat.

vocant, negant *Divinam traditionem*: & efficere contendunt, in omnibus Fidei disputationibus ad Scripturæ verba esse recurrendum. Id præter ceteros Hæreticos recentiores urgent Rivetus de *Patrum auctoritate*, & Dallæus de *Verò Patrum usu*, & Hottingerus de *Abusu Patrum*: & tot machinis Veterum episcoporum auctoritatem labefactare conantur, ut nihil supra: contendentes, se non contemnere Patrum eruditionem, sed solam scripturam. Sacram pro Fidei regula habere. [1] Quis autem ad respondendum se comparet, qui præter vastissimam lectionem, arte Logica, & Critica ad plenum non sit instructus? Quis veros libros a falsis, quis nævos ab erroribus, quis fallacias a firmis ratiocinationibus sine Philosophiæ ope separare poterit?

Primum Hæretici argumenta sua promunt ab Scriptura, & Ratione, & Historia: & minutatim percensent nævos aliquos & veros, & falsos [2]. nostrorum Doctorum ab ipsis Apostolorum temporibus. ad sæculum usque XV. Pugnancia primo ad spectu eorum loca, Conciliorumque si qua occurrunt, adducunt: plurimam addunt

O

fal-

[1] Ex Hæreticis Joannes Clericus in Epist. Criticis, præsertim Epist. IIII. audacter PP. eruditionem minuit. Contra Georg. Calixtus in Apparatu Theologico p. 35. seqq. eorum eruditionem extollit.

[2] Hæretici plerique omnes accusant Patres: Gundlingius Observ. Tom. II. disputat de Nævus Justinii Martyris in ratiocinando. Basnagius de Hæresi Apollinaris Epiphanium accusat. Barbeyrachus Moralem eorum exagitat. Alii, ut Chemnitius, Calovius, & Claudius Judicium de PP. Græcis, & Latinis, pæne omnes reprehendunt: qui ab iis, quibus jus est, consuli possunt. Illis tamen recentiores Catholici pro merito responderunt, eosque penitus labefecērunt.

fallaciam, ut eos ad perversum sensum detorqueant: totam Ecclesiasticam historiam excutiunt, ut efficiant, eos tales esse, quibus nulla fides habeatur, propterea quod per eorum manus, ut inquit, ad nos usque pura Christi doctrina pervenire non potuit. Hæc & alia multa perduelles Hæretici. Iis autem ut resistamus, totam historiam Ecclesiæ, Patrumque scripta examinanda esse, nullus non videt. Hæc vero omnino requirunt Criticam artem, & peracrem judicium, ut verum sensum explorare possimus. Quæ cum Recentioris logicæ pars sit, fit consequens, sine bona Logica, Theologica dogmata defendi non posse.

Cetera lubens prætereo, cum ex iis, quæ diximus, manifesto inferatur, acerrimum ingenium, id est, mentem bona Logica, & Critica exercitatum, omnino esse necessariam ad res omnes sacras pro merito earum accipiendas, ne aliud pro alio intelligentes decipiamur.

Atque hæc ego, Adolescentes, quæ de Hæreticis dico, non sponte, sed coactus dico, nec sine ingenti animi dolore commemoro. Non enim illorum industriam, non eruditionem memoro interdum, ut vos ad eorum lectionem inliciam: quinimmo nihil magis commendo vobis, quam ut hujusmodi homines, tamquam hostes religionis nostræ, pestes reipublicæ Christianæ, toto animo fugiatis. Sed eo tantum consilio facio ut intelligatis, quanto opere bonis studiis vacare debeatis, ut veram & Catholicam religionem adversus hos vel inpios, vel Hæreticos strenue defendatis: quod ante me plurimi viri Catholici, iique doctissimi, monuerunt.

Neque vero illorum consilium probo, qui contendunt, hæc diligenter & summo studio Adolescentibus esse occultanda. Ego vero existimo, nihil Theologo consentaneum magis, nihil religioni aut Naturali, aut Catholicæ magis esse gloriosum, quam ut omnes intelligant, utramque tam firmam, tamque inconcussam esse; ut etiam a Philosophis

phis summo ingenio, acerrimo iudicio, ingenti eruditione præditis, non uno genere armorum, sed & variis, & plurimis, & validissimis machinis sit oppugnata; tamen immobilis & invariata remanserit. Ex quo omnibus notum fiat, eam non hominis opus esse, sed Dei.

Itaque quamvis nos aliquorum Hæreticorum eruditionem interdum commemoremus, non eos legendos Adolescentibus proponimus: sed viris ætate, & doctrina provestis, quibus Ecclesia legendi potestatem fecerit: quique vel eos dedita opera refutare, vel Dogmaticam & Polemicam theologiam superiori loco tradere adoriuntur: ubi Hæreticorum argumenta infirmare necesse est. Tironibus vero hæc dicenda existimavimus, primum ut eis persuaderemus, & ostenderemus, quam male homines non nulli, ii præsertim, qui a vera & Catholica religione sejuncti sunt, ingenio & eruditione utantur, [tametsi iidem non in omnibus male utantur] quod facere & Historici, & Doctoris officium nos cogit. Deinde, ut eorum industriam incitarem, quo facilius rei & Philosophicæ, & Theologicæ naviter dent operam: & religionem vel Naturalem, vel a Deo traditam, & ab ecclesia Romana propositam, ab hostium impetu & incursione defendant: nec ab adversariorum calliditate & astutia imprudentes circumveniantur. Sed de his plus satis.

CAPUT V.

Ostenditur bonam Philosophiam non esse eam, quæ argutiis, & inanibus questionibus, aut generalibus notionibus continetur.

Bene habet. Satis in superioribus ostendimus, bonam Philosophiam esse eam, quæ mentem hominis aptam reddit, quæ in omni vitæ parte verum perscrutetur:

eamque optimis præceptis imbuit, ut actiones suas naturæ rationi consentaneas faciat. Nunc separatim disquirendum est, quibusnam hæc Philosophiæ notio accommodari possit. Quod profecto faciemus, si naturam & usum præcipuarum partium prius examinabimus: idque diversa ratione quam superioribus capitibus fecimus. [I]

Et quidem cum finis Logicæ sit verum investigare, oportet Logicam eas præceptiones tradere, quæ ad verum inveniendum sunt accommodatæ. Veritas autem in hoc sita est, ut ego talem notionem habeam, quæ sit conveniens rei ut in se est. e. g. Videam Petrum e longinquo, & judicem esse Petrum: vera est propositio, quia affirmat quod est. Videam hominis picturam, judicem esse verum hominem: est falsa, quia non est consentanea rei ut in se est. Est ergo veritas in *re* tamquam fundamento: in *mente* tamquam subjecto: in *verbis* tamquam in signis. Quare Logici est cognoscere, quid sit mens, quæ illius operationes, quæ signa, quo facilius intelligat, qua ratione veritatem investigare queat.

Porro veritas vel est certa, vel probabilis. Veritas *certa* est, quæ indubio sensu, vel perspicua & certa cognitione nititur. e. g. Cum video Petrum e regione stantem, certo scio, idque sensus ope, *Petrum existere*. Hæc cum longo usu, & factis experimentis acquiritur, vocatur *Experientia*. Sin autem ex eo quod clare cognosco, *Petrum vivere & sentire*, colligo, *Petrum esse animans*; certo scio, idque ratiocinationis præsidio, *Petrum esse animans*. Hæc vocatur *Demonstratio*.

Cum autem animi perceptio, vel sensus, vulgo *sensio*, per organa sensuum externorum adquiratur; organa autem

[I] Hæc tironum gratia monemus, qui fortasse non animadvertent, qua de causa eadem plurimis in locis tanquamus.

autem si male sunt adfecta, si longe distant ab objecto, si objectum, uti par est, non consideratur, aliud objectum, quam, quod est, oculis repræsentent; [1] minus erit Logici eas præceptiones tradere, quibus *perceptiones*, & *sensiones* recte comparari queant.

Demonstratio autem *certa* [hæc sola Demonstratio vocatur] non habetur, nisi comparem evidens principium, & ex eo cognitiones alias perspicuas colligam. Oportet ergo primo intelligam, quid sit *idea clara & perspicua*, & quo modo comparetur. Deinde, quid demonstratio *directa*, & *indirecta*, cetera. Hæc de veritate *certa*: venio ad *probabilem*.

Veritas *probabilis* est, quæ non evidenti propositione, sed hypothese innititur tanquam fundamento. Est autem hypothesis propositio, quæ habetur vera, quia ex ea phænomena, quæ occurrunt, commode & verisimiliter explicantur. e. g. Videam colorem lapidis scabri mutari, si polias superficiem, & hujusmodi phænomenon explicare coner. Sumo pro hypothese, *luminis radios si in superficiem magis aut minus scabram incidant, diverso modo oculos adficere*. Hinc commode expono, colores non in objecto corpore esse, sed ex refractione varia radiorum lucis, quæ oculos adficiunt, proficisci. En veritas *probabilis*.

Jam veritas *probabilis* vel habet pro fundamento & hypothese significationem *verborum*, vel *testium* auctoritatem, vel rerum *eventum*, horumque signa, vel *phænomenorum* explicationem. Primo casu, vocatur *probabilitas Hermeneutica* seu *Interpretativa*: secundo, *Historica*: tertio, *Moralis* & *Politica*: quarto, *Physica*. Nisi autem penitus cognoscamus, quo modo verborum sensum, aut testium fidem, aut eventus, aut causas phænomenorum ex-

[1] Conferantur, quæ disputavimus in Logica L. II. p. 1. c. 5. & 6. & L. III. p. 1. c. 4.

plorare possimus, omnino probabilem cognitionem non adipiscemur. Oportet ergo Logicam tradere leges, quæ omnia perspicue exponant, quo probabilem veritatem facilius investigemus.

Veritatem miselli homines investigamus meditatione, lectione, disputatione. Hic vero occurrunt præjudicia nimis multa *auctoritatis*, & *præcipitantia*, quæ caliginem quamdam veluti menti obducunt, ne veritatem perspicue intelligat. Quæ nosse necessarium est, ut ea studiose fugiamus.

Logici autem est, non modo sibi, sed etiam aliis philosophari: id est, non modo verum investigare, sed inventum aliis tradere & explicare. Porro veritatem cum aliis communicamus *voce*, & *scripto*. At in his plurima observatu digna sunt, quæ nisi facimus, vix eam viam insistemus, quæ ad veritatis interiora perducit. Quare oportet in Logica talia præcepta iradi, quæ ad id efficiendum expedita & accommodata videantur.

Hæc in pauca conferendo, constat, debere Logicum cognoscere, quid sit humana mens, quæ illius operationes, qua ratione comparemur, & aliis innotescant, quod sit ad eas consequendas iter facilius. Deinde, veritatis cum certæ, tum probabilis naturam, & gradus, quibus ad eam pervenimus, cognitos habere; quæque obstant remove. Postremo, habere exploratum, quæ sit ratio viæque perferendi verum, & inventum aliis tradendi. Quæ ex iis, quæ paullo ante explicavimus, perspicue fluunt. Et de Philosophia, quæ mentem expolit, hucusque.

Nunc eam partem consideremus, quæ voluntatis medicinam parat, viamque munit ad veram felicitatem. Homo enim nascitur expertus omnis felicitatis, immo plurimis miserijs obnoxius, quæ eum retardant, ne ad felicitatem perveniat. Hæc autem mala vel a mente, vel a corpore proficiscuntur, & pravos adfectus ac vitia gignunt,

gnunt, quæ nos a vero bono divertunt. Vitia autem & adfectus certas notas habent, ex quibus facile dignoscuntur. Porro summum bonum unica est medicina, quæ infelicitatem hominis moralem delet, & nos vere facit beatos, si modo ad illud pervenire meditatione possimus. His fere Ethica continetur:

Ex hac investigatione jurisprudentia *Naturalis* proficiscitur, quæ disputat de humanarum actionum fontibus, & omni varietate officiorum hominis, quantum naturæ ratione cognosci possunt. Et quamquam hæc pars ab illis plerumque tractari soleat, qui Jurisprudentiæ dant operam; tamen ad Philosophos pertinere dubitabit nemo, qui principia, ex quibus fluit, perpenderit.

His constitutis apertum fit, quo ordine & via *Moralis* disciplina debeat explanari. Ac primum demonstrandum est, quid sit natura hominis, moralis: quoque modo humanæ actiones ex animo, & corpore nascantur. Deinde, quid sint mores hominum, quid vitia, quibusque notis secerni queant. Tum per singula currendo examinare oportet, quid illud sit, cui nomen summi boni convenit: qui effectus: quibusque adjumentis ad illud accedere valeamus. Postremo, disciplina de *Officiis* accuratissime tradi debet.

Hætenus qualis *Philosophia* sit, quæ cognitiones, & appetitiones humanas moderatur, demonstravimus. Hinc facile existimare possumus, an qui in contrariam sententiam disputant, id præstent, quod nos bonæ *Philosophiæ* munus esse ostendimus. Nam si animadvertimus quædam in iis desiderari, nulli dubium erit, emendari, & clariori ordine disponi debere. Quare & *Veteres*, & *Recentiores* accurate sunt conferendi, ut intelligamus, utri ea præcepta tradant, quæ ad finem, quem *Philosophia* sibi posuit; idonea & necessaria sunt.

Tres faciunt partes *Philosophiæ Aristotelici* philoso-

phi, Logicam, Metaphysicam, Physicam. Ex iis autem, quæ longa oratione persecuti sumus, efficitur, Antiquiores logicos tamen quædam belle ac ingeniose excogitarint, tamen aliqua addidisse, quæ ad recte ratiocinandum accommodata non sunt. Deinde desiderantur in ea quædam, quæ ad Logicam, uti antea demonstravimus, necessaria sunt. Etenim totum illud de comparandis claris rerum ideis, de modo investigandi verum tum certum, tum probabile, de gradibus probabilitatis, de arte Critica, de arte interpretandi auctores, de præjudiciis, quæ nos a vero rejiciunt, de modo veritatem cum aliis communicandi voce, disputatione, scripto; in hisce scriptis non occurrunt. Quæ qui non callet, non is omnes Logicæ partes habet exploratas: nec eam facultatem comparabit, quæ necessaria est, ut in disciplinis severioribus, & negotiis aut forensibus, aut domesticis recte percipiamus, & arguendo colligamus.

Sequitur Metaphysica, quæ pars Logicæ merito suo vocari debet, propterea quia & ipsa viam monstrat, ad verum in singulis disciplinis investigandum. Nam unaquæque disciplina habet quædam cum ceteris communia, quæ qui non intelligit, difficulter de singulis disputabit. Rem exemplo illustrabimus.

Omnia, de quibus docti homines disputant, vel sunt, vel esse possunt: iccirco omnia *entis* nomine continentur. Quidquid ergo enti generatim tribuitur, & singulis entibus tribui potest. Jam vero ea, quæ sunt, aut esse possunt, suas habent naturas seu essentias: durant magis, & minus: producant aliquid, vel ab aliquo producantur, cetera. Oportet ergo, antea quam de unaquaque singulatim disseramus, ut intelligamus, quid *ens* sit, quæ illius proprietates, quid duratio, quid causa, quid effectus, reliqua.

Accedit quod graviores disciplinæ res singulas seorsum

Sum non perfequuntur , sed de omnibus explicant generalitatem . Quare oportet mentem adfueri generalibus notionibus , quo facilius ea , quæ in disciplinis traduntur , percipiat : atque , objectum singularum quale sit , internoscere queat .

Itaque Metaphysica est quoddam proœmium disciplinarum omnium , in quo axiomata generalia & indubia traduntur , quæ omnibus ideis conveniunt : atque ex iis conclusiones colliguntur , quæ ad reliqua penitus , faciliusque cognoscenda necessaria esse videntur . Deinde nomina tradit , explanatque , quibus ea commodius explicare possimus : idque sine ullo verborum ambitu , sine subtili disputatione , quæ ad verborum , & axiomatum intelligentiam idonea non sunt . Quapropter hæc Philosophiæ pars *Ontologia* & *Ontosophia* , seu scientia de *ente* commode nominatur .

Antiquiores autem Metaphysici plura illi quidem docte , subtiliter , & graviter disputant : quædam tamen adjungunt , quæ haud scio an in institutione puerili locum habeant . Salm magnam ingenii vim , & incredibile acumen , & haud mediocrem exercitationem postulant : quæ in pueris , & qui hisce mysteriis non sunt initiati , frustra requiras .

Ac primum consentaneum esset & loco , & institutioni , non ea miscere , quæ ex diversis fontibus fluunt : sed quæ ad theologiam Supernam , quæ ad Physicam , quæ ad Logicam pertinent , accurate distinguere , & suis in locis disputare : ne puerorum mentes & copia , & varietate obruantur . Deinde , & illud esset accommodatum ad intellectum puerorum , temperare ab investigatione rerum *possibilem* , quæ vix a nobis intelligi , nedum plane explicari , possunt . Deinde , necesse esset definitiones nominum , & axiomata perspicua adferre ; quo facilius tirones argumentum , de quo agitur , perciperent , ex eoque commode dispu-

disputarent: Ad extremum oporteret rescicere magnam illam rationem, quæ e contrario opponuntur, multitudinem, quæ negotium obscurant multum. Quæ qui facerent, bene illi consulerent tironum commoditati.

Sed ad Physicam veniamus: cujus finis est, naturas & proprietates rerum omnium, quas Deus condidit, investigare. Cum autem nos rerum naturas non nisi ex effectis cognoscamus, oportet primum singulos effectus plane cognitos & exploratos habere: quod est historiam naturæ cognoscere. Deinde ea, quæ cum omnibus corporibus communia sunt, nosse. Tum ex principiis certis, id est, ex clara notione proprietatum materiæ, & ex ratis ac constantibus legibus motus, phænomenorum causas explorare. Quod si phænomena occurrant, quæ ex principiis perspicuis illustrari non possunt, ex hypothesi sunt illustranda: quæ talis esse debet, ut omnes rei verisimilis characteres præferat, & omnibus effectis exacte respondeat.

At qui ex veteri disciplina philosophantur, diversa ratione id faciunt. Nam primum generalibus notionibus plerumque detinentur. Tum quædam *possibilia* examinant, quæ ad explorandas proprietates materiæ idonea non sunt. Præterea aliqua adjungunt ex superna Theologia deprompta, quæ tirones vix percipiunt, & quæ ipsi acute & copiose edisserunt. Hæc in Physica generatim. Particulatim vero qui Physicam persequuntur, eadem ratione philosophantur. Numquam vero singulorum viventium generationem, atque phænomena omnia Physica, quæ in hoc orbe terræ occurrunt, singulatim explorant, & persequuntur minutatim. Quare eorum Physica disputatio vix aut nullo modo differt a Metaphysica.

Hæc ex librorum ad libros comparatione multo facilius, quam diserta aliqua oratione, cognoscuntur, & demonstrantur. Conferamus itaque, si placet, Antiquiorum

rum philosophorum , de quibus hoc loco est sermo , lucubrationes cum commentariis academiarum Regiarum , ut Florentinæ , Londinensis , Parisiensis , Leopoldinæ , Berolinensis , Bononiensis , Petropolitane , ceterarumque , in quibus perquisitiones Physicæ accuratissime institutæ se offerunt . Conferamus cum scriptis Recentiorum , qui Naturæ contemplationi se totos dederunt , & vel *plantarum* historiam & naturam perscrutati sunt , ut Malpighius , Grevvius , Vaillantius , Tournefortius , Halesius , Triumphetus , Bradleyus , Michelius , ceteri : vel *animalium* proprietates , ut Willugbius , Jonstonus , Vallisnerius , Reaumurius , Ruyschius , Borellus : vel *mineralium* , ut Haleyus : vel minutissima quæque *viventia* , & id genus alia insensibilia microscopio detexerunt , ut Leeuwenockius , Hookius , Bonanius , Hartsoekerus , Vallisnerius : vel *aeris pondus* , ac incredibilem demonstrarunt vim , ut Boylæus , Mariotte , Sturmius , Guerikius : vel *luminis* proprietates , ut Newtonus , Grimaldus , Hugenius , Castellus : vel *mutationes mirabiles* Chæmiæ præsidio patefecerunt , ut Boerhaavenius , Lemeryus , ceteri nimis multi . Conferamus itidem cum iis , qui instrumenta & machinationes , quibus ad naturæ interiora pervenimus , describunt , & exponunt , ut Desauguliersius , Nölletus , Perraultius , Gallonius , reliqui . Sane si horum , & similibus lucubrationes adtente meditamur , nullo negotio intelligemus , Veteres in Physica particulatim paucos progressus habuisse .

Nam si verum est , quod profecto verum est , Recentiores physicos multa & præclara Naturæ mysteria patefecisse : item si verum est , non nisi plurimis , & exquisitis instrumentis , quæ alio & alio tempore inventa fuere & perpolita ; idque non ab uno homine , sed a variis , & differentibus in locis ; tum multo labore ac sudore , longi temporis decursu , incredibili impensa , innumeris captis experi-

perimentis, ad eam cognitionem pervenisse; nullus dubitabit, eos, qui hanc viam non insistant, ad Naturæ interiora vix esse perventuros.

Venio ad alteram Physicæ disciplinæ partem, *Pneumatologiam*. Hic primo constituendum est, quid illud sit de quo hoc loco est disputandum. Nos autem de animo nihil scimus præter hæc: esse rem, quæ non est corpus, sed spiritus; indivisibilem, & immortalem: cognoscere hoc & illo modo: omnino libere velle, & nolle: movere corpus humanum, & ab eo vicissim adfici; Hæc & ratione naturæ, & testimonio divino constant, de quo hoc loco non disputamus. Verum cum animus in sensus non incurrat, non nisi ex effectis proprietates hujusmodi probare possumus. Quare & singula explorare debemus, & illustrare: & quæ ex adverso opponuntur, infirmare.

At Veteres philosophi etiam si quædam ex illis, quæ memoravimus, disputent sub titulo *de Anima*; tamen in lucubrationibus illis, quæ sunt in manibus, ea brevissime tangunt, & toti sunt in eo ut quædam generalia persequantur de *anima in communi*, de *intellectionibus*, & *notitiis*, uti vocant, de rebus spiritualibus, quæ a Deo fieri possunt: ubi plurima ad abstrusorem Theologiam spectantia fuse exponunt: adeo ut difficulter, quid ratione, quid auctoritate habeatur; quid sermone divino constet, quid ex doctorum fluat opinionibus, a tirone secerni queat.

Quod si hæc suis in locis distincte disputarentur, utilitate non carerent: at hoc loco, ubi rationibus naturæ solam est disceptandum, ex usu non sunt. Finge te cum quibusdam impiis contendere, quorum nimis multos hac ætate exsare supra demonstravimus: certe non nisi ex perspicuis rationibus eos pro merito confringes, eorumque systemata penitus infirmabis. Legite, Adolescentes, non modo Catholicos juniores, qui religionem Naturalem

ab hac ineriorum classe, nostra & parentum memoria strenue defenderunt; sed etiam antiquiores, gravissimos Scholasticos, qui aliquot ante sæculis in eodem argumento versati sunt, præsertim beatissimum Thomam, [1] & reperietis, eum, ut theologiam Naturalem exponeret, Gentiumque deliria confutaret, non ex Dialecticis argutiis, aut ex Philosophorum paradoxis opinionibus; sed ex perspicuis rationibus naturæ doctissime disputasse. Ex quo efficitur, in illa Pneumatologiam tradendi methodo, quam non nulli sequuntur, plurima desiderari, quæ facile novo ordine, paucisque adjectis emendari possunt, & suppleri: [2]

Su-

[1] *Libris Contra Gentes.*

[2] *Aristoteles in libris Metaphysicorum proposuit sibi, de Deo, & Intelligentiis agere: tamen non nisi breviter id effecit, & in terminorum explicatione, ac principiis curam omnem consumpsit. Arabes vero, quod ad hæc animum non adverterent, missa translatione de Deo, in considerando ente generatim toti fuerunt: quod Aristoteli in mentem non venerat. Conferatur Jacob. Thomaf. Hist. Metaph. §. 26. 38. Etiam Scholasticorum metaphysica fere tota entis est disputatio: tamen alia de spiritu adjungant. Itaque Pneumatologiam partem Metaphysicæ seu Ontologiæ esse dixerunt: rari eam separatim disputarunt. Hos inter primum locum habet Theophilus Raynaudus in Theologia Naturali Lugduni edita 1622. 4. Verum & ipse eo ordine scribit, qui doctioribus non probatur. Nam primum Ontologiam cum Pneumatologia initio libri conjungit. Deinde non necessariis disputationibus sæpissime detinetur. Tum addit quædam, quæ non nisi declaratione divina cognosci possunt. Ad hæc ex præjudicata sententia aliquando disputat: e. g. in prologo Aristotelis theologiam Naturalem valde ex-*

Superest ut de Practica philosophia dicamus. Hanc plurimi in scholis relinquant intactam, & ad theologos Morales, uti vocant, pertinere existimant: Jurisprudentiam vero Naturalem ad caussarum patronos. Qui vero ex Aristotelis sententia de Ethica scripserunt, si quidem in virtutibus, & vitiis exponendis operam suam consumunt: reliquas partes plerumque non adtingunt. [1] Verum si rem,

tollit: quo plane ostendit, sese Philosophi germanum systema non habere cognitum. Hæc & alia, quæ congerit, in theologia Naturali locum non habent.

Fuere quidem Scholastici non nulli præsertim antiquiores, ut Scotistæ, qui in suis scriptis quædam egregie disputarunt, quæ ad Pneumatologiam inlustrandam accommodata sunt, & quæ Recentiores nobiles quidam studiose collegerunt. Nam certum est, Scholasticos nimis multos ingenio & acumine valuisse, & plurima ingeniose conscripsisse, quæ merito suo laudantur. Sed in eorum lucubrationibus Pneumatologiæ corpus omnibus suis partibus absolutum non invenitur: propterea quia ad eam pro dignitate inlustrandam animum non adjunxerunt: nam si qui alii, ad id efficiendum erant idonei, si libero judicio uerentur.

[1] *Aristoteles Libris X. Ethicorum ad Nicomachum, quos exposuerunt Victorius, Gifanius, Muretus, viri Politici tantum [non pii] & ad honores contendentes, virtutes exponit. Hæ enim in vita civili & aulica usum habent. De pietate vero mentionem non facit, quippe quæ ad eum finem consequendum Politicis Græcis non necessaria videbatur. Hæ itaque virtutes non præsidia ad summum bonum consequendum, sed partes summi boni Aristoteli sunt: quod bonum earum complexione continetur. Quare qui ex his libris doctrinam morum, ut a doctrina civili sejunctam,*

du-

rem, uti par est, examinamus, sine labore intelligemus, tum Ethicam, tum jurisprudentiam Naturalem ad Philosophos spectare. Primum, id nos docent Veteres illi, qui lumine Fidei perfusi non fuere, Xenophon, Aeschines, Cebes, Plato, Aristoteles, Cicero, Seneca, Plutarchus, M. Aurelius, Epictetus, Arrianus, Theophrastus, ceteri de pago Philosophi, qui & de re Morali copiose disseruerunt, & ex rationis præceptis duxerunt voluntatis medicinam. [1] Deinde, ex rationibus naturæ præcepta, quibus Ethica, & jus Naturæ continetur, sumuntur. Quare Philosophi est utramque diligenter explanare, ut inde promant tirones germana rationis decreta, quæ & ad mores recte formandos, & ceteras disciplinas percipiendas, necessaria sunt.

CAPUT VI.

Planum sit bonam Philosophiam esse eam, quam Recentiores philosophi colunt.

ERgo Peripatetici philosophi, tametsi ingeniose ac subtiliter disputarent; tamen cum in iis argumentis plerumque versarentur, quæ ad finem, quem Philosophia sibi posuit, non ducunt, dubium non est, haud commode in non nullis esse philosophatos. Neque enim juvat, quam copiosa, quam subtilis, quamque intricata sit Philosophia: sed quam clara, quam firma, quamque ad investigationem veri expedita & accommodata. Nam que-

ducendam putaverunt, plane ostenderunt, Philosophi mentem sibi exploratam non fuisse.

[1] „ Est profecto animi medicina Philosophia: cujus „ auxilium, non ut in corporis morbis, petendum est foris. Cicero Tuscul. L. III. c. 3.

quemadmodum, qui ab Ulyssipone ad Indiam facturus esse iter, ut exercitum ducat, & illi provinciæ præsit; inapte ageret; si domum amplissimam Ulyssipone dedita opera ædificaret, hortos amœnissimos coleret, sereret arbores in quincuncem, & id genus aliis detineretur, quæ utilitate, & delectatione non carent: de paranda vero nave ab omni re instructa, de copiis, de historia politica, & naturali regionis, ad quam tendit, nihil omnino cogitaret: ita qui ad veritatis gynecæum; ut ita dicam, contendit, agit incommode, si subtilibus, sed inutilibus disputationibus occupatur: de iis vero, quæ ad perscrutationem veritatis penitus sunt necessaria, ne cogitat quidem.

Id cum penitus intelligerent Recentiores philosophi, hoc unum curarunt, ut non quid Aristoteles, quid Cartesius, quid Gassendus, quid ceteri Philosophi dixerint; sed quod recta ratio ostendit, ad investigandum verum esse necessarium, sequerentur. Hac de causa Cartesius, qui in primis Eclecticam philosophiam excoluit, desiderat in Philosopho, ut præjudicia omnia, tum ea, quæ vocant auctoritatis, tum præcipitantiæ, semoveat, si modo veritatem explorare contendit, & Philosophiæ laude cupit esse perfectus. Et quamquam ipse Cartesius, ut erat condendæ sectæ studio inflammatus, leges, quas condidit, non semper ad usum revocavit; dubium non est, illius monitionibus Philosophos excitatos fuisse, ut sapientius philosopharentur. Quæ cum superiori libro fuscè demonstraverimus, hic repetenda non sunt.

Ab eo tempore quantum philosophandi ratio fuerit mutata, quantumque lucis ex ea ad ceteras disciplinas pervenerit, si solum non intelligunt, qui numquam Litterariam historiam volutarunt. Quod si consideramus, quid causæ fuerit, cur a medio sæculo XVII. tantos in litteris progressus fecerint homines eruditi, quantos bis mil-

mille ante annis non fecerant, facile intelligemus causam esse, propterea quod cum sine præjudicio rerum causas investigassent, & constituissent fines. uniuscujusque disciplinæ, facillime inutilibus. amputatis. disciplinas omnes cum humaniores, tum graviore, præsertim Philosophiam, quæ in omni disciplina dominatur, perpoliverunt & amplificaverunt..

Hinc qui Gassendi, Claubergii, Thomasi, ceterorumque artem cogitandi cum Veteri logica confert, inultum interesse animadvertit. In hac enim inutilia multa, & intricata occurrunt, & sine ullo ordine disputata: ut postea quam hujusmodi libris. volvendis. annum colimus, nihilo magis, quam antea, expediti sumus, ad reliquas disciplinas. percipiendas. Illi vero res ad inquisitionem veritatis idoneas ordine, ac perspicue edisserunt: nec in Philosophia. solum, sed etiam in aliis disciplinis recte ratiocinandi tradunt præcepta..

Tacendum non est, primos, qui in polienda Logica laborarunt, vel Cartesianos, vel Gassendianos, ut Regium, Clauberginum, Sylvanum Regisium, Auctorem Artis Cogitandi, Malebranchium, Hamelium, ceteros, tametsi plurima utilia tradiderint, atque doctorum suorum emendarint lucubrationes, quædam tamen reliquisse, quæ omnino emendationem desiderabant: partim, quod placitis illis, quæ in scholis regnabant, se conformare necessarium existimassent: partim quod præjudicatas in Physica opiniones omnino non deposuerant..

Id ipsum de Physica, & Metaphysica judicamus, quæ, tametsi a Junioribus philosophis, post Cartesium, & Gassendum, mirifice fuerit illustrata, tamen non fuit pro merito expolita, nisi postea quam iidem hypotheses omnes a Philosophia. eliminarunt: & proposuerunt sibi, ex principiis certis, & omnino perspicuis ratiocinari.

Hac ergo ætate, qua Eclectica philosophia in bono

lumine posita est, omnia diverso modo se habent. Nihil jam auctorum nominibus, nihil præjudicatis opinionibus tribuitur: omnia sine partium studio expenduntur. Quæ ad finem, quem disciplinæ habent, conducunt, anteponuntur reliquis: cetera prætermittuntur. Si qua penitus involuta occurrunt, in medio relinquuntur: ne lectoribus inponamus ambitu, & insolentia verborum, quæ plerumque certam significationem non habent.

Et hoc nomine Recentior philosophia a reliquis discriminetur. Nam Veteres nihil suis oculis videbant, nihil domestico iudicio odorabantur: sed ex præceptorum suorum placitis omnia finiebant. Quæ vero illi non traderant, non erat in usu vestigare. Idcirco quamvis per tot sæcula tanta animi contentione disputassent, parum profecerunt: nec aliquod lumen humanis disciplinis adtulerunt; quæ post tot ac tantas disputationes imperfectæ & inpolitæ reperiebantur.

Cartesiani autem, & Gassendiani etiam si Eclecticam philosophiam præ se ferrent, & in multis vel a Cartesio, vel a Gassendo dissentirent; tamen utriusque placita sequebantur plerumque; sententiasque interpretabantur: multa itidem ex antiquioribus admiscebant. Cumque rerum omnium causas perscrutari vellent, ne iis quidem exceptis, quæ a mortalibus nequeunt explorari definiri-que; ad eas hypotheses confugerunt, quæ & libere confictæ sunt, & phænomenis omnibus exacte non respondent.

At Recentior philosophia omnino se ab hypothesebus liberavit: singulaque non ex Veterum opinionibus, sed ex rationis præscripto definit: quod ipsum est philosophari. Principio hoc curat, ut rationis, & divinæ declarationis fines cognoscat: illa namque ad Philosophiam, hæc ad Theologiam pertinet. Non quod ea, quæ divino sermone constant, pugnent cum iis, quæ ratione

tione continentur : utraque enim a Deo est , qui veritatem singulis hominibus , vel humana ratione , vel divina locutione declaravit ; Deus autem sibi ipsi constat omnino : Sed quod non bene quis ea , quæ rationibus naturæ confirmari debent , præsertim contra Infideles , qui testimonia divina rejiciunt , cum iis misceat , quæ divina declaratione innotescunt . Si qua tamen sunt , quæ Deus hominibus perspicue declaravit , & vel ad Physicam , vel ad aliam disciplinam pertinent , hæc amplexatur reverenter : reliqua nihil moratur .

Deinde omnia ex perspicuis , & firmissimis deducit principiis . Si qua vero se offerunt , quæ hoc modo illustrari non possunt , ex hypothesi illustrat , & exponit : eamque non certam , sed verisimilem esse declarat . Quæ vero solide explicari non possunt , aut quorum major est labor , quam utilitas , prætermittit omnino .

Itaque Recentiores philosophi non insolentibus verbis , non obscuris , aut ambitiosis epithetis ; sed domesticis & propriis vocabulis res nominant , & *scapham* vocant *scapham* . Nec etiam hypotheses , quasi essent certæ perspicuæque probationes ; aut res a natura involutas , tamquam res perspicuas , obtrudunt . Sed dum ea explicare non possunt , ignorantiam profiteri non dubitant : nec recusant mutare sententiam si probabilior hypothesis se offerat .

Quis autem , quæso , in hac philosophandi via non veræ Philosophiæ characteres animadvertit ? Quid hic nisi rationi consentaneum , nisi ad verum in singulis disciplinis inveniendum per quam utile & expeditum occurrit ? Habetur honos divinæ locutioni , habetur humanæ rationi : quæ amico sedere consentire videntur . Ita tamen habetur , ut utriusque limites constituentur : nec in rebus Philosophicis ex divina auctoritate argumentemur , nisi in iis , quæ sine ulla dubitatione a Deo dicta esse cogno-

scimus: quæ & pauca sunt, & ex humana ratione illustrari possunt. Ratio autem diligenter excolitur, ut veritatem, quam quærit, facile & secure perscruteretur.

Quod si ea præter ceteras addiscenda est disciplina, quæ mentem optimis præceptionibus adornat, & omnino aptam reddit, quæ non modo in singulis disciplinis, sed etiam in omni vitæ parte recte ratiocinetur; dubium non est, Philosophiam ad recentissimam observationem exactam, & vere hoc nomine dignam esse, & ceteris, quæ a quibusdam excoluntur, multis nominibus esse anteponendam.

CAPUT VII.

Non omnia, quæ Recentiores philosophi excogitarunt, bonæ Philosophiæ nomine contineri.

JAm si omnia, quæ Recentiores de Philosophia tradiderunt, veræ Philosophiæ characteres præ se ferrent, beatissimi essemus in magna illa librorum copia, qui hoc, & superiori sæculo conditi sunt. Sed humanarum rerum ea est conditio, ut non nisi per quosdam gradus ab infimo statu ad aliquam præstantiam & excellentiam perveniant. Insigne documentum nostræ miseræ, e qua non nisi pedetentim, & multo cum labore ac sudore possumus emergere. Ut illa ipsa animi medicina Philosophia veluti nobis exprobet primi parentis lapsum, nosque ad Dei opem in omni vitæ parte inplorandam, cohortetur, & flectat.

Hæc si accurate nobiscum reputaverimus, mirari desinemus, cur tametsi sæculo XVII. tot viri acuti ingenii, & summæ industriæ in Philosophia operam suam omnem consumserint; ad tamen non nisi sine ejusdem sæculi, & ut verius dicam, hoc XVIII. eam viam homines insistant, quæ ad Philosophiæ mysteria referenda
manu-

inanuduit : cum nihil eodem tempore & natum, & perfectum in rebus humanis esse videatur .

Hac de causa homines non nulli, qui res merito suo non expendunt, tam graviter de Recentioribus philosophis sentiunt, ut nihil supra . Nam cum nec aetatem auctorum, nec eorum philosophandi viam, nec vicissitudines disciplinarum penitus cognoscant; plurima & longe diversa miscent : & vel omnia laudant, vel imprudenter reprehendunt .

Profecto si Cartesii logicam cum Arte Cogitandi conferimus, multum interest . Ille brevis & exsuccus, & si paucos canones demis, inutilis : hic copiosior, & bonis præceptis referatus . Quod si hunc cum Mariotte, ceterisque comparamus, quanta, Deus bone ! quamque insignis differentia ! quot nos in ultimis offendimus, quæ in Cartesio frustra perquireremus ? Age conferamus iterum hos cum Thomasio, Wolfio, Rudigero, Baumeistero, Heineccio, Syrbio : & hic magnam differentiam internoscemus . Quo enim recentiores sunt auctores, eo meliora & utiliora excogitarunt, multaque addiderunt de præjudiciis, de re certa, de probabili, de modo veritatem cum meditatione, tum usu & experientia investigandi, & aliis tradendi : quæ a superioribus vel nullo modo disputata, vel per viam tacta, & obscure tradita sunt : & quæ omnino ad veritatem investigandam sunt necessaria . Nec id solum, sed etiam clariori ac expeditiori via id præstiterunt .

Quid ? in iis etiam Logicorum libris, qui jure laudantur, omniane ad finem, quem Logica sibi posuit, utilia & accommodata ? Utinam, Adolescentes, ita se res haberet : non enim in tanta librorum multitudine, tantum seligendi laborem experiremur . Sed cum de his primo Logicæ libro disputaverimus, hoc loco prætereunda sunt . Et hæc de Philosophia dico : nam quædam Catho-

licæ religioni non consentanea in non nullis se offerunt ; quæ studiose explorare debemus , atque cavere , ne nos aliquo errore pernicioso commaculent . Sed nos de Philosophia eaque sana disputamus .

Venio ad Physicam disciplinam : quæ vicino sæculo tanto opere exulta fuit a viris doctis , ut explicari vix possit . Verum & hic eadem fors , quæ in Logica , dominata est . Nam qui primi Experimentalem philosophiam excoluerunt ; id est , ex certa experientia ratiocinati sunt , tamen si gravissimi Mathematici essent , interdum male ratiocinantur ; propterea quod ad hypothese[m] recurrunt , & ponunt pro certis , quæ certa nullo modo sunt . Hujusmodi fuere Borellus , Bellinus , Bernoulius , Keillius , alii .

Illi vero , qui systemata condiderunt , quæ phaenomena omnia explicarent ; ut Carte sius , Gassendus , Malebranchius , ceteri , qui ab his nomen habuerunt ; cum ex hypothese falsa plerumque ratiocinantur , quamvis explorata phaenomena explicent , verum tamen plerumque male philosophantur . [1]

Aliam philosophandi viam tenuit Newtonus , quæ ex principiis perspicuis & omnino firmis , cujusmodi sunt Mathematica , res Physicas illustrat . Quid autem dissimilius , quam Cartesianus & Newtonianus ? Ille ex falsa hypothese fere semper ratiocinatur : & omnia , ea etiam , quæ mente percipi non possunt , confidenter exponit .

Hic

[1] *Exemplo sint hæc hypotheses : Materia universa est homogenea , omnis autem varietas formarum ex adfectionibus particularum componentium nascitur . Partium autem figura , magnitudo , situs , motus , est talis vel talis . Datur aliquod fluidum occultum , incredibili præditum facultate , occulto motu concitatum , quod poros facillime penetret , & mirabilia efficiat . Et hujusmodi hypotheses alie .*

Hic ea tantum pro certis adfirmat, quæ experimentis captis certa & firma esse videntur: atque ex legibus motus per argumentationem perspicuam explicari possunt: cetera ad quæstiones refert, quorum veritas explorari, & probabili argumentatione expediri possit.

Quid autem Leibnizius? quid Wolfius? quid Rudigerus? quid ceteri Germani recentiores, eademne cum Nevvtono omnes philosophandi viam tenent? minime: at & ipsi tametsi multa utilia adjungant, tamen ad hypotesin non omnino firmam interdum confugiunt. Itaque non omnia, quæ ipsi pro certo adfirmant, ex bonæ Philosophiæ fontibus manare existimabimus.

Quid? illi qui phænomena omnia, quæ in hac rerum universitate se offerunt, ex principiis *mechanicis* ducunt; & illi qui principium aliquod *activum* Deo subjectum ponunt; & illi qui principia *mechanica*, si sola in auxilium vocentur, ad Atheismum recta ducere defendunt; tum etiam illi, qui Veteres, & Recentiores philosophos in concordiam vocare adorti sunt; ceterique, de quibus primo libro commemoravimus, nonne in contrarias opiniones ferantur? nonne plurima adferunt, quæ & sine ulla ratione excogitata sunt, & ne a viris quidem oculatis aperte intelligi possint? At enim docti erant: fateor: at interdum ad scopum collineant, interdum non item, sed in rebus gravissimis cæcitant, & delirant.

Sed jam *Metaphysica*, seu *Prima philosophia*, seu *Ontologia*, seu *Ontosophia* [idem enim significant] est consideranda. In qua quot mutationes superiori sæculo factæ fuerint, ex historia Litteraria fit notum. [1] *Quidam*, post *Ramum*, *Metaphysicam* omnem rejecerunt,

[1] Confer. *Jacobus Thomafius*, *Hist. Metaphysicæ*: in *Erotematibus Metaphysicis*. & *Joan. Christ. Langius* *Dissert. de Doctrina Metaphysica*.

ut D. Hofmannus, Amesius, Zeidlerus, ceteri. Alii Metaphysicam esse Lexicon eruditum tantum existimant: quod hoc nomine pervolvi debeat, ut philosophantium sermonem intelligamus: cujusmodi fuere Jac. Thomafius, & J. Fr. Buddeus. [1] Non nulli, ut Verulamianus, partim ad Physicam retulerunt, partim seorsum explicarunt. Alii pleraque ad Logicam revocarunt, ut Malebranchius, Autor Artis Cogitandi, Croufazius. Plerique cum doctrina de Spiritibus eam conjunxerunt: ut Cartesius, Morus, Hamelius, Purchotius, Rudigerus, Syrbius, ceteri. En plures philosophandi modi prorsus differentes. Quid autem, quæso similitudinis habet Metaphysica Cartesii, aut Claubergii, aut Hamelii, aut Purchotii, aut Toscæ; cum Ontologia Vvolffii, aut Hollmanni, aut Syrbii? parum profecto.

Age vero consideremus ipsam Pneumatologiam, seu scientiam de Spiritibus: quot enim hic, Deus immortalis! quamque differentes ratiocinandi viæ se offerunt! Alia ratione philosophantur Cartesius, & Cartesiani omnes, ac Semicartesiani, ut Malebranchius, Hamelius, Regisius, Trevisanius: alia longe diversa Morus, Cudvorthus, reliqui: alia Leibnizius, Wolfius, Syrbius, ceterique. Quid? etiam contrarias opiniones aliquando defendunt, ut eorum scripta excutienti planum erit.

In ipsa etiam theologia Naturali, in qua & Catholici, & Protestantes omnes seu Hæretici eundem scopum habent, nimirum Dei existentiam, & proprietates firmissimis argumentationibus demonstrare, & cum Atheorum, tum Polytheorum impudentiam perfringere; aliæ & aliæ longe dissimiles ratiocinandi viæ se offerunt, quibus ad eandem veritatem perveniunt: quarum aliæ bonæ, aliæ pra-

[1] *Ille* Histor. Metaphys. f. xvi. seqq. *Hic* in Element. Philos. Instrum. P. 111.

pravæ sunt. Cartesius, & ad seclæ ex idea innata Dei demonstrationem duxerunt. Alii nimis multi, ut Gassendus, Huetius, Brillionius, ceteri a Cartesio, quod ad modum probandi, recesserunt. Ipsimet, qui in existentia Dei demonstranda curas omnes posuerunt, ut Fenelonus, Trevisanius, reliqui, aliam & aliam rationem sequuntur. Nonne illi Eclecticam philosophiam perpoliaverunt? fateor: at non eadem presserunt vestigia, interdum vero non omnia distincte internoverunt: quod humanæ conditioni ac infirmitati tribuendum est. Cetera, quæ addi possent, prætermitto.

Hæc, ut alia non essent, conficiunt evidentem, philosophos Recentiores plurima & præclara excogitasse, quibus Philosophia majori luce perfunderetur: interdum vero quædam addidisse, quæ vix probabilia sunt: præterea plurima manifesto falsa & perniciofa per imprudentiam, aut malitiam admisisse. Quare præstantissima eorum inventa pondus iis, quæ inconsulte & temere dicta sunt, addere non possunt: & vicissim si qua ab illis non commode cogitata, aut obscure & haud recte tradita sunt, nihil hæc detrahunt ceteris utilissimis inventis, quæ in publicam utilitatem ediderunt. Quamobrem singulæ res pro merito sunt æstimandæ: & ad ecclesiæ Catholicæ leges studiose expendendæ: ex iisque Philosophus ea debet excerpere, quæ ad verum investigandum, & singulas disciplinas perpoliendas, præsertim vero ad Catholicam religionem inlustrandam & defendendam, idonea sunt. Quo nihil debet esse antiquius vero Philosopho. In ceteris vero duo præsertim effugiat, gratiam, & simultatem: quæ duæ res etiam viros doctissimos in errores grandiusculos frequenter impellunt.

LIBER TERTIUS

I N Q U O

DE CELEBRIORIBUS PHILOSOPHIS FERTUR JUDICIUM.

CAPUT PRIMUM.

De Platone, Aristotele, Epicuro.

Uemadmodum si omnia, quæ de nobilioribus Philosophis memoriæ prodita sunt a Veteribus, & Recentioribus historicis, referre vellemus, copiosa historia esset conscribenda, quæ nos a fine, quem nobis initio constituimus, longissime duceret; ita nisi de his aliqua in præsentia dicamus, qui Philosophiæ laude præter ceteros floruerunt, aliquid tractationi nostræ desuturum arbitramur, nec nos officio erudiendi juventutem pro merito defungi. Quare, quæ de hoc argumento clarissimi homines susius scripserunt, in angustum reducentes, ea in præsentia libabimus, quæ satis sint ut intelligatis, Adolescentes, quales ii fuerint, qui nobis vel rudimenta Philosophiæ tradiderunt, vel eam perpoliverunt, & emendarunt: quo facilius de auctoribus ipsis judicium faciatis, & iis cum operæ pretio sciatis uti: nec facile deci-

decipiāmini ab eorum falsis iudiciis, qui cum hanc historiarum Litterarum partem ne a limine quidem salutarint, veluti ex tripode omnia finiunt: auctores, qui ipsis placent, laudant: alios insipienter vituperant. Cum autem e Veteribus tres fuerint, qui etiam hac ætate in honore sunt, de iis primo dicemus.

Primus igitur se offert *Plato* Atheniensis: de quo primo libro brevem scripsimus historiam: quare hoc loco de philosophandi ratione dicemus. Quanto in honore fuerit *Plato* Veteribus; quanta de eo mentiti fuerint Gentiles non nulli, vix oratione complecti possumus. Nimirum hic mos veterum Græcorum præsertim fuit, ut eos, qui ingenio, & eruditione præter ceteros claruerant, etiamsi interdum dum viverent morderent, mortuos tamen extollerent in cælum. Id *Pythagoræ*, id *Socrati*, id *Platoni*, id *Aristoteli* usuvenit: ut alios minorum gentium prætereamus. Quæ in memoriam revocare necesse est, quo de iis accuratius dijudicemus.

Hoc iudicio ducti discipuli, vel qui a discipulis talia acceperant, nihil non cogitarunt, quod præceptori suo non libenter tribuerent. Hinc veteres Judæi, *Josephus*, *Aristobolus*; & Christiani doctores aliqui, ut *Justinus Martyr*, *Clemens Alexandrinus*, *Cyrillus Alexandrinus*, *Eusebius*, *Theodoretus*, *Ambrosius*, ceteri, cum sibi persuaderent, se se in *Platone* non nulla Judæorum, & Christianorum decretis consentanea offendere, existimarunt, *Platonem* in *Aegypto* a Judæis quædam hausisse. Cui sententiæ Recentiores aliqui doctissimi subscripserunt: [1] tametsi iis parum favente *Historia*, & *Chronologia*, ut alii demonstrant.

[1] De Laudibus *Platonis* librum scripsit *Speusippus*: illius elogia colligit *Popeblounius* Censura Celebrior. Auctor. in *Platone*.

runt. [1] Hiuc etiam ceteræ, quæ illi a Recentioribus quibusdam tribuuntur, laudationes derivantur: ut divinum hominem nuncupent, Philosophorum maximum, & hujusmodi amplissima elogia, quæ in tanta laudum profusione hominem res pro merito æstimantem fortasse non movebunt. [2]

Quod si ad Platonem sine præjudicio accedimus, deprehendemus, multa eum, & præclara scripsisse: ad tamen longe distare ab iis laudibus, quæ plena manu eidem tribuuntur. Et quod ad inventionis laudem pertinet, ex Veterum testimoniis conficitur, Platonem ex aliorum in libris sua omnia scripta sumxisse & composuisse: nihil ipsum de suo excogitasse. Nam Dialecticam ab Euclide Megarico sumxit: cui junxit formam Dialogicam, quam a Socrate acceperat. Ab Hermogene, & Cratylo, Eleaticis philosophis, sumxit Naturalem philosophiam: [3] cui alia addidit, quæ Pythagoræi tradebant. Ab eodem Pythagora Metaphysicam. [4] Moralis vero, & Civilis disciplinæ initia promisit a Socrate: immo etiam a Protagora, & Sophrone Syracusano. [5] Quid? illa ipsa forma per dialogos philosophandi, quam ipse perpolivisse dicitur, [6] ab aliis accepit: nam præter Socratem, Zeno Elea-

[1] *Huetius* Demonstr. Evang. P. 1111. c. 2. *Baltus*, Defensio PP. qui Platon. accus. L. 1111. c. 22. *Lamius* de reſta Christianorum in eo quod myſter. Divinæ Trinit. adinet, ſententia. 1733.

[2] *Lenfantius* Bibliotheq. German. Tom. 11. ar. 5.

[3] *Plato* in *Cratylo* Tom. I. p. 401. [4] *Appaleius* de Dogmate Platonis. p. m. 284. [5] *Est in hac ſententia* *Ariſtoxenes* apud *Laertium* L. III f. 37. & f. 18.

[6] *Veteres* quædam in ejus dial gis reprehendiſſe, narrat *Pafchius*, de Variis modis tradendi *Moralia*. c. 1. §. 9.

Eleates, & Alexemenus Tejus ante eum scripserant dialogos. [1]

Duo ei summo consensu tribuuntur: 1. Quod Grammaticæ naturam & usum primus expenderit. [2] 2. Quod Geometriam ab aliis acceptam primus apud Græcos induxerit, hujusque ope cubi duplicationem invenerit. [3] Falsum autem est, Platonem methodum analyticam, seu revocandi controversias ad sua principia, invenisse: id enim ante eum cognitum erat. [4] Adeoque ingenii, & inventionis laude extolli Plato non potest.

Venio ad philosophandi rationem. Omnia per dialogos differuit Plato: quorum, qui germani sunt, existant XXXV. quibus addi solent ejusdem XIII. Epistolæ. [5] Id eo consilio fecit Plato, ut mentem suam lectoribus occultaret ad odium fugiendum. Nam cum Anaxagoræ, & Socratis exemplo [hi duo, quod mentem suam de Diis aperuissent, ab Atheniensibus religionis nomine damnati fuerant] didicisset, plenum periculi esse, sententiam suam declarare; ipse autem novam de Divinis opinionem ex Italia, & Aegypto adsportaret; quam in tanta Atheniensium superstitione in vulgus efferre tutum non erat; dedita opera colloquentes in contrarias partes disputantes inducit: ut tot tamque differentiis sententiis lector occupatus, quid ipse sentiat, ignoret: nec nisi ab iis, quos arcanorum sensuum conscios volebat, posset intelligi.

Inpellebat etiam hominem ad obscuram disputandi rationem arcana philosophandi methodus, quam a præceptoribus didicerat. Nam cum Heracliti, qui præter ceteros

[1] *Laert. ibid. f. 24. 48.* [2] *Laert. ibid. f. 25.*

[3] *Plutarch. de Socratis Genio.*

[4] *Bruckerus in Platone p. m. 642.*

[5] *De Platonis dialogorum numero disputat Joannes Albertus Fabricius Biblioth. Græcæ Volum. II. p. 28.*

ros Philosophos obscure loquebatur; & Pythagoreorum, ac Aegyptiorum, qui symbolis omnia occultabant; principiis esset innutritus, eosque deperiret; facile vel nullo impellente in eandem Philosophiam incidit. [1] Cumque esset gloriæ magnopere appetens, & nullo negotio intelligeret, hanc differendi viam obscuram & intricatam, valde idoneam esse ut laude reconditæ doctrinæ prædicaretur; nihil prius habuit, quam ut hac methodo dialogos suos adornaret. Ab hoc autem fonte cetera incommoda orta sunt, ut postea demonstrabimus.

Hinc dialogos ita textit, ut numquam propriam sententiam declaret, [2] sed committat invicem colloquentes: verisimilitudinem modo huic parti, modo illi adtribuit: in inductionibus vero tam multus est, ut, quid ipse sibi velit, lector non adsequatur. Deinde definitiones nusquam tradit: divisiones autem tam minute persequitur, ut obscuritatem, quam vitare cupiebat, pariat rursus: adeoque nequeat intelligi. Hoc amplius: Fabulas interdum Aegyptiorum more excogitat, & arcanam Philosophiam his latebris occultat.

Quo autem tutius & facilius lateret, in subsidium adscivit dictionem Poeticam, & translata, quæ obscuritatem argumento etiam claro inducit. Deinde significatum vocum mutat pro lubitu, & ex ambiguo loquitur. [3]

Præ-

[1] Confer. Menagius ad Laertii L. VIII. c. 75.

[2] „ In Platonis scriptis nihil adfirmatur, & in
 „ utramque partem multa differuntur: de omnibus queri-
 „ tur, nihil certi dicitur. Cicero Acad. QQ. L. I. n. 46.

[3] „ Nominibus utitur variis, ut ne illius opera in-
 „ peritis & rudibus conspicua sint. . . . diversis utitur sæ-
 „ pe significationibus, iisdem nominibus: immo contrarias
 „ sæpe voces adhibet, ad idem significandum. Laertius
 L. III. f. 63. 64.

Præterea quemadmodum Pythagoras omnia ad numeros revocabat, ita Plato res Physicas ad Mathematicas & generales rationes, proportiones, & figuras Geometricas reducit: adeo ut ob nimiam *abstractionem* vix aut nullo modo intelligi possit.

Præterea cum in schola Pythagorea didicisset, vocibus vagis & incertæ significationis uti, & in subtilissimis *abstractionibus* versari; hanc autem ad Deum philosophandi viam adhiberet; talia excogitavit, & scripsit, de principiis divinis, de emanationibus intelligibilium, de ideis seu formis sensibilibus, & intellectualium, & hujusmodi sexcentis, quæ non alii modo, sed ne ipse quidem intellexit. Cumque ea pro exquisita sapientia venditet, [1] non nullis enthusiastæ esse videtur. [2]

Ad hæc cum sectæ condendæ desiderio adficeretur, quæ Socraticam gloria vel superaret, vel æquaret; ipse autem non ea esset ingenii ubertate, & judicii præstantia, quæ necessaria erat ad novum systema condendum; talia ex diversis Philosophorum placitis sibi repugnantibus *excerpsit*, quæ nullo modo consentire possunt, [3] nec intelligi: in quo *syncretismum* suum præsertim in Physica, & Metaphysica prætulit. Et ut paucis comprehendam, Platonica philosophandi ratio talis est: de omnibus in utramque partem disputare: firma, & infirma utriusque par-

[1] „ Curiosus neglecta sobria Socratis philosophia,
 „ de Diis quærendo, gloriam de multis intempestivis, ac
 „ vanis rebus adfectavit: in Aegypti, ac Pythagoræ
 „ *τεταραχθεις* ac prodigiosæ sapientiæ amore captus, ad ri-
 „ dicula superciliosus sapientiæ professor delapsus fuit:
 Auctor Epistolæ ad Aeschinem apud Xenophontem.

[2] Confer. Hanschius de Enthusiasmo Platónico.

[3] Confer. Joann. Bapt. Crispus de Platone caute legendo.

partis argumenta adducere : adeo ut lector non ea lectio-
nè eruditus , sed dubius evadat . [1]

Hæc sunt quæ in Platone statim legenti se offerunt :
ex quibus homo ingenii peracris , & vetustatis præjudicio
non occupatus , quid de ejus Philosophia judicare debeat ,
cognoscet .

Principio perspicuum est , non bonum Philosophum
esse Platonem , qui eo consilio scripsit , ut ne ab aliis in-
telligeretur . In quo , meâ quidem sententia , nimis ille
est ineptus : qui maluerit veniam deprecari , quam culpa
vacare : quod facilius consequeretur , si nihil scriberet .
Cur enim operam consumes in eo Philosopho legendo ,
qui omnino intelligi nequit ?

Deinde alio nomine condemnari debet , quod iis vo-
cibus , iis notionibus , iis sententiis usus fuerit , quæ
inextricabilem obscuritatem præ se ferunt : adeo ut oleum
& operam in eo volutando consumere necesse sit . Quod
non recentioribus modo , sed ipsis veteribus Platonis ama-
toribus exploratum fuisse animadverto . Cicero [2] rem
obscurissimam Platonis numeris comparat . Sextus Empi-
ricus [3] Platonem intelligi non posse præ se fert . Idem
efficitur ex tot interpretum discrepantia , qui in contra-
rias partes Platonem suum trahere conantur .

Atque istam quidem interpretes [4] obscuritatem
ma-

[1] Confer. Cl. Huetius Cogit. Miscell. seu Huetianis ,
p. m. 218. [2] Epist. ad Atticum L. VII. ep. 13.

[3] Advers. Mathem. L. I. c. 13. f. 301.

[4] Platonis interpretes Græcos si cum ipso Platone
conferimus , planum fiet ; eos non , quid Plato dixerit ; sed
quid ipsi existiment veritati esse consentaneum , posuisse .
Latini vero , ut Ficinus , illius amore capti , nihil tam ab-
sonum offendunt , quod allegoria ad rectum sensum non tra-
batur .

maximo Platonis acumini tribuunt: nos vero cum Recentioribus doctissimis tarditati mentis tribuimus. Quis enim non rideret Philosophum, qui in hac Europæ luce ea scriberet, quæ post longum examen percipi animo, & explicari non possent? Cur ergo id Platoni laudi ducamus, quod in philosopho Recentiori vitio tribueretur? Itaque quamquam præclarissima multa cogitasset Plato, vel hoc nomine male ratiocinatus est, quod ea scribat, quæ plane adsequi nemo possit. Quid? si talia tamque repugnantia scribit, quæ ne ipse quidem adsecutus est? Profecto ita se res habet: & si ea, quæ de Diis, de anima mundi, & his similibus scripsit, sine ullo partium studio examinamus, hujusmodi sunt, quæ non nisi a deliro homine, & entusiasta proficisci possent. At intellexit Plato. Itane vero? qui igitur fieri potuit ut ipse intelligeret, nos vero non intelligamus? Id sane non fit verisimile.

Præterea corpus doctrinæ non compegit; sed hinc inde sparsa omnia exposuit in dialogis, sine ullo ordine, atque nexu. Idcirco qui ex ejus dialogis systema aliquod doctrinæ componere conati sunt, ut Appulejus [1] & Alcinous, [2] plane ostenderunt, quam inutiliter tempus ipsi; & operam collocaverint. At id in Philosopho vitium est vel maximum, qui & aperte loqui debet, &

Q sen-

batur. Serranus vero & Platonem depravat, & allegorice exponit, quæ non intelligit. Vide Fleurjum Diss. de Platone, in Meth. Stud.

[1] Libris tribus de Dogmate Platonis, quorum in primo de Philosophia Naturali, in secundo de Morali, in tertio de Rationali agit.

[2] In Delineatione doctrinæ Platonis, apud Stanleijum in Hist. Phil.

sententias verisimiles ordine atque via lectoribus explicare .

Ad hæc pauca bona tot inter incommode dicta scripta reliquit . Principio in Logica quædam non inepte de definitione , divisione , ratiocinatione , & fallaciis scripsit : hæc tamen tam multis aliis obscuris & perperam cogitatis , de iudicio veritatis , de intellectionibus , de præexistentia animarum , de reminiscencia , de innatis notionibus , sunt admixta , ut separari vix queant .

In theologia Naturali , quæ illius Philosophiæ scopus est , vix aliquid , quod sit ex usu , scripsit . Nam creationem ex nihilo negavit . Deum , & Materiam , duo principia æterna , quorum alterum ab altero non dependeat , existere dixit . Naturam Dei tam obscure adumbravit , ut verisimilius videatur , Deum fecisse corporeum . De ideis æternis a Deo separatis , de anima mundi , de trinitate quadam , de Diis , dæmonibus , miras fabulas cogitavit , & scripsit .

In Physica de ortu mundi ita loquitur , vix ut percipi possit . Ubi de anno magno , de Diis animantium conditoribus , magnas nugas scribit : nihil boni præterea . De anima vero incredibilia cogitat : eamque ex materia componit . & ex Deo ducit per quosdam gradus emanationis . Ex materia originem deducit mali moralis . Plurima de animis per sidera sparsis fabulatur . De fabricatione hominis pauca quædam bona plurimis falsis adjuncta conscripsit . Hæc Physica .

Mathematicas disciplinas extollit : non quatenus Physicæ doctrinæ opitulantur , sed quatenus animum ad notionem abstractas , & rerum essentias contemplandas parant , & excitant : quod est ignorare usum Mathematicarum . Sapientius loquitur de Ethica , & Politica : in quibus tamen plurima de republica illa sua scribit falsæ , nugatoris , & quæ vix in puero ferri possent .

Hæc philosophiæ Platonis adumbratio est. [1] Ex his autem fit notum, Platonem etiam in singulis sententiis, ut disputandi rationem & methodum in præsentia omittam, ea dixisse, quæ ferri non possunt: quæque nec lumen ullum adferunt bonæ Philosophiæ, nec ullius usus sunt. Quidquid dicant Platonis amatores, Picus; Ficinus, immo interdum Cudworthus: qui cum animadverterent a Veteribus Platonem magnopere laudari, existimarent, sub illis verborum involucribus incredibilem eruditionem latere.

II. Alter philosophorum Veterum coryphæus est *Aristoteles* Stagiritis, Platonis auditor, qui & a Veteribus fuit laudatus, & a Recentioribus, præsertim a sæculo Christi XII. usque ad XVI. præ ceteris Philosophis in honore habitus. Gloriam hic Platonis quodammodo obscurasse videtur, adeo ad eum interpretandum certatim plurimæ sæcula concurrerunt. Neque vero hic nos in illius vitam describendam tempus consumemus, cum id & a viris doctis fuerit factum, [2] & a proposito nostro sit alienum: sed de philosophandi ratione dicemus.

Jam primo libro docuimus, Aristotelem scripsisse de Rethorica, Poetica; Logica, Physica, Metaphysica, Ethica, Politica. Ac de Rethorica quidem, & Poetica in præsentia non disputamus: sufficit monere, in utraque magnum ingenium, ingentem eruditionem, & peracere judicium ostendisse: Quod si in reliquis disciplinis

Q 2

eodem

[1] Qui plura cupit de Platone, legat., præter auctores adductos; Stanlejum Hist. Philos. Tom. I. p. m. 670. seqq.

[2] Præter ceteros illius vitam scripsit Andreas Schottus Jesuita Vita Aristotelis, ac Demosthenis: Aug. 1603. 4. Patricius in Discussionibus Peripateticis Tom. I.

eodem modo se haberet, parum fortasse in iis desiderare-
mus. De quatuor igitur ultimis sermo est potissimum.

Magno ingenio pollebat Aristoteles, & acumine in-
credibili: quibus cum adjungeret vastissimam lectionem, &
maximam diligentiam, erat enim helluo librorum; doctissi-
mus brevi tempore evasit. Cumque doctrinam suam etiam
ad aulæ ritum conformaret, omnino erat aptus qui res
magnas aggredere, & politissima atque ex omni parte
utilia scripta nobis relinqueret. Effecerit, an non, non
ex Peripateticorum judicio, qui plerumque hæc non ex-
pendunt; sed ex præceptoris scriptis dijudicandum est.

Ergo Aristoteles, non secus ac Plato, desiderio du-
ctus novam sectam condendi, quæ ab se nomen haberet,
in hoc scopo cogitationes suas omnes defixit. Cumque
nollet ipse mentem suam declarare, ne aliorum indigna-
tionem suscitaret, de industria suas opiniones occultavit.
Hæc illi cum Platone communia sunt vitia. Unum ei pe-
culiare: quod non poeticam dictionem, & insolita voca-
bula adhibeat, sed maxime purum & planum sermonem.
Tamen in tanta dicendi elegancia obscurissimus est. Causæ
hæc sunt.

1. Philosophorum opiniones ita exponit, non indi-
catis fontibus, ex quibus hausit, ut an de sua, an vero
de aliorum sententia loquatur, constitui non possit.
2. Metaphysicis, & abstractis notionibus omnes Philoso-
phiæ partes referit, præsertim Naturalem, & Moralem.
Adeoque res satis claras tali disputandi ratione obscurat.
3. Interdum vero, quod non habeat claram ideam rerum,
quæ ipsis notionibus respondent; utitur notionibus va-
gis, quæ rem faciunt obscuriorem.
4. Probationes ple-
rumque brevitatis causa non adhibet, vel alio loco ponit,
quam deberet.
5. Quædam ex Mathematica ad Natura-
lem disciplinam adducit, quæ non nisi ab homine talibus
studiis contrito intelligi possunt.
6. Exempla vel plane
non

non adfert, vel obscura adfert, ut mentem suam aperiat.
 7. Occurrunt etiam plura sibi repugnantia, quæ caliginem scriptis offundunt. 8. Definitiones nominum plerumque non adhibet: cumque res diversas eadem voce sæpe designet, sæpe differentibus vocabulis eandem rem nominet, obscurus fiat necesse est. 9. His accedit stricta dictio, & brevès propositiones, & abruptus sermo, & peculiaris syntaxis vocum a communi longe diversa: quæ hujusmodi sunt, ut nec lectorem commode legere sinant, nec plane adsequi mentem scribentis. Hæc ab ipso Aristotele incommoda profecta sunt.

Alia autem eaque gravissima ab aliorum vel imperitia, vel negligentia sunt orta, de quibus primo libro commemoravimus. Nam cum vermibus, & humore autographæ fuerint corrosa, & imperitæ manus multa ex ingenio & conjectura suppleverint, atque librarii indocili pleraque pessime exscripserint; tum etiam librorum ordo, & nexus systematis fuerit perturbatus & mutatus; sperandum non est fore ut intelligamus, qualis fuerit Aristotelis germana sententia.

Ad hæc cum de plerisque, quæ exstant, scriptis dubitatum fuerit, essent Aristotelis, an secus; nemo sapiens adfirmaverit, sibi esse exploratum, quid sit Aristotelicum, quid aliorum. Ut mittam interpretes, qui Philosophum in contrarias partes trahunt, & cogitata sua pro Aristotelis sententiis interdum proponunt.

Quod si partes Philosophiæ singulas minutatim consideramus, facile dignoscemus, quam multis, quamque insignibus nævis inquinentur. Et de Logica proximo libro jam diximus. Agnovit ille quidem, finem Logicæ esse *verisimile* seu probabile, & *verum* seu certum investigare, uti demonstravimus. Id tamen, quod advertit, non præstitit. Nam de veritate probabili consequenda nihil dixit. De certa seu demonstrativa tam obscure locutus

tus fuit, ut qui veram demonstrandi viam ignorare velit, nihil aliud, quam *Analyticorum Posteriorum* libros, legere debeat. Quod illi dubium non erit, qui predictos libros cum iis, quæ nos ex Recentiorum disciplina in Logica tradidimus, comparaverit.

In Physica vero cum novum systema differens ab aliis componere vellent, ipsi vero non succurrerent meliora; novitatem non in rebus, sed in verbis posuit incertis, & omni sensu vacuis, quibus replevit Philosophiam. Itaque aliorum Philosophorum sententias ita plerumque exponit, ut penitus depravet, quo facilius queat reprehendere. Eas vero auteposuit, quæ non modo inverisimiles, sed ne intelligibiles quidem sunt. Quod ex libris VIII. *Physicorum*, & de *Anima*; & contra *Zenonem*, *Xenophanem*; *Gorgiam*, perspicue deducitur.

Hinc illa sua *materia*, & *forma* fluxere: quæ vocabula, etsi aliquid novum præ se ferre videantur, tamen nihil reapse ponunt, sed sunt vocabula abstracta, quæ singulis opinionibus, *Anaxagoræ*; *Eleaticorum*, *Leucippi*, *Thaletis*, *Empedoclis*, *Pythagoreorum*, *Platonis* applicari possunt. Reapse autem eandem ipse materiam cum *Pythago*ra, & *Platone* admittit. [1] Eodem modo cetera, quæ ad *Physicam* pertinent, generalibus verbis, & notionibus exponuntur, quæ nihil explicant: ubi falsa plurima manifesto inculcat. [2]

Metaphysicæ autem hanc metam posuit, naturam rerum spiritualium præsertim *Dei* explanare: ad quod efficiendum per multa de ente generatim, & aliis ideis generalibus prius disputat. Hic vero si usquam alibi tam obscure loquitur, ut ipsi interpretes in gravissimis argumentis, ut illud est de *Dæmoniis*, ceteris, quid ipse sibi velit,

[1] Confer. *Morbof. Polyhist.* Tom. II. L. 2. p. r. c. 12.

[2] Confer. *Joann. Lannojus de Varia Fort.* Arist. c. 1.

lit, constituere non audeant. [1] Nam Veterum opiniones ita exponit, & confutat, ut an de sua, an de aliorum sententia loquatur, definiri certo non possit.

Longum esset errores omnes, & impia dogmata; quæ vel in Physica, vel Metaphysica admisit, enumerare. [2]. Nam & materiam primam fecit æternam, & divinis proprietatibus fruentem, & creationem ex nihilo negavit. Deinde talem nobis Dei imaginem adumbrat, quæ naturam Dei plane evertat. Nam ponit ille quidem Deum primum motorem immobilem: sed adfixum primæ spheræ, & suæ contemplationi unice intentum, sine ulla cura reliquarum spherarum, improvidum, & inutilem Deum. Inferiores spheras ab intelligentiis moveri putat necessario, quæ cum primo motore conjunguntur necessaria quadam emanatione & influxu: nullos esse dæmonas præterea. Itaque nec Deus, ex illius sententia, mundum condidit: nec illius procurationem habet: nec spheram suam libere movet: nec ulla hominibus beneficia dare potest, nec mala punire: nec gratia, nec ira moveri: adeoque nullæ est causa cur ab hominibus coli debeat. Ad hæc intelligentiam, quæ ultimæ spheræ præficiatur, unam mentem esse per omnes homines pertinentem, qui dicatur intellectus agens, affirmat. Intellectum vero patientem, quæ peculiaris hominis sit forma, putat esse mortalem. Quæ hujusmodi sunt, ut Aristotelem ab Atheismi flagitio, nisi quibusdam videtur, liberare vix possint. [3]

Q 4

Quare

[1] Confer. Coqueus ad Aug. de Civ. Dei l. II. c. 4. Mosheimius ad Cudworthi Syst. Intellect. c. 4. Conringius, Conringiana p. 127.

[2] Confer. Launojus l. cit. & Patricius in Discuss. Perip. qui errores illius pericenses.

[3] Confer. Walchius de Atheismo Aristotelis in Parerg. Academ. p. 298. & Reimannus Hist. Atheismi S. II. c. 27.

Quare vel ex Peripateticorum sententia [1] qui hanc partem nihi odio, nihil amori tribuisse verisimile est, efficiunt viri docti, nullum aliud systema Physicum occurrere, quod religioni a Deo traditæ magis adversetur, quam illud est Aristotelis: quod iidem Philosophi plurimis argumentis conficiunt. [2].

Eadem flagitia in Ethica se offerunt. Nam tametsi in libris ad *Nicomachum*, & *Magnorum moralium*, & *Virutum*, quædam non inepta dixerit, multo plura tamen noxia in iis occurrunt. Nam cum fontes honesti ignoraret, & facultates animi humani penitus non cognosceret; omnia Metaphysicis notionibus & falsis expedit, & præclaram Ethicæ disciplinam deturpavit. Cumque in aula regia educatus esset, eam viam stravit, quæ hominem ad Politicam felicitatem conducit, & doceat omnia ad Principis mores adtemperare. De formando vero honesto & probo viro, aut rara, aut nulla præcepta tradidit. In *Politicis* vero, & *Oeconomicis* multa utilia scripsit: sed quæ magis Græcorum moribus, quam nostris, accommodata videantur.

Concludamus igitur, Aristotelis philosophiam aliquo in pretio haberi posse, sed multo minori, quam plerique interpretes persuadere conantur. Quædam utilia reliquit de *Logica*. De *Physica* bene scripsit, dum historiam animalium

[1] *Hermannus Conringius loco citato: Confer. Launjus, & Patricius locis citatis.*

[2] *Possevinus, etiamsi nullum non lapidem moveat, ut Aristotelem contra Cæni ratiocinationes defendat; tamen plane fatetur, ab Aristotele spoliari Deum libertate in agendo, facultate creandi ex nihilo, & providentia. Tum ait, dixisse eum, materiam esse æternam. Bibliotheca Selecta L. XII. Tr. 3. c. 6.*

malium persequitur. De Metaphysica nihil. Ex Ethica vero parum, quod usum habeat; excerpti potest. [1]

Tertius est *Epicurus* Atheniensis, de quo hoc loco dicturi sumus: & primo quidem de vitæ disciplina; deinde de Philosophia: nam altera ab altera inlustratur. Jam primo libro [2] in *Epicuri* historia posuimus, quod cum nollet ipse Stoicorum, Platoniorum, Pythagoreorum; Aristotelicorum infirmis hypothésibus, & canoris nugis Sophistarum tempus consumere; clariorem philosophandi viam quæstiverit, partim ex Ionicorum, partim ex Democriti, ac Metrodori scriptis; ut Græcos ab tali morbo liberaret, & indicaret viam, quæ ad aliquam duceret felicitatem.

Ita-

[1] „ Errant & peccant, qui cum *Aristotelem* prælegendum sibi sumunt, ea præstantur, quibus teneri adolescentium animi majorem de *Aristotele* existimationem, quam de ipsa *Christiana* & vera philosophia, concipiunt . . . potius illud est præfandum, quod ipsemecum [*Aristoteles*] tantus demonstrationum flagitator dixit in *Prima philosophia*, aciem mentis nostræ ad manifestissimam naturæ, non secus quam noctuæ oculum ad solis lumen, caligare. Deinde demonstrandum [id quod etiam tritum est apud omnes *Aristotelicos*] nullam esse in *Aristotelis* libris scientificam demonstrationem; quæ perfectissima sit, & omnibus numeris absoluta: itaque non esse ejus doctrinam inconcussam. *Possevinus* *Jesuita*, *Bibliotheca Selecta* L. XII. c. 9. Idem c. 10. exemplis conficit, *Aristotelem* in quibusdam errasse: & c. 12. ait, *Aristot.* si in suam ætatem, sæculum nempe XVI. incidere, alia ratione fore scripturum. Quid didurus esset doctus ille *Jesuita*, si philosophandi rationem, quæ hac ætate est in usu, animo percepisset!

[2] Cap. 4.

Itaque scholam ipsę suam aliorum scholis opposuit : præsertim Zenonis disciplinę , quę eodem tempore primas ferebat . [1] Cumque Zeno subtristis esset , & difficilis naturę , & invidus , & qui humano generi persona gravitatis , ac exquisitę Philosophię nomine imponere cupiebat : contra vero Epicurus hilaris , humanus , & qui plane amabat philosophari , atque fructum aliquem ex Philosophia capere cupiebat ; tanto in eum odio exarsit Zeno , ceterique Stoici , ut eum inhumane prorsus conciderint : illius verba in deteriorem sensum detorserint : plurimam fallaciam addiderint ; ut homini incredibilem invidiam constarent . Quibus cum vicissim Epicurus fortiter resisteret , Sophistarumque fallacias detegeret , ineptiasque & personam virtutis , quibus vitia nimis multa tegebant , omnium oculis exponeret ; implacabile dissidium inter utrosque exarsit , magno cum nominis Epicuri damno .

Hinc Diotimus Stoicus .L. epistolę lascivas , quasi ab Epicuro conscriptas , edidit : cui junxit alias a Chrysippo exaratas , quę Epicuri nomine ferebantur . [2] Et quęquam Zeno Sidonius Diotimum in jus vocasset , & calumnię convicisset , isteque pęnas fraudis capite dedisset ; [3] tamen calumnia propagata est , & per omnem Gręciam , & Italiam , & universum pęne orbem diffusa , ab iis præsertim Philosophis , quorum intererat Epicuri famam & gloriam minuere . Gulosus , libidinosus , inpius , palam prædicatus fuit . Quibus ex fontibus cum haurissent Veteres , mirandum non est , hanc persuasionem in-

vete.

[1] *Systema Epicuri directe repugnare systemati Zenonis , ei , qui alium cum alio conferat , erit apertum : quod secundum Gassendum , & alios monet Bruckerus de Secta Epicurea . p. 1253.*

[2] *Laert. L.X. f. 3.*

[3] *Athenæus L. XIII. p. 611.*

vetavisse usque ad renatas litteras: qua ætate viri in historia Veteri valde exercitati Epicurum ab hac labe liberarunt. [1]

Id certum ex Veteribus est, ne ipsis quidem exceptis, qui parum eidem savebant; Epicurum sobrie & temperanter vixisse, polenta, & aqua contentum. [2] Natura sua ab amore feminarum abhorruisse; qua de causa cæ libem vitam egit, quo quietius vacaret Philosophiæ: id quod discipuli illius docuerant. [3] Præterea continuisse se ab omni amore inpuro: [4] Immo: ne potuisse quidem aliter, ob infirmitatem valitudinis. [5] Tum Deos posuisse, quorum natura ob præstantiam suam coli debeat. [6] Postremo scripsisse libros de *sanctitate*, & *pietate* adversus Deos. [7]

At negavit creationem, & procurationem mundi: Fateor: sed hæc illi cum Aristotele communia sunt; qui pejora dixit: nec unus debuit Epicurus ea de causa ad invidiam adduci. Adde quod eum Anaxagoram, Socratem, Aristotelem, Theodorum, Diagoram; Athenienses viri superstitiosi, impietatis postulassent, & damnassent; nusquam legimus in Epicurum aliquid molitos fuisse: tamen Epicurus ab Stoicis sæpissime accusatus, quod Deorum numen tolleret; coactus fuerit semel & iterum apologiam suam contexere.

Quod

[1] Bonciarius, Andreas Arnaldus, Gassendus.

[2] Confer. gravissimus Stoicus Seneca Epist. 21. & 18. Laert. L. X. f. 11.

[3] Laert. ibid. f. 119. & ibi Casaubon. Theodoret. Sermon. XIIII. [4] Chrysippus apud Stobæum.

[5] Exstitit liber à Metrodoro scriptus de Infirmitate Epicuri. Conf. Laert. L. X. f. 24.

[6] Seneca de Benef. L. III. c. 19. [7] Cicero & ipse insensus Epicuro; de Natur. Deor. L. I. c. 41.

Quod vero feminas non pudicas inter auditores habuerit, id quidem exemplo Socratis, & Platonis, ceterorumque Græcorum fecit: ad quorum scholas frequenter hæ mulieres accedebant, ut litteris vacarent: [1] quin ea de causa Philosophi illi gravissimi in aliquam reprehensionem inciderent. Quæ, ut reliqua non adessent, evidenter conficiunt, ea; quæ de Epicuro atrociam prædicantur; calumnias esse Stoicorum, & Academicorum, ac Sophistarum, quorum intererat Epicurum opprimere, ne ipsi regnum, quod usurpaverant, amitterent.

Venio ad Philosophiam. Agnovit Epicurus, Philosophiam esse rectæ rationis usum, qui vitam beatam pariat. Hinc Ethicam præcipuam Philosophiæ partem fecit. Deinde Physicam, propterea quod ea talia principia suppeditat, ex quibus Ethica illustrari potest. Quo vero utramque facilius consequamur, aliqua præparatio necessaria est; quam ipse vocat *Canonicam*, seu Logicam.

Primus itaque e *Systematicis* philosophis Epicurus eum sermonem adhibuit, qui ab omnibus posset intelligi. Quod eo consilio fecit, ut adolescentes morbo illo, Academicis, & Stoicis hereditario, curaret, utendi vocibus, quæ nihil significant. Hinc in Logica adornanda ea præcepta tradit, de criterio veritatis, & usu vocum; quæ non solum ad finem, quem sibi posuit, idonea erant; sed etiam nostra ætate, si pauca demas, aut mutes de anticipationibus, ceterisque, a præstantissimis Philosophis recepta sunt; propterea quia & summo judicio excogitata, & ad verum investigandum utilia, & accommodata judicantur. Qua quidem laude Epicurus Græcos philosophos superare videtur.

Hisce canonibus paratus, ad Physicam animum adjunxit: atque deposito omni præjudicio & anticipationem,

ex

[1] Confer. Menagius, in Hist. Mulier. Philosoph.

ex iis, quæ sensibus comparantur, systema suum composuit. Itaque putavit, omnia, quæ in mundo sunt, ex atomis diversæ figuræ constare: quæ cum per inmensum inane moverentur, concursu fortuito colligatæ sunt hæc & illa ratione, ex quibus hæc rerum species & figuræ nascuntur. Vidit enim Epicurus, sine inani motum nullum fieri posse, adeoque inane systemati suo adjunxit.

Plurima quidem falsa, perniciofa, & quæ ne sine horrore quidem audiri possunt, adseveravit Epicurus: e. g. Cum negat aliquid ex nihilo fieri, adeoque materiam ponit æternam. Cum tollit Dei providentiam a mundo, & omnia concursu fortuito facta esse ait. Cum Deos in spatiis intermundanis concludit; eosque privat adtributis divinitatis. Cum mentem facit corpoream: nihil enim præter atomos, & inane admisit: & hujusmodi alia, quæ in systemate cum Physico, tum Theologico occurrunt flagitia, quæ viam sternunt plaustralem ad impietatem. Hæc tamen illi partim cum aliis Philosophis communia sunt, qui alio & alio modo eadem deliria & inopia dogmata obruserunt: partim mutari possunt & emendari, quin omnis Physica pereat. Id certum est, Recentiores doctissimos [1] rejectis Epicuri flagitiis, corpusculare systema secundum religionis nostræ canones amplexatos esse: hujusque Physicam, & Logicam, mutatis iis, quæ omnino mutari debent, post instauratas disciplinas doctissimis Philosophis placuisse. Quod in Epicuri laude ponendum est:

In Ethica vero Epicurus felicitatem hominis ponit voluptatem. Sed Philosophi gravissimi, veterumque sectarum callentissimi ostenderunt, [2] voluptatem Epicuro

ni-

[1] Præter ceteros Gassendus in Syntagmate Phil. Epicur. & sæpe alibi.

[2] Idem Gassendus, cui addi potest Anonymus auctor

Mo-

nihil aliud esse, quam expertem esse perturbationis & doloris: id est, summam indolentiam corporis, & animi. [1] Non vero illam voluptatem, quæ in quadam titillatione sensuum [qualem ponebant Cyrenaici] præsertim venerea consistit. Quod per summam injuriam Epicuro adfectum fuisse, contendunt iidem: idque tum systemati Epicuri, tum vitæ disciplinæ repugnat.

Quod si hanc personam tollis ab ethica Epicuri, cetera plana erunt: tum sine labore intelliges, Epicurum in Ethica plurima falsa, & omnino noxia conscripisse, quæ juri Naturæ, ac religioni nostræ sunt repugnantia, & quæ a viro Catholico studiose vitari debent, & profligari: quædam tamen addidisse, quæ commode cogitata videntur: tum multo clarius scripisse, quam vel Plato, vel Aristoteles fecere. Itaque si Ethicam, & errores alios excipiamus, dicendum videtur, ex Gentilibus plus Epicurum profuisse Philosophiæ, quam ceteros.

C A P U T II.

De inferioribus Ecclesiæ Patribus, qui usque ad VI. sæculum floruerunt.

Veteres Episcopos, & Doctores, qui Philosophiæ fama claruerunt, in duas veluti classes dividi debere, quarum altera eos comprehendat, qui ante seclatam Ecclesiasticam; altera eos, qui post eam conditam

Morale d'Épicure avec des Reflexions. Paris. 1685. *Alios numerat Heumanus in Act. Philosoph. Vol. II. p. 645. seqq.*

[1] *Laert. L. X. f. 131.*

tam [1] scripserunt, monuere ante nos viri doctissimi. Et merito quidem: nam ex Eclecticæ sectæ origine, quid nos de illorum Philosophia judicare debeamus, manifestum sit.

Cum enim Veteres doctores, non illi modo, qui ab Ethnica religione ad Christianam confugerant; sed etiam illi, qui a prima ætate Christianorum doctrina erant imbuti; ad scholas Gentilium consuerant, ut eorum systemata penitus cognoscerent, & facilius refutare possent; plurimi autem Christiani Gentilem philosophiam docerent; sit consequens, ex Ethnica philosophia lumen eorum sententiis adferri debere: nec de illorum scriptis nisi ad systema respiciendo, quod acceperant, oportere judicare. Quod qui non faciunt, quin album cum atro miscant, & Patribus alienas sententias adtribuunt, fieri non potest.

Et hæc regula satis esse videbatur, ut de Patrum philosophandi via judicium ferremus, si modo exploratum haberemus, qua ætate scripserunt, & ex quo fonte hauserunt placita sua: Cum enim sanctissimi homines sibi persuaderent, Græcos philosophos, præsertim Platonem, ab Hebræis pleraque summissè; si qua in illis occurrebant, quæ nostris consentanea viderentur, ad Christiana dogmata reduebant, & Christiano modo explicabant: tum demum Philosophorum phrasibus, & dicendi via pleraque exponebant.

Hinc qui I. & II. a Christo sæculo libros condiderunt, quo tempore Platonica philosophia in plurimis mutata Alexandria vigeat, & cum Orientali, & Aegyptiaca pedetentim cæperat conjungi; ex illorum systemate plerumque philosophantur: ex eoque plurima ad dispu-

tan-

[1] Libro I. c. 9. diximus, exortam fuisse Eclecticam sectam initio sæculi III.

tandum in re Christiana contra Gentiles desumunt. Justinus Martyr [1] & Theophilus Antiochenus [2] & Athenagoras [3] Platonis philosophandi viam interdum adhibent. Tatianus Orientalem philosophiam prodit. [4] Eodem modo ceteri Philosophiæ laude ea ætate præstantes, qui si minus systema [Platonis systema iidem rejecerant, uti demonstravimus] at sententias Platonis aliquando declarandi mysterii alicujus gratia usurpant. [5] Nihil secius confirmandi gratia unum & alterum producemus.

I. *Irenæus* episcopus Lugdunensis, vir Sacris literis, & philosophia Græca perfecte eruditus, cum zelo Christianæ doctrinæ defendendæ inflammatus esset, Hæreticorum opiniones infirmavit, quas ex Orientalis, & Aegyptiacæ, ac Platoniciæ philosophiæ placitis cum doctrina Christianorum copulatis scelestissimi Hæretici derivabant: Laudatur ea de causa [6] quod plane errores exposuerit: fontesque, unde fuerent, indicaverit, quo facilius eos labefactaret. At quædam Platonica usurpavit, in explicando mysterio Trinitatis, de angelis corporeis, de animo humano, cetera, ut expeditius occurreret adversariis: [7] quæ in tanto viro ob consuetudinem ætatis,

[1] Apolog. II. pro Christ. p. 50. 51.

[2] Confer. ejus L. II. §. 14. & Petavium de Trinit. L. I. c. 3. §. 6. [3] Confer. ipsa Apologia Athenagoræ.

[4] Confer. Petav. loco citato. §. 5.

[5] Epiphan. Hæres. 31. c. 33. Hieron. Epist. 83.

[6] Massuet. Dissert. III. ad Irenæum; art. 9.

[7] „ Ac mihi videntur illi, cum adversus Gentiles doctos, & Philosophiæ deditos pro Christiana fide disputarent, quo eam vendibiliorem facerent; ac magis persuaderent, minus accurate, ac subtiliter illius intima & ar-

tis, & scriptorum scopum excusari possint. Quod ipsum fecit Cl. Massuetius, qui de Irenæi scriptis luculenter disputavit. [1]

II. Jam *Clemens Alexandrinus* memorandus est: homo & Græca, & Barbara philosophia mirifice excultus, quique ingenio, & eruditione reliquos sui sæduli antecelluit. Ex singulis sectis excerptisse Clementem plurima, quæ ad Christiana decreta applicaret, ex ejus verbis perspicuum est; illud etiam addentis, hac via sperare se, ut Catechumeni ad religionem nostram facilius ducerentur. [2] Verum hac methodo virum doctissimum quod ad modum explicandi interdum lapsum fuisse, & Veteres [3]

R

& Re-

„ & arcana commississe libris istis, quos emanare in vulgus
 „ cuperent: atque ad Platonis decreta, eamque, quam il-
 „ li combiberant, Theologiæ formulam, Christianum istud
 „ conformasse mysterium. Petavius Dogm. Theol. Tom. II.
 Præf. c. 3. §. 3. Conf. Huetius Origen. L. II. c. 2. q. 1. §. 14.

[1] „ Omnium fere, quæ paullo incuriosius ab Sanctis
 „ illis Patribus de hoc mysterio interdum jacta sunt, caus-
 „ sa illa primaria videtur esse, quam dixi, quod cum Gen-
 „ tiles philosophos alienos a Christiana professione concilia-
 „ re vellent, & probabilem iis causam fidei nostræ red-
 „ dere, salva dogmatis ipsius, ut loqui soleo, substantia;
 „ pleraque illorum more, institutoque declararunt. Pet-
 „ avius Præf. ibid. §. 6.

[2] „ Varia ac multiplex doctrina & varie probat id,
 „ quod adducitur, & Catechumenis admirationem adse-
 „ rens, ea, quæ sunt præcipua, dogmata, ad eorum, qui
 „ audiunt, persuasionem, & ad veritatem constituit:
 Stromat. L. I. p. 279.

[3] Eusebius Cæsariensis apud Fabricium Biblioth. Græ-
 cæ Vol. V. p. 112. Photius Cod. CVIII. p. 154.

& Recentiores oculati animadverterunt. [1] Ut illud erat de materia ex Deo genita: de idearum doctrina, quam Plato, ut ipsi videtur, accepit a Mose: de *λογος* logo imagine Patris, ut homo est imago verbi; de angelis propter incontinentiam ex caelo pulsos, cetera: quæ plane conficiunt, ex Academicis, & Stoicis placitis Clementem quædam mysteria Catechumenorum gratia adornasse & exposuisse. [2]

Et de Patribus, qui ante sectam Eclecticam floruerunt, hucusque. Hi enim, uti diximus, ex Eclectica disciplina [hæc Alexandria jam nata erat, eaque Patres sapientius, quam ceteri, utebantur] id est, ex Philosophorum sententiis, præsertim Platoniorum, Stoicorum, & Orientalium, aliqua Christi placita illustrare & confirmare conati sunt.

Laudantur quidem doctissimi, ac sanctissimi: homines ob religionis Christianæ propagandæ studium, ob labores hac de causa susceptos, ob librorum copiam, qui undique & eruditionem vastissimam, & sanctimoniam redolent. At, quod pace beatissimorum virorum dictum sit, in aliquibus argumentis non eam Philosophiæ peritiam ostenderunt, quam ipsi, si vellet, ostendere poterant, propterea quod in Philosophia ad plenum erant eruditi. Nam primum ex Gentilium placitis disputantes, eosdem ad religionem Christianam dextere detorquebant. Quæ etsi per opportune & sapienter erant excogitata, tamen firmior esset ratiocinatio, si ex nostris principiis duceretur,

[1] Huetius Origenian. L. II. c. 1. q. 4.

[2] „ Clemens Alexandrinus . . . Christianum dogma de Verbo Dei, ac Filio, Platonis ad mentem accommodare statuit, sine erroris plerumque suspitione. Petavius de Trinit. L. I. c. 4. §. 1. Conferri possunt Caveus Hist. Liter. & Baltus Defens. Patrum, qui eum defendunt.

tur, ut alii Patres fecerunt. [1] Deinde ea, quæ non nisi divina locutione constant, ad Platonis sententias interdum revocare non dubitabant: e. g. cum trinitatem Platoniam ex nostris principiis illustrabant, quo facilius inlicerent Gentiles. Quæ disputandi ratio fines humanæ rationis, & divini sermonis accurate non sejungit.

Hæc non nulli: nam alii dextere, & accurate cum Gentilibus disceptando contenderunt, eorumque errores solide & nervose labefactarunt. Sunt tamen sanctissimi illi ac eruditissimi homines excusandi multis de causis: [2] primum, quod bona fide egerunt: deinde, quod id cum pretio factitarunt: postremo, quod de religione Christiana præclare meriti sunt. Quare vel hac de causa eorum memoriam sancte colere, & summis laudibus efferre debemus.

Venio ad eos, qui ineunte III. sæculo, id est, post conditam ab Ammonio Eclasticam sectam scripsere. De quibus, quid nos judicare debeamus, tum ex iis, quæ paullo ante, tum quæ primo libro disputavimus, [3] colligitur. Tamen ne sine ullo exemplo decedamus, aliquem adducemus celebriorem.

III. Eorum, qui hoc sæculo Philosophiæ eruditione

R 2

cla-

[1] „Minus sæpe rectam usurparunt Ecclesie patres differendi methodum: ex pluribus etiam, quibus uti poterant, argumentis, minus valida, minusve apta quoque adhibuerunt. Quid tum? nimirum omnium hac in re mortalium sortem subiere, qui falluntur nonnumquam. . . . Ipsa quoque SS. PP. critice non omni mendo caret: immo plerisque Veteribus parum omnino perspecta fuit hæc scientia. Bonaventura Argonensis Chartusianus de Optima Legend. Patr. Methodo. P. Lc. 7. p. m. 44.

[2] Vide Petavium in præfat. & L. I. locis citatis.

[3] Cap. VII.

clari habitus sunt, præter ceteros memoratur *Origenes Adamantius*, Clementis Alexandrini primum, deinde Ammonii Saccæ Apostatæ discipulus: vir sollerti ingenio, summa eloquentia, & multa ac recondita doctrina instructus: qui tanta eruditionis fama docuit Alexandria, quanta nullus e Græcis doctoribus alius: adeo ut ad eum non modo Christiani, sed etiam Hæretici, & Gentiles, & feminæ eruditæ quædam audiendum concurrebant. [1] Cumque a Clemente didicisset disciplinam dogmata Philosophorum aliqua ad usus Catholicos revocandi; ab Ammonio vero rationem hausisset non modo sæculares doctrinas, verum etiam religiosa dogmata conjungendi, quam *syncretismum* vocant; eandem tanta animi contentione persecutus est, quantam verbis declarare vix possumus.

Profecto cum esset Origenes innutritus Aegyptiaca philosophia, quæ & majorum traditiones, & Deorum suorum historias ad notiones Philosophicas reducebat, omniaque allegorico modo interpretabatur; primus videtur esse, qui publice eandem docendi viam in scholas Christianorum invexerit, atque sacra Christianorum dogmata ad Platonicæ philosophiæ, quæ Alexandria obtinebat, placita revocaverit. Ex quo fonte longa errorum series manavit, quibus Origenis scripta, ceteroquin eruditissima, inquinantur. Quæ cum Recentiores [2] copiose persecuti sint, prætereunda hoc tempore videntur.

III. Alter est *Eusebius Pamphili*, episcopus Cæsaria-

[1] *Euseb. Hist. Eccl. L. VI. c. 2. & 12. & 20.*

[2] *Ex Catholicis Huetius Origen. L. II. c. 11. q. 13. Carolus de la Rue Præf. Tom. I. Oper. Origenis. Ex Hæreticis hoc etiam pertrahant Clercius Hist. Ecclesiast. Prol. Sect. I, c. 5. p. 8. & Buddeus Parerg. Hist. Theolog.*

sariensis, vir peracris iudicii, & selecta eruditione excultus. Hic cum religionem Christianam strenue defendere conaretur, duplex opus edidit, *Præparationem*, & *Demonstrationem Evangelicam*: in quibus Gentilium philosophorum, & theologorum absurda, & repugnantias collegit, ut Philosophorum audaciam confringeret, & præpararet animos ad fidei Christianæ lumina recipienda: quod cum pretio effecit.

Itaque Eusebius, ut & ceteri doctores Christiani sæculo III. & IIII. omnia Philosophiæ systemata rejecit, & Ecclēstico modo philosophatus est. At cum ex communi opinione existimaret, veritates omnes per traditionem, & *abzov* *logon* ad Philosophos pervenisse, & per sectas omnes sparsas esse; Platonemque de Deo, rebusque divinis quædam dixisse, quæ nostræ religioni sunt consentanea; ex his fontibus infirma quædam ducit argumenta ad Gentiles conficiendos. Deinde cum non adverteret, quantum interest inter Platonicum systema, & Platoniorum Alexandrinorum, qui eundem Platonem depravaverant; quantumque inter eos, & Christianorum doctrinam interfit; plurima & diversa miscet, & Græcorum systemata confaudit: eisque talia tribuit, de quibus numquam cogitarunt. Quæ ipsi cum ceteris, qui Alexandrinorum placitis eruditi, ut *Didymus Alexandrinus*, *Chalcidius*, *Aeneas Gazæus*, *Zacharias Scholasticus*, *Joannes Philoponus*, reliqui, qui V. & VI. sæculo in Orientali ecclesia claruerunt, communia sunt.

V. *Synesius* vero Cyrenæus, Ptolemaidis episcopus, & is quidem eloquentissimus, & doctissimus, in toto sæculo V. eadem ratione philosophatus est: nisi quod Platonico-Alexandrinum systema majori conatu defendit, & in suis *epistolis*, & *hymnis* expressit. Ex quo systemate, quod dicitur *emanativum*, conspicui errores fluxerunt; ut *periodica reversio rerum omnium ad primum fontem*:

negata corporum *resurrectio*: cetera, quæ viri docti [1] non alia ratione defendunt, nisi dum adfirmant, *Synesium* cum est factus Episcopus, errores prædictos detellatum esse. Id certum est, *Synesium* aperte fassum, [2] Platónica placita cum Christianis dogmatibus convenire non posse: adeo vir oculatus Ethnicorum errores penitus cognoverat. Verum hic, & *Pseudò-Dionysius Areopägita* ab Ecclētica Patrum philosophandi via ad Ecclēticam; quæ in usit erat apud Gentiles, haud obscure digressi sunt. [3]

VI. Sed etiam Christiani doctores in Occidente sæculo III. Sæculari philosophiæ operam dederunt; quo facilius Gentilium errores profligarent, eosque ad Christianam religionem pertraherent. Numerantur in his *Arnobius Afer*, ex Philosopho Christianus, qui edita Apologia contra *Gentiles*, magnum sibi nomen fecit in Ecclēsia:

Sed virum doctissimum magis à Rhetorica arte, quam a Philosophia, esse paratum, ei, qui ejus scripta legit, manifestum est. Primum omnium Philosophiæ systemata non admittit, idque recte, sed quædam ex Platone sumit interdum. Deinde cum humanæ mentis imbecillitatem & tarditatem defendere velit, ut Gentilium impudentiam confringat, ita rationem deprimit, ut ad Scepticorum castra transire videatur. [4] Præterea artem differendi non uno tantum loco contempnere videtur. [5] Postremo ita disputat, ut Oratorem, non Philosophum, te audire existimes; qui Ethnicorum super-

[1] *Photius*.

[2] *Confer. Synesi Epist. 105. p. 247. ad fratrem Theophilum.*

[3] *Confer Petavium de Trinit. L. I. c. t. §. 6.*

[4] *Confer. illius L. I. c. 27.*

[5] *Consule cap. XXXVIII.*

sitionem Rhetorum phaleris, non perspicuis & firmis rationibus, labefactare interdum conatur:

VII. Hinc addimus discipulum *L. Celsium Lactantium Firmianum*, Rhetorem præstantissimum, qui eam Latini sermonis copiam & elegantiam, eamque eruditionem ad nostra dogmata adtulit, ut merito suo Christianus Cicerò nominetur. Edidit Libros *de Ira Dei, Institutionum Divinarum, de Opificio Dei*; cetera: in quibus quot errores & repugnantias Græcæ sectæ in Philosophiâ, & Naturali theologia admiserint, dilucide exponit: & argumentis Philosophicis conquestis Gentilium adoritur deliria.

Nullum philosophiæ Græcæ systema amplexatur Lactantius: sed cum ex disciplina doctorum III. & IIII. sæculi sibi persuaderet, Christianas veritates per singulas sectas sparsas esse; omnia exploravit, eaque excerptit; quæ accommodatâ videbantur ad religionem Christianam confirmandam, & defendendam.

Verum cum vir doctissimus præjudiciorum expertus non esset, quædam interdum addit, quæ nec Philosophum decent, nec Christianum. Nam primum ex libris suppositiciis argumenta sua non uno loco deducit. [1] Deinde contendit, hominem sine divina locutione nullum verum comparare posse. [2] Præterea ex hypotheticis falsis sumit non nulla argumenta. [3] Ad hæc se Physicæ disciplinæ valde peritum non esse singulis paginis ostendit. [4] Postremo Oratorio sermone, ubi argumenta perspicua erant necessaria, utitur frequenter. Præte-

R 4

reo

[1] Confer. L. I. Inst. Divin. c. 6.

[2] Inst. Divin. init. pag. 4. & L. III. c. 2. 3. 16.

[3] Confer. Inst. L. I. c. 5.

[4] Confer. Joan. Justus Rav' Diatriba de Philosophiâ Lactantii. Confer. Journal des Savans 1734. Maii art. 4.

reos errores de animarum præexistentia, de futuro mille annorum regno, de angelis, cetera, quæ viri docti copiose persequuntur.

VIII. Sed præter ceteros *B. Augustinus* episcopus Hipponensis, III. sæculo exeunte, & sub initium V. maxima ingenii ubertate, & eruditionis copia ad philosophandum accessit. Plurima vir beatissimus scripsit, quæ in argumento Theologico versantur: sed etiam quædam reliquit, in quibus Philosophica ejus eruditio elucet: ut sunt libri *Contra Academicos*, *de Immortalitate Animæ*, *de Quantitate Animæ*, *de Duabus Animis*, cetera, sed præsertim libri *de Civitate Dei*.

Augustinus primum Peripateticæ logicæ operam dedit, quam postea abjecit, propterea quod cognovit, ex *Categoriis* falsas se de Deo notiones accepisse. [1] Deinde Manichæorum placitis de duobus principiis Bono, & Malo imbutus est: [2] quæ ex Orientali philosophia orta erant. Quorum deliria cum animadverteret, de veritate inquirenda desperavit, & ad Academiam Mediam, & Scepticorum castra se contulit. [3] Sed lectis Platoniorum libris ex schola Plotiniana, ad Academiam Veterem transivit, quod sibi persuaserit, videre se in Platoniorum scriptis multa doctrinæ Christi consentanea, quæ eum ad incorpoream veritatem, & invisibilia exploranda allicerent & incitarent. [4] Itaque ex Platonico-Alexandrinorum scriptis, quantum per Christianam reli-

[1] *Aug. Contra Academic. L. III. c. 16.*

[2] *Ibidem L. III. c. 6.*

[3] „ *Sæpe mihi videbatur, non posse inveniri verum,*
 „ *magnique fluctus cogitationum mearum in Academicorum*
 „ *suffragium ferebantur.* *August. de Utilitate Credendi*
 c. 8. [4] *Aug. Confess. L. VII. c. 9. & 20.*

ligionem licebat, perpetuo philosophatus est. [1] Persuaserat enim sibi vir eruditissimus, Platonicos Recentiores non solum in Logica [2] & Physica [3] & Ethica [4] ceteris præstitisse; sed etiam in theologia Naturali longe reliquos Philosophos superasse, [5] & Christianæ fidei magis consentaneæ locutos esse. [6] Ex quo conjectat, eos non modo ab Judæis pleraque accepisse, [7] verum etiam a divina providentia per *ἀγών λογόν* internum. [8]

Quamquam vero Augustinus Platonicos tantum laudaverit, tamen numquam eorum systema; & doctrinarum nexum admisit: quinimmo non semel hypocrisin; idololatricam, stultitiam, & hujusmodi vitia iis exprobat: & in

[1], Nam si primo sanctis tuis litteris informatus essem, & in earum familiaritate obdulcisses mihi, & post in illa volumina [Platoniorum] incidissem; fortasse aut abrupissem me a fundamento pietatis; aut si in adfectu quem salubrem imbiberam, persitissem, putarem etiam ex illis libris eum posse concipi, si eos solos quisquam didicisset. Aug. L. c. c. 20. Confer. idem Contra Academicum. L. III. c. 38. & Retract. L. I. c. 5. in quibus declarat, ex qua disciplina ratiocinatur, nimirum ex Platonico-Plotiniana.

[2] De Civitate Dei L. VIII. c. 7.

[3] Ibidem c. 6.

[4] Ibidem c. 8.

[5] Ibidem c. 1. & 4.

[6] Quod de Deo summo & vero ista senserint: quod & rerum creaturarum sit effector, & lumen cognoscendum, & bonum agendarum: quod ab illo nobis sit principium naturæ, & veritas doctrinæ, & felicitas vitæ. ibid. c. 9. [7] Ibid. c. 10.

[8] Confer. de Civit. D. L. II. c. 40.

[1] & in plurimis turpiter errasse eos ostendit. Immo vero, quo erat iudicio, & animi moderatone, disertis verbis fatetur; se sibi interdum displicuisse; quod homines inpios impensius laudavit » [2]

Itaque Augustini philosophia erat Eclecticâ, seu Platonico-Alexandrinâ; quantum per Christianorum dogmata fieri poterat: nam plurimos errores defendisse Alexandrinos; nemini dubium est. Deinde ex Platonis disciplina Logicam scripsit, quæ hodiè desideratur; uti primo libro demonstravimus. Tum Veteri philosophia prudentissime usus est, præsertim in libris de *Civitate Dei*, ad Christianam doctrinam defendendam; & inlustrandam:

At cum nihil in hoc mundo omnibus suis partibus perfectum reperiri possit, aliqua vir eruditissimus in Philosophia admisit contra artis Ratiocinandi præcepta. Hæc ex triplici fonte, ut viris oculatis videtur, proficiscuntur. 1. Quod per omnes sectas vagatus, in Academica conquevit, uberrimo fonte contentionum, & abstractarum idearum; quæ judicandi aciem interdum retundunt. 2. Quod ingenti eruditione, quæ erat ornatus, in mentem animi obruerit potius, quam acuerit: quod viris multi jugæ lectionis non semel usu venit: 3. Quod ex communi sententia ætatis extulerit utilitatem & usum
Pla-

[1] Confer. Baltus Jesuita Defens. PP. qui de Platonismo accusantur, Gallice. L. III. p. 488. seqq. qui loca Augustini adfert.

[2] „ Laudem ipsam, inquit, qua Platonem, & Platonicos sive Academicos philosophos tantum extulerit; quantum inpios homines non oportuerit; non inmerito sibi displicuisse; præsertim contra quorum errores magnos defendenda sit Christiana doctrina: Aug. Retractat. L. I. c. 1.

Platonicae disciplinae. Quæ quidem hujusmodi sunt, ut quin hominem, quantumvis peracris judicii, transversum abripiant, fieri non possit. Sed hæc, meæ quidem sententiæ, quantum vir fuerit Augustinus, ostendunt: & potius in Augustini laude, quam vituperatione, ponenda sunt. Qui quidem etiam si non nullis præjudiciis teneretur, tamen si quis alius ingeniose, apte, sapientissime ratiocinatus est: cujusque tot existant, tamque singularia in litteras, & in Ecclesiam merita, ut inter magnos viros, quos ecclesia Catholica peperit, merito referendus sit.

VIII. Augustino adjungimus *Anicium Manlium Torquatum Severinum Boethium* Romanum, qui inito VI. sæculo ingenii, & eruditionis præstantia claruit. Dedit is operam Ecclesiæ philosophiæ sub Proclo, qui maxima cum laude Athenis docebat. Ex quo illud suum studium hausit, Platonis, & Stoicorum sententiæ cum Aristotelicis conjungendi: quod præsertim libro de *Consolatione Philosophiæ* præstitit: in quo diversarum sectarum dogmata collegit, & veluti obtorto collo ad aliorum sensus pertraxit. [1]

Scripsit Boethius de *Unitate & Uno*, de *Musica*, de *Arithmetica*, reliqua. Quædam Dialectica ex Aristotele, & Porphyrio Latina tecit: quædam vero a Mario Victorino conversa commentariis illustravit. Et quamquam Aristotelis amore adficere, tamen non eum ex Alexandri Aphrodisiensis disciplina [hæc stricte & pressò pedè Aristotelem sequebatur] sed ex Ecclesiasticorum mente, qui eum depravaverant, interpretatus est, & cum Platone omnino in concordiam revocare est conatus. Ex quo conficitur, malè Boethium ab aliquibus inter germanos Peripateticos numerari: cum ex præceptoribus, quos au-

di-

[1] Confer. Lib. III. & IIII. de Consolat.

divit; & ex libris, quos scripsit; & ex ipsa philosophandi ratione, quam præ se tulit, perspicuum sit, eum ad Eclecticis jure referri debere. [1] Adeoque quid de Boethii philosophia judicare oporteat, lector oculatus nullo monente intelliget.

Et hi sunt Doctores, qui usque ad VI. sæculum a Philosophia nobiles habentur. Nam paullo post Philosophiæ studium extinctum est, ut jam ante demonstravimus. [2] De horum vero Philosophia cum eo loco dixerimus, in præsentia, ut brevitati consulamus, omitto iterum dicere.

CAPUT III.

De Arabibus, & Scholasticis celebrioribus.

GRÆCOS, & Latinos doctores philosophi Arabes excipiunt, uti suo loco diximus. [3] Hæc gens tam multis abundat scriptoribus, qui Philosophiæ, & Medicinæ, & Mathematicæ, pro more illius ævi, vacarunt, ut eos vel enumerare velle infinitum esset. Legatur ex Arabibus Leo Africanus, [4] ex Recentioribus vero Hottingerus, [5] qui ex ipsis Arabum monumentis catalogum clarorum hominum texit, qui apud Arabes seu Saracenos singulis Philosophiæ partibus operam dederunt: nec id solum, sed etiam Geometriæ, & Astronomiæ, & Astrologiæ, & aliis partibus non invita Minerva vacarunt. [6]

Lau-

[1] Vide *Holstenium* Vita Porphyrii c. 1. p. 10.

[2] *L. I. c. II.* [3] *L. I. c. II.*

[4] *De Viris Inlustribus Arabum.*

[5] *Bibliotheca Orientalis, præsertim c. 2. Confer. etiam Herbelotius Bibliotheca Orientalis.*

[6] *Confer. Vossius de Scient. Mathem. c. 35.*

Laudantur inter alios *Alkendi Thabet Ebn Korra*, *Avicenna*, *Essachalli*, *Al-Gazel*, *Thophail*, & , qui primus nominari debuit, *Aben Rois*, seu *Averroes*, qui & priorum gloriam superavit, & sectam de suo nomine reliquit : ex qua plurimi viri nobiles apud Saracenos exsistere . De horum vero scriptis singulatim iudicium ferre longum esset, & supervacaneum : primum, quod de philosophia Saracenicâ, quæ necessaria erant, jam primo libro docuimus : deinde, quod eadem sine ulla necessitate plurimis in locis repeteremus . Nam cum plerique omnes Saraceni Philosophiæ ex sententia Aristotelis, Medicinæ vero ex Galeni, interdum vero Hippocratis ; atque etiam Mathematicæ operam dederint ; quibus addebant plerique jus Canonicum, & Theologiam suam ; qui unum noverit, omnes noverit . Idcirco de Averroesio tantum dicemus .

Maximo ingenio præditum fuisse Averroesium nemo dubitabit, qui librorum, quos scripsit, catalogum legerit : [1] cui cum accesserit incredibilis discendi ardor, & assidua exercitatio, mirum non est eum in Rhetorica, Musica, Logica, Physica, Ethica, Politica, Astronomica, Jurisprudencia, magnos progressus fecisse : adeo ut Philosophiæ nomine etiam apud Christianos in pretio fuerit . Erant præterea in eo virtutes plurimæ : candor, modestia, patientia, humanitas, liberalitas, animi magnitudo, studium in viros doctos, pietas in patriam, ceteræque virtutes Philosopho dignæ : quæ demonstrant, eum Philosophiam non mera contemplatione finivisse, sed ad usum vitæ revocasse : nec ulli philosopho Græco concessisse virtute .

Sunt tamen quæ in eo haud absque ratione vituperari

[1] Enumerat eos *Nicolaus Anton.* Biblioth. Hisp. Tom. II. p. 240.

ri possint . 1. Quod Aristoteli tanto furore operam dederit, ut ejus sententias, quasi divina oracula, summa veneratione admiserit, prædicaverit, & Aristotelem errare non posse audacter contenderit. [1] 2. Quod linguæ & Græcæ, & Latinæ, & Philosophicæ historiæ expertus, versionibus malis innixus, iisque non ex Græco, sed ex Syriaco factis, ad Aristotelem interpretandum animum adjunxerit: adeo ut Aristotelis mentem aliquando non sit adsecutus. 3. Quod plurima, quæ Aristoteli ne per somnium quidem venerunt in mentem, tamquam Aristotelica venditarit lectori. 4. Quod philosophorum Veterum sententias, quas commemorat Aristoteles, turpiter depravaverit, miscuerit: ut cum Anaxagoram, Democritum, Empedoclem entia Mathematica pro principijs naturalibus posuisse putat: cum Empedoclem, & Democritum primos Physicos fuisse adfirmat: cum Pythagoreos ab Italicis secernit, & Anaxagoram jungit Italicis: cum Herculeorum sectam quamdam fingit: cum numeros, & formas miscet: & hujusmodi sexcenta. [2]

5. Præ-

[1] „ Laudemus Deum, qui separavit hunc virum
 „ [Aristotelem] ab aliis in perfectione, appropriavit
 „ que ei ultimam dignitatem humanam, quam non omnis
 „ homo potest in quacumque ætate attingere. Averteos
 „ L. I. de Gener. Anim. Et alibi: „ Aristotelis doctrina est
 „ summa veritas, quoniam ejus intellectus fuit finis intel-
 „ lectus humani: quare bene dicitur de illo, quod ipse fuit
 „ creatus, & datus nobis a divina providentia, ut non
 „ ignoremus, possibile sciri. Idem in Destructorio L. I.
 „ diff. 3.

[2] „ At quam confidenter audeat pronuntiare, hoc aut
 „ illud ab eis [philosophis Græcis] dici; & quod in-
 „ pudenter est, non dici: quum solos viderit Alexandrum,

Thz

7. Præterea Aristotelis errores omnes Metaphysico-Theologicos, de æternitate Mundi, de intellectu universali, qui pars essentialis hominis non sit; de anima hominis mortali, & hujusmodi alia, vel ipsi Islamiticæ legi pugnancia, sua fecit. 6. Totque commentis Aristotelem oneravit, ut si non primus, in primis fuerit qui ineptissimis commentariis, quæ post viguere, causam dederunt. Itaque tantum abest ut Aristotelem recte interpretatus sit, ut, quæ ad eum explanandum necessaria erant, ne fama acceperit quidem.

Quare merito miraremur, Averroesium tanto in pretio apud aliquos fuisse, ut hoc dicere non dubitarint, eum solum *Interpretis* nomen mereri, & hoc magnifico titulo eum mastrant; nisi certo sciremus, hujusmodi laudatores melioris commatis non esse. Ex hoc autem Arabum coryphæo, quid de reliquis sperandum sit, judicatore.

De Scholasticis :

Averroesium, ut tempore, ita etiam doctrina proxime sequuntur Scholastici, qui sæculo XI. nati tandem

Themistium, & Nicolaum Damascenum: & hos, ut apparet, versos in Arabicum perverissime, ac corruptissime. Aristotelem vero quomodo legit? non in sua origine purum & integrum, non in lectionem Latinam derivatum, non enim potuit linguarum esse persæ; sed de Latino [Syriaco] in Arabicum transvolutum. In qua confusione ex Grecis bonis facta sunt Latina non bona, ut ille dicit: ex Latinis vero malis Arabica pessima. Ludovic. Vives de Caussis Corrupt. Art. L. 17. p. 167. Ubi errores Averroesii numerat & exagitat: quem legere erit præstium operæ.

dem XIII. sectam aliquam condiderunt, ut antea diximus : [1] ubi etiam tres Scholasticæ ætates definivimus, & in singulis nominavimus Scholasticos illustriores. Et quamquam ex ætate, qua scripserunt, de eorum philosophandi via judicare quis possit; tamen quædam sunt perstringenda, ut tirones de libris recte existimare discant.

Ex iis vero, qui prima Scholasticæ ætate clari habiti sunt, jure meritoque nominandus est *B. Anselmus Benedictinus*, Lanfranci auditor, Cantuariensis episcopus, qui obiit anno *MCCXXXI*. Is plurima scripsit, quæ partim ad theologiam Naturalem, partim ad Revelatam pertinent, de qua alio loco. Præcipua scripta sunt, *Monologium* seu soliloquium, & *Proslogium* seu allocutio: in quibus naturæ rationibus de Deo, & proprietatibus divinis disputat: & utitur argumento desumpto ab idea entis, quo nihil majus excogitari possit, ut efficiat, *Deum esse*: quo postea Cartesius delectatus est. Eadem ratione disputat contra *Inspientem*, & libro *Cur Deus homo*, in quo adversum Infideles Christianam religionem defendit. Præterea scripsit *Dialogum de Grammatico*, ubi Dialecticas aliquas, & Metaphysicas quæstiones instituit, & dissolvit.

In quatuor primis libris quanto acumine esset præditus, quam accurate res meditaretur, quanta Dialecticæ peritia valeret, planè ostendit Anselmus. Unum illud recentioribus doctoribus non omnino probatur, quod Dialecticis quæstionibus nimium indulget: talibusque notionibus argumentationes suas, ceteroquin perspicuas, reddit obscuriores. Verum hæc facile doctissimo homini condonari poterunt; si mente reputaverimus, eum XI. sæculo scripsisse, e. g. contra *Inspientem*, & *Roscelinum*, qui
Dia-

[1] Libro I. c. 12. *fine*.

Dialecticas tricas ex Stoicorum disciplina sumtas in com-
pitis crepabant : ut alia ratione beatissimus vir scribere non
potuerit.

Alter Scholasticæ philosophiæ conditor est *Petrus
Abælardus* Gallus, qui sub initium XII. sæculi floruit :
Adeo is acumine & memoria valuit, tanque in Dialectica
insignis exstitit, ut præceptoris sui gloriam obscuraret :
& cum Parisiis, & alibi doceret, innumeri ad eum au-
diendum confluebant auditores acuminè inlecti, & subti-
litate disputationum. Quos inter doctissimi, ut iis tem-
poribus, Philosophi numerantur, *Petrus Pictaviensis*,
Petrus Lombardus, *Joannes Sarisberienfis*, *Yvo Cardina-
lis*, ceteri : qui a Dialectica, & Metaphysica admodum
prædicantur.

Ipse autem cupiditate incensus ostentandi acumen
& ingenium, omnes ad aciem evocabat : [1] tota enim
illius ævi Philosophia erat contentio, & acumen. Dum
se intra Dialecticæ suæ cancellos continuit, laudem habuit
Abælardus : at vero cum Dialecticas argutias & tricas ad
dogmata Fidei applicavit, in gravissimos errores lapsus
est, ut plerique omnes, qui ea ætate Dialectica intempe-
rantius usi sunt : de quibus alio loco commemoravi-

S

mus.

[1] „ Quoniam Dialecticarum rationum arinaturam o-
„ mnibus Philosophiæ documentis prætulit, his armis alia
„ commutavi, tropæis bellorum conflictus prætulit disputa-
„ tionum. Proinde diversas disputando perambulans pro-
„ vincias, ubicumque hujus artis vigere studium aulie-
„ bam, Peripateticorum æmulator factus sum. Perven-
„ tandem Parisios, ubi jam maxime disciplina hæc flore-
„ re consueverat, ad Guilelmum scilicet Campellensem,
„ præceptorem meum, in hoc tum magistro re & fama præ-
„ cipuum. *Abælardus Hist. Calamitat. suar. c. 3.*

mus. [1] Quare vel ab hoc præceptore, quid de ceterorum Philosophia, qui sæculo XII. nobiles prædicabantur, judicare oporteat, conicere potestis. Duos excipio, Guilelmum de Conchis, & Joannem Sarisberiensem, qui & multo ceteris politius locuti sunt; & in Moralibus, ac Naturali philosophia operam posuere; & non nihil etiam de Orientalibus linguis delibaverunt. Verbo dicam, supra ætatis suæ homines sapuerunt.

III. Medium circiter XIII. sæculum clarus est habitus *Albertus Magnus* Germanus, qui diem suum obiit anno *CLCCCLXXX.* cum annum ageret *LXXXVII.* [2] Is incredibili fecunditate ingenii, & multa lectione excultus, & scriptioni præter modum deditus, cum Aristotelem interpretandum sibi sumeret, ingentia in eum volumina scripsit, in quibus non modo Aristotelis libros Dialecticos, & Metaphysicos, sed etiam Ethicos, & Physicos exponit. Erat enim Albertus naturæ investigationi maxime deditus; cumque Mathematicas artes, raro exemplo, cognosceret; plurima & præclara de Metallorum natura, de Chymia, & similibus scripsit, quæ frustra apud alios ejusdem ætatis quæsieris: si *Michaelem Scotum*, & *Rogerum Baconum* ab hac classe sejungamus, qui non nihil temporis his studiis dederunt. Ferunt, Albertum aliquot ante obitum annis omnia esse oblitum; sed fabula est.

Quid vero de Philosophica investigatione Alberti judicandum sit, vel ipsa voluminum multitudo, & moles declarat. [3] In Dialecticis quidem de more suæ ætatis sub-

[1] De iis mentionem fecimus. L. I. c. 12.

[2] *Trithemius* in *Annalibus*. *Hirsaugiensibus* Tom. I. p. 610.

[3] *Exstant Alberti opera omnia XXI. Tom. fol. edita Lugduni 1651. cura Petri Jammy.*

subtiliter disputat : & distinctiones , abstractiones , & hujusmodi alia plerumque adhibet . Cumque eas ad Theologica dogmata explicanda applicaverit , vel ipsis æqualibus duplicavit . [1] Aristotelem haud recte interpretatus est : erat enim Græce indoctus , ac historię Philosophicę imperitus : sine quibus adjumentis frustra ad Aristotelem illustrandum accedas . Præterea nullo ordine nullo criterio scribit : ut omittam obscuram , & inconcinnam dictionem : quæ erant illius ævi flagitia . Quod vero Aristotelem Parisiis , postea quam P. M. ejus lectione Parisiensibus interdixerat , explicavit , facile excusari potest , si reputaverimus , Pontificis interdictum eo tempore , ob contrariam consuetudinem , abrogatum fuisse : qua de causa iterum , & tertio eodem sæculo renovatum fuit . Eo magis , quod Albertus de hoc argumento plura Coloniz lucubravisset , ubi Pontificium interdictum non obtinebat .

III. Præceptoris famam longe superavit eodem sæculo *B. Thomas Aquinas* , vir ingenio , industria , eruditione , pietate magnus : qui vitam cum morte mutavit quinquagenarius anno *MDCCCLXXIIII* . Hic cum ab Alberto M. Coloniz Peripateticę philosophię gustum accepisset , eumque Parisiis confirmasset , tandem Bononiz , Pisis , Romæ Aristotelem est interpretatus , in eumque commentarios conscripsit .

Varia de hac disputandi ratione Aquinatis sunt doctorum hominum judicia : quæ nos copiosè persequi nolumus hoc loco : aliqua tamen tangemus , ut Historici munere fungamur . [2] Vicio ei dant , quod Græcæ linguæ

[1] *Paulus Langius Monachus Cizensis* in Chronico ad ann. 1258.

[2] *Lainojus de Fortun. Arist. c. x. quedam contra*
The

ignarus, atque ab arte Critica, & historia Philosophica imparatus; Philosophum difficilis intellectus explanandum fuserit. 2. Quod versionibus ex Arabico infelici fidere factis fidem habuerit. 3. Quod præceptorem, qui cæco impetu Aristotelem non illum quidem Græcum, sed Saracenum pigmentis ornatum, amplexatus erat, vestigia proxime secutus fuerit: malueritque Aristotelis, & Averroesii, quam suo multo meliori, iudicio uti. 4. Quod eandem philosophandi viam in primis ad Theologiam detorse- rit: ex quo non nulli postea Sacram scientiam inanibus quæstionibus onerarunt.

Verum hæc tot tamque ingentibus virtutibus vir beatissimus redemit, ut qui ætatis illius disciplinam perpendat, pro nihilo tales nævos reputet. Nam primum etsi illi linguarum peritia, & bonarum litterarum non contigit supellex; tamen id non hominis vitium fuit, sed ætatis. Deinde distincte magis, & ordinate, & minus ineleganter magistro locutus est: quod ea ætate præcipuam habet laudem. Præterea in tanta Græci sermonis ignoratione, quæ per id tempus dominabatur, hac industria usus est, ut Aristotelem in Latinum accuratissime transferri curaret, vel a Thoma Cantipratensi, vel alio: [1] quæ alia est atque illa, quam Fridericus II. imperator fieri mandaverat. Præterea etiamsi in eo explicando interdum scopum non adtigerit, tamen rarius id admisit quam ceteri: tum acumine incredibili, & iudicio peracri
Ari-

Thomæ philosophiam ex Academia Parisiensis commentariis producit: quod etiam facit Buleus Hist. Acad. Paris. Tom. 111. p. 433. Contra Fr. Sylvius Apolog. pro S. Thoma, & Oudinus de Script. Eccles. Tom. 111. p. 365. eum defendunt.

[1] *Natalis Alexander Hist. Eccles. sæculi XIII. & XIII. c. 4. art. 4.*

Aristotelis mentem interdum adsecutus est, præsertim in Logica, & Metaphysica: immo vero etiam Logicæ epitomam edidit præter ceteras elegantem. [1]

Ad hæc Saracenos assidue ille quidem, at sapienter legit. Nam scripsit librum *de unitate intellectus adversus Averroistas*, ut planum faceret, Averroesianorum sectam, quæ per id tempus inveteraverat, multorum errorum esse parentem. Et quamquam curiosas aliquas quæstiones, & non necessarias, pro sæculi more aliquando disputet, tamen cautius ceteris id fecit: atque Scholasticos vetustiores, quo erat iudicio & candore, cavillationis, inutilitatis, & obscuritatis condemnavit. [2] Præterea contra Gentes non ille quidem argutiis Dialecticæ, sed rationibus naturæ accurate disceptat: in *secunda secunda* parte doctrinam de officiis erga homines, & erga Deum, acute & solide pertractat.

Verbo dicam, quidquid in *B. Thoma Aquinate* se offert, quod doctis viris non placeat, id quidem multo

S 3

sapien-

[1] *Exstat. Opsc. xxxvii. p. 14.*

[2] „ *Consideravimus hujus doctrinæ [Theologiæ]*
 „ *novitios in his, quæ ab diversis conscripta sunt, plu-*
 „ *rimum impediri. Partim quidem propter multiplicatio-*
 „ *nem inutilium quæstionum, articulorum, & argumeto-*
 „ *rum... Hæc igitur & alia hujusmodi evitare studentes,*
 „ *tentabimus cum confidentia divini auxilii, ea, quæ ad*
 „ *Sacram doctrinam pertinent, breviter, & dilucide pro-*
 „ *sequi.* „ *B. Thomas Aquinas Proleg. in Prim. Part. Summæ Theologiæ: Quod vero B. Thomas Geometria, &*
 „ *Mathematica eruditus fuerit, fuse ostendit doctissimus vir*
 „ *Josephus Maria Thomas Tavella Dominicanus, in Ora-*
 „ *tione de Laudibus B. Thomæ, ejusque doctrina, edita*
 „ *anno 1738.*

sapientius ab eo, quam a ceteris suæ ætatis; præstitum est: ut etiam si qua in scriptis suis non commode dicta occurrant, habeat excusationem. Qui nisi tam anxie secutus esset vestigia præceptoris; si suo; quam Arabum, iudicio uti maluisset; si linguarum, & vetustatis peritiam adquisisset; si in ea tempora incidisset, in quibus res Philosophica summo iudicio perpenditur; doctissimorum hominum summo consensu supra omnes Philosophos prædicaretur. Unus enim *Thomas*, quo erat & iudicio, & eruditione, bonarum artium amorẽ in tantis ignorantie tenebris suscitare poterat, & ceteros ad meliora studia revocare, si ad id animum adjuget. Verum cum se ineptientis sæculi præiudiciis opponere vel noluerit, vel iustis de causis veritus sit; & ea sæcula meliori Philosophia, & nos tantæ eruditionis fructu privavit. Hæc ego, Adolescentes ornatiissimi, de sapientissimo homine vobis prædicō; quem summa veneratione prosequor; vobisque commendō, ut eum pro innumerabilibus suis in Littèrariam rempublicam, ac in Ecclesiam meritis, debitis laudibus extollatis.

V. Eadem ætas peperit *Aegidium Columbianum* Romanum, ex familia Augustiniana: qui doctore B. *Thoma Parisiis* usus est, & ibidem decuit: mortem obiit Avenione anno 1200. Edidit is *Commentarium in Aristotelis libros de Anima*, quem inscripsit *Eduardo Angliæ regi*, & aliã opusculã *Metaphysica*: Atque ego supervacaneum puto iudicium de illius scriptis facere: satis fuerit monere, eum in philosophia Aristotelico-Saracena nulli concedere: seu, quod idem est, summo acumine subtiles quæstiones edisseruisse in singulis Philosophiæ partibus, præsertim in Physicâ perscrutatione: ubi de materia, formis, privatione, tales tamque obscuræ & intricatæ controversiæ occurrunt; quæ difficulter possunt intelligi.

VI. *Joannes Duns* vulgò *Scotus*, Anglus. [1] & fine XIII. & inito sæculo XIII. claruit. Ajunt, eum non modo Philosophiæ, & Theologiæ, sed etiam Jurisprudentiæ utriusque, & Mathematicis disciplinis tanto operæ pretio operam dedisse, ut condiscipulos omnes equis albis, ut ajunt, anteverterit. Sed nullum certum existat monumentum tantæ eruditionis: Immo verò qui ejus scripta anxie explorât, nec Jurisprudentiæ, nec Mathematicæ exquisitæ indicium offendit: Docuit Oxoni, Parisiis, & Coloniae magnò cum plausu: Alii anno ætatis xxxiiii. alii xxxviii. non nulli lxxiii. obiisse dicunt: sed de obitu incerta omnia: Scripsit multa Philosophicæ in Aristotelem. [2]

Hominem fuisse uberrimò, & acutissimo ingenio prædicum, & dignum qui in politiozem ætatem incidere, nemo non agnovit. Sed plurima obfuerunt, nec scripta omnibus numeris perfecta nobis relinquere: Primum, quod ea floruit ætate, quæ magis magisque ferebatur ad inutiles controversias: Deinde, quod cupiditate flagrans condendi sectam; quæ ab se nomen haberet; & Thomisticæ gloriâ minueret, nullum non lapidem movit; ut id adsequeretur. Cumque novis sententiis non posset; nec secundum publicum gustum esset, mirifica subtilitate, id est, præcisionibus, distinctionibus, & novis terminis efficere adortus est. [3] Quæ illa, quidem ætate magni

[1] *Warthon* Append. ad *Caveum* *Histor. Litterar.* S. E. p. 2.

[2] *Exstant opera omnia Tomis XII. fol. Lugduni edita 1630. Illius vitam scribit Wadingus, Balæus, alii.*

[3] *Legatur liber Quæstionum miscellanearum de Formalitatibus, qui est Tomo III. operum Scoti, & vel ex hoc uno; quæ natramus; vel significamus; discet.*

ingenii laudem præ se ferebant, nostra vero non item. Ex quibus in ejus scripta obscuritas inducta est propemodum incredibilis. Itaque laude sua privandus non est Scotus, sed respiciendo ad mores ætatis, & sæculi disciplinam. De laude Theologica alio loco. Et hi in secunda ætate Scholasticæ habitus sunt Coryphæi.

VII. Jam tertia ætas hoc nomine a secunda differt, quod minora ingenia tulerit, sed magis magisque a recta via deflexerit. Causa fuit æmulatio incredibilis inter Thomistas, & Scotistas: ex qua disputationes subtiles sine ullo fine ortæ sunt, quæ philosophiam Aristotelicam non modo difficilem, sed ne intelligibilem quidem fecerunt. Antesignani illi duo *Guilelmus Durandus a S. Portiano*, & *Guilelmus Occam* faciunt fidem: qui ceteros docuere, novas sententias excogitare: & præceptorum suorum auctoritatem contemnere. Ille contra Thomam scripsit: hic Realium, & Formalium sententiæ, quæ apud Scotistas vigeat, opposuit sectam Nominalium. Quod si id moderate & ecclésiæ faceret uterque, laudari profecto possent: sed ea de causâ fecerunt, ut Saracenicam disciplinam novis præsiidiis munirent & confirmarent. Ingeniosus uterque, & mirandum in modum Metaphysicæ subtilitati deditus, in augendis inanibus quæstionibus modum non tenuit. Quare qui hos duos noverit, is ceteros plane cognoverit, & de hujus sæculi Philosophis, atque adeo de tertia Scholasticæ ætate sine labore faciet judicium. Idcirco a ceteris percensendis abstinemus.

VIII. Aliqui tamen per id tempus florere Scholasticæ, qui & sapientius ceteris philosophati sunt, & æqualium disputandi rationi se opponere non dubitarunt: ut *Gerso*, *Clamengius*, *Aliaco* cardinalis, ceteri, de quibus suo loco.

VIII. Quartam Scholasticorum classem facio *Recentiorum*: eorum nempe, qui post renatas Græcas, & Latinas

tinās litteras; id est postea quam Aristoteles, homo Græcus, in Occidente Græcæ est locutus, iisdem studiis operam dederunt, quod sæculo XVI. & prima parte superioris sæculi erat in usu. Hi plerumque Religiosi sunt, apud quos hæc philosophandi ratio ea ætate radices egit. Horum ut molestum esset scripta omnia dinumerare, iisque tirones detinere, ita non alienum videtur nomina per censere: ut adolescentes, si quando ea audiant, quo in pretio sint habenda, cognoscant.

Ex Dominicanis celebrantur, *Dominicus Sotus*, *Franciscus Victoria*, *Dominicus Bannez*, Hispani: *Franciscus Silvester*, & *Zanardus*, & *Javellus*, Itali: *Joannes a S. Thoma Lusitanus*. Ex Franciscanis, *Joannes Ponzius Hibernus*, *Bartholomæus Mastrius*, *Bonaventura Belluto Sículus*, *Claudius Frassenus Gallus*. E Cisterciensium Sodalitio præ ceteris laudantur, *Angelus Manriquez*, & *Bartholomæus Gomez*, *Marsilius Vasquezius*, *Petrus de Oviedo*, *Joannes Caramuel*, Hispani.

Sed præter ceteros Scholasticos Jesuitæ gravissimos Philosophos pepererunt. Quos inter primas habent, *Petrus Hurtadus de Mendoza*, *Gabriel Vasquezius*, *Franciscus Suarezius Granatensis*, *Toletus cardinalis*, *Rodericus de Arriaga*, *Antonius Rubius*, *Franciscus Alfonso*, & *Gonzales*, doctores Hispani. Collegium Conimbricense ab *Emmanuele Goëso*, *Sebastiano do Couto*, & *Balthasare Alvarezio* conscriptum: *Balthassar Telezius*, & *Suarezius alter*, Lusitani. *Paullus Vallius Romanus*, *Thomas Comptonus Britannus*, *Joannes Baptista Ricciolus*, & *Maurus*, Itali: ut alios omittam, qui apud *Alegambe*, & *Sotuelum* in *Bibliosbeca Societatis* reperiri possunt. Mitto minorum gentium Philosophos non nullos vel Religiosos, vel Laicos, propterea quia ex his fontibus hauserunt omnes.

Jam Scholasticorum, quos nominavimus, plerique omnes laude ingenii, & doctrinæ claruerant: unus item

& alter elegantiori litteratura politus fuit: sed rara avis erat. Nec negandum, Recentiores scholasticos, a duobus ante nos sæculis, abstinuisse a non nullis quæstionibus inanibus, quæ præcedentium ingenia exercuerant; & multo prudentius iis disputasse: Verum cum altissimas Saraceno-Peripateticâ philosophia radices egisset, in explicando Aristotele vix a nævis quibusdâ, qui in Veteribus scholasticis reprehendi solent, ipsi sibi temperare poterunt. Itaque & subtiles disputationes, & nullius usus admiscent: & cum linguæ Græcæ, ac historiæ Philosophicæ, & veteris memoriæ plerumque expertes sint, Aristotelem ad contrarios sensus contra historiæ fidem, detorquent: & barbara distione, ac incondito scribendi genere infuscant scripta sua.

Præterea plerique, qui secundum Aristotelem systemata condiderunt, eum Philosophum non legerunt: sed ex præcedentium commentariis excerpserunt sua; ut eorum scripta consulenti perspicuum est. Immo ne commentaria quidem ipsa, sed epitomas eorum, qui ante se de Peripateticâ explicaverant, ad verbum describentes; eandem doctrinam rudem & indigestam, sub nomine germanæ Peripateticæ; reliquerunt posterioribus. Ad hæc qui Aristotelem interdum legunt, non liberè id faciunt, sed studio sectæ impediti. Quare eo legendo parum ipsi aut nihil proficiunt: ceteri vero ex eorum lectione vix aliquid capiunt utilitatis.

Quod ne a me, Adolescentes, odio in Peripateticos dictum videatur, ut illi, quibus veritas non placet, objicere solent; vos non ad Peripateticos de trivio, sed ad viros doctissimos, & gravissimos interpretes, *Conimbricenses* nostros, remittam: quos si adente, & post accuratam historiæ Philosophicæ noticiam, legeritis; vel nullo monente cognoscetis, eos, tametsi Græcè, & Latine docti sint, & magno apparatus eruditionis, ut iis tempo-

tibus, instructi; tamen vix, aut ne vix quidem errores Aristotelis internoscere: sed omnia bona, prava clementissime interpretari, repugnante sæpenumero Aristotelicæ doctrinæ contextu. Uique adeo verum est; præjudicatas opiniones aciem mentis retunderé solere. Et de Scholasticis plus satis:

CAPUT III.

De inferioribus Philosophis Recentioribus.

Recentiores, qui a Philosophiâ meliori nobiles existerent, tanto in numero sunt, ut eos enumerare, & de singulis judicium ferre, multorum voluminum esset negotium. Quare præcipuos & antesignanos, ut ita dicam, indicabimus, idque paucis. Eo inagis quod jam supra [1] eorum historiam tetigimus: ut si dictis aliqua adjungamus, abunde tirones habeant, ex quo & Recentiorum scripta cognoscant, & dilectum auctorum habeant, eosque cum pretio legere sciant.

Sed ante quam de iis singulatim dicere aggredior, hoc monere non alienum puto, inter eos, qui lucem Philosophiæ adtulerunt, eamque coluerunt, & amplificaverunt, numerari Hæreticos bene multos, Anglos, Batavos, Germanos, ceteros; quorum philosophandi ratio in Catholicis iisque celebrioribus academiis, & etiam in Italia amplexatur summo consensu. Quare eos hoc loco prætermittere, aut cum de iis separatim dicamus, eorumque scripta memoremus; non iis jus suum tribuere, id esset abuti humanitate lectoris: vosque dimittere ignaros rerum, quæ Philosophum scire necesse est.

Quemadmodum vero qui audit aliquem de laudibus

Pla-

[1] Libro I. c. 4.

Platonis, Aristotelis, Hippocratis, Galeni, Averroësi, Ciceronis, Homeri, Virgilii, Lucretii, Horatii, ceterorumque Gentilium, qui præclara scripta reliquerunt, dicentem; aut Socratis, Epicteti, M. Aurelii, L. Senecæ, virtutes extollentem, non is quidem suspicatur, laudari Paganorum religionem, impietatemque, quam singulis paginis ostendunt: sed eruditionem vastissimam, ingenium, & judicium limatum: Ita qui Hæreticorum, qui a Philosophia inlustres habentur, scripta me extollentem audiverit; injuria suspicabitur, eorum perversa dogmata una cum Philosophia prædicari. Nos enim eruditionem laudamus: morales virtutes, si quas habent, laude sua interdum non privamus: quidquid vero ipsi cogitarunt, quod Romanæ fidei consentaneum non sit, uti Catholicum decet, detestamur: eorum vero lectionem non nisi illis, qui per Ecclesiæ leges id possint, perimitti posse existimamus: nec id nisi caute admodum, habita ratione loci, doctrinæ, ætatis: tantum, quæ Catholici gravissimi de eorum eruditione judicarunt, exponemus.

Primum itaque de Catholicis celebrioribus, *Cartesio*, & *Gassendo* dicemus: deinde vero de Hæreticis, *Newtono*, *Leibnizio*, *Thomaso*. Monemus autem vos, ut antea quam ad aliquem Philosophum animum adjungatis, consulatis indicem Romanum *Librorum Prohibitorum*, & animadvertatis, an ejusdem auctoris scripta aliqua in eo contineantur. Nam etiam Catholicorum libri quidam justis de causis ab Romana ecclesia notantur, eorumque lectione filiis suis eadem interdixit. E contrario Hæreticorum libri aliqui, qui humanas disciplinas tractant, in Indice non continentur. Quod memoria tenere oportet, ut intelligatis, qui legendi libri, qui vero rejiciendi sint.

I. *Renatus Cartesius* in primis numerari debet: nam ejus scripta ad emendationem Philosophiæ maxi-

num adtulere momentum. Hujus vitam, & res gestas, & scripta horumque fata, & quo modo primo a Jesuitis, & a Batavis benigne exceptus, postea ipsis invisus fuerit, postremo de iisdem in Gallia, & Belgio sine superioris sæculi egerit triumphum; copiose & erudite refert Hadrianus Bailletus. [1]

Edidit primo, *Dissertationes de Methodo Rationis rectæ dirigendæ, & inquirendæ in scientiis veritatis*; porro *Dioptrica*, *Meteora*, & *Geometria*, tamquam specimina hujus methodi. [2] Deinde *Meditationes Philosophiæ primæ*, ubi demonstratur existentia Dei, & immaterialitas Animæ. [3] Tum *Principia Philosophiæ*, ubi de Physica. Tum librum de *Passionibus Animæ*, de *Homine*, de *Formatione fœtus*, de *Mundo*, *Epistolas*, & alia. [4]

Plurima de *Cartesio* amici, & sectatores sui prædicarunt: multo plura vituperatores objecerunt ei: in quibus, si dicendum quod res est, neutri modum tenent. Nos, quæ vera nobis esse videntur, sine gratia, & similitate declarabimus. Laudatur 1. Quod ausus fuerit præjudicium auctoritatis, & vetustatis, in rebus Philosophicis, quo ingenia tot sæcula impedita fuerunt, rejicere, & proprio judicio philosophari. 2. Quod docuerit philosophandum esse ex ideis claris, vocibus perspicuis, & certæ significationis, idque ordine, habito rerum dilectu. 3. Quod quædam de *Critica* utilissima docuerit. 4. Quod in *Physica* non nulla præclara tradiderit aliis non animadvertens, vel tradita ab illis obscure, distinctius, & elegantius explicarit: & quæ illi ipsi, qui in nullius magistri jurant sententias, sumunt ab eo. 5. Quod in *Mathematica*

[1] Vita Cartesii 4. Parisiis 1691. Gallice. exstat Compendium 12. Paris. 1693.

[2] Leyde 1636. 4. Gallice. [3] Anno 1641.

[4] Scripta perconfer Bailletus l. cit. c. 20.

ca quædam omnino præclara vel cogitarit, vel perfuderit maiori luce. Adeo inter maxima ingenia, quæ ad Philosophiam accesserunt, *Cartesium* referendum esse, sapiens, & harum rerum peritus nemo dubitabit.

Quædam tamen in ejus scriptis se offerunt, quæ merito suo reprehendi debeant, 1. Quod studio ardens sectam condendi, libertatem modestam philosophandi, quam sibi vindicabat, lectoribus suis denegarit. 2. Quod reliquos Philosophos alte contempserit, & machinas interdum adhibuerit, ut sibi gloriam vindicaret: ut ex ejus *Epistolis* constat. 3. Quod Scepticismum valde amplificavit, dum postulat, ut præjudicia tanta contentione profligemus, ut etiam dubitemus de notionibus certis & perspicuis: in quo novo ipse præjudicio inquinatur. [1] 4. Quod hypo-

the-

[1] *Ratiocinatio Cartesii est talis: Semel in vita oportet dubitare de rebus omnibus, etiam perspicuis, quo clariori cognitione certiores sumus de iis. Videmus enim nos interdum falli: & ignoramus, an Deus tales nos creare voluerit, ut semper fallamur, etiam in iis, quæ clara nobis esse videntur. Hanc autem dubitationem eximemus hoc modo: Ego cogito: ergo sum. cetera.*

Verum hic duplici præjudicio infuscatur. 1. Ponit, & putat fieri posse, ut Deus ita nos formaverit, ut perpetuo decipiamur: vel ut somniando imaginemur, esse verum illud, quod tali præjudicio accepimus. 2. Prædictus syllogismus supponit hanc majorem: Qui cogitat, est. Adeoque dum omnia præjudicia delere Cartesius vult, duo nova præjudicia ponit. Ut mittam talem ratiocinationem esse circulum vitiosum. Nam ponit fieri posse, ut a Deo fallamur: & tamen ex nostra perceptione ducit, nos esse: ex nostra vero existentia & innata idea concludit, Deum fallere non posse, quia bonus est. Quid autem est, si non hic circulus est?

theses, vel plane falsas, vel sine ratione fictas pro fundamento Philosophiæ suæ posuerit: ex quibus etiam si commode ratiocinatur, tamen propter infirmum fundamentum, quod nullo experimento confirmatum sit, temere in rerum naturam aliquid infert. e. g. Cum ait, Deum contradictoria efficere posse: [1] cum actionem omnem tollit a rebus creatis & Deo tribuit: cum spiritus naturam in cogitatione ponit: cum materiam, & extensionem confundit: cum belluis denegat perceptionem, & sensum: cum vortices quosdam, & globulos, & particulas striatas secundæ elementi libere fugit: & hujus generis alia.

5. Quod notiones novas sibi finxerit, & verbis insolentibus, nec ex Philosophorum disciplina sumtis, res significarit. 6. Quod novas definitiones non adferat, & explicet, sed ponat quasi omnibus cognitæ. 7. Quod certa ab incertis, sua ab alienis non separarit. Quæ tria maximam in ejus scripta obscuritatem inducunt: nec nisi cum labore, quid ipse sentiat, percipi potest. 8. Quod plurima & præcipua ab aliis accepta præsertim in Mathematicis, posuerit tamquam sua, [2] non laudatis iis per quos profecerit. Quæ plane conficiunt, eum hominem fuisse, tamen si tantis dotibus ornatus fuerit. Et de *Cartesio* hætenus.

Cartesiani autem præceptoris opiniones presso pede secuti non sunt: si *Clerfelierium*, & *La Forge* separet: sed aliqua addiderunt, & mutarunt, ut suis opinionibus, aut veritati magis consentaneum videbatur. Insuperiores

ta-

[1] Legatur Responsio ad Object. VI. p. m. 139. 141. Confer. *Cudworth. System. Intellectual. c. v. f. I. §. 21.*

[2] Quid ab aliis & Veteribus, & Recentioribus, tum in Physica, tum Mathematica acceperit *Cartesius*, & in Systema suum retulerit, accurate explicat *Leibnizius* *Leibniziana* p. 181. seq.

tamen, qui Institutiones Philosophicas lucubrarunt, sunt, *Claubergius, Le Grand, Petrus Silvanus Regifus, Malebranchius, Robaultius, Franciscus Bælius* [1] *Henricus Regius, Ruardus Andala, Adrianus Herebodus, Purchorius, Mariotte, ceteri*. Non nulli pro ejus theologia Naturali, ceterisque hypothefibus defendendis laborarunt: de quibus alio loco commemoravimus. Coniungi debent cum iis non nulli Jesuitæ, ut *Barbierius, Fabri, Pardies, ceteri*, qui vel aperte, vel astute in illius castra transferunt.

II. *Petrus Gassendus* inter maxima ingenia; quibus Gallia, virorum doctissimorum parens secunda superiori sæculo floruit, numeratur. Plurima & præclara de ejus virtutibus narrantur, quæ cum ex ipsius scriptis magis, quam alieno testimonio, manifesta sint, aperte conficiunt, nihil in iis tempori, nihil amicitia esse tributum. Nos hominis historiam persequi nolumus, sed præcipua capita prætereuntes tangemus. Laudatur 1. ob ingenii ubertatem, & in explicando perspicuitatem, & ordinem. 2. Ob singularem & multijugem eruditionem præsertim Philosophicam: sectas enim veteres omnes exacte tenebat. [2] 3. Ob litteras Græcas, & Latinas: nam si quis alius suæ ætatis pure & eleganter scripsit. 4. Ob judicium peracere: accurate siquidem & systematum nexum internoscere, & fontes errorum odorabatur, & præjudicia, quæ inde manabant, animadvertere. 5. Ob mirificam ratiocinandi artem: ita enim efficaciter & solider eos, quos sibi proposuerat refutandos, adortus est, ut, argumentationibus illius quid reponerent, vix haberent ipsi

[1] Ne confundatis hunc cum Petro Bælio, auctore non sine venia nominando.

[2] Ex Commentariis in Laertium; & ex libris de Vita & Moribus Epicuri constat.

ipſi 6. Ob animum præjudiciorum expertem, quo ad philoſophandum acceſſit.

7. Præcipuam autem laudem habet, quod ita ſyſtema ſuum condidit, tam apte ornavit, tanque viriſimiliter propoſuit, ut etiam reprehenſores ſuos rapuerit ad ſui admirationem. 8. Ob ſacraram litterarum notitiam. 9. Multum etiam in eo viri docti extollunt Mathematicarum diſciplinarum peritiam, adeo ut cum Galilæo, Cartefio, ceteriſque Mathematicæ primipilis, conferri mereatur. 10. Mitto inoſtiam in philoſophando, qua nemini ſe antepoſuit, non ſe oſtentavit, inſcitiam ſuam ſæpe numero profeſſus eſt, vera pro veris, veriſimilia pro talibus habet. Mitto ceteras virtutes dignas viro Philoſopho: hæc una laude, quæ præcipua haberi debet, concludam: maximam in eo elucere pietatem in Deum, & in Catholicam religionem ſtudium: qua de cauſa viris probis, & doctis in ſummo pretio habetur. [1] Hæc ſatis oſtendunt, Gaſſendium in magnorum virorum numero, qui litteras excoluerunt & inſtauraverunt, eruditorem omnium iudicio eſſe ponendum.

Verum eſſi tanta fuerit celeberrimi Philoſophi æſtimatio, ut ipſius ſyſtema alio & alio modo politum graviffimi Recentiores ſint amplexati, tamen quædam in eo reprehendenda videntur. Nam etiamſi rerum formas & ſpecies ex particularum componentium proprietatibus ſimpliſſimis ducat, atque ex legibus Mechanicis comode ratiocinetur; veruntamen hypotheſes aliquas ponit, quæ nullis experimentis ſint comprobata: ut eſt figura quædam partium, & inæqualis magnitudo libere excogitata: tum earundem motus, ſitus, cetera, quæ ab experientia

T

non

[1] Legatur Sorbierius in Vita Gaſſendi: Pope Blount, Cenſura Celebr. Auctor. p. 264.

non ducuntur; & huiusmodi sexcenta, quæ frequenter in ejus scriptis se offerunt.

Duo ei cum Cartesio communia. 1. Quod hypotheser pro fundamento libere ponat: id est, sine ulla ratione cogitatas. 2. Quod ex iis Geometrico more, & secundum Mechanicæ leges uterque philosophetur. In hoc differt *Gassendus*: quod hujus hypotheser magis sint verisimiles, quam illæ Cartesii sunt: tamen cum experimentis captis non confirmentur, non veræ hypotheser, sed *possibiles* tantum sunt habendæ. Qua de causa tale systema a Recentissimis philosophis repudiatur, qui Hypothetica philosophia rejecta, ex certis fundamentis philosophari amant.

Gassendo igitur, ut Cartesio, etiam si adhæserint plerique, tamen vix aliquem inveneris, qui purum Gassendi systema tenuerit: sed cum ex eo sumserint placita præcipua, alia & alia ratione ea ornarunt, & expoliverunt. Ipsemet Gassendi auditor, & maximus fautor, *Bernierius*, qui *Compendium Philosophiæ Gassendianæ* conscripsit, [1] non enim presse secutus est: sed plurima tum in Physica, tum Astronomia, post Gassendi obitum inventa, addidit, idque dilucide: quo ipso & eruditionem suam, & acre judicium viris litteratissimis probavit. Ceteri tamen Gassendiani sint, tamen magis Eclectice sunt philosophati. Inter primos sunt *Gualterus Charletonus* Anglus, qui edidit *Physiologiam Epicuro-Gassendo-Charletonianam*, *G. B. de Sancto Romano* Gallus in *Physica ab Scholasticis tricus liberata*; *Senguerdus*, *Stair*, [hic partim Gassendum, partim Cartesium secutus est] ceteri satis multi, qui sæculo superiori de Philosophia disputarunt.

His adhiberi possunt *P. Maignanus*, & *P. Saguensius*
de

[1] Gallica lingua VII. Tomis 12.

de Minimorum familia; *P. Casimirus Tolofates, Du Hamel* presbyter Gallus; *Tosca* Philippinus Hispanus. Ex Jesuitis vero plurimi, qui vel palam, vel obscurius eandem Philosophiam secuti sunt. *P. Regnauldius* in *Physicis Dialogis* systema suum ex *atomis* deduxit, tamen subtilem materiam sumserit ex *Cartesio*. *P. Cassati, Grimaldi, de Lanis*, ex *atomis* sua componunt; sed alii alio modo. Idem de *Castello* est dicendum.

1. *Isaacus Newtonus* Anglus tot inter laudes, quibus floruit, hanc sibi vindicat præcipuam, quod in primis numeratur, qui *Physicam* disciplinam perpoliyerunt, eamque non modo verbis nihil significantibus, quod alii fecerant, sed etiam hypothesebus libere excogitatis liberarunt. Neque vir acutissimus, & in *Geometricis* si quis alius exercitatus, cum penitus cognovisset, *Cartesium*, & *Gassendum* hoc peccare, quod ex hypothesi non usu & experimentis probata, sed pro lubitu ficta ratiocinarentur; huic malo remedium adhibendum esse putavit.

Itaque laudatur primum, quod non alias hypotheser receperit, quam quæ longo usu & experimentis essent confirmatæ. 2. Quod ex principiis omnino firmis ratiocinatus sit. 3. Quod principia *Mathematica* & *Mechanica*, quorum in *Physica* usus est, & ex quibus ipse *Cartesius*, & *Keplernus* disputaverant, collegerit, & legitime demonstraverit. 4. Quod *luminis naturam* & proprietates primus pro merito investigarit, exposuerit, in eoque ostenderit, qua ratione naturæ mysteria explorari possent. Verbo dicam, quod *physicam Mechanicam* in bono lumine collocarit. 5. Laudatur etiam a peritiâ *Criticæ artis*, & *Historiæ*, quam ostendit in libro inscripto: *Fundamenta Chronologiæ*. Nihil dico de scientiâ sublimioris *Geometriæ*, in qua pares paucos habuit, neminem

nem superiorem . Hac una laude concludam , non modo Anglis , viris & Philosophia , & Sublimiori geometria contritis , sed etiam exteris clarissimis admirationi eum fuisse . Adeo ut *Newtonus* non jam hominis , sed insignis Geometræ nomen habeatur .

Nihil de Logica, Metaphysica, Ethica reliquit *Newtonus* : ut nihil agant qui Metaphysicam quamdam *Newtonianam* cum *Voltairio* nobis offerunt . Physica vero illius non omnibus ingeniis est accommodata, sed hominem requirit Geometræ callentissimum .

Innumeros adseclas habuit *Newtonus* , quorum non nulli præceptoris systema , quod non nisi pervium est illi , qui Sublimiori geometria ad plenum est eruditus , tironum gratia inlustrare adorti sunt . *Guilelmus Jacobus Sr Gravesande* édedit *Physices Elementa Mathematica experimentis confirmata , sive introductionem ad Philosophiam Newtonianam* . [1] Verum tamen si proponat sibi , difficillimas & abstrusas viri summi demonstrationes inlustrare : tamen observatum est viris doctis , eum experimenta quidem plurima adferre ; sed parum aut nihil luminis accendere demonstrationibus *Newtoni* . *Joannes Keilius* Anglus scripsit *Introductionem ad veram Physicam* . Uterque tamen requirit lectorem Geometræ non expertem . *Voltairius* vero etiam de hoc argumento tractavit . [2] Item *Henricus Pemberton* Anglus emisit *Introductionem ad Philosophiam Isaaci Newtoni* . [3] Sed non omnibus probatur . Magis Adolescentibus est accommodatus *Georgius Petrus Dumckius* in libro *Philosophia Mathematica Newtoniana inlustrata* . In eo enim & elementa
Ma-

4

[1] *Lugduni Batavorum* 1680. 4. Vol. II.

[2] *Elemens de la Philosophie de Newton* mise a la portee de tout le Monde . Amst. 1738. 8.

[3] *Londini* 1728.

Matheseos, quæ necessaria sunt, ponit, & cetera breviter sed dilucide pertractat. Franciscus Algarottus Venetus edidit *Newtonianismum pro Feminis*: [1] ubi theoriam colorum, lucis, & adtractionis perspicue exponit. Sed omnium maxime Nevvtoni textum commentariis illustrarunt clarissimi viri *Thomas le Seur*, & *Franciscus Jacquier*, idque magno cum reipublicæ Litteraræ & com- modo, & plausu. Sed ad alios veniamus.

II. *Gorofredus Guilelmus Leibnizius* inter eos referri debet, quibus litteræ, atque eruditi omnes multum debent. Multa, & præclara ingenii produxit monumenta, quæ si singula percensere vellemus, plus quam L. annorum esset historia conscribenda: iccirco, quæ præcipua laude sunt digna, tangemus. Laudatur primo in eo mirifica ingenii fecunditas, quæ plurimas & difficillimas in omni varietate litterarum peperit lucubrationes. Tum eruditio: nam non in una aut altera disciplina, sed in singulis, qui vir esset, ostendit. Fuit enim Poeta, Historicus, Philosophus, Mathematicus, Jurisperitus, Politicus. [2] In Mathematica vero æternum sibi nomen fecit *calculo differentiali*: cujus inventi gloriam etsi plerique vindicent Nevvtono, qui *methodum fluxionum cum calculo differentiali* consentientem edidit, tamen verisimilius videtur, Nevvtonum, & *Leibnizium* eodem tempore propria ingenii vi, nullis externis adjumentis eundem invenisse. In arte ratiocinandi, seu Instrumentali philosophia pauca scribit de ideis. In Physica plurima invenit, quæ aliorum labores juvarent. In historia autem Philosophiæ mirificos fecit progressus, & plurima animadvertit, notavit, perfecit ceteris non explorata. Nec illud minimam habet

[1] *Italice* 4. Sed etiam in *Anglicam*, & *Gallicam* conversus est. [2] Legatur *Ludovicus*, qui catalogum librorum *Leibnizii* texit.

laudem; quod systema suum Metaphysicium ingeniose excogitavit, & ex principiis, quæ posuit, apte & convenienter cœgerit conclusionēs. Acutē verō in Politica plurima vidit; quæ ali non animadverterunt; sed eam dedita opera non disputavit. Ethicam vix tetigit; Metaphysico argumento unice intentus.

Ad hæc in eo extolluntur virtutes aliquæ, quæ non semper magna ingenia comitari solent. Primum humanitas, & studium bene merendi de litteratis hominibus, quos & opéra, & consilio juvabat, & epistolis incitabat, ut disciplinis opitularentur, nullum ex eo præmium, nullam laudem sperans. Tum modestia in iudicandis; moderate enim & sapienter eorum vitia, & errores [si ea, quæ de Pufendorfio dicit; excipias] si qui essent, notabat: virtutes, & res præclare dictas extollebat; non se ostentabat; nemini præponebat se se: quod in tantâ eruditionis copia res est hæud parum difficilis. Præterea in eo laudantur animi moderatio; quam ostendit potissimum, cum adversariis suis occurrere necesse habuit: iis enim sine stomacho respondit; humanitèr & in meliorem partem omnia detorquens. [1] Quæ satis efficiunt, *Leibnizium* plurimis virtutibus fuisse ornatum.

Verum eâ est humanæ mentis condicio; ut nihil tam elegans tamque emendatum generet, in quo non nævi aliqui reperiantur. Itaque quædani in *Leibnizio* desiderant viri docti, qui scripta illius, & philosophandi viam ceteroquin præstantissimam inquinant. 1. Principio illud reprehendunt, quod vetustatis amore impeditus. Platonis somnia, & tricas Peripateticorum, novo vestitu ornatas revocavit in scenam, & tamquam aliquid exquisitum exhi-

[1] Ex Epistolis Leibnizii ad viros doctos, quæ editæ Lipsiæ 1734. 12. Volum: IV. hæc facile cognosci possunt.

exhibuerit; idque tam obscure & intricate, ut suspicionem ingerat lectori, ne ipsum quidem *Leibnizium* suum systema penitus percepisse. 2. Quod paradoxas hypothesas, & vix intelligibiles excogitaverit; ut illud est de *Monadibus*, de *Harmonia præstabilita inter corpus & animam*. 3. Quod quædam in iis defenderit, quæ libertatem tollere, & *materialismum*, ac *deismum* quemdam inducere apta sunt; & ex quibus perniciosæ consecutiones eegi possunt. [1] Quæ tamen non malitia, sed imprudentia *Leibnizio* excidisse, contendunt quidam. [2] Verum alii ostendere conantur, *Leibnizii* decreta Christianæ religioni non repugnare. [3]

Præterea hoc etiam viri accurati contendunt. eum in ratione philosophandi peccasse. 4. Nam hypothesas habet in deliciis: eas autem non inductione ex captis experimentis efficit, & excogitat: sed admitti postulat, antea quam veræ esse ostendantur. 5. Deinde studio hypothesas actus nonnumquam quædam iis, quæ antea posuerat, parum consentanea scripsit. [4] 6. Præterea paralogisimis

T 4

plu-

[1] *Præcipuos errores, quos in Leibniziano systemate, quod suscitavit Wolfius, invenerunt viri docti, refert Langius, Recensio XXVI. Scriptorum adversus philosophiam Wolfianam editorum. Halæ 1725. 4. Confer. Kortboltus. Præfat. ad Tom: IIII: Epist. Leibnizianar.*

[2] *Jesuitæ in Commentariis Trivultiensibus. 1737. Febr. art. 1.*

[3] *Kortboltus l. c. ubi contendit, Philosophiam Leibnizianam Christianæ religioni non esse perniciosam. Et Israhel Canzius Philosophiæ Leibnizianæ, & Wolfianæ in Theologia per præcipua Fidei capita usus. Bylfugerus, Harmonia Corpor. & Ment. ex mente Leibnizii. Sed hæc nos non defendimus..*

[4] *Jesuitæ loco laudato.*

plurima inædificat. 7. Ad hæc ex nimio Metaphysicarum, & Mathematicarum notionum usu, ad abstractas ideas vel nullo impellente descendit, quibus argumentationes & ingeniose & subtiliter excogitatas inquinat; involvit, obsecurat; ut non ab eodem homine, qui ceteris viam sternit ratiocinandi, profectæ videantur. Supersedeo ceteris, quæ illi vituperatores objiciunt: vel quod ea non credam, vel quod a proposito nostro sint aliena. Nobis vel hæc satis sunt ut efficiamus, *Leibnizium*, in tanta virtutum multitudine, nævis insignibus. non caruisse.

Philosophiæ systema ex omni parte perfectum non reliquit *Leibnizius*: sed Incubrationculas & dissertationes alio & alio tempore in *Ephemeridibus Litterariis* emisit in lucem: [1] in quibus singularia argumenta tractantur. Præterea edidit *Theodiceam*, [2] quo libro Metaphysica ejus continetur. Exstant etiam *Epistolæ*, quas diligentia Kortholti debemus. Quare qui, illius systema quale sit, cognoscere havet, oportet *Theodiceam* cum ceteris scriptis cõmparet. [3] Quod qui non faciunt, vix illius mentem & sensum animo comprehendunt.

Porro Leibnizii sectatores multi nominantur: sed perpauci illius opiniones sine ulla mutatione sunt amplectati. Inlustriores sunt, *Michael Gottlieb Hanschius* in libro, quem inscripsit, *Meditatio Philosophica de unione mentis, & corporis secundum principia Leibnizii*: [4] cui junxit *Theoremata Metaphysica*. Deinde edidit *Principia*

[1] *Eas diligentèr enumerat Ludovicus Hist. Philos. Wolfianæ. Lipsiæ 1737. 8. quin etiam promissit eas uno fascio doctorum commodo edere.*

[2] *Hujus synopsis habes in Ephemeridibus Lipsiensibus ann. 1711. Mart. p. 110. & April. p. 159.*

[3] *Ita judicavit Leibnizius Epist. ad Remondum, Recueil Tom. 11. p. 161. [4] anno 1722.*

phia Philosophiæ more Geometrico demonstrata. [1] Alter est *Christianus Wolfius*, qui tamen non omnes Leibnizii hypothesés admiserit, tamen præcipuas fecit suas, & justum philosophiæ Leibnizianæ corpus condidit. De cujus philosophandi ratione in *Logicæ historia* non nihil diximus. Etiam *Bylfingerus* edidit *Harmoniam Mentis, & Corporis ex mente Leibnizii*, dilucide, & ordine conscriptam. *Thumigijs* autem *Wolfi* scripta compendificavit: & *Baumeisterus* *Logicam, & Metaphysicam* secundum methodum *Wolfi* conscripsit. Alios percensere non est necesse: qui vero Gallice scripserunt, in *Ephemeridibus Gallicis* sunt perquirendi.

III. *Christianus Thomafius* Lipsiensis. Hic in iis habitus est viris, qui labente superiore sæculo ad Philosophiam exornandam animum adtulerunt præjudiciis liberum, eique incredibilem operam navarunt. Nimirum inerat *Thomafio* ingenium excellens, & ad omnia factum, eruditio exquisita, & limatum judicium: quibus adjumentis disciplinarum nævos, & docentium errores penitus cognovit: cumque magno animo esset præditus, existit, ut libere, quæ sentiebat, sine metu, sine spe, dicere non dubitavit. Ex quo illi malorum ilias nata est.

Nam cum per id tempus Peripatetica philosophia in Protestantium Academijs inveterasset, ut sunt sectarii Philosophi doctrinæ a majoribus traditæ tenacissimi custodes, eorum vero, qui in nullius jurant verba magistri, hostes implacabiles inexpiabilesque; ad eas artes confugerunt, ad quas, qui pessimam causam defendunt, solent confugere, nimirum ad calumniam, & potentiam. Itaque pedibus manibusque effecerunt, ut senatus & Civilis, & Ecclesiastici decreto *Thomafius* tacere cogeretur: eumque de majestatis, de religione, de atheismo, & quid non?

po-

[1] Lipsiæ 1728. 4.

postularunt: tum abire fecerunt e patriis laribus: tum ejus domesticam supellestem retinuerunt: tum omni contumeliarum genere adfecerunt, & inprecati sunt ei viam perpetuam. Scilicet licebat adversariis, *Thomasmum* strategemate opprimere, idque non alia de causa, quam quod Eclecticam philosophiam in Germaniam inducere conatus esset: *Thomasio* vero non licebat, ut a se tantam injuriam depelleret. adversariorum artes, pervicaciam, insipientiam patefacere. Ita occæcant animos præjudicia!

Nimirum hæc magnis viris, qui disciplinas emendare apud cives suos sibi proposuerunt, usu venit frequenter, ut qui civi de patria bene merito monumentum ponere deberent, eidem, tamquam reipublicæ hosti, ac pietatis ofori, nullum non malum intenteat: & cogant ut procul a patria clerus fiat, atque ab extèris gentibus eum honorem habeat, quem ipsi denegant cives sui. Quod *Thomasio* nostro evenit. Tandem Halam concedens, auctor fuit Electori Brandeburgico, ut Fridericianam academiam excitaret anno 1709.

Atque Princeps munificus, qui viros doctos non ex calumniatorum accusationibus, sed ex propriis scriptis metiebatur, non modo *Thomasmum* antecessorem Juris in eadem Academia designavit, sed ejus Præsidem & Directorem, uti vocant, tum Consiliarium suum esse jussit. Documento, quo pacto Reges, & Dynastæ maledicentissimorum hominum vituperationes possint infringere. Obiit *Thomasmus* Halæ anno 1709.

Multa lucubravit *Thomasmus*, quibus homines excitaret, ut in singulis eruditionis partibus Eclecticè philosopharentur. Exstant scripta Logica, in quibus & historiam Sectarum narravit, & earum errores patefecit. [1]

Tum

[1] Introductio in Philosophiam Aulicam, seu primæ lineæ libri de prudentia cogitandi, & ratiocinandi. Ubi ostendit

Tum ex Veterum, & Recentiorum scriptis, quæ magis ad finem propositum accommodate dicta videbantur, excerptis, nova forma composuit; plurima addidit, & Logicam omni ex parte Eclecticam adornavit, [1] ejusque usum ostendit: [2] Deinde Physicam, & Pneumatologiam emendare adortus est, edita lucubratione; in qua efficere est conatus, Physicam sine Pneumatologia non posse consistere: [3] Tum Ethicam [4] expolivit, & Peripateticorum cavillationibus denudatam edidit. Præterea de *Characteribus adfectionum animi* egregie disputavit. [5] Præterea jurisprudentiam Naturalem mirandum in modum perfecit; tum in *Jurisprudentia Divina*; tum in *Fundamentis Juris Naturæ, & Gentium*. Item prudentiam Politicam illustravit in libro, *Primæ lineæ de Jurisconsultorum prudentia Consultatoriâ*. [6] In cujus parte alte-

12

ostenditur media inter præjudicia Cartesianorum; & ineptias Peripateticorum veritatem inveniendi via. Lipsiæ 1688. 12.

[1] *Introductio in Philosophiam Rationalem*; in qua omnibus hominibus via plana & facilis panditur, sine Syllogistica, verum, verisimile, & falsum discernendi, novæque veritates inveniendi 1691. 12.

[2] *Praxis Philos. Rationalis Halæ 1691. 12.*

[3] *Tentamen de Natura & Essentia Spiritus 1699.*

[4] *Introductio in Philos. Moralem. 1692. 12. & Pars Præctica Moralis Philos. 1695. 12.*

[5] *Scientia recens inventa arcana mentis hominum etiam invictorum ex consuetudine quotidiana dignoscendi 1691. 12. Germanicè.*

[6] *Halæ 1705. 8. Pars altera sequenti anno lucem vidit b. t. Specimen prudentiæ judicialis ex J. Naturæ, & Gentium; negotiis & controversiis, quibus sparsim immiscen-*

ra argumentis confecit, Jurisperitos Ethica, Politica, Historia, Mathematica, ceterisque disciplinis excultos esse debere. Ad hæc alia opuscula vulgavit, in quibus eandem disciplinas inlustrat: quæ ex conditoribus historiæ Litterariæ cognosci possunt. [1]

Quæ *Thomasto* præcipuè laudi tribui solent hæc sunt.

1. Quod animo præjudiciis vacuo ad philosophandum venit, & projecto jugo servitutis Philosophicæ, non modo in Physica, quod alii fecerant in Anglia, & Gallia; sed etiã in Logica, Metaphysica, Jurisprudencia, docuit Germanos sine præjudiciis ratiocinari, & proprio uti judicio. [2]
2. Quod inperterritò animo, tametsi undique contumeliis, & molestiis gravissimis esset vexatus, rem plenam laboris & periculi susceperit, & ad finem perduxerit. Nam ab eo tempore Germani Ecclesiã philosophiam valde excoluerunt.
3. Quod non acumine modo & ingenio, sed judicio limato valens, & plurima ac interiori eruditione politus, disciplinarum errores acute vidit, notavit, patefecit.
4. Quod Logicæ, & jurisprudentiæ Naturali tum veteri, tum recentiori, & Philosophicæ, ceterarumque disciplinarum historiæ plurimam lucem adtulit.
5. Quod systemata ingeniose excogitavit.
6. Quod errores suos & agnovit, & emendavit, & incredibile magnitudine animi fateri non dubitavit.
7. His addi possunt virtutes aliæ, industria, diligentia in docendo, mores integrî, fides in amicitia, humanitas, lepos, facetiæ, gratus animus, cetera. Quare inter eos, qui nomen sibi lucubra-

bra-

scuntur, genuina principia definiendi prætensiones inlustras. 8.

[1] *Excellunt* Cautelæ circa Præcognita Jurisprudentiæ. *Vide Nicéronium* Histoire des Hommes Illustres.

[2] *Vide Heumannum* Acta Philosophic. Tom. I. p. 458. 509. seq.

brationibus Philosophicis fecerunt, Litterariæ historiz conditores referre *Thomafium* non dubitarunt. [1] Adeo ut iidem, qui eum vivum momorderunt, mortuum pro concione laudarint.

Sed homo erat *Thomafus*; id est, humani animi infirmitatibus obnoxius. Quare in quosdam errores incidit, quos nollem tali Philosopho excidisse. Eos nos in transitu tangemus, ut intelligatis, Adolescentes, nihil in hoc mundo omnibus numeris esse perfectum. 1. Reprehenditur hoc nomine, quod dicax cum esset, & ad satyricum scribendi genus pæne factus, adversarios, quos est nactus, semel lacessitus in odium, & risum adducere numquam cessavit: Tametsi ætate progressus, hoc scribendi genus publico scripto fuerit detestatus: causas, cur id fecerit, exponens. 2. Quod in historia Philosophica non nulla errata admisit. 3. Quod Poireti somniis deceptus, rejecta physica Mechanica & Experimentalis, aliam Mosaicam, Cabbalisticam, & Christianam physicam, quod *Theosophicum* systema vocant, inducere adortus est: in quo & scepticismum Physicum valde roborat: & ex paralogismis, quibus inædificat, planum fecit, sibi non esse exploratum, qua via ad Naturæ adyta pervenire possemus. Itaque de Physica, & Pneumatologia male meritus est.

4. Quod hypotheses suas non semel mutavit, præsertim in jurisprudentia Naturali: ubi non solum Juris N. principia nova posuit, sed etiam naturæ humanæ aliam ideam formavit. [2] 5. Quod eas hypotheses sibi finxerit, ex quibus

[1] Illius laudes lege apud J. A. Fabricium, Hist. Biblioth. suæ. Tom. III. p. 142.

[2] Consule Thomasi Cautelas Circa præcognita Jurisprudentiæ, ubi, quæ mutavit, exponit: item Fundamenta J. N.

bus conclusiones perniciosæ, saltim ex vocabulorum insolentia, & obscuritate, eici possint. 6. Quod magis ex locis extrinsecis, quam intrinsecis, fuerit ratiocinatus. 7. Etiam ei vitio dant, quod scientiarum n̄vos aliquando magis indicarit, quam absterferit, & emendarit. Cetera, quæ de Religione, de Naturalismo ei exprobant adversarii, prætermitto. Et de *Thomasso* hætenus.

Porro autem *Thomassi* excipulo, & scriptis excitati homines Germani, hoc sæculo præsertim, id sibi negotii proposuerunt, ut in singulis eruditionis humanæ partibus Ecclēsticæ philosopharentur, atque ea excogitarent, & seligerent, quæ verisimilibus legibus essent consentanea: tum eo ordine seu methodo scriberent, quæ ad rem facilius percipiendam magis idonea esse videatur. Quorum primipilos, ut ita dicam, vobis hoc loco nominare inopportunum non erit. Ex quorum fontibus ii, qui iudicio valent, & omnibus præsidiiis muniti sunt, haurire possint.

In Logica præ ceteris prædicantur, *Joannes Franciscus Buddeus*, *Gottlieb Gerardus Titius*, *Joachimus Langius*, *Ephraim Gerardus*, *Nicolaus Hieronymus Gundlingius*, *Joannes Jacobus Syrbius*, *Andreas Rudigerus*, *Heinæccius*. In Physica, *Joannes Christophorus Sturmius*, tametsi hic ad *Cartesium* interdum accedat, & idem *Buddeus*. In Pneumatica, *Buddeus*. In Jurisprud. Naturæ prædicti *Buddeus*, *Gundlingius*, *Heinæccius*, *Rudigerus*, ceteri.

Hoc tamen, Adolescentes, vos monitos volumus, hujusmodi Philosophos, etiamsi tales ediderint lucubrationes, ex quibus ad emendationem Philosophiæ utilissima multa sumi possunt; tamen interdum addere quædam, quæ viris limati iudicii non probantur. Nam primum non nulli systemata nova condendi amore capti, taliâ excogitant, quæ vel experientiæ, vel rationi consentanea non sunt. Deinde hypotheses infirmas aliquas amplectuntur,

ex iisque labiles conclusiones deducunt. Usque adeo difficile est rectam viam philosophandi tenere, ut ii etiam, qui eam sunt ingressi, aliquando aberrant. Quare non cæco obsequio eorum placita Philosophica sunt osculanda, sed accurate & cum iudicio legenda. Moderatiores tamen sunt *Syrbius*, & *Buddeus*, & multo ceteris accuratius ratiocinantur.

Ex eadem Eclectica disciplina disputant viri docti, qui in ceteris Europæ regnis cultissimis litterarum, & Philosophiæ gloriam pulcre sustinent. Ex Baravis *Jacobus Ode*, *Institutiones Physicas* per quam elegantes edidit. Ex Italici, *Soria Institutiones Logicas* divulgavit, itemque *Theologiam Naturalem*. *Crivellius* de Clericis Regularibus S. Pauli, & *Petrus de Martina Institutiones Physicas* accurate conscriptas emiserunt. Item *Eduardus Corsinius* de Clericis Regularibus Scholarum Piarum, & *Fortunatus a Brixia*, Franciscanus Reformatus, uti vocant, singulas Philosophiæ partes ex Recentiorum disciplina illustrarunt. Qui tamen non in omnibus punctum tulerint, vobis tamen adjumento erunt, ut meliora cogitetis. Eo magis, quod hi omnes, si primum excipias, Catholicici sunt. Ceteris Philosophis percensendis, qui Eclecticam philosophiam persequuntur, supersedeo: neque enim ad vestrum palatum sunt accommodati: nec omnia dilucidare necesse est. Atque haud scio an Eclecticorum, quos superiori sectione seu paragrapho nominavi, vobis usus concedi possit, etiamsi per Ecclesiam liceat; sine cuius facultate nullus eos Catholicus audeat attingere. Nam cum plerique omnes Heterodoxi sint, quædam in iis se offerunt, quæ explicari nollem adolescentibus, qui in Theologia ad plenum eruditi non sunt. Sed de his videant præceptores & eruditi, & pii.

Faint, illegible text, possibly bleed-through from the reverse side of the page. The text is arranged in several paragraphs and is too light to transcribe accurately.

ALOYSII ANTONII VERNEII

EQUITIS TORQUATI ARCHIDIACONI EBORENSIS

APPARATUS

AD PHILOSOPHIAM, ET THEOLOGIAM

AD USUM

LUSITANORUM ADOLESCENTIUM

PARS ALTERA

IN QUÀ

DE THEOLOGIA SERMO EST

LIBER PRIMUS

DE HISTORIA THEOLOGIAE

CAPUT I.

De Theologia generatim differitur.

Ntequam de Theologiae historia dicamus, quid ipsa Theologia sit, quæ illius partes; quibusque nominibus distinguatur, dicendum esse videtur: ne, his incognitis, tirones nostri ea, de quibus disputaturi sumus, ignorent. Theologia est, rerum divinarum, earumque, quæ ad supernam hominis felicitatem pertinent, disciplina.

V

Hæc

Hæc vel ratione naturæ habetur, vel divina locutione; quæ primo modo comparatur, *Naturalis theologia*, de qua alio loco diximus: [1] quæ secundo modo, *Supernaturalis*, seu *Revelata theologia* vocatur: de qua hoc libro est considerandum.

Revelata theologia nititur verbo Dei vel scripto, vel tradito. Quamquam vero una sit, tamen pro diversa ratione, qua a Theologis tractatur, diversa nomina habet. Nam si Sacrorum codicum sensum pervestigamus, & ex iis salutis doctrinam haurimus; vel Traditionem sequentes, quid tenere, vel agere debeamus, exponimus; vocatur theologia *Exegetica*. Si ea, quæ credere debemus, excerpimus, argumentis confirmamus, & corpus aliquod doctrinæ componimus, appellatur *Dogmatica*, seu *Positiva*, seu *Thetica*. Si Fidei decreta seu dogmata adversus hostium oppugnationes defendimus, & muimus, est *Polemica* seu *Elenctica*. Sin ex iisdem codicibus Sacris, vel Traditione præcepta cogimus, ad quæ actiones nostras exigamus, appellatur *Moralis*. Ea porro, quæ credere debemus, *Dogmata*; quæ vero nos docent, quid agere debeamus, a Theologis *canones* nominantur.

Jam vero *Dogmatica theologia* si omnia, quæ ad æternam felicitatem necessaria sunt, via ac ratione exponit, & accurate ac firma ratiocinatione confirmat, vocatur theologia *Systematica*, seu *Acroamatica*. Sin autem religionis nostræ rudimenta explanat, non servato ordine ac nexu, quo disciplinæ graviores traduntur, vocatur *Catechetica*, seu *Exoterica*, quæ Fidei decreta rudioribus exponit.

Porro autem cognita natura, & partibus disciplinæ, de qua hoc libro historiam condituri sumus; cetera ex iis, quæ

[1] Prima parte L. I. c. 1.

quæ prima parte[1] de Philosophiæ historia explicavimus, vel me tacente intelligent tirones. Itaque Theologica historia vel Theologiæ ortum, progressum, & vicissitudines persequitur: vel systemata, quæ excogitata fuere, ut dogmata aliqua facilius explicemus, enarrat; vel demum Theologorum gravissimorum vitam, & quibus adjumentis ad amplificandam eam disciplinam pervenerint, persequitur. Hæc nos si singula pro merito narrare & dilucidare veliemus, non unius voluminis res esset. Quare de more nostro Theologiæ vicissitudines summam enarrabimus: cetera ea tantum tangemus, quæ magis necessaria videntur ad Theologiæ variam disciplinam illustrandam. Et eo magis modum adhibebimus, quod ea, quæ de Philosophia differtimus, plurimam lucem iis, quæ hoc tempore dicturi sumus, adferre possunt.

CAPUT II.

De theologia Patriarcharum usque ad Moysen.

Quæ fuerit Adami, quæque ceterorum Patriarcharum theologia, Sacri codices hæud obscure tradunt. Homo enim, qui cum Deo aperte in hortu illo amœnissimo verba commutabat; & oculis, & auribus accepit scientiam rerum, quæ ad beatitatem erant necessaria. Itaque & notitiam conditoris habuit; & cognovit se conditum esse ut divino adpectu fruere: & posse se, si modo vellet, eadem condicione uti perpetuo: ad hæc debere se Deum creatorem suum amare, colere, officiaque erga homines servare: hoc amplius, Dei disto audientem esse. Si secus faceret, una cum omni posteritate multis miseriis obnoxium fore.

[1] *Loco citat.*

Postea vero quam peccato suo humanum genus omne morti, ægritudinibus, inscitæ, ceterisque miseris objecit; plane cognovit, idque Dei beneficio, se non nisi divino adjumento, & sincero animi dolore peccati maculam diluere posse: prolem vero originis peccatum, quo erat adfecta, divina medicina extinguere debere. [1] In tanta miseriarum multitudine hoc solatium habuit, quod intellexit, Christum filium Dei certo tempore in mundum fore venturum ut homines liberaret: id est, ut omnes, qui crederent in eum, talibus præsiidiis munirentur, quibus & se a peccato liberarent, & innocentem vitam vivere possent, & æternam felicitatem mereri.

Iisdem præceptis Adamum filios, posterosque [2] imbuisset, [3] & pietas sanctissimi hominis, & Abelis, Sethi, Enochi, Noachi, Semi, Japheti, ceterorumque innocens vita, vel ipsi Deo probata, persuadent. Accedit, quod plerique omnes & longum tempus vixerunt, adeo ut nepotes nimis multos videre & alloqui potuerint; & cum Deo sermones miscuerunt. Ex quo perspicuum fit, eos & in iis, quæ a majoribus acceperant, confirmari debuisse.

[1] *Qua ratione originale peccatum prisce illi homines delebant, exploratum non est. Certe fidem suam sacrificiis declarabant. Confer. Gregor. Mag. Moral. L. IIII. c. 3.*

[2] *Haud multo post conditum mundum tempore depravari cæpit religio in familia Cainitarum. Sunt qui putent, eos idololatriam admisisse, sacrificia corrupisse, Messiam negasse: ut Spanhemius Hist. Eccles. V. T. p. 279. Seldenus de Diis Syriis prol. c. 3. Vossius de Idololatr. L. I. Alii in atheismum prolapsos fuisse contendunt: veluti Jurieus Hist. Crit. des Dogm. P. 3. c. 2. Buddeus Hist. Eccl. Tom. I. p. 125. Sed neutrum probari potest: ultimum autem verisimile non fit.*

[3] *Consule Genes. c. XVIII. 19. Roman. IIII. 13.*

buisse, & ea aliis tradere, & explanare potuisse, quæ cognoscabant.

Neque solum ante diluuium universale, sed etiam eo exacto eadem disciplina homines usi sunt. [1] Testes sunt luculenti Abrahamus, Isaacus, Jacobus, viri sanctissimi, & prophetæ. qui vitæ disciplina suæ ostenderunt, se majorum placita esse amplexatos, & ad præcepta Naturalis legis actiones suas instituisse. Eo magis quod Deus iis pluries promisit, ex semine eorum Messiam humani generis Liberatorem oriri debere. [2] Unum hi præ ceteris habuere, quod Deus expressis verbis præcepit, ut peccatum originale masculorum infantium *circumcisione* deleterent: [3] seminarum vero mundandarum remedium traditione servabatur.

V 3

Quam-

[1] Doctores Judæi ajunt, sex præcepta juris Naturæ in prima rerum conditione a Deo hominibus tradita fuisse. Quibus addunt septimum, quod Nemo Deus credidit. Hæc septem vocantur præcepta Noachidarum: id est, omnium gentium, quæ a Noacho sunt profectæ, si Hebræos excipias, qui nominantur Abrahamidæ, & alias deinceps leges habuerunt. Noachidarum autem præcepta hujusmodi sunt. 1. De cultu extraneo seu Idololatria. 2. De Maledictione nominis Sanctissimi. 3. De Effusione sanguinis seu homicidio. 4. De Illicito concubitu. 5. De Furto. 6. De Judiciis. 7. De Membro animalis non comedendo. His præceptis Naturalis religio priscorum hominum, seu jus illud Divinum continetur. Confer. Maimonides in Halach Melachim. c. 9. & R. Jebuda Ben Samuel in Sepher Cozri P. III. S. 73. Ex Recent. Selden de Jure Natur. & Gent. L. I. c. 9.

[2] Genes. c. XII. 3. & c. XVIII. 18. & c. XXII. 18. & XXVI. 4. & c. XXVIII. 14.

[3] Genes. c. XVII. 10. Sive id præstaret circumcisio ex opere operato, uti vocant, sive ex opere operantis. Qua de re multa Theologi.

Quamquam vero Veteres homines dogmata, quæ illa ætate ad beatitudinem erant idonea, cognoscerent, atque Ethicæ præcepta vel traditione, vel ratiocinatione cognita vitæ exprimerent disciplinâ; tamen non ea scriptis consignarunt, sed ore tenus filiis tradiderunt, & quasi per manus miserunt ad posteros. [1] Nimirum pauca illa religionis Naturalis, & Revelatæ præcepta nullo negotio quasi de manu in manum servabantur in familia Patriarcharum. Nam Patriarchæ ipsi Sacerdotum officia in sua quisque familia implebant, Deo rem divinam facientes, & annuntiantes ecclesiæ Dei, exiguæ sanè, mysteriâ, quæ Deus illis clementer manifestabat. [2] Non illi de condendis scriptis cogitarunt, & multo minus compendia Theologiæ scripserunt, ut posteros erudirent. Non enim ars systemata componendi illa ætate ne Græcis quidem, qui eam maturius ceteris agnoverunt; erat explorata. Adeoque ante Moysis tempora frustra Theologiæ corpus aliquod quærent eruditi.

Hac ætate Theologia apud homines corrupti cœpit admittance idololatricæ. Nam post Diluvium exactum, & ante Abrâhami vocationem; quæ anno clocclxxxiii. secundum Usserium evenit, invaluit mos, ut Plahetæ, Elementa, atque hominēs virtute præstantes pro Diis colerentur. Immo & imaginum usum Jacobi ætate viguisse, ex historia Labani socii perspicuum est. [3] Sed hæc
in

[1] Libros aliquot Adamo, ceterisque Patriarchis attribui, in quibus plurima Theologiæ capita continerentur, jam primo libro monuimus. Verum hæc sine ulla ratione certoque monumento Patriarchis adfingi, viris doctis exploratum est. Confer. Scipio Sgumbatus in Archiv. Veter. Test. L. II. t. 2. Et Sixtus Senens. Biblioth. L. II.

[2] Confer. Or. Kelos Paraphras. ad Genes. XLIX.

[3] Genes. xxxi 19.

PART. II. LIBER PRIMUS: 311
in transcursu monuisse satis sit; quæ alii copiosè disputant.
[1]

C A P U T III.

*De theologia Hebræorum a Moysi ætate usque ad
primi Templi Hierosolymarii eversionem.*

Moysi Deus non nova dogmata credenda tradidit; eadem enim apud Hebræos dogmata post Moysen, quæ antea, obtinebant: a Sanctis quidem hominibus per Fidem retenta, in ceteris pæne oblitterata: [nempe certo tempore venturum Messiam, qui Deus, & homo esset: hominumque suo sanguine peccata esset expiaturus: quod haud obscuram Trinitatis notitiam complectebatur] sed triplicem legem tradidit in Sinai, Naturalem, Sacram; & Politicam: quarum duæ ultimæ ad fidem in Messiam confirmandam omnino erant accommodata: Primâ Decalogo continetur, in quo Naturæ leges ad decem capita revocantur: quarum tria prima officia erga Deum, seu Naturalem religionem exponunt: reliqua septem officia adversus homines persequuntur. Altera lex ritus omnes, quibus res divina esse faciendâ, minutatim exponebat. Tertia reipublicæ formam ostendebat; legesque singulis flagitiis decernebat: ut iis exequendis publicâ res Hebræorum in tuto esset, & salva. Quæ sacris Pentateuchi codicibus explicatâ videmus. [2]

V 4

Fru-

[1] Maimonides de Idololatria ex versione Vossii.
Eduar. Herbert. de Religione Gentilium. c. 2: alii.

[2] Leges Naturales tradit Exodi c. xx. Judiciales
xxi. usque ad xxiii: Sacras c. xxv. usque ad xxx: Sed
iterum eodem libro, & in Levitico de iis agit; ubi alia
adjungit Judicialia, & Moralia:

Frustra tamen in his aliquod doctrinæ compendium & systema quæsieris. Decalogum etenim etiamsi præcipua officiorum capita contineat; tamen nec omnia expresse & singulatim persequitur, quæ in illis continentur; nec ea ipsa, quæ complectitur, eo ordine nectit & ponit, ut alia ex aliis deducantur, lucemque accipiant. [1] Quod eo magis de duabus postremis legibus dicendum est: quarum alia cum aliis ita sunt præcepta coniuncta, ut non nisi post accuratam lectionem ordine cogi, & seorsum explicari possint. [2]

Jam vero scriptores Divini, qui vel dogmata, vel præcepta morum scripta reliquere, ut David, Salomon, Daniel, Jeremias, Jesaias, Ezechiel, ceterique vates, qui ante, & post captivitatem Babyloniam scripsere; ii quidem non aliquam Theologiæ epitomam perscripserunt, nec systematica methodo usi sunt: sed hinc inde sparsa tradiderunt quædam Orientalium more. Methodus autem Orientalium in hoc sita erat: ut parabolis, & metaphoris, & similitudinibus ex rebus obviis desumptis omnia significarent, explicarentque, ingenioso illo quidem & vehementi, sed obscuro dicendi genere. Quod vel ipsa Divinorum codicum lectio satis superque efficit.

Fuere quidem a tempore Samuelis usque ad Ma-
la-

[1] Compendium est, in quo omnia, quæ ad aliquam disciplinam pertinent, distincte & ordine exponuntur. Systema est, in quo ita singula nectuntur, ut alia ex aliis ordine fluant, & rationibus confirmantur.

[2] Confer. quæ de his disputat August. Calmetus Benedictinus in Historia Veteris Test. ubi leges alias ab aliis separat. Præcepta Naturalia, & Politica exponit L. II. p. m. 152. usque ad 158. Sacra vero p. 187. usque ad 198. ubi etiam quædam Politica memorantur, quæ diversis temporibus sunt constituta.

Iachiam collegia Prophetarum, ut in Bethelē, Jerichunte, Gilgale, qui Dei lumine perfusi [1] & futura prænuntiabant, & legem Dei populos edocebant, & hymnos pangebant, rerumque conficiebant annales: sed hi non arte ac methodo scripta lucubrabant, non altercando disputabant; sed vel vaticinationes suas, eo modo quo a Deo acceperant, mandabant scripto; vel legis Divinæ mentem, cum ab Hebræis erant interrogati, simpliciter aperiebant. Nimirum cum Hebræorum natio in Idololatriam nimis esset propensa; Reges autem eorum invitos cogere populos ut nefarium illud scelus admitterent; propterea Deus suscitavit homines auctoritate plus quam humana armatos, qui Israeliticæ gentis, Regumque flagitia reprehenderent, iisque mandata Dei audacter perferrent, tum futura prænuntiarent, tum veram & salvan doctrinam secernerent; populosque in Orthodoxa religione & monitis, & miraculis continerent.

Quare eorum unica cura erat, ut legem, quasi custodes a Deo positi, puram & intemeratam servarent. Non illi disceptationibus vacabant, non alia, quam quæ supra memoravimus, mandabant scriptis: sed austera vitæ disciplina, & legis meditatione unice occupati, in hoc erant toti, ut divinæ legi auscultarent, ceterosque edocerent, & cohortarentur, ut Deo in rebus omnibus essent

[1] Confer. Regum L. I. c. 10. & 19. & L. III. c. 20. In his aliisque & Regum, & Jesaia locis quidam viri docti cum Altingio Histor. Academ. Hebræar. Auliso, aliisque distinde se se videre ajunt, academias prophetarum apud Hebræos, qui litteris operam darent: quod etiam placuit Levi ben Gerson, aliisque Judæis. Sed homines præjudiciis non impediti nihil aliud offendunt, quam collegia Prophetarum, non vero scholas disciplinarum ceterarum. Confer. Sigonius de Republic. Hebr. L. II.

essent morigeri. Quod si aliqui Pseudoprophetæ falsam doctrinam prædicabant, Israelitasque à Dei cultu avertentibus; hos non argumentationibus refutabant vates divini, sed vaticiniis & factis. Nimirum veri Prophetæ certa Dei mandata exponebant, eaque, quæ essent eventura, annuntiabant: eventus autem confirmabat vaticinia, atque mortalium ineptas hæsitaciones, & disputandi intemperiam refecabat. Adeo sine labore, qualis esset Orthodoxa doctrina, intelligi poterat.

Itaque Judæorum Theologica disciplina a Moyse ætate usque ad captivitatem Babyloniã in eo posita erat, ut legem a Deo traditam, & Sacris litteris contentam executioni mandarent: ac ceteros informarent iisdem præceptis, continerentque expectatione venturi Messie, cujus characteres distincte exposuerunt vates recentiores.

[1] Quod munus docendi Sacerdotes, qui a Deo doctores erant constituti, [2] & Prophetæ ipsi etiam in Captivitate

[1] Constant hæc ex ipsis Propheciarum scriptis, qui passim hæc prædicant. Nami Jesaias, & Michæas nasciturum ex Virgine prænuntiant, idque Bethleemi: nec id solum, sed etiam Deum fore. De triplici Messie munere, regio, prophético, sacerdotali, iidem Jesaias, & Michæas, itemque Jeremias. Rursum de miraculis Jesaias, & de passione, & morte, & redemptione. De resurrectione Christi inter alios Hoseas. De vocatione gentium per Apostolos Jesaias passim; nec non Jeremias, Amos, Michæas. Postremo de reprobatione Judæorum Jeremias prædicit. Loca brevitatibus causa non addo.

[2] ,, Dixit Dominus ad Aaron: ut habeatis
 ,, beatam scientiam discernendi inter sanctum, & profanum;
 ,, inter pollutum, & mundum: doceatisque filios Israel omnia
 ,, legitima mea, quæ locutus est Dominus ad eos per
 ,, manus Moysi. Levitic. c. x. §. 10. 11:

te [1] præter ceteros adimplebant. Et hæc sub iudicibus
& Regibus ad exitum usque Babylonæ captivitatis.

CAPUT IIII.

*De theologia Judæorum ab instauratione postē-
rioris Templi usque ad ejusdem everisionem
sub Vespasiano Cæsare.*

Utu & consuetudine Chaldæorum in servitute Babylo-
nia homines Judæi si non dogmata præcipua, quæ divi-
no præsidio, idque opera Danielis, & Ezechielis [2] inte-
merata manserunt, saltem domesticos ritus, externumque
Divini numinis cultum, destructo templo, ac remotis sa-
crificiis, ex animo deleverunt. Qua de causa cum ipsi ad
patrias sedes reverterentur; quod annis ccccxxxvi. an-
te æram Christianam evenit, ducibus Zorobabele, Ne-
hemia, Mardochai, ceterisque viris principibus; urbem-
que Jerusalem, & templum a fundamentis erigerent; Deus
suscitavit Esdram, Haggæum, Zachariam, Malachiam,
viros divino spiritu adflatos, qui & rempublicam Judæo-
rum sapientissimis legibus temperarent, & rem omnem
sacram ac ritus ad veteris religionis formam instituerent.

Esdra itaque, qui & scriba legis, seu divini sermo-
nis callentissimus, & critica eruditione politus erat; Di-
vinos codices emendavit; ordine posuit, descripsit; &
religionem ad pristinum exemplar formavit. Ajunt Judæi,
tantam fuisse Esdræ eruditionem, tam multis & recon-
ditis disciplinis valuisse, ut cum nemine mortalium sit
comparandus. Sed hæc ulterius non persequemur.

Ce-

[1] Conferantur Ezechielis c. viii. i. & xiiii. i. &
xxxiii. 31. seqq.

[2] Confer. c. viii. i. xiiii. i. xxxiii. 31. seqq.

[1] Ceteri autem vates monendo, docendo, reprehendendo, Judæos in officio continuerunt: eosque identidem excitarunt Messiae adventu, ut veterem religionem retinerent: quod præsertim fecit Zacharias, & Haggæus. [2] Quædam etiam religionis nostræ capita explicatius tradita sunt ab iisdem prophetis. Nam sacrosanctum Trinitatis mysterium haud obscure descripsit Haggæus. [3] De scriptura Sacra, de Deo uno, & trino luculenter Zacharias egit. [4] Item de resurrectione mortuorum, ac purgatorio clarius locuti sunt. [5] Cetera eodem modo, quo antea, exposuerunt in synagogis suis. [6]

At post Malachiae obitum, cum desisset inter Judæos adflatus divinus, & jam nusquam essent divinatorum ora-

[1] *Quæ de eo referunt Judæi habentur apud Basnagium Hist. Jud. L. III. c. 5. §. 1. seq. & Buxtorffium Tiberiad. c. x. p. 99. seqq.*

[2] *Confer. Raym. Martini in Pugione Fidei P. II. c. 9.*

[3] *C. II. 4. 5.*

[4] *Confer. Joan. Georg. Dorscheus in Theologiæ Zacharianæ synopsi, parte altera.*

[5] *Habetur ex Machab. L. II. c. VII. 9. & c. XIII. 46.*

[6] *Sub posteriori templo conditæ sunt plures synagogæ, in quas confluerent Judæi, ut sectionem quamdam legis singulis diebus auscultarent, ibique orarent: quibus corrente tempore addiderunt sectionem aliquam ex Prophetis. Plurima in Jerusalem memorantur, itemque aliis in locis. Præter synagogas fuere itidem scholæ plurimæ, in quibus interiora Sacræ doctrinæ capita exponebantur a doctoribus Judæis: id est, Sacra scriptura ad allegoriam traheretur: traditiones proponebantur & explicabantur. Hæc eodem fere tempore apertæ sunt. Confer. Maimonides in Tract. Thephillah. cap. xi. Etiam peregrini Judæi scholas suas Hierosolymis habuerunt: ut habetur ex Actor. VI. 9.*

oraculorum consulti, in quorum verbis inesset plena fides, continuo Judæi doctores proprio ingenio indulgentes, planam illam ac simplicem docendi viam, quam a majoribus acceperant, contempserunt: & novis controversiis seu quæstionibus, quas ex Sacris libris promebant, totam implicarunt familiam Judæorum. Nam cum aliqui doctores divinæ legis præceptis, quæ in Bibliis continebantur, contenti non essent; scirent autem quædam ore tenus apud eos servari, [1] iis alia multa addiderunt, & traditiones quasdam finxerunt, quibus legem interpretati sunt: & ad externam quamdam disciplinam, diversam a veteri Judæorum, flexerunt, ac *legem Oralem* appellarunt. Alii e contrario legis verbis tenaciter adhæserunt, eamque contra primos defenderunt. Ex quorum discrepantia natæ sunt sectæ Sadducæorum, Karaitarum; Phariseorum, & Essenorum, quæ Judaicam omnem theologiam absolvunt. [2]

De iis vero ante quam singulatim dicimus, in universonum monemus, has sectas non in omnibus discrepare Fidei articulis, sed in quibusdam convenire. Principio in eo

[1] Præter dogmata, quæ in lege Naturæ traditione servabantur, de quibus supra, quædam etiam ore tenus tradita fuere Hebræis, & quasi de manu in manum pervenerunt ad ultimos. v. g. Libros canonicos esse divinos. Esse aliquod remedium, quo deleteretur originale peccatum mulierum. Cruenta sacrificia significare mortem Christi, cetera. Hæc divina erant. Verum Pharisei germanis istis traditionibus postrema ætate falsas plurimas addiderunt.

[2] Fuere inter Judæos aliæ sectæ minoris momenti, ut Herodiani, Galilæi, Legisperiti, Scribæ. Sed hæc dogmatibus non discriminabantur. Consule Eusebium Hist. Eccl. L. III. c. 22. ex Recentioribus Buddeum. Introd. ad Hist. Philos. Hebræor.

eo conveniebant, quod unum Deum mundi conditorem colendum esse putarent. Quod legem a Mose Jaiam Deum auctorem habere. Quod Israelitis præter ceteras nationes a Deo delectos esse censerent, ut sempiternum cum iis fœdus sanciret. Qua de causa iis, non reliquis, omnia officia erant præstanda, [1] Hæc communia: cetera discrepabant, de quibus ordine est considerandum.

1. *Sadducæorum* origo incerta & obscura. Verisimilius videtur, paullo post *Esdram* non nullos Judæos, qui Traditionem omnem respuissent, nec nisi legem ad verbum sequi voluissent, hujus sectæ conditores existuisse. His accessit *Antigonus Sochæus*, qui cum auctor esset Judæis, ut Deum non amore servili, & propter mercedem temporariam & terrenam, ut plerique omnes faciebant Judæi, sed amore filiorum, & quasi nullam umquam mercedem essent habituri, servirent; occasio fuit *Sadocko* discipulo, ut ex verbis præceptoris perperam intellectis sectam quamdam institueret; quæ & mature inter Judæos floruit, & tanta auctoritate gavisâ est, ut nobiliores, & ditiores in sinu suo numerarit; præsertim postea quam *Hircanus* Judæorum princeps, & pontifex summus illi nomen dedit. Verum hæc secta post everfam funditus *Jerusalem* sub *Tito Cæsare* tantum non omnis extincta est, & locum cessit *Pharisæis*.

Præcipua *Sadducæorum* dogmata hæc sunt, 1. Retinendam esse Sacrorum codicum litteram: traditiones vero omnes, quæ scriptis non continentur, abjiciendas. [2] 2. Ange-

[1] Ex veteribus aliquot scriptoribus hæc colligit *Mosheimius Hist. Eccles. sæcul. I. Part. I. c. 2. pag. 76.*

[2] „ Nunc enim judicandum est, quo multas constitutiones a majoribus per manus acceptas *Pharisæi* tradiderint populo, quæ non sunt scriptæ inter leges *Mosaicæ*;

Angelos, & spiritus per se subsistentes nullos esse. [1] 3. Animam seu spiritum extinguere cum corpore. [2] 4. Nullam fore humanorum corporum instantiationem, seu resurrectionem. 5. Nullum esse influxum Dei in actiones humanas, sed quemque propriis voluntatis præsiidiis posse & bonum, & malum agere: id est, sine Dei adiutorio felicitatis, & infelicitatis suæ conditorem sibi esse posse. Tamen admittebant, Deum in hac vita & præmia, & pœnas tribuere pro meritis. [3] 6. Bonorum operum mercedem, scelerumque pœnam non nisi in hac vita admitti posse dicebant. [4]. Polygamiam esse damnandam putabant. [5] Verbo dicam, si unum excipias, nimirum putasse eos, Deum creasse mundum, & providentia sua eundem administrare, cetera erant Deistæ Epicurei. Reliquis, quæ ad eorum mores, severitatem in iudicando, & cultum Leviticum spectant, in quibus non nihil ipsi recesserunt a Phariseis, hoc tempore supersedemus, [6]

Quamquam vero tam perversa dogmata defenderent Sadducei; [7] tamen quia externam disciplinam Judæicam

cas: & ideo Sadducei his auctoritatem abrogant, dicentes, oportere eas tantum servari, quæ scripto continentur. Atque hinc magna inter utrosque exorta est controversia, dum ditiores stant a partibus Sadduceorum, & Pharisei multitudinis utantur favoribus. Josephus Antiquit. Judaic. L. XIII. c. 18. p. m. 453.

[1] Luca Actor. c. xxiii. 8. Joseph. ib. L. XVIII. c. 2.

[2] Josephus ib. p. 617.

[3] Id. de Bello Jud. L. II. c. 12. p. 788.

[4] Huc respicit Paulus in Actis Apostol. c. xxiii. 6.

[5] Basnag. Hist. Jud. L. II. c. 14. p. 358.

[6] Conferantur Calmetus, Sigonius, Serarius de Sadduceorum festa.

[7] Eorum errores castigat Christus Matth. xxii. 23.

cam admittebant, sacrificiisque Deum placabant, idque ritu Levitarum, atque Messiam sperabant; & ad Syhedrium, seu summum Judæorum consilium, & ad Pontificatum aditus illis patebat: nam Caiphatus, & Ananus junior Pontifices Maximi, ex *Sadducæorum* familia erant profecti. [1]

II. Alteram Judæorum sectam faciunt *Karaitæ* seu *Karæi*, qui eodem tempore, quo Sadducæi, nati videntur. Hi mediam quamdam viam tenent inter Sadducæos, & Pharisæos. Nimirum Scripturam ipsam sequuntur ad verbum, ex quo nomen habuere Karaitarum, [2] quod erat Sadducæorum: tamen horum inopia dogmata rejiciunt, quod illis cum Pharisæis commune est. Verum tempore invalescentibus Pharisæis, qui *Karæos* vatiniæ odio prosequerentur, valde exinanita fuit *Karæorum* secta, præsertim post Jerusalem postremum excidium. Sed iterum renata fuit medio VIII. sæculo Christiani nominis: & etiam hac ætate apud Turcas, Moscovitas, & Lithuanos eorum plurimi inveniuntur. [3] Sed *Karæorum* nomen adeo invisum est Judæis, ut citius cum Christianis, & Turcis fœdus ineant, quam cum illis: & *Karæi* nomen apud Judæos non secus ac perversi Hæretici, & impudentissimi Athei nomen habeatur. [4]

Karæorum dogmata alicujus ponderis huc redeunt. I.

Nul-

[1] *Josephus* Antiq. L. XX. c. 15. Conferatur *Actor*. Ap. c. v. 17.

[2] Hoc vocabulum significat textuarium, sive scripturarium: vide *Buxtorfium* Lexic. Thalmudic. p. 2111.

[3] *Hottingerus*, Thesaur. Philolog: inter addenda. p. 583.

[4] *Basnag*. l. c. p. 438. seq. Forsan *Karæorum* nomen non nisi multo post Christum natum, iis, qui ex hac disciplina disputarunt, tributum fuit.

Nullam aliam Fidei, Morumve regulam esse admittendam, præter libros Mosis, & Prophetarum. Ex hoc dogmate cetera fluunt. 2. Non esse admittendam legem *Oralem*, qualem ponebant Pharisei, ejusdem auctoritatis cum lege scripta. 3. Admittendam esse interpretationem legis eam tantum, quæ litteræ sit consentanea, innixam legibus hermeneuticis: ceteras interpretandi formas rejiciendas. 4. Fundamentales articuli, uti loqui solent, decem sunt. Quod quidquid in orbibus est, creatum est. Quod creator sit increatus. Quod sit unicus, & nullus illi similis. Ceteri articuli ad veritatem legis Mosaicæ, ac Messiam, & Resurrectionem pertinent. Addunt alia quædam tum ad Fidem, tum Mores spectantia, quæ contemnenda non sunt: quæque hoc loco copiosius inlustrare me vetat consilium operis. Legi possunt apud eos, qui de his dedita opera pertractarunt. [1]

III. *Phariseorum* sectæ initium, ut ceterarum, ignotum est: sed haud longo intervallo post Eudram ea ortum habuit, & sensim crevit: nam Hyrcani, filiorumque Aristobuli, & Alexandri ætate magna in veneratione fuit. [2] Et nisi nos omnia fallunt, condendæ sectæ Sadducæorum fuit occasio. Nam cum mature post reditum e Babylone traditiones obtinuerint, iisque, non secus ac legi, qui pietati magis dediti videbantur, servirent; factum est, ut tractu temporis magis traditioni cuidam fictæ, sub *legis Oralis* nomine, quam Sacro textui, auscultarent *Pharisei*. Quibus ex altera parte respondebant Sadducæi, qui traditam doctrinam omnem respuebant.

X

bant.

[1] De *Karais* agit Triglandius singulari libro. Basnagius Hist. Jud. l. c. Morinus Exercit. Biblic. L. II. exerc. 7. Simonius Hist. Critic. Vet. Test. c. 28. & alii.

[2] *Jonathæ Pontif.* ætate jam nabilem fuisse hanc sectam, ait Josephus l. c. c. s. p. 442.

bant. Id certum est, *Phariseos* currente tempore nimis multas ineptias admisisse, & legem scriptam omnem suis commentis depravasse: [1] magisque fucatae pietati, quam veræ, operam dedisse: ex quo in magna innocentia & pietatis opinione apud Israelitas fuere: quos propterea, quo vellent, fledebant, & cogebant servire eorum cupiditatibus. De quibus flagitiis eos non semel reprehendit Christus, eorundem calliditatem, versutiam, hypocrisin, & malas artes patefaciens. [2] Et ab hac strictiori vitæ ratione, quam adestabant, ostentabantque, & qua a ceteris Judæis sejuncti esse cupiebant, habuere nomen *Phariseorum*. [3] Hæc secta præter ceteras celebris fuit & copiosa: & multo latius patuit post sæculum II. Christianum: id est, post conditum Thalmud, qui ex his traditionibus pæne totus componitur. Immo hac ætate omnes Judæi, si Karæos excipias, ex eadem disciplina philosophantur, etiamsi nomen *Phariseorum* non habeant. [4]

Porro autem *Phariseorum* dogmata nimis multa memorantur: nos illustriora perçensebimus. 1. Est, præter legem Scriptam, lex quædam *Oralis*, quam Deus in Sinai tradidit Moyse per angelum Metraton, & quæ quasi de manu in manum ad ceteros Judæos venit: cui obtemperare debemus, immo vero legi Scriptæ aliquando eam anteponere. 2. Ex observantia utriusque legis acquiritur sanctitas & justitia: ad quam acquirendam habet homo

tot

[1] *Matthæi XV. Marci VII.*

[2] *Matth. C. XXVIII. 1. seq. & XV. 6. XXIII. 1. Lucæ XI. 39. seqq.*

[3] *A voce פָּרָשׁ pharas, quæ significat separare. Nicolai ad Sigonium de Repub. Hebræor. p. 421. Buxtorf. Lexic. Rabbinic.*

[4] *Confer. Menasse Ben Israel de Termino Vitæ L. I. s. 3. p. 19.*

tot ac tanta præsidia, ut arbitrii sui viribus non solum justitiam consequatur, sed etiam eligat opera *supererogatoria*, id est, quæ superent justitiam a lege præceptam. Merito aiunt eruditi, hoc dogma esse uberrimum fontem, ex quo cetera placita Pharisaica fluunt. 3. Ad obtinendam justitiam necesse est, ut homo satisfaciat Deo vel jejuniis, vel eleemosynis, vel alio expiationis genere. 4. Hæc justitia externis operibus adquiri potest: nam prava cogitatio cordis inter peccata non ponitur, nisi actionem externam eliciat: quod liberi arbitrii viribus acceptum referunt. 5. Deus conditor cæli, & terræ providet rebus mundanis: hominumque actiones adjuvat salva libertate humana, ita ut bonum facere, vel non facere possit. 6. Deus & in hac vita, & in futura præmia, & pœnas pro meritis tribuit. 7. Est quædam *metempsychosis* seu transmigratio bonorum animorum in alia corpora: nam mali æternis cruciatibus addicuntur. 8. Anima sejuncta a corpore, angelique sunt spiritus per se subsistentes. 9. Expectanda est corporum resurrectio. Et hæc de dogmate: nam quæ ad ritus *Pharisaicos* pertinent, in quibus eorum cura omnis consumebatur, non est hujus loci exponere. [1]

III. Quarta Judæorum secta est *Essæna*, cujus initium liquido cognosci non potest. Id scimus, Jonathæ Maccabæi, Hyrcanique regis ætate jam natam esse. [2] Nec injuria suspicantur viri docti, vastantibus Assyriis, &

[1] De *Phariseis* plurimi scripserunt præter *Josephum*. In hoc argumento versati sunt ex Catholicis *Serarius*, *Lamyus*, *Calmetus*, *Natalis Alexander*, & *Sigonius* de *Republ. Hebræor.* Ex *Hæreticis*, *Buddeus* *Hist. Philos. Hebræor.* *Basnagius*, *Drusus*, *Scaliger*, ceteri. *Confer. Wolfus* *Biblioth. Hebr.* P. II. p. 815. seqq.

[2] *Josephus*, *Antiq. Jud. L. XIII. c. 9. p. 442.*

Babyloniis Palæstinam, Judæos aliquos ad Aegypti deserta loca confugisse, quo facilius intiusque laterent: qui tempore succedente ex consuetudine Pythagoreorum, quorum ultimi Italia pulsi, fugatique, necatis fociis, ætate Ptolemæi Lagi ad Aegyptum confugerant, & eremiticam vitam faciebant; Pythagoreorum placita non nulla, & vivendi formam admisisse: ex quo cursu temporis hæc secta exstitit: quæ non modo in Aegypto sedem posuit, sed etiam alias provincias pervasit.

Hi homines in vicis & pagis habitabant, urbes fugiebant, agriculturæ præsertim dabant operam, & magis vitæ disciplina austerissima, quam placitis, a reliquis Hebræis erant semoti. Veruntamen in non nullis ab iisdem dissentiebant. 1. Ponebant animam immortalem, sed ex subtilissimo æthere carptam, quæ corpore tamquam carcere naturali quadam inclinatione includeretur. A quo cum separantur, quæ bonæ sunt, in locum quemdam perpetuæ voluptatis ultra Oceanum dimittuntur: quæ malæ; in tenebricosas & horridas detruduntur specus, ut ibi dies noctesque torqueantur. 2. Deinde putabant, ex divinæ providentiæ decreto cuncta derivari: nec quidquam hominibus præter Fati decretum acciderè posse: ideo absolutam prædestinationem, uti vocant, ponebant, tollebantque libertatem. 3. Matrimonium non nulli admittebant, alii non item. 4. Morali disciplinæ anxie vacabant, eamque non disputationibus colebant, sed vitæ actionibus exprimere curabant: tamen qui doctiores erant, aliis explanabant præcepta, iisque discipuli religiose auscultabant. Præcepta vero ad hæc tria revocabantur: amorem Dei, amorem virtutis, amorem proximi. 5. In patriis legibus explanandis præcipuam curam ponebant: & tum scriptam, tum traditam legem, instar Phariseorum, amplexabantur. Legem autem ceteraque præcepta symbolis, Pythagoreorum more, velabant: suisque, &

pue-

pueris , quos in disciplinam recipiebant , declarabant eadem ratione . [1]

Præter Essenos , qui in Palæstina , & Aegypto habitabant , & qui vitæ *activæ* , uti vocant , dabant operam ; aliam Essenorum classem memorat Philo , quos *Therapeutas* vocat , qui in Aegypti solitudine vixerunt . Hi contemplationi rerum divinarum ante alios vacabant : ex quo *Therapeutarum* vocabulo nominati sunt . Scripturam ad allegoriam flectebant *Therapeutæ* , & Aegyptiorum , ac Pythagoreorum dicendi via verba omnia sententiasque interpretabantur : easque consignabant scriptis , interpretationesque adservabant . Adeoque ex Gentilium philosophorum placitis , quæ in Aegypto celebrabantur , eisdem quædam fuisse verisimile est .

Incredibile dictu est , quot jurgia , & altercationes hæc Philonis narratio inter viros doctos commoverit : dum alii contendunt , fuisse eos Judæos , alii Gentiles putant , quidam vero Christianos . [2] Nobis sine præjudicio rem omnem æstimantibus dicendum videtur , magis Philoni , quam Recentioribus , esse credendum , qui eos Judæos facit ex Essenorum disciplina : & talia de illis prodidit memoriæ , quæ non nisi in Essenos quadrant . Nihil

X 3

igi-

[1] *De Essenis præter Josephum de Bello Jud. L. II. 12. & Antiq. Jud. L. XVIII. 2. & Philonem in libro Omnis probus liber. p. 876. edit. Paris. disputant illi paullo ante nominati : quibus addi potest Prideaux Hist. Judæor. Tom. V. L. XIII. p. m. 73. seqq. Mosheimius Inst. Hist. Eccl. Sæc. I. P. I. c. 2. §. 12. ceteros dabit Wolfius loco citato pag. 317. seqq.*

[2] *Therapeutas fuisse ex Judæis Christianos, contendit inter alios le Brun, & Cl. Montfauconius singulari libro demonstrare : cui respondit doctissimus Boubierius . Adde Cotellierum Patres Apostolici .*

igitur prohibet suspicari, fuisse collegia aliqua Essenorum, qui maiori contentione meditationi legis vacaverint: cum certo sciamus, Essenos non omnes iisdem artibus addictos fuisse, tamen communia præcepta ad unum omnes servaverint: nec eodem tempore ortos, nec ab eodem Legislatore leges accepisse: sed sensim & pedetentim societates constituisse, quarum aliæ aliis superioribus legibus adstringi potuere. Quare sua veritas fiat narrationi Philonis.

Hæ sunt Judæorum sectæ, quæ sub Templo posteriori naivæ, altercationes gravissimas suscitaverunt, totamque exercuerunt Judæorum gentem. Dogmata quæ fuerint, vidistis: quod vero ad tradendi viam, disputandique pertinet, pauca dicenda sunt. Ac primum nullis exstantibus antiquis monumentis, vix certo cognosci potest, quo ordine & ratione disputarint. Unum superest, ut partim ex Sacris libris *Sapientiæ*, & *Ecclesiastici*, qui post captivitatem Babyloniam conscripti fuerunt; [1] partim ex fragmentis librorum Hillelis senioris seu Babylonii, qui CXII. annos ante Christum natus est; [2] quæ habentur in Thal-

[1] Confer. Bartoloccius Biblioth. Magna Rabbinic. Tom. I. p. 683. seq.

[2] Senior Hillel pater Simeonis illius, qui Christum vixit excepit, celebris doctor inter Judæos fuit: discipulum habuit R. Schammai doctum hominem. Ex his duplex disciplina orta est, quarum altera cum altera strenue decertavit. Confer. Liber Juchasin p. 19. Tanta utriusque fuit apud Judæos auctoritas, ut utriusque dicta licet sibi repugnantia vera esse, immo tamquam divina oracula recipienda esse, dicant doctores Thalmudici in Cod. ic. Erubhim c. 1. Confer. Bartoloccius l. c. Tom. II. p. 787. seqq.

Thalmude; [1] & ex scriptis Philonis Alexandrini, qui sub Caio, & Claudio imperatoribus floruit; ceterisque, qui haud multo post litteris operam dederunt, conjecturam faciamus. Cum enim *Sapientia* a Philone seniore, ut putant aliqui, vel ab alio Judæo Græcis litteris erudito, eoque divinitus inspirato, ex Salomonis regis sententiis decerpta fuerit; [2] Jesu vero *Siracidis* abnepos *Ecclesiasticum* divinum librum in Aegypto invenerit, & ex Hebræo Græcum fecerit; [3] omnino est verisimile, utrumque ex disciplina sui sæculi scripsisse: eo magis, quod *Sapientiæ* dicendi ratio Græcam, ut ait Hieronymus, eloquentiam redolet. Quod si prædictos libros pervolutamus, reperiemus, non modo scriptores Divinos, [4] verum etiam doctores ceteros morales sententias allegorica disputandi via exposuisse: quæ consuetudo in Aegypto invaluerat, & Palæstina.

Quare haud injuria suspicantur viri docti, Judæos doctores reliquos eadem scribendi, legemque interpretandi ratione usos fuisse: [5] nisi quod non solum, talem dicendi viam admiserunt non nulli, sed etiam placita quædam Philosophica, quæ in Aegypto dominabantur, ad-

[1] In *Misebna* Cod. Avoth. Cap. I. & II. exstant dicta quædam Hillelis, quæ ad doctrinam moralem pertinent. Confer. Abarbanel in *Nachaloth* Avoth. C. I.

[2] Conferatur Huetius *Demonstratione* Evang. P. 4.

[3] Confer. Præfatio *Ecclesiastici*.

[4] Legatis præter *analysin prædictorum librorum*, quam facit *Graveson* loco cit. libros ipsos sacros *Ecclesiastici*, & *Sapientiæ*.

[5] Confer quæ de *Eleazare* refert *Aristeas* in *Histor.* Lxx. Interpret. & de *Aristobulo* refert *Origenes* *Contra Celsum* L. III. p. 198.

miscuere domesticæ eruditioni. [1] Testes sunt luculentî Therapeutæ, qui symbolis, & allegoriis sua docuerunt & tractarunt, legemque hac ratione interpretati sunt. Quem morem ab Aegypto ad Palæstinam pervenisse, testis est gravis auctor Josephus. [2] Id ipsum ostendunt scripta Philonis: in quibus vir doctus, & ingenio valens, placita quædam Alexandrina cum lege conjungit, eamque ad allegoriam de more inflectit, idque plerumque sine ullo ordine. Addi his possunt, quo facilius Judæorum scribendi ratio cognoscatur tota, ceteri doctores Judæi, qui paullo post everisionem secundi Templi florere: ut Rabbi Akibba, auctor libri *Jezirah*, & Rabbi Schimeon Ben Jochai, qui librum *Sohar* scripsit, ceterique, qui de philosophia Cabbalistica copiose conscripserunt. [3] Sed præter ceteros codices, *Tbalmud*, in quo & Veterum, & Recentiorum traditiones expositionesque continentur, plane ostendit, Judæos allegorica scribendi ratione summe esse delectatos: itemque conciso & obscuro dicendi genere capita quædam moralis doctrinæ exposuisse, idque nul-

[1] *Florente ecclesia Judæorum, Ethnicorum doctrina ab Judæis sedulo rejecta fuit: immo cum Hasmonæorum ætate quidam Judæi Hellenistæ, id est, qui apud Græcos vivebant, eorumque lingua utebantur, Græcam philosophiam ediscerent; ne quid respublica eorum caperet detrimenti, conditum fuit ab Synagoga tale decretum: Maledictus sit quisquis filium suum docuerit sapientiam Græcam: ut habetur in Gemara tract. Hav. Kam. f. 82. Sed paullo post invaluit malum, & placita quædam Græcorum, præsertim Aegyptiorum, ab doctoribus Judæis admissa sunt & Alexandria, & in Palestina.*

[2] *Antiquit. Jud. Præmio p. 3.*

[3] *Confer. Wolfius Biblioth. Hebr. P. I. p. 955.*

nullo ordine, exiguo iudicio. [1] Sed hæc nos a proposito longe ducerent, quod hoc tempore non est necesse. Satis enim est ea adtingere, ex quibus cognoscatur, qualis fuerit Sacram doctrinam tradendi ratio, tum publica, tum arcana, quam sequebantur Judæi. [2]

Unum

[1] Thalmud est codex universæ doctrinæ, ac religionis Judæorum. Nimirum Esdras, ut veterem synagogam instauraret diligenter perscrutatus est, quanam fuerat majorum doctrina, germanamque ab aliis separavit, & sapientioribus narravit. At qui post suere, cum ex ea quadam argumentando deducerent, occasio suere, cur ineptæ interpretationes sine ullo fine auferentur, & eadem exciperentur veneratione, ac lex ipsa. Quare medium circiter secundum sæculum Christi Simeon Hachadosb Tiberiensis eas, ne e memoria deleverentur, litteris consignavit, & sex libris disposuit, quam vocant Mischna. Corpus hoc doctrinæ primum doctores Hierosolymarii exposuerunt copiosissime, idque circiter annum Christi CCC. quam expositionem vocant Gemara. Deinde Judæi Babylonii idem præstiterunt inito sæculo VI. & ex Mischna, & Gemara constat Thalmud uterque. Hierosolymarii Thalmud exigua apud eos est auctoritas, obscuritas vero incredibilis. Contra Thalmud Babylonius summo in pretio est: & in eo, qui litteris vacant, & Rabbi vocari amant, laborem & operam consumunt. Incredibile dictu est, quot nugis, & ineptias contineat uterque Thalmud. Eum tamen Maimonides vir doctus inter Judæos compendificavit, refecit nugis & fabulis. Quo ipso magnum apud doctos homines sibi nomen fecit.

[2] Cabbalam vocant Judæi artem eruendi ex Sacris codicibus mysticum & arcanum sensum: [allegoricum, tropologicum, anagogicum, eosque reconditissimos] quæ ars ortenus, ut aiunt, tradita fuit sub symbolis, non omnibus Ju-

dæi o

Unum prætereuntes monemus, Judæos ante Christum natum nullum aliud Theologiæ compendium, præter Decalogum, habuisse: nec animum induxisse, ut dogmata, quæ credebant, certo ordine ac ratione consignarent scriptis: quod ipsum longo post tempore fecere. [1] Et de Judaica theologia hætenus,

C A-

dæis, sed doctioribus. Hanc veteres Judæi præsertim Pharisæi ante Christum sequebantur, eaque plerumque constat Thalmud. Recentiores post conditum Thalmud aliam addidere Cabbalæ speciem, quæ tota occupatur in reperiendis mysteriis in ipsis litteris alphabeti, quæ in Bibliis occurrunt, hæc & illa ratione conjunctis, & separatis: hæc tota est nugatoria. Utrunque tamen usque ad hoc tempus mirifice delectantur ipsi. Tertium Cabbalæ genus, quod morborum curationem, incantationes, miracula, & similia jactat, à magia non differt, adeoque execrandum est. Vide Morinum Exercit. Bibl. L. II. Exerc. II. c. 5. De Cabbala agunt Archangelus Burgonovensis Minorita Interpretationes in selectiora Cabbalistarum dogmata, & Reuchlinus de Arte Cabbalistica. Ex Recentioribus Henricus Morus, & Christianus Knorrius a Rosenroth luculenter de Cabbala disputarunt: & ii qui dem non sine cura legendi.

[1] Primus, qui dogmata Judaica ordine conscripsit, & ad certa capita revocavit, fuit Saadias Gaon, qui sæculo Christi X. librum Arabice scripsit h. t. Sopher Hæemunah, seu Liber de Fide, cujus compendium fecit Hottinigerus in Biblioth. Id ipsum condidit sæculo XII. Maimonides, & ceteri deinceps: sed, præter ceteros Maimonides suorum plansum habuit: isque auctor fuit Judæis, ut Aristotelicum philosophandi genus amplecterentur,

CAPUT V.

De Theologia Christianorum usque ad III. sæculi finem.

Pervenimus ad Theologiæ firmam ætatem, scilicet ad tempora Jesu Christi, in quibus ipsa incrementum omne, quod habitura erat, obtinuit: immo quamdam maturitatem adepta est, in qua usque ad finem mundi divino præsidio duratura est. Erat enim Christus veteris legis scopus præcipuus: cui operi præluserat Deus per quater mille annos & amplius, mirifico apparatu excitans Fideles ad illius contemplationem. Omnia enim, quæ continebantur Hebræis, venturi Messix erant figura: omnia ad Christum referebantur, quem Vetus ecclesia sperabat, & Nova conditorem habitura erat. Qui quidem non legem Moïsi abrogare venit, sed adimplere: e qua jota unum, aut unus apex non præterit.

Et quidem Spiritus S. beneficio omnia Fidei dogmata uno eodemque tempore Apostolis tradita fuere, & explicata: ut divina mysteria intelligerent ipsi, eandemque doctrinam Ecclesiæ traderent. Nullum deinceps novum dogma, quod latuisset Apostolos, faciendum erat. Omnia provisæ erant & constituta. Unum promiserat Deus, nimirum Ecclesiæ suæ mirabili modo opitulari, eamque moderari, ne aliam, quam divinitus traditam doctrinam, amplecteretur ipsa, ceterisque instillaret. [1]

Quamquam vero dogmata omnia summa religione in Ecclesia servata fuerint, tamen non eodem tempore, nec eadem explicandi ratione & claritate Fidelibus manifestata sunt: sed pro varia occasione, mature alia, alia serius; quædam aperte, alia subobscurè tradita sunt. Ex quo

[1]. Matth. C. ult. v. 19. 20.

quò varietas hæc existit, quæ historiam Theologicam facit. Quare de hac historiæ parte disputabimus hoc loco, si primum monuerimus, non de natura Theologiæ, quæ invariata permanet, sed de vario usu, ac ratione explicandi Sacram scientiam futurum esse sermonem. Sed ad rem ipsam veniamus.

Christus Liberator noster docturus Judæos ea, quæ in Veteri ecclesia præfigurata erant, ea disputandi ratione usus est, quæ apud Judæos, & Orientales inveteraverat. [1] Nimirum non solum cum apud rudiores loqueretur, [2] sed etiam cum ad discipulos de rebus divinis diceret, parabolis & similitudinibus utebatur. Tamen si interdum plane atque aperte, quæ necessaria erant, exponeret. [3]

Certe præceptor noster, qui ad populorum intellectum se accommodare volebat, non alia ratione efficere id debuit, quam quæ ipsis esset cognita & usitata. Idcirco divino & sapientissimo consilio dogmata sua non ordine ac via exposuit, nec systematica methodo texere voluit: propterea quia hæc disputandi ratio ea ætate non nisi quibusdam Græcis philosophis erat explorata: Judæis vero tam erat incognita, ut qui eadem apud eos uteretur, intelligi omnino non posset. Ut illud mittam, Judæos, rebus sensilibus, & mundanis occupatos, tantam lucem fer-

re

[1] Confer. Petr. Daniel Huetius De Origine fabularum Romanensium. p. 23. seqq.

[2] „ Hæc omnia locutus est Jesus in parabolis ad turbas: & sine parabolis non loquebatur eis. Matth. C. XIII: v. 34.

[3] Ibidem. v. 36. seqq. ubi & metaphoras proponit, & explicat discipulis. „ Hæc in proverbiiis locutus sum vobis: Venit hora cum jam non in proverbiiis loquar vobis, sed palam de Patre annuntiabo vobis. Joann. C. XVI. v. 25.

re non potuisse, ut illis Christi decreta facili sermone possent explicari. Adæoque parabolarum velo doctrina illa divina erat occultanda, ut paullatim iis adfueti, & quasi e tenebris per gradus ad lucem perducti, verum Scripturarum sensum animo perciperent: Christum Dominum, cujus expectatione tenebantur, agnoscerent, & ipsius dictis essent audientes.

Præceptoris decreta Apostoli voce populis nuntiaverunt. Neque enim Christus doctrinam suam, id est leges, & consilia, monumentis mandavit: nec discipulis injunxit, ut scriptis consignaretur. Illud voluit, ut eam voce populis instillarent. [1] Erat enim doctrina Christi divini numinis beneficio Fidelium animis impressa: atque eodem dirigente, & animos præparante, apud innumeras gentes investita fuit & propagata, ante quam scriptis consignaretur. Quod animadvertentes Apostoli, & Discipuli, non illi quidem de hoc cogitarunt, ut doctrinam Christi tum quæ dogmata, tum quæ mores spectat, ordine scriberent: sed ut eandem publice prædicarent, atque Prophetarum vaticiniis inlustrarent: tum miraculis conficerent esse veram, & sanguine fuso confirmarent: cetera Deo reliquerunt. [2]

Ipsi, qui Evangelia conscripserunt, non eo consilio fecerunt quod putarent, sine scripto religionem nostram consistere non posse; sed ut morem gererent populis, qui aliquid tale scriptum habere desiderabant. *Matthæus*,
qui

[1] „ *Euntes in Mundum universum prædicate Evangelium omni creaturæ.* Marci C. XVI. v. 15. *Euntes ergo docete omnes gentes. . . docentes eos servare omnia quæcumque mandavi vobis.* Matth. C. XXVIII. 19. 20.

[2] „ *Ego plantavi, Apollo rigavit, sed Deus incrementum dedit.* Paulus I. Corinth. III. 6.

qui primus Evangelium composuit, Judæorum causa, qui ad Fidem venerant, id fecit, & Palæstinorum lingua conscripsit. *Marcus* Romanorum fidelium gratia scripsisse videtur. *Lucas* initio Evangelii fatetur, se ea de causa Evangelium lucubrasse, quia cognoverat, plurimos Christi historiam parum feliciter esse aggressos. Atque non modo Theophili gratia, viri inlustri, *Evangelium* condidit, sed etiam *Acta Apostolorum*. *Joannes* vero, tametsi vitam bene longam docendo consumeret, tamen non nisi postremis vitæ suæ temporibus, idque ut morem gereret Episcopis Asiæ; *Evangelium* mandavit scriptis: ut haberent quæ opponerent invidentiæ Ebionis, Cerinthi, Nicolaitarum, qui perverfas opiniones de natura Christi prædicabant. [1]

Ceteri Apostoli Evangelium non scripserunt: qui vero epistolas aliquas dederunt, de iis tantum dogmatibus disputarunt, quæ scire eos oportebat, ad quos scribebant: vel contentionum, quæ in Ecclesia identidem instituebantur, ratio postulabat. Nusquam compendia Theologica dedita opera condiderunt: sed voce, idque facili oratione, sine ulla forma disciplinæ Philosophicæ, dogmata exposuerunt: quod ipsum Paullus proficitur. [2] Et quamquam sanctissimus doctor quodam loco [3]

præ-

[1] Confer. S. Hieronymus de Scriptorib. Eccles.

[2] „ Et ego cum venissem ad vos, fratres, veni non
 „ in sublimitate sermonis, aut sapientiæ, annuntians vo-
 „ bis testimonium Christi. I. Corinth. II. 1. & C. III. 2.
 „ Lac vobis potum dedi, non escam: non dum enim pote-
 „ ratis, sed ne nunc quidem potestis. In quem locum ait
 „ Clemens Alexandrinus „ Catechizavi vos, h. e. per audi-
 „ tum in Christo insitui, simplici & per se naturali alimento
 „ spiritali. L. I. Pædagog. c. 6. p. 98.

[3] Ad Hebræos VI. 1.

præcipua capita nostræ religionis enarret, tamen non jussum compendium fecit: nec ut id efficerent beatissimi homines animum induxerunt: immo nec aliter potuere, propterea quia eorum vita fuit perpetua contentio, & dimicatio cum adversariis Christianæ doctrinæ. [1]

Sed & *Apostolorum symbolum*, [2] in quo præcipua de-

[1] Quadruplicis generis fuere illi, quibuscum Apostoli disceptando contenderunt: Gentiles, Judæi non dum conversi, Judæi Neophyti, Hæretici. Cum Ethnicis disputabant: An esse possit aliqua felicitas æterna: & si possit, an Apostoli ad eam consequendam viam, certam munitent. Confer. Actor. XIII. 17. ad Ephes. II. 1. ad Thesalonic. I. 9. 10. Judæorum vero cum Apostolis hæc erat controversia: An Jesus Nazarenus sit verus Messias: id est, an felicitas æterna hominis ex legis Mosaicæ observatione, an ex Christi lege sit speranda. Et quoniam Neophytis Judæis quibusdam erat persuasum, legem veterem non esse repudiandam, existit altera quæstio: Utrum Judæorum ritus cum doctrina Christi sint conjungendi, an ea sola sufficiat: quam quæstionem vehementer Paullus urget contra pseudoapostolos, præsertim Galatas, & Philippenses. Hæreticorum autem, ut plurimi erant errores, ita quæstiones diversæ natæ sunt: ut illa Hymenæi, & Phileti: II. Timoth. II. 17. 18. item Nicolaitarum Apocal. II. 6. 15. Simonianorum, Cerinthianorum, ceterorum. Præcipua huc redeunt: Disputabant de emanationibus rerum a prima causa, seu de mundi creatione, de Christi natura divina, de cultu Angelorum, de mortuorum corporum instauratione, & his similibus. Confer. Epiphanius, & Irenæus libris vulgatis.

[2] Symbolum non scriptis consignatum, sed memoriæ mandatum fuisse, Veterum fuit opinio. „ Symbolum, in-

decreta nostræ religionis continentur, pro compendio universæ Theologiæ, eo sensu, quo supra diximus, haberi nequit: propterea quia nec ea ordine ponuntur, & explicantur; quod est *Compendiorum*: nec alia ex aliis ducuntur, argumentisve confirmantur; quod pertinet ad *Systemata*. Itaque si monumenta omnia, quæ beata illa sæcula reliquerunt, diligenter consideramus, reperiemus, Divinos scriptores nec compendia, nec systemata Theologiæ scriptis consignasse: [1] immo vero pieraque justis de causis non nisi obscure tradidisse. [2]

Eadem ratione patres Apostolici, id est illi, qui & Apostolorum ævo vixerunt, & ab iisdem erant initiati, uli sunt. Qui a præceptorum doctrina, & catechizandi disceptandique via non recesserunt. Hujusmodi fuere *Simæon*, *Ignatius*, *Polycarpus*, *Papias*, ceteri: qui in hoc toti fuere, ut Evangelium apud Infideles prædicarent, mira-

quit Hieron. *fidei, & spei nostræ, quod ab Apostolis traditum, non scribitur in charta & atramento; sed in tabulis cordis carnalibus*. Epist. 61. ad Pamachium. *Idem ab Apostolis conditum, negarunt Du Pinus, & alii: defendunt Petit Didier, Celier. Natalis Alexander.*

[1] *Liber Didascaliarum, qui Apostolis tribuebatur, eorum fetum non esse, fatetur Eusebius Cæsariensis Hist. Eccles. L. III. c. 25. Ab aliis conditæ sunt hujusmodi Didascalix, quasi essent ab Apostolis, horumve discipulis conscriptæ, vel dilataæ.*

[2] *Qui in primordiis Ecclesiæ leges condiderunt Apostoli, ac Patres, in occulto, & non verbis expresso, suam servare mysteriis dignitatem. Neque enim mysterium est omnino, quod ad populares, ac vulgares aures effertur. Hæc est ratio cur quædam sine scripto tradita fuerunt: ne dogmatum cognitio ipsa apud vulgus consuetudine vilesceret. Basiliius L. de Spirit. S. c. 27. pag. 511.*

miraculis confirmarent, singulosque erudirent eadem doctrina, quam ab Apostolis acceperant. [1] Nihil ipsi de suo addiderunt, nihil novum excogitarunt: sed ad Apostolorum doctrinam, tamquam ad Lydium lapidem, omnia revocabant: ex eaque contentiones, quæ in Ecclesia movebantur, finiebant. Itaque & dogmata exponebant, & de morum innocentia fere semper loquebantur.

Fuit per id tempus *Hermas* quidam, Pauli discipulus, conditor libri, qui *Pastor* nominatur, in tres partes divisi: quarum prima quatuor visiones complectitur: altera decem mandata: tertia decem similitudines. Hic liber tanto in pretio habitus fuit in Ecclesia, ut eum non modo gravissimi homines laudarent; sed etiam in Ecclesiis Orientis legerint & explicarint. [2] Verum tamen in eo quædam ad primam institutionem accommodata reperiantur, tamen ad componendos mores totus est institutus: nec vero id dilucide & distribuite, sed incondite & nullo ordine. [3] Quare nullum in

Y

eo

[1] „ Quæ enim hæcenus a viris illis divinitus adflatæ fuerunt litteris mandata, hæc Deus, sed nec plura, nec pauciora, ad homines cum Fidei dogmatibus tum morum præceptis perfecte imbuendos, ita sufficere judicavit, ut nihil amplius a quoquam jure merito posset desiderari. Nourry *Apparat. ad Biblioth. PP. L. II. c. 1. s. 1.* Confer. *Euseb. ib. c. 37.*

[2] „ Ab aliis vero maxime necessarius judicatur, iis præsertim, qui primis religionis nostræ elementis instituendi sunt. Vnde etiam in ecclesiis eum publice legi comperimus, & quosdam ex vetustissimis scriptoribus ipsius testimonio usos fuisse. *Eusebius Histor. Eccles. L. III. c. 3.*

[3] Consule *Cl. Nourry Appar. ad Bibliothec. Maxim. Patrum Dissert. III. art. 1. p. 47. qui libri analysin condit.*

eo Systema possumus reperire . Similiter judicandum est de Ignatii *Epistola ad Magnesianos* : quæ ad disciplinam Morum magis , quam ad Dogmata , pertinet . Potius enim hi Doctores in instituendis Fidelibus Apostolica doctrina , quam in componendis scriptis arte atque methodo , cogitationes defigebant .

Itaque Apostolici patres & Infideles , & Catechumenos [1] erudiebant veritate Christianæ religionis , sed alia & alia ratione . Judæis enim ostendebant , venisse Christum , quem illi exspectabant : quod ex vaticiniis Prophetarum efficiebant , ostendentes , Christi legem veteri illi Mosis esse anteponendam . Paganis vero demonstrabant , unum esse Deum cæli , & terræ conditorem : ejusque filium unigenitum carnem sumsisse , hominibusque leges & justas , & sacrosanctas tradidisse . Christum , etiamsi a Judæis fuerit necatus , tamen esse Deum : quod ex miraculis , quæ vel in vita , vel in morte patrarat , planum faciebant . Tum argumentis conficiebant , hominum corpora instaurari debere , ut præmium , vel pœnam pro meritis accipiant . Atque hanc doctrinam non modo miraculis stupendis , sed etiam morte & martyrio confirmabant . Hæc ad Infideles .

Catechumenos autem tali ratione instituebant .

Prin-

[1] Infideles erant Gentiles, & Judæi Christo repugnantes . Catechumeni vocabantur illi , qui mysteriis Christi ante baptismum initiabantur . Cum vero inter eos ponebantur , qui postremis Quadragesimæ diebus nomen dabant ut diebus Paschatis baptisate mundarentur , Competentes vocabantur . Neophyti dicebantur , qui haud ita pridem erant baptizati : nam qui a longo tempore erant , nominabantur Perfecti, & Fideles . Catechistæ illi erant , qui vel Catechumenos , vel Fideles instituebant . Catecheses vero erant institutiones , quibus singuli imbuebantur .

Principio rudioribus declarabant, eum, qui Christiano nomine cenferi cupit, primum curare debere, ut Gentilium religionem, fabulasque deleat ex animo, easque penitus rejiciat: deinde ut sincero animi dolore flagitia sua detestetur: tum ut se baptisinate mundet a sordibus peccatorum, atque Christi legem adamusim sequatur: ad extremum *Decalogum* exponebant eisdem. Hæc prima *Isagoge* vocabatur. Qui vero aliquem progressum habebant, iis *symbolum* voce tenus tradebatur, quæ erat secunda *Isagoge*. [1] Post baptisma explicabantur Neophytis interiora dogmata Christianorum, velut Trinitatis, Incarnationis, Sacramentorum, præsertim vero Eucharistiæ. Tum eos commonesciebant, ut eandem doctrinam firmiter tenerent, proque ea defendenda vim tormentorum perferrent, mortemque, si opus esset, subirent. Et hisce Theologica eorum absoluebatur disciplina.

Hæc vero catecheses ab eodem catechista habebantur plano familiarique sermone, ut docendi munus postulabat, & tales viros decebat. Ex quo *catechistæ* vocabulum longo post tempore iis, qui abstrusorem Theologiam tradebant, id est, qui Sacros codices interpretabantur, tributum fuit. [2] Quo vocabulo Theologorum munus designabatur, nempe Sacras litteras explicandi: immo & ipsæ dissertationes Theologicæ *catecheses* sunt appellatæ. [3]

Y 2

Sx-

[1] De utraque *Isagoge*, præsertim, quæ Alexandria erat, meminit Eusebius l. c. L. VI. c. 15. & L. V. c. 11.

[2] „ Sine causa Gregorium Nazianzenum, & Didymum in Scripturis SS. catechistas habui: ita ait sine III. sæculi Hieronymus in *Apologetico ad Domnionem*.

[3] „ Alexandria [Clemens Alex.] Ecclesiasticam „ scholam tenuit, & catecheseon magister fuit. Hieron. *Catalog. de Script. Eccles. loquens de Clem.*

Sæculo II. eadem obtinuit via tradendi Sacram doctrinam tum Catechumenis [1] tum Fidelibus. [2] Nimirum eam Catechistæ plane, & sine ullis ambagibus explicabant, uti antea demonstravimus. Quod si contentio aliqua de germana scriptione Bibliorum movebatur inter Fideles, Evangeliorum libros, qui in singulis ecclesiis summa religione servabantur, exhibebant, quo ipso disputatio finire solebat: Sin dubium, aut aliquid obscurum occurrebat, consulebant seniores, qui ab Apostolis acceperant germanum sensum, eorumque dictis erant audientes. [3] Ex quo primi traditionis scripturæ libri profecti sunt, in quibus Theologi ea scribebant, quæ a majoribus acceperant, viris divinis.

At majori apparatu, quam superiori sæculo, Sacra disciplina tradita fuit in scholis, præsertim Alexandriæ, [4] in qua plurimi viri litteratissimi functi sunt munere do-

[1] *Id præstitit Clemens Alexandrinus in Admonitione ad Græcos, seu Gentiles.*

[2] *Id vero effecit in Pædagogo: ubi officia omnia Christianorum latissime persequitur.*

[3] *Et si quibus de aliqua modica quæstione disceptatio esset, nonne oporteret in antiquissimas recurrere ecclesias, in quibus Apostoli conversati sunt, & ab eis de præsentis quæstione sumere quod certum, & re liquidum est? Quid autem, si neque Apostoli quidem Scripturas reliquissent nobis, nonne oportebat ordinem sequi traditionis, quam tradiderunt iis, quibus committebant Ecclesias? Irenæus Contra Hæres. L. III. c. 3.*

[4] *Per idem tempus [Commodo imperante, id est ab anno 180. usque ad 193.] Fidelium scholæ præerat vir doctrinæ causa celeberrimus, nomine Pantænus: quippe jam inde a prisca temporibus Sacrarum*

doctoris : ut *Pantænus*, *Clemens Alexandrinus*, *Origenes*, *Eracla*, ceteri. [1] Nam cum hi Gentilium litteratura ad plenum essent eruditi, qui accurate atque ordine singula persequerentur; dum se ad Christianos applicarunt, clariori ac faciliori ordine tradiderunt dogmata & exposuerunt. Itaque, quo commodius singulis opitularentur, isagogem rudiorum ab isagoge perfectorum separaverunt: illamque aliis reliquerunt, hanc sibi sumserunt. [2] Quare ne ex ambiguo loquamur, illos *Isagogicos*, hos *Theologos* nominabimus. Theologi autem munus erat, duabus hebdomadæ diebus aliquam Sacræ scripturæ partem interpretari: [3] idque vel Episcopus, vel hujus jussione alii præstabant. [4] Quæ catecheses non arte erant & studio elaboratæ & conscriptæ: sed plerumque ex tempore dicebantur, & ut occasio postulabat, interdum voce, interdum ex scripto. [5]

Y 3

Quod

„ *litterarum schola in eadem civitate Alexandrina fuerat*
 „ *instituta: quæ quidem nostra ætate adhuc perseverat.*
Eusebius Hist. Eccles. L. V. c. 10.

[1] Quamquam ab Apostolorum ætate plurimis in locis scholæ catecheseos apertæ essent; tamen *Alexandrina*, cujus originem *Eusebius Hist. L. II. c. 15. 16. 23.* refert ad *Marcum Evangelistam*, celebris præter ceteras fuit. Verum de primis *Alexandrinis doctoribus* nihil scimus: immo vix eorum nomina cognoscimus: nec nisi labente sæculo II. seu a *Pantæni* ætate aliquid certo dici potest.

[2] *Eusebius. ibid. L. VI. c. 15.*

[3] *Socrates Hist. Eccles. L. V. c. 22.*

[4] *Ambros. de Officiis L. I. c. 1.*

[5] „ *Pantænus . . . Alexandrinæ præfuit Scholæ: ubi*
 „ *partim viva voce, partim scriptis Divinorum dogmatum*
 „ *thesauros exposuit.* *Euseb. ib. L. V. c. 10. Confer.*

. . . Cle-

Quod ad hostes religionis nostræ spectat, eos majori copia eruditionis, quam præcedenti sæculo factum, catechistæ nostrî resutarunt: Christianaque decreta accuratius exposuerunt, & confirmarunt: idque partim Hæreticorum, partim Gentilium causa. Nam cum Saturninus, Basilides, Valentinus, Carpocrates; & paullo post Cerdo, Marcion, ceteri, sub nomine *Gnosticorum*; Simonis Magi, & Menandri, & Nicolaitarum, aliorumque, qui primo sæculo nefarias hæreses excogitarant, errores reciperent; atque Alexandriæ, & Antiochiæ in gymnasiis eisdem publice docerent; Gentiles autem ex eorum erroribus, & obscenitate, ceteros Christianos per errorem dimeterentur; [1] in magnam invidiam incidit Christiana religio: quæ causa fuit Gentilibus, cur in nostros impie grafarentur. Quam ut depellerent sanctissimi homines, & Christianorum, qui vere hoc nomine digni erant, tum sanam doctrinam, tum morum integritatem facerent manifestam; pro Christiana religione Apologias fecerunt: & Adriano, Antonino Pio, Marco Aurelio, ceterisque Imperatoribus & magistratibus miserunt: [2] quæ hoc
boni

Clémens Alex. in Pædagogo, præsertim Libro 3. qui libri eo consilio videntur conscripti, ut in ecclesiis recitarentur. Incertum tamen est, an ceteri catechistæ dedita opera catecheses composuerint, ut Fideles instituerentur.

[1] *Triplici crimine Christiani postulabantur a Gentilibus: quod Deos tollerent: quod carne humana vescerentur: quod incesto ac nefario uterentur concubitu. Confer. Apologia Athenagoræ, qui tria hæc diluit flagitia.*

[2] *Exstant Iustini, Athenagoræ, Tatiani, Theophili Antiocheni, Minutii Felicis, Tertulliani, ceterorumque Apologiæ pro Veritate Christianæ Religionis. Confer. Nonnry Appar. ad Biblioth. PP. Tom. II.*

boni Christianis hominibus adtulerunt ; ut religionis causa interdum non fatigarentur .

In his vero sanctissimi , & eloquentissimi homines non hoc sibi proposuerunt , ut dogmata nostra omnia ordine exponerent , & nesterent inter se : sed hoc tantum , ut præcipua Christianorum placita defenderent ab Gentilium calumniis . Itaque rationibus , & testimoniis ex Poetis Gentilium sumtis planum faciebant , quam facilibus argumentis superstitioni vulgatæ , & ab ipsis sæpe numero explosæ , succurrere conarentur Gentiles : quam multis conviciis inter se eorum sectæ decertarent , & quam facile omnium ludibrio se se exponerent : quam infirmas hypotheses excogitarent singulæ Philosophorum disciplinæ , ut res divinas , & humanas explicarent : quam multos , quamque perniciosos foverent errores , qui sint omnibus bonis detestandi .

E contrario exponebant excellentiam Christianæ doctrinæ : & perspicuis rationibus efficiebant , non nisi unum esse Deum , qui filium suum dimisit in mundum : quod ex Prophetis , & miraculis Christi luculenter confirmabant . Tum plurimis verbis declarabant , quanta esset nostrarum legum præstantia : quæ morum integritas ex iisdem proficisceretur : quot quamque insignibus eniteret ornamentis Christiana religio præter sectas Philosophorum : & hujus generis alia , quæ Christianæ religionis excellentiam patefaciunt . Si qua vero ab Ethnicis commode dicta occurrebant , ea Sacris codicibus consentaneæ esse demonstrabant . Adeoque cogebant philosophiam Gentilem nostræ religioni opitulari : quod ante alios fecit *Theophilus Antiochenus* [1] & *Hermias* . [2]

Y 4

Alii ,

[1] Ad Autolyicum L. I. & II. Vide *Nourry* l. c. d. 4. cap. 2. §. 4. pag. 506. [2] In *Irrisione Gentilium* .

Alii, ut *Athenagoras* [1] & *Maximus* [2] argumentatione naturæ effecerunt, quædam dogmata Christiana, quæ Gentiles concoquere non poterant, bonæ Philosophiæ legibus non repugnare.

Fuere, qui Judæos blaterantes in nostros strenue persequerentur: velut *Claudius Apollinaris* [3] & *Miltiades* [4] & *Tertullianus*. Fuere, qui Hæreticorum errores dedita opera confutarent, ostendentes, eorum perversa dogmata & Scripturæ auctoritati, & doctrinæ ab Apostolis, discipulisque traditæ, ipsi denique naturali rationi adversari: in quibus numerantur *Justinus* [5] & *Theophilus*, & *Miltiades* prædicti: tum *Irenæus*, *Clemens Alexandrinus*, *Tertullianus*, [6] ceteri. Postremo alii vel partem aliquam Divinorum codicum, quæ ad confirmandam religionem nostram erant idonea, ex majorum traditione libris editis interpretati sunt: [7] ut *Heraclitus*, *Candidus*, *Appion*, *Rhodon*, *Judas*, *Pantæus*, *Clemens Alexandrinus*: [8] vel loca ea, quæ primo conspectu

[1] *Libro de Resurrectione carnis.*

[2] *De Mali origine, & creatione Materis disputavit. Vide Eusebium Hist. Eccl. L. V. c. 27.*

[3] *Eusebius ib. & L. III. c. 27.* [4] *Euseb. ib. L. V. c. 17.*

[5] *Confer. ipsius Apolog. pro Christian. §. xxxv. p. 54. edit. Græbii.*

[6] *Legatur vel unus liber Tertulliani de Præscriptionibus, quem ante hæresim conscripsit; in quo Hæreticos arguit novitatis, & ex traditione Ecclesiæ confutat.*

[7] *Eusebius ibid., & L. III. c. 21., & 24.*

[8] „ *Idem in libris VIII. interpretatur omnium, ut uno verbo dicam, Divinusque testamenti scripturarum compendiosam instituit enarrationem: ne illis quidem prætermittis Scripturis, de quibus inter multos ambigitur. Eusebius Hist. Eccles. L. VI. c. 14.*

speſtu pugnantia videbantur, in concordiam revocarunt : ut haberent Chriſtiani quid opponerent hoſtibus noſtris, qui Sacros ſcriptores præſertim Evangeliſtas pugnantia conſcripſiſſe, per ſummam impudentiam jaſtabant . Inter quos referri debet *Tatianus*, & *Theophilus* . [1]

Eorum itaque Theologia ad quatuor capita revocabatur . 1. Rudimentis Fidei Catechumenos erudiebant, & morum præcepta docebant Fideles . [2] 2. Chriſtianorum tum placita, tum ritus ab Gentilium irriſionibus, & calumniis defendebant . 3. Veritatem Chriſtianæ religionis Judæis, ſi opus erat, probabant . 4. Teſtimonia divina, quæ ad confirmandam Evangelicam doctrinam erant accommodata, ſecundum Apoſtolorum ſententiam interpretabantur, ut occurrerent Hæreticis, eoſque de novitate poſtulerent . [3] Nuſquam vero de condenſis per otium libris ſine ulla neceſſitate cogitarunt : contenti reſiſtere illis, qui doctrinam a majoribus quaſi per manus acceptam vel erroribus, vel calumniis depravabant . [4]

Quod

[1] *Conf. Hieron. de Viris Illuſtr. & Ep. ad Algaſ. pag. 197. edit. Martianæi .*

[2] *Confer. Conſtitut. Apoſtolicæ L. VII. cap. 39. p. 382. edit. Cotelerii, ubi ratio catecheſeos in Veteri eccleſia recepta exponitur .*

[3] *Conferatur Vincentius Lerinenſis Commonitorio primo c. 3. 11. 26. ſeqq. ubi de PP. auctoritate in rebus Fidei diſputat copioſe .*

[4] „ *Patres, quibus merito & jure perſuaſum erat, „ ſupremi numinis conſilium primitus non fuiſſe, „ ut ejus „ veritas ope librorum innoteſceret, & univerſum terra- „ rum orbem pervaderet; de myſteriis Fidei tunc ſolum „ ſcripſere, cum inſolita exorti cujuſdam in Eccleſia tu- „ multus occaſio poſtularet: eoque potiſſimum ſine, ut po-*

Quod ad rationem docendi, disputandique pertinet, non scholarum forma ac partitione utebantur: non Dialecticas argutias & cavillationes adhibebant: sed perpetua oratione singula persequabantur. Quod si adversarios confutare in animo proponebant, primo eorum sententias ponebant: deinde ex perspicuis Scripturarum locis, atque ex recta ratione tum argumentationes suas promebant, tum adversariorum argumenta infirmabant. [1] Aliquando tamen, quo facilius hostes religionis nostræ debilitarent, ex principiis ab iisdem admissis argumentabantur: quod est Dialecticis *argumentari ad hominem*. Quod ante alios fecit Irenæus.

Non aliam viam insulerunt illi, qui sæculo III. docendi manus sumserunt: qui & catecheses Isagogicas, & etiam Mystagogicas, seu Homilias ad Neophytos, & Fideles habuerunt. In hoc differunt: primum, quod hoc sæculo Polemicam theologiam diligentius tractare cœperunt; præsertim contra Gentiles. Nam cum per id tempus Gentiles philosophi, iique acutissimi, & doctissimi, ut Celsus, Porphyrius, ceteri, tamquam rabidi canes, scriptis editis nostros morderent; Christiani doctores iis solerter ac abundanter occurrendum esse iudicarunt: ut *Methodius, Apollinaris*, ceteri. [2] Exstant adhuc *Origenis Adamantii*, viri eruditissimi, *Libri con-*

17a,

„pulo ab eis Fidei defensionem exposcenti indulgerent. Bonaventura Argouensis Chartusianus de *Optima Legendor. P.P. metodo* P. III. c. 9. p. m. 260.

[1] *Velut Irenæus, qui Contra Hæreses libro I. historiam errorum texit: quatuor vero postremis confutationem conscribit earum. Ceteri vero non omnes eadem præstiterunt.*

[2] *Hieron. Epist. LXXXIII. ad Magnum.*

tra Celsum Epicureum, ex quibus de ceteris deperditis judicare possumus. Præterea Hæreticos nimis multos, qui hoc sæculo deliria multa excogitarunt, fregerunt doctores nostri vel in Orationibus, vel libris: sed non multum in hoc a superioribus recesserunt. Alterum, in quo differunt, est, quod Sacros codices subtilius & accuratius interpretati sunt. Nam præter homilias, in quibus Scripturæ sensus facili interpretatione exponebatur, & ad populorum captum magis accommodate; finire subtiliores interpretationes, & quæ plus olei præ se ferebant; in quibus viri docti, quidquid necessarium erat ad intellectum Scripturarum, conglomerarunt.

Exemplo nobis sit *Origenes*, qui triplicis generis interpretationem exaravit. Primum sunt *scholia*: in quibus, quæ sibi videbantur obscura, breviter enarravit. Alterum continet *homilias*: quarum aliquas meditate conscripsit: aliquas ex tempore pronunciavit, quas discipuli mandarunt scriptis. Tertium genus continet *volumina*, seu interpretationem Sacrorum codicum diligentem eam quidem & laboriosam: in quam, quidquid eruditionis, & ingenii habuit, congestit. [1] Item Apparatum quemdam reliquit ad Scripturæ explanationem vehementer accommodatum. [2] Præterea Polyglotam lucubravit, in qua quatuor versiones Græcas, nempe LXX. Senum, Aquilæ, Symmachi, Theodotionis

[1] Consule *Huetium* in *Origenianis*. L. III. pag. 236. seqq. Si Hæretici librum aliquem divinum esse negabant, id PP. ex aliis ab iis admissis efficiebant. Sin unum dogma negabant, ex tradita doctrina refutabantur ab Episcopis.

[2] Significatur *Philocalia* *Origenis*, in qua 27. Capitibus de auctoritate, stilo, & interpretatione Scripturæ Sacræ differit: quam *Greg. Nazianz.* & *Basilii* collegerunt ex scriptis ejusdem.

nis sub uno adspectu in singulis paginis posuit: quæ Biblia hac de causâ vocata sunt *Tetrapla*. Quibus postea cum addiderit textum Hebræum & Hebræis, & Græcis characteribus descriptum, evasit *Hexapla*, id est, sex habens paginas: ac demum facta est *Ostapla*, postea quam quintam, & sextam versionem Græcam, quas repererat in dolio, adjunxit. Certe *Origenes* in suis scriptis ostendit, sibi non modo eruditionem, sed limatum iudicium inesse, & inter optimos Criticos referri posse. Nisi studio illo suo trahendi omnia ad allegoriam, non modo ab seopo aberrasset int erdum, sed etiam sibi ipsi constans non fuisset. Nempe Alexandrina philosophia impeditus, itemque ut occurreret Marcioni, & Celso, qui allegorias omnino exclusas volebatur, [1] modum non tenuit. [2] Et eo auctore plurimi in enarrandis Scripturis operam

ram

[1] Vide *Origenem* Dialog. Contr. Marcionitas p. 10. edit. *Wetstenii*: & *Epiphan.* Hæres. XXII.

[2] *Pantænus*, & *Clemens Alexandrinus*, alique doctores Christiani, qui ab Judæis Hellenistis, & Platonicâ philosophiâ deditis, velut *Philone Alexandrino*, didicerant rationem illam sectendi codices Sacros ad mysticum sensum, eadem interpretandi via interdum non recte usi sunt *Alexandriæ*, & aliis in locis ante *Origenem*: immo etiam post *Origenem* eodem modo ab aliquibus peccatum est. Ipse tamen *Origenes* hoc præcipue peccavit, quod putavit, in utroque testamento quædam esse, quæ si ad verbum accipiantur, falsa sint, absurda, & sibi ac humanæ rationi repugnantia. Itaque primum agebat, ritus omnes ad allegoriam esse trahendos. Deinde, ponendam in cælo aliam *Jerusalem*, *Babyloniam*, *Tyrum*, *Aegyptum*, ceterasque urbes, de quibus in Prophetis est sermo. Postremo, anteponendum esse mysticum sensum, quotiescumque aliquid se offert,

ram posuerunt : ut *Anthonius Alexandrinus*, diversus ab *Anthonio Sacca*, *Julius Africanus*, alii.

Idem *Origenes* in libris $\pi\epsilon\lambda\iota\ \alpha\rho\chi\omega\upsilon$ seu de *Principiis* [existat solum Latina interpretatio a *Ruffino* conscripta] quoddam Christianæ religionis, & Philosophiæ suæ compendium edidit. [1] Quatuor in libros partitur. Libro primo de Patre, & Filio, & Spiritu Sancto agit. Secundo de mundo, & quæ in eo continentur: tum eundem esse Veteris, & Novi testamenti Deum: tum Salvatoris incarnationem tangit: tum eundem Spiritum divinum in Moyse, Prophetis, Apostolisque fuisse defendit: postremo de animo humano, de resurrectione, de pœna, de præmiis disputat. In tertio de libertate agit: tum explicat, qua ratione mali dæmones generi humano noxii sint. Præterea Mundum ortum habuisse, & interitum esse exponit. In quarto de ultimo fine tractat: ostenditque Sacros codices esse divinos, & de modo eos legendi: explicat. [2]

Quamquam vero his libris præcipua religionis nostræ

offert, quod Dei majestati, ac sancti tati consentaneum non sit. En *systema Origenis*, ex quo plurimi errores orti sunt: Confer. *Origenis* Homilia V. & VII. in Leviticum, & de *Principiis* L. III. n. 16. seqq.

[1] „ *Origenes* primus est, qui *Theologiæ* systema quoddam in opere, cui titulus *Peri Archon seu de Principiis*, aggressus est. Sed conatus hic novus felici caruit successu. Auctor enim hic genio indulgens, dum doctrinam Christianam principiis philosophiæ Platonice accommodare satagit, pluribus se se irretivit erroribus, qui postea memoriam, & æstimationem nominis ejus deturparunt. Dupinus *Method. Studii Theolog.* p. 17.

[2] Hanc synopsis sumsumus ex *Thorio Myriobibl. Cod. VIII. p. 10.*, qui Græcum textum vidit.

stræ dogmata contineantur, tamen falluntur, qui eos pro justo compendio Theologiæ, vel pro systemate sumunt. Nam primum nimis multa in iis desunt, quæ ad dogmata pertinent. Deinde nullo ordine, quæ exstant, conscripta sunt, ut consideranti patebit. Multo itaque melius judicant illi, qui aiunt, Origenem tali lucubratione nobis non tam Christianam doctrinam, quam suum systema Philosophico-Theologicum, explanare voluisse. Præterea abundant erroribus, ex Alexandrinorum placitis desumptis, quos enumerat Photius. [1] Quod in causa fuit cur plerique omnes Patres non modo libros Origenis damnarint, sed etiam omnem a Theologia Gentilem philosophiam exploserint. [2]

Id certum est, Origenem vel primum [3] (vel in primis humanas disciplinas, præsertim Philosophiam, quam apud Gentiles didicerat, in scholis Christianorum Juventuti tradidisse: eamque commonuisse, ut iisdem artibus diligenter imbueretur; quo facilius certiusque intelligentiam adsequeretur Sacrorum codicum. Nam tametsi non nulli ante Origenem doctores, de iis aliquid adtigissent, caute id fecerunt & sobrie, quod in ea erant sententia, ex philosophia Sæculari innumeras ac noxias hæreses profectas esse.

[1] *Loco cit.*

[2] *Vide testimonium Petavii, quod sequenti capite proferemus.*

[3] *Id conficere sibi videntur aliqui ex loco quodam Euseb. l. c. Libro VI. c. 18.*

CAPUT VI.

De Theologia Patrum III. & V. sæculi.

Sæculo vero III. , & V. ratio tractandi dogmata Sacra aliquantulum mutata fuit , & ab antecedentium sæculorum nudo ac simplici dicendi genere recessit . Nam cum Christiani doctores non alia de causa plerumque scriberent , nisi ut hostium impudentiam perfringerent ; cumque ea ætate non modo cum Judæis , & Gentilibus , [1] verum etiam cum Hæreticis , iisque exercitatissimis , esset pugnandum ; existit ut eo diligentius Christi doctrinam tractarent , quo majori acumine , ac eruditionis copia Hæretici Catholica decreta adoriebantur . [2] Quod hisce sæculis potissimum usu venit .

Nam cum sub idem tempus hæretici Ariani , Anomæi , Nestoriani , Eutychiani , ceteri , homines a philosophia Sæculari bene parati , in Christianis dogmatibus de Trinitate , deque duabus Christi naturis , exagitantibus , ingenii ubertatem ; & peritiam Dialecticæ artis ostentarent ; omniaque subtilibus quæstiunculis replerent ; ut huic malo occurrerent doctores nostri , & ipsi eandem philosophandi rationem adhibendam putarunt . Itaque Aristotelis dialecticam , quam antea detestati fue-

rant ,

[1] Velut Gregorius Nyssenus , & Nazianzenus , Eusebius Cæsariensis , Theodoretus , Cyrillus , alii . Vide Nourry Appar. ad Bibl. PP. Tom. II.

[2] „ Didicimus enim singulas quasque hæreses intulisse Ecclesiæ proprias quæstiones , contra quas diligentius defenderetur Scriptura divina , quam si nulla talis necessitas cogeret . August. L. II. de Bono persever. c. 20.

rant, [1] didicerunt, quo adversariorum cavillationes debiliores redderent, ac iisdem adjumentis facilius refutarent. Neque vero se ostentabant: non Sophistarum artes & versutias, ut Hæretici, præ se ferebant: sed hæc arma sapientissime adhibebant: eaque tantum ex Aristotele sumebant, quæ necessaria videbantur ut. Hæreticorum tela irrita facerent, & adversus eosdem torquerent.

Itaque eorum disputandi ratio hujusmodi erat. Primo adhibebant perspicua Scripturæ testimonia; ex quibus Catholicæ doctrinæ veritas luculenter ostenderetur: quodsi argumentum exigebat, majorum testimonia conglomerationem, & ex doctrina ab Apostolis tradita, & quasi de aure in aurem servata id ipsum conficiebant. Deinde, ex positis principiis consequentias argumentando derivabant ope Dialecticæ: quod præter ceteros fecit Athanasius: [2] idque perpetua oratione, non

Chri-

[1] „ Horum igitur [Arianorum, Anomæorum] &
 „ similitum nebulonum inopportunitate factum est, Aristoteli-
 „ cis inventis ad exitium ac pestem abutentium, ut apud
 „ primos illos defensores Fidei, male deinceps audiret non
 „ tantum differendi ars, quæ arma illa ministrabat; sed
 „ Philosophia insuper universa. Quam ideo complures. ve-
 „ lut hostem judicatam Christianæ religionis, proscriben-
 „ dam censuerunt, peritusque damnandam. Petavius Dog-
 „ mat. Theolog. Tom. I. Proleg. c. 3. ubi plures PP. ad-
 „ ducit.

[2] „ Dialecticis adhæc usus est argumentis [Athana-
 „ sius] non illis nude propositis, & ipsismet ex arte pe-
 „ titis vocibus [quod pueri, recentioresque discipuli, ju-
 „ veniliter sese ac gloriose ostentantes, solent] verum Phi-
 „ losophorum more, magnificeque prolatis, ac per nudas
 „ dumtaxat notiones, & has quidem bene ornatas. Pho-
 „ tius Cod. CXXX. p. 315.

vero Scholarum ritu . Interdum vero subtiles aliquas quæstiunculas & non necessarias dogmatibus admiscuere , vel ut iudicium limarent , vel ex consuetudine subtilius disputandi , sed id nimium parce .

Verum cum sanctissimi viri hæc via & ratione non nisi contra Hæreticos , & ut occasio postulabat , disceptarent ; Hæretici autem non omnia dogmata contemnerent , & depravarent ; hinc nec veteres Episcopi omnem Christianorum doctrinam eadem methodo exposuerunt : nec compendia Theologiæ conscripserunt : idque non modo in Oriente , sed etiam in Occidente :

E Græcis primus , opinor , III. sæculo *Cyrillus Hierosolymitanus* Catecheses exaravit , quæ ad nos usque pervenerunt . [1] Sunt enim in manibus *Catecheses XVIII. ad Competentes* , & *Catecheses V. Mystagogicæ ad Baptizatos* . [2] Quod ad catechumenos , eos hoc modo instituit . Principio postea quam generali quadam præfatione eos præparavit , de Peccato , de Baptismate , deque præcipuis Christianæ religionis placitis breviter disputat : omnesque articulos symboli Hierosolymitani copiose enarrat . In *Mystagogicis* vero de Baptismo , & Eucha-

Z

ri-

[1] Raræ catecheses ad nostra tempora venerunt , si excipias *Cyrilli Hierosolymitani* , & *Gregorii Nysseni* aliquas : itemque *Basilii Magni* , qui Libris II. de Baptismo specimen exhibet : & *Gaudentii Brixienfis* , qui V. sæculo scripsit . Nam tribus primis sæculis Patres plerumque ex tempore eas dicebant , monumentis non mandabant . Postea catechumenis permiserunt , ut , quæ in ecclesiis audissent , scriptis consignarent .

[2] Primæ habitæ sunt ad catechumenos , qui in Paschate baptizari petebant : idque aliquot diebus ante quam abluerentur . Aliæ ad recens baptizatos seu Neophytos , post festum Paschatis .

rística facit sermonem. Præcipua fidei Catholicæ capitâ in iis exponit Cyrillus, & Scripturarum auctoritate confirmat. Opus tamen esse non dedita opera, ut ederetur, lucubratum, sed ex tempore conditum, vel primi libri inscriptio declarat. [1] Præterea in rebus non adeo necessariis magis abundat, quam talis institutio requirebat. Consideratur etiam in eo ordo, & nexus systematis.

Neque verò Gregorii Nazianzeni *Orationes III. de Theologia* [2] pro Institutionibus Theologicis habendæ sunt, etiam si utilia multa contineant. In prima enim, qualis esse debeat Theologiæ doctor, ostendit: deinde docet, quando, apud quos, de quibus rebus, & qua ratione disputandum sit: tum eos reprehendit, qui eo temeritatis venerant; ut de venerandis & abstrusioribus Religionis nostræ decretis incommode disputarent: Hæc prima. Reliquæ sunt tres, in quibus adversum Eunomianos edisserit. Ex quibus perspicue conficitur, nullam Theologiæ compendium in iis contineri:

Eodem modo de ceteris judicabimus. Exstant *Magni Athanasii* nomine libri duo: alter inscriptus: *Synopsis Scripturæ Veteris, & Novi testamenti*: alter hoc modo: *Synagmâ doctrinæ ad homines solitarios, omnesque Christianos tam clericos, quam laicos*. [3] Sed neuter ad dogmata pertinet. In primo enim, quid in singulis Bibliorum libris contineatur, describitur. In altero Fideles, præsertim Monachi, morum præceptis instituntur.

Eusebii verò Cæsariensis scripta, quæ circiter annum. CCCXII. edidit; contra Gentiles, & Judæos condita sunt eo consilio, ut Hieroclis objectionibus occurreret,

[1] *Ita se. habet*: Institutio Inluminatorum Hierosolymis extemporanea.

[2] *Exstant Tom. I. Oper. p. 329.*

[3] *In editione Colonienfi anno 1686. fol.*

ret, qui Sacros codices impudentissime respuebat. In *Præparatione Evangelica* hoc sibi proposuit Eusebius, ex Gentilium libris efficere, quidquid Ethnici de theologia vel Naturali, vel Civili, vel Fabulosa, vel Symbolica boni cogitarant, quod hominem ad cultum Dei, veramque felicitatem erudiret, ex Judæorum libris sumi potuisse: ut inde duceret [& hic erat scopus operis] merito a Christianis Judæorum libros Sacros Græcorum scriptis antepositos fuisse. In altero autem opere, *quam Demonstrationem Evangelicam* inscribunt, ex ipsis Sacris codicibus luculenter conficit, Evangelicam doctrinam Prophetarum prædictionibus adamussim respondere: ubi Christianæ religionis veritatem ostendit. Certe Eusebius hisce libris, qualis vir esset, ostendit. Tanta enim eruditione, tantaque dicendi copia valuit; tum eo ordine argumentum suum tractavit, ut cum nemine eorum, qui Gentiles, & Judæos sub idem tempus refutarunt, sit comparandus. Multa tamen in eo desiderantur, ut opus ex omni parte perfectum lucubraret: præterea unum tantum argumentum sibi sumsit explicandum. Et hæc apud Græcos.

Latini vero & ipsi plurimos scriptores habuere, qui vastissima eruditione, & admirabili quadam eloquentia valuerunt: sed hi vel Gentiles aggressi sunt; [1] vel Catholicorum decreta adversum Hæreticos defenderunt. [2] Nulli, quod sciamus, in eo laborem posuerunt, ut

Z 2

Sa-

[1] E.g. seculo III. Arnobius, Lactantius, Julius Firmicus Maternus. Seculo autem V. Augustinus, Orosius, ceteri.

[2] Augustinus contra Manichæos, Pelagianos, & Joviniani discipulos. Optatus, & Augustinus contra Donatistas. Hilarius Pictaviensis, Ambros. August. contra Arianos. Hieronym. contra Jovinianum, Helvidium,

Sacram doctrinam ad ordinem & systema reducerent. Exstant quidem *Lucii Cæcili Lactantii Firmiani Divinarum Institutionum Libri VII.* pleni selectæ doctrinæ, & puro ac eleganti dicendi genere conscripti: in quibus vir eloquentissimus viris emundæ naris probavit, Cicero- nem, si ea sibi sumeret explicanda, non alia dictione usurum fuisse. Verum qui eos pro compendio Theologiæ habent, hi certe falluntur. Scopus illi est, æque ac *Arnobio*, [1] Gentilium delitia patefacere, & infirmare. Nam primo libro Polytheismum labefactat, & unum esse Deum argumentis demonstrat. In altero causas erroris in rebus divinis persequitur. Tertio libro de philosophiæ Gentilis flagitiis differit. In quarto etsi de Christianæ religionis dogmatibus explicare polliceatur, tamen non nisi de Salvatore agit. Quinto libro demonstrat, justitiam non nisi apud Christianos vigere: item de cultu Dei explicat contra Paganos. Postremis libris de vita beata verba facit. In quo Theologiæ compendium quis inveniet?

Nec ipsi *Ambrosii Mediolanensis Libri V. de Fide, & Trinitate*, quos Gratiani suasu conscripsit, summam Catholicæ fidei comprehendunt: sed adversus Arianos Trinitatem propugnant. *Gennadii vero Massiliensis liber de Ecclesiasticis Dogmatibus*, omnia Fidei decreta complectitur: sed ea tantum perstringit, quæ contra Hæreticos in Ecclesia sunt constituta & firmata, idque nullo ordine. Sed

Vigilantium, & Pelagium. *Leo Papa, & Marius Mercator contra Nestorium. Leo Papa contra Eutychetem. Maximus contra Monothelitas. Prosper, & Hilarius Arelatensis, & Fulgentius contra Massilienses: alii.*

[1] „Septem Libros adversus Gentes *Arnobius* edidit, totidemque discipulus ejus *Lactantius*. Hieron. *Epist.* 84. ad Magnum.

Sed præter ceteros *Aurelius Augustinus*, Hippo-
nensis episcopus, qui inclinante sæculo IIII. & initio V.
floruit, est considerandus. Hic, tametsi tot tamque præ-
claras ediderit lucubrationes, atque eo ingenio, eo ju-
dicio, tam singulari eruditione præditus esset, ut ipse
solus tanto operi ad finem perducendo idoneus videretur;
tamen nullum Theologiæ compendium perfectum reli-
quit. Quod eo magis mirabile est, propterea quia vir bea-
tissimus instituendis Fidelibus totus vacavit. Nam libris
tribus prioribus *de Doctrina Christiana* Fidelem docet, quo
modo Sacra scriptura sit explananda: quarto vero libro
oratore Sacrum formandum & instituendum sibi sum-
sit. In libro autem *de Catechizandis Rudibus*, catechi-
zandi artis non modo præcepta, sed etiam usum ostendit.

Unus exstat libellus hoc titulo: *Enchiridium ad
Laurentium de Fide, Spe, & Caritate*: in quo summa
doctrinæ Christianæ quædam comprehenditur. Sed is nec
pro absoluto compendio, nec pro systemate haberi potest,
uti ex iis, quæ diximus, colligi potest.

Inficiandum non est, *Augustinum* multo magis,
quam ceteros, ad systematicam scribendi formam etiam
in singulis tractatibus accedere. Nam ex principiis, quæ
ponit, conclusiones recte ducit, ex iisque comode ra-
tiocinatur. Primus autem apud Occidentales *Augustinus*
esse videtur, qui subtiles aliquas quæstiones adhibuit
Theologicis decretis: & magis rationibus, quam Scri-
pturæ testimoniis, eas dissolvit. Sed id verecunde ac sa-
pienter fecit *Augustinus*, nec pro dogmatibus vendita-
vit. Non ita vero non nulli, qui, cum beatissimi docto-
ris plurimas dotes adsequi non possent, nævos tantum
aliquos, [1] quorum vix homines ulli expertes sunt; qui

[1] De *Augustino* tale est iudicium *Dupini Galli* cla-
rif-

vel in ejusdem argumentis, vel ratiocinationibus se offerunt; sunt imitati, eosque pro exquisita sapientia aliis obtruserunt.

Ita-

rissimi, quod ego a viro docto Latine redditum iisdem verbis describo. Usitata ejus methodus est, præclara principia ponere, ex quibus innumeras elicit consequentias: adeo ut omnia doctrinæ illius capita arctissimam inter se connexionem habeant. In plerisque mysteriis magis ratiocinatus est, quam ullus auctor ante illum. Plures quæstiones, prius non motas, agit, harumque plures sola acuminis sui vi diremit. Longe sæpius abiit ab eorum sententia, qui ipsum præcesserunt, ut novam prorsus viam inssisteret, sive in Scripturarum explicatione, sive in Theologicis opinionibus. Circa res Theologicas de eo dici potest, quod de se ipso dicebat Cicero circa Philosophiam, quod fuerit magnus opinator: id est, quod plurimas opiniones, quæ meram habebant probabilitatem, in medium protulerit. Sed id fecit Augustinus admodum modeste, ac prudenter, non ea mente, ut alios ad arbitrium suum, cæcorum in morem, sequendum adigeret. Contra vero cum agitur de Ecclesiæ doctrina, eam cum animi firmitate proponit, ac tuetur, eamque oppugnantes fortiter adoritur. Multo minus eruditione, quam ingenii dotibus, valebat: nam neque Linguas callebat, neque Veterum scripta evolverat. Multo facilius ac reversus, quam polite & eleganter, scribebat. Quamvis Rhetoricam docuisset, Oratorum tamen eloquentiam non pessidebat, aut illam saltem negligebat: immo nec semper in phrasibus suis castigatus est stilus ejus: vocabulaque impropria atque barbara quandoque usurpat: argutiis sæpius, vocumque allusionibus utitur: res easdem frequenter repetit, eademque ratiocinia centies in scriptis suis

Itaque qui vel in *Augustino*, vel alio doctore III. & V. sæculi systema aliquod, vel compendium Theologicum ex omni parte perfectum reperire conatur, is maxima Theologicæ historiæ ignoratione impeditur. Non enim hoc sibi datum Patres existimant, ut Christi decreta Philosophorum more via ac ordine per otium scriberent & explicarent: sed ut eadem adversum Gentiles, & Judæos, & Hæreticos tuerentur. [1] Hac de causa nulla exstant Patrum scripta, quæ singulas Theologiæ partes ordine digerant, & confirmant argumentis: propterea quia non eadem ætate singula dogmata ab Hæreticis rejecta sunt, sed alio & alio tempore. [2] Ex quo & Patres,

Z 4

qui

„ suis inculcat. Eidem mentis conceptui diutius inhæret,
 „ quem variis modis effatur, & in locos communes excur-
 „ rere solet. Argumenta innumera ex aliquo principio
 „ edisseruit: corpusque Theologicum, ut ita loquar, La-
 „ tinorum patrum, qui post ipsum dixerunt, efformavit.
 „ Hi siquidem ex illius libris non tantum hauserunt prin-
 „ cipia, quibus usi sunt, sed etiam frequenter eundem
 „ mere transcripserunt. Nova Bibliotheca Auct. Ec-
 „ clesiast. Tom. III. p. 256.

[1] Patrum scripta, quæ Sacra dogmata exponunt, vel sunt Catecheses, vel Homiliæ, vel Sermones, vel tractatus Theologici & Polemici conscripti ad formam epistolarum. Priorum vel inscriptio declarat, cursim & aliorum gratia esse conscripta. Tractatum vero ratio scribendi confirmat id ipsum. Cum enim non nisi rogati, & aliquo tempore vel Ecclesiæ, vel amicorum commati de re Theologica scriberent, responsiones suas seu tractatus epistolarum more exararunt, & epistolas nominarunt.

[2] Velut III. sæculo acriores cum Gentilibus, & Judæis dimicationes fuere: V. vero non item. Sed his duobus

sæc

qui a divina providentia vocati sunt, ut Ecclesie hostibus toto animo se oppouent, de infirma perversa doctrina magis, quam de lucubrandis scriptis ingenio & arte, solliciti fuere. [1] Et certe quidem Trinitatis dogma valde inlustrarunt illi, qui cum Arianis, Samosatensianis, Sabellianis, & hujusmodi pestibus decertarunt. Incarnationem illi, qui Nestorianos, & Eutychianos aggressi sunt. De Gratia Dei, de Prædestinatione, de Libero arbitrio, magis accurate, & copiose disseruerunt illi, qui cum Manichæis, Pelagianis, aliisque prælium commiserunt, quam ceteri. Quate veluti per gradus ad suum fastigium perducta est Theologicorum dogmatum disciplina, talium virorum opera atque industria. [2]

Magnum etiam studium in eo ponebant Patres, ut

Sa-

seculis minus ab Hæreticis, quam ab aliis, periculum rei Christianæ imminebat.

[1] „ Ipsorum vero methodus alia erat atque alia, pro
 „ temporum, & personarum varietate: & se se ad eorum
 „ captum conformabant, quos erant allocuturi. Sive etenim
 „ Ethnicos evincere oporteret super factorum & miraculorum
 „ veritate, quæ libri sancti testantur; sive Judæis
 „ ostendere, in Christo Jesu adimpleta ea omnia, quæ Prophetæ
 „ cecinerunt; sive Hæreticos coarguere de Fidei doctrina,
 „ quam conabantur evertere; e Bibliis ea eruebant
 „ argumenta, quibus illorum obduratio, pervicacia; ac
 „ fides improba obsistere nequaquam possent. Calmet. Præf.
 „ in Scripturam.

[2] „ Multa quidem ad fidem Catholicam pertinentia,
 „ dum Hæreticorum callida inquietudine agitantur, ut
 „ adversus eos defendi possint, & considerantur diligentius,
 „ & intelliguntur clarius, & instantius prædicantur: & ab
 „ adversario mota questio discendi exsistit occasio. Augustin. de Civit. D. L. XVI. c. 2.

Sacras litteras interpretarentur, idque secundum Mysticum sensum. [1] Etenim qui ad tempora usque *Diodori Tharsensis* episcopi, hujusque auditoris *Joannis Chryso- stomi* [hi inter primos *Litterali* sensui magis vacasse videntur] scripsere Patres, vel Christi, & Apostolorum auctoritate moti, vel ut ætatis consuetudini servirent, quidquid ex Sacris litteris sumebant, mystica significatione ornabant & interpretabantur. Nam cum vel ad Gentiles dicerent, qui Poetarum fabulis ac allegoriis, & Semi-Platoniorum abstractis notionibus, symbolisque erant innutriti; vel ad Catechumenos loquerentur, qui religionis Christianæ mysteria penitus non cognoverant; vel Judæorum audaciam perfringere conarentur, qui Christianorum sententias ex male intellecta Scriptura profectas esse dicebant; [2] ne illis sermonem darent, illorumque oculis nostræ doctrinæ simplicitas vilesceret; Scripturæ loca ad allegoriam, vel alium mysticum sensum [id est, ad Christum, vel Ecclesiam ejus] flectebant: quo faciliores aditus invenirent, & majorem Religioni nostræ æstimationem conciliarent. Quamobrem populos Criticis, & Grammaticis controversiis non detinebant: quip.

[1] *Mysticus sensus pro varietate temporum nimirum præteriti, presentis, futuri, in Allegoricum, Tropologicum, Anagogicum dividitur. Allegoricus est, qui, ea, quæ in Veteri ecclesia eveniebant, esse figuras, & prædicationes ecclesiæ Christi ostendit. Tropologicus est, qui historiam Sacram, & ipsa Scripturæ verba flectit ad morum presentium institutionem. Anagogicus est; qui mentem excitat ut cælestem felicitatem, quæ mortem consequetur, meditemur, & cognoscamus.*

[2] *Consule Montsfaucorum in Prolegomen. in Eusebii Comment. in Psalmos Cap. III. p. 9.*

quippe quæ nec ad emendandos mores utilia, nec auditorum intelligentiæ erant accommodata.

Aliqui tamen per id tempus fuerunt viri doctissimi, qui Critica arte erant exercitati, & in *Litterali* sensu investigando feliciter laborarunt: ut *Eusebius Casariensis*, & uterque *Theodorus, Heracleensis, & Mopsuestiensis*: item *Hieronymus, Chrysostomus, Theodoretus*, qui animadversionibus Criticis, & Historicis commentaria sua repleverunt.

1] Adeo in Novo testamento explanando, ut monet vir eru-

[1] *Patrum opera Critica quadruplicis generis sunt. I. Quædam ad Scripturarum intellectum viam sternunt: ut Philocalia Origenis, & Libri III. de Doctrina Christiana Augustini, præsertim 2. & 3. ubi & Linguarum studia commendat, & Naturales disciplinas, & Criticæ, & regulas tradit explanandi loca obscura: & Synopsis, quæ B. Athanasio tribuitur.*

II. *Aliud genus complectitur præfationes ad singulos Scripturæ libros: quæ operis historiam, consiliû, cetera continent: ut Hieronymi Epistola ad Paullinum: ejusdem Ep. ad Deliderium: & 18. Epistolæ ad singulos Scripturæ libros, quæ 3. Tomo continentur. Præterea Theodoretus Præfat. in Universam Scripturam. Gregorii Nysseni Tractatus. Athanasii Ep. ad Marcellinum, de Inscriptionibus Psalmorum. In Novo autem testamento Eusebii Casariensis Ep. ad Carpianum, & Concord. Evangelist. Item Augustini Concordia Evangel. ubi antilogias erudite explanat: & liber de Catechizandis Rudibus, ubi docet, quæ via ex Veteri testamento Novum sit illustrandum. Item Liber de Religione, & de Moribus Ecclesiæ, & de Sermone Domini, ubi de obscuritate Sacror. codic. tractat.*

III. *Sunt etiam Patrum libri, qui difficiliora loca exponunt: ut Hieron. Epist. 130. ad Marcellam, in qua ex-*

eruditissimus, [1] nihil a Recentioribus excogitatum fuit, quod Veteribus illis non fuerit exploratum. Et quamquam fere omnes Hebrææ linguæ essent expertes, tamen operam dederunt, ut interpretationes suas Hebræo codici quam maxime consentaneas scriberent. Tum ex præcedentium sententiis non modo in iis, quæ ad sensum Litteralem, verum etiam quæ Allegoricum, & Mo-

ra-

ponit, quid sit Ephod, & Theraphim. *Epist.* 137. de voce Alleluia, & Amen. *Ep.* 138. de voce Sela, quam Græci reddunt, Diapsalmos. *Ep.* 142. 143. 145. ubi Ozia hist. enarrat, & dilucidat quid sit Sanctus, & Ofanna. His adde libros, in quibus explicat Alphabetum Hebræum: & nomina virorum, provinciarum, urbium, de quibus in *Script.* fit mentio: & Hebræas traditiones: & Discrepantiam inter codicem Hebræum, & Græcum. Item *Epiphanius* liber de Nummis, Ponderibus, & Mensuris. &c. Libri vero ejusdem de Physiologia, & de Duodecim lapidibus Rationalis, habita ratione temporis, quo scripti fuerint, non omni laude privantur. *Augustinus* de Modo loquendi in VII. prioribus *Script.* libris. *Eucherii* Formulæ Spirituales ad Veranum, quæ tamen plurima mystica continent: & Institutiones ejusdem.

III. Postremo occurrunt etiam opera, quæ controversas, quæ ex Divinis libris proficiunt, dilucidant: hujusmodi sunt *Hieronymi* Responso ad quæstiones *Damasi* Pape de quinque difficultatibus in *Genesis*: item ad *Evangrium*, ubi investigat quis fuerit *Melchisedech*: Responsum de annis *Salomonis*, & *Achaz*: Sex illius *epist.* ad *Hedibiam*, *Algasiam*, ceter. in quibus *Antiqui testamenti* difficulta loca, & controversas explanat.

[1] *Augustinus Calmet. Benedictinus* Præfat. in *Comment. Biblior.*

ralem pertinent, expositiones suas sapientissime sumserunt. [1]

Itaque quæ supersunt Patrum scripta in Sacram scripturam triplicis generis sunt. *Scholia*, quæ sapientioribus sunt accommodata. *Commentaria*, eorum gratia conscripta, qui rerum Divinarum contemplationi dediti erant. *Homiliæ*, quarum aliquæ vulgarium tarditati & incondito sensui apta erant: aliæ vero acutioribus.

Homiliæ autem habebantur post lectionem Sacri codicis: cujus singulos versus Episcopus, vel presbyter explanabat. [2] Quibus non solum Catechumeni, ac Fideles, sed etiam Gentiles, Judæi, & Hæretici ipsi adesse solebant: propterea quia diuturno usu intellexerant nostri, his sermonibus excitatos complures ad Christi fidem venisse. [3] Quod in causa est, cur tanta in homi-

liis

[1] E. g. *Cyprianus Tertullianum plerumque sequitur: Eusebius, Chrysostomus, Hilarius, Ambrosius, & Hieronymus, Originem: Isidorus, Nilus, Theodoretus a Chrysostomo nimis multa sumserunt: Augustinus Tertulliano, Cypriano, Hieronymo, Ambrosio plurimum debet: Cassiodorus, Gregorius Magnus, Prosper, Fulgentius, Anselmus, Bernardus ab Augustino bene multa decerpserunt: ut eorum scripta conferenti inter se apertum erit.*

[2] *Habes exemplum apud Augustinum Sermone 63. in Evangel. Joann. & Chrysostom. in Evang. Matth. & Epist. Paulli.*

[3] „ *Antiquos canones relegentes inter cetera hoc cen-*
 „ *suumus observandum, ut sancta Evangelia ante mune-*
 „ *rum oblationem in missa Catechumenorum, in ordine le-*
 „ *ctionum post Apostolum legantur, quatenus salutaria præ-*
 „ *cepta D. N. Jesu Christi, vel sermonem sacerdotis [in-*
 „ *tellige concionem post Evangelium] non solum Fideles,*
 „ *sed*

lis Veterum episcoporum diverſitas reperiatur. Nimirum nihil intenta cum relinquebant eloquentiſſimi homines, ut auditorum animos alia & alia conſuetudine, ac præjudiciis imbutos, ſteſterent quo vellent. Interdum enim res plane exponunt: interdum vero prætereuntes tangunt. Sæpiſſime de re Morali, quæ ad omnes pertinet, uſe ac eloquenter edifferunt. Itaque de unitate & potentia Dei, de mundi creatione, de nativitate Chriſti, miraculis, præceptis, morte, reſurrectione, & gloria, plane loquebantur. Item de Eccleſia, remiſſione peccatorum, reſurrectione, extremo judicio, vita æterna, de improbis Angelis, perſpicue concionabantur & palam. Contra, de abditiffimis myſteriis, ut Trinitate, Incarnatione, Sacramentis, nihil proferebant: [1] Ritus etiam & cæremonias noſtrorum occultabant mirifico ſtudio. [2]

Et, ut paucis ſingula comprehendam, ea, quæ his duobus ſæculis ſanctiſſimi Theologi præſtiterunt, hæc fere ſunt. Primum non eadem via perpetuo dogmata expoſuerunt, ſed habita ratione loci, & temporis, & auditoris. Alia enim via cum Gentilibus, alia cum Judæis, alia

„ ſed. & Catechumeni, & Pœnitentes, & omnes, qui ex
 „ adverſo ſunt, audire licitum habeant: ſic enim Pontifi-
 „ cum prædicatione audita, non nullos ad Fidem adtra-
 „ hos evidenter ſcimus. Valentina Synodus in Hiſpania
 Canon. I.

[1] „ Quæ ex minime vulgata, ſed ſecreta doctrina
 „ profecta ſunt, quam quieto, minimeque curioſo ſilentio,
 „ Patres noſtri cuſtodierunt: probe quidem illi intelligen-
 „ tes, myſteriorum majeſtatem taciturnitate ſervari. Ba-
 ſilius Lib. de Spirit. S. c. 27. p. 511.

[2] „ Dogmata rerum myſticarum, quarum ſpectatores
 „ eſſe nefas erat nondum initiatos, neutiſquàm efferri pu-
 „ blice ſolebant. ibid. pag. 211.

alia cum Hæreticis disputabant . Tum alio modo Catechumenos , alio Perfectos instituebant : Contra Gentiles ex Philosophia & sæculari eruditione sumebant argumenta , ut eos iisdem armis , quibus utebantur , debilitarent . Verum quædam tantum decreta exponebant iis : interiorem vero Theologiam , & abditissima mysteria silentio premebant : ne inpuris hominibus , & rebus corporeis occupatis paterent mysteria sacrosancta . Idcirco Religionis nostræ mysteria reconditura non sunt perquirenda in iis libris , quos adversum Ethnicos conscripserunt : licet in iis pro occasione illustrarint non nulla .

Contra Judæos non aliis armis disceptabant , quam ex vaticiniis Prophetarum , & Scripturæ amplissimis promissionibus : ex quibus conficiebant , ecclesiam Veterem esse figuram Christi , & Ecclesiæ ejus .

Cum vero adversum Hæreticos disputaturi erant , tum plane & nullis ambagibus singula exponebant : tum mysteria omnia nostra aperte loquebantur : tum testimoniis ab Scriptura , & Traditione sumtis ea muniebant , & confirmabant : quod in hac erant sententia , eo consilio a Deo hæreses permitti , ut dogmata illustrarentur , & qui nutabant in Fide abundantiori luce perfunderentur , & confirmarentur . Itaque si Hæretici libros Divinos negabant , ex libris ab iisdem admisis , & Ecclesiæ testimonio conficiebant nostri , prædictos libros esse Divinos . Sin dogma aliquod tantum negabant , ex tradita doctrina negantes refutabant : adeoque ad Traditionem fere semper confugiebant prisca illi Theologi . Neque vero omnia , quæ dici poterant , in singulis argumentis adducebant ; nec ea ita perspicue ponebant , ut facile perciperentur : nec ea omnia prævidebant , quæ progressu temporis colligi possent : sed ex consuetudine ætatis tractabant ea ,
quæ

quæ necessaria erant ad Hæreticòs refellendos. [1]

Jam Catechumenos non ante instituebant, quam per duos, & tres annos explorassent, an ex animo id dicerent. Quare primo impedimenta omnia removebant, quæ ex Gentilismo proficiscebantur. Deinde rudimentis Fidei, & Morum disciplina eos instituebant: Mysteriorum vero expositionem non adjungebant. Et adeo caute cum iis agebant, ut orationem Dominicam ipsis non traderent, nisi aliquot diebus ante baptismum, cum jam ex numero *Competentium* essent. Symbolum Apostolorum, vel aliud ab Ecclesia receptum voce tenus docebant, nusquam vero gentium iis scribendum permittebant. [2]

Competentes autem erudiebant mysteriis nostris: & primum Sacramentorum doctrina, deinde præcipuis Fidei dogmatibus, præsertim Trinitatis, & Incarnationis, idque veluti per gradus. Cuncta iis plane & perspicue exponebant: metaphoras omnes Sacrorum codicum dilucidabant, & quo sensu essent accipiendæ, tradebant. Rem uti erat aperiebant: nihil augebant: non subtiles disputationes adhibebant.

Post Pascha Neophytos instituere ac expolire pergebant, multo planius & clarius, quam ante: omniaque exponebant, quæ ex Christianorum disciplina proficiscebantur: ac mysticas omnes significationes dilucidabant.

[1] „ Quis enim inficietur, multa iis in æstu disputationis excidisse, quæ paullo accuratius exprimi potuissent? In delectu quoque argumentorum, relictis sæpè numero firmitioribus, adhibuisse subtiliora, uti mos erat Veterum philosophorum, qui ad defendendas opiniones suas non probabilibus dumtaxat, verum etiam sophisticis utebantur argumentis. Bonavent. Argonenfis Chartus. de Legendor. PP. metodo P. III. c. 12. p. m. 292.

[2] Consule Augustin. Sermon. 212. de Trad. Symbol.

bant. Ad Perfectos autem crebras habebant conciones de re Morali. Tamen cum vel Neophytos, vel Perfectos instituerent, non illi res singulas ad singula capita, & tractatus reducebant, ut hoc tempore mos est; sed ut occasio erat exponere. Non multis argumentis mysteria confirmabant; sed simpliciter, & ex communi Ecclesie sententia ea proponebant: quod putassent, Fidelem solis Evangelii verbis contentum esse debere. [1] Inanes vero & non necessarias quaestiones etsi aliquas interdum adhiberent, tamen non longe persequerentur: sed fines constituebant, quos pertransire putabant fas non esse. [2]

Jam si curiosius exploramus, quo pacto Philosophia uterentur ipsi, deprehendemus, caute, & non nisi ut dogmata inlustrarent, eam adhibuisse. Nam primum, si quando res exigebat, Gentilium dogmata cum nostris conferre, eaque vel confutabant, vel, si vera essent, cum religione nostra consentire patefaciebant: ostendentes, causam nullam esse cur hominibus nostris allatrarent Gentiles, quando ab iis dogmata nostrorum non dissimilia tradebantur: idque & in aliis, & in Morali disciplina efficiebant, [3] uti supra demonstravimus. Deinde

no-

[1] Origenes Contr. Gellum L. 3. & Hilar. Pictaviens. de Trinit. L. 2. & Athanasius ita sentiunt de mysterio Trinitatis.

[2] „ Non ergo [respondet Augustinus Consensio de „ Christi corpore in Cælo] & nos addamus inquirere, „ quod ille non addidit dicere: & de compendio si placet „ finita sit quaestio. Fortassis enim accepta occasione sanguinis, urget nos molestior perscrutator. Epist. 205. novæ edition.

[3] Etiam libros Gentilium Morales a nostris emenda-

noti erant in eo ut argumeatis ab historia petitis conficerent, nec Legumlatores, quantumvis sapientes, & severos, nec Philosophorum disputationes acerrimas efficere potuisse, ut hominum ingenia vere mitescerent: atque ex fera & inmani consuetudine ad honestatem & humanitatem traducerentur. Sed opus fuisse doctrina & sapientia a Deo tradita, quæ in hominum animos talem tantamque mutationem sine negotio induceret. [1] Cetera non nisi parce adhibebant in quocumque argumento. [2]

Nullus eorum Dialectica forma nimis religiose usus est in refutandis adversariis. Et, quod magis est mirabile, quamquam cum hominibus Dialectica arte vehementer exercitatis contendendo disputent; eorumque cavilla-

A a

tio-

tos legi solere, constat ex illo Origenis: „ Plato solis do-
 „ etorum tantum teritur manibus. Epictetus vulgo quoque
 „ lectorum admirabilis est, utilitatis nomine, quod se præ-
 „ ceptis illius admonitos proficere sentiant. Contra Cel-
 sum L. VI. init. p. m. 283.

[1] Hoc argumentum scite persequitur Chrysostomus Homilia V. in Epist. ad Titum.

[2] „ Recte videri sibi, ait Augustinus, studiosis & inge-
 „ niosis adolescentibus, & timentibus Deum, beatamque
 „ viam quærentibus salubriter præcipi, ut nullas doctrinas,
 „ quæ præter ecclesiam Christi exercentur, tamquam ad
 „ beatam viam capeffendam secure sequi audeant, sed eas
 „ sobrie diligenterque dijudicent: in ceteris autem doctri-
 „ nis, quæ apud Gentes inveniuntur, omnibus tenendum
 „ esse, ne quid nimis diligatur. De Doctrina Christ. L. II.
 c. 39.

tiones exponere, & infirmare adoriuntur; [1] tamen vix aut nullo modo eadem ratione utuntur: sed adversariorum sophismata tum refutant, cum planè exponunt & patefaciunt. [2] Quo planum faciunt, quid ipsi de usui Dialecticæ in Theologia judicarent. Tamen bona Dialectica eos plerumque usos esse, eorum scripta sine gratia consulenti erit perspicuum. Plerumque dico, nam non semper certas & firmas argumentationes persequuntur: [3] tum quod Sæcularem philosophiam contemnerent; tum quod ex vulgi, & Philosophorum opinionibus aliquando loquerentur, qui non semper commode & accurate

[1] *Basilius, & Gregorius Nyssenus in libris contra Eunomium captiosa omnia illius argumenta ex Dialectica vera dissolvunt. Cyrillus Alexandrinus in Thesauris, & Dialogis, & Commentariis in Joannem hæreticas fallacias & subtiles argutias ex arte differendi confegit. Idem alii & Græci, & Latini cum laude & cum pretio factarunt.*

[2] *Cyrillus Alex. Julianum Apostatam refutaturus, primo ipsius sententiã exponit: tum responsonem adjungit sine ullis cavillationibus, nude atque aperte.*

[3] *„ Multa sunt a Sanctissimis PP. præsertimque a
 „ Chrysostomo in bomiliis adpersa, quæ si ad exactã veritatis regulam accommodare volueris, boni sensus inania videbuntur. Quippe declamatorio illo more, ad inperitam fere multitudinem exaggerandi caussu, & subito quodam impetu dicendi, ac calore feruntur plerumque licentius. Unde ex aliorum comparatione locorum, vel Conciliorum pctius, ac Patrum, temperanda, & in gyrum veritatis revocanda sunt. Petavius ad Epiph. Heres. LIX. p.244.*

rate sunt ratiocinati . [1] Sed de Patrum philosophia diximus prima parte . [2]

CAPUT VII.

De Theologia a V. Sæculo usque ad solidum X.

JAM sæculo VI. Theologi ad systematicam dicendi formam pedetentim accesserunt : idque præsertim opera Anicii Manlii Torquati Severini Boetii Romani, qui cum Aristotelis esset studiosus, & aliquos illius libros Latine redderet, systematis formam in quibusdam suis scriptis expressit : ceterisque auctor fuit, ut compendia & systemata aliqua tamen rudia excogitarent. Quod dubium non erit illi, qui libros Philosophicos eodem sæculo a Christianis lucubratos perpenderit. Exstant Marci Aurelii Cassiodori libri duo de *Institutione Divinarum Scripturarum* : in quibus de ratione legendi libros Sacros, atque de iis, qui ad sua usque tempora Sacram scripturam essent interpretati, disputat : sed hæc ad compendia Theologiæ non pertinent : Præterea lucubravit librum *de VII. disciplinis*, id est, de Grammatica, Rhetorica, Dialecti-

A a 2

lecti-

[1] „ Ex sanctis antiquis non nulli Physicæ, & Metaphysicæ vel non habuere quidem, vel certe leviter adtigerunt. Alii vero magni ex parte fuere Platonici, priusquam converterentur ad Fidem. Quamobrem cum in Philosophiæ quæstiones incidunt, aut vulgi, & Rhetorum opiniones sequuntur; aut etiam, quas a Platonice acceperant, in Christianorum scholam invehunt. Ita viri docti errores forte quosdam [quod ad Philosophiam quidem humanam adinet] in Sanctis antiquis deprehendunt. Melchior Canus de *Locis Theolog.* L. VII. c. 3. [2] L. I. c. 10.

lectica, Arithmetica, Musica, Geometria, Astronomia: ut Monachos suos ad Sacrarum litterarum studia præpararet, eosque informaret ad omne genus eruditionis. Quo nobis probavit, se multo melius aliis iudicasse, qui harum disciplinarum notitiam tamquam ad Sacras litteras non accommodatam, rejiciunt & contemnunt.

Vergente ad finem eodem sæculo quædam Theologiæ compendia, sed non dum perfecta, condici cœperunt. *Isidorus Hispalensis* edidit *Libros III. Sententiarum* ex *Gregorii Magni Moralibus* decerptos: tametsi ex *Augustino*, aliisque adjunxerit quædam. *Leontius Cyprius* conscripsit. *Locos Communes Theologicos*, [1] qui ex PP. scriptis erant depromti. Id ipsum fecerunt alii, qui ex Scriptura, & antiquis Doctoribus testimonia collegerunt: [2] velut *Anastasius* ille, ut vulgo putatur, *Sinaita*, qui *Acephalos* refutavit.

Etiam sæculo VII. invaluit idem mos, præsertim in Occidente. Documento sit *Taio* episcopus *Cæsaraugustanus*, qui ex *Gregorii Magni* scriptis libavit *Sententiarum libros V.* idque verbis *Gregorii*: ubi autem ea non occurrunt, ex *Augustino* verba sumit. Disputat in iis de Deo, & adtributis: deinde de incarnatione, deque pastoribus: tum de *Ecclesiæ ordinibus*, de virtutibus, & vitiis, deinde de judiciis divinis, tentationibus & peccatis: ad extremum de damnatis, de judicio ultimo, de resurrectione: [3]

Sed

[1] *Confule Franciscum Turrianum* de Hierarchicis Ordinationibus. L. I. c. 12. & *Sirmondum* in *Adnot. ad Pacundum* p. 76.

[2] *Vide Paull. Colomesium* in *Paralipom.* ad *Guillemi Cavei Chartophylac.* *Eccles.* p. 8. 9.

[3] *Confer. Nic. Anton.* *Biblioth. Hisp.* Tom. I. L. 5. c. 8.

Sed plerique omnes Theologi in expositione Sacrorum codicum operam & industriam ponebant : Humaniores litteras, & Philosophiæ studium prætermittebant. [1] Nec alia esse causa videtur, cur B. Gregorius Magnus bibliothecam, quæ in æde Apollinis juxta palatium condita esset, flammis consumeret. [2] Certe qui per id tempus Theologiæ vacarunt, si paucos excipias, qui ad refutandas reliquias Hæreticorum veterum, & Muhammedanorum, se applicarunt, enarratione Scripturarum occupati fuere. Primum hi sequebantur Origenem: sed postea quam gravissimæ controversiæ librorum Origenis causa ortæ sunt, Græci ad Chrysostomum animum adjecterunt; Latini vero Augustinum, & Gregorium Magnum in suis interpretationibus imitati sunt.

Post Augustini, & Gregorii ætatem Sacræ scripturæ studium sensim iminutum fuit: nam qui eidem operam dederunt, non nisi in cogendis describendisque eorum sententiis, qui præcedentibus sæculis floruerant, ostenderunt ingenium suum, quas *Catenas PP.* appellarunt: nihil de suo addiderunt. Idque non in Theologia solum, sed etiam in Philosophia factum fuit. Quod Bedæ *Venerabilis* Benedictini Angli exemplo efficitur: qui utraque facultate valuit, & *Catenam* lucubravit ex dictis Patrum: ac Monachos suos excitavit ut in idem studium incumberent: quod ipsi posterioribus sæculis diligentissime fecerunt. Obiit Beda ann. *Idcccxxxv.*

Medium circiter VIII. sæculum primus *Joannes Damascenus* justam Theologiæ epitomam condidit hoc ti-

A a 3 tulo,

[1] Consule B. Gregorium Magnum L. VIII. Epist. 48.

[2] „ Feritur tamen B. Gregorius bibliothecam com-
 „ buisse Centilem, quo divinæ paginæ gratior esset locus,
 „ & maior auctoritas, & diligentia studiosor. Sarisbe-
 riensis, Metal. L. VIII. c. 19.

tulo, de *Fide Orthodoxa*. [1] Hic liber in nullo Græco codice in alios divisus est. Ex quo Cl. le Quien [2] non injuria suspicatur, hujusmodi librum a Latinis in quatuor dispartitum fuisse, instar *Magistri Sententiarum* Petri Lombardi. Ut ut est, primo libro de Deo, adtributis, personis disputat *Damasceus*. In altero de rebus a Deo creatis, præsertim de homine, de providentia, præscientia, prædestinatione, peccato Adami differit. In tertio de incarnatione, persona, & utraque natura Christi: In quarto de eodem argumento tractat: ubi etiam de fide, baptismo, ceterisque Christianæ fidei placitis sermonem facit.

Totum hoc opus adversus Hæreticos est conformatum. Ratio vero disputandi talis est. Ex Scripturis, & Patrum testimoniis sumit argumenta ad hæreses labefactandas. [3] Verum cum *Damasceus* ex Arabum consuetudine Aristotelis philosophia præsertim Dialectica delectaretur; primus, vel saltem in primis, Theologiam methodo Philosophica adornavit: & aliquas disputationes

[1] „ Primus Theologiam universam recto ordine comprehendit, ut loquitur Bellarminus. Natalis Alexander *Hist. Eccles. Tom. VI. p. m. 42.*

[2] *Dominicanus, in Præfat. ad Libros de Fide Orthodoxa Tom. I. p. 119.*

[3] „ Ille [Theodoretus] ex proprii ingenii molimine, adductis S. pagine testimoniis, adversus Hæreticos varia componens argumentorum genera, compendiarium digessit Theologiæ tractationem. Noster vero [Damasceus] non ex Scriptura solum, verum etiam ex conglomeratis Sanctorum PP. sententiis ea, quæ par erat, brevitate, inexhaustum traditionis promptuarium protulit. Michael le Quien. *Præfat. L. c. qui exponit, ex quibus PP. sua sumit Damasceus.*

nes subtiles adjunxit, quæ primos illos fugerant Theologiae doctores. Ex quo non nullis videtur inter Scholasticorum proavos referendus. [1] Præterea scripsit *Sacra Parallela*: quæ eandem, quæ in superiori libro, doctrinam complectuntur, sed secundum ordinem litterarum positam. Et hæc prima Systematicæ theologiæ ætas vocari solet. Nolim tamen, Adolescentes, *Joannem Damascenum* hunc Monachum, & Sanctum, cum Joanne Mesue Damasceno medico Arabo celeberrimo confundatis.

Jam vero in Occidente monachi Benedictini, præsertim Angli, Scripturis exponendis operam haud indigentem navarunt. Etenim *Bedæ* discipuli præceptoris studium pro sæculi more feliciter expresserunt. Hinc *Flaccus Alcuinus* seu *Albinus*, [2] qui obiit inito anno 1000. Sacras litteras & in Anglia, & in Galliis, & in Germania interpretatus est. Ex cujus disciplina plurimi profecti sunt viri doctissimi, ut *Haymo Halberstadiensis*, *Ludgerus Monasteriensis*, *Rhabanus Maurus*, *Walafridus Strabo*, qui *Glossam ordinariam* in Scripturam ex Rhabani commentariis composuit. Et hoc *Strabone* schola *Scripturaria* *Bedæ* finem fecit.

Etiam Concilia, ut corruptæ disciplinæ Ecclesiasticorum occurrerent, curarunt, ut Divinæ litteræ in quibusdam ecclesiis viris divino ministerio mancipatis instillarentur. Quod ipsum concilium *Clovesbodiæ*

A a 4

& Ca.

[1] *Conf. le Quien. l. cit. Arnaldus Perpetuitas Fidei L. II. c. 6. p. 229.*

[2] ; *Albinus in omni latitudine Scripturarum supra, ceteros modernorum temporum exercitatum, utpote discipulum doctissimi Bedæ, peritissimi post S. Gregorium tractatoris: Vocat Monachus Sangallensis de Gestis Caroli Imper. apud Launoium de Scholis. celebrior. c. 2. p. 15.*

[1] & Cabilonense [2] & concilium Tullense ad Saponarias [3] & alia sanciverunt. Et recte quidem Concilia malis ingruentibus obsistebant. Nimirum tanta ignorantia quorundam mentes tenebat, ut Grammaticam nosse esset miraculum. [4] Plurimi præterea ne legere quidem scirent, aut commode pronuntiarent. [5] Ex quo
mini-

[1] „ Scholas in Cathedralibus ecclesiis, & in Mona-
„ steriis erigi, in quibus Sacræ lectionis, & Divinæ scriptu-
„ ræ studio clerici, religiosique viri exerceantur. Ita sancitum fuit in Concilio Cloveshoviæ anno 747. can. 7. apud Natal. Alex. Histor. Eccles. Sæc. VIII. cap. 4. art. 4.

[2] „ Episcopi scholas constituent, in quibus & litte-
„ raria sollertia discipline, & Sacra scripturæ documenta
„ discantur. Concilium Cabilonense anno 813. apud Launoium l. c.

[3] „ Constituantur undique scholæ publicæ, scilicet,
„ ut utriusque eruditionis & divinæ scilicet, & humanæ
„ in ecclesia Dei fructus valeat accrescere: quia quod ni-
„ mis dolendum est, & perniciosum maxime, Divinæ scri-
„ pturæ verax & fidelis intelligentia jam ita delabatur,
„ ut vix ejus extrema vestigia reperiantur. Coactum fuit
anno 869. apud Launoium l. c. p. 53.

[4] „ Litterarum & religionis studia obsoleverant non
„ paucis ante adventum Normanorum annis. Clerici lit-
„ teratura tumultuaria contenti, vix sacramentorum ver-
„ ba balbutiebant: stupore & miraculo erat ceteris, qui
„ Grammaticam nosset. Guilelmus Malmesburiensis de
„ Gestis Regum Angliæ L. III. Confer. Matth. Westmonaster.
Chronic. ad ann. 839.

[5] In Disciplina Ecclesiastica Reginonis, inter alia, quæ de Presbyteris sancuntur, est hoc. Jubeat ut interro-

minime mirum videri debet, si Veterum theologorum præstantiam tales Theologi non sunt adsecuti : si Sacros codices incommode interpretati sunt, non enim poterant melius : si Theologiam ipsam non via ac ordine disputarunt : si paucos in optimis disciplinis fecerunt progressus . Misera enim illa Trivii , & Quadrivii litteratura , de qua primo libro fecimus mentionem, nullo modo idonea videbatur ad acuendam mentem; & disciplinas amplificandas ac poliendas .

I. Itaque quidquid a sæculo VII. usque ad finem X. plerique omnes Theologi præstiterunt , ad tria capita referri commode potest . Primum ex præcedentium PP. sententiis interpretationem Sacrorum codicum adornarunt . Id sæculo VI. fecit *Procopius Gazeus* . [1] Id VII. *Aponius* , *Julianus Toletanus* . Id VIII. *Beda* , *Alcuinus* , *Antonius Melissa* , *Ambrosius Autbertus* . Id VIII. *Paschasius Ratbertus* , *Smaragdus* , *Benedictus Anianensis* , *Florus Lugdunensis* , *Haymo Halberstadiensis* ; *Angelomus Luxoviensis* , *Maymonius* , *Rhabanus Maurus* , *Walafridus Strabo* , *Christianus Drutmanus* , *Pbotius* , *Hericus Antisiodorensis* , *Remigius Antisiodorensis* . Id

sæ-

getur : „ Si Evangelium, & Epistolam bene legere possit ,
 „ atque saltim ad litteram ejus sensum manifestare . Item
 „ si sermonem Athanasi de Fide SS. Trinitatis memori-
 „ ter teneat , & sensum ejus intelligat , & verbis com-
 „ munitibus enunciare sciat &c.

In quem locum exclamat Baluzius : „ Ea erat se-
 „ culi illius infelicitas , ut necesse esset presbyteros ab
 „ Episcopis interrogari , utrum bene legere nossent ! Con-
 fer. *Baronius Annal. Eccles. ad ann. 992. n. 25.*

[1] *Primus hic Catenam PP. conscripsit . Confer. Fa-
 bricius Biblioth. Græca . L. V. c. 17. p. 735. qui Cate-
 nas Græcor. PP. enumerat .*

sæculo X. *Moses Bar Cepha* : & pauci alii , qui in hoc argumento defendarunt .

II. Deinde vero Homilias ad populum vel ex eorumdem Patrum scriptis excerpserunt , vel integras sumserunt , & recitarunt . [1] Quod præter aliquos eorum , quos nominavimus , præstiterunt sæculo VII. *S. Eligius* : VIII. *S. Germanus* , *S. Joannes Damascenus* , *Paullus Diaconus* : sæculo VIII. *Theodorus Studita* : sæculo X. *Atto Vercellensis* .

III. Præterea contra hæreses , quæ per id tempus vel natæ , vel instauratæ sunt , eorum plurimi stilum acuerunt . Sæculo VII. scripsere contra *Judeos* *Isidorus Hispalensis* , & *Julianus Toletanus* : contra alios *Theodorus Raythuensis* . Sæculo VIII. contra *Mubammedanos* *Theodorus Abucara* , & *Bartholomæus Edeffenus* : contra Hæreses plures *Damascenus* . Etiam *Alcuinus* , *S. Paullinus Aquileensis* , *Etherius* , *Beatus* , *Divinitatem Christi* contra *Felicem* , *Elipandum* , & alios defenderunt .

Sæculo vero VIII. multo plures se offerunt theologi Polemici in utraque Ecclesia . Nam triplex controversia per id tempus Theologos agitavit . Altera inter Occidentalem ecclesiam , & Orientalem sub *Photio Patriarcha Constantinopolitano* , quæ apertum schisma evasit . [2] Altera de *Corpore & sanguine Christi in Eucharistia* apud Occidentales : utraque vehemens & diuturna . Sed vel altera gravissima disceptatio de *Prædestinatione* contra *Gotte scalchum Monachum* , gravissimorum Theologorum in Occidente curam & industriam excitavit . Scripsere enim de hoc argumento *Amelius* , *Amolo Lug-*
du-

[1] Sæculo VII. *Episcopi plerique sermonibus D. Cesarii ad erudiendos Fideles utebantur* .

[2] *Eos , qui de causa Photiana scripserunt , numerat Fabricius Bibl. Græc. Vol. VIII. p. 372.*

dunensis, Lupus Servatus, Remigius Lugdunensis, Hincmarus Rhemensis, Rhabanus, ceteri. [1] De *Cultu imaginum*, & *crucis*, vel contra Iconomachos, vel alios scripta nobis reliquerunt Nicephorus, Dungalus, Theodorus Studita, Jonas Aurelianensis, ceteri. Contra *Muhammedanos*, vel *Judeos*, vel *Hæreticos*, Theodorus Abucara, Abogardus, Anastasius, Rhabanus Maurus, Photius. Demum sæculo X. Moses Bar Cepha, Herigenes, Ratherius Veronensis vel de *Paradiso*, vel de *Corpore*, & *sanguine Christi*, vel alio dogmate differuerunt. Pauci numero hisce sæculis aliud Theologicum decretum sibi sumserunt explicandum.

Hi vero Theologi, ut adversarios refutarent, ad Patrum, qui ante se scripserant, testimonia confugiebant, atque Hæreticorum errores ex traditione infirmabant: Philosophiam non adhibebant. Neque vero iniis requisiti aut perspicuitatem, aut modum, aut ordinem, aut systematicam docendi viam: erat enim illis temporibus res parum cognita: iisque condonari debet, si ea recte non disputarunt: quod sæculi consuetudini, non eorum tarditati, aut negligentiae tribuendum est. Et quamquam Joannes Damascenus sæculo VIII. uti diximus, viam monstravit, & lucem argumentis de *Deo*, de *Trinitate*, de *Christi persona*, & *naturis* plurimam accenderit; tamen nullus, quod sciam, idem institit iter; si S. *Benedictum Anianensem* scriptorem sæculi VIII. excipias, cujus nomine editum est opusculum de *Forma Fidei*, quod veluti quædam Theologiæ epitoma haberi potest: sed nihil

ad

[1] Confer. Gilb. Mauguinus Veterum auctor. qui VIII. sæculo de Prædest. & Gratia scripserunt, oper. Tomo II. c. 23.

ad *Damascenum*. [1] Ceteri incondito dicendi genere & forma usi sunt. [2].

Redeo ad sæculum VIII. Inclinante hoc sæculo ad exitum suum, *Joannes Scotus Erigena*, vir in metaphysica Orientali, & dialectica Contentiosa bene exercitatus, librum suum de *Prædestinatione*, & de *Natura rerum* notionibus Metaphysicis, & subtilitatibus Logicis replevit: & earum, quæ sæculo VI. controversiarum auditæ sunt, imaginem adumbravit. Quod placuit non nullis, qui cum nihil aliud, quam Dialecticam, amarent, nulli dubitarunt inanibus liticulis & contentionibus de vocabulo progressu temporis onerare Theologiam.

Nihil dico de sæculo X. quod & morum perversitate, & inscientia litterarum *ferreum* nuncupatur. [3] Nolo in explorandis causis ignorantie, multus videri. Hæc silentio præterire, & ab adolescentium oculis occultare, hoc loco puto consentaneum. Hoc dico unum, ex Clericorum vita propudiosa multorum, cum desidia, & inscientia arte conjuncta, tantas tenebras sæculo X. ortas esse, quantas nulla umquam experta fuerat ætas Christiana. Certe tanta bonarum litterarum inscientia eo sæculo dominata est, ut etiam in urbe Roma, qui litteras sci-

[1] Vide *Natal. Alex. Hist.* ad sæculum VIII. Cap. 3. art. 12. p. m. 229.

[2] Conferatis quæ diximus primo libro de *Philosophia horum seculorum*, & intelligetis, quæ causa *Theologiæ* meliori ordine tradendæ obsarit.

[3] „ *Novum nunc inchoatur seculum, quod sui à speritate, ac boni sterilitate ferreum, malique exundantis deformitate plumbeum, atque inopia scriptorum apellari consuevit obscurum.* Baronius ad ann. 900. num. 1.

sciret, rarus esset. [1] Qui vero *trivium* addiscebant, [Laici studiis non vacabant] præcipuo in honore habebantur. Atque hi non nisi in Dialecticis subtilitatibus se exercebant. Quæ cum ad Sacram scientiam via ac ordine tractandam accommodata non sint, mirandum non est, graviores disciplinas hoc sæculo non nihil damni fecisse. Nam, ut ex historia Litteraria perspicuum est, ubi litteris Humanioribus, & Philosophiæ honos denegatus est, ibi barbaries, morum perversitas, inscientia dominata est: contra, cum eæ in honore haberi cœperunt, tum quasi nova lux studiis accensa est: ac ex his, tamquam ex copioso fonte, uberes fructus in homines manarunt, & quædam inducta est reipublicæ quasi ætas integra & beatitas.

C A P U T VIII.

De Theologia a Sæculo X. usque ad finem XV.

ubi de Scholastica.

QUÆ sæculo X. pæne extincta erat *trivii*, & *quadrivii* disciplina, eadem sæculo XI. revixit. Neque vero in singulis utriusque partibus recte versabantur cupidi litterarum: sed quasdam perfunctorie adtingebant: & in sola dialectica Alexandrina adeo exercebantur, ut hoc sæculum merito suo *Dialecticum* nominetur. Cumque non nisi Theologi litteris vacarent, & in monasteriis ludum litterarium aperirent; exstitit, ut nulli Sacris litteris operam navarent, qui non Dialecticam artem essent exercitati. Pos-

[1] „ Sed cum hoc tempore Romæ nullus pæne sit, ut fama est, qui litteras didicerit; sine quibus, ut scriptum est, vix ostiarius efficitur; qua fronte aliquis docere audebit, quod numquam didicit. Concilium Rhemense apud Baronium ad ann. 992, n. 25.

Possim id plurimis exemplis Theologorum, qui hoc sæculo tamquam stellæ fulgentissimæ micuerunt, conficere: quorum doctrinam & præstantiam cum Historici illius ætatis deprædicant, duo conjungunt, scientiam Scripturarum, & peritiam Dialecticæ. [1] Sed hæc & nota sunt, & primo libro jam disputata. Certe tanta in veneratione Dialectica hoc sæculo habita est, ut sola nomine Philosophiæ distingueretur. [2]

In hoc itaque Theologorum XI. sæculi industria versabatur, ut Dialectica sedulo imbuerentur; & Sacras litteras, secundum interpretationem eorum, qui PP. testimonia decerpserant, & sparsa coegerant, explanarent. Non quod id commode efficerent, in iisque exponendis limitatum judicium, ac eruditionem reconditam ostenderent; omniaque callide explorarent, accurateque disponerent; sed tantum faciebant, quantum per illius sæculi consuetudinem, & eruditionem licebat. Unus tamen & alter, præsertim Græci, in eo argumento haud inepte, ut iis temporibus, versati sunt, velut *Oecumenius*, [hunc vel sæculo X. vel XI. eruditi ponere solent. Illud certum, post annum

[1] De S. Fulberto Carnotensi hæc prædicat Trithemius: „ In Scripturis divinis eruditissimus, & in sæcularium litterarum disciplinis omnium sui temporis doctissimus, Poeta clarus, & Dialecticus. De Scriptor. Eccles. c. 315. p. 82. Adde quæ ipse Trithemius de discipulis Fulberti, ac de aliis Benedictinis illius sæculi narrat.

[2] De eodem Fulberto ait Joisaldus „ esse sanctitate „ laudabilem, in sapientia mirabilem, in cujus morte studium „ Philosophiæ in Francia perierit, & gloria sacerdotum „ pane ceciderit. Apud Mabillonium Sæcul. VI. Benedict. P. I. Tamen illa Philosophia, ut alii docent, erat tantum Dialectica.

annum Christi 1000. claruisse] *Theophilactus*, *Nicetas*, *Michael Pfellus*, ceteri . Latini vero, ut *Marianus Scotus*, *Anselmus Lucensis*, *Brunones* quidam, ceterique non æqualem peritiam, ac voluntatem, ad idem argumentum pertractandum contulerunt . Memorantur etiam non nulli, qui eo & sequenti sæculo ad Judæos refutandos se se applicarunt . [1]

At cum homines ea ætate magis a Dialecticis argutiis, [2] quam ab interiori Bibliorum notitia, plausum captarent; [3] paullatim, ut est animus humanus rerum novarum præter modum cupidus, Dialecticam cum Theologia conjunxerunt: & a Dialecticis tricis atque cavillationibus parati, Sacra dogmata in quæstionem vocare ausi sunt Theologi non nulli. Hinc medium circiter sæculum XI. *Berengarius* Dialecticus valde exercitatus, Trans-

[1] Sæculo X. & sequentibus Judæi Arabum consuetudine & exemplo incitati, Litteris operam diligentem navarunt. Cum autem XI. Babylone pulsi fugatique in Europam ac præsertim in Hispaniam se conferrent, frequens ipsis fuit occasio certandi cum Christianis, præsertim sæculo XIII. Confer. *Jacob. Easnagius* Hist. Judæor. L. VII. c. 10. seq.

[2] Nomine Dialecticæ per id tempus non modo Dialectica, verum etiam Metaphysica continebatur. Dialectica autem illa erat Stoica ex Pseudo-Augustino desumpta. Metaphysica vero nihil aliud erat quam *Isagoge* Porphyrii, uti primo libro demonstravimus.

[3] Lanfrancum hac laude mactat *Sigebertus Gemblacensis*: „ *Lanfrancus Dialecticus, & Cantuariensis archiepiscopus*, Paullum Apostolum exposuit, & ubicumque „ opportunitatis locorum occurrit, secundum leges Dialecticæ proponit, adsumit, concludit. De Scriptor. Eccles. c. 155. p. 112.

Transsubstantiationis dogma Dialecticis armis adgressus est. [1] Qui etsi ob acumen, & copiam dicendi difficulter confutaretur; [2] tamen a viris gravissimis pro merito refutatus est, nempe ab *Hugone Lingonensi*, *Durando Troarnensi*, *Guitmundo*, *Algero*, & præter ceteros a *Lantfranco Beccensi* abbate, viro doctissimo: qui cum Dialectica arte non minus, quam *Berengarius*, valeret, & magnam discipulorum vim eadem institueret; [3] iisdem adjunctis hominis argutias retudit, impudentiam perfregit, & ex tradita doctrina Christianum dogma firmavit.

Paullo post *Roscelinus* Compendiensis sacerdos, vir ad subtilitates Dialecticas factus, & non minus a secta Nominalium, quam ab erroribus, percelebris; cum novis notionibus, & vocabulis Dialecticis uteretur, visus est disse-

[1] „ Dum Dialecticis sophismatibus contra simplicitatem fidei Apostolicæ abutitur, nec se excusare, nec alios edificare videtur: quia magis interpolat clara, quam dilucidat obscura. *Sigebertus Gemblacensis de Scriptor. Eccles. c. 154.*

[2] „ In Synodo Romana neminem Berengario valuisse obsistere, ideoque Albericum evocatum fuisse ad synodum, cumque post multos verborum consilius, cum neuter cederet, unius hebdomadæ acceptis induciis, librum adversus Diaconum edidisse, & omnes ejus assertiones destruxisse. *Leo Ostiensis in Chronico Cassinensi L. III. c. 35.*

[1] „ Publicas scholas ac Dialecticas professus est, [Lantfrancus] ut egestatem monasterii scholarum liberalitate temperaret. *Malmesburiensis de Gestis Anglorum Pontif. apud Launoium de S. Cel. c. 42. p. 137.* Notandum est, in schola Beccensi, Laudunensi, Parisiensi cum temporis Dialecticam doceri.

differendo pro tribus Personis divinitatis tres Deos ponere. Hanc, ut meritus erat, consultavit *B. Anselmus Cantuariensis*, in libro de *Trinitate*, & *Incarnatione contra Roscelinum*, aliique.

Hæ sunt duæ illæ celeberrimæ disceptationes, quæ Theologos, jam Dialecticæ plus æquo deditos, demum moverunt, ut eam cum Theologia copularent; Theologiamque subtiliter disputarent. Exemplo sint libri ejusdem *Anselmi*, nimirum *Monologium*, *Proslogium*, & *contra Inipientem*, in quibus vir acutissimus, & ingenio ad Metaphysicas notiones præditus, docte & subtiliter argumentatur: Dialectica enim, & Metaphysica frequenter utitur in scriptis suis. [1] Quare non inepte sentiunt illi, qui aiunt, Scholasticam philosophiam, & theologiam, quarum quædam indicia & vestigia jam VIII. & X. sæculo visa fuerant, tandem fine XI. esse natas. Nam ab eo tempore, quo Dialectica principia, & conclusiones, & Universalium doctrina ad Theologica placita exponenda deflecta sunt, utraq; sensim innotuit, & quasi per gradus vires acquisivit. [2] Quapropter di-

B b

Auri

[1] *Mabillonius* ait, *Anselmum primum fuisse, qui argumentum Theologicum methodo scholastica tractaverit. de Studiis Monasticis. Part. II. c.6. p. 285. Sed fallitur: nam ejus adversarii, & Lantfrancus in hoc ante Anselmum operam posuerant.*

[2] „ *Ex altercationibus Berengarianis, & Nominalium [Roscellini] Realiumque disputationibus, prava quædam in scholas artium, & Theologiæ auditoria irrepsit docendi ratio, & consuetudo, a veteri tramite omnino deflectens. In iis enim tunc nihil nisi clamores, & audiebantur, altercationes, novarum subtilitatum inventiones: isque ceteris præminere & præcellere putabatur.*

Eturi nos de Scholastica theologia, temperare non possumus, quin aliquid de Philosophia admisceamus. Utriusque enim causæ, ortus, incrementa, vicissitudines eodem tempore exsistere: nec altera ab altera separari potest.

Iisdem auspiciis incepit sæculum XII. Regnabat enim ubique in Occidente Dialectica subtilitas, [1] & Theologi eadem diligenter exercebantur, quo Sacros codices adolescentibus vendibiliores facerent. [2] At cum ea non nulli intemperantius uterentur, & argumentum Theologicum non modo rationibus Dialecticis in utramque partem explicarent; verum etiam principia Dialectica, & Metaphysica ad mysteria, quæ non nisi divina locu-

„ batur, qui aliquid ingeniosus, & subtilis, etiam cum
 „ veritatis dispendio, comminisceretur. Quem morem val-
 „ de improbat Joannes Saresberiensis, qui sequente sæcu-
 „ lo floruit. Bulæus *Hist. Universit. Parisens.* Tom. I.
 sæcul. 3. meth. docendi.

[1] Confer. quæ diximus de Abælardo L. I. c. 8.

[2] „ Quod professioni meæ [vitæ Monasticæ] con-
 „ venientius erat, Sacræ plurimum lectioni studium inten-
 „ dens, sæcularium artium disciplinam, quibus amplius
 „ adsuetus fueram, & quas a me plurimum requirebant,
 „ non penitus abjeci: sed de his quasi hamum quemdam
 „ fabricavi, quo illos Philosophico sapore inescatos ad
 „ veræ Philosophiæ lectionem adtraherem: sicut & sum-
 „ mum Christianorum philosophorum Origenem consuevis-
 „ se, historia meminit Ecclesiastica. Cum autem in Divina
 „ scriptura non minorem mihi gratiam, quam in sæculari,
 „ Dominus contulisse videretur; cœperunt admodum ex
 „ utraque lectione scholæ nostræ multiplicari, & cetera
 „ omnes vehementer attenuari. Ita de se scribit Abælardus
 in *Histor. Calam. suar.* p. 217.

locutione constant, accommodarent; plurimi iique gravissimi errores inde profecti sunt, qui meliores Theologos permoverunt, ut ejusmodi teneritatem confringerent.

[1] Hinc *Abelardi*, hinc *Arnaldi Brixienfis*, hinc *Gilberti Porretani*, hinc *Almarici*, hinc *Davidis de Dinanto*, hinc, ceterorum fluxere placita perniciofa, quæ sanctiffimi homines, & Concilia damnarunt. [2]. Quæ omnia odiofam præter modum graviffimis ac sanctiffimis viris fecerunt Dialecticam subtilitatem.

His accessit, quod cum post medium sæculum XII. aliqui Aristotelis libri *Physici*, *Dialectici*, *Metaphysici*, partim ex Arabico, partim ex Græco conversi ad scholas Parisienses pervenirent; atque non nulli Theologi dialecticam Aristotelis hominis Gentilis anteponerent Dialecticæ illi vulgatæ, quæ sub *Beati Augustini* nomine tradebatur; id tam ægre reliqui tulerunt, ut nihil supra. Cumque animadverterent, ex novis istis libris Aristotelis multo pestilentiores errores manare, ut illi erant *Almarici*, & *Davidis de Dinanto*; [hi duo ex Alexandrino systemate aliquid sumferunt] impetum in novam Philosophiam fecerunt, & omnino in Aristotelem investi sunt. Nec prius cessarunt, quam concilii *Senonensis* decreto Aristotelis libri *Physici*, & *Metaphysici* igni consumerentur: & lege sancitum esset, nequis deinceps auderet eos attingere: quod anno *MCCCVIIII*. evenit, ut alio loco demonstravimus. [3] Sed redeo ad sæculum XII.

Cum Dialecticæ studium altas radices egisset, vix tam blandis remediis evelli potuit, & funditus extirpari malorum omnium radix; nimirum pruritus ille contro-

[1] Consule *B. Bernardi* Epist. 195. 190. & alias contra *Abelardum*, & *Porretanum*.

[2] De his primo libro disputavimus, & verba Conciliorum adduximus. [3] Parte I. L. I. c. 12.

versandi, & res subtiles, ac inauditas effundendi, etiam in argumento Sacro, more Dialecticorum. Itaque eodem sæculo XII. plurimi epitomas Theologiæ [1] condiderunt sub nomine *Sententiarum*: id est, conscripserunt systemata Theologica Dialecticis & Metaphysicis quæstionibus abundantia. Fuere in his *Guilelmus de Campellis*, *Petrus Abælardus* [2] *Simon Tornacensis*, *Gilbertus Porretanus*, *Petrus Pictaviensis*, *Hugo de S. Victore*, & qui ceteros longe gloria ac honore antecesserunt, *Robertus Pullus*, & *Petrus Lombardus*. Et quamquam horum non nulli ab Theologis novitatis, temeritatis, hæreseos postularentur; [3] vicit tamen major pars, & no-
va

[1] *Antiquissimum Theologiæ compendium, quod sciamus, conditum fuit ab Hildeberto Cenomacensi, auditore Berengarii, quod & brevitate, & perspicuitate commendari solet: & ex quo Pullus, & Lombardus hauserunt. Vide Jesuitas conditores Memor. Trivultiensium Anno 1708. Julii art. 93. p. 1018.*

[2] *Guilelmus de Campellis ante Abælardum, & Lombardum scripsit Sententias Theologicas, seu epitomam quæstionum Theologicarum. Exstat Mss. in Gallia bibliothecis, ut scribit Oudinus de Scriptor. Eccles. Tom. II. p. 964. Ejus discipulus Abælardus condidit librum sententiarum, h. t. Sic & non, ut ait Mabillon. Iter German. p. 64. & Theologiam Christianam, editam a Martene Anecd. Tom. V. in quibus systema Theolog. metodo Philosophica adornavit. Ex hoc plurima sumst Lombardus discipulus.*

[3] *Gualterus Prior S. Victoris Parisiensis librum vulgavit h. t. „ Contra Manifestas & damnatas etiam in
„ Conciliis hæreses, quas sophistæ Abælardus, Lombardus,
„ Petrus Pictavinus, & Gilbertus Porretanus li-
bris*

va quædam Theologiæ tractandæ ratio sub nomine Scholasticæ ex his controversiis nata est ; quæ sequenti sæculo justum habitum , & veluti complementum habuit . Hæc Scholasticæ theologiæ adolescentia nominari solet ab historicis Ecclesiasticis . Quod cum in schola Parisiensi , quæ per id tempus celeberrima habebatur , eveniret , facile ab ejusdem alumnis in ceteras orbis Christiani partes inducta est eadem philosophandi ratio in disciplinis Sacris .

Hæ Summæ nihil aliud erant , quam sententiæ PP. quas excerptores ordine collocabant , ut Catholicæ doctrinæ partes singulas illustrarent : & quæstiones , quæ disputari solebant , facilis definirent : quibus addebant subtiles aliquas disceptationes , quas vocabulis Metaphysicis expediebant . [I] Moderatior tamen ceteris fuit

B b 3

Lom-

„ *bris Sententiarum suarum acuunt, limant, roborant . Exstat Mss. in bibliotheca S. Victoris Parisiensi. ut refert Buleus Hist. Univ. Parisiensi. Tomo II. p. 402. Hujus fragmenta excerptit Launojus de Fortuna Aristotelis .*

De Simone Tornacensi, qui Parisiis docuit Theologiam, hæc refert Henricus Gandavensis : „ Dum nimis „ & in hoc, & in aliis scriptis suis Aristotelem sequitur, „ a non nullis modernis hæreseos arguitur . De Scriptore Eccles. c. 24. Consule Tritheimium de Script. Eccles. c. 467.

[I] „ *In medio tandem sæculi XI. philosophiam Aristotelicam, ait, ad Arabum methodum in scholis publicis doceri cœpisse, eamque ab initio usum tantum in Philosophia habuisse : sed homines principiis istis infectos paullo post eandem in Theologiam pedetentim intulisse : „ iisque non solum ad enucleandas decidendasque quæstiones Theologicas ordinarias, sed etiam ad formandas „ magno numero novas, de quibus antea ne auditum quidem*

Lombardus, qui quamquam Aristotelem præ Pseudo-Augustino sequeretur, tamen a vocibus Dialecticis, & rationibus Philosophicis, & testimoniis Philosophorum, quantum per consuetudinem fieri poterat, abstinuit.

Occurrunt tamen in eo quædam Dialectica, & Metaphysica: e. g. cum quærit: *Utrum Deus Pater se ipsum genuerit, an alium Deum.* [1] Num Pater genuerit essentiam Divinam, an essentia Divina Filium. Tum, an una essentia alteram produxerit; an vero essentia nec producta sit, nec producens. [2] Præterea, num Deus Pater Filium genuerit volens, an nolens. [3] Item cum copiose & in utramque partem disputat, an Christus secundum quod homo sit persona, vel aliquid. [4] Quæ etsi aliquorum PP. auctoritate confirmare, & explanare conatur, tamen ex iis aperte conficitur, quanto Metaphysicæ studio occuparetur Lombardus: tametsi cautius præceptore suo Abælardo loqueretur ad invidiam fugiendam.

Lombardo adjungo Robertum Pullum, qui *Sententiarum de Trinitate libros VIII.* conscripsit: in quibus magis Scripturæ locis, & rationibus, quam Patrum auctoritatibus, sententias confirmat: & Metaphysicas, ac Dialecticas subtilitates quantum potest explodit: certe ipsi

dem fuerat, usos fuisse. Joannem Sophistam, Roscellinum, & S. Anselmum inter primos fuisse: & post eum Petrum Abælardum, Gilbertum Porretanum, aliosque complures vulgatissimam ac celebrem illam reddidisse, lectionibus publicis ad eam institutis. Dupinius Meth. Stud. Theol. C. II. p. 21. Errat tamen Dupinius putans, medio XI. sæculo Arabum philosophiam Gallis notam fuisse: eum id non nisi inito XIII. evenerit.

[1] Lib. I. dist. 4. [2] Ib. dist. 5.

[3] Ibid. dist. 6.

[4] L. III. dist. 10. q. 1.

ipſi Lombardo a non nullis anteferri ſolet. [1] Ceteri magis de Dialectica, quam de Theologia, ſolliciti fuerunt. [2]

Quamquam vero Lombardus ea moderatione in ſcribendo uteretur, tamen diſplicuit ejus methodus non modo Magiſtro Gualberto, ut ante diximus, ſed etiam plurimis Theologis, qui pro ſtudio Sacrarum litterarum, id eſt, pro Veteri theologia mirandum in modum pugnant. [3] Hinc non modo Alexander III. P. M. an-

B b 4

no

[1] Conſule Dupinium. Nova Biblioth. Script. Eccleſ. Tom. VIII. p. 213.

[2] Vide Bulcum, Hiſt. Univ. Pariſ. Tom. II. diſſ. 4. de Facult. Theologiæ.

[3] „ Lapsa ſunt [inquit cadente ſæculo XII. Stephanus Tornacenſis epiſcopus, in epiſt. ad Pontificem Max.] apud nos in confuſione officinarum Sacrarum ſtudia litterarum : dum & diſcipuli ſolis novitatibus applaudunt, & magiſtri gloriæ potius invigilant, quam doctrinæ. Novas recentesque ſummulas, & commentaria firmantia ſuper Theologiam paſſim conſcribunt : quibus auditores ſuos demulceant, detineant, decipiant. Quasi non dum ſufficerent SS. opuscula PP. quos eodem ſpiritu Sacram ſcripturam legimus expoſuiſſe, quo eam compoſuiſſe credimus Apoſtolos, & Propetas Diſputatur publice contra Sacras conſtitutiones de incomprehenſibili Deitate. De incarnatione Verbi verboſa caro & ſanguis irreverenter litigat. Individua Trinitas in triviis ſecatur, & diſcerpitur. Ut tot jam ſint errores, quot doctores : tot ſcandala, quot auditoria : tot blaſphemie, quot plateæ Hæc omnia, Pater, correctionis Apoſtolicæ manum deſiderant : ut uniformitas diſcendi, docendi, diſputandi, auctoritate

no C¹DCLXII. quo obiit *Lombardus*, hisce novitatibus occurrendum esse putavit; [1] sed etiam *concilium Lateranense III.* anno C¹DCLXXX. subtilem quandam *Lombardi* sententiam condemnavit. [2]

Verum tam magna de *Lombardi* doctrina concepta erat opinio; tanta ille auctoritate valebat & Parisiis, & in aula regia; tam avide ipsius scripta discipuli arripuerant, propterea quod si non primus, in primis saltem Theologiam in schola Parisiensi publice docuit; ut vix de gradu illo, quem semel occuparat, dejici potuerit. Quibus cum accesserit episcopatus Parisiensis honor, & splendor, tam bene se probavit Scholasticis *Lombardi* labor & ratio philosophandi, ut eam plerique omnes Theologi paucis post annis amplexati sint, & in scholis eisdem libros tradiderint Juventuti.

Ita-

„ vestra certam redigatur ad formam; ne sermo divinus
 „ adritione vulgari vilescat. Apud Natal. Alex. Hist.
 Eccles. Tom. VII. c. 6. p. m. 144.

[1] „ Ipso anno 1164. cum per totam Franciam multæ
 „ & variæ sententiæ haberentur de Fide inter Magistros
 „ Francigenas, Alexander Papa, convocatis in unum
 „ Scholasticis, & quibusque litteratis, in ipsa vigilia Na-
 „ tivitatis Domini usque ad tria, ut fertur, millia, vel
 „ ultra, cum adsentientibus sibi Dominis Cardinalibus;
 „ condemnavit, & omnino interdixit omnes tropos & in-
 „ disciplinatas questiones in Theologia: Parisiensisque epi-
 „ scopo sub obedientia præcepit, ut per totam Franciam eas
 „ compesceret. Auctor Chronici Reicherspergensis apud
 Pagium, Breviar. Gest. Pont. Rom. Tom. II. p. m. 44.

[2] „ Litteras Alexandri Papæ ad episcopum Parisi-
 ensis. habes apud Pagi L. c. p. 64. Vide Baronium ad hunc
 annum. Propositio autem erat: Quod Christus secundum
 quod est homo non est aliquid.

Itaque quamquam *Lombardus a Campellensi*, & *Abælaro* acceperit methodum & rationem tradendi Sacram doctrinam, tamen ipse præter ceteros Dialecticæ adjuvamento ex Scripturæ, & Patrum locis systema Theologicum composuit, ornavit, polivit, atque auctoritate sua probavit ceteris, & propagavit: Quæ de causa inter coryphæos Scholasticæ theologiæ, qui prima illius ætate florere, primum locum occupat: immo vero tamquam parens & conditor ipsius Scholasticæ prædicatur.

Hac ætate Scholastica theologia non dum in artis formam redacta erat, nec Peripateticam philosophiam secundum methodum Averroesianorum sibi opitulari coegerat. Etenim utebantur quidem Theologi libris dialecticis Aristotelis; at Metaphysicam non nisi ex Porphyrii *Isagoge* hauriebant. Verum cum vergente ad finem sæculo XII. metaphysica Aristotelis in Gallia appareret, quæ notiones generales & obscuras suppeditabat; easque ad Theologica dogmata quidam adhiberent; mirandum in modum crevit, & amplificata est Scholastica tum philosophia, tum theologia. Quod sæculo sequenti potissimum obtinuit.

Non desuere Theologi, qui Sacros codices XII. sæculo dedita opera interpretarentur. Sed quam jejuna esset talis interpretatio, vel una *Historia Scholastica Petri Comestoris* fidem facit: quæ diu in Gallia hermathenæ instar iis fuit, qui Sacram scripturam plane cognoscere & interpretari cuperent. Plerique more Dialecticorum etiam in Hermeneutica theologia disputabant: quæstiones aliquas Scholastico modo instituebant, & dissolvebant, ac locos Communes adferebant: [1] immo vero
sub-

[1] „ Duodecimo seculo elapso Scripturæ studia eadem, ac ceteræ scientiæ, sortem nata sunt; de illis Scholasticis

subtiles, & inanes disputatiunculas adhibuerunt, quibus Sacros codices onerarunt. Excipio *B. Bernardum Clarevallensem*, qui sapientissime in hoc argumento versatus est. Et hæc præsertim in Gallia, & Anglia.

Inito sæculo XIII. cum *Aristotelis*, & *Averroesii* libri ex Arabico conversi Christianis innotescerent; iis mirifice placuerunt: cum quod eandem philosophandi viam repræsentarent; tum quod Averroesii opinio de intellectu universali Realibus, quibus plenæ erant scholæ, admodum probaretur. Hinc tanto ardore libros *Averroesii* lectitarunt, ut omnes sere Scholastici, præsertim Itali, evaderent Averroesiani. Ex hoc tempore quasi diluvium quoddam subtilitatum, & Metaphysicarum contentionum scholas inundavit, quod progressu temporis in inmensum crevit.

Plurimi Theologi *Alexandri Halefi* exemplo commoti [primus hic Lombardum commentariis suis explanavit] in Lombardi *Sententias* commentarios conscripserunt, ut *Albertus Magnus*, aliique nimis multi: [1] & tot eos novis dissertationibus repleverunt, ut qui cum iis Lombardi conferat scripta, Anti-Scholasticum eum esse putet. [2] Alii, tamen Pontificum, & Conciliorum

„ *lasciorum ritu agere coëptum est, varias agitando qua-*
 „ *stiones, plurimosque communes locos adferendo. Cal-*
 „ *metus Præfat. Bibl. p. 5. Edit. Ven.*

[1] Plus quam trecenti Theologi Lombardum interpretati sunt. Vide *Bulæum l. c. Tom. II. in Catal. Academic.*

[2] „ *Scholastici doctores simplicitati hujus libri*
 „ *[Lombardi] non ad quiescentes, vastos in ejus textum*
 „ *commentarios ediderunt, quibus litium & contentionum*
 „ *crambem centies recoxerunt, principiaque Philosophica,*

nec

rum sanctionibus Aristotelem ab scholis Christianorum ejectum esse intelligerent, [1] tamen cum Aristotele, & Averroesio suis ineptire malebant, [2] quam cum tot Pontificibus, & gravissimis Theologis sapere. Quæ qui faciebant, si quidem dum se ad Theologiam tractandam applicabant, temperare sibi non poterant, quin aliquas adjungerent quæstiones novas, & inanes, quas ipsi copiose disputabant, & in quibus summum fastigium doctrinæ & eruditionis ponebatur. [3] Cumque philosophia

„ nec non Aristotelis axiomata, quorum nullam Senten-
 „ tiarum Magister rationem habuisset, in Theologiam de-
 „ nuo intruserunt: proque eo, quod ejus methodum seque-
 „ rentur, notasque quæstiones Patrum dilctis dissolverent,
 „ non nisi principiis Philosophicis ac subtilitatibus Meta-
 „ physicis militasse. Dupinius *Metb. Stud. P. II. p. 23.*

[1] Vide quæ disputavimus P. I. L. I. c. 12.

[2] „ Plerique enim cum Aristotelicis regulis nimium
 „ tribuentes, supra Paullum, & alios Evangelistas ma-
 „ gistrum suum Aristotelem extollebant. Et fraudulente
 „ Philosophiæ principiis, & axiomatis innixi, scientiam
 „ Christi evertebant. Inpositus itaque modus disputationi-
 „ bus, & ut occurrerent hæresibus ubique pullulantibus,
 „ statuerunt, ut mysteria Fidei Sacræ scripturæ auctorita-
 „ te, & SS. Doctorum testimoniis, & rationibus explica-
 „ rentur. Bulæus l. c. Tom. III. ad ann. 1208.

[3] „ His temporibus incipiebant magistri Theologia,
 „ præcipue tamen præcipui Prædicatorum, & Minorum
 „ Lectores disputare & disserere subtilius & celerius,
 „ quam decuit, aut expedivit. Qui non verentes tangere
 „ montes a gloria Dei opprimendi, nitebantur secreta
 „ Dei inpervestigabilia temere perscrutari: & judicia Dei,
 „ quæ sunt abyssus multa, nimis præsumptuose indagare.

Unde

phia illa Saracenicæ ex singulis notionibus abstractis singula entia comminisceretur; cum hæc disputandi ratio ad nostram Theologiam traduceretur, nova entia, nova nomina, & , ut verbo dicam, novam disciplinam generavit: quæ aliquas illius temporis Theologis querelas extorserunt. [1]

Fortiter huic Theologiæ perniciæi resistit *B. Thomas Aquinas*: qui cum sædatos nobilissimæ disciplinæ vultus videret, [2] aliquam medicinam huic malo adhibendam

„ Unde defecerunt scrutantes scrutiny, & erraverunt in
 „ invio Dei inveniendò: cui plus placet firmæ fidei simplici-
 „ citas sobria, quam nimis transcendens in Theologia sub-
 „ tilitas. Matthæus Parisiensis Hist. Angl. ad ann. dist.

[1] De Alberto Magno ait Henricus Gandavensis:
 „ eum, dum subtilitatem sæcularis Philosophiæ nimis se-
 „ quitur, splendorem aliquantulum Theologiæ puritatis
 „ obnubilare. De Script. Eccles. c. 23.

Et Paullus Langius monachus Cizensis ita scribit.
 „ Ob amplitudinem omnifariæ doctrinæ Magnus dicitur
 „ fuit in omni philosophia Peripatetica peritissimus. Hinc
 „ & a plerisque simia Aristotelis appellatus est, qui & ni-
 „ mium vino sæcularis scientiæ inebriatus, sapientiam hu-
 „ manam, ne dicam philosophiam Profanam, Divinis lit-
 „ teris copulare ausus est: quique Dialecticam contentio-
 „ sam, spinosam, & garrulam sacratissimæ, & purissi-
 „ mæ non pertimuit commiscere Theologiæ: novum &
 „ Philosophicum modum Sacras docendi & explanandi
 „ litteras suis tradens sequacibus: Theologistarum sæcæ,
 „ quæ ab eo Albertistarum dicitur, dux & monarcha ex-
 „ cellens. In Chronico ad Ann. 1258.

[2] Confer eundem Thomam Prolegom. in Primam
 Partem: quod produximus Parte I. L. III. cum de Thoma
 diceremus.

dam esse putavit. [1] Itaque cum facta sibi potestate a P. M. Aristotelis libros interpretaretur; non ille quidem ejusdem principiis in Theologia sua omnino abstinuit; quod nec ipse scite efficeret, in schola *Alberti Magni* educatus; nec ferre possent Scholastici illius ætatis, Averroesianorum principiis innutriti. At quod pro suo studio, proque magna pietate, qua valebat, facere potuit, fecit, ut Averroesii errores patefaceret: ut Aristotelis libros recte interpretaretur: ut in *Summa Theologica* nos doceret, Sacram doctrinam ex Scriptura, Conciliis, Patribus duci debere, rejectis inanibus contentionibus. [2] Nec id solum, sed etiam ostendit, posse quædam ex Aristotele sumi, quin dogmata a majoribus accepta contaminarentur. Recte ille quidem ac sapienter. Nam quemadmodum qui in magnis tenebris versantur, si ad meridianam lucem illico ducuntur, cæcutiunt; & illa ipsa copia lucis impedimento est ne videant: sin autem a loco obscuro ad

mi-

[1] *Sixtus Senensis Dominicanus vocat Thomam*, Scholasticæ theologiæ instauratorem. *Biblioth. Sanct. L. III.*

[2] „ Si eo, quem descripsimus, modo [nimirum ex-
 „ plorando ex quibus fontibus doctrinam suam ducit
 „ D. Thomas, & an recte ex iis argumentatus sit] le-
 „ geretur D. Thomas, innumeris fortasse difficultatibus
 „ intercluderetur aditus, quæ inaniter ingenia torquent:
 „ seditiosæ quoque factiones comprimerentur: finem habe-
 „ rent inutilia commentaria: atque incredibilis a ltercatio-
 „ num numerus componeretur, a quibus Angelicus Doctor
 „ perinde alienus est, ac Sol a litigiosis Philosophorum di-
 „ sputationibus de quibusdam effectibus, quos ipse nullo mo-
 „ do producit. Bonaventura Argonenfis Chartusianus;
 „ de Optima legendor. Patrum methodo. Part. II. cap. 9.
 pag. 137.

minus obscurum veluti per gradus manuducuntur, vident illi quidem & clarius, & sine ullo damno oculorum; ita qui in tantis ignorantiae tenebris diu vivebant non illi quidem tantam lucem ferre possent, ut ad sanam philosophandi rationem, & ad antiquissimorum Theologorum disputandi formam sine ulla præparatione, & veluti invitati revocarentur. Quare erant illi quidem primum monendi, & veluti muniendi, ut facilius tempore procedente ad veram viam redirent.

Hæc sane ego cum considero aliquando, cumque gravissimi ac sanctissimi Theologi scopum, & adjumenta, quibus ad eum pervenire volebat, animo colligo, facere non possum quin tantum virum laudibus extollam; qui in tanta caligine bonarum litterarum, atque in ea ætate, in qua fere omnes ad inanes liticulas ferebantur; ipse maximo animo novitatibus studiorum se opposuit periculis: & peracri judicio utens, remedium commode excogitavit, quo eos ab illo morbo liberaret. Quod consilium si æquales pro merito æstimassent, non illi in tales altercationes post Aquinatis obitum incidissent.

At beatissimi hominis sapiens consilium fructum non tulit: immo vero causa fuit aliis cur contentiosa illa Theologia diligentius exercerentur. Nam cum animadverterent ipsi, talem, tantumque virum locum aliquem philosophiæ Aristotelico-Saracenzæ in sua Theologia fecisse; cumque accurate non expenderent, quo fine, quamque prudenter id præstitisset, existimarunt, licere ipsis per Aquinatem Metaphysicas subtilitates ad Theologiam deflectere: & non modo veteres disceptationes renovare, verum etiam novas & inauditas excogitare sine ullo fine. Quare paullo post obitum Sanctissimi Thomæ in id toto pectore plurimi vacarunt, ut Scholasticam theologiam ad formam Aristotelico-Saracenzæ reducerent.

rent. [1] Quare haud injuria aiunt viri docti, Scholasticam theologiam post medium sæculum XIII. id est, post Albertum [2] & Thomam maturitatem suam esse adeptam. Nam ab eo tempore Saracenis pigmentis & cinninis compta & ornata apparuit orbi litterario. Ex quo secundam ætatem possumus auspicari Scholasticæ theologiæ, idque usque ad Durandum a S. Porciano, qui sequenti sæculo nobilis habitus est.

Ex operibus S. Thomæ præter cetera laudatur *Summa Theologica* in tres partes divisa: quarum secunda in alias duas subdividitur, nimirum in *primam secundæ partis*, & in *secundam secundæ*. In *prima parte* agit de Deo, & proprietatibus divinis, beatitudine, trinitate, ceteris. In *prima secundæ*, de ultimo hominis fine, de actionibus humanis, earumque fontibus, virtutibus, vitiis: item de lege, & gratia. In *secunda secundæ*, de vir-

[1] „ Verum cum ea sit infelicissima rerum omnium
 „ condicio, ut vix ad summum perductæ, statim relaban-
 „ tur; Scholastica, principio tam laudabilis, in turpissi-
 „ mam cavillationem, scholarum Christianarum majestate
 „ indignam, turpiter abiit. Quamobrem, inquit doctissi-
 „ mus episcopus Gallus D. Godeau in Hist. Eccles. Scho-
 „ lasticos recentiores subtilitati rerum magis, quam fir-
 „ mitati, studentes, D. Thomam superandi cupidos, ve-
 „ ritatem, quam illustrare susceperant, omnino turbasse:
 „ Scripturarum, Patrum, ac Conciliorum studia susdeque
 „ vertisse: depravasse ingenia: suaque explicandarum re-
 „ rum exilitate pietatis spiritum in animis Fidelium paul-
 „ latim extinxisse. Idem Bonaventura Argonenf. l. c.
 P. 134.

[2] Albertus & ipse Compendium Theologiæ edidit,
 & Summam Theologicam: sed minus a Theologia sua,
 quam Philosophia, laudis habuit.

virtutibus singulatim Theologicis, & Moralibus. *Tertia* parte, de incarnatione Christi, & sacramentis, ac novissimis rebus hominis edisserit. Ex secunda parte plurima exscripsit Vincentius Bellovacensis in *Speculo Morali*. Scripsit itidem Thomas in Lombardum pro more sui sæculi, & alia plurima. Non mediocrem laudem habent libri *Contra Gentiles*: in quibus de Naturali theologia optime meritus est: & nobis probavit, quantum ipse in singulis Philosophiæ, & eruditionis universæ partibus efficere potuisset, si ad id animum adjungeret: adeo selecta sunt, quæ de singulis argumentis reliquit.

Jam ratio disputandi in theologia Scholastica, quam sequitur *Thomas*, talis est. Scripturæ, & Patrum testimoniis utitur in finiendis quæstionibus: easque confirmat rationibus Metaphysicis, & testimoniis Philosophorum, ubi locus est. Tum controversias aliquas subtiles & intricatas de rebus divinis adjungit, quas secundum Arabum consuetudinem, quæ eo tempore obtinebat, exponit, & solvit. Itaque mediam viam tenet inter antiquos illos PP. & Scholasticos sui temporis.

Hujus æqualis *B. Bonaventura* cardinalis præter commentarios in libros complures S. Scripturæ, & alia opera multa, scripsit in *Quatuor Sententiarum libros*, *Halesium*, ac *Thomamimitatus*: quod opus ab scholæ studiosis magno in pretio habitum est. Certe Bonaventura a disputationibus Dialecticis multo plus, quam ceteri, abstinet. [1] Quo planum fecit, Averroesianam disciplinam non omnibus probari. Ab

[1] „ *Profundus, non verbosus; subtilis, non curiosus;*
 „ *disertus, non vanus; flammantia, non infantia verba*
 „ *proferens: unde & securius legitur, facilius ab aman-*
 „ *te intelligitur, utilius frequentatur, dulcius & fru-*
 „ *ctuosius retinetur.* Trithemius de *Scriptor. Eccles.*
 c. 446. p. 113.

Ab hoc tempore Theologi in tres classes divisi sunt. Quidam libros *Sententiarum* Lombardi explicaverunt: & hi *Sententarii* vocati sunt. Alii vel novas *Summas* composuerunt, vel Thomæ Aquinatis *Summam* ad verbum secuti sunt, & commentariis exposuerunt: & hi nominati *Summistæ*. Non nulli systemata non condiderunt, sed de variis Theologiæ disputationibus in utramque partem disputarunt more *Academicorum*, facientes adversariis potestatem, quam liberet sententiam, confutandi: & hi vocati sunt *Quodlibetarii*: quorum parens & auctor non nullis videtur *Gualterus episcopus Pictaviensis*, quem *Aquinas* imitatus est. Et his tribus classibus tota Theologia secundæ, & tertiæ ætatis definitur.

Fuere tamen quibus Aquinatis disputandi ratio in Theologia non placeret. [1] Immo paucis post ejus obitum annis non nullos, ipsumque *Stephanum Parisiensem* episcopum quædam illius placita non admisisse, qui dicat, auctorem habeo. [2] Sed fortasse contra alios Theologos sancita sunt hæc. Certe *Aegidius Columna* eodem sæculo eum contra vituperatores strenue conscripto libro defendit. [3] Et hæc sæculo XIII.

C c

Jam

[1] *Facultas Theologica Parisiensis in libro scripto contra Joannem Montefonum Dominicanum, quem P. M. obtulit, hæc late persequitur: cujus verba legi possunt apud Launoium de Fortuna Aristotelis c. x. p. 213. Videndus etiam Buleus Hist. Academ. Paris. Tom. III. p. 433.*

[2] *Richard. Simon Biblioth. Critic. Tom. II. c. 25. p. 371. Epistolam autem Stephani Parisiensis episcopi datam anno 1277. producit Oudinus de Script. Eccles. Tom. III. p. 365. & Buleus l. c. p. 408.*

[3] *Defensorium librorum S. Thomæ contra Guillelmi*

Jam XIII. sæculo ineunte *Joannes Duns Scotus* Franciscanus, cum Parisiis Theologiam traderet, proposuit sibi *Thomæ, Bonaventuræ*, aliorumque argumenta & conclusiones ad incudem revocare; &, quæ sibi infirma videbantur, argumentis subtilibus refellere. Cumque plures pro *Thoma* decertarent, acres decertationes suscitatae sunt inter Scholasticos, quorum alii *Thomistæ*, alii *Scotistæ* sunt nominati: qui tanto animorum æstu contenderunt inter se, ut plura sæcula hæ lites perduraverint. [1] Notatur *Scotus* hoc nomine, quod & nimis subtiliter, atque adeo obscure disputaret; & cum de aliquibus in utramque partem disputando, in iis iudicium cohiberet, *Scepticismum* amplificare præter modum visus est.

Hæ autem disceptationes Metaphysicæ immane quantum onerant Theologiam. Nam cum præcipua Theologorum laus non in imitando *Thoma*, aut reformanda Theologica disputandi ratione secundum illius mentem, uti par erat, sed in novis quæstionibus ingeniose & acute excogitandis, ac definiendis consisteret; neutri autem alteris falces submittere vellent; ex una disputatione innumeræ genitæ sunt, & sine ullo fine pro-

mi Lamarensis, Thomæmastigis, Corruptorium. Editus est Veneriis 1501. & alibi.

[1] „ Quidam Theologi postpositis vel neglectis necessariis, utilibus, & edificativis doctrinis, curiosis, inutilibus, & supervacaneis Philosophiæ quæstionibus, & subtilitatibus se immiscunt: ex quibus ipsius studii disciplina dissolvitur, luminis ejus splendor offenditur, & per consequens studentium utilitas impeditur. Verba sunt Joannis XXII. P. M. in epistola ad Parisienses theologos data anno 1317. Apud Natal. Alex. H. E. Tom. VIII. p. 52.

productæ. Cumque in his fere omnes ætatem agerent, vix aliquid otii erat illis, qui Theologica dogmata recto ordine exponere cupiebant. Quod si aliqua ipsi adtingebant, breviter faciebant, & in disceptationibus nullius momenti consumebant ætatem. Nullus subtilitatum, nullus contentionum modus erat. Præstantissimus is habebatur, qui nova fundere, quique a nemine non nisi post multum laborem percipi posset. [1]

Auxerunt has contentiones viri duo celeberrimi, *Guilelmus Durandus a S. Portiano*, & *Guilelmus Occam*, alter Dominicanus, alter Franciscanus, qui paullo ante medium XIII. sæculum præstantes habiti sunt. Ille Thomam suum deseruit, & adversum eundem acriter scripsit, atque sine ullo duce philosophari conatus est.

C c 2

Hic,

[1] „ *Methodum S. Thomæ secuti sunt plerique post*
 „ *ipsum Scholastici. Verum qua ipse usus est ob necessita-*
 „ *tem jam dictam, ea non pauci post ipsum abusi sunt.*
 „ *Nam cum debuissent, cessante jam necessitate, ad sim-*
 „ *pliciore tractandæ Theologiæ methodum redire, ne-*
 „ *scio qua vel curiositate ducti, vel ostentandi ingenii cu-*
 „ *piditate incitati, relictis Fidei, & Morum dogmati-*
 „ *bus, aut leviter tantum delibatis, Theologiam prope*
 „ *totam ad quæstiones, & pugnas de verbis, contentio-*
 „ *nesque de speculationibus quibusdam Metaphysicis rede-*
 „ *gerunt. Novas præterea quæstiones ex ipsis S. Thomæ*
 „ *quæstionibus, articulis, argumentis, sententiis, ver-*
 „ *bis, sine ulla necessitate, vel utilitate excitarunt: tan-*
 „ *toque sibi doctiores visi sunt, quanto subtilius poterant*
 „ *novam disputandi materiam invenire: minime profecto*
 „ *in hoc imitati S. Thomam. Joannes Opstraetus, Bel-*
 „ *ga, qui floruit sine elapsi sæculi, in Theologo Christiano*
 „ *P. II. c. 3. Vide Cl. Mabillon. de Studiis Monasticis P. II.*
 „ *cap. 3.*

[1] Hic, discipulus Scoti, instauravit sectam *Nominalium*, eamque opposuit doctoris sui placitis, qui a Re-
libus stabat: multaque alia in præceptorem effudit. [2]
Ex quo inter Reales, & Nominales non modo conten-
tiones litterariæ natæ sunt acres & vehementes, sed
plus quam litterariæ, ad convicia ad verbera usque. [3]
De iis nos jam primo libro verba fecimus: sed cum Phi-
losophicæ

[1], „ Nos igitur plus rationi, quam cuicumque aucto-
ritati humanæ, consentientes, nullius puri hominis
auctoritatem rationi præferimus: adtendentes, quod,
omnibus existentibus amicis, sanctum est perhonorare
veritatem: Durandus, Præfat. in Libr. Senten. Lom-
bardi.

[2] Occami effigiem nobis adumbravit Paullus Langius
monachus Cizensis hoc modo: „ Occamus Scholastici cer-
taminis agonotheta excellentissimus, agmen peregrini
exercitus, id est, Philosophicum contra hostes Israel
pugnans, in Scripturarum campum adducit, sacrisque
Theologorum copiis associat, sacra profanis, divina hu-
manis, domesticis exotica, orthodoxis ethnica, cæca
præsumptione commiscens & copulans, & adeo usque
quidem, ut auxiliæres domesticas pæne excedant, su-
perentque copias: multo plures videlicet Philosopho-
rum, quam divinæ paginæ, in suis syntagmaribus au-
toritates producendo. Quasi arma lucis, utpote scu-
tum Fidei, galca salutis, & gladius Spiritus Sancti,
utriusque testamenti aurea testimonia, ad resistendum
diabolo, & satellitibus ejus Hæreticis, minime suffi-
cerent. Utrum fauste, & prudenter id fecerit, ipse
viderit. In Chronico Cizensi Tom. I. edit. Pistor.
pag. 833.

[3] Consule *Aventinum* in Annalibus Boiorum L. VI.
pag. 624.

lofophicæ difceptationes etiam in Theologia inftaura-
rentur, fieri non poteft quin eadem interdum parce re-
petamus: ufque adeo philofophia, & theologia Schola-
ftica vinculo quodam neceffario conftitæ funt:

Atque hinc tertia & poftrema Scholafticæ theolo-
giæ ætas ducitur ad finem ufque sæculi XV. quæ priores
superavit acumine, & altercationibus. Nam laxatis ha-
benis ingeniorum nulli amplius dubitarunt Philofophi,
atque adeo Theologi novas opiniones pro ingenio, pro
lubitu, pro gloria captanda excogitare. Quare magis
illi in argutiis Dialecticis, quam in dogmatibus exponen-
dis, verfati funt: immo interdum propter Dialecticas
fubtilitates in errores nimis multos offenderunt. [1]
Plerique exiftimarunt, non nifi Dialecticæ pugnaciæ &
contentiofæ beneficio ad Theologiæ ftatigium perveniri
poffe: quod ipfum de *Petro Aliaco* cardinali prædica-
runt æquales. [2]

Jam fingula percenfere, quæ hac fecunda, & ter-

C c 3

tia

[1] De *Eccardo Teutonico*, qui hoc sæculo floruit, ita
fcribit *Trithemius*: „*Vir in Divinis fcripturis eruditus,*
„ & in philofophia *Ariftotelica* omnium fuo tempore do-
„ diffimus, ingenio fubtilis, & clarus eloquio: fed dum
„ nimis *Philofophiam* insequens novitatem terminorum
„ contra *Theologorum* confuetudinem ubique curiofe inmi-
„ fcuit, varios errores inducit, inter quos exftant de-
„ cem & feptem articuli u. S. Pontifice [*Joanne XXII.*]
„ damnati. De *Scriptor. Ecclef.* c. 537. p. 130.

[2] „*Quis unquam ad illum apicem Theologiæ, quo*
„ *Petrus de Aliaco* confcendit, abfque definitionibus, di-
„ vifionibus, argumentationibus, instantiis *Logicalibus*
„ perveniret? . . . opus igitur *Theologicis Logica* inferre.
Wefelius apud *Launoium de Fortuna Ariftotel.* p. 469.

tia ætate, id est a finē XIII. usque ad XV. sæculum ab Scholasticis sunt perpetrata; & molestum esset, & minime necessarium. Qui enim præcipuos in singulis ætatibus habet exploratos, is de reliquis potest judicare, qui ex eadem disciplina profecti sunt. Omnes siquidem in præceptorum verba jurarunt, eaque totis viribus defenderunt: præsertim Thomæ, & Scoti sectatores: quorum iccirco res gestas narrare singulatim id esset abuti patientia lectoris. Quare de singulis partibus, nempe de *Scholastica*, *Polemica*, *Hermeneutica*, breviter dicemus.

I. *Scholasticam* plerique omnes Theologi in Occidente sunt amplexati: & qui ceteris doctrina præstant, Lombardum interpretati sunt: quod in magna eruditionis, ac ingenii laude ponebatur. Qui vero ex suo aliquid novum promere cupiebant, *Summas* aliquas condebant vel de re Speculatrice, vel Morali. Id XIII. fecere sæculo *Guilelmus de Seliniaco*, *B. Raymundus de Pennaforti*, *Udalvicus*, *Hostiensis*, *Gandavensis*. XIII. *Astefanus*, *Monaldus*, *Alvarus Pelagius*, *Bartholomæus a S. Concordia*. XV. *S. Antoninus*, *Baptista Salvis*, *Trovamalis*, *Angelus a Clavasio*, *Pacificus Novariensis*, reliqui. Interdum vero ex aliorum *Summis* epitomas seu *Summas* decerpebant: quod in primis fecit *Joannes Teutonius* quidam, qui ex *Summa* Thomæ, & Petri de Tarentasia, & Hostiensis, & S. Raymundi, aliorumque suam delibavit.

II. Non nulli, sed pauci numero, theologiæ Polemicæ operam dederunt. In id incubuerunt sæculo XIII. *Thomas Aquinas*. [1] Sæculo vero XIII. *Guido de*

[1] In *Summa contra Gentiles*, & *contra errores Graecorum*, & *contra Saracenos*.

de Perpiniano, Pelagius. XV. Paullus Burgenfis, Hieronymus a S. Fide, Porchetus de Salvaticis, Alfonsus de Spina, & alii, qui Judæos refellere adorti sunt. Non nulli eodem sæculo Wickleffianos, & Hussianos refutarunt: alii vel contra Græcorum errores, vel in defensionem Florentini concilii libros ediderunt. Quos inter referuntur Græci quidam, ut Georgius Trapezuntius, & Scholarius, Josephus Methonensis, Protosyncellus, Bessario cardinalis, Isidorus Thesalonicensis, ceteri.

III. Etiam in Hermeneutica, seu enarratione Scripturarum non nihil Theologi prædicti temporis & intelligentiæ posuerunt. In his numerantur XIII. B. Antonius Ulyssiponensis: qui primus apud Franciscanos Sacros codices, idque sapientissime, interpretatus est. Hugo de S. Caro, qui in primis Concordantias lucubrauit. Petrus de Tarentasia, ceterique. XIII. vero Engelbertus, Aureolus, Ludolphus Saxo, Gorram, Eymericus, sed præter ceteros Nicolaus de Lyra, primum Judæus, dein Franciscanus, qui Scripturarum studia hoc sæculo suscitavit, & Postillam, uti vocant, ad Glossam Ordinarium conscripsit. Multo plures se offerunt sæculo XV. qui eandem materiam diligenter persecuti sunt: hujusmodi sunt Paullus Burgenfis, Hieronymus a S. Fide, Thomas Anglicus, D. Chartusianus, & Alfonsus Tostatus episcopus Abulensis, qui copiosa in Scripturam commentaria reliquit.

Horum plerique, quod linguas Orientales ignorent, operam suam in explicanda vulgata versione Latina tantum posuerunt, idque secundum interpretationem Latinorum Patrum: quidam fufius, alii brevius. Aliam viam institit Tostatus, qui quæstiones aliquas sumfit ex textu, easque Scholæ ritu fufe dissolvit: quem morem sequenti sæculo alii tenuere. Quare fere omnes

consuetudinem sui sæculi satis produnt in suis interpretationibus. [1]

Sed ad Orientalem ecclesiam ab Occidentali paulisper divertamus. Longe aliter se habuit in Oriente Sacram disciplinam tradendi ratio ab sæculo XI. usque ad medium XV. Non enim ex Metaphysica disciplina Scholasticorum more, sed alio modo disputabant Græci. Exemplo sit *Euthymii Zigabeni*, qui initio XII. floruit, *Tançplia adversus Hæreticos*, præsertim suæ ætatis: in qua quoddam Polemicæ theologiæ systema se offert. [2] Nempe cum quidam Theologi sententias aliquot ex PP. Græcis decerperent, ut Hæreticos, Judæos, & Saracenos confutarent; eas Euthymius ordine posuit & digessit, quo facilius lectoribus opitulari possent. Itaque non novas & subtiles quæstiones & controversias instituit, exponit, dissolvit, quod erat Scholasticorum; sed plane, quod sibi proposuit refutandum, conficit.

Ad eundem modum *Constantinus Harmenopulus* in libro inscripto, *de Opinionibus Hæreticorum, qui singulis ætatibus exsisterunt*: qui post expositas hæreses singulas

[1] Qui historiam Scholasticorum noscere cupit, præter eos, qui de Scriptoribus Ecclesiasticis agunt, ut sunt, *Caveus, Warthonus, Dupinius, Natalis Alexander, Oudinud*, ceteri, legat eos, qui Religiosorum historiam condiderunt: nam plerique omnes ex his familiis Scholastici sunt profecti. *Jacobus Quetif, & Jacobus Echarð* id disputant de Dominicis: *Wadingus* de Minoritis seu Franciscanis: *Mabillonius* de Benedictinis in *Actis Sanctorum*, & in *Annalibus*. His addi potest *Bulæus* *Historia Universitatis Parisiensis*, ubi illustres Academicos percenset. Nobis ad alia tendentibus hæc monuisse sat est.

[2] Exstat in *Bibl. Max. Patrum Tomo XVIII.* pag. 1.

gulas; refutationem unicuique plane atque aperte subjungit. Præterea cum eodem sæculo acriter disputatum esset ab ecclesia Orientali, & Occidentali, præsertim de processione Spiritus Sancti a Patre, Filioque; nihil non fecerunt Græci pro suis erroribus defendendis: [1] veluti J. Furnus, Nicolaus Methonensis, Eustratius Nicænus; Nic. Seidus, ceteri, quorum nomina satis sunt nota. Non eos tamen reperimus, ab ea disputandi ratione, quæ præcedentibus sæculis obtinuerat, recessisse: immo vero id unum egisse eos, scripta, quæ supersunt, fidem faciunt.

Nec aliter XIII. sæculo se se res habuit: ut ostendit præter ceteros *Nicetæ Acominati* ἑνεαυπὶς ὀρθοδοξίας *Thesaurus Orthodoxæ fidei*: in quo vir doctissimus hæreses omnes diligentissime consutat. Mitto Theologorum infinitam vim, qui vel ante concilium Lugdunense II. anno MDCCCLXXIII. coactum, vel post ad Florentinum usque sæculo XV. Græcorum ineptias & errores contra Latinos defenderunt: in quibus tamen numerantur non nulli, qui a Latinis steterunt: nam hæc ex Leone Allatio [2] & Fabricio [3] cognosci possunt: nec his detinere tirones puto consentaneum. Satis fuerit monere, hos omnes etiamsi in argumento & subtili & copioso versarentur, nihilo secius non id Dialectica ratione persecutos esse; sed ex coactis PP. Latinorum, & Græcorum sententiis, quas ad suam sententiam inflectere conabantur, quæ sibi proposuerant, effecisse. Quod eo magis mirabile est, proterea quod ex historia Orientali cognoscimus, extremis Orientalis imperii sæculis

[1] Confer. *Leo Allatius* de Occident. & Orient. eccl. consens.

[2] Libro citat.

[3] Biblioth. Græcæ L. V. c. 43. seqq.

culis [funditus periit Constantinopolitanum imperium anno **CLXXXIII.** cum a Mahometo II. imperatore Turcarum Constantinopolis est expugnata] Aristotelicam philosophiam sed magis puram & intemeratam, quam apud Scholasticos, regnasse. Fuere etiam Græci non nulli, qui *Catenas Patrum* condiderunt eadem ætate, veluti *Nicetas*, *Andreas*, *Macarius*, *Aretas*, *Theophylactus*, *Euthymius*. Itaque in Hermeneutica theologia eandem methodum, ac Occidentales, secuti sunt, cogendi nempe sententias præcedentium, & etiam catenas PP. condendi. In hoc differunt, quod a Dialectica, & Metaphysica tum in Hermeneutica, tum in Dogmatica & Polemica theologia abstinuerunt: nec inutiles quæstiones disputarunt. Scholastica enim ratio in Oriente erat ignota. Sed ad Occidentalem plagam redeundum est.

Quamquam fere omnes *Scholastici* acutis in quæstionibus disputandis otium consumerent; tamen aliqui inventi sunt XV. sæculo, qui nævos hujusmodi scite agnoverunt, atque in medio Scholasticorum cætu, in ipsis scholis, ubi Scholastica tanto opere erat exulta, maximo animo condemnarunt. Fuere in his *Joannes Gerso* cancellarius Parisiensis [1] *Nicolaus Cleman-*
gius

[1] „ Deinde, inquit, cur ob aliud appellantur Theologi nostri *sophistæ verbosi*, & *phantastici*, nisi quia, relinquitis utilibus, & intelligibilibus pro auditorum qualitate, transferunt se ad nudam Logicam, vel Metaphysicam, aut etiam Mathematicam: ubi, & quando non oportet, nunc de intensione formarum, nunc de divisione continui, nunc detegentes *sophismata* Theologicis terminis obumbrata, nunc *prioritates* quasdam in divinis, *mensuras*, *durations*, *instantia*, *signa nature*,

gius [1] aliique, qui non modo de Dogmatica, de Morali, de Disciplina, rejectis Scholæ argutiis, sobriè disputarunt; verum etiam ipsas inutiles disputationes tamquam vero Theologo indignas projiciendas esse dixerunt. [2] Nam cum eo tempore theologi Latini cum Græ-

turæ, & similia in medium adducentes. Quæ etsi vera essent, & solida, sicuti non sunt; ad subversionem tamen magis audientium, vel irrisionem, quam ad reclamam Fidei ædificationem sæpe proficitur. Gerſo Lect. VIII. in Marcum.

Et loquens de B. Bonaventura, ita ait: ,, Recedit a curiositate quantum potest, non immiscens positiones extraneas, vel doctrinas sæculares Dialecticas; aut Physicas more multorum Unde factum est, ut ab indevotis Scholasticis, quorum, pro dolor! major est numerus, ipse minus exsisterit frequentatus. In fine Libri de Exam. Doctrinar.

[1] ,, Miror, inquit, Theologos nostri temporis paginas Divinorum testamentorum ita negligenter legere, & nescio quarum sterilium subtilitatum indagine sua ingenia conterere: & ut ait Apostolus, languere circa quæstiones & pugnas verborum: quod Sophistarum est, non Theologorum. In Mss. de Instituendo Theologiæ studio apud Launoium loc. cit.

[2] ,, At vero quæret aliquis, quales materiæ dicendæ sint proprie & pure Theologicæ? Respondeat non ego, sed Augustinus, quod illæ per quas Fides saluberrima gignitur, nutritur, defenditur, roboratur. Fides, Spes, & Caritas quemadmodum solum nominantur, & sunt virtutes Theologicæ; ita materia illa proprie dicenda est Theologica, quæ Fidem ædificat, Spem erigit, Caritatem inflammat. Propterea penitentibus di-

,, dum

Græcis, & Wicklessianis, & Ussianis disputantes; coacti fuerint Scripturam, Traditionem, & PP. consulere scripta, ut ex iis errores conficerent; plane deprehenderunt, non nisi ex prædictis fontibus veram Theologiam duci oportere.

Viam etiam severioris supercilii disciplinis inlustrandis stravit humaniorum litterarum studium, velut Latinæ linguæ, & Græcæ, quæ labente eodem sæculo coli cœpere: quod causam dedit plurimis, ut PP. Græcorum libros pervolventarent, ex iisque ducerent germanas responsiones. Verum hæc tametsi non nullis opitularentur, tamen plerique contrariam tenebant viam. Immo vero eadem ætate *Casuiſtæ* fere omnes nati sunt, quorum plurimi quæstiones quasdam inutiles instituerunt, commenti etiam opiniones intolerandas, ex quibus plurima mala sunt nata: quibus Romani pontifices diligenter, uti solent, occurrerunt. [1] Et hæc de Scholastica: nunc de Scholasticorum sectis dicendum esse videtur.

Quamquam Scholastici ex Aristotelis disciplina disputent, eandemque rationem philosophandi sequantur omnes; tamen ex diversis principiis, quæ ponunt, diversas disciplinas faciunt: quæ ab inventore, qui eas excogitavit, nominatæ sunt. Celebriores sectæ sunt *Thomistica*, *Scotistica*, *Moliniana* seu *Jesuitica*, & *Augustiniana*.

Prima originem ducit a *B. Thoma Aquinate*: altera ab

„ Etum est, non ut conquirant dispositionem orbis terrarum, & cæli, & siderum: Pœnitementi, ait, & cre-
 „ dite Evangelio. Deuteronomii 4. notatum est. Gerſo
 „ Tom. I. Lect. 2. contr. Vanam Curioſit. Conf. 4.

[1] Consule Dupinium Biblioth. Auc. Eccles. Tom. XII. c. 4.

ab *Joanne Duns Scoto* : tertia a *Ludovico Molina Jesuita Hispano*, qui vixit sæculo XVI. quarta a *S. Augustino*, seu ab iis, qui proximis duobus sæculis Augustini doctrinam inlustrarunt : quos inter excellent ex Franciscanis *Franciscus Macedo* ; ex Augustinianis ipsis eruditissimi viri, *Christianus Lupus*, *Norifus cardinalis*, *La Fosse*, *Bellelli* ; *Joannes Laurentius Bertius*, ceteri ; ut alios omittam vel Religiosos, vel Laicos, qui eandem sententiam defenderunt.

Neque vero gravissimæ familiæ, quas nominavimus, in omnibus scholæ controversiis contrarias sententias tuentur : sed in iis differunt, quæ ad gratiæ Christi disputationem pertinent, ex eaque consequuntur. Hæc tamen a nobis in præsentia sùsius explanari non nulli fortasse cuperent : sed a proposito nostro esset alienum : saltim a tironibus, in quorum gratiam scribimus, percipi non possent. Satis fuerit per viam monere, controversiam fere omnem ad unum caput revocari, nimirum ad concordiam gratiæ, & liberi arbitrii. Nam certum est, dari aliquam gratiam efficacem, cujus adjuvento bonum facimus : item certum est, libertatem nostram ab illa gratia non tolli, sed cum ea componi. In hoc est dissidium, quo modo componi possit, seu ex quo fonte hauriri queat gratiæ efficacia. Quod ut explicent Theologi, alias & alias opiniones eruditissime excogitarunt : quæ apud eos videri possunt, qui in hoc argumento cum laude versati sunt. [1] Nos pergimus ad alia.

CA-

[1] Ex Thomistis legi potest *Alvaresus*, *Gonetus*, *Contensonus*, & *Cl. Gottius cardinalis*. Ex Jesuitis *Belarminus cardinalis*. L. I. de Gratia & lib. Arb. *Suarezus* de Auxiliis L. III. *Tannerus* de Gratia Tom. II. disp. 6.

CAPUT VIII.

*De Theologia XVI. sæculi, seu de theologiæ Dogmaticæ
& Polemicæ instauratione.*

QUAMquam rerum Divinarum notitia ab Apostolorum ætate usque ad præsens tempus pura & incorrupta in ecclesia Catholica remanserit; tamen pro varia temporum disciplina alia via ac methodo, uti diximus, tradita est. Atque illud ex historia exploratum habemus, ubi Philosophia in scholis Christianorum dominata est, ibi Theologia accurate & cum pretio excolta fuit & tradita, velut III. & IIII. & V. sæculo. nominis Christiani. Ubi vero Philosophia damnum fecit, ibi & Theologica disciplina, quod ad methodum adinet, mutata fuit: ut a VI. sæculo ad XII. usque. Et quo deterior Philosophia facta est, id est argutiis & inanibus disputationibus depravator, eo magis Sacra scientia extraneis ac inutilibus quæstionibus ad fastidium usque onerata est: atque a veteri majestate & dignitate, quæ primis sæculis admirationi fuerat Gentilibus, ad nescio quam inanium quæstiuncularum indaginem delapsa est, quæ germanam pulcritudinem, ut ita dicam, sædavit: quod sæculo XIII. & XV. in more positum fuit. Contra quo tempore Philosophia quasi per gradus e tenebris egressa est, & ad lucem perducta; etiam Theologia ipsa suo lumini restituta, multis & validissimis præsiidiis se muni-

ceterique Congruistæ, qui a Molinæ, Montemajoris, Lessi, Hamelii sententia non nihil recesserunt. Ex Scotistis, Pontius, Mastrius, Frassenius, Du Pasquier. Ex Augustinianis, illi, quos nominavimus, La Fosse, Bertius, Norisus, Lupus, Gavardius, Piette, Casalini, ceterique.

munivit, quibus se defenderet ab impetu aduersariorum. Adeo verum est, bonam Philosophiam ad Theologiam inlustrandam omnino esse accommodatam. Hoc quam vere dicatur, duorum ante hac sæculorum historia nos docet: de qua nos accurate hoc tempore, quantum per epitomæ leges poterimus, dicemus.

Sæculo XVI, non nihil detrimenti fecit Scholastica theologia. Causa fuere hæreses nefariæ, quas male ferriati homines eo tempore excogitarunt, & quæ non modo Theologos exercuerunt, sed etiam Ecclesiam acerrimis contentionibus agitarunt. Nam cum eorum antesignanus *Martinus Lutherus*, ut errores suos & impias sententias absconderet, anno MDXXXII. Novum testamentum plurimis in locis interpolatum Germanice ederet; & hæc translatio non modo ab doctoribus, qui *Luthero* adhæserant, sed etiam a feminis continenter legeretur, & memoriæ mandaretur; exstitit ut *Luthera*ni homines nostris doctoribus, & concionatoribus audacius insultarent; quasi turpia mendacia pro concione dixissent. Cumque nimis multi ex nostris Theologis in argutiis Dialecticis magis, quam in Sacris codicibus, essent versati; adeo crevit apud semidoctos de *Luthera*norum eruditione opinio, adeo nostrorum contemptus, ut nihil supra.

Huic alia & gravissima accessere incommoda.

„ Nam cum antiqui Theologi multis retro annis peritiam linguarum, & politiores litteras neglexissent,
 „ *Lutherus* mox ab initio per *Melanchthonem*, *Zuinglium*, *Oecolampadium*, & *Bucerum*, antea quam
 „ ab eo in non nullis articulis dissentire cœpissent, totam
 „ juventutem Eloquentiæ litteris, linguarumque studio deditam in partem suam traxit. Juvenes vero
 „ & ingenio alacres, & laboris patientes mox in Sacris litteris [quibus *Lutherus* unicum tribuebat sensum,
 „ cum-

„ eumque litteralem] ita profecerunt litteraliter , ut
 „ vel triginta annorum Theologi tam prompti in Scri-
 „ pturæ locis proferendis non viderentur , quam illi .
 „ Qui & de peritia linguarum , & de stili elegantia fu-
 „ perbientes , mox quoslibet veteris farinæ Theologos
 „ non solum contemnere , verum etiam provocare cœ-
 „ perunt , maxime quando ad populum verba facie-
 „ bant . [1]

His de causis cum aliqui nostrorum Scholasticis
 adjumentis haud feliciter in Lutherum scriberent , causam
 dederunt maledicentissimo homini , ut Scholasticos
 irrideret . [2] Nam cum veros ab adscripticiis Theologos
 non fecerneret , nec vitia , & virtutes internosceret , pro-
 pter vulgarium Scholasticorum inperitiam Theologorum
 omnium auctoritatem rejecit : audacter ajens , theolo-
 giam Scholasticam esse nihil aliud , quam ignorantiam ve-
 ritatis , inanemque fallaciam , quam ad Colossenses c. 2.
 Apostolus præcavet . [3] Idem opposuit ejus discipulus
 Philippus Melancthon , qui dixit , Lutetiæ natam esse
 prophanam Scholasticen , qua admissa , Evangelium ob-
 scu-

[1] Ita Natalis Alexander in Hist. Eccles. Tom. VIII. c. 2. art. 10. p. m. 112.

[2] „ Silvester Prieras , Ordinis FF. Prædic. profes-
 „ sor , S. Palatii magister , Lutberi sophismata detexit
 „ potius , quam confutavit , Dialogo S. Pontifici dicato .
 „ Huic statim respondit Lutherus , Scholasticam & Tho-
 „ misticam theologiam , in qua exercitatissimus erat Prie-
 „ ras , contemnens ; seque in errore pertinacius obsir-
 „ mans , quod SS. litterarum , veterum Conciliarum te-
 „ stimoniis ab adversario , non satis premeretur . N. Ale-
 xander ibidem p. m. 107.

[3] Lutherus in libro Adversus Jacobum Latomum .

securatum, ac *Fidem extinctam*. [1] Id ipsum nostris opposuere fere omnes Novatores, qui eodem sæculo orti sunt, ut Sacramentarii, Anabaptistæ, Anti-Trinitarii seu Sociniani, qui summo consensu Theologos nostros irriserunt, quasi soli isti essent Sophistæ.

Præterea Novatores, ut nostris probarent, opiniones suas antiquitate se defendere, vetera monumenta, & PP. scripta diligenter examinarunt, ut inde efficerent, decreta, quæ ipsi profitebantur, perpetua traditione constare. Id præsertim fecit Martinus Flacius Illyricus, qui & *Centurias Magdeburgenses* conscripsit, & *Catalogum testium veritatis*; [2] in quo ab Apostolorum tempore usque ad annum MDLXXVII. testimonia collegit, quibus Catholicis persuaderet, doctrinam suam gravissimorum hominum, qui singulis sæculis floruerunt, testimonio confirmari. Quod etiam eodem sæculo Martinus Chemnitius in *Locis Theologicis* efficere adortus est: & copiosius adhuc Michael Neander, qui in PP. testimoniis cogeñdis describendisque industriam omnem collocavit. [3] Alios prætereo, qui in eodem argumento examinando desudarunt Hæreticos.

Iustificandum non est, Hæreticos multa per calumniam effudisse in nostros, quæ falsa sunt: multa etiam ad pravos sensus detorsisse, quæ ab Scholasticis alio intellectu dicta erant: veruntamen Theologiæ illius vulnera tetigerunt, quæ vult illa quidem videri se esse Theologiam, & Scholasticam, sed abest ab ea distatque plurimum. Nam quo tempore adversum ingruentes ex Germania hæreses oportebat Scholæ theologos, optimis esse armis instructos, eo nulla prorsus habe-

D d

bant,

[1] Apologia contra Parisienses.

[2] Editus est Basileæ 1556.

[3] In Theologia Christiana. Lipsiæ 1595. 4.

„ bant , nisi arundines longas , arma videlicet levia
 „ puerorum . Ita irrisi sunt a plerisque , ac merito irrisi ,
 „ quoniam veræ Theologiæ imaginem nullam tenebant :
 „ umbris utebantur , & utinam eas ipsas sequerentur .
 „ Quocirca homines verbo tenus in Theologia magistri ,
 „ pugnare illi quidem adversum Ecclesiæ inimicos ,
 „ sed valde tamen infelicitè . Errabant illi autem a
 „ principio statim studiorum suorum . Cum enim facul-
 „ tates eas , quæ linguam expoliunt , mirum in mo-
 „ dum neglexissent ; cumque se se in Sophistica arte
 „ torisissent diutius ; tum demum ad Theologiam ag-
 „ gressi , non Theologiam , sed fumum Theologiæ se-
 „ quebantur . Nam cum rem perditam sua restituere
 „ auctoritate deberent , tempori , ut inquit , servien-
 „ tes , non modo sophismata non profligarunt , verum
 „ etiam auxerunt . Quæ nimirum cum a Philosophia ,
 „ tum vero magis a Theologia tollenda sunt . [1]

. Id cum animadverterent gravissimi Theologi , fa-
 teri non dubitarunt , in Scholastica theologia , quæ per
 id tempus regnabat , parum se se habere præsidii ad hæ-
 reses labefactandas . [2] Non enim extraneis & inanibus
 disputationibus , non argutiis Dialecticis impudentissimi
 Hæretici erant confringendi : sed Scripturarum testimo-
 niis , sed perpetua Ecclesiæ traditione , sed Patrum aucto-
 ritate , atque recta ratione , id est , bona Scholastica , quæ sal-

[1] Ita loquitur Melchior Canus gente Hispanus Domi-
 nicanus , episcopus Canariensis , nobilis Scholasticus XVI.
 sæculi , in libris de Locis Theologicis L. VIII. c. 1.

[2] Ludovicus Carvajal , qui Trident. interfuit , de
 Restituta Theologia c. 8. qui editus est Coloniae an. 1545.
 8. hæc dolet . Quod ipsum professi sunt theologi Parisien-
 ses . Lege Buleum Histor. Univ. Paris. Tom. VI. ad
 ann. 1330.

fallacias detegeret, mendacia & calumnias redargueret, coercendi erant. Hoc ipsum Tridentini patres agnoverunt. Nam cum tot tantisque malis, quæ Hæretici perversi illi quidem, sed eloquentes, & docti, & in disputando admodum exercitati, in Ecclesiam invexerant, occurrere vellent; operam dederunt, ut, missis Scholasticorum disputationibus, ac contortis & aculeatis syllogismis, ex purissimis Theologiæ fontibus, nimirum Scripturæ, & Traditione, bonæ Dialecticæ auxilio controversias finirent. [1] Hæc enim est unica medicina, quam ecclesia Catholica a primis temporibus adhibuit ad sanandos Fidelium morbos, & frangendam proterviam Hæreticorum.

Fuere etiam Scholastici & nobiles, & in bona Theologia valde exercitati, Jesuitæ [2] Franciscani

· · · · · D d 2 · · · · · ni

[1] Sancivit Concilium, ut Theologi in exponendis sententiis hac methodo userentur. Primum ut eas ex Sacra scriptura sumerent, & traditionibus Apostolicis, & Conciliis probatis, & Constitutionibus Pontificum MM. & SS. PP. & ex consensu ecclesiæ Catholicæ. Deinde ut breviter id facerent, semotis inanibus & supervacaneis questionibus, & clamosa contentione. Ita Pallavicinus Cardinalis in Hist. Concil. Trid. L. XII. c. 1. & 10.

[2] „ Nolim equidem eas quæstiones in Theologicis
 „ scholis audiri, an corpus Christi potuerit esse in Eu-
 „ charistia ante incarnationem eodem modo, quo nunc
 „ est: an filius Dei fieri potuerit femina: an potuerit
 „ assumere naturam nescio quam; quam pudet me sane
 „ nominare. Deinde rebus aut inutilibus, aut alienis,
 „ aut ridiculis abstinendum esse censeo. D. Aug., quem
 „ merito Theologi tamquam optimum magistrum ac ducem
 „ sequuntur, curiosam & supervacaneam quæstionem vo-

„ cat „

ni [1] *Dominicani* [2] ceteri; [3] qui cum animadver-
terent, emendationi Theologiæ non nihil ob stare obse-
quium

cat, quomodo corpus Christi in cælo locatum sit :
inprudentem vero, an D. Paullus una cum corpore
in tertium cælum raptus sit : inutilem hominum in-
prudentium, qua figura sit cælum : quæ tamen omnia
non omnino a divinis litteris aliena videri potuerant :
Quod si nunc in frequentissimis, ac celeberrimis Theo-
logiæ scholis, ubi nihil videri, nihil audiri, nisi sa-
pientiæ, nisi gravitatis, nisi pietatis, nisi utilitatis
plena oportebat, magnis nos clamoribus altercantes
vir sapientissimus audirisset : an in materia sint ratio-
nes seminales : an materia sit principium individua-
tionis : an elementa maneat formaliter in mixto :
an caritas augeatur per additionem gradus ad gra-
dum, an per maiorem radicationem in subiecto .
Quid ? si illa ridicula : an Sacramenta sint in aliquo
prædicamento : an alinus possit bibere Baptismum :
quid, inquam, vir prudentissimus dixisset, nisi nos
magno cum clamore & contentione tempus perdere :
quod ad minimam partem earum rerum comprehenden-
dam, quæ non solum utiles sunt, sed etiam necessariae,
si multo longiorem haberemus vitam, minime sufficeret.
Quid, inquam, dicere potuisset, nisi quod de Sophis-
tis sapienter dixit, valde eos serio & subtiliter delira-
re ? Non est Theologia, mea quidem sententia, ita
tractanda, ut Hæreticis risum moveat, sed ita ut ter-
rorem incutiat : maleque de ea mereri mihi videntur
ii, qui dum eam maxime augere, & amplificare istis
non necessariis volunt, maxime ridiculam faciunt .
Non refert, quam longa, quam lata, quam subtilis
sit habenda : sed refert, quam vera, quam utilis Ecclē-

quum illud, quod Scholasticis doctoribus adfectæ sui præstabant, Theologos admonere, ut intellectum non

D. d 3.

nifi

„ *fiæ*, quam *gravis*, quam *fortis*, quam *Hæreticis for-*
 „ *midabilis*. Maldonatus in Oratione habita Lutetiæ in
 Collegio di Clermont Soc. Jes. anno Christi 1574. Ex-
 stat hæc Oratio cum aliis epist. Mss. Lutetiæ in Biblioth.
 Puteana. Confer. Lauvoius de Fortuna Arist. p. m. 164.
 „ Etiam Salmeron Prolegom. 9. in Com. in Hist. Evan-
 gel. & Possevinus. Bibl. Select. L. III. c. 9. errores &
 „ *abusum* notant eorum.

[1] 1. „ Mibi non probantur, qui suorum doctorum sen-
 „ tentias per fas & nefas propugnant: in hoc enim e dia-
 „ metro Evangelio adversantur, in quo non *Nominales*,
 „ aut *Reales*, sed Christum imitari jubemur. Ubicum-
 „ que veritatem invenero ipsam amplectar: nec patiar,
 „ ut quisquam me juratum *Scotistam*, aut aliquo quovis
 „ nomine appellet. . . . Solius Christi verba sub Ecce-
 „ siæ gremio juravi, reliqua nomina contemno. Ludovi-
 „ cus Carvajal. de Restituta Theolog. & a sophistica, &
 „ barbarie pro virili repurgata specimen. in Epist. ad Ca-
 „ rol. V.

2. „ Ego enim miserrimam hanc dico servitutem, sic
 „ esse humane sententiæ addictum, ut non liceat ullo
 „ modo illi repugnare: qualem patiuntur hi, qui se tan-
 „ tum B. Thomæ, aut Scoti, aut Occami dictis subjiciunt,
 „ ut ab eorum placitis, in quos jurasse videntur, nomina
 „ fortiantur, quidam Thomistæ, alii Scotistæ, alii Occa-
 „ mistæ appellati. Paullus quidem jussit captivare intel-
 „ lectum in obsequium Christi, non autem in obsequium
 „ hominis. Et infra: Valde enim displicet etiam mihi,
 „ quod & nostrum sodalicium in verba Scoti fere jurasse
 „ videatur. Alfonso de Castro Contra Hæreses. L. I.
 c. 7. l. c.

[2] 1.

nisi in obsequium Catholicæ fidei captivarent: ceterorum vero testimonia modeste quidem, at libere expenderent, & ad examen revocarent.

Hi-

[2] I. „ In hoc tamen disciplinarum genere Theologiæ
 „ professoribus & honesto, & necessario, duo illa vitia
 „ maxime vitanda sunt, quæ Cicero commemoravit.
 „ Unum, ne incognita pro cognitis; incertaque pro cer-
 „ tis habeamus. Quæ in re etiam in Theologia multa pec-
 „ cantur. Ut illi, qui D. Thomæ, Scotique opiniones
 „ vel indiscussas amplectuntur, proque iis non aliter pu-
 „ gnant ac pro aris & focis Alterum enim est
 „ vitium, quod quidam nimis magnum studium multam-
 „ que operam in res obscuras atque difficiles conferunt,
 „ easdemque non necessarias. Quo in genere multos etiam
 „ e nostris peccasse video: ut eas quoque quæstiones la-
 „ tissime persequerentur, quibus Porphyrius abstinuit,
 „ homo impius, sed in hac re prudens tamen, ut Plato-
 „ nis, Aristotelisque discipulum possis agnoscere. Qui
 „ nec quidquam nisi opportunis & loco & tempore tra-
 „ ctaverunt: nec quæstiones ullas persecuti sunt, quæ ju-
 „ venum ingenia obruerent, non juvarent.

„ Nostri autem Theologi opportunis vel locis, longa
 „ de his oratione differunt, quæ nec juvenes portare pos-
 „ sunt, nec senes ferre. Quis enim ferre possit disputa-
 „ tiones illas de universalibus, de nominum analogia, de
 „ primo cognito, de principio individuationis, sic enim
 „ inscribunt; de distinctione quantitatis a re quanta, de
 „ maximo & minimo; de infinito; de intensione & re-
 „ missione; de proportionibus & gradibus, deque aliis
 „ hujusmodi sexcentis, quæ ego etiam, cum nec essem
 „ ingenio nimis tardo, nec his intelligendis parum tem-
 „ poris, & intelligentiæ adhibuissem, animo vel infor-

„ mare

Hisce exemplis excitati Theologi anxie curarunt, ut iis se munirent præsidis, quibus Hæreticis & malis, & eruditissimis cum operæ pretio resistere possent. Itaque & in ea incubuerunt, quæ ad Theologiam sunt necessaria, & Theologiam ipsam tricis ac gerris liberatam in pristinum decus restituerunt. Principio Græcæ, & Hebrææ linguæ addiscendæ operam dederunt; sine quibus Theologia manca est & elinguis. Deinde Sacros codices emendatiores ediderunt, & etiam Polyglotas editiones adornarunt: quod Santes Pagninus, Arias Montanus, cæteri præstituerunt. Tum historiam præsertim Ecclesiasticam excoluerunt: quod præ ceteris fecit Ba-

D d 4

ronius

„ mare non poteram. Puderet me dicere, non intellige-
 „ re, si ipsi intelligerent, qui hæc tractarunt. Canus
 „ ibid. L. VIII. c. 7.

2. „ Attollit studiū suum quisque auctorem, & mori
 „ citius exoptat, quam auctoris sui patrocinium deserat.
 „ Platonicos, Pythagoricos, Academicos, Stoicos, Cy-
 „ nicos, Peripateticos, Averroistas, Thomistas, Scoti-
 „ stas se esse jaçant, illorumque dogmata penitus habent
 „ cognita, memoriter tenent, de instantibus, de rela-
 „ tionibus, de quidditatibus, ac formalitatibus dispu-
 „ tant. Hæc solum studia erudita, subtilia, seraphica
 „ arbitrantur. Santes Pagninus Prolegom. Biblior.

[3] „ Etenim si confidit Sanctitas tua, res bene pro-
 „ cessuras horum Theologorum ope, qui in Doctoribus
 „ istis recentioribus [Scholasticis vulgaribus] tantum
 „ exercitati sunt; credat mihi ipsa, in quo mentiri cu-
 „ pio, acerbiorè dissidio; & multiplicatis hæresibus nos
 „ e Concilio [Tridentino] esse discessuros. Quamobrem,
 „ & quomodo hoc futurum putem aut alias dicam, aut
 „ res ipsa indicabit. Sadoletus cardinalis, in Epistola
 „ ad Paulum III. P. M. quæ exstat Epistol. L. XII. epist. 7.

ronius cardinalis *Annalium Ecclesiasticorum* parens, qui eos tali consilio lucubravit, ut *Centuriatoribus Magdeburgensibus* occurreret. Ad extremum Sacras litteras, & Veterum episcoporum, ac doctorum scripta curiose scrutati sunt, ut inde promerent argumenta, quæ Hæreticorum fallaciis & sophismatis opponerent. Cumque Hæretici XVI. sæculó non unum & aliud dogma, sed fere omnia in dubium vocassent; curarunt Theologi nostri, ut singula inlustrarent, novis rationibus munirent, & ab hostium aggressione defenderent. Quare facete commodeque dixit quidam Scholasticus gravissimus, [1] Catholicos theologos multum Hæreticis debere, qui eos ab illo veterno suscitarent, & meliora persequi docuerint: quod fortasse non facerent, nisi ab Hæreticis laceffiti. [2]

Circiter medium XVI. sæculum Theologi quidam nobiles de locis illis accurate disputarunt, ex quibus Theologus sumit argumenta tum ad dogmata nostra con-

[1] „ Lutherus hoc tantum boni suos inter errores intulit, ut Sacris litteris, & illarum inlustrationi Theologi professores sincerius insudarent, & aliena studia rejicerent. Joannes Maior theologus Parisiensis in *Epist. præced. L. 2. Sent. edit. ann. 1528.*

[2] „ Multi Catholici per Lutheranos, & Calvinistas de somno excitati sunt, & fidem ac religionem Christianam doctissimis libris ac commentariis inlustrarunt. Et sane si hæc nostra tempora conferantur cum superioribus proximis ætatibus, quibus vel nulli, vel paucis Hæretici Ecclesiam turbarunt; facile constabit, tantum lucis ac splendoris ad Catholicæ ecclesiæ doctrinam accessisse, quantum, si Hæretici nulli essent, accessisset numquam. Martinus Becanus Jesuita *Præfat. Opuscul. Tom. III.*

confirmanda, tum ad refellendos adversarios. [1] Præter ceteros est memorandus *Melchior Canus*, qui Tridentino concilio interfuit, obiit vero anno 1619., qui in primis *Locos Theologicos* conscripsit, idque puro ac eleganti dicendi genere, qui bonorum Theologorum iudicio mirandum in modum probantur. [2] Huic addo *Jacobum Paivam Andradam Lusitanum*, qui etiam Tridentino adsuit, virum doctissimum, qui edita *Defensione Tridentinæ Fidei Catholicæ* contra Novatores, præsertim Chemnitium, præclarum sibi nomen fecit. Disputat in ea de auctoritate concilii Generalis, Scripturæ, Traditionum, librorum Canonicorum, Latinæ vulgatæ: præterea de peccato Originis, & quæ ex eo sunt consecuta, & de conceptione Virginis. [3] Et quamquam nec omnia, quæ necessaria sunt, persecutus fuerit; nec ordine, ac diligentia Canum reddiderit; tamen viam stravit reliquis, qui in eodem argumento se exercuerunt. Quibus addi potest *Gregorius de Valentia* Jesuita, propter *Analysin Fidei Catholicæ*, aliique. Etiam *Tridentini patres*, ut impudentiam frangerent Hæreticorum, qui suo Luthero, & Melanchthone gloriabantur, curarunt, ut compendium universæ theologiæ Dogmaticæ, quem *Catechismum Romanum* vocant, accuratissime conscriberetur, & ederetur publico

[1] *Loca, ex quibus Theologi sumunt argumenta habes infra L. II. c. 2.*

[2] „ Idemque primus fuit, reor, qui docuerit, & „ quod minus est, Latinam linguam in Lyceo divina effa- „ ri; & „ quod maximum, Catholicos Novatoribus „ bellum, & cladem inferre. Cardinalis Pallavicinus „ Jesuita, *Vindiciæ Societatis Jesu, cap. 18.*

[3] *Editus Ulissipone 1578. 4. & alibi.*

blico bono, ut haberent Theologi justum Dogmaticæ corpus, quo Christianos imbuerent.

Ab hoc tempore doctores nostri Veteri theologiæ instaurandæ, id est Dogmaticæ, & Polemicæ Scholastica methodo tradendæ ac inlustrandæ, operam dederunt: atque Scholasticam ab inutilibus quæstionibus separarunt, & revocarunt ad germana principia, ex quibus Theologiâ omnis duci debet. Tum demum facto periculo ostenderunt Hæreticis, Scholasticam theologiâ, quæ modo hoc nomine digna est, nihil aliud facere quam dogmata nostra ordine explicare, ac methodo Scholarum: utens etiam, sed sobrie, profanis disciplinis ad dogmata confirmanda, & Hæreticos profligandos. Adeoque reapse eandem esse Positivam, sed disputandi ratione differre. [1]

Hinc aliqui Scholasticam theologiâ accuratius, quantum illa tempora ferebant, pertractarunt, ut *Sylvius*; *Eslius*. Alii Polemicam novo ordine ac ratione disputarunt, ut *Bellarminus cardinalis*, Hæreticorum malleus, *Perronius cardinalis*, *Pighius*, *Becanus*. Alii in condendis Catechismis sudarunt, ut *Petrus Canisus*, *Bellarminus*, *Costerus*, *Granatensis*, ceteri.

Etiam Romani pontifices, qui probe noscerent, quantum interesset Ecclesiæ juvenes valde exercitatos in rebus Theologicis habere, operam dederunt, ut Polemica

[1] „ Theologiâ Scholasticam dicimus, quæ certiore
 „ methodo, & rationibus in primis ex Divina scriptura,
 „ ac Traditionibus; seu decretis Patrum in Conciliis de-
 „ finitis; veritatem eruit, ac discutiendo comprobat:
 „ quod cum in scholis præcipue argumentando compare-
 „ tur, id nomen sortita est. Quamobrem differt a Posi-
 „ tiva theologia non re, sed modo. Possevinus Jesuita,
 „ qui eodem sæculo floruit, *Biblioth. Select. L. III. c. I.*

lemica theologia lectissimæ juventuti in Urbe traderetur : & *Gregorius XIII.* perpetua lege sancivit , ut eadem Theologia in collegio Germanico , & Hungarico iis instillaretur adolescentibus , qui ex Germaniæ provinciis Romam se conferunt , ut ibi Sacris litteris perpoliantur : [1] iisque instituendis Bellarminum præfecit .

Quamquam vero doctiores Theologi hæc tentarent , & de Theologiæ studio ad veterem formam exigendo cogitarent , tamen illud effecerunt , ut Recentiores scholastici temperarent sibi ab aliquibus disputationibus inanibus : omnes ut evitarent , non effecerunt . Nam cum Theologi prædicti in magistrorum suorum verba jurassent , religioni duxerunt ab eorum philosophandi ratione vel tantulum declinare . Hinc post medium XVI. sæculum tot occurrunt Scholastici vel *Casuisse* , vel *Speculativi* , ut enumerari vix queant . [2]

C A P U T X.

De Theologia seculo XVII. & XVIII.

JAM superiori sæculo alia & gravissima causa Theologos incitavit ad bonam Theologiam amplificandam & poliendam . Nam cum fere omnes Novatores diuturnis præliis exercitati cognoscerent , quantum auxilii Catholicis esset in Patrum testimoniis , & Ecclesiæ traditione ;

[1] Vide *P. Fuligatum* in Vita Bellarmini c. 9.

[2] *Bellarminus cardinalis* in suo de Scriptor. Eccles. libello non nisi XII. Summistas seu Casuistas usque ad ann. 1550. numerat . Verum quam multi in præsentia sint Casuiste nemo non videt . Eorum vero , qui de Scholastica ab ea tempore scripserunt , iniri numerus non potest .

ne; nihil non fecerunt, ut vel Patres ad suas sententias obtorto collo reducerent; vel eorum auctoritatem infirmam facerent & abjectiorem. Primum fecere *Balthasar Bebelius*, *Antonius Corvinus*, *Antonius Reifferus*, *Mageus*, & alii Lutherani: atque ex Reformatis [ita vocant illi, nos verius Pseudo-Reformatos vocamus] ii qui in Anglia Episcopales nominantur, ut *Scrivenerius*; *Wottonus*, ceteri: qui vel in unius Patris explicandis opinionibus, vel in singulorum sententiis colligendis, & ad suos errores flectendis multam operam posuerunt. In aliam partem disputarunt plerique Pseudo-Reformati, velut *Joannes Dallæus* [1] qui PP. auctoritatem elevare contendit. Quod tanto apparatu eruditionis, tam multis sophismatis, iisque intricatissimis; tanta argumentorum, dicam melius errorum ubertate ac varietate efficere adorti sunt; facile ut tirones, & harum rerum inperitos decipere possent.

His ut resisterent Theologi nostri vetera monumenta studiose expenderunt: veros a suppositiciis libros sejuxerunt: singulorum sensum ex historia exposuerunt, quo facilius & germanam doctrinam Christi inlustrarent, & perfringerent invidentiam Novatorum, qui ecclesiam Catholicam apud se exstare mentiebantur.

Hæc ut nostri Theologi facilius adsequerentur, plurima eaque laboriosa ante moliti sunt. Ac primum viri gravissimi, Græcæ, ac Latinæ linguæ, artisque Criticæ periti, præsertim Benedictini monachi [2] & in Gal-

[1] Præsertim in opere de Usu Patrum ad ea definienda Religionis capita, quæ sunt hodie controversa.

[2] Quid egerint Benedictini in emendandis, edendisque scriptis Patrum; narrat vir doctissimus *Bernardus Pez* in Bibliotheca Benedictino-Mauriana, seu de ortu,

Gallia, & alibi describendis Patrum operibus, & ad incorruptæ Fidei codices Mss. exigendis vacarunt, interpretationibusque inlustrarunt, ut eorum sensum vel tirones haud ita magno negotio percipere possent: velut Cotelerius *Constitutiones Apostolicas*, Valesius *Eusebium Cæsariensem*, Petavius *Epiphaniū*, Pamelius *Tertullianum*, Fevardentius *Irenæum*, Le Quien *Damascenum*, Hüetius *Origenem*, Sirmondus *Theodoretum*, aliosque; Ducæus utrumque *Gregorium Nazianzenum*, & *Nysenum*, *Basilium*, *Chrysostrum*. Deinde *Apparatus* conscripserunt, quo tirones præpararent ad Patrum, qui primis Ecclesiæ sæculis clari exsisterant, libros penitus, faciliusque intelligendos: ut *Nourri*, & *Honoratus a S. Maria*. Quod mirandum in modum amplificavit *Positivam*, & *Polemicam* theologiam.

Alii in *Conciliis* exscribendis, edendisque quam accurrate & emendate fieri potest, feliciter laborarunt: in his sunt *Labbeus*, *Sirmondus*, *Aguirre*, *Bail*, ceterique. Non nulli *Historiam Ecclesiasticam* in universum persecuti sunt, idque iudicio peracri: ut *Baronius* cardinalis, uterque *Pagius*, *Godeau*, *Natalis Alexander*, *Dupinius*, *Tillemontius*, *Fleuryus*: quibus nostra ætate adjungi potest vir in multis elegans & eruditus *Josephus Augustinus Orsus* e *Dominicana* familia, qui Ecclesiæ historiam Italiana lingua politissime ac limato iudicio persequitur universam. Sunt qui partem aliquam Historiæ inlustrare sibi proposuerunt: ut *Valesius*, *Launois*, *Mabillonius*, qui in *Critic. Ecclesiastica* amplificanda posuerunt industriam suam. Alii *Antiquitatem Ecclesiasticam* fuse ac elegantè exposuerunt: inter quos referri debet *Martene*, *Cavantus*, *Durantus*, *Fronto Ducæus*, *Fleuryus*, & amicus

noster

vitis, scriptis *Benedictinorum* e *Congr. Sancti Mauri* in *Francia*. *Augustæ Vindel.* 1716. 8.

noſter. vir clariffimus *Thomas Maria Mamachius*, qui *Origines Eccleſiaſticas* apte, ſi quis alius, collocavit in lumine ſuo. [1]

His copiis muniti: theologi Catholici rationem tractandæ Theologiæ ad meliorem formam revocarunt, præſertim a medio ſæculo decimo ſeptimo uſque ad finem. Ac plerique dogmata noſtra reſectis argutiis ordine conſcripſerunt, Patrumque auctoritate confirmarunt. Quod in primis fecit *Petavius*, [2] ceteroſque rationibus ſuis, ut id efficerent, excitavit. [3] Tum *Natalis Alexander*,

[1] *Eos qui antiquitates Hebraicas, Græcas, Chriſtianas tractarunt enumerat potiores J. A. Fabricius Bibliographia Antiquaria: Hamburg. 1716.*

[2] „ *Petavium [ait Cl. Huetius episcopus Abrin-*
 „ *centis.] hocce opere Theologiam triticis Scholæ & pe-*
 „ *dicis expeditam, ad liberos & patentes Priscæ eccleſiæ*
 „ *campos, Sanctorumque patrum tritos veſtigis, revo-*
 „ *caſſe. Comment. de rebus ad ſe pertinentibus. L. I.*
 „ *p. 61.*

[3] „ *Quin etiam ſi ſapiat [Theologus] & laboris,*
 „ *ac temporis facere compendium velit, mibi iſtud ani-*
 „ *madvertat, ut in communibus etiam, & ſcholarum*
 „ *uſu detritis controverſis, ne ſi in inquirendo nimius:*
 „ *altiuſve, quam neceſſe ſit, mentis deſingat aciem; ut*
 „ *propoſitæ quæſtionis oras omnes & ſinus, ac recessus*
 „ *peragrare cupiat: ne quid ſit, cujus illi ratio non*
 „ *conſtet. Habet enim infinita illa curioſitas tum ingra-*
 „ *tam, ac ſaſtidii plenam operam; tum jacturam rei o-*
 „ *mnium præcioſiſſimæ temporis, quod utiliſ in rebus*
 „ *aliis hac impenſa dignioribus occupari potuit. Tum ma-*
 „ *le apud homines audit eo nomine plerumque Theologia,*

„ *in*

xander, Joannes Baptista De Hamel, Thomassinus, Bouca-
tus, ceteri. Alii adversum Hæreticos acerrimo ingenio
& exquisita eruditione pro avita religione pugnarunt:
ut Adrianus, & Petrus de Walemburch, Jacobus Benignus
Bossuetus contra Basnagium, Jurieum, Claudium, cete-
ros. Item Auctor libri *de Perpetua Fide Eccles. Cathol.*
quod ad Eucharistiam, alique nimis multi, quibus ne
infinite excusamus, superledemus. Qui quidem omnes
tota animi contentione curarunt, ut Hæreticis eriperent
laudem eruditionis reconditæ, & judicii limati: & si
quid ab illis commode dictum erat, ad usum Catholicum,
instar Veterum episcoporum, revocarent, sibi que su-
merent.

Sed & errores Jansenii, qui turbas in Belgio, & in
Gallia nimis multas excitavit, occasio fuerunt, cur de
mente Augustini in causa Pelagianorum, Theologi fue-
rint solliciti. Nimirum magno animorum æstu inter vi-
ros doctissimos de eo argumento disputatum est, idque us-
que ad præsens sæculum: cumque ex una plures nasce-
rentur disceptationes, causam dedere Theologis nostris
ut singula accuratius examinarent, & Augustini Hippo-
nensis placita liberarent a calumniis Jansenistarum.
Quod fecerunt Norisius cardinalis [1] & Hieronymus
Torrensis Jesuita, nec non alii. Multas præterea Re-
centiorum sententias adfines hæresi Jansenianæ damna-
runt Summi pontifices: easque multi Theologi exposue-
runt: quos nominare non est necesse, sunt enim satis
noti.

Nec solum in Dogmatica theologia; verum etiam
in Mo.

33 & in eorum sermones ac reprehensiones non prorsus ne-
33 gligendas incidit. Petavius *Dogm. Theolog. T. I. pro-*
leg. c. 6. n. 7.

[1] In Vindiciis Augustin. & in Histor. Pelagiana.

in Morali disciplina operam posuerunt theologi Recentiores, eamque accuratius pertractarunt. Occasionem præbuere philosophi Juniores: qui cum disciplinam de *Officiis* ex germanis rectæ rationis fontibus derivarent, viam monstrarunt aliis per quam ad vera Ethices principia naturæ lumine pervenire possent. His accessere theologi Dogmatici, qui cum partim ex Revelata, partim ex Ecclesiastica disciplina fontes aperirent, ex quibus ea proficiuntur, in quibus deficit philosophia Moralis; causa fuere Theologis cur in hoc argumento diligentius exercerentur: quod præsertim sine elapsi sæculi usu venit.

Quamquam vero recentissimi labores virorum doctissimorum minuerent studium scholasticæ Peripateticæ etiam apud sodalitia Religiosorum, præsertim in Gallia; tamen obtinuit Scholastica apud eos usque ad finem sæculi superioris, & etiam in præsentia: vel quod iis litteris a prima ætate essent inutriti; vel quod doctorum suorum placita ex animo amplecterentur, a quibus recedere fas non esse putabant. Et hæc sæculo vicino.

Jam nostro sæculo idem mos apud plerosque Theologos, & gravissimos Scholasticos inveteravit, ut in Positiva theologia sedulo exerceanter, eamque magis magisque augeant, & confirment. Eam non nulli nudam & puram ab omni contentione disputarunt, & Scholastica investigatione: alii, ut morem gererent suis, quædam Metaphysica, & de Schola petita admiscuere dogmatibus, ea nimirum, quæ ad dogmata facilius intelligenda sibi videbantur accommodata. Quod præ ceteris Religiosis fecit Cl. *Gottius* cardinalis: [1] qui nimium scholasticæ Peripateticæ amorem in plerisque Theologis reprehendit:

Bouca-

[1] Theologia Scholastico-Dogmatica juxta Mentem D. Thomæ ad usum discipulorum ejusdem. Bononia 1727. 4. plurimis volum. Vide primi Tomi præfat. S. 4.

menta ordine conscribunt, & singula e vestigio dissolvunt, non id quidem semper syllogismis, sed plerumque methodo Dialectica. Deinde paucas adjungunt quæstiones Théologico-Metaphysicas, quæ ad dogmata commodius explicanda accommodatæ videntur, idque sobrie. [1] Quod sibi persuadeant, disputationes ejusmodi non alio nomine esse addiscendas, nisi quod dogmata illustrare possunt, & confirmare. [2] Et hæc de Theologia superna.

Nec inmerito Recentiores theologi Positivæ theologiæ sedulo hac ætate dant operam. Tot enim exstant Hæreticorum scripta, qui continenter in nostros invehuntur, atque argumenta ab aliis Novatoribus excogitata nova ipsi arte, & novis machinis communire conantur; ut e re sit Catholicæ ecclesiæ tam perniciosis erroribus occurrere. Et eo magis est necessarium eos e vestigio confutare, quod tum novitate sententiarum, tum exquisita eruditione, tum peracri illo judicio, quo de rebus aliis judicant, semidoctis hominibus se commendant. Atque haud scio an hæc pestes, quæ longe lateque serpunt, non nullos etiam Theologos rudiores inficiant:

[1] „ In Scholasticis quæstionibus, quas pertractare
 „ necesse fuerit, eas eligam, quas alicujus utilitatis fore
 „ dignoscam, ceteras vel omittens, vel calamo strictiori
 „ percurrens. Gottius l. c. §. ultimo.

[2] „ Theologo quidem in famulatum Philosophica interdum accersere S. Thomas non damnat, nec ego improbo. Eos solum repudio, qui quæstiones vere Theologicas aut omittunt, aut aliis inutilibus rotis vacant: aut si Theologica tractant, ea non Theologice, sed vanis invalidisque ratiunculis, magnum pondus rebus gravissimis detrahentes, absolvunt. Gottius l. c. §. 4.

ficiant : qui cum a bona Philosophia , & Theologia parati non sint , fuso illo & calamistris tamquam hamo quodam trahuntur , nec latens venenum possunt internoscere . Certe , quod non sine ingenti animi mœrore commemoro , plurimos apud Catholicas gentes hujus farinae homines inveniri , viri gravissimi auctores mihi sunt : utinam & ipsi interdum non fuissetis experti .

Sed bene est , quod plurimi viri doctissimi pro Catholica doctrina strenue contra Hæreticos pugnarunt , eamque mirifice illustrarunt , & illorum machinationes funditus everterunt . Hi ut multi sunt , ita eos enumerare hoc tempore & operosum esset , & inutile , cum ex Catalogis celebrioribus facile cognosci possint . Ex Italis excellunt Cl. *Gorrius* cardinalis , in suis de *Ecclesia* libris , contra *Jacobum Piccininum* ; *Antonius Venetus* ex Observantium Franciscanorum familia , disputator acerrimus , in opere cui titulus idem adversus eundem *Piccininum* : & amicus noster *Ludovicus Antonius Muratorius* , vir clarissimus , & eruditissimus , qui *Burnetum* pro merito refutavit .

Etiam Naturalis theologia sine superioris sæculi , & hoc nostro Recentiorum opera suo splendori restituta est , novisque præsidii communita . Nam cum Hæretici quidam & plane impij , sed a Recentiori philosophia instructi , unum & aliud Naturalis religionis placitum infirmare arroganter sibi proposuissent ; id est , tum Dei existentiam vel clarius , vel obscurius aggredierentur ; tum illius proprietates aliquas negassent , vel perperam interpretati fuissent ; quos vel *Atheos* , vel *Deistas* nuncupamus ; ad hæc deliria profliganda gravissimi Theologi , & optimis studiis politi animum adjunxerunt : qui elegantissimos & omni ex parte absolutos libros condiderunt , in quibus theologia Naturalis eo ordine , ea perspicuitate , & argumentorum firmitate exposita est , ut nihil jam videam ,

quid amplius desiderari possit . Sed de his jam primo libro aliqua .

Habetis hic, lectissimi Adolescentes, brevem Theologiae historiam ab orbe condito ad nostra usque tempora: ex qua facile cognoscetis, Sacram doctrinam a prima mundi ætate usque ad Christi tempora per quater mille annos, & eo amplius veluti per gradus crevisse: qua ætate maturitatem suam adeptæ est; Christo eam omnia tradente, & exponente, quæ ad salutem erant necessaria. Ab eo tempore eadem Theologia in Ecclesia duravit, & tradita est: nec nisi alia & alia ratione explicata fuit, pro varia disciplina & consuetudine populorum. Plura addere possemus; ex quibus ea, quæ strictè percensuimus, abundantior lucem acciperent: sed hæc præterire consentaneum proposito nostro iudicavimus. Et fortasse plura sunt dicta, quam instituti ratio postulabat. Quare, quæ reliqua sunt, deinceps quam brevissime persequemur.

LIBER SECUNDUS

IN QUO

DE NATURA, ET USU THEOLOGIAE

CAPUT I.

Docet theologiae Revelatae notitiam esse necessariam omnibus, in iis praesertim, qui vel Fideles docere, vel hostes religionis Catholicae confutare sibi proponunt.

QUONIAM Christiana religio Sacris codicibus utriusque Testamenti praesertim continetur, oportet eos, qui Christiano nomine censentur, quid in iis contineatur, cognoscere; ut ad illa vel praecipua, vel consilia actiones suas conforment. Quanta autem ignorantia laborent plerique omnes Fideles eorum, quae in Sacris bibliis se offerunt; quam rudem & confusam religionis habeant ideam, qui eorum institutioni vacarunt, viri gravissimi saepissime conquesti sunt. Atque non modo pueri, non feminae, non indocti, sed etiam sacerdotes ipsi, & qui Theologi nominantur, [1] tan-

E. c. 3

ta

[1] „ Multum falluntur, qui rerum inutilium studiis occupantur. Hoc errore non pauci laborant. Quis enim

ta interdum in ignorantione Sacrarum litterarum versantur, etiam apud nationes cultissimas, ut credi vix possit. [1] Ex quo infiniti errores nascuntur, quibus & morum perversitas inducitur, & reipublicæ tum Civilis, tum Ecclesiasticæ perniciës ac destructio.

Quis enim umquam vera pietate se munitum putet, nisi principia religionis nostræ penitus cognoscat, nisi divinæ legis præstantiam habeat exploratam? Quis sacros ritus, quis apparatus Christianæ religionis externum cum veneratione excipiat, cum pietate medietur, qui illorum interiorem cognitionem adsecutus non fuerit? Contra, quis Catholicam doctrinam recte meditatatus est, qui non sentiat se ad eam amandam, & prædicandam, vel invitum rapi? Nolo, Adolescentes, existimetis, me, dum divinæ legis perscrutationem, & meditationem singulis Fidelibus commendo, velle, ut indocti quique absolutissimi Theologi evadant: quod nec mihi umquam venit in mentem, nec facile sperari potest. Hoc breviter dico, eos; qui nec religionis nostræ historiam, nec præcepta recte cognoscunt, hos, inquam, levi aliqua pietatis notitia tinctos esse posse: aliquid egregium moliri non posse. Hoc ipsum Sacra scriptura commendat Fidelibus, eosque monet, ut in lege Domini sedulo exercentur. [2] Quod

„ ex iis, qui studio Theologico per tot annos disjunctur,
 „ vanas, ne dicam ineptas, quæstiones non potius ver-
 „ set animo, aut agitet in scholis, quam pascat mentem
 „ lectione Scripturarum, quibus sedulam operam impen-
 „ disse videtur sibi, cum horis subcisivis in unum aut alte-
 „ rum caput oculos parum attentos conjecerit. Bernard.
 Lamy Præfat. ad Appar. Biblic.

[1] Vide Claudium Fleurum in Præfat. ad Catechismum Historicum Gallic.

[2] Psalm. I. 2. Psalm. CXVIII. 2.

Quod si condemnandi sunt illi, qui vel publicis, vel domesticis negotiis intenti, de religione perfecte cognoscenda non cogitant; quid de illis dicemus, qui populis instituendis sunt constituti? Certe tanto perniciosior eorum erit ignorantia, quanta ipsi maiori diligentia alios instituere debent rudimentis Catholicæ doctrinæ. Non hic ego, Adolescentes, unum, aut alium nomine designo, sed omnes collectim excito, ut & ipsi recte instruantur, & ceteros, pro eo ac debent, germana doctrina recte erudiant. Nos ipsi, qui in sortem Domini vocati sumus, ac divino ministerio mancipati, nos maiori diligentia; quam ceteri, hæc præstare debemus. Nostrium est in Sacras litteras incumbere, ut alios recte erudire sciamus. Qui si nobiscum reputarémus, quam grave onus suscepimus Ecclesiastici muneris, profecto daremus operam; ut legem Domini dies ac noctes meditaremur: nosque non verbo tenus, sed reapse doctores & dispensatores præstaremus Verbi divini. [1]

Certe Paullus eum, qui velit esse Episcopus; doctorem esse jubet, qui scilicet aut *ab infantia sacras litteras didicerit*, aut *in lege domini die ac nocte meditetur*: [2] *ut potens sit Fideles exhortare in doctrina sana, & eos, qui contra dicunt, arguere*. [3] Nihil enim Sacris scripturis ad id consequendum accommodatius reperiri potest. [4] Presbyteros autem tales esse cupit, qui digne Episcopis queant optulari, & una cum iis administrare Ecclesiasticam rempublicam. Quod sine rerum divinarum noticia efficere quis potest? E. e. 4 Jam

[1] I. Corint. III. 1. ad Titum I. 7.

[2] II. Timoth. III. 15.

[3] Ad Titum I. 9.

[4] „ Omnis Scriptura divinitus inspirata utilis est
 „ ad docendum, ad arguendum, ad corripiendum, ad
 „ erudiendum in iustitia. Paullus II. Timoth. III. 16.

Jam vero Hæreticos refutare quis umquam sanus ab omni memoria non dico potuit, sed ne sibi quidem in animo proposuit, qui non interiori, ac vastissima Sacrarum litterarum cognitione instructus esset? Testes sunt tot libri Hæreticorum, qui cum ex Scripturarum testimoniis contra nostros pugnent, non nisi iisdem armis proflerni possunt & funditus labefactari. Non illi ex tradita ore tenus doctrina, non ex Conciliorum, non ex Pontificum decretis sumunt argumenta: sed ex utriusque Fœderis libris, ex historia cum Sacra, tum Profana, ratiocinationes suas compingunt. Quos propterea non nisi iisdem monumentis, eadem argumentandi ratione infirmare poteris & enervare.

Quid Judæi? nonne Veteris testamenti auctoritates in eorum libris utramque faciunt paginam? Hos vero quo modo refutare, & redarguere poterimus, nisi ex iisdem libris, ex quibus ipsi sumunt argumenta? Quare fixum & ratum sit, utriusque Testamenti notitiam, eamque non vulgarem, sed interiorem, & reconditam, Theologo penitus esse necessariam, si non nomine tenus gravissimæ disciplinæ doctor, sed Theologiæ laude cupit esse perfectus.

CAPUT II.

Una tantum est Revelata theologia, sed pro varia methodo tradendi vel Positiva, vel Scholastica nominatur.

JAM cum Revelata theologia principiis a Deo traditur, [1] Deus autem non alia & alia dogmata, sed certa & invariabilia vel voce, vel scripto tradiderit Ecclesiæ;

[1] *Theologia Naturalis de Deo, de proprietatibus Divinis, de religione Naturali agit: ubi etiam de ritatem*

clesiæ; consequens est, ex iisdem fontibus esse hauriendum quidquid Theologia nominatur.

Omnino autem duo sunt fontes, ex quibus revelatio omnis ducitur, *Scriptura; & Traditio*: id est, quidquid Deus Ecclesiæ manifestavit, id vel scriptis continetur, vel voce. Hi rursus in alios derivantur rivulos, ex quibus Theologus promit argumenta ad dogmata confirmanda: quibus alia addi possunt, quæ argumenta suppeditant ad refellendos adversarios. Quare si omnes communes locos percensemus, ex quibus omnis argumentatio invenitur, sive ad confirmandum, sive ad refellendum, decem omnino a Theologis numerantur.

I. Auctoritas Sacræ scripturæ, quæ libris canonicis continetur. II. Auctoritas traditionum Christi, & Apostolorum, quæ quoniam scripta non sunt, sed de aure in aurem ad nos pervenerunt, vivæ vocis oracula rectissime dixeris. III. Auctoritas ecclesiæ Catholicæ. IIII. Auctoritas Conciliorum præsertim Generalium, in quibus ecclesiæ Catholicæ auctoritas residet. V. Auctoritas ecclesiæ Romanæ, quæ divina immunitate & est, & vocatur Apostolica. VI. Auctoritas Sanctorum veterum. VII. Auctoritas Theologorum, quibus adungi possunt juris Pontificii interpretes: nam Juris hujus doctrina quasi ex altera parte Theologiæ respondet. VIII. Ratio naturalis, quæ per omnes scientias Naturæ lumine inventas latissime patet. VIII. Auctoritas Philo-

tem Christianæ religionis demonstrat: id est argumenta expendit, quibus movemur ut credamus, religionem nostram a Deo traditam esse: quæ Schola vocat motiva credibilitatis. Hæc naturæ rationibus omnia conspiciuntur. Hoc autem loco de illa Theologia est disputatio, quæ Fidem sequitur, & divino auctoritate fundatur, ac Revelata nuncupatur.

Philosophorum, qui naturam ducem sequuntur: in quibus sunt etiam Cæsarei juris Consulti, qui veram & ipsi Philosophiam profitentur. X. Humanæ auctoritas historiæ, sive per auctores fide dignos scriptæ, sive de gente in gentem traditæ, gravi constantique ratione. [1]

Horum quidam proprii Theologorum sunt, quidam extranei. Proprii sunt, auctoritas Scripturæ, & Traditionis: ad quos quinque alii referuntur, Auctoritas ecclesiæ Catholicæ, conciliorum Generalium, pontificum Romanorum; omnium SS. Patrum, & omnium Theologorum in una aliqua re ad Fidem spectante concorditer, ac perpetuo consentientium. Ex his enim argumenta Theologorum propria sumuntur, propterea quia Theologus ex auctoritate seu revelata doctrina, uti diximus, potissimum argumentatur. Extranei sunt, Ratio naturalis, auctoritas Philosophorum, auctoritas Historicorum. Hæc enim propria Philosophorum sunt: iis tamen commode utitur Theologus, cum ei per argumenti naturam uti non licet propriis: velut in refutatione adversariorum: in expendendis rationibus; quæ nos movent in hanc magis, quam in illam sententiam: & hujus generis aliis.

Quare cum principia Theologorum propria sint, Scriptura, & Traditio, quæ in omni Theologiæ parte dominantur; inepte sentiunt, qui plures Theologiæ disciplinas prorsus differentes faciunt: Ex his enim principiis una tantum & germana nascitur disciplina, una Theologia, quæ divina auctoritate continetur tota. Id ipsum historia Theologiæ demonstrat: nam omnibus Ecclesiæ sæculis ad Scripturam; & Traditionem confugerunt Theologi, vel ut dogmata Catholica in

Con-

[1] *Consule Melchiorum Canum de Locis Theologicis*
L. I. c. 3.

Conciliis firmarent definirentque, & a prava doctrina fecernerent; vel ut Hæreticos labefactarent. Non illi ex aliis, & aliis principiis argumentationes suas promebant: sed ex certis, ex invariabilibus fontibus, ex verbo Dei vel ore tenus Prophetis, & Apostolis tradito, vel monumentis mandato, disciplinam suam Theologicam hauserunt. Una fides ecclesiam Catholicam occupavit: una Theologia, quæ fide Catholica, id est, iis decretis, quæ Catholica ecclesia tenet, nititur, & ex his argumentando conclusiones suas deducit, omni tempore rexit Fideles.

Verum postea quam ab XII. sæculo nominis Christiani Theologica dogmata in scholis novo ordine disputari cœperunt, aliò & alio nomine; pro diversa ratione tradendi, Theologia, uti diximus, vocata est. Nam cum præci illi Theologi non omnia complecterentur, quæ ad idem argumentum pertinent; nec ea ipsa, quæ persequerentur, ordine scriberent; sed pro varia occasione Hæreticos confutandi, dogmata inlustrarent, librosque fuscè conderent & copiose: contra Theologi juniores inmensam dogmatum multitudinem ad certa capita revocarent, stricte præsequerentur differerent; adversariorum autem rationes ordine ponerent, & singulas e vestigiò dissolverent; idque plerumque Sylogistica methodo, quæ ratio ac via in scholis Philosophorum vigebat; existit ut Theologia, quod in scholis hæc methodo traderetur, *Scholastica* sit nominata. Et quamquam progressu temporis Scholastica theologia, Theologorum vulgare vicio, in meram Sophisticam abierit; tamen cum prædicta methodus multum adferat adjumenti ad disciplinas inlustrandas, Scholasticæ vocabulum summo semper fuit in pretio.

Duplex igitur ab eo tempore Theologiæ disciplina, & ut ita dicam, facies existit. Altera Patrum
scri-

scriptis continebatur, vel eorum qui ex iisdem PP. rationes, & ordinem hauserant: qui Dogmata exponebant fusiori stilo ac plane Historico, & eodem modo contrarias rationes infirmabant. Hæc vocata est *Positiva*, hoc nomine, quod fundamenta ponat, ex quibus Theologi argumenta desumunt. Altera stricte ac breviter id faciebat, idque scholarum inethodo illa, quam diximus. Hæc est *Scholastica*, quam gravissimi viri laudant & extollunt. [1]

Quare si rem ipsam consideramus, & Theologiæ naturam, una tantum est Theologia: sin modum consideramus, quo illa vel ad Veterum disputandi formam exigitur, vel Recentiorum ritu explicatur; duplex profecto est, *Positiva*, & *Scholastica*. Quæ duæ modo tradendi variant, re ipsa consentiunt.

Ne ergo existimetis, Adolescentes, Theologos nostros hisce nominibus diversas reapse disciplinas significare: sed diversam disputandi, explicandique viam. Quod quia non nulli non advertunt, miras ineptias fundunt, albumque ab atro secernere nequeunt. Neque vero id solum, sed etiam aliis & aliis nominibus tum *Positiva*, tum *Scholastica* disputandi ratio significari solet, ut

[1] „ *Scholastica vero sic hodie dicta, quod in scholis*
 „ *tradatur, atque discatur, eadem est in re, idemque*
 „ *præstat: ut Positiva, diverso tamen modo, ab Scholæ*
 „ *magistris successu temporis inducto, maiori videlicet*
 „ *cum methodo, hoc est, accuratius, subtilius, & ad*
 „ *artis Syllogisticæ regulas acommodatius: suasque conclu-*
 „ *siones interdum, & per accidens, extraneis confirmans*
 „ *& illustrans argumentis: ut sic facilius iis, qui de fo-*
 „ *ris sunt, Catholicam persuadeant fidem: & omni po-*
 „ *secuti de ea, quæ in vobis est, fide, rationem reddat.*
 Apparatus Apparatus ad Positivam Theolog. Tom. I. art. I.

ut alio loco demonstravimus. Nam si sensum Sacrorum codicum unaquæque investigat, vocatur theologia *Hermeneutica*, seu *Interpretativa*. Sin hostes religionis Catholicæ confutandos sibi sumit; vocatur *Polemica*, quasi dicas *bellatrix*. Sin ea persequitur, ex quibus morum institutio sumitur, nominatur *Moralis*. Postremo si viam sterit; ut in virtute magis magisque proficiamus; & adfectus nostros ad Deum amandum referamus, *Ascetica* nuncupatur.

Non quod alia, & alia sint principia, alius & alius finis earum; nam omnes argumenta sua ex Sacris libris desumunt, & etiam ex ratione naturæ, ubi locus est: omnes ad Deum tamquam finem referuntur: [1] sed quod alia, & alia ratione Sacra doctrina exponatur: ex quo multiplex illa nascitur disciplina explicandi ratione dumtaxat diversa. Itaque quemadmodum qui in statuam aliquam oculos convertens, primum e regione, tum a latere, tum a tergo, alio & alio situ & positione, videt ille quidem semper eandem statuam, sed alio & alio modo, ita ut diversas quasi figuras adspiciat: Ita qui Theologiæ doctrinam alia & alia methodo tractatam animadvertit, diversas quasi disciplinas videre sibi persuadet: cum tamen reapse sit una, quæ, si rem suam persequitur, *Positiva*: sin autem pressè, *Scholastica* nominatur. [2]

CA-

[1] Ex principiis iisdem, atque eodem fine, identitatem scientiæ desumi, vulgatum est apud Peripatericos.

[2] Libro super. c. 8.

CAPUT III.

*Ostenditur germanam Scholasticam longe distare
ab argutis Peripateticorum.*

HAEC fuit germana Scholasticæ theologiæ notio, cum illa novo consilio XII. sæculo in scholis Parisiensibus publice tradi cœpit. Quod scripta Petri Lombardi, quem Scholastici omnes quasi parentem & conditorem suum venerantur, declarant. Cum enim Lombardus ea ætate aliquid melius, quam Abælardus, & Porretanus, alique fecerant, lucubrare, & edere sibi proposuisset juventutis commoditati; nihil aliud fecit, quam Patrum sententias ad certa capita revocare, easque ordine certo explicare atque via: tametsi interdum aliquid subtile & Metaphysicum, ut tempori serviret, adhiberet. Quare, qui post fuere, gravissimi Theologi, dum Scholasticam theologiam laudarunt, hoc laudarunt, Dogmata ordine ac via disputata, quod Magister fecerat. Nam cum Scholastici plusquam tercentum [1] iique nobiles ac graves, per tria sæcula ad finem usque sæculi XV. Lombardum commentariis suis exposuerint, *Magistrumque* vocarint, & habuerint; perspicuum est, talem per id tempus opinionem inveterasse, Scholasticæ germanam ideam ex Lombardi libris sumi debere. Quod ipsum concilium Oecumenicum Lateranense III. anno 1215. coactum probavit: in quo [2] Lombardi ratio scribendi atque methodus vehementer laudata fuit.

Quamquam vero hæc ita se habuerint, tamen
Scho-

[1] *Vide Buleum. Hist. Univerf. Parisiens. Tom. II. in Catalog. Academic.*

[2] *Can. 2.*

Scholastica docendi ratio vel a prima sui ætate, quorundam vitio depravata est, uti antea demonstravimus. [1] Nam cum plerique Theologi Peripateticæ principiis occupati, Arabicam illam philosophandi subtilitatem, quæ sub idem tempus obtinuerat, [2] ad Theologiam adhiberent; ut sunt homines novarum rerum cupidi, usque adeo ea delectati sunt, ut relicta pæne Dogmatica theologia, in quæstionibus nullius momenti explicandis, quas ex Sacris dogmatibus ducebant, industriam omnem suam posuerunt: dogmata vero vix adtigerunt: [3] quod ex sæculi more putassent, subtilibus quæstionibus disputandis ingenii laudem præcipuam contineri.

Hinc duplex nata est Scholasticæ theologiæ disciplina: quarum altera dogmata tradebat, addens non nihil ex humanis disciplinis: quamque *Germanam scholasticam* vocare solent, Altera quæstionibus acutis excogitandis disputandisque detinebatur: quæ ipsa *Scholastica Peripatetica*, ne ex ambiguo disputemus, nominari debet.

Quæ duo qui non animadvertit, alteramque ab altera Scholasticam non sejungit, numquam in concordiam revocabit Theologorum gravissimorum, & Conciliorum loca, in quibus Scholasticos aliquando laudant, aliquando vituperant vehementer: [4] immo ne ipsa quidem loca plane percipiet. Nempe cum eodem pæne

tem-

[1] *Libro super. c. 8.*

[2] *Consule quæ diximus Lib. sup. c. 8.*

[3] *Confer, quæ Libro superiori cap. 8. adduximus testimonia Stephani Tornacensis episcopi, & Alexandri III. Pont. Max. qui duo hæc vitia in Scholasticis illius temporis gravissimis verbis reprehendunt.*

[4] *Consule quæ Libro superiori c. 8. dedimus Theologorum loca, in quibus abusum Dialecticæ in Theologia condemnant.*

tempore & Methodica theologia, seu germana Scholastica, & Peripatetica orta sit, ac propagata; Theologi autem gravissimi istam eo nomine reprobarint, quod ex ea insignes errores profectos esse cognoscerent; [1] occasio sunt historiae Ecclesiasticæ inperitis, ut, vocum similitudine decepti, talia interdum obtrudant, quæ sine risu audiri nequeunt. Quare operæ pretium est penitus cognoscere, quid utraque disciplina sit, quantumque inter Peripateticam, & germanam Scholasticam interfit; ne aut judicando fallamur ipsi, aut alios imprudenter decipiamus.

Jam vero si rem a principio ducere, atque germanæ Scholasticæ ætatem venari conamur, ejus vel primis Ecclesiæ sæculis adumbratam imaginem inveniemus. Cum enim vera Scholastica nihil aliud sit nisi Sacra doctrina ordine pertractata, atque humanis disciplinis utens ad dogmatum illustrationem, defensionemque; [2] cumque prisca illi ac sanctissimi Theologi cum Infidelibus, & Hæreticis disputantes, hæc patrassent; conficitur Scholasticæ vel a primis sæculis vim quamdam obtinuisse: Quis enim legens Clementis Alexandrini, Origenis Adamantii, Eusebii Cæsariensis, Arnobii, Lactantii scripta aliqua: quis Augustini Hipponensis libros *de Civitate Dei*, Joannis Damasceni *de Fide Orthodoxa*, ceterorum-

[1] Vide quæ diximus Libro superiori. c. 8.

[2] Theologia Scholasticæ triplex secundum Melchiorum Canum munus est. Primum est, ex rebus a Deo revelatis vel scripto, vel voce, conclusiones in eis latentes elicere; & in aprico ponere. Alterum, Christi & Ecclesiæ doctrinam humanis disciplinis illustrare, aut etiam confirmare. Tertium, Fidem nostram adversus Hæreticos, ceterosque adversarios defendere. Consule eundem de Locis Theologicis. L. VIII. c. 2.

rorumque commentaria, non animadvertat, gravissimos Theologos non solum dogmata disputasse, eaque ordine, ut iis temporibus, disposuisse; sed etiam confirmasse humana Philosophia, ubi locus erat: atque ex ea adversarios persregisse. Itaque dubitare nullo modo possumus, veram Scholasticam aliquam omnibus Ecclesie sæculis obtinuisse.

Sed talis Scholasticæ acceptio latissime patet, & etiam theologiam *Positivam* comprehendit. Nam *Positiva* theologia non in nuda dogmatum narratione ac expositione, ut indocti plerique putant, consistit; sed aliqua addit, quæ ad disciplinam rationalem pertinent. Etenim nuda narratio rerum est historia dogmatum, non vero theologia Positiva: ad summum catechesis aliqua dici potest. [1] Theologia enim est disciplina, quæ & principia divinitus tradita ponit, & ex iis, quid consequens, quid repugnans sit, argumentando concludit. Quare & historiam dogmatum complectitur, & ea addit, ex quibus disciplina rationalis componitur.

Quemadmodum itaque historia Naturalis est illa quidem fundamentum Physicæ, seu principia suppediat, ex quibus Physica disciplina argumentando conclusiones suas deducit; & rerum naturalium tradit explicationem; Physica tamen nude ac simpliciter dici nequit: Ita historia, vel nuda expositio dogmatum, sine ulla argumentatione, non illa quidem theologia Positiva, sed fundamentum; & ut ita dicam, basis Theologiæ dici debet: quatenus revelata decreta percensens, fundamenta ponit, in quibus Positiva theologia nititur.

F f

Et

[1] Nuda dogmatum expositio, etsi ordine ac via conscripta, catechesis est, quæ catecheses ea consilio conduntur, ut Fideles instituantur. Quare ejusmodi enarratio non nisi in catechesibus nunc temporis se offert.

Et certe quidem si Patrum scripta, in quibus theologia Positiva præcipue continetur, pervolutamus, reperiemus eos non dogmata mere exponere, ut catholici nostri faciunt; sed omni argumentorum genere ex Scripturis, & Traditione sumtorum confirmare: tum etiam ex ratione naturæ, ubi necesse est, pugnare contra Infideles: atque ex vera Dialectica contraria argumenta infirmare.

Exemplo rem illustrabimus. Qui credit Deum esse unam naturam, & tres personas, is quidem Fidem habet, quod auctoritate Dei dicentis nititur: non Theologiam, propterea quia ex revelatis nihil deducit. Qui vero declarat, *Trinitatem* esse unam naturam, & tres personas, Catholicum dogma tantum exponit. Quod si rem minutatim persequitur, ac enarrat, quo tempore hoc decretum in suo lumine positum sit, quæque de causa in concilio Nicæno, aliisque confirmatum & declaratum; is historiam dogmatis textit: sed nondum hic Theologiæ vestigium.

Contra, qui ex Scripturis, in quibus hoc mysterium non tam diserte tradebatur, perpetua traditione ab Christo deducta, aliud ex alio colligendo, ostendit, Deum esse unam naturam, & tres personas reapse distinctas; item quædam prædicata personis; quædam naturæ tantum convenire; hic quidem theologiam Positivam profertur: nam & principia a Deo manifestata ponit, & inde eas conclusiones per argumentationem deducit, quæ in illis vere continebantur.

Ex his autem duo manifeste inferuntur: Alterum, Positivam theologiam, quæ singulis Ecclesiæ sæculis obtinuit, non in mera dogmatum-historia, & expositione consistere; sed reapse esse disciplinam per argumentationem acquisitam, seu, ut Schola vocat, *Scientiam*.

Alte-

Alterum, eandem Positivam lata significatione appellari posse *Scholasticam*, stricta non posse.

Quod si *Scholasticæ* vocabulum presse ac stricte accipimus, pro facultate, quæ & dogmata omnia complectitur, & ea ordine ponit, explanat, confirmat humanis disciplinis, idque Scholæ ritu; non nisi sæculo XII. nata videtur, uti suo loco demonstravimus. Nam tametsi Patres, qui ante prædictum sæculum scripserunt, dogmata quædam ordine exponerent, confirmarentque sæcularibus disciplinis; tamen cum fere omnes non ad otium consumendum, sed ad Hæreticos profligandos, scriberent; non ea ratione tradidere Theologiam, quæ sæculo XII. tradita est. Quare si Origenem excipias, scriptorem III. sæculi, & Damascenum sæculi VIII. qui dogmata ad ordinem aliquem revocarunt; nullum reperiemus, qui Theologicæ doctrinæ corpus perfectum reliquerit. Quamquam hi duo in politas epitomas & rudēs incubrarunt.

At sæculo XII. Theologiæ epitomæ aliquot conditæ sunt multo illis antiquioribus accuratius: ut illa erat Lombardi, Pulli, aliorumque, in quibus dogmata omnia faciliori ordine scripta sunt, rationibusque confirmata: tum contrariæ rationes plane ac perspicue diluuntur, non id quidem fuscæ ac oratoricæ, sed strictæ ac pressæ, atque ad artis Syllogisticæ regulas accommodatæ. [1] Hæc germana fuit Scholastica, quæ progressu temporis præsertim a tempore concilii Tridentini perfectionem suam adeptæ est, magno Catholicæ reipublicæ commodo.

Quare [ut rem istam omnem iterum sub uno adpectu ponamus], si germanam *Scholasticam* cum *Posi-*

F f 2:

tiva

[1] *Lege, quæ scripta reliquimus Libro superiori capite 8.*

tiva conferimus, non nisi modo tradendi differunt. Illa presse id facit, hæc fusius. Eadem tamen principia; iidem fontes, idem scopus, eadem partitio est utriusque: tum demum ex utraque eadem conclusionis per ratiocinationem inferuntur. Ex quo efficitur, utramque reapse consentire, modo vero, & *accidentaliter*, uti vocant Scholastici, differre inter se.

Quod si germanam istam *Scholasticam* cum *scholastica Peripatetica* comparamus, toto cælo inter se differre nullo negotio intelligemus. Quod vel ipsa aliorum cum aliis Scholasticis comparatio sine ullis argumentationibus facit manifestum. Nam si *Summam* Lombardi cum iis, qui eum exposuerunt, conferimus, reperiemus longo intervallo distare. Ille enim sententias Patrum ordine ponit, & argumentis confirmat: temperans sibi, quantum per consuetudinem poterat, a vocabulis *Dialecticis*; ac *Metaphysicis*, & rationibus *Philosophicis*. Contra hi *Dogmata*, Patrumque sententias vix aut nullo modo exponunt, vel in transcurso tangunt: ac in quæstionibus *Dialecticis*, & *Metaphysicis* disputandis intelligentiam suam ponunt, ac ingenium ostentant; idque tam libere ac copiose, ut *Dialecticam*, & *Metaphysicam* diceres, non *Theologiam*.

Nempe Lombardi interpretes sere omnes cum sibi persuaderent, se se, nisi sinus omnes & oras quæstionum pervestigarent, & aliquid novum & inauditum effunderent, interpretis officio non defungi; non hoc sibi proposuerunt, ut scriptoris, quem sibi sumserant explanandum, sententiam plane exponerent, ac illustrarent, relictis inutilibus rebus, quæ ad propositum non faciunt; quod erat boni interpretis: Illud curarunt, ut ingenium suum ostentarent, excogitandis novis & subtilibus quæstjunculis in argumento sacro, quas more *Dialecticorum* expediebant. Cumque disputatio-

num

nuas, atque acuminum modus nullus esset; is autem præcipue prædicaretur, qui nova fundere ac subtilia in re Theologica posset; exstitit, ut relictis utilibus & necessariis disputationibus, quæ dogmata declararent, quasque germani Scholastici persequerentur; in rebus nullius momenti otium Theologi isti adscripticii consumserint. Ex quo commentaria illa vastissima nata sunt, quam scholasticam *Peripateticam* nominant, uti superiori libro fusius demonstravimus.

Parum hæc essent, si hic consideret eorum studium: verum ulterius progressi, commentaria ipsa novis commentariis explanare in animo proposuerunt. Nam cum B. Thomas Aquinas circiter medium XIII. sæculum, ut aliquam medicinam adferret tanto malo, [1] non modo Lombardi libros sapientissime explicaret, verum etiam *Summam Theologicam* conscriberet, atque ederet, in qua mediam quandam viam insistens, non meram theologiam Methodicam tractavit, sed aliqua etiam addidit ex scholastica illa *Peripatetica*, quæ dominabatur; ut si qua esset alios aliis conciliandi via tentaret; Theologi tamen, qui post fuere, non intelligentes nec perpendentes tanti viri sapiens consilium, tam vastæ molis commentarios in eum ediderunt, ut ferri vix possint. Quæque sanctissimus Thomas non nisi

[1] „ Consideravimus hujus doctrinæ [Theologiæ]
 „ novitios in his, quæ a diversis conscripta sunt, pluri-
 „ mum impediri. Partim quidem propter multiplicatio-
 „ nem inutilium questionum, articulorum, & argumen-
 „ torum . . . Hæc igitur & alia hujusmodi evitare stu-
 „ dentes, tentabimus cum confidentia divini auxilii, ea,
 „ quæ ad Sacram doctrinam pertinent, breviter, & di-
 „ lucide exponere. B. Thomas Aquinas Proleg. in Prim.
 „ Partem Summæ Theologiæ.

ut temporari serviret, & veluti coactus fecerat, ut aliquid subtile & Philosophicum adhiberet Theologicis decretis; ea illi tamquam sibi præcepta accipientes, ex una quæstione tot alias deduxerunt inanes & non necessarias, easque tam fuscè subtiliterque persecuti sunt, ut qui cum iis Beatissimi Thomæ *Summam* conferat, Scholasticum eum esse non putet. In iis enim methodus illa Scholastica, quæ in Lombardo, & Thoma laudata fuerat, quæque dogmata breviter exponerat & certo ordine, omnino desideratur. Rara enim dogmata ab iis tractantur & explicantur: sed incredibili acumine ac subtilitate innumeræ quæstiunculæ disputantur sine ullo fine. Ex quo infinita quæstiuncularum Philosophicarum seges, quæ scholasticam istam *Peripateticam* constituit.

Hoc ipsum a XIII. sæculo magis magisque inveteravit, posteaquam Durandus, & Occamus, Scholasticorum coryphæi, auctores fuere ceteris, ut sine ullo duce philosopharentur, & nova ac ingeniosa systemata excogitarent, quo facilius ingenii & acuminis laudem consequerentur. Quare mirandum non est, si Theologi nimis multi, qui per ea sæcula floruerunt, talia scripta reliquerunt, quæ germanæ Theologiæ amplificandæ nullo modo idonea videbantur. Cum enim magis magisque a mente Lombardi, Bonaventuræ, & Thomæ declinarent; nec secum reputarent, gravissimos illos Theologos non aliqua subtilia admiscuisse, ut ea sine ullo fine amplificarent; sed ut iis scite uterentur, & pedetentim, inanibus omissis, Theologiam ad Veterum exemplar exigerent; veramque, & Methodicam theologiam illam instaurarent, ac diligentissime disputarent, in qua reipublicæ Christianæ salus ac defensio continetur; ea, inquam, cum non animadverterent, fieri non potuit quin tales disputationes lucubrarent, quæ ad finem, quem sibi proponere debent Theologi, nullo modo accommodata

data esse, ipsi gravissimi Scholastici, qui regnante acumine Scholasticorum floruerunt, sine ulla ambiguitate testati sunt. [1]

Cum igitur ex testimonio gravissimorum Scholasticorum, qui non modo prædictis sæculis, verum etiam XVI. sæculo [2] doctrina ac prudentia valuerunt, constet, scholasticos Peripateticos aliam viam instituisse, ac illa erat, quam germani Scholastici sequebantur; consequens fit, scolasticam illam Peripateticam, quæ subtilibus & inanibus quæstionibus ex Aristotelis philosophia sumtis potissimum constat, longe distare a vera ac utiliori Scholastica.

CAPUT IIII.

*Docet germanam Scholasticam esse necessariam ad Judæos,
& Hæreticos confutandos.*

JAM vero bonam, & sinceram Scholasticam non modo accomodatam, verum etiam necessariam esse ad Judæorum, ac Hæreticorum impudentiam perfringendam, eorumque errores patefaciendos, & infirmandos, nemo in Catholicorum theologorum scriptis vel mediocriter versatus dubitare potest. Hoc ipsum nobis Theologi doctoris manus perluadere videtur. Etenim Theologiæ doctor est, qui germanam Christi doctrinam penitus cognoscit; adeo ut & filios Ecclesiæ docere, & inimicos ac hostes arguere possit, & confutare. [3] Cum enim pluri-

F f 4 mi

[1] Veluti Gerfo, Clemangis, alique Theologi XV. sæculi, uti proximo libro ostendimus.

[2] Horum loca protulimus Libro superiori c. 8.

[3] Oportet Episcopum amplecti eum, qui secundum

mi sint, qui noxias opiniones divulgant, easque in Ecclesiam inducunt, magno cum tironum damno; [1] nempe Infideles, Judæi, Hæretici; oportet eum, cui demandata est provincia Fideles instituendi, ac defendendi; iis instructum esse præfidiis, quibus hostibus & malis. & eruditissimis cum operæ pretio ac dignitate resistere possit. [2]

Hæc autem sine Scholastica vera & bona Theologus præstare nullo modo potest. Nam cum Hæretici, ac Judæi non meram Scripturarum auctoritatem nobis opponant; sed, omni argumentorum genere persuadere nobis conentur, prædicta Scripturæ loca non alio intellectu accipi debere; tum demum argumenta nostra ordine ponant, & secundum Dialecticæ leges, uti sibi videntur,

„ doctrinam est, fidelem sermonem, ut potens sit exhortari in doctrina sana, & eos, qui contradicunt, arguere. Paullus ad Titum I. v. 7. 9. ad Timotheum III. 2. Ipse dedit quosdam quidem Apostolos, quosdam autem Prophetas, alios vero Evangelistas, alios autem Pastores, & Doctores, ad consummationem Sanctorum in opus ministerii, in ædificationem corporis Christi ut jam non simus parvuli fluctuantes, & circumferamur omni vento doctrinæ in nequitia hominum, in astutia ad circumventionem erroris. Paullus Ephes. III. v. 11.

[1] „ Sunt enim multi etiam inobedientes, vaniloqui, & seductores... quos oportet redargui: qui universas domos subvertunt, docentes, quæ non oportet. Ibidem v. 10. 11.

[2] „ Dominum autem Christum sanctificate in cordibus vestris, parati semper ad satisfactionem omni poscenti vos rationem, de ea, quæ in vobis est, spe. I. Petri III. v. 15.

tur; dissolvant; planum fit, eum, qui iis pro argumenti dignitate responderere cupit; & certa Scripturarum loca adducere debere, quod ad Positivam pertinet; & ex bonæ Dialecticæ regulis contraria argumenta infirmare, quod Scholasticæ munus est.

Quare Positiva formam & materiam; Scholastica vero formam, colligationem, firmitatem; id est, scientiam disputandi suppeditat; & ex utraque Theologia illa constat, quam bonam Scholasticam nuncupamus: quæque à gravissimis Theologis alio nomine *Positivo-Scholastica* non incommode appellatur. Atque quemadmodum ferrum, licet materia cædendis lignis apta sit, tamen nisi certo modo conformatum, & tractatum, id non præstat: idem vero si rectam formam habeat, & apte scienterque tractetur, cuncta facillime dividit; ita revelata doctrina, id est, Scripturæ, & Traditionis testimonia, sunt illa quidem idonea ad Hæreticorum proterviam confringendam, si ordine ac via ponantur, inlustrentur, *dextere* scienterque adhibeantur: atque hoc modo tractata tantum habent momenti, ut iis resistere adversarii nullo modo possint. Sin autem hæc ars deficit, nihil efficiunt: non secus ac gladius acutissimus in manu infantis. Sed hæc dilucidemus oportet tironum gratia.

Et certe quidem Theologiam aliquam esse necessariam ad Hæreticos refutandos, nemini dubium esse potest, qui modo, quid sit Theologia, quid Hæreticorum errores, penitus cognoscit. Quænam vero eâ fit, dissensio est, an Positiva tantum, an vero Scholastica sufficiat. Sed nihil facilius expediri potest, si vocabula recte percipiantur. Nam cum theologia Positiva arma suppeditet, quibus adversum Hæreticos pugnamus; Scholastica vero rationem bellandi tradat; perspicuum fit neutram sine altera sufficere: sed utramque Theologiam esse necessariam, & Positivam, & Scholasticam. Ut enim
arma

arma militi non sufficiunt ad se defendendum, ceteroque aggrediendos, nisi peritia certantis accedat, ita Theologus, qui non nisi doctrinam revelatam adfert, peritiaque argumentandi est destitutus, sæpe ad primum cadet hostis aggressum: Propterea utraque valeat oportet, si cum adversariis bellum agere strenue feliciterque conatur.

Non igitur absque ratiocinandi disciplina potest Theologus, ut ut Scripturarum auctoritate munitus, cum adversariis nostris disputare: multo minus eos oppugnare & perfringere. Quod qui negant, ii certe, quid mentis habeant; intelligere non possum. Qui enim a Theologo rationem adimunt, artemque disputandi, ii quidem nedum Theologum tollunt, sed ne hominem quidem relinquunt: belluam faciunt, aut truncum, aut quidvis hujusmodi.

At, inquires, naturæ ratio, quæ homini congenita est, si Theologicis decretis adhibeatur, satis est ut hostium conatus rerundamus. Id vos constantissime pernegamus. Quamvis enim homo nulla artis disputandi notitia tinctus, interdum casu, ut ita dicam, recte ratiocinetur, & adversarii sui argumentis occurrat; tamen si ei cum adversario & docto, & exercitato res erit, vix, aut nullo modo ab illius laqueis se expediet. Quod ipsum eodem exemplo, quo supra usi sumus, inustrari potest. Nam tamen si homo viribus pollens, sed peritia bellandi certandique destitutus, cum adversario & celeri, & parato contendens, nonnumquam illius aggressionem feliciter repellat; tamen id non nisi casu rarissimeque accidere posse, dubitabit nemo, qui vera certamina conspexerit. Alter enim, tamen si viribus non adeo pollens, celeritate, atque exercitatione sua fortiorem vincit, atque occidit plerumque. Non aliter de Theologo inexercitato judicare debemus, qui si quando cum altero, ab arte disputandi

sputandi parato, in agouem descenderit, non eum quidem conficere, sed ab eo plurimis modis superari potest, & debet. Quo enim modo ab illa sophismatum multitudine, ab intricatissimis laqueis argumentorum se extricabit Theologus, qui artem contendendi, atque sophismata internoscendi, vitandique exploratam non habuerit? Id ego profecto non video. Ex quo consequitur, artem ratiocinandi Theologo usque adeo esse necessariam, ut, nisi ea valeat, non modo ab omni dimicatione removendus sit, sed etiam a convictu litteratorum.

Hanc autem disputandi rationem nos germanam Scholasticam nuncupamus: quæ, præter argumenta ex doctrina revelata desumpta, unum adfert, artem recte ratiocinandi: Artem ratiocinandi cum dico, non eam Dialecticæ partem significo tantum, quæ in disputatione cum adversariis versatur: sed eam etiam, quæ verum invenire docet, & aliis explanare: id est, Dialecticam illam, de qua prima parte [1] mentionem fecimus. Non enim germana Scholastica aliud addit Theologicis decretis, quam artem recte cogitandi, & disputandi. Nam tamen si Theologus interdum argumentatione naturali ea confirmet, quæ naturæ ratione continentur; ut Deum existare, ceteraque generis ejusmodi; tamen hoc non Theologiæ proprium, sed extraneum est: nec nisi in disputatione cum Infidelibus locum habet. [2] Theologus si quidem easdem veritates ex Sacris litteris, tamquam ex propriis locis, probare potest, & vero debet, si cum iis, qui Sacros codices amplexantur, contendat. Quare cum bonus Theologus is sit, qui & arma in promptu habet, & artem ea tractandi penitus cognoscit; cumque theologia

[1] L. II. c. 4. & 6.

[2] Vide quæ diximus cap. 2.

gia Positiva arma suppeditet, Dialectica vero artem; fit consequens, germanam Scholasticam ex Revelata doctrina, & bona Dialectica constare: & ex utraque validissimam disciplinam parari contra hostium aggressiones. Sed tandem aliquando contrahamus vela, & rem totam in pauca tiroium gratia conferamus. Triplex, ex Apostoli sententia, Theologi munus est: primum, doctrinam Christi penitus cognoscere: alterum, eadem pueros instituere: tertium, repugnantes confutare. Ad id vero efficiendum, & interior Scripturarum notitia, & selecta Dialectica est necessaria. Nam primum nullo modo Theologus veram doctrinam Christi a falsa aliorum secernere poterit, nisi bona Dialectica instructus sit, quæ artem inveniendi verum cum certum, tum probabile; artemque Hermeneuticam, id est interpretandi libros, luculenter exponit. Deinde, nullo pacto Fideles instituere cum operæ pretio poterit, nisi in ea parte Dialecticæ, quæ docet verum tradere, & cum aliis communicare, versatus sit. Postremo, fieri non potest, ut ceteros, qui repugnant, confutet, nisi disputandi artem plane cognitam & exploratam habuerit. Quare qui Theologicum munus cum dignitate adimplere cupit, hunc & interiori Scripturarum notitia, & bona Dialectica instructum esse necesse est. Id ipsum Veteres episcopi multo ante monuerunt; qui Logicam ad Sacras litteras exponendas, [1] Fidelesque instituendos & confirmandos, adversarios autem funditus labefactandos, necessariam esse, disertis verbis testati sunt. [2]

Ne-

[1],, *Scientia, qua fides saluberrima, quæ ad veram beatitatem ducit, gignitur, nutritur, defenditur, roboratur.* August. L. XIV. de Trinit. c. 1. n. 3.

[2],, *Sepimentum est Dialectica, ut ne a Sophistis veritas*

Neque tamen nego, *Physicam*, & *Aethicam* interdum esse accommodatam vel ad *Sacras litteras* clarius faciliusque exponendas, vel ad *impios refutandos*, vel denique ut eos ad *fidem nostram* quodammodo alliciamus. Hoc dico, reliquias *Philosophiæ partes*, *Historiam* itidem, *Geographiam*, *Chronologiam*, ceterasque *humanas disciplinas* commode adhiberi ad aliqua *inlustranda*; si cum iis sermo erit; qui, relicta *Scriptura*, & *Traditione*, hujusmodi rebus detinentur, uti supra adnotavimus: *Logicam* vero in *omni Theologiæ parte* ita esse necessariam, ut, nisi ea arte paratus, ad *Hæreticos profligandos* *Theologus nullus aptus sit*. [I] Quæ cum ex iis, quæ

ritas conculcetur. Clem. Alex. L. VI. Stromat. Adde Greg. Nazianz. Orat. XX. ubi Basilium laudat.

Dialectica instar muri est dogmatibus, quod ea non sinit facile diripi, & quorumlibet incurioni patere. Basilus in Cap. I. Isaïæ. Fidem non nudam Apostolus atque inopem rationis reliquit: quæ quamvis potissima ad salutem sit, tamen nisi per doctrinam instruat, habebit quidem inter adversa tutum refugiendi recessum. . . . Contundendæ sunt ergo insolentes adversus Deum disputationes, & destruenda rationum fallacium munimenta. Hilar. de Trin. L. XII.

Disputationis disciplina ad omnia genera questionum, quæ in Sacris litteris sunt, penetranda & dissolvenda, plurimum valet: tantum ibi cavenda est libido rixandi, & juvenilis quædam ostentatio decipiendi adversarium. August. de Doctrina Christ. L. II. c. 31. & L. I. Contra Crescon. Gram. c. 13. seq.

[I] Contrarii alii aliis hoc loco videntur Veteres episcopi, ac doctores. Nam Tertullianus de Anima c. 1. & 3. & 18. & L. de Præscriptionibus c. 7. Gregorius Nyssenus

quæ largius diximus, aperte deducantur, ea plurimis verbis confirmare necessarium non est.

Concludamus igitur, germanam Scholasticam Theologo nostro esse pernecessariam: eam, inquam, Scholasticam, quæ ex Scriptura, & Traditione argumentatur, idque secundum leges bonæ Dialecticæ: quæque Naturali philosophia utitur interdum ut alliciat Infideles: ac demum quæ ordine atque via, non id quidem fufe, sed pressiori stilo singula persequitur, ut sic facilius in animum audientis inlabantur. Hæc illa est Scholastica,

nus. Contra Eunomium. L. II. Nazianzenus. Orat. 26. Ambrosius de Fide. L. I. c. 3. Leo Magnus. Serm. V. de Nativit. Hilarius de Trinit. L. XII. alii Philosophiam, præsertim Dialecticam, in Theologis reprobarè videntur. E contrario alii, ut Justinus, Lucianus, Origenes, Didymus, Athanasius, Gregorius Thaumaturgus, Damascenus, alique plurimi, eam mirificis laudibus extollunt. Sed utrique nullo negotio in concordiam revocabuntur, si animadvertimus, primos non omnem Dialecticam explorasse; sed Sophisticam illam, qua utebantur Heretici, Arius, Eunomius, Aetius; qui sola naturæ ratione nixi, arcana Dei rimari sibi proponebant, arroganterque tribuebant. Quod & falsum est, & ab Apostolo, ceterisque Scripturibus divinis haud semel damnatum. Nam hoc errore admissio, innumera sophismata in Ecclesiam inducebantur, quæ fidem nostram labefactarent. Cum autem iidem Patres exemplo suo ostendant, se se optima Dialectica usus hostium laqueos solvisse, arrogantiamque perfregisse; dubium non est, eos moderatam Dialecticam veræ usum probasse. Itaque hos ceteris Patribus conciliari, qui in aliam partem disputarunt, & Dialecticam extulerunt, nemo non videt.

laſtica , quam graviffimi Recentiores laudant , & amplificanc pro virili parte .

In quo tamen ne ambiguitate nominis errare videamur , alterum ab altero ſecernere neceſſe eſt . Itaque in Scholaſtica , quam laudo , aliud eſt omnino neceſſarium : aliud utile tantum & accommodatum ad dogmata inluſtranda , defendendaque . Neceſſarius eſt uſus bonæ Dialeſticae , quæ rationem perficit , ut & verum invenire queat , & adverſarios oppugnare : vel id perpetua oratione fiat , vel alio modo . Hæc enim Dialeſtica per omnes ſcientias pertinet , quacumque illæ ratione tractentur .

Contrario methodus Dialeſtica ; nempe revocandi ſingula ad certa capita , eaque certo ordine ac ratione confirmandi , atque iis eadem methodo reſpondendi , non eſt omnino neceſſaria ad dogmata inluſtranda , Hæreticosque reſellendos . Quod Veterum doctorum exemplo efficitur , qui ad XII. uſque nominis Chriſtiani ſæculum dogmata explanarunt , adverſariosque longe diverſa perſegerunt methodo ; atque ea , quæ in præſentia obtinet : quod eorundem Doctõrum ſcripta fatiſ declarant .

Eſt tamen methodus Scholaſtica admodum utilis & rebus exponendis accommodata : nam & maiorem lucem adfert argumento , ſingula ad ſuas claſſes referendo : & detractis inutilibus , ſine multo ſermone , ſine Oratoria expoſitione , quæ memoriã legentis fatigant , argumentum ſuum exponit , confirmat , defendit . Qui ordo rem ipſam animo altius deſigit , facilis que memoria tenetur . Quod ipſum in diſciplinis omnibus magni momenti eſt , & a viris doctis , ob utilitatem ſuam , uno conſenſu approbatur :

CAPUT V.

Ostendit acumina & disputationes Peripateticorum non esse accommodatas ad confringendos hostes religionis nostræ.

Hætenus quantum utilitatis adferat bona ac vera Scholastica, seu, quod idem est, Methodica theologia, ad illustranda dogmata Catholica, & frangendos adversariorum impetus, demonstravimus. Superest ut doceamus, an ea, quæ a Peripateticis plerumque traditur, Theologia, germanæ Scholasticæ signa præferat. Quæ si conficimus non habere, dubium non erit, ad perfringendos Hæreticorum conatus nihil habituram momenti.

Ac mihi de Peripateticæ theologiæ usu & utilitate disputaturo, illud molestum accidit, quod intelligo, utrisque orationem meam haud esse placituram: & iis, qui Peripateticam vehementer laudant; & iis, qui vituperant. Nam primi, quod vitam omnem subtilibus inanibusque quæstionibus disputandis consumserint, adeo usque acuminibus delectantur, ut, si quem inutiles istas quæstiunculas damnantem audiunt, sic excipiant, quasi hominem non dico insanum, non indoctum, non politioris omnis literaturæ destitutum, nam id quoquo modo ferri posset; sed quasi perduellem Hæreticum, Catholicæ religioni nefarie molientem, terricolarum, callicolarumque inimicum. Alteri vero nisi intelligant, Scholasticos disputatores omni conviciorum genere onerari, risui ludibrioque exponi; existimant parum serio Methodicæ theologiæ causam agi: & potius te proditorem esse, quam defensorem, existimant Theologiæ.

Utrosque autem in magno errore versari puto, qui existiment, frugi scriptori hæc aut tolerabilia, aut decora

cora videri. Qui enim sarcasms, & disteriis adversarios confutant, nimium illi sunt inepti, qui non animadvertunt, se plane ostendere, quam infirmis copiis præsidiiisque nitantur, qui ad levia pnerorum, & anicularum arma confugere coguntur. Nugacium hominum, & sophistarum fuerit, adversarios suos probris refutare: vir doctus & sapiens levia ista non curat: gravissimis rationibus pugnat, non dicacibus syllogismis. In quo ego eorum sæpe miratus sum temeritatem, an stultitiam? qui tales lucubrations edunt in vulgus, in quibus, si convicia demas, nihil non dico ponderis aut rationis, sed ne verborum quidem superest. Libellum diceres famosum, non apologiam.

Eos itaque imitari ego nolo: neutris litem movebo: sed ea tantum adferam in medium, quæ necessaria videbuntur, ut ea, quæ hucusque disputavimus, adspargantur clariori luce. Agam igitur quod causa desiderat, atque omni-remota injuria, rem ipsam ratione persequar sine gratia, & similtate. Neque vero mihi succenseant Scholastici non nulli, qui dum audiunt, quorundam vitia perstringi, id omnium causa dicta esse clamitant: omniaque in deteriorem partem accipiunt: nec modo id vellent, ut bonam Theologiam prædicarem, sed ut Scholasticos ab omni labe immunes esse defenderem. Quod ego nec facere possum, nec debeo. Non enim Theologorum defensionem, sed Theologiæ conscribo: ejusque Theologiæ, quæ ab Catholica ecclesia magno haberur in pretio, nempe bonæ Scholasticæ. Hanc ego si laudo, si ab omni reprehensione vindico; quod Theologi est, facio: quid alii dicant, non curo. Sed hæc hætenus: nunc ad id, quod erat propositum, revertamur.

Quanta subtilium, & Metaphysicarum quæstionum copia referta sint vulgarium Scholasticorum scripta, nemo in eorum libris versatus vertit in dubium. Illud in

controversia est, an ad id, quod Theologia sibi vindicat, nempe ad dogmata inlustranda, & adversarios refutandos, subtiles illæ disputatiunculæ accommodatæ sint. Cui quæstioni non ego, sed gravissimi Scholastici, quique ætatem hoc disputationum genere contriverunt, respondent, non modo accommodatas non esse, verum etiam detrimentum adferre non minimum Dogmaticæ theologiæ:

Possum ego in medium proferre, Adolescentes, ex Dominicanis Melchiorem Canum, Santem Pagninum, Contensonum, Gottium cardinalem; ex Franciscanis Ludovicum de Carvajal, Alfonsum a Castro, Christophorum a Capite Fontium; ex Augustinianis Laurentium a Villavicentio, Bertium; ex Jesuitis Salmeronum, Maldonatum, Possevinum, Elizaldum, Petavium, ceteros; ex Sæculari autem clero Hamelium, Tournelyum, Witassium, doctissimos homines, & re Theologica perbelle eruditos, qui plane fatentur, Scholasticorum contortas subtilitates, quas ex Peripaterica philosophia desumunt, ad Theologiam nostram inlustrandam aptas non esse: multo minus ad Hæreticos refutandos habere momentum. Sed cum plerorumque testimonia supra in Theologiæ historia exscripserimus, [1] prætereundum puto. Unum dicam, nullos Theologos inculentius & accuratius demonstrasse, quam perniciofa sit subtilium quæstiuncularum multitudo dogmatibus Catholicis defendendis, Hæreticisque confringendis, quam Scholasticos theologos, præsertim Canum, & Maldonatum, & Carvajalium: qui tres concilii Tridentini tempore, id est, multo ante quam Cartesius, & Gassendus, & Newtonus, ceterique Recentiores nova ratione tractarent graviore

disci-

[1] c. 2.

disciplinas, Scholasticorum theologorum vitia diligenter persecuti sunt.

Quod eorum causa monitum volumus, qui dum audiunt, vulgarium Scholasticorum errores a gravissimis Theologis reprehendi, inepte, confidenterque reponunt; ejusmodi reprehensionem non nisi ex Hæreticorum, philosophorumque Recentiorum fontibus [hæc duæ classes secundum eos vix aut nullo modo differunt] esse desumptam. Qua certe calumnia temperarent, si historia Litteraria vel mediocriter essent eruditi. Sed hæc vetera, usitata, quotidiana sunt, ut qui disciplinæ, quam tractant, historiam ne a limine quidem salutarunt, ceteros, qui ea penitus imbuti sunt, gravi supercilio, & veluti ex tripode reprehendant, In quo qui alios rubore suffundere sibi persuadent, ipsi ludibrio & cachinnis doctissimorum hominum obijciuntur. Verum hæc obiter: redeo ad institutum.

Sed etsi gravissimos Scholasticos, quique hujus generis quæstionibus disputandis operam, industriam; ætatem consumserunt, auctores non haberemus; vel ipsa prædictorum librorum lectio satis superque conficeret; ejusmodi disputationes, quæ ex Peripatetica philosophia sumuntur, nec ad dogmata inlustranda utiles, nec ad Hæreticorum argumenta dissolvenda esse accommodatas. Nam si verum est, quod profecto verum est, Revelatam theologiam non ex humana ratione, sed ex divina declaratione proficisci; [1] nullus profecto dubitabit, Metaphysicarum subtilitatum adjumento dogmata

G g 2

no-

[1] Non est hoc loco disputatio de theologia Naturali, quæ argumentatione naturæ nititur: sed de Revelata theologia, divinitusque tradita vel in Veteri, ac Novo testamento, vel Traditione divina.

nostra nec dilucidari posse, nec defendi. Sed hæc exemplis inlustrare non alienum puto.

Duplex adversariorum Catholicæ doctrinæ genus est, Judæi, & Hæretici: Illi eisdem errores una omnium consensione defendunt: hi in multiplici differentia sunt, atque in plures rivulos, ut ita dicam, deducti. Quare de illis primum, quod ad id, quod quaerimus, magis sunt accommodati, dicemus.

Judæorum igitur una est nobiscum & gravissima controversia de Christi adventu: id est, an Christus filius Dei, quem Patriarchæ, & Prophetæ tanto ante venturum nuntiant, certo tempore venerit in mundum. Negant illi: nos aimus, atque omni contentione animi fidem nostram defendimus. Eos itaque ut penitus labefactemus, & plane ostendamus, quanta illi in cæcitate versentur, omni argumentorum genere rem ipsam oportet efficiamus: eaque diluamus, quæ ex contrario objici solent: atque effugia, ad quæ se recipere solent, omnia præcludamus.

Quare primum ostendere oportet, Patriarcharum, & Prophetarum vaticiniis Christi Jesu vitæ disciplinam, ceteraque adjuncta perfecte respondisse: quod & Herodis regis genus, & epocham regni ejus, & epocham natiuitatis, ac mortis Christi: verbo dicam, totam Christi historiam Criticam complectitur. Cumque Artaxerxis regni epocha, atque legis, quam Judæorum gratia sancivit, annus certus ad inlustrandas confirmandasque Danielis vatis hebdomadas, penitus sit necessarius; de iis luculente est disputandum. Deinde contortæ Rabbinarum interpretationes diluendæ sunt infringendæque. Multum etiam facit ad dogmatis nostri declarationem testimonium Flavii Josephi hominis Hebræi, qui sub Vespasianis floruit: quare de eo est pertractandum, & ab omni suspitione falsitatis liberandum. Nec id solum, sed

sed etiam Gentilium testimoniis confirmanda sunt facta, quæ narramus: ut omnem Judæis tergiversandi occasionem adimamus. Tum demum Gentilium dubitandi rationes omnino sunt dissolvendæ. Quæ omnia & Græcæ, & Hebrææ linguæ, & historiæ tum Sacræ, tum Profanæ non levem, sed reconditam notitiam requirunt. Et hæc contra Judæos, & Gentiles.

Proximi his sunt Hæretici plerique, qui cum Christiani audire velint, nihil minus sunt quam Christiani, propterea quia Christo Domino vel a prima Ecclesiæ ætate aperte bellum intenterunt. Horum quidam verum Christi corpus negarunt, sed vel æreum ac umbratile tribuerunt, vel ex æthere ac Elementis compactum: ut Basilides, Saturninus, Valentinus: item Marcion, Apelles, ceteri. Alii Christi corpus fuisse natura incorruptibile dixerunt, ut Aphthartodocitæ. Non nulli rationalem animam denegarunt; ut Apollinaristæ: alii naturali voluntate spoliarunt Christum Jesum, ut Monothelitæ omnes. Sunt qui divinam ab eo naturam removerunt, relinquentes humanam: ut Ebionitæ, & proxima ætate Sociniani. Sunt qui dixerunt, in Christo Jesu duas esse personas, divinam, & humanam: cujusmodi fuerunt Nestoriani. Alii e contrario non modo unam personam, sed etiam unam tantam naturam in Christo posuerunt, ut Eutyches. Tum demum alii intemeratæ Virginis integritatem denegarunt, tametsi alii alio modo: ut Ebion, Cerinthus, Carpocrates; quibus addi potest Helvidius, ceteri. Reliquas hæreses prætereo minoris momenti.

Quare ut dogma nostrum pro merito dilucidemus, primum adversariorum errores ex Ecclesiastica historia aperte atque ordine sunt exponendi: deinde ex tradita doctrina, atque Scripturarum testimonio iis occurrendum est: omniaque, quæ ex adverso opponi solent, labefactanda. Cumque non nulli veteres Episcopi quæ-

dam scripta reliquerint, ex quibus argumentationes aliquæ compingi solent, præsertim de Nestoriana hæresi; diligenter investigandum, quænam fuerit eorum germana sententia: & quantum fieri potest, ab omni suspitione vel minimi erroris liberandi. Quod ipsum sine exquisita ac interiori historiæ Ecclesiasticæ notitia, & vero etiam sine Græcæ linguæ cognitione, effici non potest.

Præterea cum ex mirabili illa unione utriusque naturæ illud profisciscatur, ut eidem Christo, & personæ, quæ Dei, atque Hominis sunt, proprietates adtribuantur; existit ut homines non nulli non animadvertentes, quæ naturis, & quæ personæ tribui deberent, imprudentes aberraverint. Quidam itaque inmensitatem, & omnipotentiam humanæ naturæ Christi tribuerunt; ut Ubiquetarii, & Lutherani aliqui cum Brentio, & Joanne Andrea. Quidam in Christo ut homine posuerunt alieni filii adoptionem sensu Nestoriano, ut Felix, & Elipandus. Alii novas theses incommode pronuntiantes, præsertim de una in Trinitate persona cruci suffixa, ut Monachi quidam Acemete, & Scythæ: vel de Christo sacerdote secundum ordinem Melchisedech, ut Novatores, Koerberus, Rungius, Riverus, Tarnovius, reliqui; gravissimas dissensiones apud Fideles commoverunt. Quare operæ pretium est diligenter constituere, quo sensu certa quædam prædicata de Christo enuntiari possint, vel non possint; ne vel sermonem demus Hæreticis, vel in eorum errores imprudentes incurramus.

Jam vero Incarnati verbi maximum beneficium est hominum redemptio: id est, quod is Deo plane satisfecerit pro peccatis hominum, sanguinem redemptionis pretium effundens. Id tamen nobis tollere conantur impudentissimi quidam homines, quos a Fausto Socino, Socinianos vocant; qui negant, Christum fuisse vere redem-

demptorem, & Metaphoricam redemptionem tantum admittunt. Quare huic pesti late grassanti occurrendum est, efficiendumque, Christum vere & proprie satisfecisse Deo; nosque eidem morte sua reconciliasse: tum omnia Socinianorum sophismata contorta ea quidem, & intricata solvenda ac diluenda sunt. Cumque non defuerint; qui Christi beneficium refecare voluerint, defenderintque, eum non pro omnibus; sed pro solis electis mortuum fuisse, ut V. sæculo Prædestinatiani: VIII. vero Gotthescalcus, & proxima ac præcedenti ætate Calviniani, & Janseniani; alii autem audacter pronuntiauerint, Christum pro mulieribus mortuum non esse, quod proximo sæculo fanaticus quidam nomine Horatius Plata singulari libro probare instituit; probandum est, & gravi oratione demonstrandum, Christum Jesum pro omnibus omnino viris, ac mulieribus mortem subisse. Præterea alii fuere, qui in contrarium incidentes, Christum etiam pro dæmoniis, immo etiam pro astris [ea non nulli veteres ex animo rationali, & corpore constare putabant] mortuum existimarent, ut Origenes, ejusque adseclæ: qui proinde omni animi contentione, atque eruditionis copia sunt refutandi.

Hæc itaque ut efficiant theologi Catholici, atque disputationes singulas, quas tetigimus, & exponant, & argumentorum copia confirmant; eosque, qui repugnant, funditus labefactent; non levi aliqua vel Scripturæ, vel Historiæ, vel linguarum, vel critices noticia tincti esse debent; sed singula habere explorata, eaque penitus noticia comprehendere. Quod qui non faciunt, sed prædictæ eruditionis expertes, bellum committere non recusant, ne illi palam inscitiam, & atrogantiam ostendunt in disputando suam.

Habetis, Adolescentes, ordinem disputationum, quæ ad illustrandum vel unum Incarnati verbi dogma

necessariæ Theologis omnibus, qui rem accurate examinant, esse videntur. Ex his aliæ quæstiones historicæ haud magni ponderis duci possunt, quas nos brevitatis gratia prætermisimus. His aliquæ rursus subtiles & non necessariæ disputationes adjungi solent a Theologis non nullis. e. g. *Utrum unio hypostatica sit in natura, vel in persona. An Sancti mereri potuerint Incarnationis substantiam, vel circumstantias. An pura creatura satisfacere pro peccato. Cur Filius carnem sumserit, non Angelicam naturam. An venisset Christus, si Adam non peccasset. An venisset, si essent solum peccata actualia.* Præterea de merito Christi quærent: *An fuerit merendi capax: Et quando mereri coeperit. An merita Christi sint pretii infiniti. An sint diversa merita in Christo. An Christus Patrem orans, interdum exauditus non fuerit: ceteraque generis ejusmodi.* Horum tamen quæ aliquid disputationis habent, jam satis explicata sunt in refutatione hæresum, quas antea memoravimus: ex iisque proxime & directe sine ulla argumentatione veluti *corollaria* consequuntur. Quæ vero curiositatis, atque exercitationis causa tantum sunt institutæ, possunt ex quidem, salva dogmatis, ut ita vocem, substantia, vel omitti, vel in aliud tempus reservari: & tum demum disputari, cum jam nulla amplius inlustrandi dogmatis nostri, illudque defendendi contra perduelles adversarios occasio supererit.

Hastenus, Adolescentes, quid facere debeat Theologiæ candidatus, ut Theologi muneri pro dignitate satisficiat, demonstravimus. Hinc quale judicium de libris, qui hujusmodi argumentum tractant, facere debeatis, sine labore intelligetis. Qui enim hanc viam non insistant, sed missis necessariis disputationibus, atque vero Theologo dignis, tempus omne atque operam suam in controversias conferunt minime necessarias; atque

magna

magna vocis, & laterum contentione defendunt, eas exquisitæ Theologiæ speciem præ se ferre; ii quidem maximo cum labore, atque temporis dispendio maximas rugas agunt: seque doctorum hominum reprehensionibus opponunt.

Quis enim non rideret eum, qui cum hostium copias per ejus possessiones grassantes, easque funditus devastantes, & ut quidque obvium erat, lacerantes videret; ipse tamen cum servis suis de lana caprina magna voce altercaretur: atque se hac via inmanissimos hostes fugaturum, suasque possessiones defensurum esse existimaret? Atque hoc illi faciunt, qui cum nullam profligandi Hæreticos partem adtingant, sed disputationibus nullius momenti terant ætatem; nihilominus persuadere aliis conantur, se Theologos esse omnibus numeris absolutos. Hi enim dum hereditatem Christi, id est Catholicam doctrinam, Hæreticis diripiendam, lacerandamque relinquunt, longis arundinibus [inanibus argumentis] levibus armis puerorum decertant inter se: seque hac ratione idoneos fieri, qui hostibus & fortissimis, & exercitatissimis occurrere possint, arroganter contendunt. Quasi vero Theologi munus sit, acumen incredibile sophismatis excogitandis ostentare, non vero Catholicam fidem gravissimarum rationum copia ab illorum impugnatione defendere.

Hæc si recte intelligeretis, Adolescentes, supervacaneum esset, alios cum aliis scriptores conferre: atque, quid theologi Polemici, quid scholastici Peripatetici faciant, singulatim examinare. Nemo enim est qui non videat, eos, qui contrariam viam sequuntur, oleum & operam perdere: nemo, qui, quid vulgares Peripatetici faciant, quibusque disputationibus resercent scripta sua, ut ut in eorum scriptis non multum versatus sit; non illico deprehendat. Pervolvite, Adolescentes, non dieo

dico eos, qui usque ad finem XVI. sæculi scripserunt, sed qui proximo, & præsentis sæculo, vel apud externos, vel apud nostros de hoc argumento aliquid ediderunt; tum demum cognoscetis, nos in iis, quæ adfirmamus, falsos non esse. Quæ si ego, Adolescentes, vellem in præsentia citatis eorum locis conficere, & in aprico ponere, possem, idque nullo negotio, profecto. Producerem siquidem atque in medium adferrem recentissimum quemque Peripateticum, seduloque collectis disputationibus, quæ utramque in iis faciunt paginam, quam multis iisque subtilibus, nec nisi ad otium terendum, & acumen ostendendum excogitatis, abundant, sole clarius demonstrarem. Sed nolo in aliorum erratis colligendis multus videri: nolo ulli nostratium litem intentare: qui, ut audio, moleste ferunt, si quis de eorum scriptis libero iudicio, tametsi vere ac modeste, pronuntiet. Nolo exagitare homines de Christiana republica optime meritos, qui non libere atque sponte, sed vel consuetudine ætatis abrepti, vel domestica disciplina coacti, aliquid non commode lucubrarunt; ac ediderunt. Hæc æquitas atque humanitas postulare videntur. Quædam tamen addam, quæ satis sint, ut ea, quæ strictim diximus, & clarius intelligatis, & facilius vitare possitis.

Tria mihi in lucubrationibus suis Theologicis scholastici Peripatetici peccare videntur: quæ tametsi alii alio modo, tamen communia eorum sunt vitia. Unum est, quod quæstiones *de possibili* plurimas instituunt, & sine ullo fine persequuntur. Alterum est, quod controversias disputant nimis multas innixas Peripateticæ philosophiæ: id est, formis substantiali, & accidentali, & ideis abstractis Metaphysicorum. Tertium est, quod si quando de aliquo dogmate sunt disputaturi, non id Scripturarum locis, & perpetua Ecclesiæ traditione, ut opus erat, efficiunt; sed unum vel alterum Scripturæ

Patrumve locum adferunt : & quasi rem omnibus exploratam tangunt potius , quam exponunt . Prioris generis sunt illa : *Utrum lumine naturæ possit evidenter cognosci Incarnationem dari de factò . Utrum Incarnatio saltem ut possibilis , possit evidenter & naturaliter cognosci . Utrum saltem probabiliter possit naturaliter cognosci possibilitas Incarnationis . Utrum humanitas Christi mereri potuerit Incarnationem . Utrum sit possibilis creatura , quæ tamquam causa instrumentalis possit ex natura sua producere unionem hypostaticam . Utrum Deus possit elevare quamcumque creaturam , ut instrumentaliter producat unionem hypostaticam . An possit creata subsistentia alienam terminare naturam . An natura divina præcisa a suis relationibus immediate ac per se possit uniri humanitati . Utrum si daretur in Deo absoluta subsistentia posset humanitati immediate conjungi . An Verbum Divinum personam hominis adsumere potuerit . An Verbum adsumserit naturam universalem ab omnibus individuis abstractam . An adsumere potuerit irrationalem . An Pater , & Spiritus adsumere potuerit eandem carnem Christi .* Posterioris generis sunt : *An actio productiva humanitatis sit indistincta ab unione hypostatica . Utrum humanitas , & unio hypostatica producta sint per eandem indivisibilem actionem . Qualis sit formalis terminus incarnationis activæ . An unio hypostatica distinguatur realiter ab extremis . An detur duplex unio , alia ex parte Verbi , alia ex parte humanitatis . An unio sit incorruptibilis : an composita vel simplex : an perfectior anima , vel angelis . An Verbum mutetur per unionem , an non . Et hujus generis alia , quæ passim se offerunt .*

Quod ad primas adtinet , perspicuum est ad illustrandum , confirmandumque Incarnationis dogma nihil eas adferre momenti : ita enim pleræque sunt comparatæ , ut salva fide , qua Catholici sumus , disputari in utramque partem possint . Utilius autem fuerit , & ad nostrum institutum

tantum accommodatus, Incarnationem factam esse ostendere, quam, quo modo aut fieri, aut cognosci possit, inquirere. Apposite ad rem nostram secundum Veteres episcopos ait gravissimus Theologus: *Ignotis de rebus, & in occulta Dei potestate, ac voluntate latentibus, quæ nullis indicibus proditæ sunt, temere vaticinari, non est considerati hominis, nedum perfecti sapientis, qualem esse, studio saltem & conatu, Theologum oportet.* [1] Et præclare quidem. Cum enim tot, tamque graves disputationes se offerant de Incarnatione verbi, quæ nos ab Judæis, & Hæreticis secernunt, quæque non parùm temporis, laboris, eruditionis requirunt; minime laudari illi possunt, qui, necessariis controversiis omissis, rebus ejusmodi disputandis tempus omne consumunt.

Similiter de altera quæstionum classe est judicandum. Nam cum prædictæ disputationes ex principiis Peripateticis nascantur omnes; talia autem principia Philosophica ad dogmata exponenda confirmandaque idonea non sint; non enim fides nostra Peripateticorum pronuntiatis; sed doctrina Prophetis, Apostolisque tradita nititur; hinc fit [2] hujusmodi quæstiones sine ullo damno religionis nostræ præteriri posse. His accedit, quod Catholici ceteri; qui vel Cartesii, vel Gassendi, vel Newtoni philosophiam amplexantur, eas vel prætereunt, vel de iis interrogati in aliam sententiam disputant. Facile ut intelligamus, ejusmodi esse quæstiones prædictas, quæ, salva dogmatis substantia, rescari possint. Cumque & primi, & secundi generis quæstionibus Peripatetici nonnulli adeo occupentur; tantumque in iis exponendis ingenii ac operæ ponant, vix ut ullum

[1] *Petavius* Dogmat. Theologic. Tom. V. de Incarnation. L. II. c. 17. n. 7.

[2] *D. Thomas* Summ. Theolog.

ullum disputandarum reliquarum tempus superfit; plane conficitur, veræ Theologiæ inlustrandæ, & amplificandæ, non parum subtiles istas quæstiunculas damni adferre.

Jam illud, quod in enumeratione tertio loco posuimus, hujusmodi est, ut a nemine Theologo sanæ mentis non dico laudari, sed ne ferri quidem possit. Cum enim Theologi officium, quod jam sæpe monuimus, sit, Sacram doctrinam Fidelibus recte explicare, repugnantisque confutare; qui dogmata obiter tangunt, & se ad Logicam conferunt, aut Metaphysicam, ex iisque in Theologia nostra plures quæstiones instaurant, copioseque exponunt; ii quidem non Theologicos tractatus, sed mere Philosophicos lucubrare censendi sunt: adeoque de Theologia nostra male mereri. Deinde illud etiam damni adferunt Theologiæ candidatis, quod iis quodam modo persuadent, dogmata nostra a Theologis obiter & aliud agendo disputari sat esse: tum Hæreticorum objectiones una vel altera argumentatione labefactari posse. Præterea adolescentium mentes usque adeo fatigant inmensa illa turba disputationum subtilium & intricatarum, iisque adeo isti adsuescunt, ut ad ea, quæ necessaria sunt, plane intelligenda, ordineque ac ratione explicanda, nullo modo idonei videantur. Quo quantum damni faciant germanæ Theologiæ studiosi, vel me non monente intelligetis. Et de his hucusque.

Sed jam tempus est, ut eos audiamus: &, quid iis, quæ primo, & secundo loco diximus, reponere soleant, examinemus. Primo aiunt, non nulla in Veteribus episcopis vestigia occurrere quæstionum subtilium, iis similibus, quas minime necessarias esse prædicamus. Deinde respondent, Anselmum, Aquinatem, aliosque gravissimos Theologos quæstiones his similes instituisse, & latissime disputasse: quibus si qui mo-

rem

rem gerant, omni reprehensione carere merito iudicentur.

Sed talibus argumentationibus ut occurramus, non alte repetenda est responsio, cum ex iis, quæ superiori libro disputavimus, nullo negotio eæ refutentur: Et ad primam quod adinet, fateor, Veteres episcopos cum Hæreticis disputantes, plurima explicandi gratia tetigisse, ex quibus quæstiones aliquæ curiosæ, ut ita dicam, nasci possunt: interdum vero contra molestos perscrutatores quædam possibilia investigasse, uti de Augustino diximus. Quid inde? coæline sumus ex singulis PP. verbis singulas disputationes instituire? Minime vero: sed diligenter considerandum, quid ipsi fecerint, quæ de causâ. Quædam Patribus iudicantur necessariæ ad dogmata exponenda & munienda: & eæ quidem sedulo retinendæ sunt: quædam non dogmatum causâ, sed eruditionis gratia, vel eorum cum quibus disputabant, additæ sunt, quæ nisi nos gravior causâ cogat, sunt omittendæ, idque Patribus ipsis auctoribus. Nam Patres prius dogmata copiose exponebant, defendebantque: tum, si argumentum postulabat, aliqua subtilia addebant, idque sobrie: numquam vero subtilium quæstionum gratia dogmata prætermiserunt. At Scholastici vulgares dogmata vel parce, vel nullo modo exponunt: & in rebus inanibus & non necessariis multi sunt. Quod ipsi Patrum disciplinæ directe repugnat. Tradent ipsi primum ea, quæ debent; tum, si tantum erit otii, huiuscemodi controversias aliquas adjungant, non id quidem subse, & cum ingenti animi contentione, quod PP. non faciunt; sed breviter modesteque, per me licet. Quæ ut, quam vere dicantur, apertius cognoscatis, conferre non dico eos, qui ad finem usque VI. sæculi scripserunt PP., sed recentiores alios, nempe Joannem Damascenum; qui medio VIII. scripsit, quemque Scholastici quasi

quasi Parentem alterum venerantur, cum iis, qui proxima, & præfenti ætate aliquid Scholasticum ediderunt, & plane intelligetis longe illum ab istis distare.

Ad secundum quod spectat, eadem responsio est. Nam Anselmus Roscelinum adversarium est nactus, Dialecticum percelebrem, eumque acutissimum: quem iisdem armis, eadem disputandi via confutare necesse habuit. Aliquid item suæ ætatis consuetudini permisisse eum, alio loco demonstravimus. [1] Quare minime mirum est, si in illius scriptis multa subtilia occurrunt. Aquinas vero cum plane fateatur [2] inutiles quæstiones nimis multas iis temporibus viguisse, sequæ, ut eas diligenter vitaret profligaretque, *Summam Theologicam* conscripserit; aperte ostendit, quid ipse de illa Theologiam explicandi ratione judicaret. Quare si aliquas in suis scriptis addit, excusationem habet: neque enim aliter facere poterat, nec uno ictu disputatores illos ineptos ad bonam frugem revocare, nisi aliquid suo illi sæculo, atque æqualium suorum præjudicatis sententiis concessisset: vir ille quidem prudentissimus, & omnium Theologorum iudicio plane admirandus: quique in aliis suis scriptis, qualis vir esset, ostendit. Et de his satis multa.

Ex dictis itaque perspicuum est, vulgarium Peripateticorum scripta, vel ipsis gravissimis Scholasticis fatentibus, longe distare a bona Scholastica, quam veri Theologi profitentur: adeoque ad confutandos Hæreticorum conatus, saltem in hac tanta tanque recondita eorum eruditione, accommodata non esse.

CA-

[1] *Prima parte L. III. c. 2.*

[2] *In Prolog. Summæ: quem locum supra c. 3. produximus.*

CAPUT VI.

Demonstratur Theologiam, quæ hac ætate plurimis in locis excollitur, bonæ Scholasticæ characteres præ se ferre.

EXtremum est ut doceam, & breviter ostendam, ubi nam germana illa Scholastica, quam ad inlustranda dogmata nostra, & adversarios perfringendos necessariam esse, plurimis verbis demonstravimus, reperiri possit. Quod si fecerimus, abunde toti huic quæstioni satisfactum erit. Hæc tamen nos si pro rei dignitate explicare vellemus, longiores profecto essemus, quam tirones nostri ferre possent. Non enim de hoc argumento recte pronuntiabimus, nisi expensis Recentiorum scriptis, qui Positivo-Scholasticam, uti vocant, tradere solent: quod non parum temporis, & operæ, & judicii requirit. Quare, missa longiori disputatione, iis tantum definietur oratio nostra, quæ omnino videntur necessaria, ut cetera, quæ deinceps dicturi sumus, lucis copia conspergantur.

Porro ex hucusque disputatis plane conficitur, eos qui Theologiam recentiori methodo ac ratione persequuntur, bonam Scholasticam profiteri. Nam cum bona Scholastica, uti non uno tantum loco docuimus, sæpius autem admonere coacti sumus, illa sit, quæ & doctrinam Catholicam plane exponit, & adversarios ejus pro merito eorum confutat; cumque hac ætate plerique Theologi id ipsum pro rei dignitate faciant; consequitur, eos germanam illam Scholasticam profiteri, quam seniores Theologi veris laudibus ad cælum usque extollunt. Hæc tamen ut in luce meridiana ponantur, omnisque dubitandi occasio penitus auferatur, quænam hisce vocabulis potestas subiecta sit, fusius explicemus oportet.

Ut quis dogmata nostra recte inlustrat, & eos, qui

contradicunt, vel Judæos, vel Hæreticos, perfringat, oportet primo historiam Veteris, & Novi testamenti, atque ecclesiæ Christi plane cognitam & exploratam habere. Cognitam cum dico, non hoc dico, satis esse, ut memoriter historiam prædictam recitare sciat, quod pueri & semellæ possunt: sed ut eorum, quæ in controversia sunt, quæ vera, aut verisimilia sunt, penitus cognoscat: &, quæ contra opponuntur, diluere possit: quam historiam Criticam vocant. Tot enim, tamque graves disputationes Historicæ instituuntur, ex quibus dogmata luceni accipiunt; ut sine earum cognitione nemo in Sacra doctrina non dico e superiori loco disputare, sed ne leviter quidem, quæ in ea disputantur, capere possit. Deinde opus est, ut linguam Hebræam calleat: neque enim aliter respondere poterit Judæis, verumque sensum verborum codicis Hebræi cognitum habere. Tum Græcam linguam sciat necesse est, quo facilius Hæreticis cum veteribus, tum recentioribus possit occurrere, qui ex Hebræa, & Græca lingua argumentationes suas plerumque desumunt. Item ut Novum testamentum, quod Græce [Matthæi Evangelium Syriace, ut plerique putant, exaratum fuit] scriptum est, atque patrum Græcorum lucubrationes sine ullo negotio percipere queat. Cumque historia Sacra, & Ecclesiastica sine Profana; utraque autem sine Chronologiæ, & Geographiæ notitiæ penitus cognosci non possit; tres hæ disciplinæ erunt necessariæ ad Theologiam dilucidandam.

Præterea necesse est ut bona philosophia Ecclesiastica germanæ Scholasticæ candidatus instructus sit, si Naturalem theologiam, ac religionem Naturalem, quod interdum necessarium est, adversum recentiores Hæreticos aliquos confirmare & probare velit. Præsertim vero recentissima Logica est necessaria, quæ doceat tum cer-

tum, tum probabile investigare: & artem interpretandi auctores, atque artem omnem Criticam complectatur. Hæc ad explananda, confirmandaque dogmata nostra, penitus esse necessaria, nemo, nisi bonæ Theologiæ omnino expertus, atque in Recentiorum theologorum scriptis plane hospes, vertet in dubium: adeoque ad germanam Scholasticam necessaria ea esse, nemo sanus ibit inficias.

Jam vero hujusmodi eruditionem in recentioribus quibusdam Theologis, atque apud cultissimas nationes inveniri, qui historiam Litterariam legit, negare non potest. Pervolvite, Adolescentes, ut alios hoc tempore prætereamus, Thomassinum, Petavium, Huetium, Natalem Alexandrum, Jueninum, Tournellyum, Witassium, Drintium, Bertium, ceteros, qui proximo, & præsentis sæculo Theologiæ fama nobiles habentur, & reperietis, eos hisce præsiidiis paratos ad philosophandum in Sacra doctrina accessisse, tametsi alios alio modo. Non enim eandem linguarum peritiam ad theologizandum adtulere omnes: sed ceteris ornamentis omnes præditi sunt.

Inficiandum non est horum non nullos vel Theologiam copiosius disputasse, quam tironum ingenia ferre possint, ut Thomassinus, Petavius, Huetius; vel quædam ex Metaphysicorum officina desumpta addidisse, quæ in hac tanta ingeniorum luce non incommode præteriri possent; quod fecit ante alios Tournellyus, cui proximus est Witassius, & Jueninus. Tamen laudari & ipsi debent, primo quod viam reliquis, qui post fuerunt, monstrarunt: deinde quod multa utilia & gravissima disputarunt: postremo quod usui esse possunt, si ex regulis, quas tradidimus, quid in iis legi, quid omitti debeat, diligenter examinemus. Quæ si minus tiro se ipso præstare potest, saltim a doctore suo admonitus sine ullo negotio præstabit; modo illud ante oculos perpetuo habeat, quem finem Theologia

gia sibi posuit, atque in arte recte judicandi exercitatus sit.

Forſitan a me requiretis; Adoleſcentes, quiſnam eorum, quos nominavimus, vel maiori cum iudicio argumentum ſuum perſequitur, vel ad puerorum inſtituendorum ingenia accommodatior videatur. Quorum alteri ſi pro merito reſpondere vellem, & rem totam palam facere, poſſem profeſto: ſed cum hæc huiuſmodi ſint, ut longiorem ſermonem requirant, nec ſine invidia aliqua diſputari poſſint, commodius in aliud tempus reſervantur. Alteri vero ſine ulla hæſitatione reſpondebo; inter alios, quos in præſentia omitto, eſſe Bertium. Sane, niſi me opinio fallit, nulluſ Scholaſticorum, qui Theologiæ corpus hæc ætate abſolutum edidere, acriori iudicio id præſtitit, quam Bertius. Nam primum dogmata ſingula accurate exponit, quantum per epitomam poteſt. Deinde, quid ad dogmata, quid ad Scholæ diſputationes pertineat, diligenter diſtinguit. Ad hæc ubi de rebus Scholaſtico-Metaphyſicis diſputandi eſt occaſio, ut ſe omni invidia liberet, id facit, ſed tam parce, ut facile, quid ipſe ſentiat, quoque loco huiuſmodi quæſtiones habendas ducat, iudicari poſſit. Et quamquam in quibuſdam tractatibus ab iis diſputandis non temperet, tamen parcius id facit, quam plerique eorum, qui eandem provinciam ſuſceperunt. Poſtremo etiam in iis quæſtionibus Scholaſticis, quæ diſputari in utramque partem ſolent, ea fere ſemper ab eo præferri animadverti, quæ cum ſaniori Philoſophia conſentiunt. Facile ut mihi perſuadeam, illius methodum, & philoſophandi rationem methodo ceterorum Scholaſticorum eſſe anteponendam. Et de Bertio ſatis, de quo dicendi occaſio sæpe redibit. Hæc de Theologiæ natura, atque uſu quam breviffime potui diſputata ſunt. Nunc ad ea, quæ remanent dicenda, ex ordine inſtituto progrediar.

LIBER TERTIUS

IN QUO

DE CELEBRIORIBUS AUCTORIBUS
THEOLOGIAE EST DISPUTATIO.

CAPUT I.

Hujus interrupti atque dilati laboris causæ exponuntur.

LAMDEM, Adolescentes humanissimi, exacto longo tempore, ad vos redimus, & commodo vestro inservimus: quod ipsum permultos menses sæpe tentavimus, numquam tamen efficere potuimus. Nam cum superiori libro ultimam manum admoveremus, adferuntur litteræ, in quibus scriptum erat, amicum meum carissimum, mihi que iisdem studiis conjunctissimum, non illum quidem ætate contritum, sed in ipso virilis ætatis robore in Gallia diem suum præter omnium opinionem obiisse. Quo quidem accepto nuntio si me commotum dixero, & multis verbis prædicavero, fecero inepte: id enim, vel me tacente, conjicietis. Angebar siquidem non ejus tantum morte, quamvis id ipsum immane & intolerabile videbatur, sed mortis genere. Annus erat, cum amicus suavissimus diro morbo laborabat: sed medi-

medicinæ vi adjutus e mortis pæne faucibus evaserat, idque mihi nuntiatum fuerat, facile ut existimarem nihil amplius periculi superesse. Postea vero quam nuntius adlatus est de morte hominis, adeo dolore percitus fui, quasi qui naufragio liberatus, & portum jam intraturus adverso vento impellitur, & in portu extinguitur. Observabatur mihi ante oculos illius imago, & quocumque gradiebar, comitabatur: quemque dolorem ejus audita morte conceperam, illum ipsum occurrens identidem imago adeo renovabat, ut ferre vix possem. Non me vetusta tantum consuetudo, sed occulta quædam vis ad benivolentiam rapiebat. Erat illi mecum similitudo quædam non oris tantum, sed etiam animi; mores etiam quam simillimi: ut tametsi tanto terrarum spatio sejunctus, ille mihi præsens, cum me ipsum intuerer, videbatur. Compellabat me etiam interdum litteris suis, & amanter flagitabat, ut aliquid ad se mitterem, quod dignum studiis nostris, & nomine nostro videretur. Adeo cum me aliquando & vires, & ingenium deficeret, hominis recordatio amantissimi non modo me solabatur, sed stimulos admovebat ut scriberem. Agnoscebam enim quantam ille voluptatem suscepturus esset, si mea non nulla typis descripta legeret: atque ea, quæ puerorum gratia, eoque auctore, inceperam, iisdem opitulari, doctissimisque viris probari cognosceret. Augebat etiam molestiam, quod non adversarium, & invidiosum reprehensorem, ut eorum, qui in eandem disciplinam incumbunt, fere mos est; sed confortem potius laboris, & fautorem laudum mearum amiseram: qui & me monendo, & errores meos notando, non exigua pars meæ laudis fuisset: ex quo Philosophorum institutis in parentis eum loco habere deberem. Nunc vero tali amico orbatus si aliquid aggredi volo, labascit animus victus dolore: & quo ma-

gis conor e memoria delere, eo dolor ex ejus recordatione
proveniens acerbius recrudescit .

Nec vero ego dubitem quærenti, quid de amico sententiam, respondere, talem fuisse, qualis apud mortales reliquus nullus est. Nam fide, constantia, pudore, integritate morum, pietate in Deum nemini concedebat. Multa etiam & recondita in illo Philosophiæ, multa Mathematicæ, multa Theologiæ notitia. In Historia vero & omni antiquitate versatus adeo, ut etiam de Sacra historia interrogatus, non eam modo in promptu teneret, sed etiam verba Sacrorum codicum memoriter recitaret: posset etiam caput, & versum, si opus esset, referre. Ad hæc Hispanè, Gallicè, Italice, & Latine loquebatur facile, & politissime scribebat: Græcam etiam, & Hebraicam linguam callebat: Arabicam vero degustarat. Quam ille fideliter e veteribus Græcis non nulla Latine reddidit! nec verba modo, sed etiam sententias accurate expressit: ut interpretem omnibus numeris absolutum præ se ferret. Quam polite, & eloquenter orationes vel amicorum causa, vel ad otium consumendum conscripsit! Quam acri judicio Scriptorum errores odorabatur, quamque amice eos, qui tale quid ab eo rogarent, erudiebat! Plane hæc sunt admiranda. Sed illud, mea sententia, admirabilius, quod tametsi tanta esset & eruditione, & judicio, tamen tam erat ab omni fastu, & pædagogii superbia, & maledicendi consuetudine alienus; ut non modo non se ostentaret, sed ne umquam quidem aliquid in proprio nomine apparere, aut etiam ficto nomine edi permiserit: immo ne se quidem laudari, aut nominari volebat; contentus alios opere, consilio, ac doctrina juvare. Quod quantum laudis habeat in hominè tanta doctrinæ copia expolito, viderint illi, qui tametsi levi aliqua eruditione tincti sunt, ita se jactant & ostentant, nulla habita ratione temporis,

ris, loci, auditorum; ut non risum, sed stomachum moveant viris doctis. Mihi sane ita magnum illius ingenium videbatur, ut nihil omnino esset, quod ille, si vellet, efficere non posset, idque nullo negotio.

Sed quoniam acerbus dolor amici morte conceptus, ejus virtutibus perconsensendis, exacerbatur quodammodo, temperabo a longiori narratione, & vulneris acerbiterem profundissimi scribendo lenibo. Obsequar ergo amici studio defuncti: qui nihil prius habebat, quam me monere, ut scripta mea emittere inciperem: vestrisque commodis, & utilitati quantum possem servirem: ac me ex tanto intervallo ad munus meum & pensum revocabo, & eam operis partem, quæ sexto loco posita est, quam brevissime potero absolvam. Ego vero te, amice, quem divino consilio ab hujus vitæ ærumnis, & ab acerbissimo cruciatu ægritudinis ad perpetuam quietem, & beatum adspectum ereptum esse arbitror, oro, & obsecro. mihi scribenti ne desis: sed Deum enixe roges, ut tantum mihi virium, & ingenii donet, quantum satis est, ut opus, quod incepi, facillime persequi, & ad finem usque perducere possim. Quod si facies, me tibi carum esse, & a te multum amari existimabo.

CAPUT II.

De Sacris codicibus Veteris, & Novi testamenti.

DE Theologiæ igitur auctoribus clarioribus disputaturos res ipsa admonere videbatur, ut primum de Sacris codicibus, inexhausto illo omnis Theologiæ fonte, differeremus. Et quamquam de hoc argumento gravissimi Theologi hoc, & superiori sæculo doctissime copiosissimeque disputarint, quorum sunt in manibus lucubrationes æneis formis descriptæ; tamen aliqua nos hoc loco vo-

bis tradere consentaneum iudicavimus; ne hujus eruditionis penitus expertes, cetera, quæ deinceps dicturi sumus, percipere nequeatis. Quare ea ex doctissimorum hominum scriptis in] præsentia excerpemus, quæ ad finem, quem nobis in hoc libro scribendo proposuimus, consequendum satis esse videbuntur. Quod si reliqua cognoscere desideratis, auctores ipsos adeatis, qui in hoc argumento dilucidando summa cum omnium approbatione versati sunt. [1]

I.

I. Sacra Biblia seu Scriptura dividitur in Vetus, & Novum testamentum. Vetus continet historiam mundi, ac Israelitarum usque ad Messiae adventum: Novum complectitur vitam Christi, & Apostolorum facta. Vetus testamentum continet XXXXV. libros: Novum vero XXVII. quorum nomina in Vulgatis bibliis ordine ponuntur, ex iisque facile cognosci possunt. Hæc ex Catholicæ ecclesiæ fide, ac traditione habemus: quæ in Canone suo omnes hos libros ponit. [2]

Hos libros in quatuor classes Theologi dividunt: *Legales*, *Historicos*, *Sapientiales*, *Propheticos*. In Veteri testamento *Legales* sunt, Pentateuchus. *Historici*, Josue, Judices, Ruth, Reges, Paralipomenon, Esdras, Tobias, Esther, Job, Maccabæi. *Sapientiales*,
Pro-

[1] *Horum catalogum dabit Le Long. in Bibliotheca Sacra. Interea legi potest Turre Institutiones ad Verbi Dei intelligentiam. Serarius, & Bonfrerius in Prolegomenis in Scripturam. Lamy. Apparatus Biblicus, Dupinius Prolegomena in Biblia, ceteri.*

[2] *Ita habetur in Tridentino Sess. III. decreto de Script. Canon.*

Proverbia , Ecclesiastes , Canticum , Sapiencia , Ecclesiasticus . *Prophetici* , Psalmi , & reliqui Prophetæ . In Novo testamento *Legales* sunt IIII. Evangelia . *Historici* Acta Apostolorum . *Sapientiales* , Epistolæ Paulli , Petri , Joannis , Jacobi , Judæ . *Prophetici* , Apocalypsis .

At Hebræi tantum XXII. libros Veteris testamenti referunt in canonem suum : [1] nam librum Ruth conjungunt cum libro Judicum : & Lamentationes Jeremiæ cum reliquis Prophetis . Verum alii Hebræi XXIII. libros distincte admittunt . Eos Hebræi dispersiunt in partes tres : *Legem* , *Prophetas* , *Hagiographa* . *Lex* continet V. libros Mosis . *Prophetæ* complectuntur eos , qui sub Prophetarum nomine existant : [excipe Daniele , quem inter Prophetas non referunt] item Josue , Judices , Reges , Ruth . *Hagiographa* sunt , Job , Psalmi , Parabolæ , Ecclesiastes , Canticum , Daniel , Paralipomenon , Esdras , Esther .

II.

Libri omnes Veteris testamenti Hebræa lingua conscripti fuere , si excipias *Sapientiam* , *Ecclesiasticum* , *Tobiam* , *Judith* , *Maccabæos* , qui Græce existant : & quædam , quæ *Danieli* , & *Estheri* adjecta sunt . Beatissimus Hieronymus ait , [2] *Tobiam* , & *Judith* ex Chaldæa lingua a se esse conversos : item vidisse se priorem *Maccabæorum* [3] Hebraice exaratum , nam secundum est Græcum :

[1] Hieron. in Prolog. Galeato .

[2] *Conferte illius præfationes ad singulos Scripture libros .*

[3] *Concilium Hipponense anno 393. canonem Scripturarum condidit . Postea Carthaginense III. anno 397. Hip-*

cum: item *Sapientiam* Hebraice existisse. [1] *Ecclesiasticum* vero ex Hebraica lingua conversum fuisse in Græcam, ejus prologus declarat. *Daniel* a versu 4. capitis II. usque ad totum caput VIII. loquitur Chaldæa lingua: item *Jeremias* in versu 11. capitis X. Bona pars *Esdrae*; nempe a versu 8. capitis III. usque ad versum 27. cap. VII. Chaldæa est: nec ultra aliquid Chaldaicum habemus. In libro *Jobi* quædam voces Arabicæ se offerunt. Hæc autem lingua Hebræa pura & incorrupta nusquam hodie nisi in Veteri testamento reperitur.

At omnes Novi testamenti conditores Græce loquantur; si *Matthæum* tollimus, qui, Hebræa lingua, id est, Syro-Chaldæa [2] Evangelium exaravit. [3] Sed autographum deperditum est, nec nisi versio Græca existat, quæ pro autographo habetur.

III.

Cum libri omnes Sacri non uno eodemque tempore in canone positi sint, existit, ut alii aliis maiori in veneratione fuerint: nec apud omnes Ecclesias eandem auctoritatem obtinuerint [4] antea quam exploraretur,
ab

Hipponensem confirmavit: & in illo demum Sapientia, Ecclesiasticus, Tobias, Judith, & Maccabæi additi sunt. Quod etiam confirmavit Carthaginense. IIII. anno 419. Item Gelasius Papa anno 494. in concilio Romano.

[1] Hieronym. Præfat. in Opera Salomonis

[2] Vide Dupinium Prolegomen. Biblic. Tom. II. c. 2. S. 3. *Quis vero fuerit auctor versionis, ignoratur:*

[3] Ita sentiunt Bellarminus de Verbo Dei L. II. c. 7. & Baronius ad Ann. 34. qui addunt etiam Pauli Epist. ad Hebræos. Sed hoc exploratum omnibus non est.

[4] Augustin. de Doctr. Christ. L. II. c. 8.

ab Apostolorum disciplina omnes fuisse profectos. Quæ causa est, cur eos Catholici ad tres classes revocent, *Proto-Canonicos*, *Deutero-Canonicos*, *Apocryphos*. In prima classe ponuntur illi, de quibus numquam apud Catholicos dubitatum fuit, essentne divini, an secus. Hujusmodi sunt omnes illi Veteris testamenti libri, qui Hebraice scripti sunt. Item Novum testamentum exceptis iis, quæ paullo post dicemus. Altera classis est eorum, qui tamen divini, & canonici sint, tamen dubitatum olim fuit, an ita essent: & pro canonicis ab aliquibus non habebantur: sed institutionis gratia legebantur in Ecclesia, & *Ecclesiastici* vocabantur. Ad hanc classem referuntur hi: additamentum ad librum *Esther*, *oratio Jeremiæ*, liber *Baruch*; & quæ in Vulgata exstant post caput XII. Danielis, nimirum *historia Susannæ*, *oratio Azariæ*, *hymnus trium puerorum*, *Belis historia*. Item *Sapientia*, *Ecclesiasticus*, pars *Esther*, *Judith*, *Tobias*. Item *Marci* caput ultimum, *Lucæ* historia *de sudore sanguineo Christi*, & *apparitione Angeli*; *Joannis* historia *de muliere adultera*, *Paulli Epistola ad Hebræos*, *Jacobi Epistola*, *Petri Epistola secunda*, *Joannis secunda*, & *tertia*, *Judæ Epistola*, *Joannis Apocalypsis*. Ad tertiam classem spectant illi, qui licet post canonicos recenseantur ac legi soleant, tamen in canone divinorum non sunt, sed adhuc dubitatur, divini sint, an aliter: veluti *oratio Manasse*, tertius & quartus liber *Esdræ*, tertius & quartus *Maccabæorum*, ceteri.

III.

I. Ex codice Hebræo librorum Veteris testamenti, de quo paullo ante diximus, plures versiones factæ sunt eorum gratia, qui Hebræam linguam non callebant.

bant. [1] Græcæ celebriores sunt, de iis igitur primo dicemus. Hæ septem omnino numerantur. Antiquior omnium est illa, quam LXX. *Interpretum* vocant. Hujus auctores faciunt aliqui septuaginta duos senes: alii probabilius judicant, auctorem notum non esse. Ut ut est ante Christum natum factam fuisse extra controversiam est positum. Alteram fecit *Aquila* Ponticus circiter annum CXXX. Christi, Adriano imperante. Is primum Christianus, deinde Judæus, plurima Judaica in sua translatione admisit: tamen codicem Hebræum fere ad verbum transfert. Tertius est *Theodotion* Ephesinus ex Christiano Hæreticus, ac demum Judæus, qui prope annum Christi CLXXXIII. Commodi imperatore, uti putant, aliam exaravit, quæ ad LXX. Interpretes multum accedit. Quarta est *Symmachi* Samaritani, qui cum ex Judæo Christianus, ex Christiano Ebionis discipulus factus esset, Hebræum textum convertit. Verum non verbum de verbo reddidit, sed ejus sententias expressit, idque circiter annum CC. Severo imperante. Quintam, & sextam sine nomine auctoris Origenes Hierichunte, & Nicopoli in quibusdam doliis invenit. Fuisse septimam aliam anonymam, ait Hieronymus. Et hæc de versionibus Græcis.

II. Jam vero Origenes ex iis triplex opus composuit,

[1] Hi libri sine punctis vocalibus primum conscripti fuere, & vera lectio traditione apud Judæos servabatur. Cum vero post Judæorum dispersionem traditio aboleri inceperit, addita fuere puncta vocalia circiter initium VI. sæculi, & ut vulgo putatur, ab Judæis Tiberiensis academicæ. Hæc late persequitur Elias Levita, doctus Judæus. Sed præter ceteros Ludovicus Capellus in Arcano punctnationis Hebraicæ revelato, & Morinus in Exercitat. Biblic. Exercit. XVIII.

fuit, quæ *Tetrapla*, *Hexapla*, *Oktapla* vocata sunt. *Tetrapla* complectuntur quatuor versiones hoc ordine positas: primum Aquilæ, dein Symmachi, tum LXX. Interpretum, postremo Theodotionis, quatuor distinctis columnis expressas. *Hexapla* continent, præter quatuor versiones illas, textum Hebræum, Hebræis, & Græcis characteribus depictum. *Oktapla* vero sex istis versionibus addunt quintam, & sextam Græcam, quas Origenes invenit, uti diximus supra. [1]

Præter editionem Origenis, aliæ a duobus conditæ sunt, quæ magno habebantur in pretio. Altera erat *Luciani* Antiocheni presbyteri, & martyris, qui sub Diocletiano, & Maximiano passus est. Hic LXX. Interpretes ad fidem Hebræi codicis emendatos edidit inito sæculo III. quæ cum in aliquibus mutata esset, versio nova non nullis videbatur. Altera erat *Hesychii*, qui eisdem libros Græcos quam emendatos vulgavit.

III. Præter Græcas aliæ sunt versiones Orientalibus linguis conscriptæ. Prima est *Samaritana*. Nam cum Samaritani paullo ante Christum, relicta idololatria, Judaicam religionem amplexarentur; haberent autem Pentateuchum Mosis tantum, eumque Hebræum, sed Samaritano caractere exaratum, eum religiose conservarunt. Sed ab Hieronymi fere ætate usque ad sæculum XVII. vix Christianis notus fuit: postea vero in eorum manus devenit: hodieque in Polyglottis Parisiensibus, & Anglicanis exstat. Ex hoc Pentateucho longe ante Christum facta est versio *Samaritana* lingua, id est lingua Chaldaica sed Samaritana dialecto, quæ Samaritanis in usu erat. Hæc una cum textu Samaritano edi solet. Utraque

[1] Consule Cl. Montfauconum in Prolegomenis ad Origenis Hexapla.

que tamen ad intelligentiam Hebræi pentateuchi, & Vulgatæ Latinæ multum lucis adfert. [1]

III. Altera est *Syriaca* versio, quæ omnium, quæ post Christum factæ sunt, antiquissima est. Lingua autem *Syriaca* reapse est *Chaldaica*, sed phrasi ac flexione ab ea interdum recedit. Hebræi enim in captivitate *Babylonia* linguæ domesticæ obliti, *Chaldaica* loqui cœperunt. Verum cum eam non ita commode pronuntiant, quin aliud *Hebraicum* retinerent, nata est tertia dialectus, quam vocarunt *Syriacam*: quæ pro diverlitate nationum, quibus serviebant *Judæi*, magis magisque a *Chaldaica* recessit, & diversis idiotismis vitiata est. [2] Hæc apud *Judæos* obtinebat tempore Christi, & *Hebræa* vulgaris appellabatur, quod *Hebræis* sive *Judæis* esset familiaris: immo etiam nunc obtinet apud *Maronitas*, seu *Christianos*, qui in vicis ac pagis *Libani montis*, & *Syriæ* habitant. Hac itaque lingua facta est versio quædam *Veteris testamenti* ex codice *Hebræo*, & *Novi* ex *Græco* fonte, qua utuntur *Maronitæ* in sacris suis, & quam *simplicem* appellant. Præterea aliam translationem utriusque testamenti ex *Græco* fonte expressam habent *Maronitæ*: quam ante mille annos factam fuisse contendunt non nulli. Certe ex iis gravissima argumenta sumi possunt ad *Hæreticos* profligandos.

V. Præterea in alias linguas *Orientalis* conversi sunt codices *Sacri*, vel omnes, vel pars eorum aliqua: hujusmodi sunt *Arabica* versio, *Æthiopica*, *Persica*, *Armena*, *Illyrica*, *Coptica*, de quarum auctoritate, & antiquitate vel plane non constat, vel ita constat, ut ad
inlu-

[1] Vide *Joann. Morinum* Exercitat. in *Pentateuchum Samaritanum*.

[2] Vide *Ludovicum de Dieu* Præfat. ad *Grammatic. Linguar. Orientalium*.

inustrandos veteres codices fere nihil conferant. [1] His addi possunt Occidentales, *Italica*, *Hispanica*, *Gallica*, *Germanica*, *Hungarica*, *Polonica*, *Belgica*, *Hibernica*, ceteræ, quæ ad id, quod quærius, nullius usus sunt. [2]

VI. Restant *Chaldaicæ paraphrasæ*, quæ post captiuitatem Babyloniam eo consilio conditæ sunt, ut opitulari possent Judæis, qui veterem illam Hebræam Bibliorum vix aut nullo modo intelligebant: adeo ut doctores Judæi coacti essent Legem, & Prophetas in Synagogis Chaldaice populo explanare. [3] Hæc tamen ut facilius eorum præceptores efficerent, interpretationes & paraphrasæ Chaldaica lingua conscripserunt, quæ Chaldaice vocantur *Targum* in singulari, in plurali vero *Targumim*, quod Latine redditur *interpretatio*. Tres hujusmodi existant celebriores Paraphrasæ: in *Pentateuchum*, in *Prophe-tas*, in *Hagiographa*. Prima auctorem habet *Onkelosum*, qui paullo ante Christum vixisse putatur. Altera condita fuit a *Jonathane Ben Uziel*, qui fuit æqualis *Onkelosi*. Hic Priores, & Posteriores Prophetas, Daniele excepto, interpretatus est. Exstat præterea Paraphrasis in *Pentateuchum* sub nomine *Jonathanis*, sed recentioris longe auctoris est. Tertia Paraphrasis in *Hagiographa*

tri-

[1] Confer *Dupinium in Prolegomen. Biblior. L. I. c. 8. & Simonium Exercitat. Critic. c. 22. seqq. & in Hist. Cr. Veter. test. L. II. c. 22. & in Hist. Critic. Novi test. Huetium de Interpr. Claris L. II.*

[2] Vide *Waltonum in Prolegomen. ad Biblia Polyglotta Londinensia, qui de iis copiose disserit.*

[3] „ *A diebus Esdræ consueverunt Judæi habere in-
terpretem, qui populo id interpretetur, quod lestor
ex lege prælegit. Maimonides Hilcò. Teph. L. I. cap. 12.*

tribuitur cuidam *Josepho* cæco, vel lusco, sed fortasse plurimi auctores fuisse. Præter has aliæ exstant *Paraphrasæ Chaldaicæ* in alios Bibliorum libros, sed certæ antiquitatis non sunt. [1] Porro harum *Paraphrasium* notitia admodum necessaria est nostris, qui ex iis & textum *Scripturæ* inlustrare, & adversus *Judæos* validissima argumenta promere possunt. [2] Nam primum plura loca interpretantur de *Messia*, quæ hodierni *Judæi* alio intellectu accipienda esse contendunt: quod argumento est ante *Christum* aliquas saltem exaratas fuisse: vel si post, doctrinam, quæ ante *Christum* vigeat, expressisse: non enim aliquid tale a posterioribus *Judæis* sperari poterat. [3] Deinde tantæ auctoritatis apud *Judæos* sunt *Targumim*, præsertim *Onkelosi*, & *Jonathanis*, ut fere eas *Hebræo* textui exæquare videantur. Idcirco a peritis *Theologis* magni fiunt ejusmodi *Targumim*.

VII. Ve-

[1] *Octo in præsentia exstant Targumim. 1. Onkelosi in Pentateuchum. 2. Jonathanis Ben Uziel in eos, quos Prophetas nominant Judæi. 3. In Pentateuchum sub nomine ejusdem Uzielis. 4. In Pentateuchum, sed dialecto Hierosolymitana exarata, quam vocant Targum Hierosolymitanum. 5. In libros Meghilloth, id est, in Ruth, Esther, Ecclesiasten, Canticum, & Lamentationes Jeremias. 6. Alia Targum in Esther. 7. Targum Josephi cæci seu lusci in Job, Psalmos, & Proverbia. 8. In Paralipomena. De Esdra, Nehemia, & Daniele non exstat Targum. Vide Humfredum Prideaux, in Concordia Veter. & Novi Testam. P. II. L. 8. & in Histor. Judæorum P. II. L. 16. Vide etiam Morinum laudatum, qui de iis eruditissime disputat.*

[2] *Confer Lucam Brugensem Epistola ad Candidum.*

[3] *Vide Brian. Walton. in Appar. Biblico prolegom. XII. §. 14. & Prideaux Libro ultimo loco laudato.*

VII. Venio ad *Latinas* versiones: quæ primis Ecclesiæ sæculis tot numero exstiterunt, ut vel iplo fatente Augustino [1] enumerari vix possent. Harum una præstantior habebatur, quæ ab Augustino *Itala* [2] ab Hieronymo *Communis*, & *Vulgata* nominatur, quæ ex Græco deducta erat. Verum cum Hieronymus in ea multa emendatione digna animadverteret, primum *Latinam* versionem Veteris testamenti ad fontes Græcos exegit & emendavit: immo vero aliquos libros, & Psalterium nove convertit, quæ versio periit. Deinde *Psalterium* Latinum ex Luciana LXX. Interpr. editione, auctore Damaso papa, emendavit. Postremo cum in eremum Bethlemiticam secederet, aliam versionem Veteris testamenti ex Hebræo fonte aggressus est: omnesque libros, qui Hebraica lingua exstabant, & ab Judæis in canone ponuntur, etiam *Judith*, & *Tobiam*, Latine convertit: qui vero Græce legebantur, ut *Sapientia*, *Ecclesiasticus*, *Maccabæi*, *Baruch*, *Epistola Jeremiæ*, *additamenta ad Estherem*, & *Danielis duo ultima capita*, & *canticum trium Puerorum*, quæ Hebræice non exstabant, non convertit, sed *Italam* veterem intactam reliquit. Ex hac versione Hieronymi supersunt hodie liber *Psalms*, & *Prophetæ*, qui inter opera ipsius leguntur. Tanta autem fide in his se gessit Hieronymus, ut ipsi homines Judæi ejus versionem Hebræo textui consentaneam esse descenderint: immo & Græci eam in Græcum sermonem verterunt. Latinis vero plerisque displicuit, qui ex LXX. Interpretum versione *Latinam Italam* expressam, eamque Apostolorum usu consecratam, ceteris anteponendam esse judicabant. [3] I i At

[1] De Doctrin. Christ. L. II. c. 2.

[2] „ *Itala ceteris præfertur, nam est verborum tenacior cum perspicuitate sententiæ* ibid. c. 15.

[3] Consule August. Epist. XIX. ad Hieron.

At Hieronymi obitu deservescente invidia, tum Nova, tum Vetus illa versio Latina eadem auctoritate excepta est: quod sine VI. sæculi obtinebat: [1] immo vero paullo post Nova versio prælata est Italæ vetustiori, & appellari cœpit *Vulgata*. Verum nescio quo modo ex utraque illa versione facta est versio *Vulgata*, quam nunc habemus: quæ partim ex Itala veteri, partim ex versione Hieronymi composita est. Nempe librorum, quos Hieronymus in sermonem Latinum non transtulit, de quibus ante dictum est, versio Vetus manet intacta in bibliis *Vulgatis*. Item Psalmorum versio in *Vulgata* nostra non est illa, quam Hieronymus ex Græco, aut Hebræo integre convertit; sed illa, quam ipse ex LXX. Luciani emendavit. Item Libri Sapientiæ, Ecclesiastici, Maccabæorum non sunt Hieronymi, sed ex antiqua versione anonyma. Hos si excipias, reliqui libri saltim maiori ex parte Hieronymi sunt: dico maiori ex parte, nam quædam in *Vulgata* reperiri, quæ non sunt Hieronymi, ex ejus commentariis plane conficitur, ubi alio modo legitur. Ut videatur dicendum, Latinam *Vulgatam* non modo ex versione Hieronymi, sed etiam ex aliis, præfertim ex *Itala* veteri, constatam fuisse. Quo tempore, vel auctore, nescimus: illud certo scimus, ex plurimis coaluisse.

Porro *Vulgatam* nostram Tridentini PP. *authenticam* declararunt, sanciveruntque ut nemo eam quavis de causa rejicere auderet. [2]. Non eam Græco, ac Hebræo codici anteponendam esse dixerunt, vel fontes ipsos

[1] *Gregor. Magn. Epist. ad Leandrum, p. libr. Moralium.*

[2] *Sess. IIII. can. 2.*

ipſos damnarunt ; [1] ſed tantum ceteris Latinis verſionibus præferendam eſſe declararunt : [2] hoc eſt , in iis , quæ ad fidem , moresque ſpeſtant ; hanc præter ceteras Latinas veram , puram , & autographo magis eſſe conſentaneam finiverunt . [3] Sua tamen ſtat fontibus auctoritas , ex iis que in rebus dubiis & obſcuris ; in phraſibus , & proverbiiſ , & idiotiſmiiſ exponendis ; tum etiam in locis librariorum oſcitate vitiatis inluſtrari poſſunt Vulgatæ plurima loca . Præſertim vero LXX. Senum verſio maximo ſemper in honore habita eſt . Hac Apoſtoli , & Evangeliftæ uſi ſunt , [4] eaque naſcentis Eccleſiæ fidem confirmarunt : Hanc Véteres epiſcopi in ore ſemper habuerunt , ſcriptis inluſtrarunt ; & Hebræo fonti magis conformem eſſe judicarunt . Hac eccleſia Græca a prima ætate ſacra fecit , & etiam nunc facit , conſentiente eccleſia

[1] „ Liberum reliquit , Concilium , omnibus , qui ſcripturas ſacras profundius meditantur , fontes Hebræos , & Græcos , quatenus opus eſt , conſulere , quo noſtram Latinam , vitio librariorum , vel temporum injuria corruptam , emendare valeant . Salmero Prolegom. 2. in Biblia . Confer. Andreæ Vegam in Concil. Trident. L. XV. c. 9.

[2] „ Nullam fontium mentionem faciunt [Patres] ſed ſolum ex verſionibus Latinis , quæ nunc circumferuntur , unam delegerunt ; quam ceteris anteponerent . Bellarminus de Verbo Dei ſcripto L. II. c. I.

[3] „ Eccleſia certos nos reddere voluit , in iis præſertim , quæ ad fidem , & mores pertinent , nulla eſſe in hac verſione interpretum errata ſed tuto poſſe Fideles , & ſine periculo huic verſioni credere . Bellarminus ibid. cap. 2.

[4] Irenæus L. III. c. 25. Hieronymus Præfat. in Evangelia .

sia Latina. Hanc Sixtus V. Pont. Max. ex Vaticano codice quam emendate edidit, & auctoritate sua roboravit. Id ipsum de Hebræo codice dicendum est, proportionem servata. [1] Quod eorum gratia dictum sit, qui ut studium Græcæ, & Hebrææ linguæ reprehendant, ad hoc decretum Tridentinæ synodi confugere solent: quos merito carpit laudatus Bellarminus.

Sed antequam finem faciam, illud tirones monere non alienum erit, librorum, quos in Canonem suum ecclesia Romana refert, quosdam ab Hæreticis præsertim recentioribus vel integros, vel ex parte rejici solere, & pro Canonicis ac divinis non haberi. Hujusmodi sunt in Veteri testamento libri *Tobiæ*, *Judithæ*, *Sapientiæ*, *Ecclesiasticis*, *Ecclesiastici*, *Cantici Canticorum*, *capita quædam Danielis*, *liber Jobi*, *Estheris*, *Psalmodum*, & libri duo primi *Maccabæorum*. Ex Novo testamento *Epistola Pauli ad Hebræos*, *Epistola Jacobi*, *Petri Epistola II.*; *Joannis Epistola III.*, *Judæ Epistola*. Nec id solum, sed etiam contra *Evangelium Matthæi*, & *Marci* quædam opponunt Anabaptistæ, qui in hoc, ut in ceteris, a Veteribus hæreticis stultitiæ hereditatem acceperunt. Et de Sacris codicibus satis dictum. [2] Nunc ea, quæ dicenda supersunt, expediamus.

CA-

[1] Vide *Melchior. Canum de Locis Theologic. L. II. cap. 15.*

[2] *Qui de hac materia scripserunt, totum hoc argumentum copiose persecuti sunt. Plures eorum adduximus, ut Dupinium, Simonium: ceteros ex Le Long. Bibliotheca Sacra P. II. cognoscere potestis, ubi omnes, qui de quavis Bibliorum parte libros ediderunt, accuratissime percenset.*

CAPUT III.

De celebrioribus Ecclesiæ Patribus usque ad X. seculum.

Patrum nomine, ut vobis exploratum esse confido, censentur Veteres illi, qui post Apostolorum ætatem, id est primis Ecclesiæ sæculis, insigni doctrina, ac pietate floruerunt, & in communitate cum ecclesia Catholica diem suum obierunt: tum demum eam non modo editis libris, sed etiam exemplo erudierunt, formarunt, roborarunt: quorum ea de causa in Ecclesia scripta laudantur, & memoria in benedictione est. [1] Sed hæc acceptio stricta est, & Veteres episcopos tantum, qui sex primis Ecclesiæ sæculis vixere, complecti videtur. At hoc loco Patrum nomen latius patet, & ad eos etiam pertinet, qui posterioribus sæculis tamquam stellæ fulgentissimæ in Ecclesia resplenduerunt. Hi autem tanto in numero sunt, ut eos enumerare velle, atque de iis separatim disputare, longum esset, & a consilio operis alienum: Quare de iis tantum non nihil dicemus, qui litterarum nomine præter ceteros prædicantur, & utilia scripta nobis reliquerunt.

Sed ante quam id facio, illud monere consentaneum erit, non esse hoc loco sermonem de Patrum methodo, ac ratione disputandi in Theologia: propterea quod ex

li 3

iis,

[1] Referuntur etiam inter Patres, Tatianus, Tertullianus, Origenes, Eusebius Cæsariensis, Rufinus, alii, qui in Sanctorum album: reclusi non sunt, immo vero non constat, an in Ecclesiæ sinu obierint: non quod re vera pro Patribus, & Doctoribus in Ecclesia habeantur; sed quod vastissima eruditione sua, & etiam antiquitate commendantur, & ex iis utilia multa sumi possunt.

iis, quæ de Patrum philosophia diximus, [1] satis id constat. Cum enim Patres, quod jam sæpe monuimus, non dedita opera de Philosophia disputarent, sed in explananda Orthodoxa doctrina, & adversariis profligandis occuparentur toti; planum fit, ea, quæ de Patrum philosophia superioribus libris differrimus, ad Theologiæ tractatus referri debere. Præterea cum in historia Theologiæ ordinæ ac distincte narraverimus, qua ratione Episcopi ac Doctores singulis Ecclesiæ sæculis usque ad finem sæculi X. Sacram doctrinam tractarint; non opus est, ut eadem repetamus. Quare satis erit in præsentia, qui singulis sæculis præstiterint Patres, & quibus scriptis Theologicis nobilitati fuerint, demonstrare.

SÆCULUM II.

Qui sæculo secundo scripsere Patres; ut *Justinus*, *Athenagoras*, *Theophilus*, *Tatianus*, *Minutius*, *Clementis Alexandrinus*; ceteri fere omnes contra Gentiles, aliquando vero contra Judæos scripserunt pro veritate Christianæ religionis. De iis autem jam diximus: Duo supersunt: alter est *Irenæus*; de quo prima parte locuti sumus: alter *Tertullianus*, de quo breviter dicendum est.

Tertullianus igitur Carthaginienſis sine II. sæculi Christo nomen dedit, & presbyter consecratus; plurima pro fide Orthodoxa contra Gentiles, & Judæos, & Hæreticos lucubravit, ac mores corruptos sui sæculi emendare adortus est. Verum Montanistarum artibus delusus, aliquot contra certa dogmata libros divulgavit. Incertum etiam, an Catholicus obierit: Eorum, quæ pro Orthodoxa ecclesia scriptorum lucubravit, laudantur libri

[1] Parte I. L.I.c. 10. & L.III. c. 2.

libri *Præscriptionum adversus Hereticos*, in quibus Ecclesiæ causam accurate agit contra eos. Item libri aliquot contra errores Philosophorum, velut Hermogenis, Marcionis, Praxeæ, ceterorum. Plurimum etiam laudatur ab omnigena eruditione, & sacra, & profana, qua valebat. Verum, quod dolendum, ipse doctissimus vir pergrandes errores admisit in plerisque scriptis, quæ propterea cante legenda. Reprehenditur etiam in eo, quod acri iudicio interdum caret: quod adversarios copia rationum obruit magis quam docet, & perluadet: quod declamatorem magis agit, quam Philosophum, & didascalum: quod dicendi genere turgido, duro, & inconcinno utitur, & propter insolentes voces obscuro: ut Afrum nullo negotio loqui cognoscas.

S A E C U L U M III.

Thascius Cæcilius Cyprianus Carthaginensis, vir doctissimus, & sanctissimus, sub Valeriano, & Gallieno pro Fide passus est: Plurima reliquit scripta, quibus & morum innocentiam suavit, & Ecclesiasticam disciplinam suo splendori restituit. Item Gentiles adgressus est libro *de Idolorum vanitate*, & etiam Novatianos. Laudat in eo Lactantius ornatum in eloquendo, facilitatem in explicando, & in persuadendo vim: addere posset, modestiam, gravitatem, pietatem, qua Pontificem loqui, & martyrio destinatum vel primo adpectu cognoscas. Stilus pro sæculo, quo vixit, sane est tolerabilis: sed longe a maiestate Tulliani sermonis abest.

S A E C U L U M IIII.

Athanasius Alexandrinus, clarissimus Orientalis ecclesiæ doctor, isque omni litterarum genere expolitus,

vitam omnem debellandis adversariis nostris consumpsit . Nam & Gentiles confregit , & contra omnes hæreses breviter scripsit , & Apollinaristas , ac Samosatēnianos fusius confutavit . Sed præsertim Arianos totis voluminibus perfregit : adeo ut unus ad ejusmodi Hæreticos penitus labefactandos, suffecerit *Albanasus* . Laudant in eo viri docti perspicuitatem, suavitatem, vim , & copiam dicendi . Tum peritiam Dialecticæ artis , & in disputando moderationem , ac judicium : nam tametsi dextere & perite ex Scriptura , & Traditione argumentando adversariorum argumenta infirmaverit; tamen numquam se jactat , aut ostentat : nec syllogismorum artificium, aut subtilitates Dialecticas pueriliter præ se fert , suo argumento unice intentus , quod mira arte ac ingenio persequitur . Laudatur etiam ab Scripturarum eruditione , qua multum ceteris antecellit : Quare inter Polemicos theologos IIII. sæculi primum locum tenet . Desideratur tamen in eo linguæ Hebrææ notitia .

Epiphanius Phœnicus , Salaminis episcopus , vir fuit quinque linguis excultus , atque in Sacris , & Profanis scriptoribus bene versatus . Scripsit contra Hæreses LXXX. *Panarium* , in quo Veterum fragmenta insignia , & magna pars historiæ Ecclesiasticæ continetur . Utilissimum sane opus : nam & historiæ hæresum condit , & eas strenne proffigat . Quædam tamen in eo requirunt & veteres , & recentiores Catholici : aiunt enim , beatissimum virum , quod esset magno candore , atque animo aperto & simplici præditus , multa credidisse , quæ vera non sunt . Item in argumentis non nullis acre judicium non adhibuisse . Scripsisse etiam stilo simplici , abjecto , aspero : ita ut in ejus scriptis emendatum sermonem , & eloquentiam frustra requiratis . Hæc tamen plurimis aliis virtutibus vir doctissimus redemit .

Basilus Cappadox , Cæsariensis episcopus , tam singulari

gulari fuit & eloquentia, & doctrina; item tam acri iudicio ac sollerti præditus, ut merito suo nomen *Magni* una omnium approbatione adeptus sit. Sed præsertim eloquentia ab omnibus commendatur: & si Photii iudicio standum est, Demosthene, ceterisque Oratoribus illustribus haud inferior est habendus: sin autem Erasmi, Græcis oratoribus longe præstat, vitisique eorum caret. Certe in omni litterarum genere, ac stili varietate mire est disertus. Sive enim Scripturam exponat, sive Panegyricos scribat, sive Polemicos libros componat, sive Morales sermones, & Asceticos exaret, tam pure ac eleganter, tamque apte scribit, ut quid amplius requiri possit non videam. Et, quod mirabilius, tametsi tanta in eo & artis, & Philosophiæ peritia occurrat, quanta maxima occurrere potest; nulla ostentatio & significatio appareat artis, nulla scientiæ. Laudantur præ ceteris scriptis ejus *Homiliæ in Hexæmeron*.

Gregorius Nazianzenus Theologi cognomen ob acumen, quo de rebus divinis philosophatur, habuit. Magna eruditio, & facundia, & sanctimonia in *Orationibus* suis apparet. Oratio ejus nativa, suavis, facilis, jucunda videtur. Sententiæ acutiæ & breves; sed sublimes & graves adeo, ut Erasmus dicat, vix aut nullo modo in alias linguas converti commode posse. In tanta tamen dicendi peritia, illud viris Rethoricæ artis peritis non placet, frequentes antitheses, allusiones, comparationes, quæ vim orationis enervare videntur.

Joannes Chrysostomus Antiocheæ natus, omni fere disciplinarum genere excultus fuit: quibus non ad pompam usus est, sed eas coegit fervire pietati. Tanta autem valuit eloquentia, ut flumen aureum merito suo nominaretur, id enim sonat *Chrysostomus*. Illud autem in hoc homine mirabile, quod miram dulcedinem, & amœnitatem dictionis præ se fert, & omnia ad populorum au-

res accommodat adeo, ut nullus magis aut erudiat, aut placeat auditori: adeoque in *Homiliis*, si quis alius, excellit. Scripturam Sacram feliciter interpretatus est: ejusque interpretationes in Orientali ecclesia ceteris præferebantur: in Occidentali vero magnæ fiebant. Sunt tamen viri docti, qui putent, eum in aliquibus redundare, & in digressionibus multum videri.

Ad Latinos venio, in quibus primus se offert *Hilarius Aquitanus*, *Pistaviensis* episcopus, qui primus inter Latinos Catholicæ fidei explanationem, defensionemque adversus Arianos suscepit. Vir fuit singulari eruditione ornatus, magnæ eloquentiæ, acrisque judicii. Quibus dotibus quantum valeret, ostendit in *Libris XII. de Trinitate*, in quibus, ut ait *Hieronymus*, [1] duodecim *Quintiliani* libros & stilo imitatus est, & numero. Quare inter optimos Polemicos referri debet. Laudatur etiam ab *Commentariis in Matthæum*, & in *Psalms*. Verum in tanto eruditionis apparatu aliqui nævi se offerunt, quos viri acerrimi ingenii diligenter adnotarunt. Nam primum linguæ Hebrææ ignarus, in Græca mediocriter versatus erat. Deinde obruit magis lectorem suum, quam docet. Præterea periodis & longis, & intricatis abundat, ex quo incredibilis nascitur obscuritas, præsertim in quibusdam locis. Præterea frequens est in figuris, & antithesibus: in phrasi vero nimis elaboratus. Ad extremum utitur vocibus & novis, & barbaris: adeo ut a munditia, & facilitate *Tullianæ* dictionis toto cælo absit.

Ambrosius seu Romanus, seu *Trevirensis*, seu *Aratensis*, *Liguria*, & *Insubriæ* primum præses, deinde vero *Mediolanensis* episcopus creatus est. *Platonice* philosophiæ haud ignarus, Græci vero sermonis callentissimi

[1] *Epist. ad Magnum.*

tissimus, & varia doctrina instructus feliciter Hæreticos aggressus est. In omnibus suis scriptis pietatem, gravitatem, jucunditatem miram spirat. Feliciter ex Græcis patribus præsertim ex Basilio in sua scripta plurima derivavit, idque summo judicio. Antecellunt *Hexæmeron*, & *LL. de Fide*, & *Trinitate ad Gratianum*, in quibus tam perspicue obscura Arianorum argumenta exponit, tamque perite & accurate dissolvit, ut nemo eorum, qui tale quid præstiterunt, ei sit comparandus. Item *Commentarii in Lucam*, ubi magis Historicum sensum; quam in ceteris expositionibus, persequitur. Verba ejus bona, sed stilus sæculum suum prodit: nam periodis brevibus, sententiis argutis utitur: ut Senecam aliquem de re Christiana disputantem te audire dicas.

SÆCULUM V.

Aurelius Augustinus Tagastæ in Numidia natus, Hipponensis episcopus, de quo jam prima parte. [1] mentionem fecimus, magnam virtutum copiam ad Theologiam tractandam adtulit: nam & ingenio acri præditus erat, & Sæcularibus litteris instructus, & in Sacris scripturis doctissime eruditus. Ad hæc in arte disputandi multum versatus. Tanta autem erat animi moderatione, ut etiam a procacissimis Hæreticis lacessitus, ab omni maledicto temperaret. De se autem ita modice sentiebat, ut errata sua plene fieri non dubitaret: immo cum in libris de *Doctrina Christiana* dotes enumeraret germani interpretis Scripturarum, se plurimas non habere, ingenue fassus est. Quamvis eruditione cum Hieronymo, aut Origene comparari non posset, tamen subtilior Hieronymo, magis ordinatus Origene erat. Verbo dicam, in

[1] L. III. c. 2.

in Fidei dogmatibus discernendis, exponendisque accuratissimus erat: in adversariis refellendis mira arte valebat: ad monita vero vitæ recte instituendæ tradenda factus videbatur. Ex libris ejus laudantur, quos contra Paganos, Donatistas, Pelagianos, aliosque Hæreticos lucubravit: tametsi in libris duobus *de Genesi adversus Manichæos*, qui absoluti non sunt, felix non fuit. Item libri *de Doctrina Christiana*, in quibus Exegeticum, & Homileticum theologum informat. Item libri *de Civitate Dei* contra Paganos. In Novi testamenti parte aliqua exponenda felicior fuit.

Sunt tamen aliqua, quæ in eo censores & pii, & eruditi desiderant: quæ si habuisset, quem nos cum Augustino conferre possemus? Primum linguæ Hebrææ ignarus erat: Græcam vero minus quam mediocriter sciebat. Ex quo in Commentariis in Scripturam punctum non tulit: præsertim in libro imperfecto *in Genesim*, & *in Psalmos*: ubi ex inperitia linguarum ad allegorias defecit, quod ipse ingenue fatetur. Præterea non nullis præjudiciis scripta sua aliquando infuscata. Item in ple-risque suis scriptis obscurus est. Ciceronianam autem dictionem nec adfectavit, nec habet.

Hieronymus Stridonensis, omni disciplinarum genere & Sacrarum, & Profanarum adeo eruditus fuit, ut in ecclesia Græca pares paucos habeat, in Latina vero neminem. Ad hæc Hebræam, Chaldæam, Græcam, & Latinam linguam callebat, & incredibili valebat eloquentia. Cumque & indefessus esset, ac longa vita usus, & interpretes omnes Hebræos, Græcos, ac Latinos legisset, omnino erat aptus qui Scripturam recte interpretaretur: adeo ut Veterum doctorum non alius tot præsidii ad eam interpretandam fuerit munitus. Quare in Literali sensu exponendo una cum Chrysostomo primas tulit. Præterea scripta Polemica præstantissima nobis reliquit.

quit contra Jovinianum, Helvidium, Vigilantium, ceteros. A nemine non laudatur Hieronymus: quædam tamen in eo requirunt doctiores Catholici: nempe existimant eum, ut erat fervidi temperamenti, in quibusdam modum non tenere: adeo ut mentem suam clarius exponere aliquando coactus fuerit. Ad hæc utitur interdum stilo declamatorio: & quamvis munditiem orationis habeat, tamen in Polemicis scriptis a didactico dicendi genere aliquando recedit. Tamen post Lactantium; ab eloquentia Latina multum laudis habet.

Theodoretus Antiochenus, episcopus Cyrensis, recondita eruditione, judicio limato, & Attica eloquentia nobilitatus, præclarum sibi nomen fecit in Oriente. Plurima reliquit scripta, quibus & Sacram scripturam exposuit, & hæreses aliquas refutavit, & alia multa conscripsit. Sed præsertim in Divinis litteris interpretandis enituit ejus industria: quas ad verbum multo pressius sequitur, quam ceteri patres Græci. Etiam in historia Ecclesiastica conscribenda palmam tulit. Tanta vero elegantia, tanta perspicuitas, is lepos in ejus scriptis apparet, ut Joannem Chrysostomum, quem sibi imitandum proposuit, omnino reddere videatur. Hæc laudant: plurima vero in eo reprehendant doctores, quæ late persequitur Garnerius Jesuita, & Richardus Simon. Quod errores Theodori præceptoris defenderit: quod in Cyrillum Alexandrinum contumeliosius aliqua dixerit: quod plurima inutilia suis Quæstionibus admiscuerit: quod in Chronologia interdum labatur. Cetera præterire satius duco, quam doctissimum hominem tanta reprehensionum mole onerare.

Cyrillus Alexandrinus patriarcha, vitæ sanctitate mirabilis, ad certamina cum Hæreticis natus videbatur: nam & præstanti doctrina, & interiori Theologia ornatus erat, & in Dialectica arte bene exercitatus, & magno
adver-

adversus eosdem zelo ardebat. Laudatur vehementer *The-saurus de S. Trinitate* contra Arianos, & Eunomianos: item libri *contra Nestorium*, & *contra Julianum*, in quibus has duas pelles eruditissime confutavit.

Vincentius Gallus, monachus Lerinensis, Divinis litteris eruditus, Sæcularium vero haud ignarus, *Com-monitorium* edidit adversus hæreses, non suo nomine, sed *Peregrini*, quo viam munit ad Hæreticos quoscuunque refutandos: nempe docuit esse confugiendum ad Traditionem ecclesiæ Catholicæ, seu certam normam controversiarum de Fide, viamque tutissimam Hæreticos profligandi. Qua de causa magno semper in pretio habitus fuit.

SÆCULUM VI.

Hoc sæculo primus se offert *Anicius Manlius Tor-quatus Severinus Boethius* Romanus, de quo alio loco fu-sius commemoravimus, vir summo loco natus, & omni disciplinarum genere eruditus: nam & Logicus fuit, & Mathematicus, & Theologus, & Orator, & Poeta; Græ-ce; ac Latine doctus. Multa lucubravit, in quibus & acre ingenium, quo valebat, & eximia eruditio elucet. Sed palmam ferunt *Libri V. de consolatione Philosophiæ*, quos exul Ticini conscripsit: quibus nihil venustius vel illud, vel præcedens sæculum vidit. In soluta vero ora-tione satis imperitiam sui sæculi ostendit. Scripsit etiam contra *Eutychetem*, & *Nestorium*.

Marcus Aurelius Cassiodorus senator Romanus, vir fuit Divinis, & Sæcularibus litteris apprime doctus: & ut erant illa tempora, eloquens satis. Scripsit multa. Primum Exegetica in Scripturam, quæ præsertim ex *Augustino* decerpit. Deinde Grammatica, & Historica. Sed præ ceteris laudantur libri *Institutionum Divinarum*,
in

in quibus se in Sacra critica versatum esse demonstrat : tum etiam legisse ea , quæ Veteres episcopi ad theologiam Exegeticam pertinentia scripserunt , & historiam antiquiorum Interpretum : ex quo multa utilia pro sæculi moribus sumi possunt . Ex dictione vero eum sexto sæculo scripserisse , aperte cognoscitur .

Gregorius I. pontifex Maximus, cognomine *Magnus*, hoc sæculo labente floruit : quod non minus sanctitate , quam doctrina , celebre fecit . Scripta ejus Exegetica fatis nota sunt . In iis Litteralem sensum non persequitur , sed ad Moralem plerumque se confert , quod populorum institutioni magis accommodatus videretur : nam ad formandos , emendandosque mores hic Pontifex factus videbatur . Ex illius scriptis præstant libri *Dialogorum* : quos qui legent , multum se profecisse fatebuntur . Sunt quæ in summi viri scriptis docti aliqui Catholici non laudent : nimirum quod litteralem sensum neglexerit : quod in Commentariis nimis interdum sit longus : quod illius oratio stuat luculenter : quod ob simplicitatem & candorem facile fidem habuerit scriptis , quæ plura falsa contineant : cetera hujusmodi . Sed hæc ætatis vitia sunt , non hominis : & cum illius virtutibus comparata , pæne nihil sunt .

S A E C U L U M VII.

Isidorus Junior, Hispalensis archiepiscopus , mirifica sanctitate claruit hoc sæculo : ac , pro sæculi consuetudine , etiam doctrina . Varia scripta reliquit Grammatica , & Historica : etiam *commentarios* in libros historicos Veteris testamenti , ex Gregorio desumptos , pro sæculo , quibus scripsit , sanè tolerabiles . Sed magis vitæ actionibus , quam lucubrationibus , & doctrina , Philosophus existit . Cetera , quæ in eo culpant viri docti , ex illius ævi more ac usu excusari possunt .

S A E C U L U M V I I I .

Beda Britannus; ob morum integritatem appellatus *Venerabilis*, hoc sæculo clarus exstitit, & in omni disciplinarum genere versatus fuit. Nam & Græce, ac Latine sciebat, & Gentilium libros legerat, & plurima lectione, ac eruditione animum ornat. Scripsit satis multa in vario litterarum genere. Etiam commentaria in Scripturam ex PP., qui antecesserant, scriptis fere deprompta, quæ tolerabilia sunt. Negare non possumus, *Beda*m fuisse virum doctum, & si ad sæculum, quo vixit, referimus, plane doctissimum, ac admirandum: rari enim, aut nulli ea ætate tot virtutibus ornati erant. An vero tanta tanque exquisita doctrina, quantam de eo prædicant Angli, ceterique, valuerit, vehementer dubito. Saltem ex ejus scriptis id non constat. In Divinis scripturis explanandis, nullo delectu singula conjungebat, nihil de suo addebat, præter allegorias aliquot. Distio vero, ut ut dicunt aliqui, tam similis est Ciceronianæ, quam lapis homini.

Joannes Damascenus eruditione, & vitæ innocentia in ecclesia Orientali nobilitatus est. Bene de ecclesia Catholica meretur propter libros, quos contra Manichæos, Acephalos, Monothelitas, ceterosque exaravit, quibus & Christianorum, & Catholicorum partes strenue propugnavit. Non minimam laudem habent *Libri III. de Fide Orthodoxa*, in quibus Theologiæ quoddam corpus, & veluti systema dedit: quod longo post tempore Lombardus, ceterique Scholastici imitati sunt. Occurrunt tamen in tanto viro nãvi aliqui, quos nostri dum eum laudant notare non dubitant. Nam primum, ut aiunt, gravissimis argumentis de libero arbitrio, fide, justificatione, ceteris, adjungit quædam abstrusa, metaphisica,

physica, & vix intelligibilia. Deinde vehementer delectatur disceptationibus abstractis, extraneis, & non necessariis: quod ex diuturna Arabum consuetudine, & nimio amore Aristotelis accepit. Tum Oracionibus quibusdam suis fabulas aliquot non meditatus adhibuit. Præterea utitur phraseologia insolita, & parum dilucida. Cetera omitto, quæ hujusmodi sunt, ut nihil damni ex iis faciat *Damasenus*.

SÆCULUM VIII.

Eorum, qui sæculo VIII. in ecclesia Occidentali florere, Doctorum plerique omnes ita similes inter se sunt, ut qui unum præne cognitum habuerit, de ceteris vel me non monente dijudicare possit, modo aliquam prædictorum librorum notitiam habeat. Nam cum ex disciplina sæculorum, quæ præcesserant, exissent, in quibus nihil nisi Veterum episcoporum sententiæ ordine ponebantur; nihil aliud ipsi præstiterunt, quam quosdam quasi centones lucubrare. Excellunt tamen inter eos *Rhabanus Magnus Maurus*, *Walafridus Strabo*, *Claudius Taurinensis*, *Haymo Alberstadiensis*, *Christianus Druthmarus*, *Norkerus Balbulus*, ceteri, qui sæculi sui eruditionem sunt prætergressi, & in Scripturæ interpretatione aliquid non aspernandum ediderunt.

Horum *Walafridus* conditor est *Glossæ*, quam vocant *ordinariam* in Scripturam, quæ a non nullis præsertim Scholasticis magni fiebat. Sed viri acerrimi iudicii monuere, nihil minus esse, quam *Glossam*, sed *Commentarium*: nam in explicandis verbis textus non semper occupatur; sed interpretationes addit subtiles & metaphysicas, quæ nihil ad rem faciunt. Ex hoc autem de ceteris iudicium sine negotio facietis: qui tametsi ingenio, & eruditione aliqua valuerint, eo sæculo tolerabiles sunt,

cultiori sæculo non item. Et hæc de Exegetica theologia.

In Polemica vero ut mirificæ contentiones exsistere hoc sæculo in utraque Ecclesia, ita scripta diversa nata sunt; quorum aliqua aliis maiori in pretio habita sunt. De Prædestinatione contra Gottescalcium, qui plurimas turbas excitavit in Occidente, scripsere *Rhabanus Maurus*, *Hincmarus* Rhemensis, ceteri. [1] Item in controversia de Eucharistia, quæ celebris etiam fuit, pro nostris stetit inter primos *Paschasius Radbertus*, *Rhabanus Maurus*, alii. In Oriente contentiones a Photio Pseudo-Patriarcha Constantinopolitano excitatæ, tot turbas, tamque diuturnas commoverunt, ut tandem apertum schisma inter utramque Ecclesiam evaserint. Sed Photium totis voluminibus perfrugerunt ex Græcis *Joannes Veccus* patriarcha Constantinopolitanus. Ex Occidentalibus, *Ratramnus*, *Aeneas Parisiensis*, alii. Verum cum de his in historia Theologiæ dixerimus, propositi memores præcipuos hoc loco indicare satis superque duximus.

SÆCULUM X.

Sæculo X., ut cum Poeta loquar, apparent rari nantes in gurgite vasto: nam rari scriptores occurrunt, quorum mentio cum honore fieri possit. In tanta tamen caligine emicat *S. Odo* Abbas Cluniacensis, qui *Collationes Morales in Job*, & *Comment. in LL. Regum* posteris reliquit. *Moses Bar Cepha* episcopus Syrus, in *Orat. de Opere sex dierum*, ceter. *Ratherius* Veronensis, qui lib. edidit contra *Antropomorphitas*, item *de Euchar.* & *Præ-*
desti-

[1] Consule *Gilb. Manguinum* in *Veterum Auctorum* qui 9. sæculo de prædestinatione & gratia scripsere, operib. & fragmentis.

destinatione, aliique pauci. Hæc satis sint ut intelligatis, Adolescentes, qui singulis his sæculis inter ceteros doctrinæ gloria præstiterunt. Qui plura cognoscere avert, habet in promptu conditores historiarum. Litterarum. [1] Nos ad alia, quod tempus urget, orationem convertimus.

CAPUT IIII.

De Celebrioribus Scholasticis.

Scholastici vel sunt antiquiores, vel recentiores: illi a sæculo XII. usque ad XV. floruerunt: hi sæculo XVI. & XVII. Antiquiorum supervacaneum est nomina proferre: satis fuerit in memoriam revocare, quæ de Scholasticis philosophis diximus alio loco: [2] nam ii omnes Theologica laude nobilitati sunt. Ex Dominicis inter ceteros prædicantur, *Albertus Magnus*, *Thomas Aquinas*, *Durandus* uterque, *Capreolus*. Ex Franciscanis *Halesius*, *Bonaventura*, *Scotus*, *Aureolus*, *Occamus*, ceteri. Ex Augustinianis, *Aegidius*, *Gregorius Ariminensis*, *Thomas de Argentina*, *Gerardus Senensis*, *Alfonso Vargas*, & alii plurimi. Quæ tres familiæ cohortem omnem rigidiorum Scholasticorum fere complectuntur.

Est igitur hoc loco de novissimis Scholasticis tantum disputatio, qui his duobus sæculis, qui proxime præcesserunt, Scholasticæ theologiæ laude clari habiti sunt. Scholastici autem, qui hac IIII. ætate aliquid scriptis consignarunt, plerique omnes sunt Religiosi, qui huic philosophandi rationi vehementer se dederunt. Præter ceteros memorantur Jesuitæ, ex quorum familia innumeri

K k 2

meri

[1] *Dr Bellarminus*, *Caveus*, *Warthonus*, *Colomeus*, *Labbeus*, *Oudinus*, ceteri.

[2] *Parte I. L. I. c. 12.*

meri profecti sunt Scholastici gravissimi, qui magno in pretio ea ætate fuere. Inlustriores sunt, *Adamus Tannerus*, *Martinus Becanus*, *Franciscus Suarezus Granatensis*, *Gabriel Vasquesus*, *Rodericus de Arriaga*, *Gregorius de Valentia*, *Franciscus Amicus*, *Leonardus Lessus*, *Cardinalis uterque Toletus*, & *de Lugo*, *Jacobus Granado*, *Joannes de Ledesma*, *Luisus Turrianus*, *Gaspar Hurtadus*, *Didacus de Avendano*, *Aegidius Conink*, *Sebastianus Izquierdo*, *Ludovicus Molina*, *Didacus Ruys*, alii: quibus addi possunt ceteri minorum gentium, ut *Comptonus*, *Rhodesius*, *Sandius*, *Gormas*, *Maurus*, & alii sine ullo fine. [1]

Proximi sunt Dominicani, qui Scholasticos etiam magni nominis pepererunt. Celebrantur inter alios, *Caietanus* cardinalis, *Fr. Ferrariensis*, *Victoria*, *Dominicus Soto*, *Bannezius*, *Javellus*, *Bartholomæus Medina*, *Alvaresus*, *Joannes a S. Thoma*, *Joannes Baptista Gonetus*, *Godoy*, ceteri. Ex Augustinianis autem nomen aliquod consecuti sunt, *Augustinus Gibbon de Ergo*, *Fridericus Gavardi*. Ex Franciscanis, *Joannes Lallemant*, *Frassen*, *Du-Pasquier*, *Mastrius*, *Lichetus*; *Fevardentius senior*, *J. Maior*. Ex Carmelitanis excellit *Philippus a SS. Trinitate*, qui edidit præter alia *Disputa-*

[1] Cum fere omnes, qui vicino sæculo scripserunt, Scholastici ex Hispania profecti sint, in qua hæc obtinet adhuc & Philosophia, & Theologia; qui eorum nomina & scripta noscere cupit, legat *Nicolaum Antonium* in Bibliotheca Hispanica Nova, & *Alegambe*, & *Sorvelum* in Bibliotheca Societatis Jesu. Item *Jacobum Quezif*, & *Jacobum Echard* in Scriptoribus Ordinis Prædicatorum: & *Lucam Wadingum* in Scriptoribus Ordinis Minorum. In his libris præcipui Scholasticorum recentiorum nominantur, eorumque scripta percensentur.

sputationes in Thomam. Item *Cursus Theologicus Salmanticensis*, qui X. tomis continetur. Ex Sæculari autem clero *Jacobus Almain*, *Guilelmus Estius*, *Nicolaus Ysambertus*; & alii, quos nominare non vacat.

Reliquis Scholasticis perconsensendis superfedemus: neque enim perfectam eorum historiam conscribere nobis proposuimus, sed fontes indicare tantum. De iis vero judicium facere, hac ætate præsertim, supervacaneum etiam puto: nam & ex iis, quæ plurimis in locis diximus, id plane constat: & presse adeo singuli coryphæorum suorum vestigiis insistant, sententiasque defendunt; ut ex cujusque sectæ auctore & veluti signifero de reliquis judicare possimus: omnes enim idem dicunt, sed alii alio modo.

Illud tamen vos monitos volumus, non nullos eorum, quos nominavimus, etiam in Dogmaticæ, atque adeo Polemicæ theologiæ spatiis versatos fuisse, & aliquid etiam contra Hæreticos lucubrasse: in quo tamen longe diverso modo, ac in Scholastica fecerant, disputarunt.

CAPUT V.

De celebrioribus Dogmaticis & Polemicis.

Quamquam tot homines eruditissimi, & Philosophi gravissimi ab hinc duobus sæculis, seu a turbata per Recentiores hæreticos ecclesia Dei, adversum eos scripserint, & causam ecclesiæ Catholicæ omni animi contentione defendèrint; tamen non omnes eadem auctoritate censentur; sed alii aliis accuratius, & meliori ordine ac judicio scripserunt. Nobis tamen hæc fuisse persequi, ac singulatim demonstrare, non est consilium. Satis fuerit unum & alterum adducere eorum, qui vel

Theologiæ recte tradendæ viam straverunt, vel ejus partem insignem pro dignitate tractarunt: ut cognoscatis; Adolescentes, quos auctores consulere debeatis, ut in Sacra doctrina exponendâ, defendendaque non pœnitendum progressum faciatis.

Quod antequam vobis expono, illud sciatis velim, Theologos fere omnes, qui XVI. sæculo ad Dogmaticam disciplinam animum contulerunt, eo consilio secisse, ut Hæreticis, qui Orthodoxam doctrinam lacerabant mutilabantque, occurrerent: eosque argumentis conficerent, labefactarentque: adæoque Dogmaticos eosdem & Polemicos existisse. Non nisi labente superiori sæculo de Dogmaticâ nûde tradenda cogitatum fuit. Quamquam, si plane res est dicendâ, ii, qui Dogmaticos libros conscribere videntur, etiam Hæreticorum argumenta ordine adferunt, eaque infirmant, quod Polemicorum est: idque hoc sæculo plerumque obtinet. His adnotatis, de singulis, idque ordine, dicendum est.

Eorum qui sæculo XVI. in Theologia nobiles habiti sunt, eminet *Melchior Canus* Dominicanus, de quo jam sæpe mentionem fecimus, qui editis Libris XII. *de Locis Theologicis*, ex quibus argumenta Theologi sumere possint, & ad refellendos Hæreticos, & Sacra dogmata confirmandâ, magnam sibi famam comparavit. Hos Cl. Serryus Dominicanus & ipse iterum formis descripsit, & præfatione in *stus prologi galeati* ornavit: [1] quo *Canum* a vituperationibus suorum adversariorum defendit. Nimirum *Canus*, qui in primis nævos æqualium suorum notavit, in varias reprehensiones incidit, a quibus eum liberarunt Theologi gravissimi. Plurimis tamen placuit illa philosophandi ratio *Cani*, etiam Jesuitis non

[1] *Patavii ann. 1714. 4.*

non nullis, a quibus vehementer laudatur. [1] Certe judicio, eruditione, elegantia nemini sui temporis concedit: usque adeo ut etiam in præsentia qui de locis Theologicis aliquid explicant, *Canum* reddere toto animo contendant.

Alter est *Joannes Maldonatus* Jesuita, qui non modo Parisiis orationem habuit eloquentissimam de ratione theologiæ Scholasticæ recte tradendæ, qua plurimum oculos adapernit; sed etiam aliquos ipse libros conscripsit, in quibus rem Theologicam acri judicio explicavit, & hæreses, quæ tunc regnabant, consutavit. [2] Multum eruditione, & judicio valebat *Maldonatus*, & veram viam tradendi Sacram scientiam ingressus est: quæ de causa plurimum se probavit etiam posterioribus.

Etiam *Antonius Possevinus* Jesuita prætermittendus non est: nam etsi dedita opera de eadem materia, ut alii fecerant, non est locutus; tamen in suo *Apparatu Sacro* utilia plurima docuit, quibus ratio tradendi Theologiam emendari posset. Et quamquam interdum simullet se præjudicatas quasdam sui sæculi sententias probare; tamen ex principiis, quæ plurimis in locis disputat, satis declarat, quid ipse sentiat. Laudat enim plurimum eos, qui contrariam viam sequuntur, ut *Maldonatum*: deinde quædam adjungit utilissima documenta, quæ satis sint ut non sine aliqua laude nominetur.

Ludovicus de Carvajal Hispanus ex Franciscanorum

K k 4

rum

[1] *Possevinus* Appar. Sac. Tom. II. pag. 101. *Franciscus Garcia* in Prolegom. Evangelici Concionatoris, de Ecclesiæ Canariensis Præsulibus. *Pallavicinus cardinalis* in Vindiciis Societatis Jesu c. 28. *Benedictus Pererius* Commentar. in Daniel. L. XII. c. 7.

[2] Consule *Possevinum* Biblioth. Select. L. III. c. 9. p. 131.

rum sodalities, iisdem temporibus edidit *Theologicarum sententiarum librum singularem, sive restitutæ Theologiæ, & a Sophistica, & barbarie pro virili repurgatæ, specimen de Deo*. [1] Vidit quidem vir acutus & eruditus veram viam docendæ Theologiæ, eaque cum fructu adversum Hæreticos utendi: idque decuit beneficio aliorum: quo cerie plurimum laudis habuit. [2] Et de primis illis hætenus.

Venio nunc ad eos, qui dogma aliquod contra Novatores strenue propugnarunt: de quibus quam brevissime potero dicam. Inter hos præcipuam laudem habet *Bellarminus* cardinalis, Jesuita, qui copioso illo opere *Controversiarum*, de verbo Dei, de S. Pontifice, de Conciliis egregie disputavit, atque Hæreticos insigniores sui temporis pro merito refutavit. Nimirum copiosa, & selecta eruditione pollebat *Bellarminus*: cui cum accesserit & peritia linguarum, & assidua exercitatio disputandi de rebus Fidei, & labor indefessus in volvendis libris Hæreticorum; omnino aptus erat, qui scripta ex omni parte polita relinqueret. Laudatur etiam in eo modestia in refutandis adversariis, digna tali viro. Quædam in eo desiderantur, quæ tempori potius, quam homini, tribuenda videntur: non enim per id tempus disputandi ratio cum Hæreticis,

[1] *Nicolaus Antonius* Biblioth. Hispan. Nova.

[2] Præter Theologos, quos adduximus, alii XVI. seculo Scriptores occurrunt, qui de reformanda theologia Scholastica cogitarunt. In his censeri debet *Laurentius a Villaricentio* Hispanus ex sodalitate Augustiniano, qui librum edidit de Formando Theologiæ studio, ubi Scholasticorum disputandi viam reprehendit. Item *Christophorus a Capite Fontium* Anglus, Minister Generalis Franciscanæ familiæ, qui anno 1586. Parisiis librum emisit de Theologia Scholastica corrigenda, aliique.

reticis, dogmataque inlustrandi eo in lumine & splendore posita erat, quo nunc est: neque qui tot tamque difficilia in unum codicem conjecerat, omnia recte atque ordine explanare poterat. [1] Quare non est cur *Bellarminum* hoc nomine accusemus. Id certe *Bellarmino* laudi verti debet, quod primus inter nostros de omnibus controversiis cum Hæreticis dedita opera sermonem fecit. Quæ causâ fuit cur Novatores plurimi, qui aliquod dogma sibi refutandum proposuerant, facere non potuerint, quin in *Bellarminum* oculos illico converterint, quem propterea scriptis multis adgressi sunt.

Bellarmino adjungimus Jesuitas aliquos: ac primum *Jacobum Gretserum* fidum parastatam, qui *Bellarmini* libros contra Hæreticos defendit. Deinde *Valentiam*, *Becanum*, *Canisum*, *Costerum*, qui ea ætate cum Hæreticis bellum haud infeliciter gesserunt.

Iisdem temporibus cum honore memorantur, *Joannes Ekius*, *Petrus Soto* Dominicanus, *Thomas Stapletonus*, *Jacobus David Perronius* cardinalis, *Joannes Faber* Dominicanus episcopus Viennensis, *Joannes Cocblæus*, *Thomas*,

[1] *Franciscus Veronius* Jesuita in *Methodo Controversiarum*, & præsertim in *Regula Generali fidei Catholicæ* ait, in *Controversiis Bellarmini*, & hujus generis magnis voluminibus inutilia fere contineri, & quæ parum ad rem faciant. Consule *Richard. Simonium* *Lettres Choïsies* Lett. 30. pag. 212. seq. Alii autem *Catholici* eum accusant, quod argumenta nullius ponderis interdum adferat: quod subleste fidei sit in citandis auctororum locis: cetera, quæ videas apud *Launoium* in *Epistolis*. Vide *Theoph. Raynaudum* *Erotem*. de bonis, & malis libris. Parte I. erot. 15. & *Danielem Bartolum* in *Vita Bellarmini*, qui *Cardinalem prædictum* omni animi contentione defendit.

mas Waldensis, *Jodocus Coccius*, *Ruardus Tapperus*, *Albertus Pighius*, *Hossius cardinalis*, *Jacobus Latomus*, *Jodocus Clitovius*, *Jacobus Paira de Andrada*, *Andreas Vega*, *Alfonfus a Castro*, *Claudius Espencus*, *Guilelmus Lindanus*, *Stephanus Gardinerus*, ut alios omittam, qui celebritatem aliquam scriptis suis consecuti sunt.

Sed ad sæculum XVII. veniamus, in quo ut maior horum scriptorum copia occurrit, ita maior nobis adhibenda est cura, ut non nisi eos adducamus, qui in aliquo numero fuerunt, ne infinite excurrat oratio. In his *Franciscus Veronius*, *Petrus Cottonius*, *Joannes Gonterius*, *Laurentius Forerus*, *Jacobus Kellerus*, Jesuitæ locum sibi faciunt propter controversias cum Hæreticis, quæ sunt in manibus: quarum aliquæ Germanica lingua conscriptæ fuere.

Clariorem tamen cum diligentia, tum eruditionis famam adepti sunt *Adrianus*, & *Petrus de Walemburch*, Episcopus uterque, alter Adrianopolitanus, alter Mysien-sis: qui plurima contra Protestantes ediderunt, quæ conjunctim edita sunt Colonia anno MDCLXVIII. & seq. in duobus volum. in folio, ut aiunt. Certe inter eos, qui scriptis Ecclesiæ causam fortiter egerunt, *Walemburchios* numerari debere, dubium non est. Protestantes aliquos adversantes sibi isti duo Episcopi experti sunt, eosque refutarunt.

Sed ecce vir & præstanti ingenio, & flagranti studio, & solidæ Theologiæ bene peritus, *Jacobus Benignus Bossuetus* episcopus Meldensis Gallus, cujus nomen non solum apud nostros, sed etiam apud Hæreticos celebre est. Plurima scripsit *Bossuetus* in vario Theologiæ genere: sed præsertim enituit ejus zelus contra Protestantes, Jurieum, Claudium, Ferrium, ceteros. Celeberratur præ ceteris ejus *Expositio doctrinæ Catholicæ*, ea præsertim, quæ curis posterioribus edita est. Item *Collatio cum Claudio ministro Charentonio de Ecclesia*

sa &c. Item *Tractatus de communione sub duabus speciebus*, ubi Lutherum, & Calixtum, & Jurieum confutat. Sed præcipuum *Bossueti* opus est *Historia de variatione Protestantium Ecclesiarum*, in qua illud efficere proposuit, Protestantes in religionis doctrina mutabiles esse, nec sibi constare. Huic libro *Jacobus Basnagius* ex *Pseudo-Reformatis* opposuit aliqua scripta, & præsertim *Historiam Ecclesiasticam a Christo nato usque ad hanc ætatem*. Quibus scriptis *Bossuetus* egregie respondit. Nec id solum, sed etiam de *Historia* sua pugnandum nostro fuit cum *Petro Jurieuo*. Varia de *Bossueto* doctorum hominum iudicia fuerè, quæ percensere non vacat. Illud pro certo dicere possumus, inter polemicos Catholicos pares paucos vicino sæculo eum habuisse, neminem superiorem.

Post hunc nominandus est *Antonius Arnaldus* doctor *Parisiensis*: de quo tamen homine multa in utramque partem dici possunt: nam & pro *Jansenismo* defendendo plurima scripsit, in quo notari jure meretur: & pro ecclesia *Catholica* contra *Novatores* eruditissime disputavit, quo ipso magnam sibi famam peperit. [1] Nos vero *Jansenismum* in homine detestamur: atque de iis tantum dicemus libris, quos *Fidei* gratia, & pro *Ecclesiæ* defensione conscripsit. In his primum locum damus eruditissimo operi de *Perperua fide ecclesiæ Catholice quoad Eucharistiam &c.* quo libro & *Joannem Claudium*, & alios prostrigavit. De hoc libro duplex memoria proditur: alteri integrum *Arnaldo* tribuunt: alteri partim *Arnaldo*, partim *Petro Nicolio* adscribendum esse dixerunt. Certe opus eruditum est, accuratissime; & acerrimo iudicio conscriptum. Alter *Arnaldi* liber est *Apologia pro Catholicis* contra *Jurieum*, belle, ac
foli.

[1] Vide *Dupinium* Nova Biblioth. Script. Eccles. Tom. XVIII. p. 110.

solide scripta . Cetera illius scripta Philosophica, & Theologica satis nota sunt , nec ad institutum nostrum pertinet de iis disputare .

Addi his potest ipse *Petrus Nicolius*, vir certe eruditus , & acerrimi ingenii , propter librum inscriptum , *Præjudicia de unitate Ecclesiæ, & de Reformatis schismatis convictis* , in quibus Protestantes strenue confutat . Hic auctor , qui in eadem Arnaldi causa fuisset , paullo diversa fata expertus est , nec adolescentium ingeniis accommodatus videtur : certe non nisi cante legendus est .

Præter eos , quos hucusque memoravimus , alii sære eodem sæculo , qui in eodem argumento versati sunt , & aliquid elencheticum ediderunt . [1] Quos tamen nominare omnes , plena molestiæ res esset , & hoc tempore non necessaria . Nec desuere etiam , qui veluti in scholarum otio dogmata Ecclesiæ ordine exponerent , & ex Scriptura , ac Traditione confirmarent Juventutis commoditati : veluti *Dionysius Petavius* Jesuita , *Natalis Alexander* Dominicanus , *Franciscus Feu* , *Ludovicus Thomassinus* , & alii quidam . Qui omnes quanto honore excepti sint ab æqualibus , & supparibus , eorundem scripta declarant , quæ omnium manibus teruntur . Id sine ulla hæsitatione dicere possumus , etiamsi perfectum Theologiæ corpus in iis non habeatur ; tum etiam alii
aliis

[1] Veluti *Gilbertus de Choiseul* , *Leo Allatus* , *Paullus Pellissonius* , *Franciscus D'Avemport* , *Anselmus Parisiensis* , *Eleonorus Langevin* , *Joannes Morinus* , & etiam alii : quibus ex nostro sæculo adjungi debet *Ludovicus Antoninus Muratorius* , *Jacobus Boileau* , *Cordemoi* , *D'Amecourt* , *Liberius a Jesu* , *Michael le Vassor* , *Virus Pichler* Jesuita , qui edidit *Cursum Theologiæ Polemicæ universæ* , nec non alii , qui ex Bibliothecis Ecclesiasticis haberi possunt .

aliis meliori ordine, & acriori judicio conscribant; magnum tamen eos adferre adjumentum Theologiæ studio-
sis, qui in iis libris collecta invenient, quæ non nisi ma-
gno cum labore & temporis dispendio sparsa requirerent,
& inveniunt.

His adjungi debent alii, qui vel eodem, vel præ-
senti sæculo Positivam cum Scholastica conjungere insti-
tuerunt, non id quidem confuse, & contentiose, sed
clare, sobrie, & cum delectu. Hujusmodi fuere, *Joannes*
Baptista Du Hamel, in *Theologia sua & ejus epitoma*,
Claudius Frassenius, *Affermetus*, *Boucatus*, *Tournelyus*,
Witassius, *Gottius*, *Habertius*, *Jueningus*, *Argentæus*,
Claudius Le Petit, & alii nostris temporibus. Sed cum de
iis jam supra aliquid dixerimus, non est cur de eadem
materia fusius disputemus. Tantum nomina attingenda
fuere.

CAPUT VI.

De celebrioribus Hæreticis.

DE celebrioribus Hæreticis quædam hoc loco adneste-
re non alienum putavi. Juvat enim scire, qui illi
sint, qui apud Novatorum gregem sama præ ceteris præ-
dicantur, ut iis penitus labefactatis, ceterorum, qui
ex illis hauserunt, dogmata nullo negotio infirmari pos-
sint. Quare de non nullis breviter in præsentia dice-
mus, quo facilius vos tempore opportuno in iis proflig-
andis operam & intelligentiam ponatis.

Tres Hæreticorum theologorum ætates constitui
solent, in quibus singulis ipsi alia & alia ratione philoso-
phandi usi sunt. Prima ab anno 1517, quo Luthe-
rus delirare cœpit, usque ad colloquium Ratisbonense,
quod initio sæculi XVII. habitum fuit, decurrit. Altera
ab eo tempore usque ad institutionem academiæ
Re-

Regiarum circiter annum MDLCLX. Tertia ab conditis Academiis usque ad præfens tempus .

In prima ætate vocabulis Metaphysicis seu Scholasticis abstinere Hæretici in tradenda Theologia : sed omnis in dogmatibus labor consumebatur . [1] At cum in colloquio Ratisbonensi tres illi Jesuitæ , Adamus Tannerus , Jacobus Gretserus , Balthasar Hagerus , vocabulis abstractis & Scholasticis in disputationibus uterentur , & quædam ad refutandos adversarios ex Metaphysica scholæ depromerent ; etiam studio Metaphysicæ se dederunt Hæretici , & eodem modo disputare cœperunt ac scholastici Catholici , idque per totam fere secundam ætatem . Tertia ætate novam philosophandi rationem amplexati sunt : atque abjecta Scholastica disputandi methodo , & inanibus disceptationibus , ad stilum fusiorem , & Metaphysicarum notionum expertem , in tractandis dogmatibus reversi sunt ; imitantes nostros , qui eadem disputandi methodo atque via in scriptis suis uti cœperunt .

I. Prima ætate prædicatur ab iis , præter Lutherum ipsum , Philippus Melancthon , qui fuit conditor Lutheranorum mitiorum . Hic edidit *Locos Theologicos* , a Chemnitio illustratos , & *Examen Concilii Tridentini* , aliaque . Deinde Martinus Chemnitius , qui Philippi *Locos* amplificavit , in Academiis exposuit , aliaque vulgavit . Deinde Leonardus Hutterus , qui *Locos* etiam conscripsit Lutheranis vehementer probatos hoc nomine , quod non solum contra Catholicos , sed etiam contra Calvinianos scripti sint . Quos propterea & publice legunt , & commentariis illustrarunt . Item edidit *Locos Theo-*

[1] *Conf. Ger. Frid. Stieberus Histor. Theolog. Dogmat. Lutheri , & Melancthonis opera restituta . Grænoviæ 1712. 8.*

Theologicos, quibus Melanchthonem emendavit. Postremo *Matthæus Hasenrefferus*, cujus *Loci Theologici* tantam celebritatem adepti sunt, ut etiam in Svecia, & Dania publice expositi sint. Scripsit ipse inito sæculo XVII.

Ex Pseudo-Reformatis seu Calvinianis magno apud eos in honore est *Huldericus ZWinglius*, qui edidit *Brevem & Christianam in Evangelicam doctrinam isagogen*: præterea *Commentar. de vera & falsa Religione*. Deinde *Joannes Calvinus*, qui plurima lucubravit, quæ inter multum laudatur a suis adseclis liber de *Institutione Christianæ Religionis*. [1] Tum *Theodorus Beza*, & *Andreas Hyperius*, qui ab iis doctissimi prædicantur, & multa scripta reliquerunt. His addi possunt *Wolfgangus Musculus*, & *Petrus Martyr*: quibus non nulli addunt *Victorium Strigelium*, tametsi a Melanchthone stet. Plurimum etiam laudatur *Daniel Chamierus*, qui ineunte superiori sæculo floruit, ob *Panstratiam Catholicam* [2] opus eruditum: & *David Paræus* ejus æqualis, ceterique.

II. In altera ætate, quam Scholasticam vocant, e Lutheranis cum summa laude ab iis nominatur *Joannes Gerbardus*, qui in suis *Loci Theologici* in primis Scholastica philosophandi ratione usus est: & auctor fuit ceteris, ut eadem sedulo imbuerentur. Hujus libri epitomæ aliquæ factæ sunt, & iis alio & alio modo usi sunt Lutherani, quod eum multa doctrina refertum, ordine, ac judicio conscriptum dicant: [3] & si eos audimus, Lutheranorum omnium, qui de hoc argumento scripserunt, famam superavit, obscuravitque gloriam. Deinde

[1] Editus fuit Basileæ 1535. 8.

[2] Prodiit post auctoris obitum anno 1626. fol. vol. 4. opera Turretinii.

[3] Consule Dupinium Biblioth. Protestant. Tom. II. p. I. pag. 74.

de Gaspar Brochmanus *Universæ Theologiæ systemate* celebris, [1] quem alii compendifecerunt. Tum Georgius Calixtus, quem Lutherani recentiores hoc nomine reprehendunt, quod nimius fuerit Scholasticus, & Logica, ac Metaphysica impensius fuerit usus. [2] Verum reconditam eruditionem laudant, & admirantur. Præterea Conradus Horneius, & Abrahamus Calovius insignis copioso illo opere, quod inscribitur, *Systema Locorum Theologicorum*. [3] Hic etsi esset Scholasticus, tamen moderate de Scholastica judicabat. [4] Multo plus theologiæ Scholasticæ deditus fuit Fridericus Koenigius in *Theologia Positiva Acroamatica*: [5] quem plurimi Protestantes exprimere conati sunt. Etiam Joannes Guilelmus Baierus, & Joannes Museus percelebres Scholastici habiti sunt, & multorum studium ac industriam acuerunt. Quibus alii addi possent, qui vergente proximo sæculo ex eadem disciplina disputarunt.

Ex Pseudo-Reformatiſ hac secunda ætate primum
locum

[1] Editum Hassniæ 1633. 2 volum.4.

[2] Consule J. F. Buddeum *Ilagog. Histor. Theolog.* Part. II. cap. I. p. m. 395.

[3] Constat. XII. tomis 4. editum Wittebergæ 1655. usque ad 1677.

[4] „ Sed nec inutile censemus moderatum Scholasticorum theologorum studium : & in primis accuratiori Theologo multum conferre judicamus ad confutandas ipsasmet Papistarum hypotheses, cum mutuis se conficiant contradictionibus. *Syst. Theolog. Tom. I. proleg. quæst. 15. p. 76.*

[5] „ Celebritatem itaque quod olim hocce compendium nactum sit, non aliunde factum, quam quod eo tempore theologia Scholastica in ecclesia nostra hinc inde regnaret. Buddeus loc. cit. p. 399.

locum obtinet *Joannes Macovius*, qui primus esse videtur, qui Scholasticam disputandi viam in Belgii academias introduxit. Præsertim autem *Gisbertus Voetius* est memorandus, qui nomen sibi fecit *Selectis Disputationibus Theologicis*, in quibus & suis, & Lutheranis videtur, Scholasticorum morem præter ceteros amplexari. Ceteros nominare non vacat, qui alio & alio modo eandem viam secuti sunt.

III. Jam tertia ætas aliam tradendi Theologiam rationem vidit. Nam post *Cartesium* in *Physicis*, & *Logicis*; & post *Pufendorfium* in *Ethicis*, mutata fuit non modo *Philosophica*, sed etiam *Theologica* methodus: nam qui ab eo tempore vel systemata, vel compendia aliqua ediderunt *Theologiæ*, ab vocibus & notionibus *Metaphysicis* temperarunt. In hunc censum cum aliqua fama referuntur, *Joachimus Justus Breithaupt* ob *Theologicas Institutiones*, in quibus verbis & formulis ex *Scriptura* depromptis utitur præsertim. Item *Joannes Guilelmus Zieroldus*, *Joannes Wolfgangus Jaegerus*, *Christophorus Matthæus Pfaffus*, qui hoc nostro sæculo systemata ediderunt suis multum probata. Certe *Pfaffus*, tametsi secum constituerit ab *Scholasticis* vocibus abstinere, tamen plane fatetur, id se interdum efficere non potuisse, idque ut ab aliis intelligi posset. [1]

Eodem tempore, atque eadem de causa *Pseudo-Reformati* veterem disputandi rationem in *Theologiam* inportarunt. Facem prætulit *Joannes Cocceius*, qui *Theologiam* sibi proposuit in *Belgio* perpolire ac emendare. Nam cum per id tempus *Cartesiana* philosophia in *Belgio* caput extolleret, existit ut, qui *Coccei* par-

L I

tes

[1] In Prologo Galeato *Institution. Theolog. Dogmat. & Moralis*, editarum ann. 1720.

tes sequebantur, sensim ad eas Cartesianam rationem adjunxerint; vel quod ea Scholasticæ theologiæ esset opposita, vel alia de causa. Id scimus, ab eo tempore plurimos, qui nec a Cartesio, nec a Gassendo stabant, Scholasticam docendi viam penitus rejecisse, & alia ratione adornasse systemata sua.

Hinc *Franciscus Burmannus* nova ratione lucubrauit *Theologiæ Synopsis*. [1] Hinc etiam *Joannes Van Der Wayen*, & *Joannes Marckius*, & *Petrus Van Mastrich*, & *Nicolaus Gurtherus* profecti sunt, qui eodem modo sunt philosophati, nec cum minima apud suos laude. Maiori tamen cum plausu exceptus est liber *Salomonis Van Til* hoc tit. *Theologiæ utriusque compendium cum Naturalis, tum Revelatæ, una cum Appendice de origine controversiarum nostri temporis*; [2] quod alteram ab altera accurate separaverit. Quod imitatus est *Vanden Honert*. Et hi fere omnes Belgæ. Etiam ex Helvetiis *Joannes Enricus Heideggerus* iisdem vestigiis institit utroque opere de *Medula Theologiæ Christianæ*, & de *Corpore Theologiæ Christianæ*: quod ipsis fatentibus Lutheranis, & eruditum admodum est, & palmam ceteris præripuit. Huic proximus est *Benedictus Piffetus*, qui in *Theologia Christiana*, præsertim secundo edita, breviter ille quidem, sed accurate, ut ipsi dicunt, non solum dogmata, sed historiam exponit. Sane vel ipsis Lutheranis adeo placuit, ut eum non modo laudarent, sed etiam in Germanicam linguam converterint. Sed de his satis superque. [3]

Ex

[1] *Edita Trajecti ad Rhenum 1671. 2. volum. 4.*

[2] *Lugdun. Batav. 1704. 4.*

[3] *Qui plura cupit de Pseudo-Reformatis legat Pfsafum in Introduction. ad histor. Litterar. Theolog. notis amplissimis illustrata. L. II. §. 8. pag. 258. seqq.*

Ex Arminianis seu Remonstrantibus [quædam est propago Pseudo-Reformatorem, seu Calvinianorum] non ultimum locum habent Simonis Episcopi, & etiam Curcellæi *Institutiones*: etiamsi uterque morte impeditus opus suum non absolvit. Sed præ ceteris *Pœlippus a Limborch* a doctrina, & moderatione in *Theologia Christiana* prædicatur. [1] Inter Socinianos *Faustus Socinus*, & ejus sectatores, *Ostorodus*, *Volckelius*, *Crellius*, ceteri in aliquo numero fuere, & celebritatem nominis consecuti sunt. [2]

Et hi sunt celebriores Hæretici, qui aliquid Theologicum singulis ætatibus ediderunt, ut suas sententias confirmarent. Abstini ab enumerandis iis, qui scriptis Polemicis contra nostros nomen aliquod sibi fecerunt, idque duplici de causa: quarum erat altera, quia infinita esset oratio, si omnes Polemicos ad calculum revocare vellem, sunt enim fere innumeri: altera, quia eorum, quos numeravimus, primores, & ut ita dicam, signiferi, non modo de Dogmatica theologia, sed etiam de Polemica libros satis multos lucubravit, edideruntque. Quos qui consecuti sunt nihil aliud fecerunt, quam priorum placita exponere & amplificare. Omnes enim vel ad Lutheranos, vel Calvinianos, vel Socinianos, vel Anabaptistas, vel aliam classem referuntur. Verum ne vos alicujus utilioris notitiæ expertes dimittamus, præcipuorum nomina indicabimus.

Veterum Lutheranorum, qui contra nostros vulgaverunt libros Polemicos, nota sunt nomina *Joannis Brentii*, *Matthiæ Flacii*, *Joannis Wigandi*, *Andræ Osiandri*,

L 2

Mar-

[1] *Amstelædami* 1686. & *antior.* 1715.

[2] *Confer.* *Christophorus Sandius* *Biblioth. Antitrinitariorum* pag. 91. & 96.

Martini Bucer, *Urb. Rhegii*, ceterorumque, quibus in-
morari non licet. Recentiorum vero prædicantur, *Aegi-
dus Hunnius*, *Joannes Hulsemannus*, *Abrahamus Calo-
vius*, *Joannes Georgius Dorschæus*, *Henricus Hoepfnerus*,
Baltusar Meisnerus, *Joannes Musæus*, *Georgius Calix-
tus*, *Joannes Adamus Scherzerus*, *Valentinus Alberti*,
Pfeifferus, *Daniel Scultetus*, ut alios omittam, qui sin-
gulis annis aliquid novum lucubrare solent.

Ex Pseudo-Reformatis recentioribus [veteres, ut
Calvinus, *Beza*, *Oecolampadius*, *P. Martyr*, *Bullingerus*,
aliique satis superque cogniti sunt] sunt apud eos in pre-
tio *Guilelmus Ubitakerus*, *Franciscus Gomarus*, *Petrus
Molinæus*, *Ludovicus Crocius*, *Guilelmus Amesius*, *Fri-
dericus Spanhemius*, *Jacobus Basnagius*, *Petrus Jurieu*,
Andreas Riverus, *Samuel Marefius*, *Joannes Cocceius*,
Joannes Claudius, *Moses Amyraldus*, *Jacobus Lensant*,
Beaufobrius, *Blondellus*, *Turretinius senior*, *Dallæus*,
Heideggerus, aliique non pauci. Quibus addi possunt ex
Anglis, *Joannes Rainoldus*, *Joannes Prideaux*, *Wisho-
nus*, *Burnetus*, ut alios præteream.

Hi sunt, qui vulgo laudantur. Quot autem sint,
qui apud eos maiori in veneratione habeantur, & contra
nostros strenue suos errores propugnare judicentur; id
non nisi ex ipsis Hæreticorum libris, aut eorum saltem,
qui de hoc argumento fusius accuratiusque pertracta-
runt, [1] cognosci potest. Quod quia vobis, Adole-
scentes, non est concessum, iis, quæ hucusque dispu-
tavimus, contenti esse debetis. Cum vero ætate, ac do-
ctrina progressi eritis, plurimam notitiam ex Dupinii *Bi-
bliotheca Protestantium* haurire poteritis, quo eos in
prom-

[1] Ut *Pfaffius*, *Fabricius*, *Buddens*, aliique Hæ-
retici locis citatis.

promptu habeatis, si aliquorum systemata confutare in animo proposueritis. Non enim nisi legendis libris, quæ errores ipsos defendunt, quale eorum sit systema, plane intelligi potest. Sed hæc valentiorum sunt laterum: & non, nisi si per Ecclesiam liceat, præstari possunt. Reliqua, quæ continenter prodeunt, scripta Hæreticorum ex *Ephemeride*, quæ singulis fere in urbibus politioribus conditur, facile comparari possunt. Et de Hæreticis, eorumque classibus satis pro tironum intellectu dictum puto.

Haftenus, Adolescentes, quæ magis necessaria videbantur ut vos ad Philosophiæ, ac Theologiæ adyta manuducere, dilucide ac distribute conscripsimus. Reliquum est, ut vestræ satietati consulamus, & tandem aliquando perorem: ac de rebus insolitis, & ab scholarum vestrarum consuetudine longe remotis, disputandi finem faciamus. Plurima profecto adhibere possemus, & vero etiam deberemus, si pauca hæc, quæ diximus, omni ex parte illustrare, atque in lumine suo collocare conaremur. Sed hæc & invidiæ plena sunt, & laboris, nec fortasse vobis hoc tempore opportuna. Quare satius puto quædam obscura relinquere, quam vestro detrimento & incommodo certa capita explanare. Vos ego interea hisce litteris infantes blandè infantiumque ritu tractandos duco: quibus non duriores, acerbioresque cibi, sale, aromatibus, succis suaves redditi; sed molliores, suaviores, nec stomacho graves apponi solent. Quod si ea, quæ scripsimus, recte intellexeritis, nihil ultra fortasse desiderabitis. Sin minus, continenti labore efficietis, ut vobis admonitore opus non sit. Nos vero utrique rei quoad potuimus consulimus, argumento, & satietati: neque enim tantam rerum copiam tam parvo volumine complecti, nedum pro dignitate exponere, poteramus. Sed de nostro consilio
satis.

534 APPARATUS AD PHIL. ET THEOL.
fatis. Reliqui vos estis, qui nisi toto animo in has di-
sciplinas incumbitis, & rem omnem istam mente com-
prehenditis, antea quam ad graviores disciplinas illas
animum adjungatis; invito, & prædicente me, laborem
omnem, & operam in Philosophia, ac Theologia addi-
scenda inutiliter consumetis.

F I N I S .

MEN-

M E N D A

C O R R I G E .

Pag. 10 lin. 4	regnandi	regnandi
p. 15 l. 14	inaccessibilem	inaccessibilem
p. 31 l. 11	Hiplerumque	Hi plerumque
p. 44 l. 24	conjuctus	conjunctus
p. 46 l. ult.	Animæ	Animas
p. 56 l. 8	Itaque	Itaque
p. 63 nota 1.	<i>Proeterea</i>	<i>Præterea</i>
p. 85 [5]		[1]
p. 102 l. 11	comiferunt	commiserunt
p. 109 l. 2	accomodari	accommodari
p. 110 l. 6	Pilosophiæ	Philosophiæ
p. 111 nota 4.	<i>quantum</i>	<i>quantum</i>
p. 128 l. 4	Muficæ	Musicæ
p. 155 l. 12	Metaphificis	Metaphysicis
p. 156 nota 3 .n		<i>in</i>
p. 157 titulo	XIBER	LIBER
p. 190 l. 6	delegibus	de legibus
p. 199 l. 15	cedendum	cædendum
p. 213 l. 23	quæ	qui
p. 220 titulo	APPBRATUS	APPARATUS
p. 228 CAP. III. l. 2.	præ	præ
p. 230 232	syllabas ali-	conjunge
	quas vitio di-	
	visas	
p. 232 l. 5	Verulaminius	Verulamius
p. 248 l. 2	nihil	nihil
p. 288 l. 27	folidet	solide
p. 289 l. 4	virifimiliter	verifimiliter
p. 294 l. 18	laudantur	laudatur
	l. 26 qui	quæ
p. 302 l. 15	inopportunum	inopportunum

ibid.

<i>ibid.</i> syllabas ali- quas vitio di- vifas	conjunge
p. 310 l. 10 implebant	implebant
p. 328 nota 2. Præmio	Præmio
p. 341 l. 9 ambiguo	ambiguo
p. 362 syllabas divifas	conjunge
p. 366 l. 3 sæculari	sæculari
p. 369 l. 1 noti	toti
p. 370 nota 3. <i>fine pctius</i>	<i>potius</i>
p. 373 374 378 379 di- vifas syllabas	conjunge
p. 395 nota 2. <i>fraudulen- te</i>	<i>fraudulenter</i>
p. 408 nota 1. <i>idifputant</i>	<i>difputant</i>
p. 410 l. 20 cætu	cætu
p. 416 l. 20 <i>propbanam</i>	<i>profanam</i>
p. 432 l. 17 inutriti	innutriti
p. 433 l. 2 <i>Honoratns</i>	<i>Honoratus</i>
p. 440 <i>fine capitis pere- ctus</i>	perfectus
p. 444 nota 1. <i>acommoda- tius</i>	<i>accommodatius</i>
p. 511 l. 19 <i>luculenter</i>	<i>lutulenter</i>

Verba aliqua in partes typographi vitio divisa le-
ctor humanissimus emendet. Cetera ad auctoris *Ortho-
graphiam* formis æneis exscriptam exigere necesse est.

